

ONTWERPBEGROTING 2019

Inhoudsopgave

Welkom	6
Aanbiedingsbrief.....	7
Kerngegevens	14
Programma's.....	15
Programma 1 Werk en inkomen	16
Programma 2 Economie en werkgelegenheid	36
Programma 3 Onderwijs	68
Programma 4 Welzijn, gezondheid en zorg	83
Programma 5 Sport en bewegen	120
Programma 6 Cultuur.....	134
Programma 7 Verkeer	152
Programma 8 Wonen	182
Programma 9 Kwaliteit van de leefomgeving.....	212
Programma 10 Veiligheid	230
Programma 11 Dienstverlening.....	253
Programma 12 College, raad en gebiedsgericht Werken	263
Programma 13 Algemene inkomsten en post onvoorzien	281
Programma 14 Overhead en ondersteuning organisatie	288
Paragrafen	294
Paragraaf 1 Integraal gebiedsgericht werken	294
Paragraaf 2 Duurzaamheid.....	313

Paragraaf 3 Weerstandsvermogen en risicobeheersing	327
Paragraaf 4 Onderhoud kapitaalgoederen	367
Paragraaf 5 Financiering.....	375
Paragraaf 6 Verbonden partijen.....	382
Paragraaf 7 Grondbeleid	408
Paragraaf 8 Lokale heffingen.....	414
Paragraaf 9 Bedrijfsvoering.....	441
Paragraaf 10 Herindeling.....	446
Financiële positie	450
Samenvatting financieel beeld 2019-2022.....	451
Financieel meerjarenbeeld.....	452
Financiële knelpunten (reeds middelen voor gereserveerd in) voorgaande jaren	465
Financiële knelpunten en ambities 2019	474
Hervormingen 2019-2022.....	488
Investerings- en financieringsstaat.....	493
Materiële vaste activa.....	494
Vlottende activa.....	495
Financiële activa	495
Financiering	496
Reserves	497
Verloopoverzicht reserves 2019	497
Verloopoverzicht reserves 2020-2022	508

Structurele toevoegingen en onttrekkingen aan reserves	509
Voorzieningen.....	510
Verloopoverzicht voorzieningen 2020-2022	517
Balans	519
Toelichting activa	521
Toelichting passiva	523
EMU-saldo	524
Incidentele baten en lasten.....	524
Arbeidskosten gerelateerde verplichtingen	533
Overzichten.....	535
Begroting op taakveld	535
Begroting op deelprogramma	540
Intensiveringen voorgaande jaren	544
(Historisch) intensiveringen(peildatum 30 juni 2018).....	547
Kapitaallasten	550
Subsidies en inkomensoverdrachten.....	551
Staat B: personeelskosten.....	552
Overzicht meerjarige exploitatieprojecten.....	553
Samenwerkingsverbanden.....	554
Incidentele middelen gemeentefonds.....	555
Wettelijke beleidsindicatoren	556
Uitgangspunten begroting	561

Financiële begrippen en afkortingen bij de begroting	564
Bestuur	571
College van Burgemeester en Wethouders	571
Gemeenteraad	573

Welkom

Gemeentebegroting 2019

Welkom op de pagina van de begroting 2019 van de gemeente Groningen. De begroting 2019 is zo gestructureerd dat relevante informatie voor de lezer bij elkaar is geplaatst. Met links naar bijhorende informatie navigeert u gemakkelijk door de begroting. Wilt u de begroting toch graag in boekvorm? Dan kunt u dit [pdf-bestand](#) downloaden. Hiernaast kunt u navigeren naar de belangrijkste onderdelen van de begroting.

Aanbiedingsbrief

Op 5 februari werd het Coalitieakkoord voor de nieuwe gemeente Groningen gepresenteerd: Gezond, groen, gelukkig Groningen. Dit akkoord vormt de basis voor de begroting.

Het uitgangspunt voor uw college is het vergroten van leefkwaliteit voor al onze inwoners. Die leefkwaliteit is niet voor iedereen gelijk; deze ongelijkheid verkleinen en het liefst opheffen is een belangrijke drijfveer voor de komende collegeperiode. Dat betekent dat we verbindingen moeten leggen tussen verduurzaming, woningbouw, gezondheid, welzijn en groen. Ook het vergroten van de werkgelegenheid, talentontwikkeling en activering naar een vorm van werk benoemen we als speerpunten.

Het Coalitieakkoord is gemaakt tegen de achtergrond van een spannende financiële situatie. Het handelingsperspectief om te komen tot een sluitende begroting 2020 is daarmee lastig en weerbarstig. Vooral het substantiële structurele tekort in het sociale domein (zorgkosten, BUIG) in combinatie met de fysieke investeringsopgave zijn hier debet aan. Daarnaast hebben we te maken met nieuwe financiële ontwikkelingen en knelpunten.

In deze aanbiedingsbrief nemen we u mee hoe we tot een sluitende begroting 2019 hebben kunnen komen en geven we ook een doorkijk voor komende begrotingen.

Nadere uitwerking van de vijf sporen

Wij onderscheiden in het Coalitieakkoord vijf sporen, die wij nu verder uitwerken. De vijf sporen moeten ons helpen om de ambitie van gelijkwaardigheid en verbinding te verwezenlijken.

1. De mens centraal - sociaal maatschappelijke opgaven

Om een goede leefkwaliteit voor al onze inwoners te bereiken, werken we op het schaalniveau van wijken, buurten en dorpen. In de wijkvernieuwingswijken werken we samen met bewoners en partners aan een aanpak om de gezondheid te bevorderen en de armoede terug te dringen. De aanpak schuldenpreventie intensiveren we.

De tekorten op de budgetten in het sociaal domein vullen we aan én we zetten in op terugdringing van die tekorten. We maken een beweging van zorg naar preventie, van problematiseren naar normaliseren. Door vooraf en preventief te investeren, combineren we inhoudelijke verbeteringen met financieel resultaat. Zo verbeteren we de hulp met de Ondersteuners Jeugd & Gezin en de aanpak van de gestapelde problematiek bij gezinnen.

We willen de ondersteuning vanuit de Stichting WIJ goedkoper organiseren: meer als spil in het netwerk en in de wijk die de hulpvraag zo goed mogelijk kan adresseren. Streven is daarbij een gedifferentieerde werkwijze per wijk, buurt of dorp.

Goed onderwijs is essentieel voor de toekomst van onze kinderen. We willen hen een goede start geven en de effecten van armoede en ongelijkheid verkleinen. Met scholen maken we afspraken over het tegengaan van segregatie, net zoals we segregatie proberen tegen te gaan door wijkontwikkeling en diversiteit aan woningtypen in bestaande en nieuwe woonwijken. Ook het Integraal Huisvestingsplan Onderwijs helpt bij het tegengaan van segregatie.

De samenwerking tussen zorg en veiligheid gaan we verder uitwerken en versterken. Zowel op casusniveau als op wijkniveau moeten meldingen, kennis en expertise uitgewisseld worden. Zo kan beter bepaald worden welke zorg, voorzieningen en interventies nodig zijn om ernstige zorg – of veiligheidskwesties te voorkomen. Deze uitwisseling wordt eenvoudiger doordat veiligheid nu expliciet onderdeel is van de gebiedsteams. Bovendien zijn casustafels geformeerd.

2. Groningen actief.

Werk, scholing en activering hebben prioriteit. Ook de tekorten op de uitkeringsgelden (BUIG) nopen tot actie. Een nieuw werkprogramma met investeringen vooraf in positief, individueel maatwerk moet ervoor zorgen dat meer mensen profiteren van de economische groei en een baan vinden. Bovendien voorkomen we onnodige instroom en onnodig lang gebruik van de bijstand.

Voor mensen die nauwelijks een kans maken op de arbeidsmarkt experimenteren we de komende drie jaar met de basisbaan binnen verschillende sectoren, bijvoorbeeld ondersteunende taken in de wijk. Met de basisbaan willen we ook deze mensen perspectief bieden.

Het actieprogramma sociaal ondernemen gaat ondernemingen faciliteren die bijdragen aan maatschappelijke doelen, zoals het creëren van arbeidsplaatsen voor mensen die moeilijk aan de slag komen, duurzaamheid en circulariteit en sociale samenhang.

3. Herwinnen openbare ruimte

Onze inwoners en bezoekers moeten zich gelukkig voelen in de wijken en de dorpen. Dat stelt hoge eisen aan onze verblijfskwaliteit: we stellen wandelen, fietsen, spelen, ontmoeten en groenbeleving centraal. We gaan onder andere aan de slag met de binnenstad, het winkelcentrum Paddepoel en de huidige parkeerruimte.

We werken aan een robuuste, groene, goed onderhouden en toegankelijke openbare ruimte waar plek is voor iedereen; een openbare ruimte die beleefd kan worden, ontmoeting stimuleert en uitnodigt tot bewegen en sporten.

In 2019 maken we allereerst een Groenplan, waarmee we vanaf 2020 gericht inzetten op klimaatadaptatie met meer groen, ruimte voor water en bescherming van de ecologie. We onderzoeken hoe we vorm kunnen geven aan een Groeninvesteringsfonds naast of in combinatie met het Groencompensatiefonds.

We verhogen het onderhoudsniveau door extra inzet op onkruidbeheersing en het opruimen van zwerfafval. In 2019 doen we de stresstest klimaatadaptatie voor Haren – die van Groningen en Ten Boer zijn al klaar – en maken vervolgens een gemeentebreed uitvoeringsplan.

We streven naar een autoluwe gemeente en een emissievrije binnenstad.

We ondersteunen het herwinnen van de openbare ruimte met een Leidraad Openbare Ruimte, die we in 2019 gaan maken. Deze Leidraad verwerken we meteen in de plannen voor de Eemskanaalzone (Stadshavens), het Suikerfabriekterrein, de wijkvernieuwingswijken en de binnenstad.

4. Energietransitie & Wijkvernieuwing

Groningen is landelijk gezien dé energieprovincie en een voorbeeld voor anderen. Om de ambitie van CO₂-neutrale gemeente in 2035 te halen, hebben we het programma Groningen geeft Energie ontwikkeld. We willen dat bewoners zich mede-eigenaar voelen en profiteren van de energietransitie. Daarom stimuleren we bewonerscollectieven en lokale coöperaties. De energietransitie zien we als motor van de wijk- en dorpsvernieuwing: inhoudelijk, organisatorisch en financieel liggen hier grote kansen voor slimme combinaties. Uitgangspunt is draagvlak en betaalbaarheid voor bewoners.

In 2019 starten we met het aardgasvrij maken van de wijken Paddepoel en Selwerd.

Samen met bewoners maken we energieplannen voor al onze wijken en dorpen; met corporaties maken we afspraken over de verduurzaming van de woningvoorraad. De energieplannen voor Selwerd, Indische Buurt/De Hoogte, Beijum en De Wijert zijn onderdeel van de integrale wijkvernieuwingsplannen; deze gaan nu richting uitvoering.

Ook in de – aan de versterking gerelateerde – dorpsvernieuwingsopgave Ten Post, Ten Boer en Woltersum streven we naar mede-eigenaarschap van bewoners. Aan dorpstafels worden gezamenlijk plannen gemaakt.

Het gebiedsgericht werken is samen met het wijkwethouderschap een waardevolle werkwijze gebleken. We continueren deze werkwijze en breiden uit met twee dorpswethouders: we werken dichtbij én met bewoners en partijen actief in dorp en wijk.

5. Groningen ontwikkelt zich

Om onze concurrentiepositie te versterken en de verwachte groei van de bevolking, werkgelegenheid en bezoekersaantallen op te vangen, moeten voorzieningen van hoge kwaliteit zijn. Dat geldt voor onderwijs op alle niveaus, voor een woningaanbod in alle segmenten, voor de bereikbaarheid, voor sport en cultuur. De werklocaties, de kenniseconomie en de binnenstad zijn bepalend voor ons vestigingsklimaat. Het Akkoord van Groningen met de kennisinstellingen inclusief het MBO is een belangrijk samenwerkingsverband, evenals de arbeidsmarktregio Groningen. We stellen in 2019 een nieuw economisch programma op.

In het woonprogramma streven we naar een diverser woningaanbod in bestaande wijken, dorpen en op de nieuwe ontwikkellocaties, waaronder de Reitdiepzone, het Suikerfabriekterrein en de Eemskanaalzone (Stadshavens). We baseren ons programma mede op het lopende woonwensenonderzoek. Een belangrijk deel van de – te versnellen - woningbouwproductie is gericht op sociale huur en jongerenhuisvesting.

Het programma binnenstad komt steeds meer op stoom. Bijzondere aandacht krijgt de positie van de voetganger, het aantrekkelijker maken van de Grote Markt en de verbinding met de Nieuwe Markt, het nieuwe stadsplein met het Groninger Forum dat dit jaar opengaat. We maken een start met de revitalisering van het stadhuis en onderzoeken de herontwikkelingsmogelijkheden van de Grote Markt noordzijde.

In het programma verkeer en vervoer werken we aan de grote projecten Zuidelijke ringweg (Aanpak Ring Zuid) en het stationsgebied (Groningen Spoorzone). We starten met het aangekondigde onderzoek naar een verkeerscirculatieplan met als doel een vermindering van het autogebruik en een verbetering van de leefkwaliteit en de openbare ruimte. Als onderdeel van het herwinnen van de openbare ruimte voeren we onze parkeervisie uit: we actualiseren de parkeernormen voor auto en fiets. Daarnaast starten we de discussie over de afstemming van het parkeerbeleid van Groningen, Haren en Ten Boer, mede als onderdeel van de beleidsharmonisatie fase 2.

Cultuur en sport zijn naast talentontwikkeling en individuele ontplooiing belangrijk voor de aantrekkingskracht van onze gemeente. Wij blijven dan ook impulsen geven aan de cultuursector zoals broedplaatsen, ateliers en Kunst op Straat. Ook evenementen dragen bij aan de aantrekkelijkheid van de gemeente, wijk en dorp en bevorderen de sociale cohesie. We introduceren de cultuurhopper en onderzoeken de mogelijkheden van een cultuurpas. Daarnaast kennen we – op uw verzoek – subsidie toe aan Urban House, het Noordpoolorkest en Prime.

We werken verder aan de planvoorbereiding voor de huisvesting van Vrijdag en de Oosterpoort. In 2019 komen we met een nieuwe kadernota cultuur.

We stimuleren extra sportmogelijkheden in de openbare ruimte. We ondersteunen het bewegingsonderwijs, de verenigingen en 'Sport Verbindt' door cofinanciering van breed inzetbare combinatie-functionarissen (rijksregeling). Wij zetten hen ook in als buurtcoaches. We zorgen voor meer geld in het co-investeringsfonds sport, zo kunnen we noodzakelijke investeringen doen in accommodaties, waaronder de vervanging van kunstgras.

Financiële vertaling van de vijf sporen in de begroting

In de gemeentebegroting 2019 wordt een eerste uitwerking gegeven van het Coalitieakkoord en de vijf sporen. Het financieel perspectief is opgebouwd uit het meerjarenbeeld 2019-2022 (niet beïnvloedbare posten) en de opgaven en hervormingen zoals benoemd in het Coalitieakkoord. Voor de gemeentebegroting 2019 is het

financieel perspectief uit het coalitieakkoord geactualiseerd op basis van de laatste inzichten en relevante ontwikkelingen.

In bijlage 1 bij het raadsvoorstel gemeentebegroting 2019 zijn alle actuele opgaven en hervormingen weergegeven. Daarnaast is in de gemeentebegroting 2019 aan het begin van ieder programma onder het kopje 'relevante ontwikkelingen' het nieuwe beleid verwoord, op basis van intensiveringen, hervormingen en de af te sluiten maatschappelijke akkoorden.

Het geactualiseerde financiële perspectief is in onderstaande tabel samengevat en vergeleken met de stand uit het coalitieakkoord. Ook na actualisatie is er sprake van een sluitend financieel perspectief.

Coalitieakkoord	2019	2020	2021	2022	Saldo
Meerjarenbeeld	-9.890	3.630	5.900	9.510	9.150
Saldo intensiveringen en hervormingen	9.930	-3.630	-6.610	-8.840	-9.150
Financieel perspectief in coalitieakkoord	40	0	-710	670	0

Begroting 2019	2019	2020	2021	2022	Saldo
Actueel meerjarenbeeld	-9.728	4.334	6.616	10.263	11.485
Actueel saldo intensiveringen en hervormingen	9.728	-4.334	-6.616	-10.263	-11.485
Actueel financieel perspectief in begroting	0	0	0	0	0
Vershil meerjarenbeeld	162	704	716	753	2.335
Vershil saldo intensiveringen en hervormingen	-202	-704	-6	-1.423	-2.335

Actualisatie financieel perspectief

De actualisatie van het meerjarenbeeld leidt per saldo tot een voordeel van afgerond 2,3 miljoen euro ten opzichte van het Coalitieakkoord. Er is sprake van een nadeel door de noodzakelijke aanpak van de essentaksterfte (zie onder). Daar staat tegenover dat de jaarlijkse storting in een voorziening afkoopsommen graven vervalt (afwikkeling vindt plaats in de gemeenterekening 2018). Tot slot valt het voordeel op de bestuurskosten als gevolg van de herindeling hoger uit.

De actualisatie van de intensiveringen en hervormingen leidt per saldo tot een nadeel van afgerond 2,3 miljoen euro. We concluderen dat het noodzakelijk is om een aantal extra investeringen te doen om de bedrijfsvoering op orde te houden en te kunnen voldoen aan wet- en regelgeving (zie onder organisatieontwikkeling en bedrijfsvoering). Daarnaast blijkt het niet mogelijk om een andere systematiek toe te passen voor het verstrekken van SVN leningen.

De aanvullende opgave bedraagt circa 12,1 miljoen euro voor de periode 2019-2022. Voorgesteld wordt de aanvullende opgave te dekken door een deel van het resultaat bij de jaarrekening 2018 in te zetten (4,4 miljoen euro), de taakstelling op de organisatie te verhogen (totaal 3 miljoen euro) en eenmalig een aanvullende onttrekking te doen aan het weerstandsvermogen (2,4 miljoen euro). Het resterende saldo van 2,3 mln. euro kan worden gedekt uit de ruimte in het meerjarenbeeld.

Noodzakelijke aanpak van essentaksterfte

Sinds 2010 worden we helaas geconfronteerd met essentaksterfte. In Groningen heeft onderzoek uitgewezen dat van de ruim 17.000 bomen de helft is aangetast. Om de veiligheid van de openbare ruimte te garanderen, moeten we in 2019 945 essen kappen en 4000 bomen extra snoeien. We

verwachten dat het aantal aangetaste essen de komende jaren stijgt en dat we nog eens 6860 bomen moeten kappen.

De kosten voor kappen, snoeien en inspecteren voor de jaarschijven 2019-2022 nemen we op in het meerjarenbeeld. De financiële consequenties van de herplant betrekken we bij de begroting 2020.

Invulling taakstelling Coalitieakkoord

De afgelopen periode is invulling gegeven aan de resterende financiële opgave uit het Coalitieakkoord voor de periode 2019-2022 (totaal 7,3 miljoen euro). Daarvoor hebben we kritisch gekeken naar de verwachte besteding van de middelen uit het coalitieakkoord in 2019 (zie ook extra investeren door te faseren).

Weerstandsvermogen

Gelet op de grote opgave accepteren we voor de kortere termijn een ratio van minimaal 80%. Op basis van de laatste inzichten komt de ratio in 2019 uit op 105%. In de jaren daarna zal de ratio dalen naar 99% in 2020 en 97% in 2021 en 2022. Daarbij hebben we rekening gehouden met de effecten van het Coalitieakkoord en de mogelijke risico's die daaruit voortvloeien. We streven aan het eind van de coalitieperiode naar een weerstandsvermogen van 100%. Verder blijven we oog houden voor het aandeel van de reserves in het weerstandsvermogen.

Begroting 2019 Weerstandsvermogen	2019	2020	2021	2022
Beschikbaar weerstandsvermogen (A)	106.814	110.716	113.275	115.792
Benodigd weerstandsvermogen (B)	101.776	111.869	116.930	118.991
Ratio (A/B*100%)	105%	99%	97%	97%
Afwijking t.o.v. ratio 1,0	5.038	-1.153	-3.655	-3.199
Ratio in rekening 2017	108%	101%	103%	103%
Verhouding hard/ totaal	35%	35%	36%	37%
Reserves in het weerstandsvermogen	35.636	39.538	42.097	44.614

Extra investeren door te faseren

Ondanks de beperkte financiële ruimte is het ons gelukt om te blijven investeren. Wij hebben scherpe, inhoudelijke keuzes gemaakt en kunnen u een sluitende Ontwerpbegroting 2019 presenteren. We hebben gekozen voor een aantal bezuinigingen met daarnaast investeringen die de inhoudelijke lijn ondersteunen en zich later terugverdienen. De hervormingsmaatregelen doen in onze optiek geen afbreuk aan onze ambities en de woon- en leefsituatie van onze inwoners in de wijken en dorpen.

We beseffen dat de grenzen van bezuinigingsmogelijkheden in zicht zijn. Om onze ambities te financieren hebben we grondig naar ons bestedingspatroon gekeken. Wij vroegen ons af of we alle beschikbare gelden ook daadwerkelijk in 2019 nodig hebben of dat we nader kunnen faseren. We kunnen concluderen dat deze faseringmogelijkheden er zijn binnen het geheel aan beschikbaar te stellen budgetten voor de lopende programma's, de te continueren investeringsbudgetten en de bestemmingsvoorstellen met betrekking tot het rekeningresultaat 2018. Zo zijn bijvoorbeeld voor de uitvoering van projecten in 2019 zorgvuldige participatie- en besluitvormingsprocessen nodig, die de nodige tijd kosten. Bovendien ontbreekt het soms aan beschikbare capaciteit, in de gemeentelijke organisatie, in de marktsector en bij de maatschappelijke instellingen.

Met deze faseringen geven we invulling aan de financiële taakstelling uit het Coalitieakkoord en de aanvullende dekkingsopgave als gevolg van de actualisatie van het financieel perspectief. Dankzij deze

faseringsmogelijkheden zijn extra bezuinigingen, bovenop de aangekondigde hervormingen in het Coalitieakkoord, niet nodig. Wel hebben we de hervormingen van de taken van de organisatie met 1 miljoen euro per jaar verhoogd.

Continuering intensiveringsbudgetten

Omwille van de continuïteit handhaven we de bestaande intensiveringsbudgetten die nauw aansluiten bij de door ons geformuleerde doelen en ambities. De middelen gaan jaarlijks hun weg vinden naar de programma's en opgaven. Zo worden bijvoorbeeld de middelen voor 'Werken' ingezet voor activering, begeleiding naar werk, Kansen in Kaart en de Sociale Werkvoorziening (SW).

Organisatieontwikkeling en bedrijfsvoering

De gemeente wordt gemaakt door de mensen die er wonen en werken, actieve maatschappelijke organisaties, ondernemers en kennisinstellingen. We kunnen onze ambities alleen verwerkelijken in nauwe samenwerking en verbondenheid met onze inwoners en partners. Wij willen dan ook over de belangrijkste opgaven maatschappelijke akkoorden sluiten.

De nieuwe coalitie hecht meer dan ooit aan verbinding van fysieke en sociale thema's. Dat betekent dat we naast integraal en gebiedsgericht vooral opgavegericht werken. Investeren in een goede relatie met onze inwoners en partners en samen werken aan de opgaven van onze gemeente is ook investeren in de gemeentelijke organisatie. In een organisatie die wendbaar en flexibel is.

Opgavegericht werken betekent een andere manier van organiseren, sturen en misschien zelfs een andere manier van begroten. Het centraal stellen van een aantal opgaven bevordert integraliteit, samenhang en effectiviteit van gemeentelijk beleid.

In 2019 starten we met het opgavegericht werken. Wij doen dat langs zes strategische opgaves die een vertaling zijn van de sporen uit het Coalitieakkoord:

1. De mens centraal (o.a. welzijn, jeugd, gezondheid en zorg)
2. Groningen Actief (o.a. onderwijs, arbeidsmarkt, werk & inkomen, economie)
3. Leefkwaliteit en openbare ruimte (o.a. kwaliteit van de leefomgeving, klimaatadaptatie, openbare ruimte, parkeren, sport & bewegen)
4. Organisatieontwikkeling, gebiedsgericht werken, democratische vernieuwing (o.a. dienstverlening, integraal gebiedsgericht werken, programma college en raad)
5. Versterking, vernieuwing en energie (o.a. energietransitie, wijk- en dorpsvernieuwing, Nationaal Programma Groningen)
6. Vestigingsklimaat (o.a. economie, wonen, bereikbaarheid, cultuur)

Technologische ontwikkelingen en veranderende verwachtingen van de maatschappij vragen om continue aanpassing van onze gemeentelijke organisatie. Ook de digitalisering van de samenleving heeft een grote impact op ons als gemeente. Het vraagt om een grotere rol van data in de taakuitvoering, de noodzaak van innovatie en biedt mogelijkheden voor een transitie naar gemeentebrede en overheidsbrede dienstverlening. We gaan vanaf 2019 aan de slag met een visie op digitalisering en dienstverlening.

Informatie delen en verrijken zijn belangrijke thema's. Om dat te kunnen, moet de basis op orde zijn. Ook gezien de naderende implementatie van de Omgevingswet, waarvoor we middelen moeten blijven reserveren. We investeren eveneens in de digitalisering van archiefbestanden en de transitie van Documentatie & Informatievoorziening (DIV) en hebben we de bezuinigingstaakstelling op ICT-voorzieningen teruggedraaid. Modernisering van ICT-voorzieningen is immers van groot belang gezien de huidige ontwikkelingen.

Ook op andere organisatie-thema's hebben we extra middelen gereserveerd, onder andere voor reorganisatie en onderhoud van het Vastgoedbedrijf, huur Oosterboog en I&A en huisvesting van de WIJ organisatie. We

dachten dat we vanaf 2018 konden besparen op onze uitvoeringsorganisatie door de vorming van een gemeenschappelijke backoffice Inkomen. Deze is echter pas in 2021 operationeel; de besparing kan pas dan ingeboekt worden.

Handhaving

We verruimen de capaciteit voor toezicht en handhaving in de openbare ruimte. De prioriteit ligt bij de jeugdboa's met een toegespitste aanpak van problematische groepen die overlast veroorzaken. Ook breiden we onze taken rond veiligheid, toezicht en handhaving uit met extra formatie bij de inspectie rond ondermijning en het Bibob- en Damoclesbeleid.

Kerngegevens

Voor de kerngegevens voor de jaren 2016 tot en met 2018 zijn de cijfers van Oud Groningen, Haren en Ten Boer samengevoegd. De peildatum van alle kerngegevens is 31 december van het betreffende jaar. Een streepje betekent dat het betreffende cijfer nog niet bekend is.

Inwoners	2016	2017	2018	2019
Aantal inwoners	229.060	227.545	229.899	230.565
% jongeren (0 t/m 19 jaar)	19,2%	19,2%	19,1%	19,1%
% middengroep (20 t/m 64 jaar)	67,0%	67,1%	66,4%	66,5%
% ouderen (65 jaar en ouder)	13,8%	13,7%	14,4%	14,4%

Ruimtelijke kerngegevens	2016	2017	2018	2019
Oppervlakte gemeente (in ha)	18.022	19.792	19.793	19.793
% binnenwater	5,5%	6,1%	6,4%	6,2%
% Functiemenging (**)	57,4%	57,9%	-	-
Lengte van de wegen (km)	899	899	898	933

Woningvoorraad	2016	2017	2018	2019 (prognose)
Aantal woningen	111.178	112.952	112.922	114.202
% huurwoningen	49%	64%	53%	53%
% koopwoningen	51%	36%	47%	47%
Gemiddelde WOZ-waarde	14.641	157.000	183.400	187.252

Financieel (in euro's)	2019 (Begroting)
Totaal lasten	1.071.136.000
Rekeningresultaat	-
Omvang algemene egaliseringsreserve (AER)	30.471.000
Ratio weerstandsvermogen	105%
Inkomsten gemeentefonds	528.547.000
Opbrengst belastingen (totaal)	94.632.000
Opbrengst onroerendezaakbelasting (OZB)	79.053.000
Opbrengst roerende zaakbelasting (RZB)	78.000
Opbrengst hondenbelasting	999.000
Opbrengst logiesbelasting	1.676.000
Opbrengst precariobelasting	706.000
Opbrengst parkeerbelasting	11.414.000
Opbrengst Pecariobelasting	706.000

Programma's

Programma 1 Werk en inkomen

In het programma Werk en inkomen richten we ons vooral op mensen in de beroepsbevolking en hun gezinnen. En op jongeren die binnenkort op de arbeidsmarkt komen. Wij vinden het belangrijk dat iedereen die dat kan actief is. Bij voorkeur in een betaalde baan of anders als vrijwilliger, in een participatiebaan of activeringstraject. Aan inwoners die er niet in slagen op eigen kracht een minimuminkomen te verwerven bieden we inkomensondersteuning.

De doelstelling(en) en relevante beleidsnota's van het programma staan hieronder. Via het menu hiernaast kom je bij de relevante ontwikkelingen, de bijdrage van verbonden partijen, de deelprogramma's met bijhorende beleidsvelden, de financiën en de financiële risico's.

Doelstellingen en relevante beleidsnota's

We willen dat Groningen een gemeente is:

- Waar iedereen actief aan de samenleving kan deelnemen;
- Waar niemand onder het bestaansminimum hoeft te komen.

Het programma is uitgewerkt in de volgende beleidsnota's.

[Beleidsregels bijzondere bijstand en tarieven beschermingsbewind \(2018\)](#)

[Realisatie en stand van zaken afspraakbanen \(2018\)](#)

[Experiment Bijstand op maat \(2017\)](#)

[Nieuwe aanpak arbeidsmarktbeleid \(2017\)](#)

[Stand van zaken Aanpak Jeugdwerkloosheid \(2017\)](#)

[Eindrapportage project Aanpak Jeugdwerkloosheid 2015-2017 \(2017\)](#)

[Een vertrouwd gezicht \(2016\)](#)

[Plan schuldhulpverlening 2016-2020 \(2016\)](#)

[Mee\(r\)doen in Stad \(2015\)](#)

[Invoering Participatiewet in de gemeente Groningen \(2014\)](#)

[Nota Maatschappelijke Participatie 'Meedoen maakt het verschil' \(2013\)](#)

[Beleidsplan vernieuwing sociaal domein \(2014\)](#)

[Met elkaar, voor elkaar \(2014\)](#)

[Dienstverlening Werk & Participatie \(2013\)](#)

[\(Re\)-visie zicht op werk & participatie in Stad \(2012\)](#)

[Grensverleggend aan het werk! Met een blik op de regio, kadernota arbeidsmarktbeleid \(2011\)](#)

[Perspectief, actieplan tegen de armoede \(2014\)](#)

[Handhavingsbeleidsplan sociale zekerheid 2014 \(2014\)](#)

Relevante ontwikkelingen

We vinden het belangrijk dat mensen kunnen rondkomen en dat ze participeren. Daarnaast willen we weten wie ze zijn. We denken dat we hierdoor een betere verbinding kunnen maken tussen de mensen in de bijstand en de arbeidsmarkt. Mensen die (nog) niet toe zijn aan regulier werk ondersteunen we om op andere manieren actief te blijven of te worden.

In 2019 gaan we verder met het experiment Bijstand op Maat. Het uitgangspunt van het experiment is keuzevrijheid en maatwerk. We onderzoeken hoe meer eigen regie voor mensen in de bijstand kan bijdragen aan het vinden van werk en aan hun welbevinden.

Dit experiment sluit aan bij andere initiatieven zoals Parttime ondernemen en Kansen in kaart. Hiermee worden bijstandsgerechtigden beter ondersteund richting werk, participatie en welzijn. Eigen regie en een positieve benadering staan daarbij centraal. .

Nu de economie op volle toeren draait en het aantal vacatures blijft toenemen, vinden mensen met de juiste werkervaring, een sociaal netwerk, passende opleiding en communicatieve- of beroepsgerichte vaardigheden sneller een baan. Zij hoeven geen beroep te doen op ondersteuning door de gemeente.

Ondanks de aantrekkende economie is de tweedeling op de arbeidsmarkt de afgelopen jaren mede als gevolg van de veranderende arbeidsmarkt (flexibilisering & technologische ontwikkelingen) toegenomen. Niet iedereen profiteert mee. Het aantal mensen dat langdurig in armoede leeft is toegenomen. Lager opgeleiden, mensen met een arbeidsbeperking, 50-plussers en statushouders hebben moeite om werk te krijgen en behouden. Wij staan voor de gezamenlijke opgave om met alle arbeidsmarktpartijen te zorgen dat de inclusieve arbeidsmarkt gerealiseerd wordt en de mismatch te verkleinen.

In 2019 werken we in gezamenlijkheid met de drie noordelijke arbeidsmarktregio's aan de realisatie van een investeringsagenda voor een wendbare en weerbare noordelijke arbeidsmarkt.

Als gemeente staan we voor de uitdaging om goede en betaalbare ondersteuning te organiseren voor zowel de oude SW, de nieuwe doelgroep Beschut als ook de deelnemers aan de arbeidsmatige dagbesteding. We willen de aansluiting tussen de Wmo en de Participatiewet bevorderen. Op deze manier bieden we ook aan de onderkant van de arbeidsmarkt mogelijkheden voor ontwikkeling.

Groningen heeft de ambitie dat kinderen van 0 -23 jaar gezond en veilig opgroeien in een stimulerende omgeving, waarin de kinderen/jongeren een eigen stem hebben. Onder andere vanuit ons armoedebeleid dragen we bij aan deze ambitie.

Coalitieakkoord 2019-2022 gezond, groen en gelukkig Groningen

Basisbaan

De komende vier jaar gaan we experimenteren met de basisbaan. Basisbanen zijn bedoeld voor mensen die de aansluiting met de arbeidsmarkt niet kunnen maken en die het risico lopen om langdurig en zelfs structureel geen plek op de arbeidsmarkt te kunnen bemachtigen. Het gaat daarbij om verschillende werkzaamheden binnen verschillende sectoren en om een variëteit aan ondersteunende taken aan de wijk. Het gaat niet zozeer om functies, maar om zinvolle taken/activiteiten/werkzaamheden die bijdragen aan een maatschappelijk doel, zoals de versterking van de leefbaarheid in de wijken. Met de basisbaan willen we mensen perspectief bieden.

Werkprogramma

Werk, scholing en activering hebben prioriteit. Naast onze wil om mensen te stimuleren, te activeren en te begeleiden naar werk, nopen ook de tekorten op de uitkeringsgelden tot actie. In 2019 pakt het aangepaste verdeelmodel voor de BUIG wederom slecht voor ons uit. Daarom ontwikkelen we een nieuw werkprogramma dat uitgaat van positief individueel maatwerk. Met dit werkprogramma voorkomen we onnodige instroom in de bijstand en onnodig lang gebruik van de bijstand. We stellen het zoeken naar en krijgen van werk centraal. Op de korte termijn willen we met dit programma het BUIG budget beïnvloeden door mensen met een korte afstand niet in te laten stromen of sneller uit te laten stromen of parttime uit te laten stromen. Voor de lange termijn denken we met dit programma zowel bestaande als nieuwe klanten met een grotere afstand tot de arbeidsmarkt richting werk te kunnen begeleiden.

Sociaal ondernemen

We gaan aan de slag met de uitvoering van het actieprogramma sociaal ondernemen. Doel van het actieprogramma is om ondernemers te faciliteren en te stimuleren en hen zo te ondersteunen bij het behalen

van hun maatschappelijke doelstellingen. Dit kunnen doelen zijn op het gebied van het creëren van arbeidsplaatsen, het bevorderen van duurzaamheid/ circulariteit, zorg & welzijn, sociale samenhang en rechtvaardigheid. Het programma bestaat uit de volgende actielijnen:

- Eén gemeentelijke ingang
- (H)erkenning, zichtbaarheid en netwerken
- Kennisdeling
- Coördinator impact-ondernemerschap
- Impact via inkoop en aanbestedingen

Individuele inkomenstoelag

We hebben te maken met een stijgend beroep op de individuele inkomenstoelag. Steeds meer mensen leven langdurig in armoede. Daarnaast bereiken we de mensen die recht hebben steeds beter. We vullen dit budget de komende jaren aan.

Maatschappelijke coalitie Economie en Arbeidsmarkt

Samen met onze partners staan we voor de gezamenlijke opgave om te zorgen voor een inclusieve arbeidsmarkt. Ook de komende periode gaan we nauw samenwerken met onderwijsinstellingen en werkgevers voor een goede aansluiting tussen school/opleiding en werk. In de maatschappelijke coalitie 'Economie en Arbeidsmarkt' gaan we verdere afspraken maken met werkgevers en onderwijsinstellingen.

Deelprogramma 1.1 Werk en activering

Bestaanszekerheid en maatschappelijke participatie bereiken we via (betaald) werk. (Betaald) werk draagt in belangrijke mate bij aan persoonlijk geluk. Als gemeente hebben we beperkt invloed op het aanbod van geschikte banen en de werking van de arbeidsmarkt. In [programma 2: Economie en Werkgelegenheid](#) stimuleren we ondernemers en werkgevers om zich te ontwikkelen en te groeien. Op deze wijze stimuleren we de werkgelegenheid. We willen dat iedere inwoner actief is. In loondienst, als (parttime) ondernemer, als vrijwilliger of op een andere manier.

In dit deelprogramma Werk en activering richten we ons op mensen die er niet in slagen op eigen kracht een plek op de arbeidsmarkt te vinden. Dat kan komen door het functioneren van de arbeidsmarkt zelf (beleidsveld Arbeidsmarktbeleid), maar er kunnen ook persoonlijke oorzaken zijn (beleidsvelden Werk en activering, Maatschappelijke participatie).

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effect-indicator(en)	Beoogd 2019
Aantal bijstandsuitkeringen:	9.900

1.1.1 Regionaal arbeidsmarktbeleid

Op een goed werkende arbeidsmarkt zijn vraag en aanbod in balans; nu en in de toekomst. De verantwoordelijkheid daarvoor ligt bij werkgevers, werknemersorganisaties en onderwijsinstellingen. Als gemeente hebben wij de rol van actieve initiatiefnemer en ondersteuner van de samenwerking tussen deze (sociale) partners. Wij richten ons op het totale arbeidsmarktbeleid.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019
Aantal plaatsingen	700
Aantal plaatsingen of plekken gerealiseerd door SROI in de arbeidsmarktregio	700
Aantal gerealiseerde afspraakbanen in de arbeidsmarktregio*	2.445

* Dit betreft het oplopend totaal aantal afspraakbanen conform de regionale doelstelling.

Hoe staan we ervoor?

Het afgelopen jaar zijn belangrijke stappen gezet gericht op werk voor de bovengenoemde kwetsbare groepen; het 1000-banenplan is van start gegaan waarbij we middels SROI en opleidingstrajecten mensen uit de bijstand klaarstomen voor werk in de sector Bouw & Techniek. We realiseerden als regio het hoogste aantal afspraakbanen en werken met het onderwijs samen aan een goede aansluiting tussen school/ opleiding en werk, onder andere vanuit het project Sluitende aanpak werkzoekende jongeren. Hier gaan we het komende jaar onverminderd mee verder.

Wat willen we bereiken in 2019?

De verwachting is dat de Nederlandse economie ook in 2019 stevig door zal groeien. In bijna alle sectoren neemt het aantal banen toe en in 2019 stijgt het aantal banen naar 10,5 miljoen (bron: landelijke arbeidsmarktprognose 2018-2019 van het UWV).

Mede als gevolg van de veranderende arbeidsmarkt (flexibilisering & technologische ontwikkelingen) en ondanks de aantrekkende economie, is de tweedeling op de arbeidsmarkt de afgelopen jaren toegenomen. In meerdere collegebrieven hebben wij aandacht besteed aan de mismatch op de arbeidsmarkt die hieraan ten grondslag ligt. Lager opgeleiden, mensen met een arbeidsbeperking, 50-plussers en statushouders hebben moeite om werk te krijgen en behouden. Wij staan voor de gezamenlijke opgave om met alle arbeidsmarktpartijen te zorgen dat de inclusieve arbeidsmarkt gerealiseerd wordt. Als centrumgemeente werken wij hieraan binnen de arbeidsmarktregio Werk In Zicht (WIZ). We bevorderen de aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt, waarin zowel het 'leven lang ontwikkelen' en de sluitende aanpak van werkzoekende jongeren centraal staat.

Wat gaan we hiervoor doen?

- We voeren het 1000-banenplan uit;
- We versterken Social Return in de regio;
- We bevorderen een sluitende aanpak werkzoekende jongeren, inclusief de ontwikkeling van Route Arbeid-Entree en de invoering van de Boris methode binnen het project 'Sluitende aanpak werkzoekende jongeren';
- We bewerkstelligen een goede aansluiting tussen Werk en GGZ door middel van het project Impuls Werk-GGZ;
- Om de realisatie van afspraakbanen ook in 2019 te bevorderen, gaan we net als in 2018 door met het organiseren van informele ontmoetingen tussen werkzoekenden en werkgevers. Daarnaast blijft ook het Ateam (Afspraakbanenteam) actief. Dit team gaat informatiesessies en trainingen organiseren voor bedrijven. Ook wordt ingezet op deskundigheidsbevordering van accountmanagers en coaches. Het onderwijs en de overheidsinstellingen worden door middel van bijeenkomsten geïnformeerd over de afspraakbanen;
- We blijven werken aan de optimalisering van de dienstverlening (werkgevers en werknemers);
- We werken in gezamenlijkheid met de drie noordelijke arbeidsmarktregio's aan de realisatie van een investeringsagenda voor een wendbare en weerbare noordelijke arbeidsmarkt;

- We werken intensief samen met werkgevers in kansrijke sectoren voor het realiseren van de match op werk;
- We gaan aan de slag met de doorontwikkeling van het Werkbedrijf.

1.1.2 Werk

Werk biedt mensen materiële welvaart en economische onafhankelijkheid en is daarmee een van de belangrijkste motoren achter het tegengaan van armoede en schuldenproblematiek. Daarnaast zorgt werk in veel gevallen voor een sociaal netwerk, zinvolle tijdsbesteding en de mogelijkheid tot verdere ontplooiing van talenten; het draagt bij aan het welzijn en welbevinden van mensen.

Wij willen iedere werkzoekende passende ondersteuning bieden op weg naar (betaald) werk. Mensen die niet op eigen kracht betaald werk vinden, ondersteunen we met de mogelijkheden die de Participatiewet en de Wet sociale werkvoorziening ons bieden. We onderscheiden de volgende groepen:

- Mensen waarvan we verwachten dat ze relatief gemakkelijk aan het werk komen. Hen ondersteunen we hoofdzakelijk collectief en digitaal;
- Mensen die niet op eigen kracht een reguliere baan kunnen vinden of uitoefenen, bieden we individuele begeleiding en helpen we aan (aangepast of begeleid) werk;
- Mensen die niet in een normaal arbeidsritme kunnen functioneren, begeleiden we naar maatschappelijke deelname of beschermt werk (zie beleidsveld maatschappelijke participatie);
- Jongeren zonder startkwalificatie leiden we zo veel mogelijk terug naar school (zie ook '[programma 3: Voorkomen schooluitval](#)').

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019
Aantal personen dat uitstroomt naar regulier werk	1.100
Aantal personen met een uitkering dat parttime inkomsten uit arbeid heeft	Stijging
Aantal personen dat gedetacheerd is (intern, extern)	600
Aantal personen dat werkzaam is op een begeleid werken plek	105

Hoe staan we ervoor?

Om de uitstroom naar werk te bevorderen zetten we in 2018 extra in op de begeleiding van jongeren naar werk of school, begeleiden we mensen die parttime inkomsten hebben fulltime uit de uitkering en we stellen plaatsingsfees voor werkgevers beschikbaar om mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt een werkplek te bieden. We zijn bezig de begeleiding van statushouders, zoals die vanuit het programma VAS is opgezet, integraal onderdeel te maken van onze dienstverlening.

We vinden het belangrijk dat mensen parttime inkomsten uit arbeid (loondienst of ondernemerschap) verwerven. Het kan een eerste stap zijn richting volledige uitstroom. Maar ook als dit niet tot uitstroom leidt, vinden we het belangrijk dat mensen werken als dat kan. Bovendien leidt het tot een besparing op de uitkeringslasten. Over de eerste helft van 2018 zien we een stijging in het aantal mensen met parttime inkomsten.

Wat willen we bereiken in 2019?

Nu de economie op volle toeren draait, vinden mensen met de juiste opleiding, netwerk en vaardigheden op eigen kracht een baan. De mensen die wel onze ondersteuning nodig hebben, hebben vaak een grotere afstand tot de arbeidsmarkt. We streven ernaar om eind 2019 minimaal 1.150 bijstandsgerechtigden uit te laten stromen naar regulier werk. We streven in 2019 naar een stijging van het aantal plaatsingen door de brancheteams. Naast uitstroom naar werk vinden we het ook belangrijk dat mensen parttime inkomsten uit arbeid (loondienst of ondernemerschap) verwerven. Het kan een eerste stap zijn richting volledige uitstroom. Maar ook als dit niet tot uitstroom leidt, vinden we het belangrijk dat mensen werken als dat kan. Dit leidt bovendien tot een besparing op de uitkeringslasten.

Sinds de invoering van de Participatiewet in 2015 kunnen mensen niet meer instromen in de SW. Daarom verwachten we dat het aantal medewerkers in de SW dat gedetacheerd is, daalt naar ongeveer 600 aan het einde van 2019. We verwachten dat het aantal SW-medewerkers dat eind 2019 op een begeleid werken plek zit daalt naar 105. In plaats van een plek op grond van de SW kunnen mensen op een afspraakbaan geplaatst worden of in een nieuw beschermt baan (nieuwe instroom).

Wat gaan we hiervoor doen?

- Mensen begeleiden richting parttime werk (loondienst of ondernemerschap);
- Via iederz detacheren van SW-medewerkers bij reguliere bedrijven;
- We begeleiden medewerkers op een begeleid werken plek bij reguliere werkgevers;
- Oud beschermt werk inzetten voor medewerkers die terugstromen uit een detachering of begeleid werken plek;
- E-dienstverlening aanbieden voor mensen die relatief makkelijk aan werk kunnen komen;
- Werkzoekenden zo nodig ondersteunen in het Centrum naar Werk;
- Inzetten van werkervaringsplaatsen of re-integratietrajecten;
- Onderdelen van de dienstverlening in de wijken aanbieden;
- Verdere samenwerking met de WIJ-teams.

1.1.3 Maatschappelijke participatie

Mensen die niet (betaald) kunnen werken, maar die wel iets willen doen, helpen we een handje. Meedoen is goed voor hen zelf, ze nemen verantwoordelijkheden op zich en werken - al dan niet op vrijwillige basis - samen met anderen. Ook de samenleving kan hun inzet goed gebruiken. Ieder mens heeft talenten: we willen hen ondersteunen om die op de goede plek in te zetten, eenieder naar zijn mogelijkheden.

Soms is dat een dagbesteding of vrijwilligerswerk dat voldoening geeft, voor mensen met een beperking kan dat een beschutte werkplek zijn en voor weer anderen kan het een eerste stap zijn in de richting van de arbeidsmarkt.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie indicatoren	Beoogd 2019
Aantal mensen dat actief is op een P-baan	-
Aantal beschutte werkplekken oud (SW)	455
Aantal beschutte werkplekken nieuw (P-wet)	96

Hoe staan we ervoor?

Meedoen

Meedoen is de verzamelterm voor activiteiten die ten doel hebben mensen in de bijstand te activeren. Dat doen we op verschillende manieren. Kansen in Kaart gaat uit van een positieve bejegening met als insteek het persoonlijk contact met mensen te herstellen. Als project is dit een succesvolle werkwijze gebleken, die nu is geborgd binnen onze reguliere dienstverlening. Met alle bijstandsgerechtigden (27 - 65 jaar) wordt minstens 1 maal per jaar een persoonlijk, open en stimulerend gesprek gevoerd over werk of activering. Mensen voelen zich gehoord en gewaardeerd in wat ze al doen. Mogelijkheden en kansen worden in beeld gebracht. Een coach Meedoen kan mensen begeleiden naar en plaatsen op vrijwilligerswerk, een burger- of maatschappelijk wijkinitiatief of een Participatiebaan. Organisatorisch zijn de 11 consultants van Kansen in kaart en de 14 coaches Meedoen in één afdeling ondergebracht. Ze doen hun werk in afstemming met de gebiedsgerichte aanpak. In Haren en Ten Boer vindt de begeleiding richting werk en participatie plaats vanuit het Toegangsteam en de Deel.

Nieuwe P-banen zien we vooral in de sectoren kinderopvang, zorg, zorgcentra, keuken, huishouding, gastheer/gastvrouw (Martiniziekenhuis) of printerbeheer (UMCG). Sommigen vinden zelf een plek, anderen met behulp van een coach Meedoen.

Beschut werk

Daarnaast bieden we (via Lederz) beschutte werkplekken aan voor mensen met een lichamelijke, verstandelijke of psychische beperking. Daarbij gaat het om (passend) werk, toegesneden op de doelgroep. In essentie voeren we twee wettelijke taken uit, waarvan sinds de invoering van de Participatiewet in 2015 de toegang tot de Wet sociale werkvoorziening (Wsw) afgesloten is voor nieuwe instroom. Wel kunnen mensen vanuit detachering of een begeleid werken plek hier nog in terugstromen. Vanuit de Participatiewet kunnen mensen met een beperking nu instromen in nieuw beschut werken. Het Rijk heeft gemeenten verplicht nieuw beschut werk in te zetten en heeft gemeenten hiervoor een taakstelling opgelegd. Qua doelstelling sluiten we hierbij aan.

Wat willen we bereiken in 2019?

Meedoen

We vinden het belangrijk dat mensen participeren. De medewerkers van Werk en Participatie zijn nu al actief in de wijk en sluiten zoveel mogelijk aan bij de wijkaanpak, onder meer ter ondersteuning van de professionals die minder bekend zijn met de Participatiewet. Dit continueren we in 2019. In Haren en Ten Boer blijft in 2019 de begeleiding richting werk en participatie een onderdeel van de gebiedsgerichte dienstverlening. Wij Ten Boer benadert alle minima. Binnen Wij Ten Boer werken de consultant Werk, de projectleider Participatie en de ondersteuner voor statushouders samen om mensen te laten participeren in de samenleving. Hetzij werk, vrijwilligers werk of een Participatiebaan.

In 2019 gaan we daarnaast aan de slag met de doorontwikkeling van de Participatiebaan.

In 2019 start het Gebied-ondersteuningsnetwerk (GON). Naast Wmo dienstverlening kunnen mensen binnen dit netwerk ondersteuning ontvangen bij hun maatschappelijke deelname op grond van de Participatiewet (sociale activering).

Meer algemeen zetten we ook in 2019 sterk in op een andere bejegening van mensen in de bijstand, omdat we menen dat dit meer effect sorteert.

Beschut werk

Op het gebied van nieuw beschut werk hebben we een taakstelling vanuit het Rijk. We sluiten aan bij deze taakstelling. Daarbij willen we dit zo adequaat mogelijk organiseren. Te denken valt aan het optimaliseren van de begeleiding, het verbreden van de werksoorten en de verbinding met dagbesteding.

Mensen met een beperking die (vanaf 2019) actief zijn binnen 'Ben in de buurt', 'At Home First' of 'Zuid Vooruit' (GON) in een vorm van dagbesteding en potentieel hebben om zich verder te ontwikkelen naar een vorm van betaald werk, kunnen bij iederz terecht. Iederz biedt deze mensen ondersteuning aan, gericht op het ontwikkelen van het arbeidsvermogen. We verwachten dat dit voor deze groep voor een belangrijk deel zal gaan om beschermt werk. Hiermee leggen we nog verder de verbinding tussen de Wmo en de Participatiewet.

Wat gaan we hiervoor doen?

Meedoen

- We onderzoeken hoe we de inzet van coaches meedoen en consulten Kansen in kaart optimaal kunnen aansluiten bij de gebiedsgerichte aanpak. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#);
- In Haren en Ten Boer continueren we de bestaande werkwijze in het Toegangsteam en de Deel Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#);
- We gaan door met de werving en begeleiding van mensen in een P-baan;
- Per 1 januari 2019 wordt sociale activering als re-integratie instrument uitgevoerd door 'Ben in de buurt', 'At Home First' of 'Zuid Vooruit' (GON). Mensen kunnen hier terecht wanneer ze langdurig ondersteuning nodig hebben bij het actief zijn. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#).

Beschut werk

- Aanbieden van beschutte werkplekken voor mensen met een lichamelijke, verstandelijke of psychische beperking;
- Het organiseren van vormen van dagbesteding voor verschillende doelgroepen gericht (en ter voorbereiding) op beschermt werk (of andere vormen van werk);
- Goede samenwerking behouden en aanvullende samenwerking opzetten met instroomkanalen voor nieuw beschermt werk, zoals het Pro-Vso onderwijs, de WIJ-teams, het gebiedsondersteuningsnetwerk en zorginstellingen;
- Het investeren in adequate begeleiding en werksoorten voor de brede doelgroep;
- De bedrijfsvoering van het beschutte bedrijf versterken.

Deelprogramma 1.2 Inkomen en armoedeverlichting

Voortdurende financiële zorgen vormen een belemmering bij het deelnemen aan de samenleving. Met het deelprogramma Inkomen en armoedeverlichting nemen we deze belemmeringen voor de doelgroepen weg. Dat doen we via het verstrekken van uitkeringen (Participatiewet, IOAW, IOAZ, Bbz, BUIG) en met (financiële) ondersteuning via ons armoede- en minimabeleid. Aan inwoners van de gemeente met problematische schulden bieden we schuldhulpverlening.

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Beoogd 2019
Aantal bijstandsuitkeringen	9.900
% bewoners (18 jaar en ouder) dat zegt moeite te hebben met rondkomen van het huishoudinkomen	-

1.2.1 Uitkeringen

We verstrekken uitkeringen op grond van de Participatiewet, de IOAW, de IOAZ en de Bbz aan burgers die er recht op hebben. Dat doen we tijdig en correct. We willen dat iedereen die er recht op heeft op tijd een

uitkering ontvangt. Hiervoor geldt een wettelijke termijn van 8 weken. Als norm voor rechtmatigheid geldt landelijk een foutpercentage van maximaal 1%.

Om daar waar nodig burgers een laagdrempelige ingang te bieden, kunnen zij bij het WIJ-team met de voorbereiding van de uitkeringsaanvraag worden geholpen. We informeren betrokkenen actief en duidelijk over de regels en voorwaarden.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019
% uitkeringsaanvragen (BUIG) dat binnen 8 weken is afgehandeld	100%
Foutpercentage verstrekte uitkeringen (BUIG)	<1%

Hoe staan we ervoor?

Eind juni 2018 waren er landelijk 449 duizend bijstandsontvangers tot de AOW-leeftijd. Dit zijn er 19 duizend minder dan een jaar eerder. In Haren, Ten Boer en Groningen is het totale aantal bijstandsgerechtigden in de eerste helft van het jaar licht gedaald. We verwachten dat deze lijn zich de tweede helft van het jaar voortzet.

Wat willen we bereiken in 2019?

We willen 100% van de uitkeringsaanvragen afhandelen binnen 8 weken. Als norm voor de rechtmatigheid volgen we de landelijke norm van een maximaal foutpercentage van 1%. Overschrijding van deze norm leidt tot financiële risico's voor de gemeente. We verwachten dat het aantal bijstandsuitkeringen licht zal dalen in 2019.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Voortzetting van methodieken en werkwijzen die uitgaan van vertrouwen en stressvermindering, zoals mobility mentoring en Kansen in Kaart;
- Voortzetting van het experiment Bijstand op Maat;
- Afhandelingstermijn aanvragen levensonderhoud verkorten door in de wijk daar waar nodig aanvragers te helpen met de voorbereiding. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#);
- Uitkeringen rechtmatig en tijdig (binnen 8 weken) verstrekken.

1.2.2 Armoede- en minimabeleid

We willen dat niemand in Groningen armoede lijdt. Rondkomen met een inkomen op of net boven het minimum is lastig. Met ons armoede- en minimabeleid ondersteunen we mensen die in armoede leven. Dat doen we met aanvullende financiële ondersteuning (vangnet). Dit combineren we met begeleiding waarbij mensen weer regie krijgen over hun eigen situatie (vliegwielen). We werken intensief samen met maatschappelijke partners en bedrijven (verbinding).

Het armoedebeleid omvat een aantal projecten dat zich richt op een diverse groep mensen die moet rondkomen met een inkomen beneden de 120 procent van het minimum. Grondslag is de nota Perspectief, actieplan tegen de armoede 2015-2018. Met ingang van 2017 zijn er structureel extra middelen voor kinderen beschikbaar gekomen, waardoor de focus nog sterker op de opgroeiende kinderen en jongeren is komen te liggen. Op allerlei manieren stimuleren wij bewustwording en informatieverstrekking.

Onder inkomensregelingen verstaan we: bijzondere bijstand (inclusief duurzame gebruiksgoederen), vergoeding ouderbijdrage schoolfonds en individuele inkomensvoetstuk.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019
Aantal toegekende aanvragen bijzondere bijstand	Stabiel
Waarvan in het kader van de witgoedregeling	Stabiel
Aantal verstrekte individuele inkomensvoetstukken (voorheen langdurigheidstoelagen)	Stijging
Aantal gehonoreerde vergoedingen ouderbijdrage schoolfonds (schooljaar)	Stabiel
Aantal huishoudens dat gebruik maakt van één of meer inkomensregelingen*	Stabiel
Aantal deelnemers collectieve zorgverzekering	Stabiel
Aantal ondersteuningscontacten dat tot stand komt binnen de projecten/overige activiteiten van het armoedebeleid**	Stijging

*Onder inkomensregelingen verstaan we: bijzondere bijstand (inclusief duurzame gebruiksgoederen), vergoeding ouderbijdrage schoolfonds en individuele inkomensvoetstuk.

**Het aantal ondersteuningscontacten als indicator heeft betrekking op de verstrekkingen en contacten met betrekking tot het Kindpakket, serviceteam, minimaloket, inspiratiegroepen, ondersteuning aan zelfstandigen, Toentje en de Stadspas. Het is een indicatief, als alle voorzieningen worden meegerekend is dit aantal nog veel hoger. Bij de ontwikkeling van het nieuwe armoedebeleid zullen nieuwe indicatoren geformuleerd worden.

Hoe staan we ervoor?

Armoedeprojecten

- Het aantal verstrekkingen blijft groeien, dankzij de enorme groei in aantal leden van de Stadspas, mede dankzij de impuls van de zogenoemde Klijsma-middelen en de ruimere bekendheid onder minima, door onder andere het Serviceteam en het boekje Mooi Meegenomen;
- De Terugblik op de resultaten van het armoedebeleid vanaf 2015 (juli 2018) laat zien dat de doelen voor een belangrijk deel gehaald zijn en de minima zelf zeer tevreden zijn over de voorzieningen en wat die voor hen betekend hebben;
- De pilot Maatwerkbudget is een succes, zo blijkt uit de evaluatie (najaar 2018). Het geeft de WIJ goede aangrijpingspunten voor een goed contact, door een financieel probleem snel en regelarm op te lossen;
- In Beijum en Selwerd wordt een integrale, gebiedsgerichte armoedeaanpak ontwikkeld en uitgevoerd.

Wat willen we bereiken in 2019?

In 2019 continueren we het huidige beleid. Vernieuwende ontwikkelingen zoals het Maatwerkbudget en de integrale gebiedsgerichte uitvoeringsaanpak zetten we in 2019 door. Dat geldt ook voor het gebruik van slimme digitale middelen. In 2019 ontwikkelen we het nieuwe armoedebeleid. Met ons nieuwe armoedebeleid dragen we samen met andere partners bij aan een integrale aanpak van de problematiek. De focus zal liggen op de wijkvernieuwingswijken en het versterken van partnerschappen. Naast armoedeverlichting gaan we ook aan de slag met armoedebestrijding.

De effectiviteit van voorzieningen wordt een belangrijk uitgangspunt, alsook de meetbaarheid van de aanpak. We benutten de resultaten en nieuwe inzichten van kennisinstellingen. Dat geldt met name ook voor aspecten als gedragsverandering, stress en relatie met andere beleidsterreinen.

Met inkomenscijfers van het CBS willen we het niet-bereik (vooral onder werkenden en armoede onder ouderen) verder kunnen terugdringen.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Inzetten van het maatwerkbudget in wijken. Zie ook de paragraaf [integraal gebiedsgericht werken](#);
- We gaan de signaleringsfunctie van professionals en vrijwilligers verder versterken;
- We bezien de mogelijkheden van een nieuwe tool om pro-actief voorzieningen aan te bieden aan rechthebbenden;
- Bekendheid met ondersteuningsmogelijkheden en -regelingen vergroten en de toegang verbeteren;
- Mensen ondersteunen en stimuleren zichzelf en anderen te helpen;
- Faciliteren van initiatieven uit de samenleving;
- Trainen van WIJ-teams en andere professionals in de wijken om armoede-signalen te herkennen. Zie ook de paragraaf [integraal gebiedsgericht werken](#);
- Voortzetten van succesvolle projecten en activiteiten zowel stedelijk als in specifieke wijken. Zie ook de paragraaf [integraal gebiedsgericht werken](#);
- Inzetten van de methodiek Mobility Mentoring.

1.2.3 Handhaving

We willen dat uitkeringen terecht komen bij mensen die er recht op hebben. Hiervoor volgen wij zorgvuldige intake-procedures. Verder informeren we onze klanten actief en begrijpelijk over de regels, voorwaarden en sancties. Vanuit het oogpunt van vertrouwen in burgers controleren we gericht.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019
Aantal beëindigde uitkeringen (controle aan de achterkant)	Daling
% toegekende aanvragen (controle aan de poort)	<63%
Aantal opgelegde boetes	Daling

Hoe staan we ervoor?

Preventie

Handhaving is een samenspel van voorkomen en optreden. Hierdoor voorkomen wij dat klanten ten onrechte een uitkering krijgen. En hiermee voorkomen we vaker dat klanten hoge terugvorderingsbedragen en hogere boetes moeten betalen. Door onze communicatie zijn klanten goed op de hoogte van de regels. Daardoor overtreden ze minder vaak onnodig en onbewust de regels.

Repressie

Wij doen kortdurende bestuursrechtelijke onderzoeken in plaats van langdurende strafrechtelijke onderzoeken. We hanteren de bestuursrechtelijke aanpak wanneer het kan en de strafrechtelijke aanpak wanneer het moet. Hierdoor kunnen we meer fraudeonderzoeken doen en fraude dus vaker en vroeger stoppen. Hiermee is de feitelijke pakkans en ook de door burgers veronderstelde pakkans gestegen. Doordat we fraude vaker en eerder constateren, dalen ook de terugvorderingsbedragen en de boetes. Dit is in het belang van zowel de burger als de gemeente.

Wat willen we bereiken in 2019?

We willen maximale naleving en nalevingsbereidheid van wetten en regels. In 2019 verwachten we een daling van het aantal beëindigde uitkeringen wegens fraude en minder P-wet-boetes op te leggen dan in 2018. Resultaten 2018 zijn beïnvloed door een eenmalige screening op rechtmatigheid van nieuwe instroom vanaf 2015.

We verwachten dat het percentage toegekende uitkeringsaanvragen in 2018 lager is dan 63%. Als we in het kader van een handhavingsonderzoek constateren dat er (mogelijk) sprake is van een zorgbehoefte dan delen we dat signaal met het WIJ-team en stemmen vervolgstappen met hen af. Zo ook beëindigen we uitkeringen niet direct maar informeren we eerst of de klant bij een WIJ-team bekend is. We stemmen wat dat betreft onze handhavingstijl af op de specifieke achtergronden en verwachtingen van de uitkeringsgerechtigde.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Streng controleren aan de poort;
- Voorlichten over regels en sancties;
- Bevorderen van fraude-alertheid binnen de directies Werk en Inkomen met behulp van scholing- en coaching-programma's;
- Themacontrole, hiermee onderzoeken we gericht naar fraude bij bepaalde groepen van klanten met een hoog risico;
- Informatie gestuurd handhaven; Betreft een pilot in samenwerking met Bureau Onderzoek om met interne en externe gegevensbronnen gekwalificeerde fraudesignalen te genereren met een hoge hit-ratio. Doel is met dit voorspellend model zowel de instroom te beperken als in het proces efficiënt fraude te detecteren;
- Inclusieve dienstverlening bieden; zorgen voor dienstverlening vanuit het perspectief van de klant;
- Meer integraal handhaven binnen als buiten sociaal domein.

1.2.4 Schuldhulpverlening

Problematische schulden ontnemen mensen elk perspectief. Via de Groningse Kredietbank (GKB) bieden we alomvattende schuldhulpverlening: we zoeken naar een oplossing voor de financiële problemen en tegelijk pakken we de oorzaken aan. Ook proberen we te voorkomen dat er (opnieuw) schulden ontstaan door preventie en nazorg. We werken intensief samen met de WIJ-teams, maatschappelijke partners en relevante schuldeisers.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019
Aantal meldingen schuldhulpverlening	2.000
Aantal inschrijvingen schuldregeling	475
Aantal klanten in budgetbeheer	2.900
Aantal klanten in beschermingsbewind	1.150
Aantal aanvragen sociale kredieten	450
% geslaagde minnelijke regelingen	55%

Hoe staan we ervoor?

Het aantal meldingen voor schuldhulpverlening bij de GKB lijkt in 2018 niet af te nemen. Er worden meer mensen in financiële problemen doorgeleid naar langdurige trajecten als budgetbeheer en schuldregeling. De euro-coaches krijgen steeds meer aanvragen van jongeren in financiële problemen. Verder krijgen de preventiemedewerkers veel verzoeken om voorlichting, cursus en andere schuldpreventie-activiteiten. Het aantal klanten in beschermingsbewind bij de GKB blijft stijgen, ook als gevolg van de implementatie van het beleid om voor burgers die het nodig hebben zoveel mogelijk het bewind als gemeente zelf uit te voeren. De

druk op de schuldhulpverlening blijft groot vanwege de complexiteit van dossiers (meer instabiele financiële huishoudens, belemmerende regelgeving, multi-problematiek, grotere schuldenpakketten, meer zelfstandigen zonder personeel (zzp-ers) en klanten met een eigen woning). We verstrekken minder sociale kredieten voornamelijk omdat nieuwkomers niet meer via een lening bij de GKB, maar via leenbijstand hun woninginrichting vergoed krijgen.

Wat willen we bereiken in 2019?

We willen schuldhulpverlening bieden aan degenen die dat nodig hebben. We willen (problematische) schuldsituaties van burgers stabiliseren en waar mogelijk oplossen. Daarnaast richten we ons op preventie: voorkomen van (problematische) schulden bij burgers en het bevorderen van hun financiële zelfredzaamheid. We willen als gemeente voorop blijven lopen met onze integrale aanpak van schuldhulpverlening en -preventie. We willen de aanpak van jongeren met (dreigende) schulden intensiveren. We zoeken de grenzen van wet- en regelgeving op zodat we mensen meer perspectief kunnen bieden. Onze kwaliteit van dienstverlening willen we borgen door te voldoen aan de door de branchevereniging voor schuldhulpverlening en sociaal bankieren (NVVK) en de Wet gemeentelijke schuldhulpverlening gestelde eisen. We willen de samenwerking met de WIJ-teams uitbreiden. We kiezen er voor om het beschermingsbewind bij burgers die dat nodig hebben zoveel mogelijk als gemeente zelf uit te voeren.

De gemeente Haren heeft de uitvoering van de schuldhulpverlening tot 1 januari 2020 uitbesteed aan de GKB Drenthe. Deze aantallen hebben we dan ook niet meegenomen in onze doelstellingen. In de rekening 2019 komen we hier op terug.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Uitvoeren van schuldhulpverlening (budgetbeheer, -coaching en schuldregeling) GKB;
- Organiseren van preventie-activiteiten samen met scholen, vrijwilligers, relevante schuldeisers en maatschappelijke instellingen;
- Met schuldhulpverlening (waar onder preventie en vroeg-signalering) aansluiten bij de wijkgerichte aanpak. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#);
- Intensiveren van de samenwerking tussen de GKB en de WIJ-teams. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#);
- Werken met individuele maatwerkplannen en kijken naar creatieve en alternatieve mogelijkheden voor afbetaling van schulden;
- Intensiveren van de aanpak van jongeren met (dreigende) schulden door de inzet van euro-coaches en een bredere inzet van het jongerenkrediet;
- Beschermingsbewind zoveel mogelijk door de gemeente zelf uitvoeren
- We gaan aan de slag met de overdracht van de schuldhulpverlening van de Gemeentelijke Kredietbank in Assen naar de Groningse Kredietbank.

Bijdrage(n) verbonden partijen

Thermiek BV	
Relevante beleidsinformatie	Het doel is re-integratie van personen met een achterstand op de arbeidsmarkt of arbeidsbeperking door een arbeidscontract. De werknemers worden gedetacheerd in de markt- en overheidssector. De doelgroep betreft mensen die voorheen vielen onder de wet sociale werkvoorziening, de wet werk en bijstand en de Participatiewet.
Beleidsrisico	Geen.

Stichting WeerWerk Groningen	
Relevante beleidsinformatie	Het doel is het aanbieden van re-integratievoorzieningen aan personen die onder de doelgroep van de WWB vielen. Deze zogeheten 'gesubsidieerde arbeid' is inmiddels afgebouwd (raadsbesluit 30 november 2011). Op dit moment is er een nog een aantal seniorenbanen dat de komende jaren verder terugloopt. Van nieuwe instroom is geen sprake meer. Verder zijn er nog een tweetal medewerkers in dienst vanuit het 200banenplan. In een later stadium (na 2019) is besluitvorming nodig over hoe verder te gaan met het stichtingsmodel.
Beleidsrisico	Geen.

Voor meer informatie over de verbonden partijen zie [paragraaf 6 verbonden partijen](#).

Financiën

In dit onderdeel werken wij de financiën behorende bij dit programma uit door het financiële overzicht op het niveau van beleidsveld te geven en daarbij inzichtelijk te maken welke intensiveringen en hervormingen zijn verwerkt. Per deelprogramma geven we een toelichting op de belangrijkste onderdelen van de lasten- en baten.

Financieel overzicht lasten en baten

Werk en inkomen					
Nr	Omschrijving	Primitieve begroting			
		Bedragen x 1.000 euro	2019	2020	2021
Lasten					
01.1	Werk en activering	61.149	60.165	58.857	57.855
01.1.1	Regionaal arbeidsmarktbeleid	2.558	660	661	663
01.1.2	Werk	40.469	42.416	41.428	40.389
01.1.3	Maatschappelijke participatie	18.122	17.089	16.768	16.803
01.2	Inkomen en armoedeverlichting	197.184	194.268	192.677	192.644
01.2.1	Uitkeringen	171.650	169.285	168.672	168.486
01.2.2	Armoede- en minimabeleid	18.482	17.931	17.315	17.468
01.2.3	Handhaving	1.491	1.491	1.491	1.491
01.2.4	Schuldhelpverlening	5.561	5.561	5.198	5.198
	Totaal	258.333	254.433	251.534	250.499
Baten					
01.1	Werk en activering	8.821	8.921	9.021	9.021
01.1.1	Regionaal arbeidsmarktbeleid	839	839	839	839
01.1.2	Werk	4.132	4.232	4.332	4.332
01.1.3	Maatschappelijke participatie	3.850	3.850	3.850	3.850
01.2	Inkomen en armoedeverlichting	155.690	156.582	156.882	156.882
01.2.1	Uitkeringen	154.447	155.339	155.639	155.639
01.2.2	Armoede- en minimabeleid	396	396	396	396
01.2.3	Handhaving	67	67	67	67
01.2.4	Schuldhelpverlening	780	780	780	780
	Totaal	164.510	165.502	165.902	165.902
	Geraamd resultaat voor bestemming	93.823	88.931	85.632	84.597
Reserve mutaties					
	Totaal toevoegingen	0	0	0	0
	Totaal onttrekkingen	0	0	0	0
	Geraamd resultaat na bestemming	93.823	88.931	85.632	84.597

Overzicht intensiveringen voorgaande jaren

01 Werk en inkomen (Bedragen x 1.000 euro)	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)
01.1 Werk en activering								
Subsidie- en uitvoeringskosten SW	785		250					
Terugloop omzet detachering SW	100			200				
01.2 Inkomen en armoedebestrijding								
Bijzondere bijstand		1.100						
Totaal 01 Werk en inkomen	885	1.100	250	200	0	0	0	0

Zie het [financieel meerjarenbeeld](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle intensiveringen 2019.

Overzicht intensiveringsmiddelen Coalitieakkoord 2019-2022

01 Werk en inkomen	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)
01.1 Werk en activering								
Basisbaan	250		700		700		700	
Sociaal ondernemen	50			100				
Intensivering begeleiding en participatie			2.000		1.500			1.000
01.2 Inkomen en armoedeverlichting								
Bijzondere bijstand/Bewindvoering	1.200		650					
Individuele inkomenstoeslag	270		230			190		
Aanvullen tekort rijksmiddelen BUIG			9.800			9.500		
Vorming GBI	250		250					
Totaal 01 Werk en inkomen	2.020	0	13.630	100	2.200	9.690	700	1.000

Zie de [financiële knelpunten en ambities 2019](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle intensiveringen 2019.

Overzicht hervormingen Coalitieakkoord 2019-2022

01 Werk en inkomen	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)
01.2 Inkomen en armoedeverlichting								
Intensivering begeleiding en participatie			3.000		4.000			5.000
Totaal 01 Werk en inkomen	0	0	3.000	0	4.000	0	0	5.000

Ga naar [hervormingen 2019-2022](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle hervormingen

Integrale financiële toelichtingen begroting 2019

1.1 Werk en activering (Bedrag x 1.000 euro)	Lasten	Baten	Saldo
	61.149	8.821	52.328

Bestaand beleid	60.849	8.821	-52.028
------------------------	---------------	--------------	----------------

Onderstaande toelichting heeft betrekking op het bestaande beleid

Toelichting op de lasten van 60,8 miljoen euro:

De middelen worden voor het grootste deel ingezet voor de Sociale Werkvoorziening (SW) (29,1 miljoen euro) en Participatie (23,3 miljoen euro). Van dit Participatiebudget wordt 7,0 miljoen euro ingezet ter dekking van het tekort op de SW.

Daarnaast wordt 3,0 miljoen euro aan loonkostensubsidie verstrekt voor nieuwe doelgroepen, 1,4 miljoen euro aan begeleid werken en 0,7 miljoen euro voor re-integratie. Tenslotte wordt nog 2,6 miljoen euro uitgegeven aan het regionale programma van Werk in Zicht.

Toelichting op de baten van 8,8 miljoen euro:

Van de baten heeft 6,8 miljoen euro betrekking op de SW. Dit betreft voornamelijk detachingsopbrengsten en omzet van het beschutte bedrijf. Daarnaast ontvangen we rijksbijdragen van 0,9 miljoen euro voor loonkostensubsidie voor 'baan afspraakbanen' en 'nieuw beschut'.

Voor het regionale programma Werk in Zicht hebben we 0,8 miljoen euro aan baten begroot.

Coalitieakkoord 2019-2022 gezond, groen en gelukkig Groningen	300	0	-300
--	------------	----------	-------------

Onderstaande toelichting heeft betrekking op de intensiveringen in het coalitieakkoord

Van de intensiveringen is 250 duizend euro beschikbaar voor de introductie van de basisbaan en 50 duizend euro voor sociaal ondernemen.

Onderstaande toelichting heeft betrekking op de hervormingen in het coalitieakkoord

In het coalitieakkoord zijn voor 2019 geen hervormingen binnen deelprogramma 1.1 opgenomen.

1.2 Inkomen en armoede bestrijding (Bedrag x 1.000 euro)	Lasten	Baten	Saldo
	197.184	155.690	-41.494

Bestaand beleid	195.464	155.690	-39.774
------------------------	----------------	----------------	----------------

Onderstaande toelichting heeft betrekking op het bestaande beleid

Toelichting op de lasten van 195,5 miljoen euro:

Van dit bedrag wordt 175,0 miljoen euro ingezet voor het bekostigen van de uitkeringen en inzet personeel in het kader van de Participatiewet, IOAW (Inkomensvoorziening voor Oudere en gedeeltelijk Arbeidsongeschikte werknemers), IOAZ (Inkomensvoorziening voor Oudere en gedeeltelijk Arbeidsongeschikte gewezen Zelfstandigen), Bbz 2004 (Besluit bijstandverlening zelfstandigen) en voor de inzet van loonkostensubsidies (BUIG) en de overige wettelijke regelingen.

Daarnaast zetten we 14,9 miljoen euro in voor de armoede- en minimaregelingen (zoals bijzondere bijstand) en 5,5 miljoen euro voor de schuldhulpverlening (onder andere de Groninger Krediet Bank).

Toelichting op de baten van 155,7 miljoen euro:

De baten betreffen voor 99% baten die we ontvangen van het Rijk in het kader van bovengenoemde wettelijke regelingen. Daarnaast ontvangen we van het Rijk ook nog de zogenaamde Klijnsma middelen, deze middelen zijn bedoeld voor armoedebestrijding.

Coalitieakkoord 2019-2022 gezond, groen en gelukkig Groningen	1.720	0	-1.720
--	--------------	----------	---------------

Onderstaande toelichting heeft betrekking op de intensiveringen in het coalitieakkoord

Van de intensiveringen heeft 1,2 miljoen euro betrekking op incidenteel extra budget voor de bijzondere bijstand. Dit extra budget is nodig door het beroep dat statushouders doen op de voorzieningen voor bijzondere bijstand en de toegenomen kosten van bewindvoering.

De rest van de intensiveringsmiddelen wordt ingezet ter dekking van de extra kosten individuele inkomenstoeslag (270 duizend euro) en voor het in 2019 nog niet kunnen realiseren van een besparing van de uitvoeringskosten in verband met de vorming van een Gemeenschappelijke Backoffice Inkomen (250 duizend euro).

Onderstaande toelichting heeft betrekking op de hervormingen in het coalitieakkoord

In het coalitieakkoord zijn voor 2019 geen hervormingen binnen deelprogramma 1.2 opgenomen.

Financiële risico's

Naam risico	Financiering uitvoering wet BUIG
Programma	Werk en Inkomen
Omschrijving	<p>In de begroting 2019 wordt in 2019 een nadeel op de BUIG voorzien van 10,7 miljoen euro. Hierbij is rekening gehouden met de in de begroting 2018 ingezette maatregelen om het BUIG-tekort terug te dringen. Bij de BUIG geldt dat relatief geringe afwijkingen in onder meer de hoogte van het aantal uitkeringen en de hoogte van de gemiddelde bijstandsuitkering in absolute bedragen substantiële afwijkingen kunnen hebben. In de begroting 2019 is het tekort op de BUIG opgenomen in het meerjarenbeeld. We weten niet zeker of de in 2018 ingezette maatregelen het beoogde effect hebben. Zonder een verdere afname komt de prognose BUIG uit op 12,7 miljoen euro. We houden daarom vanaf 2019 rekening met een structureel risico van 25% over het verschil van 2 miljoen euro.</p> <p>In de begroting 2019 worden maatregelen voorgesteld om het tekort op de BUIG in de komende jaren terug te brengen. De belangrijkste maatregelen zijn gericht op het beperken van de instroom en het versnellen van de uitstroom in het eerste jaar. In de begroting 2019 is vanaf jaarschijf 2020 een indicatie van de opbrengsten van de maatregelen opgenomen. Het risico is dat we de ingeschatte besparing niet kunnen realiseren.</p> <p>Het resterende geraamde tekort (na het effect van de maatregelen) wordt aangevuld ten laste van de algemene middelen.</p>
Risicobedrag 2019	2 miljoen euro
Kans 2019	25%
Risicobedrag 2020	5 miljoen euro
Kans 2020	25%-75%
Risicobedrag 2021	6 miljoen euro
Kans 2021	25%-75%
Risicobedrag 2022	7 miljoen euro
Kans 2022	25%-75%
Structureel/Incidenteel	Structureel
1e signaleringsmoment	VGR 2014-2 en Begroting 2015
Actie	In 2019 nemen we maatregelen om het verwachte structurele tekort zoveel mogelijk terug te dringen. Het resterende tekort wordt opgelost door aanvullende middelen beschikbaar te stellen ten laste van de algemene middelen.

Naam risico	Risico loonstijgingen SW
Programma	Werk en Inkomen
Omschrijving	Op 22 december 2015 hebben de VNG en de bonden een onderhandelaarsakkoord bereikt over een nieuwe cao SW. De indexatie van de lonen wordt gekoppeld aan de indexatie van het wettelijk minimumloon. De afspraak is gemaakt dat gemeenten in 2017 en 2018 worden gecompenseerd voor loon- en prijsontwikkelingen. Voor de periode 2017-2018 is daarom geen sprake meer van een risico. Na 2018 is de situatie onzeker. Een loonsverhoging van 1% heeft een financieel effect van ongeveer 300 duizend. We houden rekening met een afname van de doelgroep van 5% per jaar. Het risico verlaagt dus ook met 5% per jaar.
Risicobedrag 2019	285 duizend
Kans 2019	50%
Risicobedrag 2020	270 duizend
Kans 2020	50%
Risicobedrag 2021	257 duizend

Kans 2021	50%
Risicobedrag 2022	244 duizend
Kans 2022	50%
Structureel/Incidenteel	Structureel
1e signaleringsmoment	2012
Actie	Berichtgeving Rijk afwachten

Naam risico	Sociale werkvoorziening (Ten Boer)
Programma	Werk en inkomen
Omschrijving	In Ten Boer werd rekening gehouden met een risico sociale werkvoorziening omdat het budget dat de werkvoorzieningsschappen van het Rijk ontvangen gestaag terug loopt. De uitstroom vanuit Ten Boer is lager dan het landelijke gemiddelde. De bijdrage (het verschil tussen loonkosten en rijksbijdragen) die de gemeente moet betalen zal daardoor stijgen. Omdat de werkwijze in Groningen anders is dan in Ten Boer houden we in de begroting 2019 rekening met het risico bij Ten Boer. Het risico wordt ingeschat op 100.000 structureel met een kans van 30%.
Risicobedrag 2019	100 duizend euro
Kans 2019	30%
Risicobedrag 2020	100 duizend euro
Kans 2020	30%
Risicobedrag 2021	100 duizend euro
Kans 2021	30%
Risicobedrag 2022	100 duizend euro
Kans 2022	30%
Structureel/Incidenteel	Structureel
1e signaleringsmoment	
Actie	Vanaf de begroting 2020 zal dit risico worden betrokken bij de Groningse werkwijze.

Programma 2 Economie en werkgelegenheid

De gemeente telde in 2018 ruim 145.000 banen en is het centrum van werkgelegenheid in de regio. Werkgelegenheid ontstaat vooral bij bedrijven. Onze taak is het om werkgevers te faciliteren, uit te nodigen en aan te moedigen. Dat doen we door onze positie als internationale kennisstad te versterken. We werken samen aan een aantrekkelijke gemeente met een krachtig toeristisch en economisch profiel. Ook bieden we ondernemers letterlijk en figuurlijk ruimte, of het nu gaat om faciliteren van ondernemerschap of mogelijkheden voor de agrarische sector. Langs al deze sporen kiezen we voor open samenwerking met ondernemers en andere partners, met veel ruimte voor hun ideeën en initiatieven. Daarmee stimuleren we economie en werkgelegenheid.

De doelstelling(en) en relevante beleidsnota's van het programma staan hieronder. Via het menu hiernaast kom je bij de relevante ontwikkelingen, de bijdrage van verbonden partijen, de deelprogramma's met bijhorende beleidsvelden, de financiën en de financiële risico's. In 2019 stellen wij een nieuwe economische agenda op

Doelstellingen en relevante beleidsnota's

Wij willen dat Groningen een gemeente is:

- Waar bedrijven, onderwijs- en kennisinstellingen en overheden samen optrekken en bijdragen leveren aan duurzame en innovatieve werkgelegenheid;
- Waar een levendige binnenstad een grote aantrekkingskracht heeft op ondernemers, studenten, kenniswerkers, bezoekers en toeristen en wat versterkt wordt door de toeristische kracht van de buitengebieden;
- Waar ondernemers de ruimte krijgen en waar bedrijven zich graag vestigen.

Het programma is uitgewerkt in de volgende beleidsnota's:

[Economische Agenda 2015-2019 \(september 2014\), bestaand uit Convenant Ondernemend Groningen, Akkoord van Groningen 3.0 en G-kwadraat 2015-2019](#)

[Vaststelling visie werklocaties "Rode Loper" en de "Beleidsnotitie Westpoort" \(september 2014\)](#)

[Strategisch evenementenbeleid \(oktober 2014\)](#)

[Concept-binnenstadsvisie Bestemming Binnenstad \(juni 2015\)](#)

[Groningen geeft energie \(juli 2015\)](#)

[Structuurvisie Detailhandel 2011-2020 \(januari 2011\)](#)

[Structuurvisie Kantoren 2010-2020 \(november 2010\)](#)

[Nieuwe aanpak arbeidsmarktbeleid \(2017\)](#)

[Omgevingsvisie 'The Next City' \(2018\)](#)

[Watervisie - Koersen op Water \(april 2017\)](#)

[Toekomstvisie Koopmansplein \(Ten Boer, 2017\)](#)

[Plan van aanpak Recreatie en Toerisme \(Ten Boer, 2018\)](#)

[Centrumvisie Haren \(juni 2018\)](#)

Relevante ontwikkelingen

Groei werkgelegenheid

Het gaat goed met de Groningse economie. In 2018 is de werkgelegenheid toegenomen met ruim 5.000 banen. Steeds meer mensen vinden een baan en met 871 nieuwe vestigingen is de economische structuur van de gemeente verder versterkt. De economische groei van de gemeente zet verder door en ook de verwachtingen qua groei voor 2019 zijn gunstig.

	2016	2017	Aantal	%
Banen	135.012	139.151	4.139	3.1%
Vestigingen	16.644	17.451	807	4,8%

Bron: O&S Groningen peildatum, april 2018

De economische groei zorgt voor meer banen en meer vacatures, alleen wordt het steeds moeilijker om deze vacatures te vullen.

Arbeidsmarkt

Van de 6000 openstaande vacatures is 34% moeilijk vervulbaar (Arbeidsmarkt Groningen, UWV 2018). In verschillende sectoren ontstaan personeelstekorten, onder andere in de zorg, ICT en techniek. Bedrijven ervaren hierdoor een productiebelemmering. Daarnaast verandert door automatisering en digitalisering de arbeidsmarkt in een hoog tempo. Ook brengen demografische ontwikkelingen, zoals vergrijzing en ontgroening, uitdagingen met zich mee voor de vraag en aanbod van werk en personeel. Continuïteit in de focus op de sterke bestaande clusters Healthy Ageing en IT is hierom van belang.

Healthy Ageing

Al jarenlang werken de gemeente Groningen, kennisinstellingen, bedrijven en het Healthy Ageing Network Northern Netherlands samen met vele andere partners aan het thema Healthy Ageing; het vergroten van het aantal gezonde levensjaren van de inwoners van de regio. De Groningse concentratie van kennis rond het thema Healthy Ageing biedt veel kansen voor bedrijvigheid en werkgelegenheid in deze sector. In 2017 is samen met bedrijven, stakeholders en kennisinstellingen een strategische Healthy Ageing agenda geformuleerd om deze kansen te verzilveren. De agenda bestaat uit vijf prioritaire doelen, die samen met verschillende stakeholders in activiteiten en projecten worden uitgewerkt; innovatie en cross-overs, profileren, internationale samenwerking, opleiding en toekomstige ontwikkelingen arbeidsmarkt en praktische ondersteuning.

IT

Begin 2017 is het project "Groningen Digital City" van start gegaan in een samenwerkingsverband tussen de overheid, het bedrijfsleven en het onderwijs. Projecten die de digitale economie stimuleren worden aangejaagd, verbonden en geïnitieerd. Een van de uitdagingen is de mismatch op de arbeidsmarkt. IT is de sector waar de grootste procentuele toename in vraag naar werknemers verwacht wordt (Update Location Skills Audit Groningen-Assen). Aan de audit is een vervolg gegeven om meer inzicht te krijgen in het profiel van potentiële IT'ers (IT'ers terug naar de IT, 2018). Uit het onderzoek blijkt dat er mensen zijn met een IT-achtergrond en met IT-vaardigheden die momenteel niet in de IT werken, maar wel open staan om terug te keren naar de IT sector. In Noord Nederland ligt dit aantal rond de 30.000, waarbij redenen om mogelijk terug te keren direct beïnvloedbaar zijn door werkgevers.

Naast de mismatch op de arbeidsmarkt, focust Groningen Digital City zich op thema's als onderwijs, emancipatie, cybersafety en het up-to-date krijgen van digi-skills voor ondernemers in de vorm van meet-ups als Google Digitale Werkplaats.

Snel internet in het buitengebied

Een betrouwbare en stabiele snelle internetverbinding voor burgers, ZZP-ers en bedrijven is in toenemende mate essentieel voor deelname aan het maatschappelijk en economisch verkeer. Dit geldt in gelijke mate voor woonkernen en buitengebieden, waarbij de kwaliteit van de internetverbinding in laatstgenoemde nogal eens achterblijft. De Europese Unie maakt zich met diverse maatregelen sterk voor opheffing van de 'Digital Divide' tussen stad en platteland. Dit onder meer door onder bepaalde voorwaarden staatssteun toe te staan voor nieuwe next generation access (NGA) netwerken in buitengebieden die geen adequate snelle internetverbindingen hebben. De Provincie Groningen wil in lijn daarmee de aanleg van nieuwe NGA

Netwerken in het Groningse buitengebied stimuleren onder het project 'Snel internet'. De uitrol hiervan is voorzien in 2019.

Coalitieakkoord 2019-2022 gezond, groen en gelukkig Groningen

Groningen is en blijft de economische motor van het noorden. Het is belangrijk dat wij de groei van de werkgelegenheid blijven stimuleren. De komende jaren koersen we op een toename van 5.000 banen. Kennis, innovatie en ondernemerschap zijn de belangrijkste pijlers onder onze economie. Wij moeten ons gezamenlijk blijven inzetten op de ontwikkeling van Groningen als internationale, innovatieve kennis- en onderwijsstad. We ondersteunen waar nodig onze bedrijven en kennisinstellingen in de internationale samenwerking, met oog voor maatschappelijke kwesties en mensenrechten. We continueren onze inzet op Healthy Ageing, IT en energie(transitie) en ook op de creatieve industrie. Een belangrijk aandachtspunt de komende jaren is de (mismatch op de) arbeidsmarkt. We stimuleren ondernemerschap, innovatie, (technische) ontwikkelingen en experimenten. We zetten in op het aantrekken, opleiden en behouden van talent. Talentontwikkeling is een centraal thema in de Nederlandse economie en dé bepalende factor voor een goed vestigingsklimaat. Bij het bevorderen van de werkgelegenheidsgroei willen we gebruik maken van het Nationaal Programma Groningen door middel van het ondersteunen van economische projecten en ontwikkelingen.

De Sustainable Development Goals (armoede, ongelijkheid en klimaatverandering) gebruiken wij waar mogelijk als kapstok. Wij maken een plan waarin wij inzicht geven in onze kansen en die van onze partners op het gebied van circulaire economie.

Wij gaan aan de slag met de uitvoering van het actieprogramma [Ondernemen met impact!](#) Doel van dit actieprogramma is om (sociale) ondernemers te faciliteren en te stimuleren. Zo ondersteunen wij hen bij het behalen van hun maatschappelijke doelstellingen.

Vestigingsklimaat

We willen de gemeente Groningen als economische motor versterken en zo de werkgelegenheid faciliteren. We hechten groot belang aan groei van de werkgelegenheid en zetten in op inclusieve arbeidsmarkt. Kennis, innovatie en ondernemerschap zijn de belangrijkste pijlers onder onze economie. Hiervoor creëren we investeringsruimte voor verbetering van het vestigingsklimaat en versterken we de randvoorwaarden voor economische ontwikkeling. De opgaven en onderbouwing hiervoor hebben we benoemd in het meerjarenprogramma ruimtelijke economie.

Uitgangspunt bij nieuwe opgaven en gebiedsontwikkelingen is dat we zoeken naar mogelijkheden om investeringen, risico's en opbrengsten eerlijk te verdelen. Hiervoor gaan we op zoek naar slimme maatschappelijke coalities, waarbij wij en onze partners beide verantwoordelijkheid voelen en bereid zijn tot investeren. Ook willen we op een integrale, gebiedsgerichte wijze onze opgaven aanpakken: We willen economische groei en kwaliteitsverbetering laten samengaan met ambities op energie en leefkwaliteit en waar mogelijk financiële middelen combineren.

Nationaal Programma Groningen

De gemeente Groningen gaat een grote en actieve rol spelen in het Nationaal Programma Groningen (NPG). Voor de dorpsvernieuwing komt vanuit het NPG geld beschikbaar. Ook voor de invulling van de sporen energie en economie/arbeidsmarkt hebben wij een actieve en ambitieuze aanpak waar de gemeente haar verantwoordelijkheid wil nemen.

Deelprogramma 2.1 Groningen Kennisstad

Door de aanwezigheid van de Rijksuniversiteit Groningen, de Hanzehogeschool, de MBO-instellingen, het UMCG en kennisintensieve bedrijven heeft Groningen toegang tot innovatieve kennis en daarmee veel kansen

voor nieuwe kennisintensieve bedrijvigheid. Die kansen willen we benutten. Als gemeente bevorderen we de samenwerking en kennisdeling tussen de verschillende partijen en ondersteunen we nieuwe initiatieven. Hierin nemen we het middelbaar beroepsonderwijs nadrukkelijk in mee. Ook communiceren we actief en internationaal over de kwaliteiten van Groningen als kennisstad.

Beleidsvelden

- Samenwerken met kennisinstellingen
- Faciliteren van gezamenlijke (internationale) kennis- en innovatieprojecten
- Samenwerken versterken gericht op kennis en innovatie
- (Inter)nationaal promoten van onze kennissectoren
- Talent en bedrijfsleven koppelen
- Huisvesten van kennis economie

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Beoogd 2019
Het aantal werkzame personen in onze Speerpuntsectoren*	51.000
Aantal bedrijven dat nieuwe producten ontwikkelt.*	18%
Aandeel bedrijven dat samenwerkt met kennisinstellingen.*	20%
Aantal studenten op HBO- en WO-opleiding (waarvan aandeel buitenlands).	> 60.000

* Deze cijfers zijn grotendeels gebaseerd op de oude gemeente Groningen, de cijfers van Haren en Ten Boer zullen wanneer beschikbaar geïntegreerd worden.

2.1.1 Samenwerken met kennisinstellingen

We willen dat kennisinstellingen, bedrijven en overheden samen optrekken en een belangrijke bijdrage leveren aan (nieuwe) innovatieve werkgelegenheid. Daartoe werken we in het ‘Het Akkoord van Groningen’ samen met de Rijksuniversiteit Groningen, het Universitair Medisch Centrum Groningen (UMCG), de Hanzehogeschool Groningen. In 2019 is een nieuw akkoord afgesloten, waarbij ook de mbo instellingen als partner zijn toegetreten. Daarbij zetten we Groningen steviger neer als internationale kennisstad en centrum van innovatie.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019
Positie op International Student Barometer ten opzichte van andere Nederlandse universiteiten	1
Academic Ranking of World Universities (Shanghai Ranking)	Stijging ten opzichte van het vorige jaar, nu: 66
EZ Benchmark topcampussen Nederland	top 8

Hoe staan we ervoor?

Groningen heeft alles in huis om verder te groeien op het gebied van kennis en innovatie. Groningen is in aantal de vierde studentenstad van Nederland. De bevolkingsgroei vond voor een belangrijk deel plaats dankzij de toename van buitenlandse studenten en onderzoekers. Hun aandeel bij de Rijksuniversiteit Groningen inmiddels gegroeid tot 20%; bij de Hanzehogeschool Groningen is dat ongeveer 9%. Deze groei vangt in directe

zin het door demografische ontwikkelingen dalende aantal Nederlandse studenten op en in indirecte zin de dalende beroepsbevolking.

De beginnende technologiebedrijven van de Rijksuniversiteit Groningen en het UMCG hebben meer economische impact en tellen dubbel zoveel banen als Amsterdamse kennisinstellingen. De Hanzehogeschool Groningen staat in het wereldwijde onderzoek van U-Multirank op de 6e plaats in de subcategorie 'graduate companies' oftewel bedrijven opgericht door alumni. Door de samenwerking tussen overheid, kennisinstellingen en bedrijfsleven te intensiveren kunnen wij gezamenlijk beter zichtbaar maken wat Groningen op het gebied van innovatie te bieden heeft.

Wat willen we bereiken in 2019?

De belangrijkste doelen van het Akkoord van Groningen in 2019 zijn:

- Het aantrekken van nieuwe bedrijven en studenten door middel van promotie van Groningen;
- Het verblijfsklimaat voor internationals in de gemeente verbeteren (zie beleidsveld 2.1.4 [\(Inter\)nationaal Promoten van onze kennissectoren](#));
- Het verhogen van de kenniscirculatie tussen kennisinstellingen, overheid en burgers door het ontwikkelen van proeftuinen, innovatiewerkplaatsen en Masterclasses;
- De MBO-instellingen betrokken houden op relevante thema's en projecten;
- Vergroten van de inzetbaarheid van studenten voor de Noordelijke arbeidsmarkt;
- Erkenning van de Campus Groningen als volwassen topcampus;
- De samenwerking van de Groningse Healthy Ageing Agenda versterken.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Strategische speerpunten (Energie, Healthy Ageing, IT, internationalisering, campusontwikkeling, ondernemerschap) verder versterken;
- Inzetten op de ontwikkeling van meer studentenhuysvesting, met name voor buitenlandse studenten (zie [Programma 8: Wonen](#));
- Internationale contacten versterken via missies, beurzen en congressen;
- Uitbouwen welkomstklimaat voor internationals;
- Onderzoek naar vertrek van afgestudeerden naar buiten Groningen;
- Campusontwikkelingen stimuleren en landelijk positioneren als volwassen campus.

2.1.2 Faciliteren van gezamenlijke (internationale) kennis- en innovatieprojecten

Samen met het bedrijfsleven, kennisinstellingen en andere overheden nemen we deel aan (Europese/internationale) samenwerkingsprojecten op het gebied van kennisontwikkeling en innovatie. Daarmee versterken we onze kennisinfrastructuur en proberen we andere partijen te laten investeren in de Noordelijke economie.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019
Aantal ondersteunde grote (Europese) kennisprojecten	>10
Aantal geacquireerde kennisintensieve bedrijven	>4

Hoe staan we ervoor?

We stimuleren innovatie en kennisdeling door verbindingen te leggen met kennisinstellingen en het bedrijfsleven. We zoeken koppelingen met nationale en Europese projecten en geldstromen. Met onze projectverwerfers in Brussel hebben we goede ingangen gecreëerd. We stimuleren cross-overs tussen verschillende disciplines en sectoren. Door cofinanciering trekken we als gemeente andere geldstromen los en stimuleren we kennis- en innovatieprojecten. Deze aanpak leidt tot nieuwe (kennis-gerelateerde) bedrijvigheid. We brengen meer focus aan door samen met het bedrijfsleven en de kennisinstellingen agenda's op de speerpunthema's te (helpen) ontwikkelen. In 2017 hebben we gewerkt aan een strategische economische agenda voor Healthy Ageing. De input hiervoor is vraaggericht en komt van ondernemers, stakeholders en kennisinstellingen. We hebben daarmee de reputatie van Groningen op het gebied van Healthy Ageing nationaal en internationaal verder uitgebouwd (Noord-Duitsland).

Wat willen we bereiken in 2019?

We willen in totaal meer dan 10 kennisprojecten ondersteunen in 2019 en meer dan 4 kennisintensieve bedrijven acquireren.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Ondersteunen ontwikkeling van grote (Europese) innovatieve projecten;
- Faciliteren gezamenlijke (internationale) kennisprojecten;
- Faciliteren, en ondersteunen acquisitie en vestiging van nieuwe bedrijven (zie ook [Bedrijvige gemeente](#));
- Ondersteunen projecten die innovatie in het MKB stimuleren;
- Versterken en doorontwikkeling digitale sector in samenwerking met Groningen Digital City;
- Creatieve ondernemers in contact brengen met het MKB;
- Uitwerken en door ontwikkelen van de Healthy Ageing agenda.

2.1.3 Samenwerken versterken gericht op kennis en innovatie

Samenwerken in de regio en over de grenzen vormt de basis voor het economische beleid. We willen een sterkere positie van de Groningse regio bereiken in landelijke en Europese netwerken, onder meer om het Groningse innovatiepotentieel voor het voetlicht te brengen en de kansen op externe subsidies en investeringen te vergroten. We verbinden mensen, bedrijven, kennisinstellingen en samenwerkingspartners uit de gemeente met de regio en slaan ook bestuurlijk de handen ineen richting Den Haag en Brussel.

Hoe staan we ervoor?

Groningen doet goed mee in het stimuleren van de kenniseconomie door de samenwerking tussen kennisinstellingen en het bedrijfsleven te bevorderen. Samenwerking vanuit onderwijs, ondernemers en overheden is de basis van het programma Groningen Digital City, waarin we de digitale economie stimuleren en de IT-sector verbinden aan overige branches en thema's. Ook bij het thema Health Ageing ligt het accent op het benutten van kansen in de cross-overs met andere sectoren. Hierdoor stimuleren we innovatie en kan nieuwe bedrijvigheid ontstaan en kan ook het bestaande Midden- en Klein bedrijf (MKB) groeien. In NG4-verband (Assen, Emmen, Groningen en Leeuwarden) en Samenwerkingsverband Noord-Nederland werken we samen om deling van kennis en innovatie en investeringen in de regio te bevorderen.

Wat willen we bereiken in 2019?

In 2019 continueren we de samenwerking in Noordelijk verband, zowel op gemeentelijk niveau (NG4), in de regio (Regio Groningen-Assen), als op provinciaal niveau (3 noordelijke provincies). We

willen Noord-Nederland meer en sterker profileren als aantrekkelijk woon-en werkgebied met een gunstig vestiging- en investeringsklimaat. Alles gericht op het behouden van bestaande werkgelegenheid, het aantrekken van nieuwe bedrijvigheid en bevorderen van investeringen in onze bedrijven en in ons gebied.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Ieder kwartaal overleggen met onze overheidspartners in Noord-Nederland over kennis delen, samenwerken in projecten en nieuwe kennis- en innovatieprojecten opzetten;
- Regionale samenwerking bevorderen en gezamenlijk profileren en inzetten op projecten richting Den Haag en Brussel;
- Stimuleren van de verbinding tussen ICT, Healthy Ageing, Energie en Creatief en waar mogelijk de landelijke aansluiting.

2.1.4 (Inter)nationaal Promoten van onze kennissectoren

Met onze kennisinstellingen en de aanwezige kennisintensieve en innovatieve bedrijven bouwen we Groningen verder als economische regio van betekenis in het Europa van nu en straks. Dat vraagt om meer internationaal georiënteerde activiteit en een scherpe profilering.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019
Aantal samenwerkingsprojecten op gebied van Kennis/innovatie	>5
Aantal profileringsprojecten Groningen kennisstad	>5

Hoe staan we ervoor?

Groningen is een internationale kennisstad van betekenis en heeft een geschikt klimaat om (internationale) innovatieve bedrijven hier een vestiging te laten openen. Onze kennissectoren hebben we nationaal en in Duitsland en Europa zichtbaar gemaakt via beurzen, congressen en diverse lobbytrajecten. Noord-Nederland profiteert van Groningen als magneet voor het aantrekken van kennis en innovatieve ontwikkelingen. Dit nemen we mee in onze profilering nationaal en internationaal in Brussel, Duitsland en China. Dit doen we door Groningen op conferenties te profileren bijvoorbeeld in Brussel, maar ook via social media en tijdens inkomende en uitgaande internationale bezoeken. Sterke profileringsmiddelen zijn bijvoorbeeld de 'Top Dutch' campagne, 'Groningen Digital City' en de city marketing gericht op Groningen als 'Healthy Ageing Capital of the world'. Hierin laten we zien wat Noord-Nederland in huis heeft; namelijk een creatief en gemotiveerd ondernemersklimaat, veel getalenteerde mensen en korte verbindingen tussen verschillende netwerken.

Een gemeente breed team voor internationale zaken zorgt er voor dat projecten, profilering en relatiebeheer efficiënter en doelmatiger verloopt. We werken met een gezamenlijke internationale kalender waarin alle internationale activiteiten worden gebundeld.

Welkomstbeleid

Groningen wordt steeds internationaler en bedrijven zijn ook steeds meer afhankelijk van internationale kenniswerkers. Daarom werken we samen met de Rijksuniversiteit Groningen, UMCG en Hanzehogeschool voor het verbeteren van het vestigingsklimaat voor internationals onder de noemer van het welkomstbeleid 2.0. Het International Welcome Center North (IWCN) neemt een belangrijke plaats in het schakelen en makelen tussen bedrijfsleven en overheden waarbij het gaat onder andere om huisvesting, arbeidsmarkt, tweetaligheid (fysiek en digitaal), marketing en integratie in het sociaal-culturele leven. Het IWCN zorgt ervoor dat kenniswerkers en internationale bezoekers antwoorden krijgen op hun vragen en kunnen starten met werken

en leven in Noord-Nederland. We zien dat dit het vestigingsklimaat van de internationale kennisstad Groningen ten goede komt.

Wat willen we bereiken in 2019?

We willen Groningen meer strategisch, en samen met onze partners, profileren. Marketing Groningen heeft hiervoor een propositie ontwikkeld om het economisch profiel van Groningen samen met onze partners uit te dragen. In 2019 gaan we hiermee verder. Ten aanzien van internationalisering vanuit economisch perspectief willen we onze krachten bundelen met onze partners en meer vraaggericht werken. We willen meer dan vijf samenwerking/profileringsprojecten op het gebied van kennis en innovatie met onze partners uit het bedrijfsleven en kennisinstellingen opzetten. In 2019 gaan we door met het realiseren van projecten uit het welkomstbeleid 2.0 en ondersteunen van het IWCN.

Wat gaan we hiervoor doen?

- (Internationale) samenwerkingsprojecten op het gebied van kennis en innovatie ontwikkelen;
- Profileringsprojecten samen met onze partners verder ontwikkelen en uitdragen;
- Bekendheid vergroten van de Groningse digitale economie en de startup scene;
- Onze ambities op het gebied van Energie, de Healthy Ageing Agenda en de (internationale) samenwerkingsprojecten ontwikkelen;
- Doorontwikkelen aanpak internationalisering door onder andere beter en efficiënter met partners zoals kennisinstellingen en bedrijven uit de gemeente af te stemmen.
- Ondersteunen International Welcome Center North (IWCN);
- Realiseren projecten uit het Welkomstbeleid 2.0.

2.1.5 Talent en bedrijfsleven koppelen

We bevorderen meer en een betere samenwerking tussen het hoger- en middelbaar onderwijs en het bedrijfsleven. Ook willen we aankomende professionals meer in contact brengen met bedrijven uit de gemeente en regio. We ondersteunen initiatieven die deze samenwerking bevorderen. Daarnaast willen we voldoende en goed gekwalificeerde arbeidskrachten in de Groningse regio opleiden, behouden en aantrekken.

Hoe staan we ervoor?

Het aansluiten van onderwijs en bedrijfsleven is een van de ontwikkelopgaven die we samen met het georganiseerde bedrijfsleven in het Convenant Ondernemend Groningen hebben opgenomen. Dit geldt voor de aansluiting met het hoger onderwijs maar nadrukkelijk ook met het MBO. Met meer dan 60.000 studenten is Groningen een gemeente boordevol talent. Dit talent beschikt over veelheid van kennis waar Groningse bedrijven gebruik van kunnen maken. Door het leggen van de juiste verbindingen tussen onderwijs, talenten en het bedrijfsleven doen studenten werkervaring op en maken ze kennis met lokale bedrijven. Op deze wijze komen bedrijven in contact met nieuwe ontwikkelingen en willen we talenten voor onze regio behouden. We ondersteunen de stichting Ondernemerstrefpunt (OTP) en projecten om talent en bedrijfsleven met elkaar in contact te brengen. Met 'Meet your Future' events laten we studenten en het regionale bedrijfsleven kennis met elkaar maken, om zo de aansluiting tussen young professionals en werkgevers te verbeteren. Met het Top Dutch Talent platform versoepelen we de toegang tot de arbeidsmarkt voor *internationals*.

Wat willen we bereiken in 2019?

We willen de ingezette lijn voortzetten en aanvullen met concrete initiatieven waarbij we uiteindelijk voldoende en goed gekwalificeerde arbeidskrachten voor de Groningse regio realiseren. In de samenwerking met onze kennisinstellingen nemen we het MBO mee.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Initiatieven onderwijs-bedrijfsleven voor verbinden van (nieuw) talent (ook uit het MBO);
- Organiseren en/of ondersteunen van Meet your Future events;
- Het lanceren van het Top Dutch Talent platform voor *internationals* die tijdens en na hun studie in het Noorden willen blijven werken;
- Stimuleren kennisdeling tussen onderwijs en bedrijfsleven zoals het Regionale co-makership;
- Stimuleren samenwerking en bevorderen van de kennisdeling tussen onderwijs en MKB;
- Ondersteunen stichting OTP.

2.1.6 Huisvesten van kenniseconomie

Samen met de kennisinstellingen en het bedrijfsleven werken we aan het versterken van de kenniseconomie door het scheppen van de juiste randvoorwaarden voor economische groei. In Groningen zijn verschillende fysieke plekken waar kennis is geconcentreerd. We willen dat deze kennisdynamo's verder kunnen ontwikkelen, daarom werken we aan de verdere ontwikkeling van de Zernike Campus Groningen (inclusief de Healthy Aging Campus bij het UMCG). Ook rond het Martini Ziekenhuis zien we samen met het bedrijfsleven kansen voor een campus ontwikkeling.

Een belangrijke randvoorwaarde voor de groei van de kenniseconomie is de doorontwikkeling van kennis. Doorontwikkeling van kennis betekent komende jaren een verdere ontwikkeling van internationalisering van de Campus Groningen zodat het vestigingsklimaat voor internationals versterkt wordt.

Hoe staan we ervoor?

De Zernike Campus ontwikkelt zich meer en meer tot een broeinest van kennis en innovatief ondernemerschap. Op het terrein aan de Noordwestkant van Groningen werken de Rijksuniversiteit Groningen, de Hanzehogeschool en andere opleiders samen met overheden en ondernemers aan nieuwe ontwikkelingen op tal van gebieden. Het aantal banen op de Zernike Campus stijgt, en steeds meer kennisintensieve samenwerkingen krijgen fysiek een plek. In 2017 is de Energy Academy Europe (uitgeroepen tot het mooiste nieuwe gebouw van Groningen) en de incubator Cube050 nieuwbouw geopend.

Rondom het UMCG wordt ook verder geïnvesteerd in het zorg gerelateerde cluster. De ontwikkeling van de strategische Healthy Ageing agenda zorgt voor meer samenwerkingsverbanden en cross-over mogelijkheden. Daarnaast willen we verder met de stimulering van samenwerking tussen zorg-gerelateerde bedrijvigheid rond het Martini Ziekenhuis.

Wat willen we bereiken in 2019?

We willen samen met onze bedrijven en kennisinstellingen een bijdrage leveren aan de verdere ontwikkeling van onze kennisdynamo's.

Wat gaan we hiervoor doen?

- WEST: Verder ontwikkelen van de Zernike Campus Groningen. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#);
- WEST: Stimuleren van een zorg gerelateerd cluster rondom het Martini-ziekenhuis. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#);
- OUDE WIJKEN: Faciliteren van de ontwikkeling van het Healthy Aging-cluster bij het UMCG. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#).

Deelprogramma 2.2 Aantrekkelijke stad

In dit deelprogramma bundelen we ons beleid voor het versterken van de economische en toeristische betekenis van de gemeente. We willen een aantrekkelijke en gastvrije gemeente zijn die bezoekers, toeristen, talenten, kenniswerkers en nieuwe bedrijvigheid trekt en bestaande aan zich bindt. We richten ons daarbij op de ontwikkeling en organisatie van winkels, horeca en vermaak in de binnenstad en daarbuiten. We versterken de toeristische sector door het stimuleren van aantrekkelijke activiteiten en evenementen.

In het buitengebied zetten we in op verbinding en ondersteuning aan de toeristisch ondernemers en aan projecten zoals toeristische wandelroutes. We sluiten aan bij initiatieven, kansen in de gemeente en wensen van ondernemers. Het streven is om ondernemers onderling met elkaar verbinden, maar ook met de gemeente. We richten ons op kleinschalig toerisme gezien de omvang en het aanbod in het buitengebied. Daarbij focussen wij ons op dagjesmensen. Met het Routebureau Groningen wordt samengewerkt aan verbetering van wandel-, fiets- en vaarroutes. Wij zien kansen en mogelijkheden in (de productie van) lokaal voedsel. Daarnaast kunnen projecten en evenementen de aantrekkingskracht van het buitengebied doen toenemen.

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten.

Effectindicator(en)	Beoogd 2019
Aantal binnenstadbezoekers (in miljoenen)	24
Bezoekerswaardering binnenstad	>6,9
Aantal toeristische overnachtingen*	555.000
Hoeveelheid leegstaand winkelvloeroppervlak*	<10%

* Deze cijfers zijn grotendeels gebaseerd op de oude gemeente Groningen, de cijfers van Haren en Ten Boer zullen wanneer beschikbaar geïntegreerd worden.

2.2.1 Samenwerken met binnenstadondernemers

We willen de levendigheid van de gemeente bevorderen en daarmee meer bezoekers trekken. Samen met de binnenstadondernemers streven we naar een aantrekkelijk aanbod aan winkels, horeca, markten, evenementen, festivals, congressen, gastvrijheidsacties en verrassende (winkel- en horeca) concepten. Voor bezoekers is levendigheid en beleving steeds belangrijker. Ondernemers spelen hier goed op in door steeds gericht publiek aan te trekken, waardoor de programmering steeds verder naar ondernemers verschuift. Wij moedigen hen daarin aan, betalen voor een deel mee en blijven verantwoordelijk voor de grote lijnen en de beleidskaders. Ondernemers en gemeente werken samen en stemmen af in het overlegplatform 'Binnenstadmanagement' en met andere partners zoals de Groningen City Club (GCC), Koninklijke Horeca Nederland (KHN), Ambulante handel en Marketing Groningen.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019
Aantal samenwerkingen en projecten met binnenstadondernemers	>4
Aantal nieuwe winkels of winkelketens naar de stad gehaald	>5

Hoe staan we ervoor?

Het gaat goed met de binnenstad van Groningen. De leegstand is laag, ook in de aanloopstraten. Er is een aantrekkelijk aanbod van horeca, retail en internationale formules. Ondernemers werken samen om het verblijfsklimaat in straten te verbeteren. Met ons evenementenbeleid ondersteunen we de aantrekkingskracht van de gemeente.

Wat willen we bereiken in 2019?

We willen in 2019 meer dan vier projecten organiseren samen met binnenstadondernemers en ondernemers van andere winkelcentra. We willen faciliteren dat meer dan vijf nieuwe (winkel)concepten zich in de gemeente vestigen in 2019.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Gezamenlijke projecten met het bedrijfsleven uitvoeren en ondersteunen;
- Aanvalsplan detailhandel uitvoeren (in relatie tot de Retailagenda): nieuwe winkels faciliteren en nieuwe (winkel)concepten aantrekken;

2.2.2 Bevorderen toerisme

We willen meer bezoekers naar de gemeente trekken die langer verblijven en meer geld uitgeven. Stadsbezoekers en toeristen komen vooral af op de gezellige binnenstad met interessante evenementen en activiteiten. Dit neemt niet weg dat ook het platteland wat voor deze mensen te bieden heeft, bijvoorbeeld de bijzondere natuur op de Hondsrug of het Paterswoldsemeer aan de zuidkant van de gemeente. Samen met onze partners en ondernemers werken we aan een aantrekkelijke en gastvrije binnenstad, aan een gevarieerd evenementenaanbod (programma 'Bruisende Binnenstad') en aan de promotie ervan. In dit beleidsveld is ook opgenomen de bediening van de bruggen, de verdeling van aanlegplaatsen voor hotelschepen, plezier- en beroepsvaart en kleine bootjes, inclusief toezicht en handhaving.

Indicatoren zoals het aantal toeristische overnachtingen, aantal binnenstadbezoekers en bezoekerswaardering zijn opgenomen als effectindicator bij [deelprogramma 2.2 Aantrekkelijke gemeente](#).

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019
Aantal overnachtingen op hotelschepen	5.000
Aantal overnachtingen van pleziervaart in gemeentelijke jachthaven*	1.500

*Wij signaleren dat het aantal overnachtingen van plezier vaart in de gemeentelijke jachthaven de laatste jaren is afgenomen. Dit wordt onder andere veroorzaakt doordat steeds minder mensen, met name jongere generaties een boot bezitten. Dit is een landelijke trend die ook merkbaar is in de gemeente Groningen.

Hoe staan we ervoor?

De leisure-sector in Groningen blijft groeien. De toename aan toeristische bestedingen is gunstig voor onder meer de reisbranche, hotels en de verblijfsrecreatie. Ten opzichte van 2017 is het aantal overnachtingen in Groningen gestegen van 554.000 naar bijna 579.000 (een toename met ruim 4%). In 2013 was dit nog 425.000. In 2017 en 2018 hebben we samen met ondernemers, instellingen en Marketing Groningen onze toeristische opgaven verkend. De Groninger City Club heeft deze overgenomen in hun binnenstadagenda. We werken samen met deze partijen om de opgaven uit te voeren.

Havenwezen

De gemeente Groningen heeft in totaal 80 bruggen, op Amsterdam na het hoogste aantal in Nederland. Daarvan bedient de gemeente 49 bruggen. Onze waterwegen worden goed benut voor recreatieve en toeristische doeleinden en de beroepsvaart. De verdere groei van Groningen de komende decennia zorgt voor meer druk op de openbare ruimte en dus ook op het water. Een goede doorvaarbaarheid van deze waterwegen, maar ook een goede doorstroming van het wegverkeer, is van invloed op het functioneren van de algemene infrastructuur in de gemeente. Een goede en betrouwbare uitvoering van de bediening van de gemeentelijke bruggen speelt hierin een essentiële rol. We werken met onze brugbediening aan een vlotte

doorstroming van het wegverkeer en een vlotte doorvaart. Dit doen we onder meer door bruggen op afstand te bedienen. Daarnaast hebben we in 2018 geïnvesteerd in de kwaliteit van de techniek van onze brugbediening. We hebben een nieuw camerasysteem aanbesteed. Zo houden we onze brugbediening op niveau en veilig.

Ten behoeve van de ombouw Zuidelijke Ringweg werken we vanaf 2019 met een aangepast niveau voor de dienstverlening. Dit heeft consequenties voor de doorstroming van de vaart, omdat de bedieningssnelheid van de bruggen is aangepast. In verband met de werkzaamheden in het kader van de Binnenstadsvisie en veranderende verkeer- en busstromen door de ombouw van de Zuidelijke Ringweg, blijven we, waar nodig, werken met aangepaste bedieningstijden voor de bruggen gedurende deze projecten om de verkeersdoorstroming zo goed mogelijk te reguleren.

Daarnaast werken we voortdurend aan de veiligheid en de kwaliteit van de brugbediening. Om onveilige situaties bij de bruggen te voorkomen blijven we investeren in maatregelen zoals: opleiding, ervaring en kwaliteit van het personeel. We hebben werkinstructies en protocollen met bedienvoorschriften geactualiseerd. Op basis hiervan geven we de opleidingsplannen voor brugoperators verder vorm zodat brugbediening veilig en vlot blijft verlopen.

Wat willen we bereiken in 2019?

Het gevarieerde aanbod van evenementen en willen we in 2018 verder doorzetten zodat nog meer bezoekers naar de gemeente komen, langer verblijven zodat ze een belangrijke economische impuls geven aan onze gemeente. Ook willen we de toeristische 'hotspot' Groningen verder stimuleren door samen met ondernemers en andere stakeholders te werken aan de realisatie van recreatieve en toeristische projecten. Verder werken we samen met onze hoteliers aan de versterking van Groningen als aantrekkelijke gemeente om in te overnachten.

Een veilige en vlotte doorstroming van land- en scheepvaartverkeer, waarbij het risico op ongevallen bij de bediening van onze bruggen op afstand zo veel mogelijk is gereduceerd, zowel voor gebruikers van onze bruggen (weg, water) als voor onze brugoperators.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Zorgen voor een gastvrije gemeente en binnenstad met een gevarieerd evenementenaanbod;
- Ondersteunen van Marketing Groningen;
- Faciliteren van ondernemers uit recreatieve en toeristische sector;
- Versterken van de positie van Groningen als aantrekkelijke gemeente om in te overnachten;
- Bruggen bedienen voor veilige en vlotte doorstroming van weg en waterverkeer;
- Aanlegplaatsen verdelen;
- Vernieuwd camerasysteem implementeren voor brugbediening.

2.2.3 Binnenstadontwikkeling

De gemeente Groningen groeit qua inwonersaantal en heeft een belangrijke centrumfunctie voor de regio. We willen de aantrekkingskracht van de gemeente blijven versterken. De uitvoering van de binnenstadsvisie 'Ruimte voor jou' draagt daar aan bij. De druk op de binnenstad en openbare ruimte blijft hoog. Dat uit zich onder andere in de vele veranderingen in het winkelaanbod en meer dan ruim 20 miljoen bezoekers in 2017. Onze binnenstad doet het goed en is een van de meest aantrekkelijke binnensteden van Nederland. Voor Ten Boer is het koopmansplein hét winkelhart. De "toekomstvisie Koopmansplein" geeft weer hoe we de ondernemers willen ondersteunen en faciliteren. Het is belangrijk om ontwikkelingen te onderkennen en daarin mee te bewegen, beide voor de binnenstad en voor het koopmansplein.

Hoe staan we ervoor?

De binnenstad is al lang geen plek meer waar alleen winkelen centraal staat. Het is steeds meer de huiskamer van de gemeente en wordt steeds meer een 'place to be'. Meer ruimte voor de voetganger, meer aangename verblijfsruimte, meer groen en een betere toegankelijkheid: dit zijn de kerndoelen van de visie op de binnenstad [Bestemming Binnenstad \(2016\)](#), maar ook een leidende gedachtegang bij de realisatie van het Groninger Forum. Met deze doelen als vertrekpunt krijgt de Groningse binnenstad de komende jaren een enorme impuls in het uitvoeringsprogramma 'Ruimte voor jou'. Er ontstaan nieuwe verblijfsplekken, straten worden heringericht, er komen nieuwe pleinen en nieuwe loopstromen. Daarmee ontstaat (letterlijk) meer ruimte voor de binnenstad om te groeien en verder te kunnen verbeteren. Door het verleggen van de busroutes naar de randen van de binnenstad komt die ruimte vrij, gaan we een nieuwe inrichting toepassen en ontstaan nieuwe mogelijkheden voor gebruik.

Wat willen we bereiken in 2019?

We willen onze gemeente goed voorbereiden op de toekomst. Daarom monitoren we de nieuwe ontwikkelingen in de binnenstad, spelen we hier op in en trekken we samen op om de aantrekkelijkheid en de economische potentie van de (binnen)stad te vergroten.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Binnenstad: Verder verbeteren van het verblijfsklimaat door het uitvoeren van het uitvoeringsprogramma Ruimte voor jou (aanpak openbare ruimte, toegankelijkheid en veiligheid). Zie ook de paragraaf Integraal gebiedsgericht werken. Zie ook de paragraaf [Gebiedsgericht werken](#);
- Ontwikkelen Grote Markt, Nieuwe Markt en Groninger Forum;
- Analyseren en faciliteren van de ontwikkeling en samenwerking van de detailhandel en horeca (specifiek in Binnenstad-Oost);
- Uitvoeren plan van aanpak Slimme Binnenstad;
- Monitoren van ontwikkelingen in de binnenstad.

2.2.4 Winkels buiten de binnenstad

Detailhandel vormt een wezenlijk onderdeel van het dagelijkse leven van de inwoners van de Gemeente Groningen en van onze regio. Men doet er dagelijkse boodschappen en koopt andere benodigdheden. Detailhandel is ook belangrijk voor de economie van de gemeente; de sector "handel" is goed voor 23.420 banen. Ook buiten de binnenstad heeft onze gemeente een gevarieerd aanbod aan winkels, waarvan de meeste in wijkwinkelcentra en op onze locaties voor grootschalige detailhandel. De Groningse detailhandelsstructuur functioneert goed. In onze [Structuurvisie Detailhandel \(uit 2011\)](#) staat dat we de verschillende soorten en locaties van en voor detailhandel faciliteren en zetten daarbij in op versterking van de huidige structuur. We kijken hierbij naar de specifieke functie en betekenis zodat de winkels elkaar versterken en niet in de weg zitten.

Hoe staan we ervoor?

In 2018 zien we lage leegstandscijfers in de detailhandel, ook buiten de binnenstad. In Nederland stijgen de huren voor winkels weer. Ondanks goede algemene cijfers voor de sector blijft het wel per locatie verschillend. Vernieuwing en verandering blijft nodig om een passende beleving aan de consument te kunnen bieden. Winkelcentra veranderen steeds meer naar een ontmoetingsplek om te verblijven en minder alleen een plek om doelgericht te kopen. Een goede verbinding met de bewoners in de wijk is daarbij belangrijk. Door samen

op te trekken kunnen we ruimte bieden voor passende groei en toekomstbestendigheid van de detailhandel in Groningen. Voor Haren hebben we in 2018 een centrumvisie vastgesteld. In 2019 gaan we kijken hoe we hier uitvoering aan kunnen geven. In 2017 hebben we voor het Sontplein-gebied in gezamenlijkheid een Masterplan vastgesteld voor de doorontwikkeling van het gebied. Ook is in 2017 in samenwerking met de bedrijvigheid rondom het Hoendiep een toekomstvisie opgesteld, waarbij rekening is gehouden met de ontwikkeling van het Suikerfabriek Terrein. In 2018 is hier vervolg aan gegeven.

Wat willen we bereiken in 2019?

We willen investeringsplannen van ondernemers, ook buiten de binnenstad, maximaal faciliteren. Dit doen we binnen een logische detailhandelsstructuur die ertoe leidt dat Groningen, als koophoofdstad van het Noorden, een groot en compleet aanbod heeft, zonder dat er afbreuk wordt gedaan aan de bestaande structuur. Binnen die structuur moeten onze bewoners en bezoekers van de gemeente voldoende winkels in hun omgeving kunnen vinden.

Wat gaan we hiervoor doen?

- In 2019 starten we met het proces voor een nieuwe structuurvisie detailhandel.
- Wijkwinkelcentra ondersteunen (zoals in WEST). Zie ook de paragraaf [integraal gebiedsgericht werken](#);
- Faciliteren van investeringsinitiatieven van detailhandel;
- Oost: Analyseren van de detailhandelsstructuur van Beijum. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#);
- Faciliteren van de doorontwikkeling van het Hoendiep en het Peizerweg-gebied. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#);
- Oude wijken: Faciliteren van de doorontwikkeling van het Sontweggebied. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#);
- Binnenstad: Realisatie van een aantrekkelijke (fiets/loop) route vanaf Sontplein naar de binnenstad. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#).

2.2.5 Warenmarkten en standplaatsen

De warenmarkt in de binnenstad en de wijkmarkten leveren een belangrijke bijdrage aan een aantrekkelijke, levendige en ondernemende binnenstad. Net als in andere grote gemeenten verandert ook in Groningen het denken over de functie en het gebruik van de binnenstad. De verblijfsfunctie van onze binnenstad groeit. Mensen gaan steeds meer naar de binnenstad om te winkelen én om elkaar te ontmoeten. Als gevolg van deze ontwikkelingen bevindt de warenmarkt in Groningen zich nu middenin een veranderende omgeving. We zien de warenmarkt, nu en in de toekomst, als belangrijke economische motor die bijdraagt aan het aantrekken en bedienen van bezoekers. Samen met horeca, detailhandel en de evenementen in de binnenstad zorgt de markt voor levendigheid, sfeer en een aantrekkelijk aanbod. Om tot één van de beste binnensteden van Nederland te blijven behoren en onze trots op de markt jaar in jaar uit te kunnen dragen, willen we de kracht en de functie van de markt verder versterken, en daarmee haar bijdrage aan de beleving van de binnenstad van Groningen. Aan de hand van 'Bestemming Binnenstad' geven we invulling aan de ruimtelijke inpassing van de markt.

Hoe staan we ervoor?

In 2018 hebben we een nieuwe wijkmarkt gerealiseerd in de Korrewegwijk. In het kader van het project de Toekomst van de Warenmarkt hebben we in nauw overleg met de marktondernemers en de CVAH stappen gezet voor de ruimtelijke inpassing van de warenmarkt. De warenmarkt heeft een advies aan de gemeente geformuleerd voor de ruimtelijke inpassing. In dit advies staat een scenario dat aansluit bij de ontwikkelingen in de binnenstad én bij de behoeften van marktondernemers. Uitgangspunt is dat in de toekomst op de Grote Markt meer ruimte voor evenementen wordt gemaakt. De Vismarkt behoudt haar karakter als handelsplein. In

het project voor de warenmarkt richten we ons eerst op de ruimte en opstelling. Daarna werken we aan de kwaliteit, promotie en branchering. Dit blijven we doen in een zorgvuldig en gedragen proces samen met de ondernemers in de binnenstad, en van de warenmarkt in het bijzonder.

Wat willen we bereiken in 2019?

In het kader van de toekomst van de warenmarkt werken we verder aan de ruimtelijke inpassing die ervoor zorgt dat we een ondernemende, sfeervolle en florerende markt houden. Een markt die bijdraagt aan de aantrekkelijkheid van onze binnenstad. Wij beogen in 2019 een besluit te nemen over de ruimtelijke inpassing van de warenmarkt waarbij afstemming is met (fiets-)bereikbaarheid, stadsdistributie en omliggende ondernemers. Vervolgens zullen wij in nauwe samenspraak met de marktondernemers binnen deze vastgestelde ruimte de nieuwe opstelling van de warenmarkt vormgeven. En daarna starten we met fase 2 in het project dat zich richt op branchering, kwaliteit en promotie van de warenmarkt. In 2019 dragen we ook zorg voor een goede inpassing van de wijkmarkten in Haren en Ten Boer.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Vormgeven aan de ruimtelijke inpassing van de centrummarkt in het kader van de Binnenstadsvisie. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#);
- We faciliteren de wekelijkse wijkmarkten in de stad Groningen en de markten in Haren en Ten Boer.

Deelprogramma 2.3 Bedrijvige stad

Met dit deelprogramma zorgen we voor een goed ondernemersklimaat en vestigingsklimaat in onze gemeente. We bieden ondernemers maximaal de ruimte om te ondernemen. Met aantrekkelijke en bereikbare werklocaties, klantgerichte dienstverlening en ondersteuning. Voor het ondernemingsklimaat is ook de arbeidsmarkt van betekenis. Een goede aansluiting van ons arbeidsmarktbeleid is te vinden in [Programma 1: Werk en inkomen](#).

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Beoogd 2019
Aantal bedrijfsvestigingen (waarvan aantal starters) *	16.750
Aantal hectare uitgegeven bedrijventerrein *	>5
% leegstaand vloeroppervlakte kantoren *	<11.2%
Rapportcijfer tevredenheid ondernemers *	>6.5

** Deze cijfers zijn grotendeels gebaseerd op de oude gemeente Groningen, de cijfers van Haren en Ten Boer zullen wanneer beschikbaar geïntegreerd worden.*

2.3.1 Samenwerken met bedrijvenverenigingen

Het georganiseerde bedrijfsleven en de gemeente zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor het stimuleren van de economie en de werkgelegenheid in Groningen. Dit heeft geresulteerd in het Convenant Ondernemend Groningen. De convenantpartners stellen middelen en capaciteit beschikbaar voor strategische projecten maar ook gebiedsgerichte projecten. Er wordt gewerkt met een open agenda waarbij iedereen nieuwe initiatieven kan aandragen. De intensieve samenwerking met het bedrijfsleven mondt uit in gezamenlijke projecten en activiteiten. Mede door het Fonds Ondernemend Groningen stimuleert het Groningse bedrijfsleven de tripartite samenwerking en investeren ze in projecten en initiatieven die de economie en werkgelegenheid van de gemeente versterken.

Ook in het buitengebied willen we de economie en werkgelegenheid stimuleren. De winkeliersvereniging van het Koopmansplein in Ten Boer wordt hierbij betrokken. Daarnaast blijven we graag in overleg met de agrarische sector in onze gemeente. In Haren is Ondernemend Haren actief als organisatie voor de ondernemers in Haren, waaronder een belangrijk deel van de retail en veel dienstverlenende bedrijven. Daarnaast is het Dorpsfonds actief in de gemeente Haren. Dit fonds is opgericht om in brede zin Haren te promoten, evenementen te ondersteunen en het ondernemersklimaat te versterken.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019
Aantal gezamenlijke projecten met bedrijvenverenigingen	>25

Hoe staan we ervoor?

Met de Economische Agenda en G-kwadraat heeft het bedrijfsleven meer de regie kunnen pakken in de samenwerking tussen bedrijfsleven, kennisinstellingen en de overheid, de Triple Helix. De Koepel heeft bijgedragen aan het verbeteren van de samenwerking waardoor meer nieuwe projecten en initiatieven van de grond zijn gekomen. In 2017 hebben we specifiek ingezet op het doorontwikkelen van de Koepel. Naast de bedrijvenverenigingen en VNO-NCW zijn ook de Hanzehogeschool, het Noorderpoort en het Alfa-college onderdeel van de koepel. Deze deelnemers hebben zich het afgelopen jaar gezamenlijk ingezet om op een nieuwe manier te gaan werken. Ze werken toe naar een meer strategisch agenda zettende werkgroep. Daarnaast is door het verenigd bedrijfsleven, de gemeente Groningen en Marketing Groningen gewerkt aan het ontwikkelen van een City Monitor waardoor de stand van de economie inzichtelijk wordt gemaakt.

Er is in verschillende projecten samengewerkt zoals bij Eurosonic Noorderslag, onder andere door het organiseren van een ondernemerscongres en in het project bussen uit de straat.

We hebben een extern onderzoek laten uitvoeren naar het functioneren van het Fonds Ondernemend Groningen. Hieruit is naar voren gekomen dat het Fonds wordt gewaardeerd en dat de meerwaarde wordt erkend. De aanbevelingen zijn meegenomen. Op basis van het raadsvoorstel is daarmee het Fonds voor onbepaalde tijd vastgelegd waardoor, mede voortkomend uit de evaluatie, strategische projecten met een langere looptijd worden ontwikkeld.

Wat willen we bereiken in 2019?

We willen samen met het bedrijfsleven en de kennisinstellingen gezamenlijke projecten en initiatieven oppakken en de samenwerking verder professionaliseren en uitbouwen richting het landelijk gebied van de gemeente.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Ondersteunen van en samenwerken met de Koepel Economische Agenda;
- Uitvoeren van gemeenschappelijke projecten van bedrijfsleven, kennisinstellingen en gemeente;
- Uitvoeren en ondersteunen van gezamenlijke initiatieven in het kader van het Fonds Ondernemend Groningen.

2.3.2 Bedrijvigheid breed stimuleren

We stimuleren bedrijvigheid in brede zin, gericht op het behouden van bestaande en stimuleren van nieuwe werkgelegenheid. We ondersteunen bestaande ondernemers en faciliteren nieuwe bedrijven in het vinden van

bedrijfsruimte, aankoop van grond, vergunningentrajecten, en het leggen van contacten, bijvoorbeeld met onderwijsinstellingen en bedrijvenverenigingen.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren		Beoogd 2019
Aantal bedrijfsbezoeken		>580
Aantal adviesgesprekken met startende ondernemers		100
Aantal adviesgesprekken horeca		700
Aantal begeleide bedrijfsverhuizingen		20

Hoe staan we ervoor?

Groningen staat er qua bedrijvigheid goed voor. Sinds we de economische crisis achter ons hebben gelaten, is er sprake van een duidelijke positieve economische ontwikkeling. We zien een toegenomen dynamiek, onder andere in een toegenomen vraag naar bedrijvenlocaties, niet alleen op bedrijventerreinen ook op kantoorlocaties. Het aantal bedrijven is sterk gegroeid tot 17.400, evenals het aantal arbeidsplaatsen. De doelstelling van 137.500 arbeidsplaatsen in 2019 is met 139.000 arbeidsplaatsen in 2017 al ruim bereikt. Er is op dit moment nauwelijks leegstand.

Groningen oefent een sterke aantrekkingskracht uit op nieuwe bedrijven, ook uit de regio. De belangstelling voor vestiging op Zernike Campus en daaraan gekoppeld de gronduitgifte is groot. De Groninger campus is in korte tijd uitgegroeid tot een van de meest succesvolle campussen in Nederland. De kennisinstellingen, op universitair, hbo en mbo-niveau, zoeken nadrukkelijk de samenwerking met MKB-bedrijven, gericht op innovatie, praktijkgericht onderzoek en ondernemerschap. Dit leidt tot nieuwe veelbelovende initiatieven zoals de oprichting van het Groningen Digital Business Center (GDBC) aan de RuG, vanuit een brede samenwerking tussen universiteit en ondernemers in de digitale sector.

Groningen kent afgelopen jaren een groot aantal startende ondernemers, waaronder veel ZZP'ers en startups. Landelijk is Groningen een van de meest succesvolle startup cities. Het samen met de provincie Groningen gefinancierde programma Founded in Groningen draagt nadrukkelijk bij aan het versterken van het startup-ecosysteem. Doorgroeiende bedrijven, de zogenaamde scale ups, zijn afgelopen jaren nadrukkelijk aanwezig in ambitieuze prijzen, zoals de Deloitte Technology Fast50, de top 100 snelst groeiende technologiebedrijven van Nederland, de FD-Gazelle Award en de MKB-Top 100 Innovatielijst. Samen met de Regio Groningen Assen hebben we een onderzoek uit laten voeren naar – meer onbekende- innovatieve bedrijven.

De samenwerking van de gemeente met kennisinstellingen en bedrijven in het programma Groningen Digital City en in het Digital Office Groningen met een Chief Digital Officer, heeft de gemeente nadrukkelijk op de kaart gezet als aantrekkelijke regio voor digital onderwijs, onderzoek en business. Een mooi voorbeeld van samenwerking in de triple helix wat leidt tot nieuwe initiatieven en structurele versterking van een branche.

De binnenstad floreert en kent vrijwel geen structurele leegstand in het winkelbestand. Er wordt veel georganiseerd in de gemeente, veelal in samenwerking met bedrijvenverenigingen en/of bijdragen vanuit het Fonds Ondernemend Groningen.

Wat willen we bereiken in 2019?

We willen verdere groei en ontwikkeling van bedrijvigheid, gericht op een bestendige economische structuur, een gunstig vestigingsklimaat en voldoende werkgelegenheid in de gemeente en de regio. We faciliteren bedrijven die zich nieuw in onze gemeente willen vestigen en ondersteunen werkgevers en ondernemers bij vragen op het gebied van bedrijfsvestiging (bedrijfsverplaatsingen), vernieuwing (bv.

automatisering/digitalisering), innovatie (van product, proces of organisatie) en groei (bedrijfsontwikkeling, export). We stimuleren en faciliteren meer en intensievere contacten tussen onderwijsinstellingen op alle niveaus en MKB-bedrijven in alle branches.

Wat gaan we hiervoor doen?

Bedrijven bezoeken en diensten op maat verlenen;

- Nieuw vestigende bedrijven faciliteren in het vinden van bedrijfsruimte en introduceren in bestaande netwerken;
- (Startende) ondernemers stimuleren en ondersteunen, onder andere via het programma Founded in Groningen en Startup in Residence;
- Samen met bedrijvenverenigingen, onderwijsinstellingen en OTP (Ondernemers Trefpunt) initiatieven op het gebied van (valorisatie van) kennis, innovatie en ondernemerschap stimuleren en faciliteren;
- Groningen meer economisch profileren in samenwerking met Marketing Groningen;
- Activiteiten organiseren om MKB-bedrijven meer bekendheid te geven onder scholieren, studenten en algemeen publiek (zoals Open Stad, Meet your Future, Check the Bizz);
- Groningse ondernemers aanmoedigen en succesvolle bedrijven in de schijnwerpers zetten, door verschillende evenementen en prijzen (zoals Groninger Ondernemersprijs, Jonge Ondernemers prijs, Anner Award, Ondernemers Challenge Groningen);
- Organiseren van bijeenkomsten waar ondernemers kennis kunnen opdoen, geïnspireerd raken en elkaar ontmoeten (zoals MKB-ondernemersavonden; SMC050);
- Lokaal inkopen bij bestaand regionaal MKB verder stimuleren en implementeren.

2.3.3 Aansluiting vraag en aanbod van werk bevorderen

We streven naar een arbeidsmarkt waar werkgevers kunnen beschikken over de juiste arbeidskrachten en waar zoveel mogelijk mensen meedoen in een betaalde baan. Hiervoor ontwikkelen we een integrale aanpak van de arbeidsmarkt. De mismatch op de arbeidsmarkt krijgt hierin een prominente plek, enerzijds omdat een betere match bij kan dragen aan de vraag naar personeel. We zien hierin in een aantal sectoren serieuze problemen door een tekort aan personeel. Anderzijds doordat het vinden van een baan werkzoekenden onderdeel maakt van de samenleving en mogelijkheden geeft om uit een bepaald isolement te komen, zowel sociaal als economisch. We ondernemen of steunen activiteiten die werkgevers ondersteunen in hun personeelsbeleid. Het beleid om mensen op weg te helpen naar de arbeidsmarkt is te vinden in [Programma 1: Werk en inkomen](#).

De steeds intensievere samenwerking met het regionale bedrijfsleven mondt uit in gezamenlijke projecten en activiteiten in 2018 om samen te zorgen voor meer werkgelegenheid en een betere aansluiting: meer reguliere banen, maar bijvoorbeeld ook meer leerwerkplekken, stageplaatsen en garantiebanen.

Hoe staan we ervoor?

Met de Economische Agenda werken we samen met onze partners aan het versterken van het bedrijfsleven. Door bedrijven te laten ontwikkelen en groeien dragen we bij aan het stimuleren van de werkgelegenheid. Daarmee willen we de vraagzijde van de arbeidsmarkt ontwikkelen waarin we de vraag van de ondernemer centraal stellen. Ronde tafelgesprekken met werkgevers en opleiders zijn acties die wij het afgelopen jaar hebben ondernomen.

Het aantal banen is het afgelopen jaar toegenomen waardoor er in bepaalde sectoren lastiger geschikt personeel kan worden gevonden. Daarom zetten we ook in op de aanbodzijde. Met Meet your Future events laten we studenten en het regionale bedrijfsleven kennis met elkaar maken, om zo de aansluiting tussen young professionals en werkgevers te verbeteren.

Wat willen we bereiken in 2019?

Samen met het (regionale) bedrijfsleven willen we projecten en activiteiten organiseren en bevorderen die de werkgelegenheid stimuleren.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Projecten voortkomend uit de Economische Agenda samen met het bedrijfsleven en kennisinstellingen uitvoeren;
- Stimuleren van kennisdeling in het bedrijfsleven op het gebied van HRM;
- Personeelscarrouzels opzetten;
- Aankomende professionals/ talenten in contact brengen met Groningse bedrijven;
- Meet Your Future events organiseren;
- Ronde tafelgesprekken in relatie tot IT.

2.3.4 Handelsrelaties met het buitenland bevorderen

We willen Groningen uitbouwen tot een internationale kennisstad van betekenis en een sterke economische regio in Europa. We bevorderen de (internationale) samenwerking met het Groningse bedrijfsleven en helpen mee om buitenlandse investeringen in Noord-Nederland uit te lokken. Door het stimuleren van betere (internationale) verbindingen ondersteunt Groningen Airport Eelde de Noordelijke economie en draagt bij aan de ontwikkeling van onze kennisstad. Het beleid om onze kennissectoren in internationaal perspectief te stimuleren en te profileren, vindt u in [deelprogramma 2.1: Groningen kennisstad](#).

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019
Aantal (handels)projecten met het buitenland	>15

Hoe staan we ervoor?

Er zijn het afgelopen jaar meer dan 15 handelsprojecten met het buitenland ontstaan. Er is ingezet op de Duitsland agenda, waarmee een kader is neergezet voor een meerjarenplanning. Met de steden Bremen en Oldenburg hebben we een nieuwe overeenkomst gesloten met als thema's duurzaamheid, digitalisering en mobiliteit. Met de stad Hamburg is een nieuwe Letter of Intent in ontwikkeling als opvolger van de Letter van 2015. We hebben in 2018 een handelsmissie met als thema Waterstof naar Hamburg georganiseerd. Als gevolg daarvan is er een gezamenlijke Groningen-Hamburg missie naar Japan georganiseerd met hetzelfde thema.

Ook kijken we naar een duidelijker kader voor onze Chinese contacten. Er heeft in april 2017 een handelsmissie plaatsgevonden naar Tianjin, naar aanleiding van de opening van de Wuqing Campus van de Hanzehogeschool. De handelsmissie markeerde de start van de samenwerking van de Hanzehogeschool met de TUTCM-universiteit in Tianjin en de versterking van de handelsbevordering door het Groningen Office. Daarmee is de deur geopend voor Nederlandse ondernemers en kennisinstellingen in de regio. Het komende jaar volgt een bestuurlijke reis naar onze zusterstad Tianjin.

Voor het verder ontwikkelen van Groningen Airport Eelde is in 2017 6 miljoen euro beschikbaar gesteld door de raad. Samen met het beschikbaar gestelde budget van de andere aandeelhouders kan Groningen Airport Eelde weer verder werken aan de toekomst. Ook heeft de raad besloten de aandelen beschikbaar te stellen. De verwachting is dat met het beschikbaar gestelde budget voldaan wordt aan de eisen voor een nieuw luchtvaartbesluit.

Wat willen we bereiken in 2019?

We gaan het internaliseringsbeleid actualiseren, inclusief onze (handels) contacten met Noord-Duitsland en China. Deze contacten moeten zoveel mogelijk gedragen worden door, en ten goede komen aan het Groningse bedrijfsleven, in samenwerking met de drie noordelijke provincies.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Onze (handels) contacten en projecten voortzetten met Noord-Duitsland en China;
- Internationale projecten samen met het bedrijfsleven en onderwijsinstellingen uitvoeren;
- Groningen Airport Eelde faciliteren en aandelen ter beschikking stellen.

2.3.5 Werken aan een goed aanbod werklocaties

Op onze Groningse werklocaties, bedrijventerreinen, kantorenparken en locaties voor (grootschalige) detailhandel is meer dan de helft van de werkgelegenheid in de stad geconcentreerd. Een goed aanbod van werklocaties zijn een randvoorwaarde voor verdere economische groei. We streven daarom naar een goed vestigingsklimaat. We bieden een divers en passend aanbod van (nieuwe) werklocaties. Deze locaties willen we zo als mogelijk onder de aandacht van belangstellenden brengen. Ook plegen we, in samenwerking met onze regiopartners, acquisitie voor vestiging op onze werklocaties. We werken ook samen met de bedrijven(verenigingen) aan versterking van onze huidige werklocaties en zijn flexibel en adaptief om wensen van bedrijven te faciliteren. Ook monitoren we de ontwikkelingen op de vastgoedmarkt om in te kunnen spelen op de veranderende marktvraag.

Hoe staan we ervoor?

We zagen in 2017 een verhoogde verplaatsingsdynamiek bij bedrijven. Dit heeft geleid tot verkoop van 46,8 hectare aan commerciële activiteiten in 2017 en een aantal nieuwe kantoorontwikkelingen (in combinatie met wonen) op het Europapark. Van deze 46,8 hectare is 22 hectare verkocht op werklocaties die in exploitatie genomen zijn. Daarnaast is de kantorenleegstand in Groningen volgens Cushman & Wakefield met 43% afgenomen (één van de hoogste percentages in Nederland). Het leegstandspercentage daalde naar 7,5%. Naast een aantrekkelijke markt komt deze afname vooral door vervanging en transformatie.

Vanwege deze ontwikkelingen blijven we inzetten op het bieden van voldoende ruimte voor bedrijvigheid om te kunnen (door)groeien. We hebben daarom samengewerkt met bedrijven aan het een aantrekkelijk vestigingsklimaat door te werken aan; een aanpak voor het MartiniTradePark, een visie voor het gebied rondom de Ulgersmaweg en een aanpak voor kantorenpark Kranenburg.

Om zicht te houden op de kwaliteit van en tevredenheid over onze werklocaties hebben we een monitor werklocaties ontwikkeld. De monitor is in samenwerking met de bedrijvenvereniging ook doorontwikkeld tot een online monitor; www.groningencitymonitor.nl.

Wat willen we bereiken in 2019?

We willen de positieve ontwikkeling van kaveluitgiftes vasthouden. Ook komend jaar willen we ongeveer 5 hectare afzetten op Westpoort, Zernike en/of Eemspoort. Dit stimuleren we door gerichte acquisitie en promotie van onze werklocaties. We hebben de behoefte van ondernemers scherp en monitoren de kwaliteit van onze werklocaties. We voeren onze strategie voor onze huidige en nieuwe werklocaties uit, zodat blijven zorgen voor een aantrekkelijk vestigingsklimaat.

Wat gaan we hiervoor doen?

We werken samen aan het verbeteren van werklocaties door middel van cocreatie en cofinanciering. We zijn verder gegaan met vermarkten en acquisitie van onze werklocaties. Ook blijven we ruimte bieden voor werkgelegenheid in onze stedelijke ontwikkelzones (zoals Eemskanaal/Damsterdiepzone en Hoendiep Zuid). We gebruiken de monitor werklocaties als kompas om projecten en initiatieven te stimuleren, starten en ondersteunen.

2.3.6 Ontwikkeling ZZP en Start-ups

De economie verandert; het aandeel kleine bedrijven en ZZP'ers in de totale werkgelegenheid groeit. Werken kun je tegenwoordig overal; vanuit huis, in je wijk in de koffiecorner, op kantoor of in een oude fabriekshal. In een aantal sectoren, bijvoorbeeld de agrarische sector of bouw, was dit aandeel al hoog, maar het is ook gemakkelijker geworden om voor jezelf te beginnen. Groningen staat bovendien bekend als innovatieve stad, waar je als startup je ideeën, kennis en expertise, als je wilt, kunt uitproberen en opschalen.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019
Aantal startende ondernemers*	1.520

** Deze cijfers zijn grotendeels gebaseerd op de oude gemeente Groningen, de cijfers van Haren en Ten Boer zullen wanneer beschikbaar geïntegreerd worden.*

Hoe staan we ervoor?

Groningen kent afgelopen jaren een sterke groei in startende bedrijven. Hieronder zijn relatief veel ZZP'ers en een-mens-zaken, deels als gevolg van de economische recessie. Groningen wordt landelijk als zeer succesvolle startup city gezien, met relatief veel succesvolle, schaalbare bedrijven. Het programma "Founded in Groningen", gestart in 2017, heeft geleid tot nieuwe initiatieven en versterkte samenwerking binnen het startup-ecosysteem. Een prachtig portal versterkt het merk en de bekendheid van Founded in Groningen. De versterkte samenwerking leidt tot nieuwe activiteiten zoals Startup Weekend, Founder Talks, Startup in Residence (een programma gericht op startups gekoppeld aan een concrete vraag en launching customers). Daarnaast werkt het programmabureau Founded in Groningen samen andere startup regio's, Startup Delta en startup programmabureaus in Oldenburg en Bremen.

Afgelopen jaar hebben we de vraag naar huisvesting onder startups en startende ondernemers en het aanbod aan bedrijfsverzamelgebouwen, broedplaatsen en incubators laten onderzoeken. Groningen kent een breed palet aan vastgoed-faciliteiten voor startups en startende ondernemers, ieder met een eigen identiteit, verspreid over de gemeente. Als gemeente faciliteren we nieuwe vastgoed-initiatieven, vanuit onze reguliere taken zoals vergunningverlening en dergelijke.

Wat willen we bereiken in 2019?

We willen het Groningse startup-ecosysteem verder versterken, zodat we met recht het predicaat Startup City verdienen. 2019 wordt het derde en laatste jaar van het programma Founded in Groningen. Om het innovatie en startup ecosysteem meer op de kaart te krijgen en te versterken is het initiatief gebaseerd op drie pijlers: verbinden, inspireren en ondersteunen. In 2019 wordt er samen met verschillende partners, zoals Hanzehogeschool, Rijksuniversiteit Groningen en startups zelf in de regio gewerkt aan het vervolg op Founded in Groningen. We willen de kennis, het innovatie-vermogen en activiteiten op het gebied van ondernemerschap vergroten, door de samenwerking tussen MKB-bedrijven, bedrijvenverenigingen en onderwijsinstellingen te stimuleren en uit te bouwen.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Startups stimuleren en ondersteunen, onder andere via het programma Founded in Groningen en Startup in Residence;
- De mogelijkheden voor (doorgroei van) Groningse startups versterken door samenwerking landelijk (met andere startup regio's en Startup Delta) en internationaal (zoals met Bremen en Oldenburg).
- (Startende) ondernemers betrekken bij bijeenkomsten en netwerken, zoals MKB-ondernemersavonden of voorlichtingsbijeenkomsten gericht op startende ondernemers en/of ZZP'ers (in samenwerking met brancheorganisaties);
- Beginnende ondernemers faciliteren in het vinden van bedrijfsruimte; primair door verwijzing naar marktpartijen; secundair door het faciliteren van nieuwe initiatieven op het gebied van huisvesting voor startende ondernemers, zoals bedrijfsverzamelgebouwen, broedplaatsen en incubators en multifunctionele werklocaties.
- Groningen profileren als startup city, onder andere in de economische profilering van de gemeente (in samenwerking met Marketing Groningen). Zie vervolg founded in Groningen.

Deelprogramma 2.4 Overig economie en werkgelegenheid

In dit deelprogramma worden voor een belangrijk deel de rente en afschrijving verantwoord die zijn gekoppeld aan ruimtelijk-economische projecten. Ook de resultaten grondzaken worden voor een groot deel verantwoord in dit deelprogramma. Concreet gaat het om de nog in exploitatie te nemen eigendommen, de ontwikkeling van bedrijfsterreinen en verhuurde kavels. Voor grondzaken is geen afzonderlijk deelprogramma opgenomen in de begroting. In [Paragraaf 7: Grondbeleid](#) zijn alle resultaten grondzaken nader toegelicht. Daarnaast zijn er lasten opgenomen die te maken hebben met de uitvoering van het economische programma. Ook de jaarlijkse bijdragen aan de Regio Groningen Assen en het Fonds Ondernemend Groningen maken hier onderdeel van uit.

Woldwijk

Woldwijk is een gebied van bijna 63 ha. ten noorden van de kern Ten Boer. Van het gebied is ruim 39 ha. in bezit van de gemeente Ten Boer. Op het terrein staan een woning en een boerderij die ook in eigendom van de gemeente zijn. Inmiddels is er een coöperatie opgericht die de grond sinds 2016 voor een periode van 20 jaar huurt van de gemeente. In het gebied vinden duurzame vormen van wonen, werken en leven plaats.

Bijdrage(n) verbonden partijen

Euroborg NV

Relevante beleidsinformatie	Euroborg NV beheert het stadioncomplex en het in 2018 opgeleverde TopsportZorgCentrum (TsZC). Het TsZC is volledig verhuurd en de zorgverdieping is door Euroborg NV verkocht. De gebruikers van het TsZC zijn – naast FC Groningen met alle jeugd- en top teams – werkgeversorganisatie VNO-NCW en het Omnium (de titel waarachter het verlenen van zorg schuil gaat).
Beleidsrisico	Geen.

Groningen Airport Eelde NV

Relevante beleidsinformatie	Het openbaar belang betreft de bereikbaarheid van Groningen door de lucht. De gemeente heeft besloten om haar aandelen te vervreemden.
Beleidsrisico	Alle aandeelhouders hebben besloten tot verdere investeringen in GAE. De gemeente Groningen heeft ook een besluit genomen om mee investeren voor een eenmalige lumpsum bijdrage van 6 miljoen euro en voorts al haar aandelen te vervreemden. Hier zijn we mee aan de slag.

Stichting TCN/SIG

Relevante beleidsinformatie	Het doel van de stichting is het bevorderen van industrie, handel, nijverheid, ambacht en andere dienstverlening in of in de omgeving van Groningen. De stichting kan ter realisering van de doelstelling deelnemen in ondernemingen. Door het faillissement van TCN/SIG is de stichting niet meer actief. Opheffing is in afwachting van de afwikkeling van het faillissement door de curator. Na afwikkeling wordt de stichting opgeheven.
Beleidsrisico	Geen.

Waterbedrijf NV

Relevante beleidsinformatie	De missie van Waterbedrijf Groningen is om als maatschappelijke onderneming de waterbelangen in de regio duurzaam veilig te stellen. Waterbedrijf Groningen is niet alleen een leverancier van verschillende soorten water, maar levert ook een bijdrage aan zaken als volksgezondheid, natuurbehoud, het creëren van duurzame bronnen, bestuurlijke vraagstukken, ruimtelijke ordening, werkgelegenheid en innovatie. Het openbaar belang wordt vertegenwoordigd door de levering van drinkwater aan ruim 280.000 woningen en bedrijven in de provincie Groningen en in Tynaarlo (Drenthe). Waterbedrijf Groningen is samen met de gemeente Groningen voor 50% aandeelhouders in Warmtestad BV.
Beleidsrisico	Geen.

Enexis holding/belang elektriciteitsproductie EPZ

Relevante beleidsinformatie	Het publieke belang van deze drie deelnemingen betreft het (doen) distribueren en het (doen) transporteren van energie, zoals elektriciteit, gas, warmte en (warm) water. Met de verkoop van de aandelen van Essent BV in 2009 is de Gemeente Groningen voor 1,18% direct aandeelhouder geworden van Enexis Holding N.V., Attero Holding N.V. (verkocht in 2014 aan Waterland), Publiek Belang Elektriciteitsproductie BV (verkocht in 2011), CBL Vennootschap BV, Claim Staat Vennootschap BV, Vordering op Enexis BV en Verkoop Vennootschap BV.
Beleidsrisico	Geen.

Community Network Noord-Nederland (CNNN) BV

Relevante beleidsinformatie	In 2016 heeft Community Network Noord-Nederland (CNNN) de aandelen van het failliete TCN/SIG overgenomen. Hiermee is gemeente Groningen op dit moment de enige A-aandeelhouder. We kijken in overleg met de certificaathouders CNNN of er interesse is voor andere (overheids) partijen om ook A-aandelen in bezit te krijgen.
Beleidsrisico	Geen.

WarmteStad holding BV

Beleidsrisico's in relatie tot de verbonden partij	Na het staken van de ontwikkeling de geothermische bron in november 2017 was het noodzakelijk om 3 miljoen euro af te boeken ten aanzien van onze uitstaande investering in WarmteStad. WarmteStad heeft toen daarom de opdracht van haar aandeelhouders gekregen om met prioriteit een nieuwe Business Case op te stellen inclusief het aantrekken van externe financiering en deze en de financiële betrokkenheid van de aandeelhouders daarin ter besluitvorming voor te leggen. In deze fase wordt er nog gewerkt aan het verder verfijnen en vervullen van een aantal randvoorwaarden en van de Business Case duurzame warmte (restwarmte uit datacenters). WarmteStad opteert nu voor een duurzame warmtebron in Zernike op basis van restwarmte uit twee nabij gelegen datacenters. De terugvaloptie is, net als destijds bij Geothermie, een biomassacentrale.
--	---

	<p>Warmtenetten gaan in de energietransitie een essentiële rol spelen, en daarmee een reguliere nutsvoorziening in onze stad worden met dito vaste klantenkring en inkomsten een vaste waarde zal worden.</p> <p>In het licht van het bovenstaande volgt daarom in het voorjaar van 2019 een integraal besluit over de Business Case, de definitieve investeringsvolumes, definitief zicht op externe financiering en dus inzicht in de definitieve bijdragen van de aandeelhouders.</p>
Relevante beleidsinformatie	<p>Het openbaar belang betreft een zelfstandig warmtebedrijf dat zorgt voor duurzame warmte en/of koude voor de stad op een verantwoorde wijze en daarmee wezenlijk bijdraagt aan een energie neutraal Groningen in 2035. De kernwaarden van WarmteStad zijn duurzaam, betaalbaar en lokaal. In 2017 is de eerste fase van Warmtenet Noordwest gerealiseerd. En is het WKO pakket van NDEA overgenomen. Hiermee heeft WarmteStad naast Europapark nu ook in het Ebbingekwartier en Grunobuurt collectieve WKO's in handen.</p> <p>Het financieel belang van de gemeente Groningen in WarmteStad bedraagt 100 aandelen à 10 euro, totaal 1 duizend euro. Daarnaast is er een gemeentelijk rekening courant aan de BV (kredietfaciliteit) van 2,75 miljoen euro ten behoeve van WKO's.</p> <p>Conform het Financieel Meerjarenplan WarmteStad financiert de gemeente Groningen de komende jaren nog 1,85 miljoen extra voor de verdere ontwikkelingen van de WKO's. En begin 2018 is de laatste agiostorting van 1 miljoen euro voor het warmtenet Noordwest overgemaakt en is een overbruggingskrediet voor het Warmtenet Noordwest ten behoeve van tijdelijke warmtecentrale toegezegd in 2018 en reeds ter beschikking gesteld. Het gaat om 1,3 miljoen euro.</p>

Stichting Ondernemerstrefpunt

Relevante beleidsinformatie	De stichting heeft tot doel om het contact tussen organisaties en instellingen in het onderwijs, het bedrijfsleven en de lokale overheid te bevorderen, waardoor het onderwijs en de behoeftes van het bedrijfsleven beter op elkaar worden afgestemd.
Beleidsrisico	Geen.

GR Eems-Dollar Regio (EDR)

Relevante beleidsinformatie	De Eems Dollard Regio (EDR) is een openbaar lichaam voor grensoverschrijdende samenwerking. Wij zijn lid van de EDR net als één van de ongeveer 100 andere voornamelijk gemeentelijke leden uit Noord-Nederland en Nedersachsen die lid zijn. De EDR heeft als voornaamste taak om grensoverschrijdende projecten te stimuleren en Europese subsidies in dat verband te verstrekken.
Beleidsrisico	Geen.

GR Omgevingsdienst

Relevante beleidsinformatie	De Omgevingsdienst Groningen is een uitvoeringsorganisatie op het gebied van de vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH) van én voor de provincie en alle gemeenten in de provincie Groningen sinds november 2013. De eerste drie jaren heeft de aangeleverde formatie door de deelnemers de basis gevormd voor de begroting (zogenoemde inputfinanciering). In het bedrijfsplan van de Omgevingsdienst is vastgelegd dat na uiterlijk 3 jaar met prijzen per afgenomen product of dienst wordt gewerkt. Dit is niet haalbaar gebleken. In het verbeterplan van de Omgevingsdienst wordt hiervoor een oplossing gezocht.
-----------------------------	---

Beleidsrisico	De bijdragen worden jaarlijks door de deelnemers toegezegd. De deelnemers zijn gezamenlijk als eigenaren van de GR Omgevingsdienst verantwoordelijk voor de begroting.
---------------	--

Vereniging van gemeenten aandeelhouders Essent Noord-Nederland (VEGANN)

Relevante beleidsinformatie	De vereniging behartigt de belangen van kleine Essent-aandeelhouders.
Beleidsrisico	Geen.

Voor meer informatie over de verbonden partijen zie [paragraaf 6 verbonden partijen](#).

Financiën

In dit onderdeel werken wij de financiën behorende bij dit programma uit door het financiële overzicht op het niveau van beleidsveld te geven en daarbij inzichtelijk te maken welke intensiveringen en hervormingen zijn verwerkt. Per deelprogramma geven we een toelichting op de belangrijkste onderdelen van de lasten- en baten.

Financieel overzicht lasten en baten

Economie en werkgelegenheid					
Nr	Omschrijving	Primitieve begroting			
		Bedragen x 1.000 euro	2019	2020	2021
Lasten					
02.1	Groningen Kennisstad	1.990	1.990	1.990	1.990
02.1.1	Samenw. met kennisinstellingen	1.000	1.000	1.000	1.000
02.1.2	Fac. gez. kennis-innovatieproj	504	504	504	504
02.1.3	Samenw. Verst. Kennis en innov	100	100	100	100
02.1.4	(Inter)nat. Promoten kennissec	386	386	386	386
02.1.5	Talent en bedrijfsleven koppel	0	0	0	0
02.2	Aantrekkelijke stad	3.233	3.241	3.238	3.240
02.2.1	Samenwerken met binnenstadond.	350	350	350	350
02.2.2	Bevorderen toerisme	2.038	2.039	2.036	2.034
02.2.3	Binnenstadsontwikkeling	95	95	95	95
02.2.5	Warenmarkten en standplaatsen	750	757	756	760
02.3	Bedrijvige stad	1.186	1.311	1.500	1.465
02.3.1	Samenwerken met bedrijvenver.	604	729	919	884
02.3.2	Bedrijvigheid breed stimuleren	581	581	581	581
02.4	Overig econ en werkgelegenheid	22.243	24.835	25.809	25.811
02.4.1	Overig economie en werkgelegen	22.243	24.835	25.809	25.811
	Totaal	28.651	31.375	32.537	32.506
Baten					
02.1	Groningen Kennisstad	500	500	500	500
02.1.1	Samenw. met kennisinstellingen	500	500	500	500
02.1.2	Fac. gez. kennis-innovatieproj	0	0	0	0
02.1.4	(Inter)nat. Promoten kennissec	0	0	0	0
02.1.5	Talent en bedrijfsleven koppel	0	0	0	0
02.2	Aantrekkelijke stad	1.080	1.080	1.080	1.080

02.2.2	Bevorderen toerisme	221	221	221	221
02.2.3	Binnenstadsontwikkeling	0	0	0	0
02.2.5	Warenmarkten en standplaatsen	858	858	858	858
02.3	Bedrijvige stad	24	24	24	24
02.3.1	Samenwerken met bedrijvenver.	0	0	0	0
02.3.2	Bedrijvigheid breed stimuleren	24	24	24	24
02.4	Overig econ en werkgelegenheid	4.916	4.381	4.381	4.381
02.4.1	Overig economie en werkgelegen	4.916	4.381	4.381	4.381
	Totaal	6.520	5.984	5.984	5.984
Geraamd resultaat voor bestemming		22.131	25.391	26.553	26.522
Reserve mutaties					
	Totaal toevoegingen	48	48	48	48
	Totaal onttrekkingen	43.861	28.202	6.605	1.798
Geraamd resultaat na bestemming		-21.682	-2.763	19.996	24.772

Overzicht intensiveringen voorgaande jaren

02 Economie en werkgelegenheid	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)
02.4 Overig economie en werkgelegenheid								
Structurele kapitaallasten ruilmiddelen		1.800						
Totaal 02 Economie en werkgelegenheid	0	1.800	0	0	0	0	0	0

Zie het [financieel meerjarenbeeld](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle intensiveringen voorgaande jaren.

Overzicht hervormingen voorgaande jaren

02 Economie en werkgelegenheid	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)
02.4 Overig econ en werkgelegenheid								
Inzet ruilmiddelen	2.846							
Totaal 02 Economie en werkgelegenheid	2.846	0	0	0	0	0	0	0

Zie het [financieel meerjarenbeeld](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle hervormingen voorgaande jaren.

Overzicht intensiveringsmiddelen Coalitieakkoord 2019-2022

02 Economie en werkgelegenheid	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)
02.3 Bedrijvige stad								
Werklocaties (inc)	300		300		350		200	
Werklocaties (struct)			125		265			380

Totaal 02 Economie en werkgelegenheid	300	0	4250	0	615	0	200	380
--	------------	----------	-------------	----------	------------	----------	------------	------------

Zie de [financiële knelpunten en ambities 2019](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle aanvullende intensiveringen 2019.

Overzicht hervormingen Coalitieakkoord 2019-2022

02 Economie en werkgelegenheid	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)
02.4 Overig econ en werkgelegenheid								
Weerstandvermogen	15.247		1.793		3.648		1.782	
Ruilmiddelen (inc)	9.900		20.100					
Ruilmiddelen (struct)			-446			-1.350		
Binnenhalen subsidies voor SIF-projecten					2.000			
Incidentele vrijval kapitaallasten niet gestarte projecten	2.000							
Totaal 02 Economie en werkgelegenheid	27.147	0	21.447	0	5.648	-1.350	1.782	0

Ga naar [Hervormingen 2019-2022](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle hervormingen.

Integrale financiële toelichtingen begroting 2019

2.1 Groningen Kennisstad	Lasten	Baten	Saldo
(Bedrag x 1.000 euro)	1.990	500	-1.490

Bestaand beleid	1.990	500	-1.490
------------------------	--------------	------------	---------------

Onderstaande toelichting heeft betrekking op het bestaande beleid

Toelichting op de lasten van 2 miljoen euro

De begrote lasten houden verband met de uitvoering van de Economische Agenda 2015-2019. Het gaat hier om het economisch programma G-kwadraat, het Akkoord van Groningen (samenwerkingsverband tussen de Gemeente Groningen en de kennisinstellingen Rijksuniversiteit Groningen (RUG), Hanzehogeschool, Universitair Medisch Centrum Groningen (UMCG) en de Provincie Groningen). Onder meer via subsidiëring en cofinanciering van projecten ondersteunen we nieuwe initiatieven die gericht zijn op het versterken en profileren van de kennissgemeente Groningen (1 miljoen euro).

De overige lasten zijn met name gerelateerd aan internationaliseringsbudgetten, zoals het faciliteren van gezamenlijke internationale kennis- en innovatieprojecten én het internationaal promoten van onze kennissectoren (1 miljoen euro).

Toelichting op de baten van 0,5 miljoen euro

De baten betreffen de bijdragen van de partners van het Akkoord van Groningen.

2.2. Aantrekkelijke stad	Lasten	Baten	Saldo
(Bedrag x 1.000 euro)	3.233	1.080	-2.153

Bestaand beleid	3.233	1.080	-2.153
------------------------	--------------	--------------	---------------

Onderstaande toelichting heeft betrekking op het bestaande beleid*Toelichting op de lasten van 3,2 miljoen euro*

De begrote lasten worden voor een belangrijk deel bepaald door de gemeentelijke bijdrage aan de Stichting Marketing Groningen (1 miljoen euro). Daarnaast zetten we middelen in voor de uitvoering van het economisch programma G-kwadraat met name gericht op het versterken van de economische en toeristische betekenis van de gemeente (0,35 miljoen euro).

Verder hebben we hier de lasten voor het markt- en havenwezen begroot (1,7 miljoen euro) waaronder de lasten voor de brugbediening in onze gemeente (0,9 miljoen euro).

Toelichting op de baten van 1,1 miljoen euro

We verwachten 852 duizend euro marktgeden en 152 duizend euro havengelden te ontvangen. Voor de bediening van bruggen in provinciaal eigendom hebben we een bijdrage van de provincie Groningen begroot (69 duizend euro).

2.3 Bedrijvige stad	Lasten	Baten	Saldo
(Bedrag x 1.000 euro)	1.186	24	-1.162

Bestaand beleid	886	24	-862
------------------------	------------	-----------	-------------

Onderstaande toelichting heeft betrekking op het bestaande beleid*Toelichting op de lasten van 0,9 miljoen euro*

We zetten middelen in voor het economisch uitvoeringsprogramma G-kwadraat, met name gericht op het bevorderen van een goed ondernemersklimaat en vestigingsklimaat in onze gemeente (650 duizend euro).

Daarnaast zijn middelen opgenomen voor de ontwikkeling van bedrijfslocaties (buiten de grondexploitaties).

Coalitieakkoord 2019-2022	300	0	-300
gezond, groen en gelukkig			
Groningen			

Onderstaande toelichting heeft betrekking op de intensiveringen in het coalitieakkoord

We creëren investeringsruimte voor verbetering van het vestigingsklimaat, in het bijzonder ontwikkelen we een visie op het profiel van bedrijventerreinen. We werken daarbij samen met de regio, om het aanbod goed op de vraag af te stemmen. In 2019 stellen we hiervoor incidenteel 300 duizend euro beschikbaar.

Onderstaande toelichting heeft betrekking op de hervormingen in het coalitieakkoord

In het coalitieakkoord zijn voor 2019 geen hervormingen binnen deelprogramma 2.3 opgenomen.

2.4 Overige economie en werkgelegenheid	Lasten	Baten	Saldo
(Bedrag x 1.000 euro)	22.243	4.916	-17.327

Bestaand beleid	24.243	4.916	-19.327
------------------------	---------------	--------------	----------------

Onderstaande toelichting heeft betrekking op het bestaande beleid*Toelichting op de lasten van 24,2 miljoen euro en de baten van 4,9 miljoen euro*

De financiële afwikkeling van Ruimtelijk-Economische projecten bepalen voor het grootste deel de begrote lasten en baten van dit deelprogramma. Het gaat hier onder andere om de lasten (21,6 miljoen euro) en baten (4,4 miljoen euro) van: verkoop van bouwrijpe kavels (buiten de grondexploitaties), erfpacht, grondexploitaties werklocaties, kapitaallasten investeringen, niet in exploitatie genomen gronden, bezit strategische gronden en reserves.

Voor de economische ontwikkeling van onze gemeente hebben we 2,6 miljoen euro lasten en 0,3 miljoen euro baten begroot. Het gaat hier voornamelijk om personele inzet onder meer voor het International Welcome Centre North (IWCN) en de bijdrage aan de Regio Groningen-Assen.

Coalitieakkoord 2019-2022 gezond, groen en gelukkig Groningen	-2.000	0	2.000
---	--------	---	-------

Onderstaande toelichting heeft betrekking op de intensiveringen in het coalitieakkoord

In het coalitieakkoord zijn voor 2019 geen intensiveringen binnen deelprogramma 2.4 opgenomen.

Onderstaande toelichting heeft betrekking op de hervormingen in het coalitieakkoord

Na het gereedkomen van een project wordt er gestart met afschrijven. In onze begroting houden we hiermee rekening door kapitaallasten te ramen. Wanneer projecten nog niet zijn gestart of later worden gerealiseerd kan naar verwachting een incidenteel bedrag vrijvallen van 2 miljoen euro in 2019.

Daar waar reserves worden ingezet bij de hervormingen zijn deze toegelicht bij het onderdeel reserves. In dit deelprogramma gaat dit om 25,1 miljoen euro.

Zie de [Toelichting op reserves](#) bij het verloopoverzicht reserves 2019 voor een nadere toelichting op de reserve mutaties.

Financiële risico's

Naam risico Programma	Uitleg- en binnenstedelijke ontwikkelingslocaties Economie en werkgelegenheid en Wonen
Omschrijving	<p>Om de risico's die voortvloeien uit de grondexploitaties in uitleg- en binnenstedelijke ontwikkelingslocaties te kwantificeren wordt de risicoboxenmethode gehanteerd. Het risico op een plantekort kan voortvloeien uit vertraging in het uitgiftetempo van gronden, uitgifte van gronden tegen lagere grondprijzen dan in de exploitatiebegroting is voorzien, aanbesteding van civieltechnische werken, vertraging in het tempo van realisering, etc.</p> <p>De risico's zijn met behulp van de risicoboxenmethode gekwantificeerd. De minimale omvang van de risico's die verband houden met grondexploitaties en nog in exploitatie te nemen gronden bedraagt in 2019 115,9 miljoen euro. Dit risico heeft betrekking op alle lopende grondexploitaties inclusief Meerstad. Het risico van de grondexploitatie Meerstad is hierin het grootste risico. Het risico Meerstad in 2018 is 78,3 miljoen euro, dit is 68% van het totale risico grondzaken. In de jaren na 2019 loopt het risico iets terug tot ruim 114,2 miljoen euro in 2022.</p> <p>Herijking risicoboxenmethode</p> <p>De risicoboxenmethode voor het bepalen van het risico bij grondexploitaties wordt geactualiseerd. Bij de herijking wordt het effect van de nieuwe verslaggevingsregels voor grondexploitaties (BBV) op de omvang van het risico meegenomen. Door aanscherping van de BBV regels is het niet langer toegestaan algemene buffers in grondexploitaties op te nemen. Dit vergroot het risico. Aan de andere kant wordt bekeken of de omvang van het risico bij grondexploitaties met een voordeel nog past bij de huidige berekeningswijze. We hebben een extern adviseur (Deloitte) gevraagd een beoordeling te maken van de risicoboxenmethode van de gemeente Groningen en de omvang van het benodigd weerstandsvermogen. Op basis van analyse en een vergelijking met andere gemeenten wordt geconcludeerd dat de risicoboxenmethode relatief behoudend is. Deloitte geeft aan dat het weerstandsvermogen feitelijk drie lagen kent en dat in de huidige methodiek maar met één laag rekening wordt gehouden. Er wordt geen rekening gehouden met risico's die in de grondexploitatie zijn meegerekend en geprognosticeerde winsten bij grondexploitaties. Deloitte adviseert bij de analyse van het weerstandsvermogen alle drie lagen te betrekken.</p> <p>Vooruitlopend op de herijking houden we bij het bepalen van het risico voor 2019 en verder rekening met het geprognosticeerde voordeel in de grondexploitatie Meerstad. Met het voordeel heeft de grondexploitatie een buffer om de nadelige effecten van nadelige scenario's op te vangen. Dit verlaagt het risico van de grondexploitatie. Het geraamde voordeel van circa 35 miljoen euro is in mindering gebracht op het risico Meerstad.</p> <p>Hiermee komt het totale risico voor uitleg- en binnenstedelijke ontwikkelingslocaties risico voor 2019 uit op 80,9 miljoen euro. In de jaren na 2019 loopt het risico iets terug tot circa 79 miljoen euro in 2022. Omdat binnen de risicoboxenmethode al rekening is gehouden met de kans van optreden, nemen we de uitkomst voor 100% mee bij het bepalen van het benodigde weerstandsvermogen.</p> <p>De volledige herijking van de risicoboxenmethode leggen we samen met het rapport van Deloitte in 2019 voor aan de raad.</p> <p>De risico's voor de grondexploitatie in Haren en Ten Boer zijn meegenomen in de risicoboxenmethode. Het gaat om de grondexploitaties Nesciopark, Haderaplein en Dijkshorn.</p>
Risicobedrag 2019	80,934 miljoen euro
Kans 2019	100%
Risicobedrag 2020	81,045 miljoen euro
Kans 2020	100%
Risicobedrag 2021	80,230 miljoen euro

Kans 2021	100%
Risicobedrag 2022	79,150 miljoen euro
Kans 2022	100%
Structureel/Incident type	Incidenteel
Levensduur signaleringsmoment	2004
Actie	Binnen de grondexploitatie wordt gestuurd op de beheersing van de risico's. De risico's en het effect op het weerstandsvermogen van nieuwe (grote) projecten maken we afzonderlijk inzichtelijk.

Programma 3 Onderwijs

Het verzorgen van onderwijs is in Nederland primair de verantwoordelijkheid van schoolbesturen. Als gemeente faciliteren we het onderwijs en hebben we een aantal wettelijke taken rondom het onderwijs: zorgen voor huisvesting, leerlingenvervoer, toezien op naleving van de leerplicht en op basis van onze verantwoordelijkheid voor jeugdhulp het bieden van passende ondersteuning, jeugdhulp aan leerlingen in het onderwijs.

De gemeente Groningen stelt zich ten doel in het onderwijs iedereen zoveel mogelijk gelijke kansen te bieden; achterstanden proberen we te voorkomen. Samen met de schoolbesturen werken we aan onderwijs dat goed op elkaar aansluit, dat aansluit bij de leerlingen en tegemoetkomt aan de vraag op de arbeidsmarkt. Om kinderen en jongeren optimaal uit te dagen zich te ontwikkelen en hen zo goed mogelijk voor te bereiden op de toekomst. Betere kansen creëren we ook door onderwijs te verbinden met andere maatschappelijke activiteiten en voorzieningen onder meer op het gebied van sport, cultuur en hulpverlening.

De doelstelling(en) en relevante beleidsnota's van het programma staan hieronder. Via het menu hiernaast kom je bij de relevante ontwikkelingen, de bijdrage van verbonden partijen, de deelprogramma's met bijhorende beleidsvelden, de financiën en de financiële risico's.

Doelstellingen en relevante beleidsnota's

We willen dat Groningen een gemeente is waar:

- Kinderen, jongeren en volwassenen optimale kansen krijgen hun talenten te ontdekken en te ontwikkelen;
- Alle kinderen en jongeren naar school gaan en hun schooltijd afronden met een diploma.

Het programma is uitgewerkt in de volgende beleidsnota's:

[Kansen voor jonge kinderen in Ten Boer](#)

[Raadsvoorstel uitbreiding uren kinderopvang \(2018\)](#)

[Bestuursafspraken VVE \(2012\)](#)

[Ambitiedocument Vensterscholen \(2013\)](#)

[Groninger Onderwijspact \(2013\)](#)

[Integraal Huisvestingsplan 2016-2019 'Een stevige basis' \(2015\)](#)

[Verordening voorzieningen huisvesting onderwijs gemeente Groningen \(2014\)](#)

[Lokaal educatieve agenda \(2014\)](#)

[Samenwerkingsovereenkomst Volwasseneneducatie \(2014\)](#)

[Verordening leerlingenvervoer gemeente Groningen 2014 \(2013\)](#)

[Thuiszitterspact \(2018\)](#)

[Integraal Huisvestingsprogramma Haren 2018-2021](#)

[Verordening voorzieningen huisvesting onderwijs gemeente Haren 2017](#)

[Verordening leerlingenvervoer gemeente Haren 2016](#)

[Verordening kwaliteitseisen peuterspeelzalen gemeente Haren](#)

[Verordening Voor- en Vroegschoolse Educatie gemeente Haren](#)

[Verordening Wet Kinderopvang gemeente Haren](#)

[Subsidieregeling Kinderopvang Haren 2018](#)

[Verordening Onderwijshuisvesting Ten Boer \(2015\)](#)

[Verordening leerlingenvervoer Ten Boer \(2014\)](#)

Relevante ontwikkelingen

Het rijk heeft een nieuwe landelijke gewichtenregeling ontwikkeld voor het onderwijskansenbeleid, op basis waarvan gemeenten en scholen rijksmiddelen ontvangen om verwachte onderwijsachterstanden weg te werken. De nieuwe regeling wordt ingevoerd vanaf het schooljaar 2019-2020. Vanaf 2020 wordt het aanbod VVE dan uitgebreid naar 16 uur per week. Extra middelen worden daarvoor toegevoegd aan het budget onderwijsachterstandenbeleid (OAB).

Vooruitlopend op deze landelijke ontwikkelingen hebben de gemeenteraden van Groningen en Ten Boer in 2018 besloten vanaf het schooljaar 2018-2019 gefaseerd te starten met uitbreiding van de peuteropvang naar 16 uur voor alle kinderen.

Ten aanzien van onderwijshuisvesting is landelijk geconstateerd dat er op dit moment onvoldoende kader is voor vervangende nieuwbouw en/ of renovatie. Daarnaast mist de gemeente een objectief sturingsinstrument voor invulling van de wettelijke zorgplicht; het Integraal Huisvestingsplan (IHP) heeft nu geen juridische status. Landelijk wordt gewerkt aan wettelijke aanpassingen om dit in te vullen.

De bouwkosten zijn de afgelopen periode (landelijk) sterk gestegen. Dit betekent ook dat het beroep op het gemeentelijk budget onderwijshuisvesting steeds zwaarder wordt.

Coalitieakkoord 2019-2022 gezond, groen en gelukkig Groningen

Investing duurzame onderwijshuisvesting

We hechten aan goede onderwijshuisvesting. We willen betere, modernere en duurzame schoolgebouwen. We werken toe naar een integraal huisvestingsplan waarin we vooruitkijken naar de komende 20 jaar.

Maatschappelijke coalitie tegengaan segregatie en bevorderen zeggenschap in het onderwijs.

In een maatschappelijke coalitie met onze onderwijspartners willen we afspraken maken over het tegengaan van segregatie in het onderwijs en zetten we in op een democratiseringsslag; meer zeggenschap voor ouders, leerlingen en docenten.

Maatschappelijke coalitie economie en arbeidsmarkt.

In deze maatschappelijke coalitie met onderwijs en bedrijfsleven willen we afspraken maken over een goede aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt.

Deelprogramma 3.1 Onderwijskansen

In het deelprogramma Onderwijskansen bundelen we ons beleid gericht op het creëren van optimale onderwijsvoorwaarden en –voorzieningen. We willen dat alle kinderen en jongeren in Groningen zich naar eigen aard en talent ontplooiën en zich probleemloos ontwikkelen. We willen kansgelijkheid in het onderwijs bevorderen. Daarmee willen we al vroeg beginnen; voordat de kinderen naar de basisschool gaan. Ook zien we ze graag opgroeien tot verantwoordelijke burgers en goed voorbereid op de arbeidsmarkt komen.

We willen bijdragen aan kwalitatief goed onderwijs dat goed op elkaar aansluit. Dit onderwijs biedt de ondersteuning die aansluit bij de leerlingen en tegemoetkomt aan de vraag op de arbeidsmarkt. Het daagt kinderen en jongeren optimaal uit om zich te ontwikkelen en bereidt hen zo goed mogelijk voor op de toekomst. Dit hebben we met een groot deel van de onderwijsinstellingen – van voorschoolse instellingen tot en met de Rijksuniversiteit Groningen vastgelegd in het Groninger Onderwijspact 2013.

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Beoogd 2019
Gemiddelde score begrijpend lezen groep 8 (landelijk)	=> landelijk gemiddelde*
Gemiddelde score rekenen groep 8 (landelijk)	=> landelijk gemiddelde*
% kinderen verwezen naar: - praktijkonderwijs (landelijk) - VMBO BBL/KBL (landelijk) - VMBO TL (landelijk) - Havo/VWO (landelijk)	* => landelijk gemiddelde

Toelichting: met de ambitie 'minimaal landelijk gemiddelde' doelen we er op dat leerlingen in groep 8 op de basisschool gemiddeld genomen net zo goed of beter scoren dan landelijk, en dat dit zich ook vertaalt in de verwijzing naar vervolgonderwijs.

*Het onderzoek waarop deze gegevens zijn gebaseerd wordt op dit moment alleen uitgevoerd op basisscholen in de voormalige gemeente Groningen. We zullen in overleg treden met de andere scholen om te bekijken hoe we hun gegevens kunnen betrekken bij het onderzoek.

3.1.1 Kansen en kwaliteitsbewaking

Met het Kansenbeleid richten we ons in de eerste plaats op de jongste burgers van de gemeente. We bieden voorzieningen om (taal-)ontwikkelingsachterstanden te voorkomen en zo vroeg mogelijk aan te pakken. Om een goed leerklimaat in Groningen te stimuleren maakten we in 2013 met een groot aantal onderwijsinstellingen afspraken in het Onderwijspact. De oprichting van het Groninger College van Onderwijs komt hieruit voort. Binnen dit beleidsterrein is ook ons kwaliteitstoezicht op de voorschoolse voorzieningen en gastouderopvang ondergebracht.

We willen:

- Dat alle kinderen en jongeren in Groningen zich naar eigen aard en talent ontplooiën, opgroeien tot verantwoordelijke burgers en goed voorbereid op de arbeidsmarkt komen;
- Dat kinderen een doorgaande ontwikkelingslijn volgen;
- Voorschoolse voorzieningen en gastouderopvang van goede kwaliteit.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019
% gebruik VVE-programma's door Voor- en Vroegschoolse-doelgroep	95%*
% leerwinst groep 2 ten opzichte van landelijk gemiddelde	80%*
% geïnspecteerde locaties kinderopvang	100%

* Toelichting: de cijfers zijn gebaseerd op onderzoek dat alleen wordt uitgevoerd op basisscholen in de voormalige gemeente Groningen. we treden in overleg met de overige basisscholen hoe zij worden betrokken bij het onderzoek.

Hoe staan we ervoor?

Inmiddels bereiken we een groot deel van de voor- en Vroegschoolse-doelgroep peuters met een Voor- en Vroegschoolse (vve) programma. Op een groot deel van de voorschoolse locaties is hierbij ook sprake van een hoge Voor- en Vroegschoolse kwaliteit van het aanbod. Uit onze jaarlijkse monitor blijkt dat de kinderen in groep 2 gemiddeld ook meer leerwinst boeken dan gemiddeld landelijk het geval is. Ook het percentage dat de landelijke groei behaald is gestegen. Onze ambitie van 80% is nog niet behaald.

We ondersteunen innovatieve ontwikkelingen in het onderwijs langs drie lijnen: digitale geletterdheid, gepersonaliseerd leren en ondernemende vaardigheden. Najaar 2017 hebben we met het onderwijs een

'Digideal' gesloten. Ook dragen we bij aan het ICT-stimuleringsprogramma van de Economic Board op scholen in het aardbevingsgebied .

Wat willen we bereiken in 2018?

In 2019 blijven we inzetten op het verhogen van het bereik van onze Voor- en Vroegschoolse doelgroep peuters. Dit doen we door ons Voor- en Vroegschoolse aanbod voor meer peuters toegankelijk te maken en daarbij ook op meerdere plekken het aantal uren te verhogen van 12 naar 16 uur. De JGZ heeft samen met de WIJ een belangrijke rol in toe leiden van peuters naar de Voor- en Vroegschoolse locaties. Daarbij willen we ook de kwaliteit verder vergroten op basis van een kwaliteitskader voor -en vroegschoolse educatie.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Subsidiëren van onderwijs en voorschoolse instellingen voor het verbeteren van onderwijskansen, gebaseerd op het vastgestelde kwaliteitskader 'voor alle jonge kinderen gelijke kansen'.;
- Het aanbod peuteropvang gefaseerd uitbreiden naar 16 uur per week voor alle peuters van 2-4 jaar;
- Schoolbesturen uit de voormalige gemeenten Haren en Ten Boer aanhaken bij het onderwijspact en de activiteiten in het kader van onderwijsinnovatie;
- Via inzet intensiveringsmiddelen innovatieve ontwikkelingen in het onderwijs steunen. Zie ook beleidsveld 4.1.3 [Positief opgroeien](#).

3.1.2 Nieuwe impuls vensterschool

In de Vensterscholen verbinden en bundelen we onderwijs met andere maatschappelijke activiteiten en voorzieningen. Bijvoorbeeld kinderopvang, WIJ-team, sport en welzijn. Hierdoor creëren we een breed aanbod, dagen we kinderen uit en krijgen ze volop kansen om hun talenten te ontwikkelen.

In 2013 verscheen het samen met de schoolbesturen opgestelde ambitiedocument nieuwe impuls vensterscholen. Hiermee voert het onderwijs nu de regie op de samenwerking. In een gezamenlijke stuurgroep zitten vertegenwoordigers van onderwijs, opvang, gemeente en het lectoraat Integraal jeugdbeleid. Daarin stimuleren we vensterscholen om te werken aan versterking van de volgende vier thema's:

- Een gezamenlijk pedagogisch fundament;
- Doorgaande ontwikkelingslijn van 0 tot 13 jaar;
- Ouderbetrokkenheid;
- Ondersteuning en zorg.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie indicatoren	Beoogd 2019
% vensterscholen	>50%

Hoe staan we ervoor?

In 2018 hebben we samen met onze partners het ambitiedocument herijkt en een strategische koers voor de komende jaren vastgesteld.

Het aantal scholen dat werkt zoals een vensterschool is de afgelopen jaren ongeveer gelijk gebleven. We merken dat binnen de vensterscholen een betere verbinding tot stand wordt gebracht tussen de opvang en het

onderwijs, en dat er steeds meer aandacht is voor de verbinding met de wijk en ons preventieve jeugdbeleid, mede ingegeven door de beweging van het Positief opgroeien.

Wat willen we bereiken in 2019?

We willen de ontwikkeling van de vensterschool inhoudelijk verder blijven stimuleren. Daarover zullen we ook in overleg treden met nieuwe partners binnen onze gemeente. We willen blijven stimuleren dat elke school gaat werken als een vensterschool, dat wil zeggen:

- Er is een gezamenlijk pedagogische visie (fundament);
- Er bestaat een doorgaande ontwikkelingslijn voor kinderen. Er zijn minimaal afspraken over de overdracht van kinderen;
- Er is samenwerking op het gebied van preventie, ondersteuning en aansluiting jeugdhulp – passend onderwijs;
- De school ziet kind en de ouder als partner (educatief partnerschap met ouders).

Wat gaan we hiervoor doen?

- Subsidie verstrekken aan scholen om zich verder te ontwikkelen op bovenstaande thema's, op basis van subsidieaanvraag van vensterscholen;
- In overleg treden met nieuwe basisscholen over de ambitie van de Vensterschool;
- We zetten de beweging Positief opgroeien verder in om de verbinding tussen school en de wijk (partners) verder te verbeteren. Zie ook beleidsveld 4.1.3 [Positief opgroeien](#).

3.1.3 Volwasseneneducatie

Met ons beleid voor volwasseneneducatie richten we ons op laaggeletterde volwassenen, analfabeten en mensen die vrijwillig inburgeren. We bieden leertrajecten Nederlandse taal en rekenen. Vanaf 2018 is het ook mogelijk lessen digitale vaardigheden in het aanbod op te nemen. Het aanbod is gericht op deelname aan de maatschappij en sociale zelfredzaamheid, opleiding (doorstroming naar vervolgonderwijs) of werk (doorstroming naar arbeidsmarktoriëntatie of werk). We doen dit binnen de kaders van de Wet educatie en beroepsopleidingen (WEB).

De gemeente koopt een breed aanbod aan cursussen taal en rekenen in. Voor het formuleren van het educatiebeleid en de inkoop van cursussen werken we samen met andere gemeenten in de arbeidsmarktregio. De gemeente Groningen verzorgt als contactgemeente de inkoop van educatie en coördineert het regionale educatiebeleid.

We willen dat:

- Iedereen in Groningen kan lezen, schrijven en rekenen;
- Iedere cursist zijn of haar hoogst haalbare niveau bereikt.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019
Aantal nieuwe deelnemers basiseducatie	400
Totaal aantal deelnemers basiseducatie	950

Hoe staan we ervoor?

Per 1 januari 2015 is de Wet educatie en beroepsopleidingen gewijzigd. De verplichte inkoop van het aanbod aan educatie bij de Regionale Opleidingscentra wordt vanaf dat moment stapsgewijs afgebouwd. In de

gemeente Groningen hebben we ervoor gekozen het bestaande beleid voort te zetten en het aanbod aan educatie te blijven inkopen bij de ROC's. Reden hiervoor is dat we tevreden zijn over het aanbod van de ROC's. Bovendien komen met het aanbod van deze onderwijsorganisaties ook de aanvullende activiteiten en diensten van de ketenpartners van het ROC mee. Voor 2019 geldt dat de bestaande regeling met één jaar is verlengd.

Bij het tegengaan van laaggeletterdheid zijn de Taalhuizen een belangrijke laagdrempelige voorziening. In een Taalhuis werken gemeente, stichting Lezen en schrijven, de bibliotheek, ROC's en welzijnsorganisaties samen om analfabeten en laaggeletterden met taalaanbod in aanraking te brengen. In de gemeente tellen we momenteel zes taalhuizen, in Selwerd, Vinkhuizen, de Wijert, Oosterpark, Haren en Ten Boer.

Ook via ons armoedebeleid dragen we bij aan laagdrempelige vormen van taalondersteuning. Hiervoor verwijzen we naar het programma Werk en Inkomen, [beleidsveld armoede- en minimabeleid](#).

Wat willen we bereiken in 2019?

Voor 2019 stellen we in overleg met de andere gemeenten in de arbeidsmarktregio een regionaal educatieplan op. Op basis hiervan kopen we cursussen taal, rekenen en digitale vaardigheden in.

We streven ernaar het aantal Taalhuizen in 2019 uit te breiden met taalhuizen in Beijum en Lewenborg.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Inkoop van cursussen taal, rekenen en digitale vaardigheden op basis van het regionaal educatieplan;
- Subsidiëren van laagdrempelige vormen van taalondersteuning;
- In stand houden van Taalhuizen op verschillende locaties in de gemeente.

3.1.4 Onderwijshuisvesting

We willen kinderen en professionals eigentijdse en duurzame schoolgebouwen bieden, energiezuinig en geschikt voor onderwijs in de 21e eeuw. Daarmee willen we goed onderwijs en optimale ontwikkeling ondersteunen.

De gemeente is verantwoordelijk voor de huisvesting van basisonderwijs, speciaal onderwijs en voortgezet onderwijs. In de verordening Voorzieningen Huisvesting Onderwijs staat de procedure beschreven voor het opstellen en betalen van het programma onderwijshuisvesting.

Hoe staan we ervoor?

2019 is een overgangsjaar. In dit jaar zullen de zaken met betrekking tot onderwijshuisvesting van de drie voormalige gemeenten op elkaar worden afgestemd en geharmoniseerd. In Groningen is het huidige Integraal Huisvestingsplan (IHP) niet meer actueel en loopt formeel af per 2019. In Haren is het IHP in 2017 vastgesteld. Ten Boer heeft geen IHP, daar vallen de ontwikkelingen voor onderwijshuisvesting onder het scholenprogramma in het kader van de aardbevingsaanpak.

De gemiddelde leeftijd van onze schoolgebouwen is (net als in de rest van Nederland) meer dan 40 jaar. Deze gebouwen passen niet altijd meer bij de huidige en toekomstige visie op onderwijs, en kwaliteitsambities op het gebied van duurzaamheid. Voor de komende jaren ligt daarmee een grote opgave om de onderwijshuisvesting op het niveau van onze ambitie te brengen.

Op dit moment is er onvoldoende kader voor vervangende nieuwbouw en/ of renovatie en mist de gemeente een objectief sturingsinstrument voor invulling van de wettelijke zorgplicht; het IHP heeft nu geen juridische status. Landelijk wordt gewerkt aan wettelijke aanpassingen om dit in te vullen.

In het aardbevingsgebied vallen de ontwikkelingen in de onderwijshuisvesting onder het scholenprogramma. Daarin is geregeld dat in de voormalige gemeente Ten Boer voor twee scholen vervangende nieuwbouw komt en voor de overige scholen een versterkingsprogramma wordt uitgewerkt.

Wat willen we bereiken in 2019?

- Een integraal huisvestingsplan onderwijs voor de nieuwe gemeente voor de komende 4 jaar, met een doorkijk naar de langere termijn, om de huisvesting van scholen in de richting van ons ambitieniveau te brengen;
- De regelgeving voor onderwijshuisvesting harmoniseren tussen de drie voormalige gemeenten.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Harmoniseren van de werkwijze ten aanzien van onderwijshuisvesting;
- Met de schoolbesturen een nieuw IHP opstellen. Hierin zullen we onze ambities (zoals kwaliteit, duurzaamheid, aansluiting in de wijk, multifunctionaliteit) voor langere periode beschrijven en voor de eerste 4 jaar vastleggen, inclusief financieel kader;
- De geformuleerde programma's onderwijshuisvesting 2019 uitvoeren;
- Het scholenprogramma Ten Boer uitvoeren;
- Een nieuwe Verordening voorzieningen huisvesting onderwijs voorbereiden;
- In overleg met de schoolbesturen het rijk adviseren over het hanteren van de opheffingsnormen voor het basisonderwijs in de nieuwe gemeente;
- Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#)
- Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);

3.1.5 Talentontwikkeling

Iedereen heeft talenten. Wij vinden het belangrijk dat kinderen hun talenten ontdekken. We stimuleren en faciliteren hen om die te ontwikkelen. Ieder naar eigen aard en niveau. Op school, bij de sportclub, op de muziekschool of elders.

We bevorderen de kennis van de jeugd van de natuur, zodat ze later kunnen bijdragen aan een duurzame wereld. We hebben samen met scholen een gemeentelijk centrum voor natuur- en duurzaamheidseducatie. Dit is voor basisschoolkinderen en aanvullend op het reguliere onderwijsaanbod.

Wat willen we in Groningen:

- Dat alle kinderen hun talenten ontdekken en ontwikkelen;
- Activiteiten organiseren die talentontwikkeling stimuleren.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019
% Scholen dat gebruik maakt van natuur- en duurzaamheidseducatie	> 90%
Tevredenheid scholen NDE (schaal 1-10)	8,5
Aantal deelnemers jonge onderzoekers	14.000

Hoe staan we ervoor?

Binnen verschillende (deel)programma's in de begroting organiseren we activiteiten waarmee we de talenten van jeugdigen stimuleren en ontwikkelen. Dit gebeurt via de Vensterschool, Bslim, sportverenigingen, het Jeugdwerk, cultuureducatie, techniekeducatie en natuur- en duurzaamheidseducatie. Daarmee gaan we in 2019 door. Door het armoedebeleid (kindpakket) kunnen ook kinderen uit arme gezinnen eraan mee doen.

De deelname aan en tevredenheid over natuur- en duurzaamheidseducatie is al een paar jaar stabiel hoog, maar aandacht voor duurzaamheid op scholen is niet vanzelfsprekend. Het NDE Natuureducatie Centrum verhuist van Beijum naar Stadspark.

Wat willen we bereiken in 2019?

We willen een optimaal klimaat creëren met een ruim en gevarieerd aanbod aan activiteiten, waar alle kinderen en jongeren de kans krijgen talenten te ontdekken en in te zetten. Kinderen en jongeren krijgen daarmee de kans zich te ontwikkelen tot betrokken en verantwoordelijke burgers die een bijdrage leveren aan een duurzame samenleving. We willen blijvend hoge deelname en waardering van scholen aan natuur- en duurzaamheidseducatie.

Wat gaan we hiervoor doen?

-   Subsidiëren culturele, sportieve en andere binnen- en buitenschoolse activiteiten. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#) en zie beleidsveld 4.1.3 [Positief opgroeien](#);
- Subsidiëren De Jonge Onderzoekers;
-   Bekostigen en uitvoeren Centrum voor Natuur- en Duurzaamheidseducatie. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#) en zie beleidsveld 4.1.3 [Positief opgroeien](#).

Deelprogramma 3.2 Voorkomen schooluitval

Zonder diploma's is het lastig om je talenten in het leven te kunnen inzetten. Daarom willen we dat kinderen hun school afmaken. Indien nodig bieden we kinderen ondersteuning om onderwijs te kunnen (blijven) volgen, bijvoorbeeld via jeugdhulp of door ondersteuning bij het vervoer naar school.

3.2.1 VSV en Leerplicht

Met het onderwijs werken we intensief samen om verzuim en voortijdig schoolverlaten (vsv) te voorkomen. We zien toe op de handhaving van de leerplicht en voeren de Regionale Meld- en Coördinatiefunctie voortijdig schoolverlaten uit.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019
Aantal voortijdige schoolverlaters	< 2,3% (<250)
% thuiszitters in schooljaar teruggeleid naar onderwijs	75%
Aantal thuiszitters in beeld bij leerplicht	-

Het 'aantal thuiszitters in beeld bij leerplicht' geeft wel inzicht in de situatie, maar is niet direct een prestatie van de gemeente, eerder van het onderwijs. Vanwege de informatieve waarde is het wel opgenomen als indicator, maar is er geen ambitie geformuleerd. In de rekening presenteren we wel het aantal dat in beeld is.

Hoe staan we ervoor?

Het landelijk convenant 'aanval op de schooluitval' is op 1 januari 2017 afgelopen. De landelijke doelstelling om onder 25.000 vroegtijdig schoolverlaters uit te komen is gehaald. Net als landelijk is het aantal vroegtijdig schoolverlaters (vsv-ers) in Groningen, Haren en Ten Boer de afgelopen jaren gedaald.

De rijksoverheid heeft inmiddels een nieuwe doelstelling geformuleerd om het aantal vroegtijdig schoolverlaters verder terug te dringen tot maximaal 20.000 in schooljaar 2019-2020. We hebben een nieuw plan van aanpak voortijdig schoolverlaten geformuleerd voor de jaren 2016-2021. We richten ons op de volgende doelgroepen:

- Jongeren tot 23 jaar die ingeschreven staan in het onderwijs en dreigen uit te vallen;
- Jongeren tot 23 jaar die uitgeschreven zijn: nieuwe en oude vsv-ers;
- Jongeren uit praktijkonderwijs en voortgezet speciaal onderwijs.

In 2018 hebben we met de partners van onderwijs, WIJ en GGD een thuiszitterspact afgesloten. In 2019 gaan we verder met de uitvoering hiervan.

Wat willen we bereiken in 2019?

In 2019 willen we een verdere daling realiseren van het aantal vroegtijdige schoolverlaters. Thuiszitters willen we zo snel en zo veel mogelijk terugleiden naar het onderwijs.

We willen een sluitend vangnet creëren voor alle kwetsbare jongeren tot 23 jaar in onze regio. Dat houdt in dat alle jongeren van onze doelgroep de ondersteuning krijgen die ze nodig hebben bij hun vervolgstap richting school, werk en/of dagbesteding. Voor jongeren die dit nodig hebben willen we de aansluiting tussen onderwijs en dagbesteding verbeteren en de aansluiting met jeugdhulp/WMO.

Wat gaan we hiervoor doen?

- We houden toezicht op naleving van de leerplichtwet en werken hierbij zoveel mogelijk preventief. Waar noodzakelijk zetten we handhavende maatregelen in;
- We werken samen met het onderwijs, de JGZ (GGD) en de WIJ-teams verder aan de aanpak schoolverzuim en in het bijzonder aan het terugdringen van het aantal thuiszitters en voortijdig schoolverlaters. Daarbij voeren het thuiszitterspact uit dat we in 2018 hebben afgesloten;
- We geven samen met het onderwijs verder uitvoering aan de regionale aanpak vsv en jongeren in kwetsbare posities. Deze aanpak hebben we beschreven in ons plan van aanpak 2016-2021;
- We creëren een sluitende aanpak voor alle kwetsbare jongeren tot 23 jaar. Zie ook beleidsveld 4.1.3 [Positief opgroeien](#);
- We zorgen voor een sluitend vangnet voor deze jongeren door ons te verbinden met andere belangrijke domeinen zoals de arbeidsmarktregio, werk en inkomen, jeugdhulp en Wmo. Zie ook beleidsveld 4.1.3 [Positief opgroeien](#).
- We ontwikkelen een integrale aanpak en samenwerking tussen Onderwijs (scholen voor Pro/VSO), WIJ, instellingen voor dagbesteding en Werk en Inkomen.

3.2.2 Leerlingenvervoer

We willen in Groningen dat alle kinderen naar school kunnen komen. Het aanbieden van leerlingenvervoer voor kinderen die vanwege bijzondere omstandigheden niet zelfstandig naar school kunnen reizen, is een van de wettelijke onderwijstaken van de gemeente.

Hoe staan we ervoor?

In het schooljaar 2017-2018 maakten in de gemeenten Groningen, Haren en Ten Boer ruim 600 leerlingen gebruik van het leerlingenvervoer. Dit is een kleine stijging ten opzichte van schooljaar 2016-2017; toen maakten in de gezamenlijke gemeenten een kleine 600 kinderen gebruik van de regeling.

In 2018 is het leerlingenvervoer aanbesteed, als onderdeel van Publiek Vervoer. De gemeente Ten Boer zat bij die aanbesteding in een ander perceel dan Groningen en Haren. Dit heeft tot gevolg dat de nieuwe gemeente Groningen de komende jaren twee vervoerders heeft.

Wat willen we bereiken in 2019?

Ouders van leerlingen, die vanwege bijzondere omstandigheden zoals handicap of afstand niet zelfstandig naar school kunnen reizen, worden ondersteund in het vervoer, zodat de leerlingen onderwijs kunnen volgen.

Wat gaan we hiervoor doen?

- We zorgen voor vervoer naar de dichtstbijzijnde school die voor de leerling toegankelijk is. We stimuleren de ouderbetrokkenheid bij de schoolgang van de kinderen door eigen vervoer te vergoeden in plaats van taxivervoer voor zover dit mogelijk is. Ook maken we de afweging of openbaar vervoer, al dan niet met begeleiding, tot de mogelijkheden behoort. De gemeentelijke verordening Leerlingenvervoer is hierbij kaderstellend;
- Vanaf 1 augustus 2018 is de uitvoering van Leerlingenvervoer onderdeel van het Publiek Vervoer. De verordening leerlingenvervoer wordt hieraan aangepast.

3.2.3 Passend onderwijs

Doel van passend onderwijs – een verantwoordelijkheid van het onderwijs - is om er voor te zorgen dat alle jeugdigen zich optimaal kunnen ontwikkelen en dat iedere jeugdige, eventueel met extra ondersteuning, een passende onderwijsplek heeft die aansluit bij zijn kwaliteiten en mogelijkheden.

Vanuit onze gemeentelijke verantwoordelijkheid voor jeugdhulp zijn wij in veel gevallen medeverantwoordelijk voor de extra ondersteuning en jeugdhulp die sommige leerlingen nodig hebben om onderwijs, in welke vorm dan ook, te kunnen blijven volgen. We werken intensief samen met het onderwijs, WIJ Groningen, JGZ, leerplicht en andere betrokken partijen om te komen tot een optimale afstemming van onderwijs en jeugdhulp met als doel om de ontwikkelingsmogelijkheden van jeugdigen te vergroten en belemmeringen weg te nemen. Deze inzet zal naar onze verwachting op termijn leiden tot een afname van de vraag naar (intensieve) jeugdhulp en naar een afname van (risico's op) schoolverzuim en vroegtijdig schoolverlaten (zonder startkwalificatie).

Het bieden van (preventieve) ondersteuning en jeugdhulp in en aansluitend op (passend) onderwijs vormt een onderdeel van Positief Opgroeien. Zie ook beleidsveld 4.1.3 [Positief opgroeien](#).

Hoe staan we ervoor?

Met het oog op preventie ondersteunen en begeleiden we - individueel en collectief - leerlingen in het onderwijs met als doel om vroegtijdig problemen en ontwikkelingsachterstanden te signaleren en aansluitend passende ondersteuning en/of jeugdhulp te bieden. De uitvoering van deze ondersteuning en begeleiding in het onderwijs ligt in eerste instantie bij WIJ-Groningen. De ondersteuning in het VO gebeurt door gemeentelijk georganiseerde VO-WIJ-teams. De ondersteuning in het MBO is provinciaal georganiseerd en gebeurt onder de noemer van *School als Wijk* door SAW-teams, die ook deel uit maken van WIJ-Groningen. Zowel het VO-WIJ-

team als ook het SAW-team bestaat uit medewerkers met verschillende expertise die samenwerken als één team om leerlingen en studenten zo goed mogelijk te ondersteunen. Op de basisscholen werken een JGZ-medewerker en WIJ-medewerker als vast aanspreekpunt voor de school (en de kinderopvang). Zij werken nauw samen met de Intern begeleider van de school en stemmen af of en hoe (zorg)signalen verder opgepakt moet worden.

Op scholen en tussen-voorzieningen van het onderwijs met veel *kwetsbare jongeren* zetten we (tijdelijk) extra ondersteuning door het VO-WIJ-team of collectieve ondersteuning en begeleiding door een jeugdhulpaanbieder in om uitval door (gedrags)problemen of anderszins te voorkomen.

We hebben met meerdere partijen - de samenwerkingsverbanden PO en VO, het MBO, GGD en WIJ-Groningen een *Thuiszitterspact* gesloten met als doel dat er binnen drie maanden voor ieder kind/jongere een passend aanbod van zorg en/of onderwijs beschikbaar is. Om dat te bereiken hebben we onder andere afspraken gemaakt over de samenwerking in school tussen onderwijs, Leerplicht/RMC, WIJ-Groningen en GGD (JGZ).

De Jongerenaanpak is ingezet om de integrale werkwijze jeugdhulp, onderwijs en arbeidsmarkt te realiseren en ook in RMC-verband (RMC-regioteam 0.3) wordt afstemming gezocht tussen de hier genoemde domeinen.

Wat willen we bereiken in 2019?

We streven naar een inclusieve samenleving waar iedere jeugdige kan participeren en de kans krijgt zich optimaal te ontwikkelen. We sluiten daarbij aan bij de *Transformatieagenda jeugdhulp Groninger gemeenten* en het landelijk *Actieprogramma zorg voor de Jeugd*. Goed onderwijs en daarmee afstemming van onderwijs en jeugdhulp is hierin cruciaal. Dat geldt ook voor de afstemming tussen de verschillende wetgevingen, met name Passend Onderwijs en de overgang tussen 18- en 18+. We willen bereiken dat de overgang naar volwassenheid voor kwetsbare en minder zelfredzame jongeren soepeler verloopt, door te zorgen voor een warme overdracht met passende zorg en ondersteuning door op tijd domein overstijgend te werken.

We willen bijdragen aan het voorkomen en verminderen van problemen in de ontwikkeling bij jeugdigen, van vraag naar jeugdhulp, van (risico op) schoolverzuim en vroegtijdig schoolverlaten (zonder startkwalificatie) door in samenwerking met partners vroegtijdig problemen en ontwikkelingsachterstanden te signaleren in het onderwijs en ze tijdig aan te pakken. Door intensieve samenwerking met partners willen we bereiken dat de ondersteuning steeds beter aansluit bij de vraag van leerlingen en leerkrachten. We kiezen daarbij voor een integrale jongerenaanpak waarbinnen zowel aandacht is voor preventie als ook voor ondersteuning en jeugdhulp, als ook voor onderwijs, maatschappelijke preventie en werk.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Structurele borging van (preventieve)ondersteuning in het VO, VSO, PrO (Praktijkonderwijs) en het MBO;
- Verder versterken van de vroegsignalering en ondersteuning van kinderen in het basisonderwijs en de voorschoolse voorzieningen door bestaande voorzieningen vanuit het onderwijs, de voorschoolse voorzieningen en WIJ-teams beter op elkaar af te stemmen en te verbinden;
- Versterken van de samenwerking tussen partijen die betrokken zijn bij onderwijs en jeugdhulp zoals onderwijs, Leerplicht/RMC, WIJ-Groningen, GGD (JGZ) en zorgaanbieders;
- In overleg met betrokken partijen, zoals onderwijs, WIJ-Groningen en jeugdhulpaanbieders, de afstemming tussen (passend) onderwijs en jeugdhulp verder versterken en ontwikkelen van vormen van collectieve en individuele Onderwijs-Zorgarrangementen die optimaal aansluiten bij de vraag van jeugdigen, ouders en het onderwijs;

- Onderzoeken of en welke vormen van collectieve ondersteuning en jeugdhulp in het onderwijs de stijgende vraag naar (individuele) specialistische jeugdhulp terug kunnen dringen;
- De integrale Jongerenaanpak verder ontwikkelen en inzetten daar waar nodig.

Financiën

In dit onderdeel werken wij de financiën behorende bij dit programma uit door het financiële overzicht op het niveau van beleidsveld te geven en daarbij inzichtelijk te maken welke intensiveringen en hervormingen zijn verwerkt. Per deelprogramma geven we een toelichting op de belangrijkste onderdelen van de lasten- en baten.

Financieel overzicht lasten en baten

Onderwijs					
Nr	Omschrijving	Primitieve begroting			
		Bedragen x 1.000 euro	2019	2020	2021
Lasten					
03.1	Onderwijskansen	29.108	30.450	32.067	32.350
03.1.1	Kansen en kwaliteitsbewaking	7.995	7.732	7.872	7.648
03.1.2	Nieuwe impuls vensterschool	211	211	211	211
03.1.3	Volwasseneneducatie	2.358	2.358	2.358	2.358
03.1.4	Onderwijshuisvesting	16.621	18.145	19.582	20.039
03.1.5	Talentontwikkeling	1.923	2.004	2.044	2.094
03.2	Voorkomen schooluitval	3.441	3.464	3.484	3.508
03.2.1	VSV en Leerplicht	1.890	1.913	1.934	1.957
03.2.2	Leerlingenvervoer	1.550	1.550	1.550	1.550
	Totaal	32.549	33.914	35.551	35.858
Baten					
03.1	Onderwijskansen	7.535	7.541	7.561	7.561
03.1.1	Kansen en kwaliteitsbewaking	3.258	3.258	3.258	3.258
03.1.2	Nieuwe impuls vensterschool	0	0	0	0
03.1.3	Volwasseneneducatie	2.358	2.358	2.358	2.358
03.1.4	Onderwijshuisvesting	1.801	1.697	1.697	1.697
03.1.5	Talentontwikkeling	118	228	248	248
03.2	Voorkomen schooluitval	989	989	989	989
03.2.1	VSV en Leerplicht	989	989	989	989
03.2.2	Leerlingenvervoer	0	0	0	0
	Totaal	8.524	8.530	8.550	8.550
	Geraamd resultaat voor bestemming	24.024	25.384	27.000	27.307
Reserve mutaties					
	Totaal toevoegingen	3400	3.485	3.795	4.136
	Totaal onttrekkingen	3.060	2.558	2.558	2.558
	Geraamd resultaat na bestemming	24.365	26.311	28.238	28.886

Overzicht intensiveringen voorgaande jaren

03 Onderwijs (Bedragen x 1.000 euro)	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)
03.1 Onderwijskansen								
School Meerstad		394						
MFA de Wijert		140						
Totaal 03 Onderwijs	0	534	0	0	0	0	0	0

Zie het [financieel meerjarenbeeld](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle intensiveringen voorgaande jaren.

Overzicht intensiveringen Coalitieakkoord 2019-2022

03 Onderwijs	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)
03.1 Onderwijskansen								
Apparaatskosten Natuur- en Duurzaamheidseducatie (Emissievrij wagenpark)				4				
Onderwijshuisvesting			1.500			2.500		
Totaal 03 Onderwijs	0	0	1.500	4	0	2.500	0	0

Zie de [financiële knelpunten en ambities 2019](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle aanvullende intensiveringen 2019.

Overzicht hervormingen Coalitieakkoord 2019-2022

03 Onderwijs	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)
03.1 Onderwijskansen								
Intensiveringsmiddelen onderwijsinnovatie voor huisvesting				400				
Reserves instellingen *			45					
Minder subsidies aan instellingen *			65		0	130		
Totaal 03 Onderwijs	0	0	110	400	0	130	0	0

* De maatregelen reserves instellingen en minder subsidies aan instellingen is een administratieve verwerking die nader inhoudelijk ingevuld moet worden.

Ga naar [hervormingen 2019-2022](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle hervormingen.

Integrale financiële toelichtingen begroting 2019

3.1 Onderwijskansen	Lasten	Baten	Saldo
(Bedrag x 1.000 euro)	29.108	7.535	-21.573
Bestaand beleid	29.108	7.535	-21.573

Onderstaande toelichting heeft betrekking op het bestaande beleid

Toelichting op de lasten van 29,1 miljoen euro:

Van de lasten heeft 16,6 miljoen euro betrekking op de onderwijshuisvesting.

Daarnaast is een bedrag van 8,9 miljoen euro begroot voor onderwijskansen en kwaliteitsbewaking (zoals peuteropvang, onderwijsachterstandsmiddelen en talentontwikkeling), een bedrag van 2,4 miljoen euro voor de

volwassen-educatie en 1,2 miljoen euro voor natuur- en duurzaamheidseducatie.

Toelichting op de baten van 7,5 miljoen euro:

We ontvangen rijksmiddelen in het kader van de onderwijskansen (3,4 miljoen euro) en volwassen-educatie (2,4 miljoen euro). Daarnaast ontvangen we nog 1,8 miljoen euro aan baten (onder andere huuropbrengsten) betreffende de onderwijshuisvesting.

3.2 Voorkomen school uitval	Lasten	Baten	Saldo
(Bedrag x 1.000 euro)	3.441	989	-2.452

Bestaand beleid	3.441	989	-2.452
-----------------	-------	-----	--------

Onderstaande toelichting heeft betrekking op het bestaande beleid

Toelichting op de lasten van 3,4 miljoen euro:

Het betreft hier de kosten leerlingenvervoer (eigen vervoer en aangepast vervoer), kosten RMC (Regionale Meld- en Coördinatiefunctie) en kosten overige leerlingzaken.

Toelichting op de baten van 1,0 miljoen euro:

Tegenover de lasten staan rijksmiddelen voor RMC en VSV (Vroegtijdig schoolverlaters) ter hoogte van 1,0 miljoen euro.

Programma 4 Welzijn, gezondheid en zorg

De doelstelling(en) en relevante beleidsnota's van het programma staan hieronder. Via het menu hiernaast kom je bij de relevante ontwikkelingen, de bijdrage van verbonden partijen, de deelprogramma's met bijhorende beleidsvelden, de financiën en de financiële risico's.

Doelstellingen en relevante beleidsnota's

We willen dat Groningen een gemeente is:

- Waar iedereen zich prettig en geborgen voelt en zo lang mogelijk actief aan de samenleving kan blijven meedoen. Ook als ouderdom, beperkingen of ziekte dat lastiger maken;
- Waar mensen zo lang mogelijk gezond blijven en waar dat nodig is kunnen rekenen op adequate (aanvullende) zorg en ondersteuning;
- Waar niemand vanwege herkomst, geaardheid of welke reden dan ook wordt buitengesloten;
- Waar jongeren veilig en gezond opgroeien;
- Waar we de vernieuwingen in het sociaal domein in samenwerking met maatschappelijke partners vlot tot stand brengen zonder dat er mensen buiten de boot vallen.

Het programma is uitgewerkt in de volgende beleidsnota's:

[Samen Sterk in Stad \(2012-2015\)](#)

[Meedoen maakt het verschil \(maatschappelijke participatie\) 2014](#)

[Healthy Ageing Visie en Groningen Gezond 2018-2021](#)

[Uitvoeringsnota zelforganisaties 2011-2014](#)

[Nota regionaal kompas 'Actief onder Dak' \(2014-2017\)](#)

[Regiovisie huiselijk geweld en kindermishandeling \(2014\)](#)

[Regionaal Transitiearrangement Groningen \(2013\)](#)

[\(Re\)-visie zicht op werk & participatie in Stad \(2012\)](#)

[Nota Maatschappelijke stages 2012-2015](#)

[Stad om te groeien, kadernota integraal jeugdbeleid Groningen 2011-2014](#)

[Beleidsplan/ Uitvoeringsplan Vernieuwing Sociaal Domein gemeente Groningen 2014/2015](#)

[Groningen voor elkaar, visie en uitgangspunten voor de uitvoering van de decentralisaties en "Jeugd ieders zorg!" \(2012\)](#)

[Contouren jeugdinstel Groningen 2015-2018 \(2014\)](#)

[Meerjarenprogramma 'Van Beschermd wonen naar wonen met begeleiding op maat' \(2015\)](#)

[Notitie afstemmingsoverleg Gemeenten-Onderwijs \(2013\)](#)

Relevante ontwikkelingen

De gemeente Groningen heeft de ambitie dat kinderen van 0-23 jaar gezond en veilig opgroeien in een stimulerende omgeving, waarin de kinderen/jongeren een eigen stem hebben. Om deze ambitie te realiseren zetten we een beweging in gang. Enerzijds door de diverse beleidskaders en maatregelen vanuit de gemeente nog meer dan voorheen in samenhang te richten op positief opgroeien, en anderzijds door aan te sluiten bij de vraag vanuit bewoners/kinderen/jongeren en samenwerkingspartners middels de gebiedsgerichte aanpak. Deze beweging zal een duurzame basis vormen voor de wijze waarop wij ons (preventieve) beleid ten aanzien van jeugd en jongeren vormgeven. De verwachting is dat als wij ons beleid en de inzet op jeugd bundelen het maatschappelijk effect op de realisatie van onze doelen groter zal zijn.

Aanvullend vindt een divers aantal ontwikkelingen plaats, gericht op de noodzakelijke transformatie op het gebied van maatschappelijke ondersteuning (Wmo) en Jeugdhulp. Het streven is daarbij om minder in te hoeven zetten op zwaardere zorg door te investeren in preventie aan de voorkant, door de ontwikkeling van (basis)voorzieningen dichtbij, door burgerkracht en door het stimuleren van zelf- en samenredzaamheid.

Deze op transformatie gerichte beweging zetten wij in belangrijke mate in gang door een gerichte opdrachtverlening aan de vanaf 2018 verzelfstandigde Stichting WIJ Groningen, door de inrichting van het GebiedsOndersteunend Netwerk (GON) welke per 2019 operationeel is en door een verdere decentralisering van Beschermd Wonen, waar in 2019 ook een aantal belangrijke vervolgstappen in wordt gezet. Met de WIJ-teams en GON (wat in 2019 nog niet in Haren operationeel is) zetten we in op substitutie van zware en kostbare zorg en ondersteuning door het meer toegankelijk maken en benutten van algemene voorzieningen en lichte ondersteuning dichtbij. Het doel is om integraal, aansluitend op de eigen kracht en mogelijkheden van burgers, laagdrempelig hulp- en ondersteuningsvragen voor mensen van 0-100 jaar van passende antwoorden te voorzien.

De inzet van de Ondersteuner Jeugd en Gezin (OJG) is hierin eveneens een belangrijke ontwikkeling. Deze functie is een schakel tussen de huisarts en de WIJ-teams en heeft als doel om samenwerking te bevorderen en de hulp dichtbij de gezinnen te brengen. Ook werken wij samen met de Regionale Inkooporganisatie Groninger Gemeenten (RIGG) aan de transformatieagenda jeugdhulp. In de inkoop van de jeugdhulp 2018 – 2020, die de RIGG voor de 23 Groninger gemeenten uitvoert, is de transformatiegedachte zo veel mogelijk doorgevoerd.

Tot slot werken we door aan de gebiedsgerichte aanpak. Deze aanpak vraagt om een goede samenwerking tussen partijen/organisaties in de wijken/stadsdelen (gebieden). Stichting WIJ Groningen, het GON en de gebiedsteams stemmen zo goed mogelijk met elkaar af. Binnen het gebiedsteam wordt de verbinding gelegd met sociale én fysieke thema's die spelen op de terreinen zoals veiligheid, wonen en verkeer.

We faciliteren de gewenste beweging op twee met elkaar samenhangende niveaus:

1. Het **sociaal klimaat** als het gaat om het vormgeven van de 'Civil Society' ter bevordering van zelf- en samenredzaamheid en datgene wat we in de preventieve sfeer doen. We zetten hiervoor in op:

- Actief burgerschap en bewonersinitiatieven;
- Bevorderen van samenredzaamheid, sociale samenhang en leefbaarheid in de wijken;
- Positief opgroeien;
- Diversiteit, integratie en emancipatie;
- Lokaal gezondheidsbeleid, infectieziektebestrijding en openbare gezondheidszorg;
- Sociale basisvoorzieningen.

2. **Passende ondersteuning en zorg** als het gaat om de wijze waarop we al dan niet tijdelijke interventies plegen, zodat ieder naar vermogen kan participeren. We zetten hiervoor in op:

- Ondersteunende voorzieningen;
- Specialistische zorgvoorzieningen;
- Interventies veilig opgroeien;
- Beschermd wonen, opvang en huiselijk geweld;
- Vluchtelingen en asielzoekers.

We verwachten dat onze inzet met betrekking tot het sociaal klimaat invloed zal hebben op de inzet die nodig is op het niveau van individuele ondersteuning en zorg. We monitoren in dat kader de resultaten, doen onderzoek naar de effectiviteit van onze interventies en waar nodig sturen we bij.

Coalitieakkoord 2019-2022 gezond, groen en gelukkig Groningen

Positief opgroeien

Wij willen een preventief jeugdbeleid waarin we het kind centraal stellen. De basis voor dit beleid wordt gevormd door de beweging rond positief opgroeien. Deze beweging, die inmiddels is ingezet, zetten wij voort.

Wij willen daarbij een beweging bewerkstelligen van problematiseren, naar normaliseren. Hiermee willen we voorkomen dat kinderen en jongeren onnodig en/of te snel beroep doen op zwaardere vormen van jeugdhulp.

Van zorg naar gezondheid

Vanuit onze ambitie om de gezondste gemeente van Nederland te worden zetten we in op het verkleinen van gezondheidsverschillen tussen wijken en dorpen. Tevens zetten we in op het verhogen van het aantal gezonde levensjaren. Hiertoe willen we een maatschappelijk akkoord sluiten met gemeenten, verzekeraars, zorgverleners en andere maatschappelijke partners. De focus in het akkoord moet komen te liggen op preventie.

Van zorg naar werk en welbevinden

We zetten de beweging in gang van zorg naar werk en welbevinden; we willen dat meer mensen meedoen. Daarbij zetten we gemeentelijke middelen bewust meer ontwikkelingsgericht in, gericht op scholing, (gesubsidieerd) werk en maatschappelijke participatie. De WIJ teams spelen in deze ontwikkeling een belangrijke rol, als netwerkaanjager. Daarbij kijken we ook kritisch naar de samenstelling van de WIJ teams, deze is wat ons betreft afhankelijk van de bevolkingssamenstelling van een buurt of dorp en van wat de inwoners nodig hebben.

We zetten een viertal Gebiedsondersteunende Netwerken (GON) in, om de zorg vanuit de medische invalshoek te verminderen. Het GON heeft in dat kader de opdracht om samen met de WIJ teams en andere partners preventief te werken.

Aanvullend investeren we in een aanpak van 240 multi-probleem gezinnen, gericht op het bieden van integrale ondersteuning, waarbij zoveel mogelijk een stapeling van indicaties moet worden voorkomen.

Huishoudelijke hulp

Veel inwoners van de gemeente maken gebruik van huishoudelijke hulp. We willen dat de mensen die het echt nodig hebben huishoudelijke hulp kunnen ontvangen. Er wordt daarom van geval tot geval bekeken welke ondersteuning iemand nodig heeft en dat vereist een zorgvuldig onderzoek. Een zorgvuldig onderzoek maakt onderdeel uit van een maatwerkvoorziening. Om die reden is het voornemen om de huishoudelijke hulp alleen nog als maatwerkvoorziening af te geven.

Integratie nieuwe Groningers

De gemeente herbergt zo'n 1500 statushouders. Er is een actieve aanpak ontwikkeld voor inburgering en integratie. We zetten alles op alles om de nieuwe Groningers aan het werk te helpen zodat zij nog sneller kunnen integreren in de Groningse samenleving.

Opvang en begeleiding

We hebben oog voor de meer kwetsbare mensen in onze samenleving zoals daklozen en mensen in beschermd wonen instellingen. Er zijn afspraken met corporaties en zorginstellingen om sneller woningen beschikbaar te stellen om de doorstroom en uitstroom uit de maatschappelijke opvang en beschermd wonen instellingen te verbeteren.

Groningen wordt met ingang van 1 april een van de pilotgemeentes voor een Landelijke Vreemdelingen Voorziening (LVV) als opvolger van de bed bad brood voorziening. Op basis van de kennis en ervaring die in de pilots is opgedaan, krijgt het landelijke netwerk van LVV's een definitieve vorm.

Deelprogramma 4.1 Sociaal klimaat

In het deelprogramma Sociaal klimaat staan beleidsinterventies centraal die gericht zijn op het versterken van de lokale sociale samenleving. Het draait daarbij om het bevorderen van zelf- en samenredzaamheid, met nadrukkelijke aandacht voor preventieve interventies. De maatschappelijke effecten waaraan deze interventies bijdragen zijn erop gericht dat onze inwoners het gevoel hebben erbij te horen, zich betrokken voelen bij elkaar

en de eigen leefomgeving, zich inzetten voor elkaar, regie hebben over hun leven, participeren en zich gezond, veilig en zelfredzaam voelen. Deze interventies ontwikkelen we vanuit het besef dat optimale deelname aan de (lokale) samenleving niet voor iedereen een vanzelfsprekendheid is.

Wij willen de sociale basis in onze gemeente bestendigen en versterken door te investeren in community ontwikkeling en in de ontwikkeling van basisvoorzieningen. Dit doen we samen met inwoners, vrijwilligersorganisaties, buurtaccommodaties, kerken, scholen, ondernemers als ook met behulp van de preventieve aanpak van Stichting WIJ Groningen. Investeren in de kracht van mensen begint met het bestendigen en versterken van de sociale basis, oftewel de basisvoorzieningen op het gebied van welzijn, sport, onderwijs, cultuur, werk, inkomen en gezondheid. Deze voorzieningen dragen eraan bij dat mensen elkaar kunnen ontmoeten en leren kennen, hun talenten kunnen ontwikkelen en inzetten, elkaar kunnen helpen, problemen kunnen voorkomen en/of deze zo veel mogelijk zelf en met hun sociale omgeving kunnen aanpakken.

Daarnaast investeren we in verschillende vormen van informele ondersteuning. Hierbij kan worden gedacht aan mantelzorg voor familieleden, aan vrijwillige zorg voor vrienden en bekenden, aan initiatieven voor buurt- en zorgcoöperaties en aan 'buurthuizen-in-zelfbeheer' die ruimte bieden aan ondersteunende activiteiten. Investeren in vrijwillige inzet heeft tot doel mensen te verbinden en moet iets toevoegen aan het leven van alle betrokkenen. Maatschappelijke initiatieven spelen een bijzondere rol in het versterken van de sociale basis. Ze zijn gericht op het versterken van sociale verbanden en op het vergroten van maatschappelijke participatie en burgerkracht. We verwelkomen en ondersteunen deze initiatieven.

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Beoogd 2019
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt zich in de afgelopen 2 weken (zeer) gelukkig te hebben gevoeld	-
Schaalscore geluk: gemiddeld rapportcijfer dat jongeren (groepen 2 en 4 VO) hebben gegeven aan hun ervaren gevoel van geluk (0-10) (o.b.v. de afgelopen 4 weken)	minimaal landelijk gemiddelde
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt (zeer) tevreden te zijn over de wijze van meedoen aan de Groningse samenleving	-
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt voldoende contacten te hebben met anderen	-
Schaalscore: sociale samenhang in de buurt	-
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt zich (mede) verantwoordelijk te voelen voor (de leefbaarheid van) de eigen buurt	-
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt bereid te zijn een buurtgenoot te helpen in geval van ziekte of een beperking	-
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt zich in de afgelopen 12 maanden (wel eens) actief te hebben ingezet voor de eigen woonbuurt	-
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt in de afgelopen 12 maanden (wel eens) vrijwilligerswerk te hebben gedaan	-
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt in de afgelopen 12 maanden (wel eens) mantelzorg te hebben geboden	-
% mantelzorgers (18 jaar e.o.) dat zegt zich (tamelijk zwaar tot over-) belast te voelen bij het geven van mantelzorg	-
% jongeren (groepen 2 en 4 VO) dat zegt minimaal 2-3 keer per maand gepest te worden	maximaal landelijk gemiddelde
% jongeren (groepen 2 en 4 VO) dat zegt (veel) inactief (sedentair) gedrag te vertonen	maximaal landelijk gemiddelde
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt zich in de afgelopen 12 maanden (wel eens) gediscrimineerd te hebben gevoeld	-

% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt (zeer) tevreden te zijn over de aanwezigheid van plekken om elkaar te ontmoeten, zoals buurthuizen, pleinen en parken, in of nabij de eigen buurt	-
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt (zeer) tevreden te zijn over de aanwezigheid van instanties voor ondersteuning en zorg, zoals WIJ-Groningen, in of nabij de eigen buurt	-

4.1.1 Actief burgerschap en bewonersinitiatieven

Wij werken aan een inclusieve samenleving waaraan iedereen naar vermogen kan deelnemen. In dat kader stimuleren we actief burgerschap in energieke buurten en wijken en bieden we faciliteiten aan burgers die verantwoordelijkheid willen nemen voor elkaar en voor hun omgeving. Mensen zijn in hun wijk of buurt beter in staat kansen te benutten of oplossingen aan te dragen voor problemen die zij ervaren. Niet meer de vraag 'wie lost dit voor mij op' maar 'wat kan ik daaraan bijdragen'? Dat kan door verbindingen te leggen met wijkbewoners onderling, met buurtinitiatieven, scholen en studenten, verenigingen, vrijwilligersorganisaties, welzijnswerk, zorg, kerken, moskeeën en ondernemers. Als gemeente hebben we daarin een faciliterende, stimulerende en verbindende rol. We willen als gemeente verbinden met burgerkracht; overheidsparticipatie in burgerinitiatieven.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019
Aantal ondersteunende bewonersinitiatieven in het kader van innovatie ateliers	

Hoe staan we ervoor?

In het gebiedsgerichte werken stimuleren we dat bewoners zelf aan de slag gaan met het benutten van kansen en het oplossen van problemen die zij in hun leefomgeving signaleren of ervaren. Ook in de innovatie ateliers nodigen we bewoners en ondernemers uit om hun ideeën over kansen en mogelijkheden om de gemeente nog socialer te maken te presenteren en samen verder te ontwikkelen. Het Innovatieatelier Sociaal domein (IA) heeft ook in 2018 weer een Ondernemers Challenge georganiseerd, waarbij veelbelovende initiatieven gehonoreerd zijn. Ook zijn er netwerkbijeenkomsten georganiseerd. We willen als gemeente een betrouwbare samenwerkingspartner zijn die meedenkt en faciliteert. De bewoners nemen meer verantwoordelijkheid voor hun leefomgeving. Initiatieven kunnen ook een economische invalshoek hebben. Dat kan worden ontwikkeld in de vorm van een wijkonderneming, bewonersbedrijf of buurtcoöperatie. We zien mooie ontwikkelingen op dit vlak.

Wat Ten Boer en Haren betreft zijn er in ieder dorp verenigingen dorpsbelangen en per dorp dorpsvisies. De inwoners zijn eigenaar van de dorps visie. We investeren in contact met verenigingen dorpsbelangen, halen daar de vraag en behoeften op met betrekking tot initiatieven en vernieuwing in de dorpen. We ondersteunen en faciliteren deze verenigingen waar nodig.

Ten Boer heeft een gebiedsteam in oprichting. Dit gebiedsteam heeft de opdracht om vraag en behoeften van de dorpen op te halen en te faciliteren of ondersteunen waar nodig.

Wat willen we bereiken in 2019?

We willen de 'beweging' van actief burgerschap verder voeden en faciliteren zodat zij zich verder uit kan breiden. We streven daarbij naar een toename van het aantal actieve burgers en burgerinitiatieven en richten ons op een bruisende energieke beweging in zowel de stad als in de dorpen.

Wat gaan we hiervoor doen?

- We investeren in actief burgerschap van onderop in het gebiedsgerichte werken;
- We organiseren innovatie ateliers en nodigen bewoners en ondernemers uit om met innovatieve ideeën te komen en faciliteren de uitwerking;
- We versterken/of breiden gebiedsnetwerken uit, werken met gebiedsprogramma's en -opgaven en hebben extra aandacht voor onze prioritaire wijken. De stand van zaken en ontwikkeling van "energieke wijken" is hierbinnen een belangrijk thema;
- We subsidiëren Humanitas, HIP en Present voor hun vrijwilligers projecten op het gebied van maatjes, mantelzorg, maatschappelijke opvang zodat mensen elkaar op een informele manier kunnen ondersteunen;
- We subsidiëren de digitale site We helpen en participeren in het aanjaagteam zodat inwoners die hulp vragen en inwoners die hulp aanbieden elkaar op een laagdrempelige manier kunnen vinden;
- We subsidiëren de buurtaccommodaties voor ontmoeting en activering;
- We subsidiëren Link 050 als vrijwilligerszaak en Link extra (mentoren die mensen begeleiden in hun vrijwilligerswerk) en het kennisplein met gratis trainingen en cursussen voor alle vrijwilligers in de gemeente;
- We subsidiëren de dorpscoöperatie Ten Boer;
- We subsidiëren To be Young (jongerenwerk) Ten Boer;
- In Haren subsidiëren we instellingen (Torion, Humanitas) die bewonersinitiatieven ondersteunen en versterken.

4.1.2 Bevorderen van samenredzaamheid, sociale samenhang en leefbaarheid in de wijken

Voor het welbevinden zijn sociale contacten in de eigen buurt van grote betekenis. Mensen kunnen hierdoor gemakkelijker samen activiteiten ondernemen, elkaar helpen en iets aan elkaar vragen. Wij hebben de overtuiging dat veel mensen iets voor een ander willen doen. Wij vinden het belangrijk dat mensen daarvoor gewaardeerd en gezien worden. Daarnaast moeten mantelzorgers en vrijwilligers kunnen rekenen op adequate faciliteiten en (professionele) ondersteuning. Die worden geboden door inwoners onderling en door verschillende (gesubsidieerde) instellingen en in (wijk)accommodaties.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren		Beoogd 2019
Aantal (nieuw) ingezette vrijwilligers door Humanitas		
% meldingen dat afgehandeld is met inzet van een basisvoorziening en/of informele ondersteuning *		toename

* nieuwe indicator (=0-meting gereed in 2018)

** deze indicator wordt nog nader geoperationaliseerd

Hoe staan we ervoor?

Het bevorderen van sociale samenhang, samenredzaamheid en leefbaarheid in de wijken is een belangrijk doel van de gebiedsgerichte aanpak. Daarin zetten we in op contact met bewoners en andere stakeholders in de wijken en dorpen in gebiedsnetwerken. We investeren in community ontwikkeling en de ontwikkeling van (preventieve) basisvoorzieningen. Dit vanuit 'het gewone leven': inwoners, vrijwilligersorganisaties, buurtaccommodaties, kerken, scholen, ondernemers, dorpsverenigingen, maar ook met behulp van het preventieve deel binnen de sociale WIJ(k)-teams/De Deel/het toegangsteam Haren. Investeren in de kracht van mensen begint met het in stand houden en versterken van de 'sociale basis', oftewel de basisvoorzieningen op het gebied van welzijn, sport, onderwijs, cultuur, werk, inkomen en gezondheid.

We ondersteunen bewonersinitiatieven, gericht op het verbeteren van de leefbaarheid en samenredzaamheid van de eigen woonomgeving. We hebben hierbij aandacht voor de plattelandscultuur en waarderen dit door een verschil in aanpak. Daarnaast is er de ontwikkeling en uitrol van preventie binnen de WIJ-teams en de inzet van onze gebiedsteams, in het kader van gebiedsgericht werken. De nadruk ligt op de ontwikkeling van preventieve collectieve activiteiten door of in samenspraak met bewoners. Deze collectieve preventieve activiteiten stimuleren het gevoel van welzijn en dragen bij aan een positieve gezondheidsontwikkeling. Daardoor voorkomen we ook dat bewoners gebruik maken van individuele vaak duurdere medische zwaardere zorg. Daarnaast hebben we aandacht voor de verbinding met en de aansluiting van de formele beroepsmatige zorg op de informele zorg (mantelzorgers en vrijwillige inzet).

Wat willen we bereiken in 2019?

We willen dat de inwoners van de Groninger wijken en dorpen met plezier wonen en leven. In energieke wijken en dorpen waar het bruist van activiteiten die door en voor en met bewoners worden georganiseerd. Ieder draagt naar vermogen een steentje bij en dat geeft een gevoel van saamhorigheid, erbij te horen en thuis te zijn. De nadruk ligt op de ontwikkeling van preventieve individuele en collectieve activiteiten. Daarnaast willen we de hierboven genoemde verbinding met en de aansluiting van de formele beroepsmatige zorg op de informele zorg verder versterken. Vrijwilligers en mantelzorgers voelen zich (h)erkend en gewaardeerd. De informele zorg is de basis waar de formele zorg zich bij aansluit en aanpast.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Binnen de ontwikkeling van WIJ de aansluiting van en de verbinding met de formele zorg op de informele zorg agenderen;
- We investeren in community ontwikkeling in leefbare wijken met sociale samenhang en de ontwikkeling van basisvoorzieningen. Dit vanuit “het gewone leven”, inwoners, vrijwilligersorganisaties, buurtaccommodaties, verenigingen (sport cultuur) kerken, scholen, ondernemers vanuit gebiedsnetwerken;
- We investeren in de verdere ontwikkeling van de preventie en de collectieve aanpak binnen de WIJ-teams;
- We subsidiëren Humanitas, Torion, HIP en Present voor hun vrijwilligers projecten op het gebied van maatjes, mantelzorg, maatschappelijke opvang zodat mensen elkaar op een informele manier kunnen ondersteunen;
- We subsidiëren de digitale site We helpen en participeren in het aanjaagteam zodat inwoners die hulp vragen en inwoners die hulp aanbieden elkaar op een laagdrempelige manier kunnen vinden. In Haren is dit de Buurtbox;
- We subsidiëren passend en op maat de buurtaccommodaties/ dorpshuizen voor ontmoeting en activering;
- We subsidiëren Link 050 als vrijwilligerszaak en Link extra (mentoren die mensen begeleiden in hun vrijwilligerswerk) en het kennisplein met gratis trainingen en cursussen voor alle vrijwilligers in de gemeente;
- In Haren subsidiëren we Torion als algemene welzijnsvoorziening voor onder andere ondersteuning van mantelzorgers, vrijwilligers, ouderen- en jongerenwerk en buurtinitiatieven;
- We subsidiëren de dorpscoöperatie Ten Boer;
- We investeren in het onderhoud van dorpshuizen zodat ontmoetingsfuncties behouden blijven;
- We subsidiëren To be young (jongerenwerk), sport & spelweken, het taalhuis en praathuis in Ten Boer;
- We subsidiëren burgerinitiatieven en lokale acties in Haren.

Verder investeren we met het gebiedsgerichte werken in bijvoorbeeld:

- Stratenaanpak in de Oude Wijken;

- Informele zorg in Beijum;
- Ontmoetingsfunctie in de Oosterpark (door het sluiten van het Treslinghuis);
- Ontsluiting van De Hoogte door sociale en fysieke interventies
- Burgerbetrokkenheid vergroten in Beijum;
- De burgerbetrokkenheid in stadsdeel West vergroten door in co-creatie met bewoners verschillende projecten te ontwikkelen.

4.1.3 Positief opgroeien

Positief opgroeien is een beweging die het kindperspectief centraal stelt en zich richt op het gezond, veilig en kansrijk opgroeien van jeugdigen. We streven er naar dat alle kinderen en jongeren, ook zij die meer risico lopen op ontwikkelingsachterstanden, opgroeien in een positieve en stimulerende leefomgeving, waarin ze kansen krijgen hun talenten te ontwikkelen en actief te participeren.

Deze beweging wordt gedragen door jeugdigen, ouders en maatschappelijke partners in de wijk, waaronder scholen, kinderopvang, WIJ-Groningen en JGZ. Op termijn zullen, naar we hopen, steeds meer inwoners betrokken raken bij deze beweging en samen de regie nemen op het ontwikkelen van een kindvriendelijke wijk, waar vooral ook aandacht is voor kinderen en jongeren die opgroeien in een meer risicovolle leefomgeving.

Deze ontwikkeling naar een kindvriendelijke wijk is een integraal onderdeel van het Wijkvernieuwingsproces, dat zich richt op fysieke en sociale vernieuwing van een wijk, zo veel mogelijk onder regie van inwoners zelf. In eerste instantie ligt de prioriteit van Positief Opgroeien en van Wijkvernieuwing bij aandachtswijken. Dit zijn de wijken waar we als eerste gezamenlijk met inwoners (gaan) werken aan een sociale, groene, sterke, gezonde en kindvriendelijke samenleving.

De beweging van Positief Opgroeien in de wijk vormt de kern van ons preventief jeugdbeleid. Met dit beleid sluiten we aan bij het landelijk *Actieprogramma zorg voor jeugd* en bij de provinciale *Transformatieagenda jeugdhulp*. Het stelt het kind-perspectief en de eigen kracht van kinderen en jongeren centraal en sluit aan bij het verdrag *Rechten van het kind*. Tevens willen we een ontwikkeling bewerkstelligen van problematiseren naar normaliseren en van jeugdhulp naar preventie. We willen zoveel mogelijk voorkomen dat kinderen en jongeren een beroep moeten doen op zwaardere vormen van jeugdhulp.

 We geven gebiedsgericht uitvoering aan Positief Opgroeien.

 Activiteiten elders in deze begroting die passen bij Positief Opgroeien.

Hoe staan we ervoor?

In de wijken SPT (Selwerd, Paddepoel, Tuinwijk), Lewenborg en de Wijert zijn we samen met meerdere maatschappelijke partijen, waaronder scholen, kinderopvang, WIJ-Groningen en JGZ, met ondersteuning vanuit de Hanzehogeschool, aan de slag gegaan met het versterken van de (pedagogische) netwerken in de wijk en het ontwikkelen van een sluitend aanbod van preventieve jeugdvoorzieningen.

We hebben samen met jeugdigen, ouders en professionals een analyse van de wijk gemaakt. Op basis van die analyse hebben een gezamenlijk meerjarig wijkplan opgesteld in de wijken SPT, Lewenborg en De Wijert. Deze plannen zullen op basis van gezamenlijke evaluatie indien nodig jaarlijks worden bijgesteld.

We werken toe naar een meerjarige subsidiering van deze plannen.

Deze aanpak vormt een onderdeel van het Wijkvernieuwingsproces. De JOGG-aanpak (jongeren op gezond gewicht) werkt daarbij als een intermediair bij het verbinden van het sociaal en fysiek domein en draagt bij aan het versterken van het wijknetwerk door jeugdigen, inwoners en lokale ondernemers te betrekken en daar waar mogelijk de regie te geven over de ontwikkelingen.

Daarnaast bieden we waar nodig, ondersteuning in gezinnen, de voorschoolse voorzieningen en het onderwijs aan kwetsbare jeugdigen (en ouders) voor wie gezondheid, veiligheid, talentontwikkeling en participatie niet vanzelfsprekend zijn.

We stellen de eigen kracht en het perspectief van jeugdigen (en ouders) centraal. In dat kader hebben we een jongerenombudsman en een Kinderburgemeester geïnstalleerd en een Raad van kinderen opgericht. Via Jimmy's en Backbone bieden we jeugdigen een plek om niet alleen ondersteuning te vinden, maar ook hun talenten te ontwikkelen en hun eigen kracht te (her)ontdekken.

We bieden jeugdigen al jarenlang mogelijkheden om hun talenten op het terrein van sport, cultuur, natuur en duurzaamheid, techniek en ICT te ontwikkelen door het subsidiëren van uiteenlopende activiteiten op deze terreinen

Voor jeugdigen die dreigen te ontsporen, overlast veroorzaken of criminele activiteiten ontplooiën hebben we een integrale benadering ontwikkeld waarbij meerdere partners op het terrein van veiligheid, preventie en jeugdhulp samen optrekken. Deze aanpak betreft, naast het stellen van grenzen en het opleggen van (taak)straffen, ook het bieden van (preventieve) ondersteuning ter bevordering van het perspectief op onderwijs of werk. Het betrekken van ouders bij de aanpak is een belangrijk onderdeel.

In het kader van veiligheid hebben we een integrale aanpak van problematische jeugdgroepen ontwikkeld en de methodiek Plus-Min-Mee geïmplementeerd. Bij de preventieve aanpak van risicojongeren werken een groot aantal partijen samen aan het weer op het 'rechte pad' brengen en houden van deze jongeren. In het kader van voorkomen en tijdig signaleren van kindermishandeling blijven we inzetten op het hanteren van de meldcode, de kind-check en het benoemen van aandacht-functionarissen in het onderwijs.

Wat willen we bereiken in 2019?

- Inwoners zelf en betrokken maatschappelijke partners nemen zelf regie op en verantwoordelijkheid voor de beweging van Positief opgroeien in de wijken en het ontwikkelen van kindvriendelijke wijken.
- Meerjarige subsidiëring van de wijkplannen Positief Opgroeien en een wijze van subsidieverantwoording die aansluit bij het proces om meer regie en verantwoordelijkheid neer te leggen bij inwoners zelf en bij betrokken maatschappelijke partners.
- Meer samenhang en integratie van Positief Opgroeien in de wijk, Wijkvernieuwing en de JOGG aanpak.
- Meer doorlopende lijnen in de ontwikkeling en de zorg en ondersteuning van kinderen (in de wijk), te beginnen bij het jonge kind. Uit onderzoek is immers gebleken dat de eerste duizend dagen in het leven van een kind van groot belang zijn voor de groei en ontwikkeling van het kind.
- Meer samenhang en afstemming in de aanpak veiligheid, preventie en jeugdhulp voor risicojongeren en problematische jeugdgroepen.

Wat gaan we hiervoor doen?

- De beweging van Positief Opgroeien in 2019 uitbreiden naar de wijken Beijum en Korrewegwijk. Zie ook de paragraaf [integraal Gebiedsgericht werken](#);
- Inwoners en betrokken partijen, waaronder scholen, kinderopvang, WIJ-Groningen en JGZ, verder stimuleren en ondersteunen om gezamenlijk verantwoordelijkheid voor en regie op de beweging van Positief Opgroeien in de wijk en op het samen ontwikkelen van kindvriendelijke wijken te nemen.
- Het meerjarig subsidieproces en het toekennen en verantwoorden van subsidies zodanig inrichten dat het aansluit bij het nemen van verantwoordelijkheid en regie door inwoners en/of maatschappelijke partners zelf.
- Het proces van Positief Opgroeien in de wijk, Wijkvernieuwing en de JOGG aanpak integreren.

- Nog meer samenhang en integratie brengen in de gezinsgerichte, schoolgerichte en wijkgerichte (preventieve) ondersteuning en activiteiten die in het kader van het landelijk programma Kansrijke start, het onderwijskansenbeleid, de Vensterschool en/of de aansluiting jeugdhulp-(passend) onderwijs plaatsvinden. Dit om doorlopende lijnen in de ontwikkeling en de zorg en ondersteuning van kinderen (in de wijk) te realiseren, te beginnen bij het jonge – soms nog ongeboren – kind.
- De effectiviteit en efficiency van het preventief jeugdbeleid stedelijk en in de wijken vergroten door het inzicht in de maatschappelijk effecten van onze gezamenlijke inspanning in het kader van Positief opgroeien te monitoren. Meer stroomlijning en continuïteit in de financiering zijn voorwaarden, evenals nauwe samenwerking en afstemming met WIJ-Groningen, onderwijs, kinderopvang, JGZ en andere partijen in de wijk;
- De inzet van preventieve jeugdvoorzieningen in de wijk, gericht op het vergroten van de ontwikkelingskansen van jeugdigen, verduurzamen, de voorzieningen methodisch versterken en, om te komen tot een samenhangend integraal en preventief aanbod in de wijk, de voorzieningen onderling beter afstemmen en verbinden;
- We zetten in op een gezonde leefstijl met Groningen Fit, Bslim, het zwemvangnet en vele andere activiteiten en met voorlichtingscampagnes over gezonde voeding, bewegen, alcohol, drugsgebruik en dergelijke.
- In Ten Boer worden Triple P cursussen aangeboden ten behoeve van het versterken van het pedagogisch klimaat in de school, in de kinderopvang en in de wijk.

4.1.4 Diversiteit, integratie en emancipatie

Diversiteit maakt onze gemeente sterker, creatiever en innovatiever en plaatst ons tegelijkertijd voor de uitdaging om deze kracht en energie op te zoeken, te vergroten en te stimuleren. We willen dat iedereen in de Groningse samenleving, ongeacht herkomst, geslacht, geardeerdheid, leeftijd of andere zaken, dezelfde kansen krijgt om actief mee te doen. Want een inclusieve samenleving is een voorwaarde voor participatie. We willen dat iedereen in Groningen zich thuis voelt: een gemeente waar al die verschillende mensen de samenleving sterker en aantrekkelijker maken en waar bewoners elkaar op overeenkomsten of juist verschillen weten te vinden. Daarvoor zoeken wij de veranderkracht en de energie op, stimuleren en ondersteunen we activiteiten, projecten en samenkomsten van maatschappelijke organisaties en vrijwilligersgroepen.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie indicator(en)	Beoogd 2019
Aantal samenwerkingspartners dat zich verbindt aan de thema's van de diversiteitsagenda	15
Aantal activiteiten dat vanuit het activiteitenbudget mede gesubsidieerd wordt	35

Hoe staan we ervoor?

Diversiteit

Het thema diversiteit is in verschillende agenda's van het Groningse beleid terug te vinden. Transitie in het sociale beleid lopen gelijk op met het streven naar inclusie. Dus de doelgroep gerichte aandacht uit het verleden maakt gestaag plaats voor een werkwijze gericht op thema's die passen bij de uitdagingen van diversiteit en inclusie kenmerkend voor deze tijd. De inzet van specifiek beleid voor bepaalde doelgroepen blijft daarnaast nodig om emancipatie, integratie en participatie te bevorderen. Daarom hebben we in 2018 de subsidieregeling Diversiteit geïntroduceerd. Deze is in plaats gekomen van een regeling voor zelforganisaties en is breder inzetbaar voor initiatieven uit de samenleving. Uitgangspunt hierbij is dat wij ook in de nieuwe regeling belang hechten aan de rol die de zelforganisatie speelt c.q. kan spelen. Dat geldt voor de emancipatie

en integratie van de eigen achterban, als gesprekspartner van de gemeente en andere maatschappelijke instellingen en als beoogd samenwerkingspartner in projecten en activiteiten op het gebied van diversiteit. In de campagne Dat is Groningen (datisgroningen.com), zoomen we in op kansrijke initiatieven en sociaal versterkende projecten in de samenleving. Zowel op een website, een Facebookpagina als in een wekelijkse column in de Gezinsbode geven we inkijkjes in de Groninger samenleving. 'Dat is Groningen' sluit ook aan op bestaande initiatieven zoals Diversity Day en City Central. De resultaten verduurzamen we door samenwerking met partners te vergroten.

LHBTPlus

Groningen komt opnieuw in aanmerking voor de rijks gelden LHBTPlus-emancipatie, de zogenaamde regenbooggelden. In de periode 2019-2022 ontvangen wij jaarlijks 20.000 euro. In de uitvoering werken wij samen met relevante ketenpartners als COC Groningen en Drenthe, het Discriminatie Meldpunt Groningen, de politie en het Platform LGBT Groningen.

Wat willen we bereiken in 2019?

Met de diversiteitsagenda en een campagne verbinden we verschillende bevolkingsgroepen in de gemeente Groningen met elkaar. Ook in 2019 weten initiatiefnemers elkaar te vinden en stemmen activiteiten op elkaar af en ontwikkelen ze samen nieuwe activiteiten.

We faciliteren projecten en activiteiten die aansluiten bij actuele maatschappelijke ontwikkelingen en thema's van de diversiteitsagenda aan de orde stellen, uitwerken en verder tot ontwikkeling brengen.

We organiseren minimaal twee keer per jaar een diversiteitscafé die gemeentelijke netwerken versterkt en aandacht vraagt voor relevante thema's.

We organiseren Diversity Day, ondersteunen de campagne 'Dat is Groningen' en nieuwe initiatieven die zich aandienen zoals projecten van Capital of Happiness en City Central.

We werken aan het vergroten van de sociale acceptatie, de zichtbaarheid en de veiligheid(s)beleving van de LHBTPlus-gemeenschap in de gemeente. We zetten ons in om actieve verbindingen tussen vergunninghouders en de Groningse samenleving tot stand te brengen. Ook plegen we inzet op het verhogen van het taalniveau van vergunninghouders.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Uitvoeren van activiteiten aan de hand van de Diversiteitsagenda en de nieuwe subsidieregeling;
- Het verbinden van verschillende bevolkingsgroepen in Groningen door middel van diversiteitscampagnes;
- Subsidiëren van provinciale Discriminatie Meldpunt Groningen;
- Subsidiëren activiteiten Caribische Groningers (Antillianenbeleid);
- Subsidiëren activeringsproject Somalische Groningers (WIJ Groningen);
- Subsidiëren aanpak Eritrese Groningers (WIJ Groningen);
- Subsidiëren van stedelijk Vrouwencentrum Jasmijn en haar projecten zoals Jasmijn zorgt, Jasmijn Werkt en bewegingsprogramma's (zoals loop- zwem- en fietsactiviteiten)
- Het bevorderen van de samenwerking binnen het werkveld LHBTPlus in de gemeente en in de regio, door onder meer het versterken van de functie van projectcoördinator bij het COC Groningen en Drenthe;
- Het verder implementeren van het protocol discriminatie en geweld tegen LHBTPlus'ers;
- Het platform LGBT Groningen in staat stellen om activiteiten te ontplooiën die de zichtbaarheid en sociale acceptatie van LHBTPlus'ers vergroten;
- Wij verlenen onze medewerking aan de campagne 'Vier de liefde in Groningen' die op Valentijnsdag 2019 gelanceerd wordt.

4.1.5. Lokaal gezondheidsbeleid en Publieke gezondheid

Onze ambitie is dat iedereen, jong en oud, gezonder door het leven gaat en gezond ouder wordt. Ons doel is een samenleving waar iedereen naar vermogen meedoet en geniet van een onafhankelijk leven met een hoge levenskwaliteit. We investeren dan ook in een sociale en fysieke leefomgeving die de gezondheid van onze inwoners beschermt en die gezond gedrag gemakkelijker maakt. Een gezonde dagelijkse omgeving moet veilig zijn, rookvrij, uitnodigen tot ontmoeting en beweging en de consumptie van gezonde voeding stimuleren. We betrekken de (wijk-)bewoners hierbij.

Tussen groepen inwoners en wijken bestaan substantiële verschillen qua gezondheid en leefstijl, die mede samenhangen met de sociaaleconomische situatie van de bewoners. Om deze reden richten wij ons extra op de wijken waar veel gezondheidspotentieel is (de vier wijkvernieuwingswijken). De gebiedsgerichte aanpak biedt grote kansen om een gezonde en veerkrachtige wijk te realiseren. Daarbij hanteren we geen top down benadering maar bekijken samen met bewoners en andere partijen wat waar nodig is en waar kansen liggen om een gezonde - fysieke en sociale - leefomgeving te creëren.

Onderdeel van de gebiedsgerichte aanpak is Positief Opgroeien. We willen dat alle Groningse kinderen gezond opgroeien in een veilige leefomgeving waar ze hun talenten kunnen ontwikkelen, meetellen en leren zich verantwoordelijk te voelen voor zichzelf en anderen. Bewoners, jeugdigen, professionals en vrijwilligers worden uitgedaagd om hierin samen te werken en - op basis van zowel kwalitatieve als kwantitatieve gegevens - gezamenlijk een plan op te stellen. Belangrijke thema's op het terrein van gezondheid zijn: gezonde start, gezond gewicht, gezonde en actieve leefstijl, positief ouderschap, sociale aansluiting en sociale veiligheid.

Op basis van de Wet publieke gezondheid voert de GGD taken uit op het gebied van preventie, gezondheidsbevordering- en bescherming. In de dienstverleningsovereenkomst maken we afspraken op welke wijze de GGD optimaal kan bijdragen aan het realiseren van onze doelen.

Hoe staan we ervoor?

De levensverwachting in Nederland is de afgelopen jaren toegenomen. Landelijk zien we (grote) verschillen in levensverwachting en gezondheid tussen mensen met hogere of lagere sociaaleconomische status (SES). Uit de gegevens van de Gezondheidsmonitor komt naar voren dat gezondheid en ziekte ook in Groningen ongelijk zijn verdeeld. Terwijl we op gemeentelijk niveau geen grote verschillen zien in vergelijking met andere (middel)grote steden - onder meer in ervaren gezondheid en levensverwachting - zien we grote verschillen tussen wijken, gebieden en groepen inwoners. Deze zijn vaak gerelateerd aan sociaaleconomische status. De verschillen gelden voor alle leefstijlthema's zoals roken, bewegingsarmoede, alcoholconsumptie en overgewicht. Dit zien we daarnaast bij sociale eenzaamheid, mentale gezondheid, chronische ziekte en ervaren gezondheid.

De levensfase speelt ook een belangrijke rol. De ervaren gezondheid van ouderen is bijvoorbeeld gemiddeld minder goed dan de ervaren gezondheid van jonge mensen.

Wat willen we bereiken in 2019?

- *Oude Wijken, West, Oost, Zuid*
We hebben samen met partners en bewoners in de wijkvernieuwingswijken een samenhangende aanpak ontwikkeld gericht op een gezonde leefomgeving (sociaal en fysiek) en het bevorderen van gezond gedrag. Meer informatie vindt u in de paragraaf Integraal gebiedsgericht werken onderdeel [Oude wijken](#);
- *Positief Opgroeien:*
Positief Opgroeien (waarvan gezondheid met de JOGG aanpak één van de pijlers is) is uitgerold van drie naar vijf wijken in de gemeente. Zie ook beleidsveld 4.1.3 [Positief opgroeien](#);
- We hebben de samenwerking tussen het medische en het sociale domein (incl. WIJ) versterkt door verdere uitrol van Welzijn op Recept, en met de inzet van Ondersteuners Jeugd & Gezin;

- Versterken rol opdrachtgever naar GGD, ter voorbereiding op de verzelfstandiging van de GGD per 1-1-2020.

Wat gaan we hiervoor doen?

- *Oude Wijken, West, Oost, Zuid*
In de vier wijkvernieuwingswijken gaan we verder met de uitvoering van de wijkvernieuwingsplannen die in 2018 zijn vastgesteld. Gezondheid en welbevinden van de wijkbewoners zijn hierbij de leidraad. Samen met de bewoners en partners ontwikkelen we een samenhangende aanpak om de gezondheid te bevorderen. Daarbij wordt de verbinding gelegd tussen het sociaal domein (onder andere armoede, participatie, leefstijl) en het fysieke domein (leefomgeving). Meer informatie vindt u in de paragraaf Integraal gebiedsgericht werken onderdeel [Oude wijken](#);
- Sunny Selwerd:
Met steun van de corporaties koppelen we fysieke projecten aan sociaal-maatschappelijke vraagstukken. De centrale ambitie is het verbeteren van de gezondheid en het welbevinden van alle wijkbewoners door fysieke, sociale en organisatorische interventies in de wijk waarvoor de zes kernwaarden voor een gezonde leefomgeving het uitgangspunt vormen. Doel: over tien jaar zijn de belangrijkste gezondheidsproblemen in Selwerd teruggebracht en de gezondheidsverschillen verkleind tot het gemeentelijk gemiddelde.
Wij gaan de effectiviteit van deze aanpak meten door een vierjarig onderzoek van de RUG, waarvoor ZonMw een subsidie heeft verleend. De promovendus is in september 2018 van start gegaan.
- *Positief Opgroeien*
We blijven inzetten op een gezonde jeugd (één van de pijlers van Positief Opgroeien) met focus op een Gezonde start en gezonde leefstijl (gezonde voeding & bewegen) door: Versterken ketensamenwerking rond geboortezorg, Nu niet zwanger, Jongeren op Gezond Gewicht in de wijken Beijum, Selwerd/Paddepoel/Tuinwijk en Indische Buurt/de Hoogte, inzet combinatiefunctionaris/ buurtsportcoaches/Bslim. Zie ook beleidsveld 4.1.3 [Positief opgroeien](#);
- De samenwerking met de eerste lijn versterken we door de inzet van Ondersteuner Jeugd & Gezin (OJG) in Haren en in de wijken Vinkhuizen, De Held en Hoogkerk, Korrewegwijk, Beijum en Selwerd. Daarnaast loopt Welzijn op Recept in Lewenborg. We zijn in gesprek met Stichting WIJ Groningen over de invulling van de methodiek en uitrol naar andere wijken in 2019. In Haren loopt Samen Oud: een Toegangsteam dat het bieden van goede, passende ondersteuning en hulp dichtbij de inwoner, ont-medicalisering en voorkomen van onnodige doorverwijzingen naar (duurdere) tweedelijns gezondheidszorg tot opdracht heeft.
- Organiseren Healthy Ageing Week: deze vindt plaats in oktober 2019 en wordt georganiseerd door de Akkoordpartners (gemeente, RUG, UMCG, Hanzehogeschool Groningen), Healthy Ageing Network Northern Netherlands (HANNN) en het Groninger Forum.
- Inzet op Rookvrije Generatie. Samen met de in 2017 opgerichte lokale coalitie Een rookvrije generatie in Groningen, waarbij inmiddels 30 organisaties zich hebben aangesloten, zullen we ook in 2019 het roken in- en om de publieke gebouwen van de betreffende partners ontmoedigen. Focus ligt op het niet meer roken in de buurt van kinderen.
De in september 2018 door de raad vastgestelde wijziging in de Algemeen Plaatselijke Verordening maakt het mogelijk om publieke ruimte in te richten als rookvrije ruimte. De raad heeft het college de mogelijkheid gegeven specifieke gebieden aan te wijzen waar het verboden is rook(gassen) te verspreiden. Doel van de regeling is om bezoekers van bepaalde plaatsen te beschermen tegen hinder door rook(gassen). Te denken valt aan plaatsen waar met name kwetsbare mensen, zoals kinderen, gebruik van maken. In de praktijk zal het dan gaan om de in- en uitgangen van scholen, theaters, ziekenhuizen et cetera.
- Lectoraat Gezonde Stad. Hanzehogeschool Groningen, UMCG en gemeente Groningen hebben een 'Embedded Lectoraat Gezonde Stad' ingericht. Het lectoraat wordt ingebed ('embedded') bij het

Lectoraat Facility Management van de Hanzehogeschool. Het beoogde lectoraat onderzoekt de mechanismen van de Gezonde Stad in volle breedte. Het betreft toegepast onderzoek naar een breed palet van met elkaar samenhangende aspecten op het gebied van de fysieke en sociale leefomgeving die gezondheid en gezond gedrag beïnvloeden. De resultaten van dit toegepaste onderzoek zijn direct te vertalen naar interventies in de fysieke en sociale leefomgeving die een gezonde leefstijl beïnvloeden.

- Realiseren goede verbinding tussen het fysieke en sociale domein door ‘aanjagers’. Om de zes kernwaarden voor een Gezonde Leefomgeving goed te vertalen in alle programma’s en projecten en een goede verbinding daartussen hebben we twee ‘aanjagers’ aangesteld. Deze personen werken op het snijvlak van het fysieke en sociale domein en leggen via de WIJ- en gebiedsteams de verbindingen met de verschillende partners in de wijken.
- In 2019 bereiden we de dienstverleningsovereenkomst met de GGD voor 2020 voor. Hierin maken we afspraken met de GGD hoe we optimaal gebruik kunnen maken van de expertise van de GGD om onze doelen te realiseren.

4.1.6 Sociale basisvoorzieningen

In de transformatie van het brede sociaal domein spelen sociale basisvoorzieningen een sleutelfunctie. Het werken aan een optimale benutting van sociale basisvoorzieningen is namelijk een belangrijke voorwaarde voor een succesvolle transformatie. Basisvoorzieningen worden (wijk)breed aangeboden, door een divers aantal partijen. Gedacht kan worden aan de vrijwilligersprojecten van Humanitas, of aan het brede aanbod aan activiteiten vanuit de verschillende buurtaccommodaties. Voor een nauwkeuriger omschrijving van onze interventies in de sociale basis verwijzen we naar de beleidsvelden [4.1.1 Actief burgerschap en bewonersinitiatieven](#) en [4.1.2 Bevorderen van samenredzaamheid, sociale samenhang en leefbaarheid in de wijken](#). De interventies die in dit deelprogramma centraal staan hebben betrekking op WIJ Groningen, vanwege de sleutelpositie van deze organisatie in het kader van de benutting van sociale basisvoorzieningen. WIJ Groningen geeft uitvoering aan een groot aantal gemeentelijke taken en verantwoordelijkheden op grond van de Jeugdwet en de nieuwe Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo). Ook wordt bekeken welke taken vanuit de Participatiewet kunnen worden uitgevoerd vanuit de WIJ-teams. Het geheel aan taken richt zich in belangrijke mate op (collectieve) preventie en individuele ondersteuning voor onze inwoners.

WIJ Groningen heeft een faciliterende taak richting de basisvoorzieningen in de wijk. Deze basisvoorzieningen zijn van groot belang voor de leefbaarheid en de sociale samenhang in de wijken. WIJ Groningen zet zich daarom in op het zo goed mogelijk benutten van de mogelijkheden die in deze sociale basis aanwezig zijn. Hierbij kan worden gedacht aan basisvoorzieningen op het gebied van welzijn, sport, onderwijs, cultuur, werk & inkomen en gezondheid. Deze voorzieningen dragen eraan bij dat mensen zich kunnen ontwikkelen, problemen kunnen voorkomen en/of deze zo veel mogelijk zelf en met hun naaste omgeving kunnen aanpakken. Het is ook investeren in verschillende vormen van vrijwillige inzet: bijvoorbeeld in mantelzorg voor familieleden, in vrijwillige zorg voor vrienden en bekenden, in initiatieven voor buurt- en zorgcoöperaties, en in buurthuizen-in-zelfbeheer die ruimte bieden aan ondersteunende activiteiten. Vrijwillige inzet en maatschappelijke initiatieven verbinden mensen met elkaar en voegen iets toe aan het leven van alle betrokkenen.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt (wel eens) gehoord te hebben van WIJ-Groningen	> 70%
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt (redelijk en goed) bekend te zijn met de dienstverlening van WIJ-Groningen	> 60%
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt in de afgelopen 12 maanden (wel eens) contact te	<i>kengetal</i>

hebben gehad met WIJ-Groningen	
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt te weten waar te moeten zijn met een hulpvraag	> 70%
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt het gemakkelijk te vinden om bij WIJ-Groningen naar binnen te lopen	> 70%

Hoe staan we ervoor?

Sinds 1 januari 2018 werken alle WIJ-teams vanuit de Stichting WIJ Groningen. Een belangrijke verandering ten opzichte van voorgaande jaren, waarbij sprake was van directe aansturing vanuit de gemeente Groningen. Wij zijn daarmee opdrachtgever geworden van Stichting WIJ Groningen. De opdracht die WIJ Groningen, als opdrachtnemer, uitvoert is vastgelegd in een 'set van afspraken'. In deze set van afspraken is expliciet vastgelegd welke resultaten beoogd worden ten aanzien van ondersteuning van Stichting WIJ Groningen aan onze basisvoorzieningen.

Stichting WIJ Groningen heeft te maken met de gemeentelijke herindeling. De opdracht aan WIJ Groningen die in 2018 nog enkel voor de stad gold, zal in 2019 voor de nieuwe gemeente, inclusief Haren en Ten Boer, gelden. Met Haren en Ten Boer zijn afspraken gemaakt om de aanpakken die in deze gemeenten worden uitgevoerd, stapsgewijs onder te brengen in dan wel te harmoniseren met (de opdracht aan) Stichting WIJ Groningen. Een operatie die in 2018 is gestart en die in 2019 (en verder) een vervolg krijgt. Aan de opdracht aan Stichting WIJ Groningen wordt voor 2019 en verder een addendum toegevoegd waarin de opdracht voor het ontwikkelen van een WIJ Haren en WIJ Ten Boer is geformuleerd.

Naast deze organisatorische ontwikkelingen is aanvullend sprake van een groot aantal inhoudelijke ontwikkelingen, waar zowel de gemeente als WIJ Groningen verantwoordelijkheden heeft. Te denken valt in dat kader bijvoorbeeld aan de verbinding met het onderwijs, aan de samenwerking met de gebiedsteams en aan de samenhang met de domeinen veiligheid en de Participatiewet. De gemeente en Stichting WIJ Groningen hebben een samenwerkingsstructuur ingericht die ervoor zorg moet dragen dat aan deze opgaven in gezamenlijkheid wordt ontwikkeld.

Wat willen we bereiken in 2019?

Ten behoeve van de sociale basis(voorzieningen) en met het oog op (collectieve) preventie werken de WIJ-teams, in opdracht van de gemeente Groningen, aan de volgende resultaten:

- De eigen kracht en de gezamenlijke kracht van inwoners is versterkt door bij voorkeur gebruik te maken van sociale (pedagogische) netwerken en basisvoorzieningen;
- Kinderen en jongeren ontwikkelen zich optimaal en groeien gezond en veilig op;
- Inwoners hebben invloed op en zeggenschap over de door Stichting WIJ Groningen geïnitieerde initiatieven en voorzieningen in hun wijk;
- Inwoners en maatschappelijke partners weten waarvoor ze Stichting WIJ Groningen kunnen benaderen en ervaren het WIJ-team als laagdrempelig en jeugd vriendelijk;
- Huisartspraktijken kennen en vertrouwen de expertise van WIJ Groningen en verwijzen inwoners door naar WIJ Groningen.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Uitvoering geven aan het contractmanagement met stichting WIJ Groningen, waarin monitoring en verantwoording aan de hand van de gemaakte resultaatafspraken plaatsvindt.
- In samenspraak en samenwerking met Stichting WIJ Groningen invulling geven aan een breed aantal ontwikkelopgaven, bijvoorbeeld ten aanzien van de relatie met de gebiedsteams of de relatie met het (passend) onderwijs.

Deelprogramma 4.2 Passende ondersteuning en zorg

In het deelprogramma passende ondersteuning en zorg staat het verlenen van (al dan niet tijdelijke) ondersteuning en zorg centraal, die gericht is op de bevordering van de zelfredzaamheid en participatie van onze inwoners in de samenleving en moet voorkomen dat inwoners 'op straat belanden'. Indien hiervan toch sprake is, bieden we sobere opvang en werken we vanuit dat perspectief aan het herstel van regie. In situaties waarbij de zelfredzaamheid van onze inwoners onder voortdurende druk staat en het risico op terugval aan de orde van de dag is, is de ondersteuning primair gericht op het stabiliseren. Soms is sprake van zware, complexe problematiek, waarbij crisisinterventies aan de orde kunnen zijn. De geboden ondersteuning moet passend en op maat zijn bij de behoefte van de vrager. Tevens dient de ondersteuning aanvullend te zijn op de eigen kracht en mogelijkheden van onze inwoners. Indien de eigen kracht en eigen mogelijkheden chronisch kwetsbaar blijken, richt ondersteuning zich op een situatie van permanente stabiliteit. De maatschappelijke effecten die we willen bereiken met interventies zijn erop gericht dat de situatie voor inwoners die te maken hebben met complexe en hardnekkige problematiek zoveel mogelijk stabiliseert. Dat zij vanuit deze situatie hun zelfredzaamheid zo duurzaam mogelijk herwinnen, in staat zijn te participeren, in staat zijn regie te hebben over hun leven dan wel dat hun persoonlijke situatie stabiliseert met perspectief op vooruitgang.

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Beoogd 2019
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt (zeer) tevreden te zijn met de kwaliteit van leven	-
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt een (zeer) goede gezondheid te ervaren	-
% jongeren (groepen 2 en 4 VO) dat zegt een (zeer) goede gezondheid te ervaren	minimaal landelijk gemiddelde
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt zich (zeer) belemmerd te voelen in het dagelijks functioneren door lichamelijke en/of mentale gezondheidsproblemen	-
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt in de afgelopen 12 maanden hulp te hebben gehad vanwege gezondheidsproblemen of andere beperkingen	-
% bewoners (19 jaar e.o.) met een goede psychische gezondheid (geen of laag risico op angststoornis of depressie)	-
% jongeren (groepen 2 en 4 VO) met psychosociale problemen (afwijkend)	minimaal landelijk gemiddelde
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt weinig mensen te kennen waarmee men echt kan praten (% oneens)	-
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt voldoende mensen te kennen die men om hulp of advies kan vragen	-
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt het gevoel te hebben weinig te kunnen doen om de belangrijke dingen in het leven te kunnen veranderen (% oneens)	-
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt het gevoel te hebben (bijna) alles te kunnen doen waar men de zinnen op heeft gezet	-
% jongeren (groepen 2 en 4 VO) dat zich onvoldoende weerbaar voelt	maximaal landelijk gemiddelde
Aantal meldingen Veilig Thuis in het kader van huiselijk geweld	
Aantal meldingen Veilig Thuis in het kader van kindermishandeling	

4.2.1 Ondersteunende voorzieningen

Ondersteunende voorzieningen hebben een sleutelfunctie tussen de sociale basisvoorzieningen in spoor één en de zorgvoorzieningen in spoor drie. Ondersteunende voorzieningen bestaan uit collectieve en individuele

ondersteuning gericht op de totstandbrenging van een goede vraaganalyse en dito ondersteuningsplan voor inwoners. Deze voorzieningen maken onderdeel uit van de integrale aanpak van WIJ Groningen.

Naast het bieden van collectieve preventieve ondersteuning gericht op de sociale basis, voert Stichting WIJ Groningen taken uit op het gebied van individuele ondersteuning. Deze ondersteuning richt zich op inwoners/gezinnen die, al dan niet tijdelijk, verminderd zelfredzaam zijn, met een ondersteuningsbehoefte op één of meerdere leefgebieden. Met het oog op deze ondersteuning vormt een brede, op de ondersteuningsvraag toegespitste vraaganalyse een belangrijke basis. Deze vraaganalyse vormt het vertrekpunt voor de opstelling van een ondersteuningsplan, door de betrokken persoon/personen en Stichting WIJ Groningen gezamenlijk. Bij het zoeken naar duurzame oplossingen voor ondersteuningsvragen, worden nadrukkelijk de eigen mogelijkheden van een huishouden, alsmede de beschikbare mogelijkheden in de wijk voor zover dit basisvoorzieningen betreffen, benut. Op het ondersteuningsplan voert Stichting WIJ Groningen vervolgens, vanuit het uitgangspunt van 'één regisseur per huishouden', samen met onze inwoners regie. Indien sprake is van langdurige professionele ondersteuning wordt het ondersteuningsplan overgedragen aan het GON. Het GON geeft hier vervolgens uitvoering aan. Om aanbestedingstechnische redenen zal WIJ Haren in 2021 aansluiten op het GON.

Voor een nadere toelichting op het GON verwijzen wij naar [deelprogramma 4.2.2 specialistische zorgvoorzieningen](#). De ondersteuning die Stichting WIJ Groningen zelf biedt is zoveel mogelijk passend bij de ondersteuningsvraag en sluit aan op de eigen kracht en mogelijkheden van onze inwoners, hun sociale omgeving en de beschikbare (informele) voorzieningen in de wijk.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt dat de geboden ondersteuning past bij de hulpvraag	> 70%
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt dat de kwaliteit van de geboden ondersteuning goed is	> 70%
% hulpvragen dat door de WIJ-teams is verwezen naar sociale basisvoorzieningen	toename
% hulpvragen dat door de WIJ-teams is toegeleid naar specialistische zorgvoorzieningen	afname
% inwoners dat (een gedeelte van) het ondersteuningsplan zelf of met behulp van informele ondersteuning (waaronder sociaal netwerk, vrijwilligers) uitvoert	toename

Hoe staan we ervoor?

De 'individuele ondersteuning' vanuit Stichting WIJ Groningen kenmerkt zich door de volgende functie-inhoud:

- Outreachend signaleren;
- Triage en integrale vraag- en ondersteuningsanalyse;
- Ondersteunings- en familiegroepsplannen opstellen op basis van eigen kracht en gezamenlijke kracht;
- Beslissen en toeleiden;
- Casemanagement en -regie op het ondersteuningsplan en familiegroepsplan;
- Begeleiden tijdens het proces van vraagverheldering en indien nodig gedurende enige tijd daarna. Voorwaarde is dan wel dat de inwoner zicht heeft op een redelijk snel herstel van zelfredzaamheid;
- Checken en present zijn.

Dit geheel van werkzaamheden krijgt steeds beter vorm en inhoud binnen de context van de specifieke wijk(en), waarbinnen de WIJ-teams actief zijn. Om zo goed mogelijk aan te kunnen sluiten op de eigen mogelijkheden van inwoners maakt de aanpak van de WIJ-teams een ontwikkeling door waarbij het optimaal

benutten van de eigen mogelijkheden van inwoners steeds centraler komt te staan. Aan deze kanteling geeft Stichting WIJ Groningen bijvoorbeeld inhoud door de inzet van praktijkbegeleiders, die de medewerkers ondersteunen in het werken aan de hand van de (nieuwe) uitgangspunten van de Wmo, Jeugdwet en Participatiewet. Ook heeft Stichting WIJ Groningen een methodisch kader en reflectieve praktijk ingericht die zorg moeten dragen voor een verantwoorde uitvoering van activiteiten, ten behoeve van onze inwoners. De reflectieve praktijk is bedoeld om een goed moreel kompas te ontwikkelen bij de medewerkers van Stichting WIJ Groningen en om medewerkers verantwoordelijk te maken voor signalen. Deze ontwikkelingen dragen de komende jaren bij aan een verdere professionalisering van de werkzaamheden.

Wat willen we bereiken in 2019?

Ten behoeve van de ondersteunende voorzieningen werken de WIJ-teams, in opdracht van de gemeente Groningen, aan de volgende resultaten:

- De inwoner voert maximaal de regie over zijn eigen leven;
- Het onderzoek (vraagverheldering en opstelling ondersteuningsplan) en de daaruit voortkomende ondersteuning is passend bij de ondersteuningsvraag en sluit aan op de eigen kracht van inwoners;
- Jeugd en hun ouders/verzorgers die met een hulpvraag bij de huisarts komen ontvangen passende ondersteuning;
- Inwoners zijn in de gelegenheid om hun ervaringen over het contact met Stichting WIJ Groningen te delen;
- Gezinnen met zware, complexe problematiek worden adequaat ondersteund;
- Kwetsbare doelgroepen en inwoners die niet ontvankelijk zijn voor ondersteuning (zoals veroorzakers van overlast of zorgmijders) zijn onder de aandacht en ontvangen passende ondersteuning;
- Klachten zijn zorgvuldig behandeld en afgehandeld en leiden aantoonbaar tot verbetering;
- De door de aanbieder geboden ondersteuning sluit aan op de doelen uit het ondersteuningsplan;
- De resultaten van de ondersteuning zijn integraal, met alle bij de ondersteuning betrokken partijen, geëvalueerd en acties zijn uitgezet conform de uitkomsten van de evaluatie;
- De ontwikkeling van de zorguitgaven ((maatwerk)voorzieningen en jeugdhulp) is transparant en passende beheersmaatregelen zijn getroffen.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Uitvoering geven aan het contractmanagement met stichting WIJ Groningen, waarin monitoring verantwoording langs de lijn van resultaatafspraken plaatsvindt.
- In samenspraak en samenwerking met Stichting WIJ Groningen invulling geven aan een breed aantal ontwikkelopgaven, bijvoorbeeld ten aanzien van de relatie met de gebiedsteams of de relatie met het (passend) onderwijs.

4.2.2 Specialistische zorgvoorzieningen

Onder specialistische zorgvoorzieningen verstaan wij geïndiceerde zorg voor kortdurende of complexe interventies. De opgave bij het realiseren van het doel van de transformatie is om zoveel als mogelijk vragen van inwoners laagdrempelig op te lossen met gebruikmaking van basisvoorzieningen (zie beleidsveld [4.1.6 Sociale basisvoorzieningen](#)) en ondersteunende voorzieningen (zie beleidsveld [4.2.1 Ondersteunende voorzieningen](#)) en daarmee een kleiner beroep te doen op specialistische zorgvoorzieningen. Deze vraagstukken pakken we integraal op, door breed te kijken naar alle aspecten in het leven van onze inwoners.

Transformatie

Doel van de transformatie van het sociaal domein is een inclusieve samenleving waarin iedereen naar vermogen mee kan doen. Vanuit de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) hebben we de wettelijke opdracht om daar waar nodig mensen te ondersteunen in hun zelfredzaamheid en participatie. Daarbij gaan we uit van de volgende inrichting van het sociale domein: Een samenleving met een sterke sociale basis bestaande uit informele sociale verbanden en de sociale inzet van alle vrijwilligers, ondernemers, stichtingen en verenigingen die de gemeente rijk is (spoor 1). (Basis)voorzieningen die openstaan voor alle bewoners (spoor 1). Ondersteuning dichtbij huis die aansluit op de behoefte en mogelijkheden van de inwoners en hun netwerk. Het gaat hierbij met name om langdurige ondersteuning in het alledaagse (spoor 2). Geïndiceerde zorg voor kortdurende of complexe interventies (spoor 3). De opgave bij het realiseren van het doel van de transformatie is om zoveel als mogelijk vragen van inwoners laagdrempelig op te lossen met gebruikmaking van spoor 1 en 2 en daarmee minder een beroep te doen op voorzieningen van spoor 3. De werkwijze met sporen is vergelijkbaar met de Harense Rotonde.

We bieden jeugdhulp waar een jeugdige of zijn ouders dit nodig hebben bij problemen met het opgroeien, de zelfredzaamheid of maatschappelijk participatie. In de gemeente Groningen willen we:

- De opvoedkracht van ouders en de zelfredzaamheid van jeugdigen versterken zodat ze eventuele problemen zoveel mogelijk binnen het eigen netwerk zelf kunnen oplossen;
- Dat jeugdigen zoveel mogelijk in hun eigen omgeving opgroeien en deelnemen aan het gewone leven. Ondersteuning bieden we in de natuurlijke omgeving. Hiertoe transformeren we het jeugdstelsel;
- Dat de betrokken jeugdigen en betrokken ouders/opvoeders de begeleiding en ondersteuning krijgen die nodig is. En dat ze daar tevreden over zijn;
- Streven naar het inzetten van minder intensieve specialistische jeugdhulp en het voorkomen van terugval.

De school is een plek om problemen vroeg te signaleren. Gemeenten en schoolbesturen hebben daarbij een eigen verantwoordelijkheid. Gezamenlijk gaan we uit van: één kind, één gezin, één plan, één regisseur en één integrale benadering op het gebied van gezondheidszorg, onderwijs, maatschappelijke ondersteuning en werk & inkomen. Daarom werken we samen op lokale, regionale en provinciale schaal.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicatoren	Beoogd 2019
% cliënten Wmo (18 jaar e.o.) dat zegt door de geboden ondersteuning de dingen die men wil beter te kunnen doen (eigen regie)	> 80%
% cliënten Wmo (18 jaar e.o.) dat zegt door de geboden ondersteuning zich beter te kunnen redden (zelfredzaamheid)	> 80%
% cliënten Wmo (18 jaar e.o.) dat zegt door de geboden ondersteuning een betere kwaliteit van leven te hebben gekregen	> 75%
% cliënten Wmo (18 jaar e.o.) dat zegt dat de geboden ondersteuning past bij de hulpvraag	> 80%
% cliënten Wmo (18 jaar e.o.) dat zegt dat de kwaliteit van de geboden ondersteuning goed is	> 80%
Aantal geïndiceerde vervoer- en woonvoorzieningen	kengetal
Aantal geïndiceerde maatwerk voorzieningen individuele ondersteuning	kengetal
Aantal geïndiceerde maatwerk voorzieningen groepsgerichte ondersteuning	kengetal
Aantal geïndiceerde maatwerk voorzieningen kortdurend verblijf	kengetal

Hoe staan we ervoor?

Met ingang van 2019 gaan de Gebiedsondersteunende Netwerken (GON) van start in vier gebieden, exclusief Haren. Hierin geven vier hoofdaanbieders met een vast bedrag (lump sum) vorm aan de individuele begeleiding, de dagbesteding, het kortdurend verblijf en sociale activering voor volwassenen. Uitbreiding met het gebied van Haren is niet eerder mogelijk dan 2021. Daarnaast zijn er in 2019 nieuwe raamovereenkomsten voor de huishoudelijke hulp en de algemene voorziening huishoudelijke hulp van kracht. Voor het doelgroepenvervoer (leerlingenvervoer, Wmo-vervoer en WSW-vervoer) hebben wij een aanbesteding uitgevoerd samen met alle overige Groningse en Drentse gemeenten en de provincies Groningen en Drenthe. Medio 2017 is een overeenkomst afgesloten voor de periode 2018 tot augustus 2022.

De jeugdhulp is in 2018 weer gezamenlijk met alle Groninger gemeenten via de RIGG ingekocht. Sindsdien zijn we niet langer financieel solidair voor alle jeugdhulpvormen. De continuïteit en de beschikbaarheid van de gewenste jeugdhulp voorzieningen is daarmee gewaarborgd. We blijven als Groninger gemeenten gezamenlijk sturen op de beoogde transformatie van het jeugdstelsel. De toegangsfunctie tot gespecialiseerde jeugdhulp en het deel van de ambulante jeugdhulp die we beide vanuit de stichting WIJ laten uitvoeren is geen onderdeel van de gemeenschappelijke inkoop en doen we als gemeente zelf. De gespecialiseerde jeugdhulp wordt daarnaast ook ingezet via verwijzingen huisartsen, medisch specialisten en gecertificeerde instellingen voor jeugdbescherming.

Wij hebben de jongerenaanpak ingezet om de integrale werkwijze jeugdhulp, onderwijs en arbeidsmarkt te realiseren. De pilot School als Wijk is in 2016 geborgd door middel van de inzet van het voortgezet onderwijs (VO) WIJ-team. We organiseren frequente overleggen tussen de contactpersonen onderwijs en de WIJ-teams om de samenwerking te bevorderen. Binnen de Jongeren aanpak speelt de Taskforce Jongeren een centrale rol. De Taskforce biedt onder andere een escalatiemodel voor professionals die met kwetsbare jongeren werken en is bevoegd om oplossingen voor een jongere te forceren als professionals er niet uitkomen. Onderdeel hiervan is ook het (snel) aanpassen van uitvoeringsbeleid als jongeren als neveneffect van dit beleid in de knel raken.

Wat willen we bereiken in 2019?

Met de nieuwe wijze van bekostiging van de individuele en groepsgerichte ondersteuning willen we een versnelling van de transformatie bewerkstelligen en een verbinding realiseren met de Participatiewet. De vier geselecteerde hoofdaanbieders hebben zich verbonden aan de transformatieopgave en treden daarmee op als partners bij het anders organiseren en innoveren van de ondersteuning. Zij ontvangen hier ook budget voor. In 2019 werken we samen met de ketenpartners verder aan de transformatie van het jeugdhulpstelsel, aan de hand van de Transformatieagenda jeugdhulp 2018 - 2020. We willen waar mogelijk de intramurale zorg verminderen en meer substitutie van zwaardere intensieve zorgvormen door meer ondersteuning en zorg dichtbij. Hiermee willen we bereiken dat onze inwoners zoveel mogelijk in hun eigen omgeving opgroeien en zich ontwikkelen, en deelnemen aan het gewone leven.

Om deze transformatie opgaven te realiseren richten we de samenwerking tussen de WIJ-teams (spoor 2) en de specialistische hulp (spoor 3) effectief in; en werken we aan de domein-overstijgende samenwerking binnen de specialistische jeugdhulp.

Specifiek in Ten Boer werken we aan een 'doorbraakproject'. Binnen dit project worden (zo mogelijk) alle budgetten in het sociaal domein van Ten Boer gebundeld in een ondersteuningsfonds. Het betreft de huidige lasten Wmo, Jeugd, schuldhulpverlening, bijzondere bijstand, welzijnswerk, statushouders en armoede. Door

inzet van dit fonds maken we mogelijk dat de ondersteuning van de inwoners van Ten Boer zo integraal mogelijk georganiseerd kan worden.

Om de reeds ontwikkelde jongerenaanpak goed te borgen houden we aandacht voor goede onderlinge relaties met interne en externe partners en zorgen we voor duidelijke en transparante werkprocessen die goed op elkaar aansluiten. Hierbij stellen we de leefwereld van de jongeren centraal en indien nodig zorgen we voor maatwerk. We werken samen aan het doel om jongeren te ondersteunen om (economisch) zelfstandige inwoners van onze gemeente te worden.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Eind 2018 zijn we gestart met een pilot waarbij dagbesteding voor volwassenen als algemene voorziening wordt aangeboden in Ten Boer. Het doel is om ook hier laagdrempelige ondersteuning en ontmoeting nabij te kunnen aanbieden;
- In 2018 is de nieuwe regionale inkoop van de jeugdhulp van start gegaan. Ook in 2019 bieden we jeugdhulp met vernieuwde producten. Belangrijk onderdeel hiervan is het omvormen van 'jeugdhulp verblijf' in een traject waarin verblijf een tijdelijk onderdeel is binnen een integraal ambulante traject;
- We voeren de pilot *Ondersteuner Jeugd en Gezin* verder in. De verwachting is dat de inzet van een Ondersteuner Jeugd bij de huisarts met aandachtsgebied jeugd en gezin verwijzingen naar de specialistische jeugdhulp kan verminderen dan wel voorkomen;
- Aan de hand van de Transformatieagenda jeugdhulp 2018 - 2020 werken we samen met de ketenpartners verder aan de transformatie van het jeugdstelsel:
 - Normaliseren en versterken eigen kracht jeugdige/gezin en context en eerder juiste hulp op maat, in aansluiting op de ondersteuningsbehoefte;
 - Vergroten van de inzet van intensief ambulante jeugdhulpvormen voor jeugdigen ter voorkoming van inzet van intramuraal aanbod;
 - Vergroten van de inzet van gezinsvormen en pleegzorg als alternatief voor intramurale setting;
 - Doorlopende zorgarrangementen voor jeugdigen die 18 jaar worden, zowel ambulante vormen als binnen verblijfsvormen;
- We continueren de acties op verbeterpunten in de integrale ondersteuning aan kwetsbare jongeren in 2019 binnen de bestaande beleids- en werkerreinen zoals Werk en Inkomen, Onderwijs en Jeugdhulp. Zie ook beleidsveld 4.1.3 [Positief opgroeien](#).
- We geven uitvoering aan het doorbraakproject in Ten Boer

4.2.3 Interventies Veilig opgroeien

Ouders hebben in de opvoeding de eerste verantwoordelijkheid. Maar ook familieleden, leerkrachten, vrienden, burens en sportbegeleiders spelen een rol. Samen zorgen ze voor 'opvoedkracht'. Waar nodig en mogelijk bieden we ondersteuning. Dat doen we zo vroeg mogelijk waarbij het gezin en de jeugdige in het dagelijks leven centraal staan. Hierbij werken wij aan preventie door zowel vroeg signalering te bevorderen als voorwaarden te creëren die bijdragen aan een positieve leefomgeving. Daar waar onveilige situaties toch ontstaan plegen wij effectieve interventies in het kader van onze aanpak Kindermishandeling. Met ingang van 1 januari 2015 is met de transformatie van de jeugdhulp de verantwoordelijkheid voor de aanpak van kindermishandeling volledig op gemeentelijk niveau neergelegd. In Groningen heeft deze aanpak hoge prioriteit, want alle kinderen hebben recht op een veilige leefomgeving. Tevens merken we hierbij op dat kindermishandeling hoge maatschappelijke kosten met zich meebrengt, want slachtoffers doen een groter beroep op gezondheidszorg en hulpverlening en lopen een sterk verhoogd risico om later opnieuw slachtoffer

of pleger te worden van huiselijk geweld. De veiligheid van kinderen is daarom voor ons een thema met grote maatschappelijke urgentie en we willen op verschillende niveaus op de kwaliteit van de aanpak sturen, zowel preventief als curatief.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019
Aantal meldingen bij Veilig Thuis kindermishandeling stad *	>500
Aantal kinderen dat uit huis geplaatst wordt **	<70
Aantal op de wachtlijst Veilig Thuis	<10
Aantal beschermingsonderzoeken door de Raad voor de Kinderbescherming rondom opvoedingsproblemen	<150

*Is het totaal aantal meldingen, geen unieke meldingen.

** Dit betreft het aantal machtigingen tot uithuisplaatsing. Het heeft niet alleen betrekking op onveiligheid, maar ook op bijv. verslaving en/of psychische problematiek.

Hoe staan we ervoor?

We vinden het van groot belang dat kindermishandeling zo vroeg mogelijk gesignaleerd wordt en daarom organiseren we voor maatschappelijke partners en omstanders activiteiten die gericht zijn op het herkennen van signalen en de toepassing van de Wet meldcode. Zo hebben we in april en in november tijdens de Week tegen Kindermishandeling een publiekscampagne georganiseerd over het signaleren van kindermishandeling. Tevens hebben we geïnvesteerd in de samenwerking tussen de gemeente en het onderwijs met als doel de signalering van kindermishandeling te verbeteren.

Daarnaast faciliteren we sinds 2015 samen met de andere Groninger gemeenten Veilig Thuis Groningen, het regionale advies- en meldpunt voor kindermishandeling en huiselijk geweld. Verder zijn we in 2018 gestart met de ontwikkeling van een multidisciplinaire aanpak (MDA++) voor ernstige casuïstiek huiselijk geweld en kindermishandeling. Tenslotte is de regio Groningen een van de deelnemende regio's aan het landelijke meerjarige onderzoek van Verwey-Jonker naar de effectiviteit van de hulp bij huiselijk geweld. Het resultaat van de 1e meting verwachten we halverwege 2019. De conclusies uit dit onderzoek zullen we betrekken bij onze maatregelen.

Wat willen we bereiken in 2019?

Het bevorderen van een veilige leefomgeving voor kinderen heeft voor ons grote prioriteit. Samen met alle betrokken partijen vanuit zorg en veiligheid realiseren we een duurzame aanpak, die we gezamenlijk gaan ontwikkelen in het regionale actieplan Geweld hoort nergens thuis. Daarin formuleren we maatregelen die enerzijds gericht zijn op signalering en melding van kindermishandeling en anderzijds op een effectieve aanpak.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Zie ook beleidsveld 4.1.3 [Positief opgroeien](#)
- Wij investeren door middel van de inzet van de aandacht(s) functionaris kindermishandeling (KMH) in kennisbevordering en in het voorkomen van handelingsverlegenheid bij professionals en omstanders;
- In lijn met landelijke afspraken ontwikkelen we samen met de Groninger gemeenten en alle betrokken partijen vanuit zorg en veiligheid een regionaal actieprogramma 'Geweld hoort nergens thuis';
- Wij continueren de activiteiten ten aanzien van de Week tegen de Kindermishandeling, de publiekscampagne en de ontwikkeling en implementatie van effectieve instrumenten om chronische problematiek te doorbreken;
- We dragen financieel bij aan lectoraat kindermishandeling;
- Wij intensiveren de samenwerking met het onderwijs, als belangrijke signalerende partner in het voorkomen en bestrijden van kindermishandeling. Wij hebben hier een start mee gemaakt door

aandacht(s) functionarissen te scholen en zien dat het loont te investeren in een betere verbinding tussen onderwijs en zorg (WIJ).

- We subsidiëren Veilig Thuis;
- We continueren de verdere ontwikkeling van een multidisciplinaire aanpak (MDA++) voor complexe en ernstige casuïstiek.
- We gaan ons een scherper beeld vormen van de hermeldingen bij Veilig Thuis. Dit is namelijk een belangrijke indicator waaruit we kunnen afleiden of de eerder in gang gezette hulpverlening (na de eerste melding) ook tot voldoende resultaat heeft geleid.

4.2.4 Beschermd wonen, opvang en huiselijk geweld

De Gemeente Groningen vervult op de beleidsterreinen Beschermd Wonen en Opvang de rol als Centrumgemeente. Het budget is per 1 januari 2019 voor 12 Groninger gemeenten en wordt beheerd door de centrumgemeente Groningen conform de Centrumregeling. We willen als gezamenlijke Groninger gemeenten iedere inwoner in staat stellen de eigen regie te voeren in het licht van de (sociale, fysieke en emotionele) uitdagingen van het leven. We hebben daarin ook de verantwoordelijkheid om kwetsbare inwoners, zoals dak- en thuislozen, verslaafden en ex-gedetineerden, zo kort als mogelijk en zolang als nodig, onderdak en begeleiding te bieden gericht op zelf rehabilitatie en duurzaam herstel. De voorzieningen Beschermd wonen en Opvang bieden opvang van inwoners in de provincie Groningen bij crisissituaties én opvang en begeleiding aan inwoners die vanwege psychiatrische aandoening of psychosociale problematiek aangewezen zijn op een niet (geheel) zelfstandige woonvoorziening. Daarnaast richten we ons op het voorkomen en bestrijden van huiselijk geweld. Hieronder verstaan we (ex-)partner-, ouderen- en kindermishandeling. We willen geweld in afhankelijkheidsrelaties zoveel mogelijk voorkomen en duurzaam beëindigen en als het zich voordoet adequaat optreden en opvang bieden.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. In onderstaande tabel zijn geen beoogde aantallen opgenomen met de indicatoren over het aantal gebruikers van nacht- en dagopvangvoorzieningen. De reden hiervoor is dat de opvangvoorzieningen onderdak moeten bieden aan iedereen die op de opvang een beroep doet zodat niemand op straat hoeft te slapen.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019
Aantal geregistreerde daklozen dat gebruik maakt van opvangvoorzieningen	**
Aantal unieke personen dat gebruikmaakt van de nachtopvang	**
Aantal unieke personen dat gebruikmaakt van de crisisopvang	**
Aantal unieke personen dat gebruikmaakt van de dagopvangvoorzieningen	**
Aantal unieke personen dat na crisisopvang duurzaam rehabiliteert met een eigen woonplek c.q. woonadres	>70
Aantal personen dat in 2 weken tenminste 3x of vaker per week gebruik maakt van de nachtopvang	**
Aantal unieke personen met een voorziening Beschermd wonen	**
Aantal meldingen van huiselijk geweld bij Veilig Thuis/gemeente	>900
Aantal huisverboden gemeente	>41
Aantal betrokken kinderen bij huisverboden	>40
Aantal casussen intensief casemanagement bij Veilig Thuis regio	>100
Aantal vrouwen van 18 jaar of ouder in de vrouwenopvang	<200
Aantal kinderen in de vrouwenopvang	<250
Aantal vrouwen dat niet kan worden opgenomen in de VO vanwege maximale bezetting	0
Gemiddelde duur van de opnameperiode van vrouwen	**

* Nieuwe indicator (0-meting). Op basis van realisatie 2019 formuleren we doelstellingen voor 2020

** Betreft een eindstand van een aantal unieke personen nachtopvang, crisisopvang, dagopvang en Beschermd wonen. Betreft een kengetal waaraan sec geen prestatiedoel gekoppeld is.

Hoe staan we ervoor?

Sinds 1 januari 2015 zijn gemeenten, naast opvang, ook verantwoordelijk voor beschermd wonen. De activiteiten hangen sterk met elkaar samen. De aanpak in relatie tot transformatie en vernieuwing van Beschermd Wonen en Opvang voert de centrumgemeente Groningen samen met de regio vanaf 2016 integraal uit (conform de Centrumregeling) binnen het programma Beschermd Wonen en Opvang.

Landelijk en regionaal zijn ontwikkelingen gaande om in 2021 taken en gelden van Beschermd wonen en Opvang over te hevelen naar alle (individuele) gemeenten.

Met ingang van 1 januari 2015 faciliteren we samen met de andere Groninger gemeenten Veilig Thuis Groningen, het regionale advies- en meldpunt voor kindermishandeling en huiselijk geweld. Daarnaast zijn we in 2016 voor zeer ernstige casuïstiek huiselijk geweld gestart met het project Intensief casemanagement, waarbij gedurende langere tijd (maximaal 1 jaar) een casemanager intensief, samen met alle betrokkenen, een systeemgerichte aanpak kan organiseren en begeleiden. Dit project is ondergebracht bij Veilig Thuis. Ook zijn we in 2018 samen met betrokken partijen vanuit zorg en veiligheid gestart met de ontwikkeling naar een multidisciplinaire aanpak van ernstige casuïstiek huiselijk geweld en kindermishandeling.

De capaciteit van de vrouwenopvang benutten we maximaal. In 2017 is de vrouwenopvang verhuisd naar een nieuwe voorziening in de Oosterparkwijk, met meer zelfstandige appartementen en waar wonen en zorg meer gescheiden wordt. Daarnaast zal het project intensief casemanagement naar verwachting een preventieve werking hebben.

Wat willen we bereiken in 2019?

Onverkort streven wij ernaar te voorkomen dat mensen zonder voorzieningen op straat belanden. Dit doen we door:

- In 2019 verwachten we een lichte stijging van het aantal mensen dat na crisisopvang duurzaam rehabiliteert. Het concreet maken van het convenant wonen zal in 2019 een positieve invloed hebben op de herhuisvestingsmogelijkheden van deze doelgroep.
- Met nieuwe inkoopproducten van Beschermd wonen cliënten meer individueel maatwerk te bieden: op basis van een inkoopprocedure starten we in 2019 met een modulair systeem van producten;
- Meer gemeentelijke sturing op een adequate ondersteuning van cliënten door uitbreiding van registratie en monitoring: er bestaat behoefte aan meer informatie over de (achtergrond)kenmerken van mensen die gebruik maken van de verschillende voorzieningen;
- Voorbereiding op overheveling van taken en middelen naar elke afzonderlijke Groninger gemeente in de uitvoering van BW: we gaan in 2019 proefdraaien met alle gemeenten met een nieuw ontwikkeld financieel verdeelmodel. In 2021 zal dit definitief zijn beslag krijgen;
- Meer oplossen in de eigen regio en omgeving: consultants in de gemeente zijn inmiddels getraind op indicatiestelling BW, vooruitlopend op een zelfstandige uitvoering van de toegang in 2020. Het huidige (ondertekende) convenant 'huisvesting (ex)cliënten BW&O' geeft elke gemeente ook de opdracht, na een tijdelijk intramuraal verblijf, inwoners de mogelijkheid te bieden om weer in de eigen gemeente te gaan wonen;
- Vergroting deelname aan de maatschappij van cliënten Beschermd wonen en Opvang: Het is belangrijk dat mensen zoveel mogelijk zelfredzaam zijn en regie hebben over het eigen leven. Bemoeizorg (OGGZ) is hierin een belangrijk middel. Zodra mensen in staat zijn om (weer) zelfstandig inhoud en vorm te geven aan het (eigen) leven dan zijn vervolgstappen, zoals vormen van zelfstandige huisvesting, hierin ontzettend belangrijk;
- Vrouwenopvang: verminderen instroom en bevorderen van de door- en uitstroom.

- Verbetering aanpak voor complexe en chronische huiselijk geweldsituaties;
- Doorontwikkeling van Veilig Thuis, gericht op verbeterde samenwerking met lokale teams, de monitorfunctie en de nieuwe radarfunctie n.a.v. de aanscherping van de Wet meldcode;
- Verbeteren preventie, signalering en aanpak van alle vormen van huiselijk geweld.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Invulling geven aan het gezamenlijk plan voor decentralisatie van taken voor Beschermd wonen & Opvang naar individuele gemeenten;
- Kwetsbare inwoners, zoals dak- en thuislozen, verslaafden en ex-gedetineerden, zo kort als mogelijk en zolang als nodig, onderdak en begeleiding te bieden gericht op zelf rehabilitatie en duurzaam herstel;
- Adequate voorzieningen Beschermd wonen en begeleiding bieden aan inwoners die wegens psychiatrische aandoening of psychosociale problematiek aangewezen zijn op een niet (geheel) zelfstandige woonvoorziening;
- Faciliteren van opvangvoorziening voor slachtoffers van huiselijk geweld en monitoren van de in-, door- en uitstroom;
- Uitvoering geven aan het project intensief casemanagement en de doorontwikkeling van de multidisciplinaire aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling (MDA++);
- Subsidiëren Veilig Thuis en sturen op resultaten;
- Ontwikkelen regionaal actieprogramma samen met de Groninger gemeenten en alle externe betrokken partijen.

4.2.5 Vluchtelingen en asielzoekers

Wij nemen onze verantwoordelijkheid bij het huisvesten, integreren en participeren van asielzoekers en statushouders. Gezamenlijk concentreren we ons op een versnelling waarbij we de inspanningen voor asielzoekers en vluchtelingen eerst en voornamelijk richten op huisvesting. Voor de vergunninghouders richten we ons vervolgens op taalverwerving, opleiding, participatie, werk en gezondheid. We intensiveren de maatschappelijke begeleiding van de groep inburgeringsplichtige vergunninghouders. We hebben een begin gemaakt met het afnemen van een assessment bij vergunninghouders en maken op basis daarvan met de betrokkene een persoonlijk trajectplan. Daarbij zoeken we actief naar het ‘verborgen talent’ van individuen. Hiermee willen we voorkomen dat deze nieuwkomers langdurig aan de maatschappelijke zijlijn komen te staan. Alles is erop gericht om een snelle verbinding tot stand te brengen tussen asielzoeker, vergunninghouder en de Groningse samenleving.

Door de toename van het aantal statushouders is de druk op een aantal gebieden (huisvesting, maatschappelijke begeleiding, onderwijs) toegenomen. In de gemeente Groninger is er vanaf 2016 voor gekozen te werken op basis van het programma VAS (Vluchtelingen, Asielzoekers, Statushouders) en een actieplan, waarbij naast de eigen gemeentelijke taken, ook een betere samenwerking en gecoördineerde aanpak met al onze partners aan de orde zijn. Met ingang van 2019 brengen we de activiteiten en taken van het programma terug in de staande organisatie (met name de directies Maatschappelijke Ontwikkeling, Stadsontwikkeling en WIMP) waarbij integrale sturing wordt belegd bij de Directie Maatschappelijke Ontwikkeling.

Belangrijke opgaven voor 2019 zijn het realiseren van de taakstelling huisvesting, het bieden van maatschappelijke begeleiding aan inburgering-plichtige vergunninghouders, het in beeld brengen van de doelgroep door middel van assessment en individueel trajectplan, het uitvoeren van parallelle trajecten en de voorbereiding op de stelselherziening inburgering die naar verwachting vanaf 2020 van kracht wordt.

Om het gehele proces goed te kunnen monitoren en daar waar nodig input voor versnelling te geven,

hebben wij in oktober 2015 het programma Vluchtelingen, Asielzoekers en Statushouders (VAS) ingericht. De activiteiten van dit programma vallen binnen [Programma 1: Werk en inkomen](#), [Programma 3: Onderwijs](#) en [Programma 8: Wonen](#).

We willen in Groningen voorkomen dat asielzoekers en vluchtelingen zonder voorzieningen op straat belanden, met criminaliteit in aanraking komen of een risico voor de openbare orde vormen. We willen dat deze kwetsbare nieuwkomers in onze gemeente toekomstperspectief hebben, dan wel op respectvolle wijze toewerken naar een toekomstperspectief in het land van herkomst.

Over het bieden van onderdak aan mensen zonder recht op verblijf of opvang hebben gemeenten en het Rijk jarenlang discussie gevoerd. Met de ondertekening van een samenwerkingsafpraak in november 2018 is het mogelijk geworden deze opvang te bieden met financiering door het Rijk. Het gaat daarbij om de uitbouw van de bestaande bed bad brood-voorziening tot een (pilot)-LVV (Landelijke Vreemdelingen Voorziening). De pilot-LVV is per 1 april 2019 van start gegaan.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019
Aantal gehuisveste vergunninghouders	228
Aantal mensen in bed-bad-broodvoorziening	270
Aantal personen in noodopvang (exclusief personen in bed-bad-broodvoorziening)	18
Aantal personen dat in maatschappelijke begeleiding is genomen	142
Aantal ex-alleenstaande minderjarige vreemdelingen (AMV) met leefgeld	16

Hoe staan we ervoor?

De taakstelling huisvesting vergunninghouders is de afgelopen periode, na de piekjaren 2016 en 2017 iets afgenomen. In samenspraak met corporaties zoeken we naar manieren om aan de taakstelling te blijven voldoen. Vergunninghouders die aan de gemeente Groningen zijn toegewezen, krijgen maatschappelijke begeleiding van Humanitas. In Ten Boer wordt de maatschappelijke begeleiding uitgevoerd door De Deel, in Haren door welzijnsorganisatie Torion. Een nieuw onderdeel van de maatschappelijke begeleiding is een kennismaking met kernwaarden van de Nederlandse samenleving en het ondertekenen van de participatieverklaring.

Om de integratie en participatie van vergunninghouders een flinke impuls te geven, hebben we binnen de directie WIMP onder de naam 'Thuis In 050' een Coördinatiepunt Nieuwkomers opgezet. Het streven is bij elke vergunninghouder een assessment af te nemen en op basis daarvan in samenspraak met de betrokken vergunninghouder een persoonlijk trajectplan op te stellen. In het Coördinatiepunt Nieuwkomers zorgen we tevens voor afstemming met Humanitas, de ROC's en de WIJ-organisatie. Op basis van het convenant Samen Inburgeren, dat we met drie onderwijsinstellingen, Alfa-college, Noorderpoort en Hanzehogeschool zijn aangegaan, hebben we parallelle trajecten ontwikkeld. Daarbij kunnen vergunninghouders naast de reguliere inburgering gelijktijdig extra taallessen volgen, een beroepsgerichte opleiding volgen of werkervaring opdoen. Ook zetten we parallelle trajecten in voor mensen die naar verwachting nooit zullen slagen voor hun inburgeringsexamen, maar die zich via het volgen van een traject toch de Nederlandse taal eigen kunnen maken.

Met ingang van 1 april 2019 starten we een pilot-LVV waardoor we, met financiering door het Rijk, opvang kunnen bieden aan afgewezen vreemdelingen zonder recht op verblijf of rijksopvang. DE pilot-LVV heeft een maximale capaciteit van 300 plaatsen.

Asielzoekers die rechtmatig in Nederland verblijven, maar niet in aanmerking komen voor opvang door het Rijk, bieden wij materiële ondersteuning via het fonds Knelpunten noodopvang. Dit fonds gebruiken we ook om de eigen bijdrage te vergoeden van medicatie voor onverzekerbare vreemdelingen. In noodgevallen worden ook noodzakelijke tandartskosten vergoed uit het fonds Knelpunten noodopvang. Wij subsidiëren Vluchtelingenwerk Noord Nederland voor het bieden van maatschappelijke- en juridische ondersteuning aan ex-Alleenstaande Minderjarige Vreemdelingen (ex-AMV's). Die ondersteuning is bedoeld voor het verkrijgen van een verblijfsstatus in Nederland of, als dat geen mogelijkheid is het realiseren van terugkeer naar het land van herkomst. Ex-AMV's die actief meewerken aan het krijgen van een helder toekomstperspectief komen tevens in aanmerking voor materiële ondersteuning in de vorm van leefgeld.

De GGD voert sinds 2009 de publieke gezondheid asielzoekers uit. Het COA betaalt de GGD voor de uitvoering van taken in de opvanglocaties op het gebied van jeugdgezondheidszorg, infectiebestrijding, collectieve gezondheidsbevordering, individuele preventie SOA/HIV, seksuele en reproductieve gezondheid. Net als voor alle inwoners van de gemeente voert de GGD ook voor vergunninghouders haar publieke gezondheidstaken uit.

Wat willen we bereiken in 2019?

Ook in 2019 willen we voldoen aan de taakstelling voor de huisvesting van vergunninghouders. Vanaf het moment van koppeling aan de gemeente bieden we praktische hulp en ondersteuning door het aanbod van de maatschappelijke begeleiding voor vergunninghouders.

We willen bereiken dat meer vergunninghouders de inburgering met succes afronden en actief participeren in de Nederlandse samenleving. Daarbij willen we elke vergunninghouder op maat de passende ondersteuning bieden. Om dat te realiseren willen we beschikken over een ruim aanbod aan (parallele) trajecten.

De GGD wil alle kinderen tot 18 jaar van asielzoekers en vergunninghouders goed in beeld te hebben, jeugdgezondheidszorg aanbieden en bij bedreigingen van de gezondheid of ontwikkeling de juiste ondersteuning en zorg inschakelen. Voor alle asielzoekers en vergunninghouders geldt dat de GGD vanuit haar taken publieke gezondheid deze doelgroep zo goed mogelijk wil bereiken om de gezondheidsrisico's zo veel mogelijk te beperken. Samenwerking met alle partners op het gebied van zorg, welzijn zijn essentieel om tijdig passende zorg te bieden.

Onverkort streven wij ernaar te voorkomen dat mensen zonder voorzieningen op straat belanden. Daartoe gaan we in 2019 van met een pilot LVV.

Wat gaan we hiervoor doen?

- We huisvesten vergunninghouders in samenwerking met het COA en de woningcorporaties.
- We ontwikkelen huisvestingsarrangementen voor jonge alleenstaande vergunninghouders, die vanaf het moment dat ze 18 jaar worden door gemeenten moeten worden gehuisvest;
- We organiseren een aanbod maatschappelijke begeleiding. In de stad Groningen wordt dit uitgevoerd door Humanitas, in Ten Boer vanuit De Deel en in Haren vanuit het sociaal team;
- We blijven volop inzetten op het versterken van integratie en participatie van vergunninghouders. Het coördinatiepunt nieuwkomers vervult daarbij een centrale rol, met het afnemen van assessments, het opstellen van individuele trajectplannen en het bieden van individuele trajectbegeleiding. Ook in 2019 bieden we de mogelijkheid voor vergunninghouders om naast de inburgering parallele trajecten te volgen;

- We bieden praktische hulp en maatschappelijke begeleiding aan vergunninghouders die in de gemeente Groningen komen te wonen;
- In 2019 bereiden we ons voor op de stelselherziening Inburgering, die naar verwachting vanaf 1 januari 2020 van kracht wordt;
- In de pilot-LVV bieden we sobere opvang aan vreemdelingen zonder opvang door het Rijk en ondersteunen hen;
- in het verhelderen van een realistisch toekomstperspectief. We bieden juridische- en materiële ondersteuning aan uitgeprocedeerde vreemdelingen;
- De GGD zet extra capaciteit in ten behoeve van de publieke gezondheid voor deze doelgroep gericht op jeugdgezondheidszorg, vroegsignalisering, gezondheidsbevordering, leefstijl, overgewicht, bewegen, middelengebruik, seksuele gezondheid en versterken van gezondheidsvaardigheden.

Bijdrage(n) verbonden partijen

GR PG & Z (RIGG/GGD)

Relevante beleidsinformatie

Het openbaar belang betreft de bescherming en bevordering van de gezondheid van de bevolking, de rampenbestrijding en crisisbeheersing en het (doen) organiseren van zorg aan de bevolking.

Op 9 december 2016 heeft het Algemeen Bestuur van de GR PG&Z het koersdocument 'Publieke Gezondheid in de regio Groningen; ontwikkelperspectief 2017-2020' vastgesteld. In het Koersdocument wordt de ontwikkeling van de GGD de komende jaren weergegeven. Uitgangspunt is transformatie van de dienstverlening in combinatie met de mogelijkheid dat we als gemeente jaarlijks de keuze hebben om taken die niet verplicht bij de GGD zijn belegd, wel of niet door de GGD te laten uitvoeren of elders te beleggen. Daarnaast kunnen we met een jaarlijks af te sluiten dienstverleningsovereenkomst (DVO) de verhouding tussen de gemeente (opdrachtgever) en de GGD (opdrachtnemer) opnieuw vormgeven. Met de DVO kunnen we specifieke afspraken maken binnen de producten over de uitvoering ervan in onze gemeente. Op deze manier kunnen we als gemeente meer regie nemen en vindt optimale aansluiting plaats van de taken op het gebied van publieke gezondheid bij ons lokale sociale domein (WIJ). Ook maken we op deze manier meer gebruik van de expertise van de GGD om onze doelen op het gebied van Healthy Ageing/ gezondheidsbeleid 2018-2021 te realiseren. Eind 2018 is de dienstverleningsovereenkomst voor 2019 getekend.

In het Koersdocument wordt gesteld dat uit oogpunt van governance een meer zelfstandige positionering van GGD Groningen aanbeveling verdient. Op basis hiervan heeft bureau Lysias, in opdracht van het algemeen bestuur PG&Z, eind 2017 vijf positioneringsvarianten beschreven en vergeleken. Begin 2018 is door het algemeen bestuur het principebesluit genomen voor de positioneringsvariant 'zelfstandig met een SLA voor gedeeltelijke ondersteuning op het gebied van bedrijfsvoering door de gemeente Groningen'. Op 6 juli 2018 heeft het algemeen bestuur het definitieve besluit genomen. Ondertussen is het verzelfstandigingsproces in gang gezet met 1 januari 2020 als realisatiedatum.

Beleidsrisico	Verwijs naar hierna relevante beleidsinformatie.
---------------	--

GR Centrumregeling beschermd wonen Groningen

Relevante beleidsinformatie	Middels deze samenwerkingsovereenkomst is de gemeente Groningen gemandateerd taken uit te voeren op het terrein van Beschermd wonen en opvang namens de overige gemeenten in de provincie Groningen.
Beleidsrisico	Geen.

GR Publiek vervoer Groningen, Drenthe

Relevante beleidsinformatie	Gemeenten zijn verantwoordelijk voor het doelgroepenvervoer. Dit is onder meer het vervoer van mensen met een Wmo-indicatie, leerlingen die op grond van de gemeentelijke verordening leerlingenvervoer voor vervoer in aanmerking komen en in enkele gemeentes het Participatiewet vervoer. Om dit te kunnen realiseren hebben alle gemeenten van Groningen en Drenthe zich verenigd in het samenwerkingsverband Publiek Vervoer. Publiek vervoer heeft als doel een optimaal vervoersnetwerk te creëren, dat betaalbaar en toekomstbestendig is en waarin duurzaam gebruik wordt gemaakt van alle beschikbare vervoersmiddelen.
Beleidsrisico	geen

Voor meer informatie over de verbonden partijen zie [paragraaf 6 verbonden partijen](#).

Financiën

In dit onderdeel werken wij de financiën behorende bij dit programma uit door het financiële overzicht op het niveau van beleidsveld te geven en daarbij inzichtelijk te maken welke intensiveringen en hervormingen zijn verwerkt. Per deelprogramma geven we een toelichting op de belangrijkste onderdelen van de lasten- en baten.

Financieel overzicht lasten en baten

Welzijn gezondheid en zorg					
Nr	Omschrijving	Primitieve begroting			
		Bedragen x 1.000 euro	2019	2020	2021
Lasten					
04.1	Sociaal klimaat	48.568	48.741	48.606	48.187
04.1.2	Bevorderen soc samenhang leefb	12.466	12.513	12.550	12.604
04.1.3	Positief opgroeien	19.426	19.426	19.426	19.426
04.1.4	Diversiteit integratie emancip	841	841	841	841
04.1.5	Lok gezondheidsbeleid IZB OGZ	15.835	15.961	15.789	15.316
04.2	Passende ondersteuning en zorg	238.084	236.196	230.581	233.357
04.2.1	Ondersteunende voorzieningen	30.740	28.646	27.346	27.046
04.2.2	Specialistische zorgvoorzienin	181.930	182.500	178.031	181.109
04.2.3	Interventies veilig opgroeien	0	0	0	0
04.2.4	Besch.wonen,opvang,huis.geweld	23.564	23.499	23.653	23.652
04.2.5	Vluchtelingen en asielzoekers	1.850	1.550	1.550	1.550
	Totaal	286.652	284.937	279.186	281.544
Baten					
04.1	Sociaal klimaat	24.301	24.728	24.801	24.801
04.1.2	Bevorderen soc samenhang leefb	803	1.230	1.303	1.303
04.1.3	Positief opgroeien	15.733	15.733	15.733	15.733
04.1.4	Diversiteit integratie emancip	1	1	1	1
04.1.5	Lok gezondheidsbeleid IZB OGZ	7.764	7.764	7.764	7.764
04.2	Passende ondersteuning en zorg	8.043	8.105	7.855	7.855
04.2.1	Ondersteunende voorzieningen	32	32	32	32
04.2.2	Specialistische zorgvoorzienin	6.043	6.105	5.855	5.855
04.2.3	Interventies veilig opgroeien	0	0	0	0
04.2.4	Besch.wonen,opvang,huis.geweld	1.128	1.128	1.128	1.128
04.2.5	Vluchtelingen en asielzoekers	840	840	840	840
	Totaal	32.343	32.832	32.655	32.655

Geraamd resultaat voor bestemming	254.309	252.105	246.531	248.889
Reserve mutaties				
Totaal toevoegingen	3509	5.365	3.674	4.077
Totaal onttrekkingen	2.019	2.014	2.011	2.011
Geraamd resultaat na bestemming	255.799	255.456	248.194	250.955

Overzicht intensiveringen voorgaande jaren

04 Welzijn, gezondheid en zorg								
(Bedragen x 1.000 euro)	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)
04.1 Sociaal klimaat								
VSD, programmakosten	-600							
04.2 Passende ondersteuning en zorg								
Tekort sociaal domein	2.161		1.082					
Aanvullen reserve Sociaal Domein	500		2.000					
Campusdiep	60							
Wmo/BW/Jeugd	6.400		5.300		4.300			
Ontwikkeling vluchtelingen, asielzoekers en statushouders	300							
Totaal 04 Welzijn, gezondheid en zorg	8.821	0	8.382	0	4.300	0	0	0

Zie het [financieel meerjarenbeeld](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle intensiveringen voorgaande jaren.

Overzicht intensiveringsmiddelen Coalitieakkoord 2019-2022

04 Welzijn, gezondheid en zorg								
	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)
04.1 Sociaal klimaat								
Subsidies beheer en accommodaties (inc)			35		25		25	
Subsidies beheer en accommodaties (struct)	20			50				
04.2 Passende ondersteuning en zorg								
Aanvullende zorgkosten Wmo & Jeugd	12.287		12.902			9.632		
Terugdringen zorgkosten (inkoop jeugd, WIJ & OJG)	400		1.050		1.275			1.200
Aanpak multiproblematiek (frictiekosten)	500		250					
Afschaffen algemene voorz huish hulp (frictiekosten)	660							
Aanpak problematische doelgroepen	168		98		98		98	
Huisvesting WIJ		450						
Totaal 04 Welzijn, gezondheid en zorg	14.035	450	14.335	50	1.398	9.632	123	1.200

Zie de [financiële knelpunten en ambities 2019](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle aanvullende intensiveringen 2019.

Overzicht hervormingen Coalitieakkoord 2019-2022

04 Welzijn, gezondheid en zorg	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)
04.1 Sociaal klimaat								
Reserves instellingen			177					
Minder subsidies aan instellingen			250			500		
Transformatiebudget GGD						300		
04.2 Passende ondersteuning en zorg								
Reserves instellingen *			14					
Minder subsidies aan instellingen *			20			40		
Terugdringen zorgkosten (inkoop jeugd, WIJ & OJG)	140		3.460		5.960			7.460
Integrale aanpak multiproblematiek			1.000			3.000		
Afschaffen algemene voorz huishoudelijke hulp				850				
Totaal 04 Welzijn, gezondheid en zorg	140	0	4.921	850	5.960	3.840	0	7.460

* De maatregelen reserves instellingen en minder subsidies aan instellingen is een administratieve verwerking die nader inhoudelijk ingevuld moet worden.

Ga naar [hervormingen 2019-2022](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle hervormingen

Integrale financiële toelichtingen begroting 2019

4.1 Sociaal klimaat	Lasten	Baten	Saldo
(Bedrag x 1.000 euro)	48.568	24.301	-24.267
Bestaand beleid	48.548	24.301	-24.247

Onderstaande toelichting heeft betrekking op het bestaande beleid

Toelichting op de lasten van 48,5 miljoen euro:

Van de totale lasten heeft 23,5 miljoen euro betrekking op de GGD. Bijna 60% van dit bedrag is bestemd voor de jeugdgezondheidszorg. Daarnaast zijn er gelden begroot voor logopedie, openbare geestelijke gezondheidszorg, technische hygiëne-inspectie, tuberculosebestrijding, gezondheidsbevordering en seksuele gezondheid. De lasten van de GGD worden nagenoeg volledig gecompenseerd door baten. Totaal bedragen de baten van de GGD 22,5 miljoen euro. Het verschil van afgerond 1 miljoen euro zijn de gemeentelijke kosten voor de GGD (bijdrage stad en instandhoudingskosten).

Naast de bedragen betreffende de GGD zijn bedragen begroot voor openbare gezondheidszorg (7,8 miljoen euro), sociale participatie (7,5 miljoen euro), informele zorg en ouderenbeleid (2,9 miljoen euro), positief opvoeden (2,9 miljoen euro), jeugdgezondheidszorg (1,1 miljoen euro) en diversiteitsbeleid (0,8 miljoen euro).

Daarnaast is er voor vastgoed een bedrag begroot van 2 miljoen euro.

Toelichting op de baten van 24,3 miljoen euro:

Van de totale baten ad. 24,3 miljoen euro heeft 22,5 miljoen euro betrekking op de GGD. We ontvangen rijksmiddelen en middelen van de deelnemende gemeenten rechtstreeks en via de gemeenschappelijke regeling PG&Z.

De overige baten zijn enerzijds ook baten die we ontvangen van andere gemeenten voor 'School als Wijk' en 'Zorg voor jeugd' en anderzijds ontvangen we vergoedingen voor uitgeleend personeel en huuropbrengsten.

Coalitieakkoord 2019-2022	20	0	-20
gezond, groen en gelukkig			
Groningen			

Onderstaande toelichting heeft betrekking op de intensiveringen in het coalitieakkoord

Voor het oplossen van knelpunten in een aantal accommodaties in algemene laagdrempelige voorzieningen in de wijk is in 2019 20 duizend euro beschikbaar.

Onderstaande toelichting heeft betrekking op de hervormingen in het coalitieakkoord

In het coalitieakkoord zijn voor 2019 geen hervormingen binnen deelprogramma 4.1 opgenomen.

4.2 Passende ondersteuning en zorg	Lasten	Baten	Saldo
(Bedrag x 1.000 euro)	238.084	8.043	-230.041
Bestaand beleid	223.840	8.124	-215.716

Onderstaande toelichting heeft betrekking op het bestaande beleid

Toelichting op de lasten van 223,8 miljoen euro:

Voor Beschermd Wonen (BW), Maatschappelijke Opvang (MO) en Vrouwen Opvang (VO) geldt dat we een regionale taak hebben. Met deze beleidsvelden is respectievelijk 70,8 miljoen euro (BW), 17,5 miljoen euro (MO) en 5,0 miljoen (VO) euro gemeoid.

Voor de posten die alleen betrekking hebben op de gemeente Groningen, zijn de belangrijkste posten: Jeugd zorgkosten (47,5 miljoen euro), Wmo 18+ (34,4 miljoen euro), WIJ (30,3 miljoen euro), Wmo overige voorzieningen (6,9 miljoen euro), Wmo huishoudelijke hulp (5,8 miljoen euro) en de Meerkostenregeling (2,4 miljoen euro).

Toelichting op de baten van 8,1 miljoen euro

De grootste batenpost is de eigen bijdrage die we van cliënten verwachten. We verwachten 3,8 miljoen euro aan eigen bijdrage Beschermd wonen en 1,9 miljoen euro aan eigen bijdrage Wmo te ontvangen.

Daarnaast hebben we een Rijksbijdrage voor heroïneverstrekking begroot van afgerond 1,0 miljoen euro en verwachten we van het COA een bedrag van 0,8 miljoen euro voor de opvang van vluchtelingen en asielzoekers.

De overige baten zijn geringer van omvang en hebben betrekking op ontvangsten voor Vrouwen- en Maatschappelijke Opvang, Wmo overige voorzieningen, Meerkostenregeling, toegang Jeugdzorg, WIJ en interventie veilig groeien.

Coalitieakkoord 2019-2022	14.244	-81	-14.325
gezond, groen en gelukkig			
Groningen			

Onderstaande toelichting heeft betrekking op de intensiveringen in het coalitieakkoord (14.384 duizend euro)

We worden geconfronteerd met forse tekorten binnen de Wmo en de Jeugdwet. We hebben daarom 12,2 miljoen euro aan intensiveringen zorgkosten opgenomen. Van dit bedrag heeft 8,8 miljoen euro betrekking op aanvullende zorgkosten Jeugd, 1,8 miljoen euro op aanvullende zorgkosten Wmo, 1,3 miljoen euro op aanvullende zorgkosten Beschermd wonen en 285 duizend euro op extra uitvoeringskosten. Hiermee samenhangend hebben we in programma 14 extra gelden opgenomen voor de extra kosten toezicht en handhaving (280 duizend euro).

Om positieve lange termijneffecten te kunnen realiseren hebben we meerdere maatregelen in beeld gebracht. Hierbij zetten we in op een intensieve samenwerking met de diverse instellingen. De maatregelen zijn er mede op gericht de zorgkosten te beheersen. Voor de kosten voor het uitvoeren van de maatregelen betreffende de ondersteuners jeugd en gezin (OJG) is 400 duizend euro beschikbaar. Daarnaast richten wij ons de komende periode op de aanpak van 240 multiprobleem gezinnen, waarbij we toewerken naar een duurzaam perspectief op verbetering. Hiervoor hebben we in 2019 een bedrag opgenomen van 500 duizend euro.

Om meer grip te krijgen op de toegang en toegekende uren optimaliseren we de mogelijkheden voor huishoudelijke hulp en schaffen we de algemene voorziening huishoudelijke hulp af. Voor de frictiekosten die hiermee gepaard gaan, hebben we in 2019 een bedrag beschikbaar van 660 duizend euro.

Bij de vorming van de nieuwe Stichting WIJ zijn wij verantwoordelijk gebleven voor de huisvesting en de facilitaire

ondersteuning van de WIJ-teams. Voor een aantal teams moet nog een permanente locatie gevonden worden en er zijn aanpassingen in huidige locaties nodig. Daarom hebben we voor de huisvesting en ICT een structureel bedrag opgenomen van 450 duizend euro.

Tot slot is er een bedrag van 168 duizend euro beschikbaar voor knelpunten aanpak van problematische doelgroepen; het gaat om personen met verward gedrag, doelgroep bij afbouw Toppelzone, ex-gedetineerden en een incidenteel knelpunt bij Bed, Bad en Brood.

Onderstaande toelichting heeft betrekking op de hervormingen in het coalitieakkoord (140 duizend euro)

De ondersteuners jeugd en gezin worden (OJG) gezien als een belangrijk middel om de jeugdhulp dichterbij de jeugdigen en gezinnen toe te brengen, de verwijzingen naar de gespecialiseerde jeugdhulp terug te dringen en daarmee de stijgende kosten in de jeugdhulp bij te sturen. We verwachten door de inzet van OJG'ers dat we de zorgkosten kunnen bijsturen, in 2019 houden we rekening met een bedrag van 140 duizend euro.

Zie de [Toelichting op reserves](#) bij het verloopoverzicht reserves 2018 voor een nadere toelichting op de reserve mutaties.

Financiële risico's

Naam risico	Risico's sociaal domein
Programma	Welzijn, gezondheidszorg en Vernieuwing sociaal domein
Omschrijving	<p>Wij hebben omvangrijke bezuinigingen op de zorgkosten ingeboekt als gevolg van de decentralisaties die in 2015 naar de gemeente zijn overgekomen. In het Beleidsplan en het Uitvoeringsplan Vernieuwing Sociaal Domein hebben we de richting aangegeven hoe we deze Rijksbezuinigingen structureel willen opvangen. Wij hebben daarbij te maken met onzekerheden, omdat zorgaanbieders in een ontwikkel/groefase van dit veranderende sociaal domein zitten en wijzelf ook nog deels in opbouw zijn om optimaal uitvoering te geven aan deze extra taken. Denk daarbij aan verzelfstandiging van de Wij, het inrichten van een goede monitor voor het sociaal domein, de opzet van het GON en de gestegen kosten in de jeugdzorg. Op grond van gegevens over werkelijk verleende zorg door zorgaanbieders en de daarbij behorende kosten passen wij onze prognoses over de kosten regelmatig aan.</p> <p>Het risico sociaal domein is bij de jaarrekening 2017 herijkt. We onderscheiden deze nu in een risico op zorggebruik WMO ZIN 18+, een risico op de transformatie van dure naar goedkopere zorg en een risico op hogere kosten jeugdzorg.</p> <p>Het risico op zorggebruik houdt in dat onzeker is hoeveel mensen zorg nodig hebben. Dat aantal kan toenemen en het type zorg dat nodig is kan intensiever zijn. Ook kunnen nieuwe aanbestedingen extra kosten met zich meebrengen. Ten slotte is onzeker in hoeverre afgegeven indicaties daadwerkelijk worden besteed. Bij de inschatting van dit risico houden we rekening met ontwikkeling van de zorgkosten.</p> <p>Het risico op transformatie houdt in dat het onzeker is dat de geraamde besparing van dure naar goedkopere zorg daadwerkelijk gerealiseerd wordt. De getroffen maatregelen om deze transformatie te realiseren betreffen investeringen in innovatie en de daarbij ingeboekte bezuinigingen. Hierbij is rekening gehouden met de maatregelen uit het nieuwe coalitieakkoord. De maatregelen leiden tot een verhoging van het risico. Of en in welke mate deze maatregelen het beoogde transformatie-effect opleveren hebben we in onderzoek.</p> <p>Ten slotte is een risico op kosten jeugdzorg meegenomen. Deze is gebaseerd op de scenario's die de RIGG ten tijde van de jaarrekening 2017 heeft opgesteld.</p> <p>Voor de begroting 2019 en de rekening 2018 zijn de risico's van de voormalige gemeenten Groningen en Haren en Ten Boer uit de jaarrekening 2017 samengenomen.</p> <p>Ten behoeve van de begroting 2020 wordt het risico en de wijze waarop het risico wordt bepaald geactualiseerd.</p>
	<p>De risicobedragen van de genoemde onderdelen (zorggebruik, transformatie en huisvesting WIJ) zijn tot stand gekomen door voor verschillende bandbreedtes te bepalen wat de kans is dat het risico binnen de betreffende bandbreedte valt. Omdat daarbij al rekening wordt gehouden met de kans dat het risico binnen bepaalde bandbreedtes valt, wordt de uitkomst volledig meegenomen bij het bepalen van het benodigd weerstandsvermogen.</p> <p>Het totale structurele risico VSD komt daarmee voor 2019 op 6,7 miljoen euro (kans * effect). Dit is gebaseerd op berekening voor jaarrekening 2017 en is bedrag van de risico's van Groningen, Haren en Ten Boer gezamenlijk.</p> <p>Vanaf 2020 neemt het risico toe door de in het coalitieakkoord opgenomen maatregelen.</p>
Risicobedrag 2019	6,7 miljoen euro
Kans 2019	100%
Risicobedrag 2020	9,0 miljoen euro
Kans 2020	100%
Risicobedrag 2021	11,9 miljoen euro
Kans 2021	100%

Risicobedrag 2022	12,3 miljoen euro
Kans 2022	100%
Structureel/Incidenteel	Structureel
1e signaleringsmoment	Maart 2014
Actie	Wij hebben maatregelen genomen om te zorgen dat de zorgkosten beter in control komen. Hierbij hebben we nadrukkelijk een koppeling gelegd tussen beleid, uitvoering en geld. Hierbij is de verdere ontwikkeling van de informatievoorziening van groot belang. We willen de ontwikkeling van het zorgverbruik, de substitutie van de verschillende sporen en de effecten van interventies beter in beeld krijgen. Deze informatievoorziening komt voor de WMO gestaag op gang. De komst van de GON is daarnaast een belangrijke stap in de beheersing van de WMO begroting. Ten aanzien van de jeugdhulp zijn er belangrijke lijnen waarlangs gemeenten, via de RIGG of zelf, invloed kunnen uitoefenen zoals sturing op toegang jeugdhulp, sturing op contacten met aanbieders, sturing op financiën en lobby. Als gevolg van de grote financiële problematiek worden via al die lijnen maatregelen genomen. De in gang gezette beweging zal echter lange adem vragen en niet in 2019 opgelost worden.

Naam risico	Gelijk Speelveld afboeking kleedkamers en clubgebouwen
Programma	Sport en bewegen
Omschrijving	Bij de uitvoering van het Gelijk speelveld dient een aantal gebouwen te worden afgewaardeerd vanwege de gewijzigde eigendomssituatie (om niet verkrijging vereniging recht van opstal). De gesprekken met de verenigingen over de overdracht lopen nog.
Risicobedrag 2019	570 duizend euro
Kans 2019	75%
Risicobedrag 2020	330 duizend euro
Kans 2020	75%
Risicobedrag 2021	330 duizend euro
Kans 2021	75%
Risicobedrag 2022	
Kans 2022	
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	
Actie	

Naam risico	MFA de Wijert
Programma	Welzijn, gezondheidszorg en Vernieuwing sociaal domein
Omschrijving	Voor de ontwikkeling van MFA DE Wijert (scholen, sporthallen, bijzondere objecten als het Groninger forum) hebben wij een bedrag van 355.000 als benodigd weerstandsvermogen berekend. Het risico bestaat uit het niet of later realiseren van de verkoopopbrengsten die als dekking voor de investering wordt gevormd en het risico dat we een lagere bijdrage van derden realiseren. De vorming van benodigd weerstandsvermogen doen wij uit voorzichtigheid, de omvang van het budget is namelijk taakstellend. De risico's dienen primair binnen de post onvoorzien van het project opgelost te worden. De structurele risico's die samenhangen met de exploitatie van de MFA worden gedekt binnen de gemeentebegroting. Omdat in het risicobedrag van 355.000 al rekening is gehouden met de kans van optreden nemen we dit bedrag volledig mee bij het bepalen van het benodigd weerstandsvermogen.
Risicobedrag 2019	355 duizend euro
Kans 2019	100%

Risicobedrag 2020	355 duizend euro
Kans 2020	100%
Risicobedrag 2021	355 duizend euro
Kans 2021	100%
Risicobedrag 2022	355 duizend euro
Kans 2022	100%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Rekening 2017
Actie	De bouwactiviteiten gaan van start in 2019. De aanbesteding vindt plaats begin 2019 en dan wordt beoordeeld in hoeverre de kostenontwikkeling afwijkt van de informatie waarover het besluit is genomen.

Programma 5 Sport en bewegen

'Iedereen in beweging', dat is het motto van onze sportvisie. Sport en bewegen is goed voor iedereen. Het is een middel om gezond te blijven en deel te nemen aan de maatschappij. Sport en spel is van groot belang voor de ontwikkeling van kinderen. We bieden kinderen en jongeren de kans hun sportieve talenten te ontdekken en (verder) te ontwikkelen.

De doelstelling(en) en relevante beleidsnota's van het programma staan hieronder. Via het menu hiernaast kom je bij de relevante ontwikkelingen, de bijdrage van verbonden partijen, de deelprogramma's met bijhorende beleidsvelden, de financiën en de financiële risico's.

Doelstellingen en relevante beleidsnota's

Groningen wil een gemeente zijn waar:

- Jong en oud kunnen sporten, toegankelijk voor iedereen;
- Iedereen wordt gestimuleerd om sportief te bewegen en zijn of haar sportieve talent te ontwikkelen.

Het programma is uitgewerkt in de volgende beleidsnota's:

[Meerjarenprogramma Sport en Bewegen 2016-2020, april 2016](#)

[Regeling garantstellingen leningen breedtesport, april 2016](#)

[De bewegende stad, inspiratienota, januari 2014](#)

[Sportaccommodatiebeleid, najaar 2013](#)

[Drie punten plan sport, informatie en discussie, juli 2013](#)

[Beleidskader Bslim3: versterking jeugd, sport & sportvereniging, december 2016](#)

[Talent voor Topsport, april 2013](#)

[Sportmonitor Groningen, Tussenmeting 2015, maart 2016](#)

[Meer ruimte voor sport en bewegen, sportvisie 2010-220, september 2009](#)

Relevante ontwikkelingen

Het Meerjarenprogramma Sport en Bewegen 2016 -2020 is opgebouwd aan de hand van 5 strategieën: Jeugd in Beweging, Sport verbindt, Faciliteren van Verenigingen, Ruim baan voor talent en Sportieve ruimte openbaar & Openbare ruimte sportief.

Deze strategieën sluiten goed aan bij de beleidsambities van Haren en Ten Boer. Het Meerjarenprogramma passen we vanaf 2019 dan ook toe in de nieuwe gemeente en we harmoniseren de sportregelingen.

Jeugd in Beweging en Sport verbindt.

De Brede Regeling Combinatiefuncties wijzigt vanaf 2019. De rijksbijdrage wordt verhoogd en hierdoor ontstaan kansen om naast jeugd ook meer in te zetten op kwetsbare doelgroepen. We willen het aanbod van de buurtsportcoach in Ten Boer (doelgroep 12+) en Haren voortzetten. In Groningen ligt de focus op de BSlim-wijken.

In september 2018 was Groningen Hostcity tijdens de Nationale Sportweek. Tijdens de Nationale Sportweek waren er veel sportactiviteiten en beweefestivals om nog meer inwoners in beweging te krijgen. Ten Boer deed met de jaarlijks sportrecreatie ook mee aan de Nationale Sportweek.

Faciliteren Verenigingen

We zien als landelijke ontwikkeling dat vanaf 2019 de BTW-vrijstelling op sport ingaat. Inkomsten uit sport worden niet meer belast met 6% BTW. Gemeenten krijgen van het Rijk de keuze hoe om te gaan met het BTW-

voordeel. De gemeente handhaaft de tarieven. Daarnaast is er een compensatieregeling in verband met kostenverhogingen als gevolg van de afschaffing van het Sportbesluit.

Vanwege lopende milieuonderzoeken is een aantal vervangingsinvesteringen voor kunstgras in 2018 in Groningen uitgesteld. Op basis van deze onderzoeken kiezen we voor een nieuwe type kunstgras. We starten nu met de vervanging van de velden die zijn afgeschreven en waar de nood het hoogst is.

Nieuwe accommodaties

In het najaar 2018 is het nieuwe sportcentrum Europapark geopend. De gemeente en het Noorderpoortcollege maken samen gebruik van dit nieuwe sportcentrum. In oktober is het Topsportzorgcentrum geopend. In het nieuwe sportcentrum Europapark is een topsport-turnhal gerealiseerd.

Sportieve ruimte openbaar & Openbare ruimte Sportief

In het kader van de Bewegende Stad lopen er meerdere projecten. In 2018 hebben we geopend: een sportplek in het Molukkenplantsoen en bij Laanhuizen en een bootcampplek bij SC Stadspark. In Ten Boer kijken we samen met bewoners naar een ideale locatie voor een sport- en speelplek in de openbare ruimte.

In Haren is in augustus 2018 voor de eerste keer het ITF Future Tennistoernooi gehouden. Het Future toernooi is voor opkomende tennissers een springplank naar topniveau. Intentie is dat dit evenement een vervolg krijgt in 2019. De Beachweek met sportactiviteiten voor jong en oud op het Raadhuisplein in Haren vond voor de 3e keer plaats.

Coalitieakkoord 2019-2022 gezond, groen en gelukkig Groningen

Actieve leefstijl

Sport brengt mensen samen. Voldoende bewegen levert een positieve bijdrage aan de gezondheid: fysiek en mentaal. In Groningen zijn grote verschillen in sportdeelname en actieve leefstijl. We willen deze verschillen verkleinen en richten onze focus op nog-niet-actieve Groningers met lage inkomens of financiële zorgen en op mensen met een beperking. De buurtsportcoaches en vakleerkrachten bewegingsonderwijs hebben hierin een belangrijke rol. Vanuit het Rijk is de cofinanciering voor de combinatiefuncties verruimd. We willen een deel van de intensiveringsmiddelen sport inzetten om meer combinatiefuncties in te kunnen zetten en meer mensen in de gemeente met plezier te kunnen laten bewegen.

De openbare ruimte biedt veel mogelijkheden. We willen de openbare ruimte daarom zo inrichten dat hij maximaal uitnodigt tot sporten en bewegen.

We continueren de intensiveringsmiddelen voor Sporten in de Openbare Ruimte (de Bewegende Stad).

Samenwerking en verbinding

Verenigingen en sportclubs hebben een verbindende rol in buurten en dorpen.

We willen een maatschappelijke akkoord sluiten voor Gezond en Sportief Groningen. Met onze partners in het onderwijs, buitenschoolse opvang, welzijnsinstellingen en culturele organisaties stimuleren wij in de wijk een brede samenwerking. Dit willen we onder andere doen door het sluiten van een Lokaal Sportakkoord. Dit sluit aan bij implementatie van het Nationaal Sportakkoord, waarvoor het Rijk de komende jaren extra geld beschikbaar stelt. Hier liggen kansen om samen met onze maatschappelijke partners en sportaanbieders de kracht van sport en plezier in bewegen in onze gemeente te versterken.

Sportaccommodaties

Wij zorgen goed voor de bestaande sportaccommodaties. Omdat de gemeente groeit, kijken we goed naar uitbreiding van sportaccommodaties noodzakelijk is. Sportverenigingen hebben een belangrijke sociaal maatschappelijke functie en kunnen bijdragen aan de gezonde leefstijl van hun (vaak jonge) leden. Het

faciliteren van de sportverenigingen met een goede sportinfrastructuur blijft dan ook speerpunt. We kiezen er dan ook voor om een deel van de intensiveringsmiddelen sport in te zetten in het co-investeringsfonds sportinfrastructuur om structurele sportinvesteringen mogelijk te blijven maken. Daarnaast wordt een deel van de intensiveringsmiddelen sport ingezet voor de vervanging van de kunstgrasvelden. Ook kijken we hoe we gemeentelijke accommodaties slimmer en intensiever kunnen gebruiken. Dat doen wij in het project 'Beter Benutten'.

Deelprogramma 5.1 Sportieve infrastructuur en faciliteren verenigingen

We willen optimale voorwaarden creëren voor sporten en bewegen. Daarvoor zijn goede en voldoende sportaccommodaties nodig en actieve vitale sportverenigingen. Daarnaast besteden we aandacht aan sporten en bewegen ook buiten verenigingsverband, in de openbare ruimte en in de directe leefomgeving. Met dit deelprogramma voeren we de volgende strategieën van het Meerjarenprogramma uit: faciliteren van verenigingen, sport verbindt en sportieve ruimte openbaar/openbare ruimte sportief.

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Beoogd 2019
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt lid te zijn van een sportvereniging of sportschool *	-
% jongeren (groepen 2 en 4 VO) dat zegt wekelijks te sporten bij een sportclub, -vereniging of sportschool	Hoger dan landelijke gemiddelde. Nieuwe meting door GGD in 2019.
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt (zeer) tevreden te zijn over de aanwezigheid van binnensportvoorzieningen, zoals sporthallen, gymlokalen en zwembaden, in of nabij de eigen buurt *	-
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt (zeer) tevreden te zijn over de aanwezigheid van buitensportvoorzieningen, zoals voetbal- en andere sportvelden, in of nabij de eigen buurt *	-
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt (zeer) tevreden te zijn over de aanwezigheid van plekken in de openbare ruimte die geschikt zijn voor sport, spel en bewegen in of nabij de eigen buurt*	-

*Nieuwe meting in wijkenquête van de basismonitor voor Groningen, Haren en Ten Boer voorjaar 2019 beschikbaar.

5.1.1 Faciliteren verenigingen: accommodaties

We zetten in op voldoende, kwalitatieve, over de gemeente verspreide, betaalbare sportaccommodaties. We zorgen dat sporten betaalbaar blijft via ons tarievenstelsel. Op dit moment hanteren we in Groningen, Haren en Ten Boer nog de tarieven zoals we die per gemeente kenden. In het kader van de harmonisatie gaan we naar een tarievenstelsel voor de nieuwe gemeente. We hebben gymlokalen, sporthallen, sportvelden, zwembaden, een atletiekbaan, dojo's, een 400m-ijsbaan en een ijshal.

We meten elk jaar de klanttevredenheid van de individuele gebruikers van de zwembaden en het sportcentrum Kardinge. Ook vragen wij om het jaar (2019, 2021,...) de besturen van verenigingen en scholen of zij tevreden zijn over de dienstverlening rond de sportaccommodaties. De gebruikers van de sportparken bevragen we elke drie jaar, net als de gebruikers van de sporthallen (2021,2024,...) en gymlokalen (2019, 2022, ...).

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019
Aantal bezoekers Kardinges (ijs)	120.000
Aantal bezoekers gemeentelijke zwembaden (inclusief Kardinges en De Blinkerd)	510.000
Klanttevredenheid individuele gebruikers zwembaden en Kardinges	8
Klanttevredenheid gebruikers sportparken	-
Klanttevredenheid gebruikers sporthallen	-
Klanttevredenheid gebruikers gymlokalen	7
Bezettingsgraad gymlokalen	55%
Bezettingsgraad sporthallen	55%

Hoe staan we ervoor?

- Er is hard gewerkt aan de renovatie van Openluchtbad de Papiermolen. Het gerenoveerde zwembad gaat in het voorjaar van 2019 weer open;
- In het najaar van 2018 is het nieuwe sportcentrum Europapark geopend;
- Vanaf 2019 gaat de BTW-vrijstelling op sport in. Inkomsten uit sport worden niet meer belast met 6% BTW. Gemeenten krijgen van het Rijk de keuze hoe om te gaan met het BTW-voordeel. De gemeente kiest ervoor de tarieven te handhaven. Zie ook onder [financiële risico's](#);
- We hebben de vervanging van een aantal kunstgrasvelden in Groningen uitgesteld in verband met milieuonderzoeken. Op basis van deze onderzoeken kiezen we voor een nieuwe type kunstgras. We starten nu met de vervanging van de velden die zijn afgeschreven en waar de nood het hoogst is;
- In Groningen hebben we in het kader van het project 'Gelijk Speelveld' met clubs afspraken opnieuw vastgelegd over eigendom- en huursituaties;
- We zijn gestart met extra schoonmaak in de gymlokalen;
- In Groningen zijn de sportparken in 2018 voorzien van ledverlichting. Aangezien de velden eigendom zijn en blijven van de gemeente is het hier niet mogelijk om aanspraak te maken op subsidiemogelijkheden. Een deel van de meerkosten van ledverlichting wordt middels een tariefverhoging doorberekend aan de clubs. Deze tariefverhoging is echter afgestemd op de energiebesparing die clubs realiseren vanwege het gebruik van led verlichting in plaats van conventionele lampen. Hiervoor is afstemming gezocht met de Sportkoepel;
- In Haren hebben we de staat van onderhoud van de gymlokalen in 2017 in kaart gebracht en waar nodig onderhoud gedaan;
- In Ten Boer blijft zwembad De Blinkerd in eigendom van de gemeente. Stichting BES huurt het zwembad en zorgt voor de exploitatie;
- In Ten Boer is de verlichting van sportparken overgedragen aan de sportverenigingen. Er zijn subsidiemogelijkheden voor sportclubs als men kiest voor ledverlichting;
- Start Project Beter Benutten: Voor een optimaal gebruik van sportaccommodaties zijn we gestart met een uitgebreide analyse van de knelpunten;
- De skeelerbaan in Ten Boer zal als gevolg van de bouw van het kindcentrum worden ingekort tot een 330 meter baan. Met de huurder van de baan is afgesproken dat de toplaag gerenoveerd wordt. De IJvereniging Kaakheem zal een nieuw clubgebouw krijgen vanwege de noodzakelijke sloop van het gebouw door de komst van het kindcentrum.

Wat willen we bereiken in 2019?

- Aantal bezoekers zwembaden op niveau houden en het bezoekersniveau van de Papiermolen weer op het oude niveau brengen van voor de renovatie;
- Tevreden gebruikers van sportaccommodaties;
- Een hogere tevredenheid van gebruikers gymlokalen, met name ten aanzien van de schoonmaak;

- Realiseren van vervanging kunstgrasvelden in Groningen;
- In het kader van het project Beter Benutten willen voor het seizoen 2019 - 2020 één en indien mogelijk twee oplossingen implementeren.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Overleg voeren met sportverenigingen, onder andere door middel van zogenaamde 'parkoverleggen'. In deze overleggen maken we afspraken over onderhoud en brengen we wensen van sportclubs in kaart;
- Klanttevredenheidsonderzoek gebruik gymlokalen;
- Sportclubs die vanaf 2019 op het nieuwe kunstgras spelen vragen we naar hun ervaringen. In 2020 staat het volgende uitgebreide klanttevredenheidsonderzoek sportparken gepland;
- In Haren doen we onderzoek op welke termijn drie hockeyvelden aan vervanging toe zijn;
- Beter Benutten: Op basis van de analyse en de benchmark wordt er gekeken of de voorgestelde oplossingsrichtingen passend zijn. Deze oplossingsrichtingen worden uitgewerkt in een concreet uitvoeringsplan 2019;
- Tarieven en vergoedingen in de nieuwe gemeente vergelijken en zo nodig harmoniseren.

5.1.2 Faciliteren verenigingen: samenwerking en vitaliteit

Groningen, Haren en Ten Boer tellen samen ruim 335 sportverenigingen die ongeveer 70 verschillende sporten aanbieden. Behalve voor het sporten zelf zijn de sportverenigingen ook van grote sociale betekenis. Voor sportverenigingen zijn vrijwilligers van onschatbare waarde. In totaal zijn er duizenden inwoners betrokken als vrijwilliger en/of als sporter. We scheppen de voorwaarden voor goed functionerende verenigingen. Om de verenigingen goed te kunnen faciliteren, hebben we regelmatig overleg met Stichting de Sportkoepel, die belangenbehartiger is van de breedtesport.

We bieden accommodaties tegen een betaalbaar tarief. Dit is geregeld in de exploitatie van Sport050 (toegestaan exploitatietekort). We stimuleren sportverenigingen om zich open te stellen voor een breed publiek. Verder helpen we de verenigingen om samenwerking te zoeken met elkaar en met de buurt, school of zorginstelling. Twee strategieën uit het Meerjarenprogramma komen hier samen: faciliteren verenigingen en sport verbindt.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019
Klanttevredenheid besturen verenigingen (en instellingen) over de accommodaties (alle accommodaties).	8

Hoe staan we ervoor?

De kracht van verenigingen zit in het zelf-organiserend vermogen. Daarvoor is het belangrijk dat een vereniging vitaal is: mensen sporten er graag, organisatorisch en financieel is de vereniging gezond en er zijn voldoende vrijwilligers.

Een deel van de verenigingen heeft moeite met het vinden van vrijwilligers en concentreren zich op hun kerntaak: sport aanbieden voor hun leden. Er zijn echter ook meer vitale verenigingen die samenwerking zoeken met buurt, school, WIJ-team of een andere partij. Deze verenigingen willen we daarin faciliteren. Op basis van de nieuwe regeling Brede Regeling Combinatiefunctie wordt vanaf 2019 een aantal wijzigingen doorgevoerd als gevolg van nieuwe bestuurlijke afspraken. Het Rijksbudget wordt verhoogd, waarmee het aantal Fte's toeneemt. We onderzoeken hoe we extra kunnen inzetten op kwetsbare groepen (waaronder mensen met een beperking).

In 2018 is Sport050.nl als het platform voor bewegend Groningen gestart. Doel van het platform is om Groningers te enthousiasmeren voor sport en bewegen en inwoners wegwijs te maken in het sportaanbod in de gemeente. Alle sportaanbieders in de gemeente kunnen het platform gebruiken om te informeren over hun sportaanbod.

Wat willen we bereiken in 2019?

- Waar mogelijk willen we de samenwerking tussen verenigingen op sportparken verstevigen. Wij willen nog meer inzetten op verbinding naar de wijken en de WIJ-teams in Groningen, het toegangsteam in Haren en de Deel in Ten Boer;
- We zetten in op een goede afstemming van vraag en aanbod van de verenigingsondersteuning door het Huis voor de Sport;
- We willen stimuleren om de sportdeelname onder mensen met een beperking en kwetsbare doelgroepen te vergroten, onder andere door te kijken naar de inzet van de brede Regeling Combinatiefuncties.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Klanttevredenheidsonderzoek in Groningen, Haren en Ten Boer onder besturen verenigingen over de accommodaties;
- Plan van Aanpak inzet combinatiefuncties breder, naast jeugd ook voor kwetsbare doelgroepen;
- Regulier overleg met de Stichting Sportkoepel;
- Doorontwikkelen Online Platform Sport050.nl.

5.1.3 Sportieve ruimte openbaar en openbare ruimte sportief

Sporten en bewegen gebeurt ook buiten verenigingsverband en in de openbare ruimte, in de directe leefomgeving en in recreatiegebieden. We willen de openbare ruimte aantrekkelijk maken voor iedereen. Door de openbare ruimte bewegingsvriendelijk in te richten, wordt het laagdrempelig voor inwoners om te spelen en te sporten. We doen dit door uitnodigende plekken en uitdagende routes in parken, straten, op pleinen en op en langs het water aan te leggen. De zichtbaarheid van de sportieve ruimte is van belang, want mensen zien sporten, stimuleert anderen om ook te gaan sporten. Hoe dichter de mogelijkheid om te sporten bij huis is, hoe groter de kans dat mensen gaan sporten en kinderen gaan spelen.

Het Paterswoldsemeer is voor onze gemeente een belangrijk recreatiegebied. Daarom nemen we met de gemeente Tynaarlo deel in de gemeenschappelijke regeling Meerschap Paterswolde.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019
Aantal projecten open sportparken	2
Aantal sportief ingerichte sport- en speelvoorzieningen dat is gerealiseerd in 2019 (start project kan voor 2019 liggen)	3

Hoe staan we ervoor?

De openbare ruimte wordt steeds meer gebruikt als plek voor sporten en bewegen. In Groningen hebben we in het programma 'De Bewegende Stad' aangegeven dat we de openbare ruimte zo willen inrichten dat deze meer uitdaagt tot bewegen. Dit doen we in overleg met inwoners- kinderen én volwassenen-, ondernemers, verenigingen en andere betrokkenen. In 2018 hebben we hieraan verder gewerkt. We ontwikkelden nieuwe speel- en sportplekken in Vinkhuizen, Laanhuizen en het Stadspark. In 2018 hebben we een start gemaakt met het project 'Herinrichting Kardinge', waarin we samen met bewoners van Beijum en Lewenborg kijken aan

welke beweefaciliteiten behoefte is. We hebben in Groningen en Ten Boer een aantal schoolpleinen sportief ingericht. In Ten Boer is op basis van het rapport ‘Meer bewegen in de openbare ruimte’ een uitvoeringsplan gemaakt om in Ten Boer een nieuwe sportplek in de openbare ruimte te realiseren. Op basis daarvan zijn we samen met bewoners gestart met een onderzoek om een beweeflocatie te realiseren. In afwachting van dit onderzoek werken we in Ten Boer met een sportcontainer. Het ontwikkelen van sportplekken in de openbare ruimte kan in Haren een nieuwe impuls gebruiken. Naar aanleiding van een burgerinitiatief is in Haren een playground ontwikkeld naast de Borgschool.

Wat willen we bereiken in 2019?

De principes van de Bewegende Stad passen we al toe in Ten Boer. Dat blijven we doen voor de nieuwe gemeente en gaan we ook in Haren doen. De Bewegende Stad krijgt een nieuwe naam.

Vershillende grote herinrichtingsopgaven en planontwikkelingen bieden kansen om de ruimte sportief in te richten. Bij de uitwerking van een ontwerp zijn een sportieve inrichting en fiets- en looproutes belangrijke elementen.

Ook kleine vervangingen van bijvoorbeeld speeltoestellen geven mogelijkheden opnieuw te kijken naar de invulling van de plek. Verder kijken we naar de gebiedsanalyses: waar is behoefte aan? Daarnaast werken we vraag gestuurd en stimuleren en ondersteunen we mooie initiatieven.

Een grote uitdaging zien we in het aanspreken van de doelgroep die zich niet snel aangesproken voelt: de sportieve burger vindt onze openbare sportplekken wel, maar hoe zit dat met de minder sportieve burger? Hoe krijgen we hen in beweging? Hier besteden we expliciet aandacht aan.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Aansluiten bij grote herinrichtingsopgaven en planontwikkelingen van de gemeente. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#);
- Ontwikkeling beweefparcours Hoornse Meer. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#);
- Uitvoeringsplan gebied Karding. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#);
- Ten Boer: Ontwikkelen sportplek, starten met sportcontainer. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#) ;
- De Held/Gravenburg: starten met sportcontainer en onderzoek naar sportmogelijkheden jeugd;
- Haren: beweefplekken en behoefte aan beweefplekken openbare ruimte in kaart brengen. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#).

Deelprogramma 5.2 Jeugd in Beweging en Ruim Baan voor Talent

We willen dat kinderen voldoende mogelijkheden hebben om te sporten en brengen bij jonge inwoners een breed scala van sporten onder de aandacht. Daarnaast zetten we sporten en bewegen in als middel voor de gezonde ontwikkeling van inwoners en een actieve deelname aan de maatschappij. Dat doen we samen met de sportverenigingen, scholen en welzijnsorganisaties. We willen dat talentvolle sporters zich kunnen ontwikkelen. Hiervoor bieden we hen, samen met scholen en sportbonden, extra faciliteiten.

De voortgang van dit beleidsveld wordt gemeten aan de hand van de onderstaande indicatoren. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en) *	Beoogd 2019
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt (wel eens) te sporten *	-
% jongeren (groepen 2 en 4 VO) dat voldoet aan de Nederlandse norm gezond bewegen (NNGB)	Hoger dan landelijk gemiddelde. Volgende

* Nieuwe meting in wijkenquête van de basismonitor voor Groningen, Haren en Ten Boer in voorjaar 2019 beschikbaar.

5.2.1 Jeugd in beweging

Met Jeugd in beweging bundelen we onze activiteiten die de deelname aan sport stimuleren. We hebben hierbij de meeste aandacht voor de jeugd tot 15 jaar, omdat een sportieve basis de kans vergroot op een leven lang plezier in sport en bewegen. Het is ook de basis voor een gezonde leefstijl, een gezonde sociale ontwikkeling en betere schoolprestaties. We sluiten hiermee aan bij de uitgangspunten van Positief Opgroeien.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019
Aantal school sportclubs in B-Slimwijken	16
Aantal vakdocenten voor sport en beweging in het onderwijs	17
Aantal kinderen dat gebruik maakt van het jeugdsportfonds	1400
% kinderen groep 6 met zwemdiploma	90 - 100%

Hoe staan we ervoor?

In Groningen werken we sinds 2006 met het succesvolle BSlim programma om kinderen in acht aandachtswijken te stimuleren tot een actieve en gezonde leefstijl. De uitvoering gebeurt door een team van verschillende professionals die nauw samenwerken: brede vakdocenten bewegingsonderwijs en buurtsportwerkers BSlim.

In Haren werken we met een sportcoach die wordt ingezet voor sportactiviteiten voor een brede doelgroep. Zo vindt jaarlijks op het Raadhuisplein de Beachweek plaats, waar veel scholen, sportverenigingen en middenstand aan meewerken. De activiteiten van de sportcoach zijn niet alleen op jeugd gericht. De werkzaamheden passen goed in de strategie 'Sport Verbindt'. In Ten Boer kennen we een vergelijkbare aanpak. Over de aanpak is een grote mate van tevredenheid en zal in 2019 worden voortgezet. Zo zijn we in Ten Boer in 2018 gestart met een buurtsportcoach 12+ die sportactiviteiten aanbiedt voor middelbare scholieren.

Wat willen we bereiken in 2019?

We streven naar een goede basis voor alle kinderen, goed bewegingsonderwijs op alle scholen. We willen een samenhangend en effectief programma rond sport, bewegen en gezonde leefstijl voor kinderen en jongeren die dit het hardst nodig hebben.

Wat gaan we hiervoor doen?

- BSlim 3 uitvoeren (binnen en buitenschools). Zie ook beleidsveld 4.1.3 [Positief opgroeien](#);
- Integratie van de thema's sport, bewegen, gezonde en vreedzame leefstijl;
- Binnen BSlim de motorische ontwikkeling van kinderen vastleggen en volgen. Zie ook beleidsveld 4.1.3 [Positief opgroeien](#);
- Continueren aantal schoolsportclubs en bereik hiervan vergroten;
- Continueren sporthopper;
- Continueren inzet buurtsportcoach in Haren en buurtsportcoach 12+ in Ten Boer;
- Plan van aanpak voor totaal inzet Brede Regeling Combinatiefuncties in de nieuwe gemeente;
- Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#) .

5.2.2 Ruim baan voor talent

Topsport en breedtesport horen bij elkaar en versterken elkaar. Topsport is ook marketing en heeft onder andere door topsportevenementen betekenis voor de economie en cultuur. In Groningen hebben we kennis en opleidingen op het gebied van topsport en talentontwikkeling (Rijksuniversiteit, Hanzehogeschool, Middelbaar Beroeps Onderwijs, Topsport Talentschool). Door de jeugdige bevolkingssamenstelling zijn er veel talentvolle sporters.

We willen dat zeer talentvolle sporters zich in de gemeente verder kunnen ontwikkelen. Hiervoor bieden we ze, samen met scholen en sportbonden, extra faciliteiten.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019
Aantal ondersteunde RTC's	7
Aantal ondersteunde topsport-talentevenementen	6 -7
Aantal topsporttalenten dat vanuit een RTC doorstroomt naar een hoger niveau	50

Hoe staan we ervoor?

De topsportnota is de afgelopen jaren tot uitvoering gebracht en de tussentijdse evaluatie is in november 2017 afgerond. De kwaliteit van talenterkenning en -ontwikkeling wordt in Groningen vastgelegd binnen zes sporen die hier in meer of mindere mate een bijdrage aan hebben geleverd. De lange termijn focus voor topsportsucces begint voor een groot deel binnen het onderwijs, de sportclubs en de RTC's en dient gewaarborgd te worden. Daarnaast is kennisontwikkeling en -deling van essentieel belang en Groningen heeft met de grote concentratie van kennisinstellingen goud in handen. Door de sterke kennispositie bestaat een groot potentieel waar talentontwikkeling in Groningen van kan meeprofiteren, mits de diverse partijen binnen dit speelveld een duidelijke opdracht krijgen en elkaar binnen dit netwerk versterken.

Aan de topsporttafel, een gezamenlijk initiatief van onderwijs-, kennisinstellingen en (top)sportclubs gaan we in gesprek over onze gezamenlijke topsportambitie.

In Haren is in 2018 een eredivisie team vrouwen basketbal gestart, de Martini Sparks.

In oktober 2018 is het Topsportzorgcentrum geopend.

Wat willen we bereiken in 2019?

Onze missie is een optimaal topsportklimaat te creëren. Een optimaal topsportklimaat is ons gezamenlijke perspectief dat gaat over goede en echte topsport, breedtesport, "beweging in onderwijs", talentontwikkeling, maatschappelijke ontwikkeling en economische ontwikkeling: een "topsportieve", vitale en gezonde regio. Doordat wij samen aan de slag gaan en onze krachten bundelen, kunnen we grote resultaten boeken.

Wat gaan we hiervoor doen?

Het is nu zaak om de komende jaren meer focus aan te brengen en uit te bouwen om daadwerkelijk als City of talent een topsportklimaat te hebben waar (top)talenten zich tot topsporters kunnen ontwikkelen. Voor de resterende beleidsperiode gaan we het topsportbeleid meer integreren binnen City of Talent met behulp van een uitvoeringsagenda, waarbij de focus komt te liggen op vier elementen. De hoofdlijnen van het beleid blijven overeind, maar de uitvoering zal aan de hand van vier elementen (4 T's) worden vormgegeven. Het gaat hier om talenterkenning, talentontwikkeling, talent-expertise en talentprofilering. Vanuit deze bouwstenen is er de afgelopen maanden in samenwerking met alle betrokken partijen een Uitvoeringsagenda Topsport 2018+ tot stand gebracht. De agenda geeft de richting aan die we samen met onze partners in willen slaan op het gebied van topsport en talentontwikkeling.

Financiën

In dit onderdeel werken wij de financiën behorende bij dit programma uit door het financiële overzicht op het niveau van beleidsveld te geven en daarbij inzichtelijk te maken welke intensiveringen en hervormingen zijn verwerkt. Per deelprogramma geven we een toelichting op de belangrijkste onderdelen van de lasten- en baten.

Financieel overzicht lasten en baten

Sport en bewegen					
Nr	Omschrijving	Primitieve begroting			
		Bedragen x 1.000 euro	2019	2020	2021
Lasten					
05.1	Sportieve infrastructuur	24.939	25.191	25.371	25.717
05.1.1	Fac.ver: accommodaties	23.320	23.512	23.667	23.961
05.1.2	Fac.ver: Samenwerk en vitalit	135	135	135	135
05.1.3	Sport.ruimte openb en openbare	1.484	1.543	1.569	1.620
05.2	Jeugd in Beweging en Ruim Baan	1.970	1.970	1.970	1.970
05.2.1	Jeugd in beweging	1.830	1.830	1.830	1.830
05.2.2	Ruim baan voor talent	140	140	140	140
	Totaal	26.909	27.161	27.341	27.687
Baten					
05.1	Sportieve infrastructuur	9.260	9.182	9.226	9.254
05.1.1	Fac.ver: accommodaties	9.206	9.095	9.133	9.161
05.1.2	Fac.ver: Samenwerk en vitalit	6	5	5	5
05.1.3	Sport.ruimte openb en openbare	48	82	88	88
05.2	Jeugd in Beweging en Ruim Baan	38	38	38	38
05.2.1	Jeugd in beweging	38	38	38	38
05.2.2	Ruim baan voor talent	0	0	0	0
	Totaal	9.298	9.220	9.264	9.292
	Geraamd resultaat voor bestemming	17.610	17.941	18.077	18.394
Reserve mutaties					
	Totaal toevoegingen	347	394	375	434
	Totaal onttrekkingen	265	265	265	265
	Geraamd resultaat na bestemming	17.693	18.070	18.187	18.564

Overzicht intensiveringen voorgaande jaren

05 Sport en bewegen (Bedragen x 1.000 euro)	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)
05.1 Sportieve infrastructuur								
Schoonmaak sport accommodaties		132						
Totaal 05 Sport en bewegen	0	132	0	0	0	0	0	0

Zie het [financieel meerjarenbeeld](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle intensiveringen voorgaande jaren.

Overzicht intensiveringsmiddelen Coalitieakkoord 2019-2022

05 Sport en bewegen	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)
05.1 Sportieve infrastructuur								
Co-investeringsfonds Sport (inc)	75		67					
Co-investeringsfonds Sport (struct)		175						
Vervanging kunstgrasvelden			8		92			95
05.2 Jeugd in Beweging								
Combinatiefunctionarissen		150						
Totaal 05 Sport en bewegen	75	325	75		92	0	0	95

Zie de [financiële knelpunten en ambities 2019](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle aanvullende intensiveringen 2019.

Overzicht hervormingen Coalitieakkoord 2019-2022

05 Sport en bewegen	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)
05.1 Sportieve infrastructuur								
Reserves instellingen *			14					
Minder subsidies aan instellingen *			20		40			
Overige besparingen sport					80			
Totaal 05 Sport en bewegen	0	0	34	0	0	120	0	0

* De maatregelen reserves instellingen en minder subsidies aan instellingen is een administratieve verwerking die nader inhoudelijk ingevuld moet worden.

Ga naar [hervormingen 2019-2022](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle hervormingen

Integrale financiële toelichtingen begroting 2019

5.1 Sportieve infrastructuur	Lasten	Baten	Saldo
(Bedrag x 1.000 euro)	24.939	9.260	-15.679

Bestaand beleid	24.764	9.260	-15.504
------------------------	---------------	--------------	----------------

Onderstaande toelichting heeft betrekking op het bestaande beleid

Toelichting op de lasten van 24,8 miljoen euro:

De lasten hebben grotendeels betrekking op Sport050, oftewel 5,9 miljoen euro voor zwembaden, 5,6 miljoen euro voor sportparken, 3,8 miljoen euro voor sporthallen, 2,7 miljoen euro voor Kardinge (gebouw), 2,3 miljoen euro voor gymlokalen en 1,6 miljoen voor de ijsbaan Kardinge. Voor de recreatiegebieden is in de begroting een bedrag opgenomen van 1 miljoen euro.

Voor de sportaccommodaties Ten Boer staat ruim 0,4 miljoen euro in de begroting.

Ook de subsidies ter bevordering van de sportieve infrastructuur vallen onder dit deelprogramma. Totaal is hiermee een bedrag gemoeid van 0,9 miljoen euro.

Toelichting op de baten van 9,3 miljoen euro:

De verwachte baten zijn voornamelijk huuropbrengsten, entree- en lesgelden van de zwembaden (2,9 miljoen euro), sporthallen (1,9 miljoen euro), sportparken (1,6 miljoen euro), de ijsbaan Kardinge (1,2 miljoen euro), gymlokalen (0,8 miljoen euro) en Kardinge overig (0,4 miljoen euro).

Coalitieakkoord 2019-2022	175	0	-175
gezond, groen en gelukkig			
Groningen			

Onderstaande toelichting heeft betrekking op de intensiveringen in het coalitieakkoord

In het coalitieakkoord is structureel 175 duizend euro opgenomen voor het co-investeringsfonds sportaccommodaties. Dit fonds is bedoeld voor uitbreiding en nieuwbouw van sportaccommodaties en voor cofinanciering van investeringen van sportclubs.

Het incidenteel beschikbaar gestelde bedrag van 75 duizend euro wordt gelijk toegevoegd aan de reserve co-investeringsfonds sport, dit wordt toegelicht bij de reserves.

Onderstaande toelichting heeft betrekking op de hervormingen in het coalitieakkoord

In het coalitieakkoord zijn voor 2019 geen hervormingen binnen deelprogramma 5.1 opgenomen.

5.2 Jeugd in Beweging en Ruim	Lasten	Baten	Saldo
Baan voor talent			
(Bedrag x 1.000 euro)	1.970	38	-1.932

Bestaand beleid	1.820	38	-1.782
------------------------	--------------	-----------	---------------

Onderstaande toelichting heeft betrekking op het bestaande beleid

Toelichting op de lasten van 1,8 miljoen euro:

De middelen worden ingezet om jeugd in beweging te krijgen, voor talentontwikkeling en voor combinatiefuncties. Ook de lasten voor zwembad de Blinkerd in Ten Boer en Zwembad Hoogkerk zijn hier begroot.

Toelichting op de lasten van 38 duizend euro:

De baten van 38 duizend euro zijn afkomstig van scholen in Ten Boer. Dit betreft een vergoeding voor het bewegingsonderwijs.

Coalitieakkoord 2019-2022	150	0	-150
gezond, groen en gelukkig			
Groningen			

Onderstaande toelichting heeft betrekking op de intensiveringen in het coalitieakkoord

Voor de inzet van combinatiefunctionarissen (goed bewegingsonderwijs, laagdrempelige naschoolse beweeg/sportactiviteiten en inzet buurtsportcoaches voor kwetsbare doelgroepen hebben we in het coalitieakkoord een structureel bedrag opgenomen van 150 duizend euro.

Onderstaande toelichting heeft betrekking op de hervormingen in het coalitieakkoord

In het coalitieakkoord zijn voor 2019 geen hervormingen binnen deelprogramma 5.2 opgenomen.

Financiële risico's

Naam risico	Bedrijfsrisico werkmaatschappijen (SPOT Groningen en Sport050)
Programma	Sport en bewegen en cultuur
Omschrijving	<p>We houden rekening met een risico bij de werkmaatschappijen Oosterpoort / Stadsschouwburg (SPOT Groningen) en sport050.</p> <p>Een deel van de inkomsten van de directie SPOT Groningen is afhankelijk van de economische conjunctuur en andere externe factoren. Wij houden rekening met een bedrijfsrisico van 10% van de omzet van circa 8,7 miljoen euro voor SPOT Groningen.</p> <p>Sport050 kent een afhankelijkheid van de economische conjunctuur en het weer. Wij houden rekening met een specifiek bedrijfsrisico ter hoogte van circa 10% van de tarief-gerelateerde omzet. Die verwachte omzet 2019 is circa 6,17 miljoen euro.</p> <p>Het risico voor de beide werkmaatschappijen samen is 1,487 miljoen euro. We houden rekening met een kans van 25%.</p>
Risicobedrag 2019	1,487 miljoen euro
Kans 2019	25%
Risicobedrag 2020	1,487 miljoen euro
Kans 2020	25%
Risicobedrag 2021	1,487 miljoen euro
Kans 2021	25%
Risicobedrag 2022	1,487 miljoen euro
Kans 2022	25%
Structureel/Incidenteel	Structureel
1e signaleringsmoment	
Actie	

Programma 6 Cultuur

De Groningse culturele infrastructuur is oorspronkelijk, divers en van hoge kwaliteit. We willen bijdragen aan een goed geïnformeerde stedelijke samenleving en een levendig cultureel klimaat, waarin het voor iedereen prettig is om te wonen, werken, studeren, verblijven en ondernemen. Hierbij spelen ook evenementen een belangrijke rol.

Als gemeente hebben we voor de komende jaren de volgende ambities:

- 1 - Zorgen voor een bruisende gemeente;
- 2 - Zorgen voor een City of Talent;
- 3 - Kunst en cultuur voor iedereen;
- 4 - Cultuur over grenzen heen.

Om deze ambities te realiseren zetten we de volgende strategieën in;

- Ruim baan voor talent;
- Een sterke basis en ruimte voor vernieuwing;
- Nieuwe verbindingen leggen;
- Een leven lang cultuur;
- Samenleven met cultuur;
- Overal cultuur.

De doelstelling(en) en relevante beleidsnota's van het programma staan hieronder. Via het menu hiernaast kom je bij de relevante ontwikkelingen, de bijdrage van verbonden partijen, de deelprogramma's met bijhorende beleidsvelden, de financiën en de financiële risico's.

Doelstellingen en relevante beleidsnota's

We willen dat Groningen een gemeente is:

- Met een kwalitatief hoogstaand, vernieuwend en gevarieerd cultureel klimaat;
- Met een cultuuraanbod voor jong en oud, voor mensen uit alle lagen van de bevolking;
- Die mensen in staat stelt en actief stimuleert om zelf cultureel actief te zijn.

Het programma is uitgewerkt in de volgende beleidsnota's:

[Cultuurnota 2017-2020](#)

[Kadernota Cultuur 2017-2020 Cultuurstad Groningen. City of talent \(2015\)](#)

[Omroepnota Mediabeleid 2016 - 2019](#)

[Beleidsverkenning 'Op weg naar een nieuwe Oosterpoort' 2018](#)

[Nota strategisch evenementenbeleid \(2014\)](#)

[Popvisie No Guts No Glory \(2011\)](#)

Relevante ontwikkelingen

In 2019 gaan we verder met de uitvoering van de cultuurnota. Tegelijkertijd zijn we bezig met de voorbereidingen van de nieuwe kadernota 2021-2024. We doen dit ook deze nieuwe periode in nauwe samenwerking met de provincie. Onze insteek is om de huidige strategieën bij te stellen waar nodig, maar geen grote beleidswijzigingen door te voeren. Naast de cultuurnota evalueren we in 2019 het strategisch evenementenbeleid en de locatieprofielen.

We hebben de eerste fase van het onderzoek naar een nieuwe Oosterpoort afgerond. Hierbij is gekeken naar ontwikkelingen in de muzieksector, andere muziekgebouwen in Nederland, mogelijke locaties en behoeften van de podia in de gemeente. In 2019 gaan we ons richten op het vervolgonderzoek.

Ook zijn er vervolgstappen gezet in het onderzoek naar huisvesting van VRIJDAG. Er is gekeken naar mogelijke nieuwbouw en verbouw aan de Sint Jansstraat. In 2019 worden de scenario's verder uitgewerkt.

De minister van cultuur heeft de regio's gevraagd te komen met een cultuurprofiel. Hierin moet worden getoond waar een regio sterk in is, en hoe er samenwerking plaatsvindt tussen culturele instellingen en overheden. Het Noorden kent al een sterk samenwerkingsverband met We the North. In dit verband is er een profiel opgesteld dat dient als input voor het landelijk cultuurbeleid 2021 - 2024.

Coalitieakkoord 2019-2022 gezond, groen en gelukkig Groningen

Cultuurstad

Groningen is cultuurstad van het Noorden, met een aantal topinstellingen en topevenementen zoals Eurosonic/Noorderslag, Noord Nederlands Toneel/Guy and Roni en Noorderzon. We maken ons hard om deze parels een goede plek te geven in het Rijkscultuurbeleid. Daarnaast hechten wij veel waarde aan projecten zoals De wijk de wereld, en Move-it! Groningen is een stad met een breed scala aan instellingen, de breedte van het aanbod is onze kracht.

Cultuur voor iedereen

Cultuur is overal. Het is de manier waarop we met elkaar omgaan, en hoe we betekenis geven aan ons leven. Cultuur verbindt. Toegankelijkheid van cultuur voor alle inwoners staat voorop, van stad tot dorp, van jong tot oud. We behouden kleinschalige culturele voorzieningen in wijken en dorpen. We brengen de jeugd zoveel mogelijk in aanraking met cultuur door structurele regelingen voor cultuureducatie.

Talent

We zetten in op de ontwikkeling van kunstenaars, daarvoor zijn eerlijke arbeidsomstandigheden essentieel. Daarnaast willen we een creatief broeinest zijn voor jong talent, met als mooi voorbeeld in Haren de Biotoop. Daarom gaan we door met het ontwikkelen van het broedplaatsenbeleid en leggen daarbij de verbinding met de creatieve industrie.

Aantrekkelijke stad

Cultuur is belangrijk voor de leefbaarheid en bepalend voor de aantrekkelijkheid van onze stad. We gaan daarom door met de plantontwikkeling van de nieuwe Oosterpoort. Om ook een aantrekkelijke culturele regio te blijven, bouwen we de Noordelijke samenwerking verder uit. We bundelen onze krachten, ook richting landelijke politiek. Dat is goed voor Noord-Nederland, maar ook voor Groningen.

Amateurkunsten

We maken ons hard voor het faciliteren van de amateurkunsten. Koren en toneelgroepen verrijken en brengen inwoners bij elkaar. We zien dat ook de instellingen steeds meer hun maatschappelijke rol pakken, door actief te zijn in de wijken en projecten te ontwikkelen waar professionele kunst en amateurkunst samenkomen. Deze ontwikkeling moedigen wij van harte aan.

Evenementen

Wij bieden ruimte aan evenementen omdat zij zorgen voor aantrekkingskracht buiten en voor sociale samenhang binnen de gemeentegrenzen. Voor een goede balans tussen levendigheid en leefbaarheid zetten we in op spreiding van evenementen, goede communicatie en technologische innovatie. We stimuleren evenementen die een duidelijk sociaal-maatschappelijke bijdrage leveren: evenementen waarbij veel mensen betrokken zijn, als deelnemer of vrijwilliger. Ook onze dorpen hebben een gevarieerd aanbod aan evenementen, vaak door vrijwilligers georganiseerd. De gemeente blijft stevig inzetten op soepel en vlot verloop van procedures voor alle evenementen. In deze collegeperiode is onze ambitie om de positie in de top van cultuur-en evenementen-steden te behouden.

Deelprogramma 6.1 Culturele infrastructuur

Met dit deelprogramma willen we optimale voorwaarden creëren voor cultuur. We werken samen met de culturele instellingen om samen de culturele diversiteit en kwaliteit in Groningen te versterken. De volgende vier strategieën dragen bij aan het versterken van onze culturele infrastructuur.

- Ruim baan voor talent;
- Een sterke basis en ruimte voor vernieuwing;
- Nieuwe verbindingen leggen;
- Overal cultuur.

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Beoogd 2019
Aantal instellingen dat onder verscherpt toezicht is gesteld	maximaal 4

6.1.1 Ruim baan voor talent

Met haar kennis- en cultuurinstellingen, hoogopgeleide bevolking en instroom van jong (internationaal) creatief talent is Groningen een 'City of Talent'. Wij willen ons de komende cultuurnotaperiode profileren als dé culturele 'City of Talent' van Nederland. We blijven werken om het inspirerende klimaat van de gemeente te behouden en jong talent de kans te bieden zich hier te ontwikkelen. We bouwen verder aan waar we goed in zijn.

Hoe staan we ervoor?

We hebben drie initiatieven van jonge makers, ZUHAUSE, The Resort en Teddy's Last Ride een opstartbudget gegeven om zich te kunnen ontwikkelen; experimenteren, speeluren maken, exposeren en optreden. We zijn regelmatig met deze partijen in gesprek om te horen hoe het gaat. In het kader van We the North ondersteunen we drie regionale talentontwikkelingsprogramma's; Station Noord, Up North en Hit the North. Hierbij werken instellingen en overheden nauw samen.

We hebben een start gemaakt met onderzoeken hoe talenten en jonge makers in de beeldende sector ondersteund kunnen worden.

We hebben een Quickscan Broedplaatsenbeleid en ateliers laten uitvoeren om vraag en aanbod te inventariseren en beleidsopties te verkennen om het huidig startup en talentenklimaat te behouden. Uit de quickscan blijkt dat de creatieve industrie groeit en zo ook de vraag naar betaalbare huisvesting voor startende initiatieven. De aanbeveling is om als gemeente de bestemming als broedplaats te faciliteren en één aanspreekpunt te organiseren voor het beoordelen van aanvragen en vergunningen om zo kansen te optimaliseren. Huidige broedplaatsen zijn bijvoorbeeld; Het Suikerunieterrein, De Biotoop en Woldwijk.

Wat willen we bereiken in 2019?

- Voortzetten van de opstartbudgetten voor talentontwikkeling;
- Samenwerking in de beeldende sector in de gemeente en Noord Nederland stimuleren om talenten meer kansen te bieden;

- Voortzetting ondersteuning Station Noord, Up North en Hit the North;
- In 2019 willen wij opnieuw een aantal jonge talentvolle kunstenaars middels stipendia financieel ondersteunen om hen in staat te stellen een volgende stap in hun carrière te maken door bijvoorbeeld het volgen van een vervolgopleiding, een studiereis of het maken van nieuw beeldend of literair werk;
- We willen de European Border Breakers Awards (EBBA's) voor jonge veelbelovende Europese artiesten behouden voor het Eurosonic Noorderslag Festival in Groningen.

Wat gaan we hiervoor doen?

- In We the North verband ontwikkelingen op het gebied van talentontwikkeling monitoren en samenwerking beeldende kunstsector stimuleren;
- Op basis van de Quicksan Broedplaatsenbeleid en ateliers hebben we samen met ruimtelijke economie een aantal maatregelen geïdentificeerd om het broedplaatsaanbod en de ateliervoorraad op peil te houden bij een aantrekkelijke vastgoedmarkt. Samen met stakeholders en interne partijen gaan we verbeteringen doorvoeren;
- Wij reiken twee Hendrik de Vriesstipendia, het George Verbergstipendium en de Andrea Elkenbracht studiebeurs uit aan vier of vijf door een professionele jury gekozen kunstenaars. Wij onderzoeken momenteel de mogelijkheid of het Centrum Beeldende Kunst vanaf 2019 de organisatie van het Hendrik de Vriesstipendium op zich kan nemen. Tot en met 2018 deden wij dit als gemeente zelf;
- In juli 2018 is bekend gemaakt dat Eurosonic Noorderslag op basis van een degelijke en vernieuwende aanvraag de komende jaren de Music Moves Europe Talent Awards mag uitreiken. Deze prijs is de opvolger van de EBBA's.

6.1.2 Een sterke basis en ruimte voor vernieuwing

Het grote en diverse culturele aanbod is een van de grote pijlers onder de aantrekkingskracht en economische vitaliteit van de gemeente Groningen. Deze diversiteit heeft een keerzijde. Het is kostbaar om overeind te houden. Hierdoor is er de afgelopen jaren maar beperkt financiële ruimte geweest voor vernieuwing. We willen flexibele ruimte in ons cultuurbudget om onze strategische doelen te behalen. Dit laten we niet ten koste gaan van de instellingen die al jarenlang bijdragen aan het unieke culturele klimaat in onze gemeente.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019
% subsidieaanvragen afgehandeld binnen de daarvoor gestelde termijn (100%)	100%
% benutting van de beschikbare budgetten voor Ten Boer cultuurprojecten	100%
Toegekende aanvragen incidentenbudget - samen met provincie	-
Afgewezen aanvragen incidentenbudget - samen met provincie	-
Toegekende aanvragen BAK (amateurkunst)	-
Afgewezen aanvragen BAK (amateurkunst)	-

Hoe staan we ervoor?

We hebben de toekomstmogelijkheden verkend voor muziekcentrum De Oosterpoort. Op basis daarvan is in 2018 besloten tot verdiepend vervolgonderzoek. Na de overdracht van het Oosterpoort-vastgoed aan ons Vastgoedbedrijf hebben we met een daartoe opgericht projectteam verder gewerkt aan de interne verzelfstandiging van SPOT Groningen.

De verzelfstandiging van het CBK per 1 januari 2019 is een feit.

We hebben verder toegewerkt naar een sluitende begroting van het Groninger Forum. Op basis van een 'second opinion' is de subsidie voor de bibliotheekfunctie opgehoogd. Besloten is een eventueel resterend exploitatietekort in de eerste 5 jaar op te vangen vanuit de hiertoe beschikbare reserves. De overdracht van de bibliotheken van Biblionet in Haren en Ten Boer aan het Groninger Forum in het kader van de harmonisatie is per 1 januari 2019 een feit.

Noordelijk Scheepvaartmuseum, Groninger Museum en Groninger archieven hebben een gezamenlijke visie ontwikkeld over hoe het verhaal van de historie van Groningen verteld gaat worden. De visie wordt voor de zomer gepresenteerd.

Er is verder onderzoek gedaan naar de huisvesting van VRIJDAG. In 2019 gaan we verder met het onderzoeken van drie mogelijke scenario's.

Wat willen we bereiken in 2019?

- We willen de 2^e fase van het onderzoek naar de toekomst van muziekcentrum De Oosterpoort afronden en voorleggen voor nadere besluitvorming;
- We willen de mogelijkheden voor verdere interne verzelfstandiging van SPOT Groningen verder onderzoeken en definitieve afwegingen hierover ter besluitvorming voorleggen;
- We willen bij de opening van het Groninger Forum in 2019 zorgdragen voor een stabiele basis van waaruit het Forum succesvol kan opereren;
- Noordelijk Scheepvaartmuseum, Groninger Archieven en Groninger Museum gaan het concept voor een vernieuwend historisch museum uitwerken en starten met experimenteren;
- In 2019 moet het vervolgonderzoek naar de huisvesting van VRIJDAG afgerond zijn.

Wat gaan we hiervoor doen?

- We verdiepen het onderzoek rond De Oosterpoort, door het 'harden' van gedane aannames, het uitwerken van investerings- en exploitatiekosten en van een businesscase, het verbreden van de discussie met stakeholders en inwoners, en nader locatie-onderzoek;
- We werken verder aan de interne verzelfstandiging van SPOT Groningen;
- We werken verder toe naar een succesvolle start van het Groninger Forum door het actualiseren en nader uitwerken van startbegroting en Programma van Eisen van het Forum;
- In de zomer van 2019 komt de kwartiermaker met een plan voor het historisch museum met daarin voorstellen voor de inrichting, organisatie, marketing en bijbehorende begroting

6.1.3 Nieuwe verbindingen leggen

We vinden dat het aangaan van verbindingen de kracht van cultuurstad Groningen is. De Kunstraad constateert dat hierin stappen worden gezet. Instellingen gaan samenwerkingen aan met andere (maatschappelijke) partners om een interessanter aanbod te bieden. We willen kunst en cultuur meer verbinden met de maatschappelijke en ruimtelijke ontwikkelingen in onze gemeente. Voor deze verbindingen zoeken we de samenwerking op, in stedelijk, regionaal én noordelijk verband en met het bedrijfsleven. We promoten cultuur als onderdeel van een goed vestigingsklimaat en 'Citymarketing'. Daarnaast dragen wij via onze netwerken bij aan het hervormen van het landelijk cultuurbestel.

Hoe staan we ervoor?

In noordelijk verband hebben we ons regioprofiel We the North aangescherpt als input voor de Adviesaanvraag van het Rijk, G9, IPO en VNG. We hebben geïnvesteerd in samenwerkingsverbanden gericht op

talentontwikkeling om het makersklimaat in heel Noord Nederland te verbeteren, in noordelijk instrumentarium voor cultuureducatie en gezond ouder worden met cultuur.

Wat willen we bereiken in 2019?

- Versterking van noordelijk makersklimaat en publieksontwikkeling met nadruk op de samenhang en verbinding tussen lokaal, regionaal en landelijk beleid;
- We willen instrumenten inzetten om het culturele aanbod beter te ontsluiten.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Monitoren van in 2017/2018 gestarte samenwerkingsverbanden talentontwikkeling;
- Twee proeftuinen in Noordelijk verband inrichten:
 1. talentontwikkeling beeldende kunst;
 2. Monitoren van publieksbereik en experimenteren met nieuwe strategieën om nieuw publiek te bereiken;
- We onderzoeken in samenwerking met Marketing Groningen de mogelijkheden voor het vergroten van de zichtbaarheid van musea en culturele attracties en het stimuleren van combinatiebezoeken.

6.1.4 Overal cultuur

Groningen bruist van cultuur. We willen een gemeente zijn waar inwoners en bezoekers overal cultuur kunnen ervaren. Kunst in de openbare ruimte draagt bij aan die beleving, zowel met tijdelijke projecten als met permanente kunstwerken. Door cultuur toe te voegen aan projecten willen we gebieden een impuls geven of weer laten opbloeien, zoals het Suikerunieterrein en het Ebbingekwartier, Groninger Forum en Historisch kwartier.

Cultuur willen we inzetten als 'placemaking': door een evenement neer te zetten om een plek vindbaar te maken of als profilering van een gebied. Kunst kan fungeren als stadsmarkering door de publieke ruimte creatief in te richten.

De start van de bouw van het cultuurcluster 'De Kunstwerf' is gepland in het voorjaar van 2019. Waarna het in 2020 in gebruik kan worden genomen.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Pre statie-indicatoren	Beoogd 2019
Aantal bezoekers Oosterpoort/ Stadsschouwburg (OPSB)	260.000
Aantal bezoekers Groninger Museum	205.000
Aantal projecten Kunst op Straat	5

Hoe staan we ervoor?

Het CBK voert voor ons 'Kunst op straat uit'. Hiervoor staan veel projecten op stapel die al eerder zijn gestart, maar in 2019 worden afgerond. Het land-art park in Meerstad wordt volgend jaar opgeleverd en er wordt gewerkt aan een multimediateaterwerk in de parkeergarage onder het Groninger Forum.

In 2018 heeft VRIJDAG in samenwerking met Groningen City Club voor de tweede keer 'City Stage' georganiseerd. Op een aantal plekken in de stad konden amateurkunstverenigingen hun activiteiten laten zien. Dit was een groot succes.

Wat willen we bereiken in 2019?

- We willen met Kunst op straat aansluiten bij de inrichting en beleving van de openbare ruimte als thema, zowel in de binnenstad als in de wijken;
- We willen met Kunst op straat meer verbinding zoeken met de regio;
- We gaan door met 'City Stage';
- We willen de mogelijkheden voor Kunst op straat bij ruimtelijke projecten vergroten.

Wat gaan we hiervoor doen?

- We onderzoeken of er draagvlak is voor een Amfitheater in Meerstad. Dit doen we door onder andere culturele activiteiten te organiseren in de wijk. Vervolgens bekijken we wat het bereik is geweest van deze activiteiten;
- We sluiten met Kunst op straat aan bij het samenwerkingsverband We the North, specifiek bij het project Noordpeil 3000 waarbij kunstenaars en vrijdenkers toekomstperspectieven voor Noord Nederland ontwikkelen in samenwerking met de wetenschap;
- We vragen VRIJDAG ook dit jaar de organisatie van 'City Stage' op zich te nemen;
- We stellen een procentenregeling in bij grotere ruimtelijke projecten.

6.1.5 Evenementen

Groningen is een aantrekkelijke gemeente om in te wonen, te werken en te verblijven. Evenementen zijn medebepalend voor onze aantrekkelijkheid. Evenementen bezorgen bezoekers plezier, stimuleren levendigheid en zorgen voor werkgelegenheid binnen onze gemeente.

We streven naar een bruisende én leefbare gemeente, waarbij we in ons beleid een belangenafweging maken om het draagvlak voor evenementen hoog te houden. We zoeken daarom voortdurend naar de juiste balans tussen plezier en ervaren overlast. Samen met partners organiseren we regie op het aanbod van grote evenementen. Daarnaast hebben we gericht locatiebeleid in de vorm van locatieprofielen voor de belangrijkste evenementenlocaties in de gemeente.

Wij willen dat de stad Groningen haar sterke positie op het gebied van evenementen behoudt. Groningen heeft een eigen gezicht en is ook voor buitenstaanders een jonge, eigenzinnige binnenstad met veel aandacht voor cultuur. Met onze historische binnenstad en de aanwezigheid van grote kennisinstellingen hebben we veel te bieden voor organisatoren van evenementen. Wij willen dat evenementen stevig bijdragen aan een herkenbaar profiel van Groningen. Evenementenbeleid en citymarketing zijn dan ook aan elkaar verbonden. Het gevarieerde aanbod aan evenementen in onze dorpen willen we behouden. Ook zijn in de nieuwe gemeente Groningen verhalen te vertellen. Deze verhalen worden gedeeld op evenementen. Wij bieden ruimte aan uiteenlopende evenementen omdat zij zorgen voor aantrekkingskracht buiten en sociale cohesie binnen de gemeentegrenzen.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Onderstaande indicatoren zijn een inschatting, omdat de jaarplanning grote evenementen nog niet is vastgesteld. Daarnaast is een schatting gemaakt van de toename van het aantal evenementen die gepaard gaat met de uitbreiding van de gemeente.

Prestatie indicatoren	Beoogd 2019
Aantal evenementen 200 - 1.000 bezoekers	130
Aantal evenementen 1.000 - 2.000 bezoekers	45
Aantal evenementen 2.000 - 25.000 bezoekers	25
Aantal evenementen meer dan 25.000 bezoekers	6
Aantal meldingen geluidsoverlast evenementen (totaal)	235

Aantal meldingen geluidsoverlast evenementen - overige evenementenlocaties	40
Aantal meldingen geluidsoverlast evenementen - Binnenstad	40
Aantal meldingen geluidsoverlast evenementen - Stadspark	80
Aantal meldingen geluidsoverlast evenementen - Kardinge	20
Aantal meldingen geluidsoverlast evenementen - Rode Haan	10
Aantal meldingen geluidsoverlast evenementen - Suikerfabriekterrein	45

Hoe staan we ervoor?

Ons strategisch evenementenbeleid heeft resultaat: wij hebben meer regie in het proces, gaan vroegtijdig in gesprek met organisatoren, hebben aandacht voor kwaliteit en programmering en onze toplocaties worden goed gebruikt. We hebben verder geïnvesteerd in ons vergunningsverleningsproces en zien de kwaliteit van evenementaanvragen toenemen. We krijgen regelmatig positieve reacties uit het veld en van bewoners over de wijze waarop wij vormgeven aan het strategisch evenementenbeleid.

In 2018 hebben we de geluidsnormen uit het strategisch evenementenbeleid geëvalueerd. In 2019 zullen wij het strategisch evenementenbeleid en de daarbij behorende locatieprofielen evalueren.

In het kader van de Next City en de groei van de gemeente Groningen vragen we een adviesgroep om mee te denken over de wijze waarop evenementen sterker kunnen bijdragen aan een herkenbaar profiel van Groningen. Dit profiel kan ook gebruikt worden als handvat bij de beoordeling van aanvragen voor de subsidiëring van evenementen, die nu enigszins versnipperd plaatsvindt. Ook zetten we in op de verdere professionaliseringsslag bij de volksfeesten zoals Koningsdag en Groningens Ontzet.

Wat willen we bereiken in 2019?

Wij werken aan de doorontwikkeling van ons strategisch evenementenbeleid en blijven sturen op een kwalitatief en gevarieerd evenementenprogramma. In 2019 zullen we het strategisch evenementenbeleid en de daarbij behorende locatieprofielen evalueren. Ten aanzien van de volksfeesten streven we naar een inspirerend en gevarieerd programma vanuit een meer professionele structuur.

Groningen, Haren en Ten Boer kennen eigen regelgeving, vergunning(uitgifte), leges én beleid. Vormgeven aan de harmonisatie van dat beleid is een belangrijke opgave voor 2019.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Wij onderzoeken hoe we met een gevarieerd en aantrekkelijk evenementenaanbod aan kunnen sluiten bij optimaliseren van een herkenbaar profiel van onze gemeente;
- Wij evalueren het Strategisch Evenementenbeleid, dat in 2014 is vastgesteld, en de daarbij behorende locatieprofielen;
- Wij geven vorm aan de harmonisatie van evenementenbeleid en regelgeving.

Deelprogramma 6.2 Deelname aan cultuur

Cultuur is genieten van wat anderen brengen en ook zelf cultureel actief zijn. Dat ondersteunen en bevorderen we via onze voorzieningen en regelingen voor amateurkunst en kunst op school. Cultuur kan een positieve bijdrage leveren aan maatschappelijke vraagstukken als 'healthy ageing', sociale cohesie en het ontwikkelen van basisvaardigheden. Cultuur stimuleert ontmoeting en debat en roept op tot reflectie.

6.2.1 Samenleven met cultuur

Maatschappelijke vraagstukken op bijvoorbeeld het gebied van zorg, duurzaamheid, krimp of vergrijzing worden steeds complexer. Mogelijke oplossingen vragen om innovatie en creativiteit, bij uitstek een kracht van de culturele sector. We willen daarom deze kracht verbinden aan maatschappelijke thema's. We willen dat

kunst en cultuur in de gehele gemeente toegankelijk en te beleven is. Hiermee draagt cultuur bij aan de inclusieve gemeente.

Hoe staan we ervoor?

De culturele instellingen voelen steeds meer het belang om zich in te zetten voor de Groningse samenleving. Het Groninger Museum organiseert familiedagen in verschillende Groningse wijken, de Stadsschouwburg/Oosterpoort heeft in samenwerking met makers 'De wijk de wereld' in Selwerd geproduceerd en zijn dit jaar te vinden in de Korrewegwijk en de Hoogte. VRIJDAG is zich aan het oriënteren in de wijken en dorpen.

In 2017 en 2018 zijn gemeente en provincie Age Friendly Cultural Region geweest. Gedurende deze twee jaar heeft cultuurparticipatie voor ouderen een boost gekregen. Er zijn verschillende activiteiten georganiseerd, en bestaande activiteiten zijn onder de aandacht gebracht. In 2019 kijken we hoe we dit een vervolg gaan geven.

Wat willen we bereiken in 2019?

- VRIJDAG is in een vijftal wijken gestart met een pilot rondom cultuur in de wijk brengen;
- We ondersteunen een tweede editie van 'De wijk de wereld', dit jaar in de Korrewegwijk en de Hoogte, en willen andere instellingen stimuleren zich meer te richten op de wijken en dorpen;
- We willen helder hebben hoe we cultuurparticipatie voor ouderen verder kunnen stimuleren.

Wat gaan we hiervoor doen?

- VRIJDAG concretiseert de plannen voor cultuur in de wijken en legt verbinding met spilfiguren in de wijken en dorpen en zoekt samenwerking met scholen;
- VRIJDAG ontwikkelt cursusaanbod voor inwoners die wegens een beperking minder goed mee kunnen komen in de samenleving;
- We werken mee aan de nieuwe editie van 'De wijk de wereld' en vragen VRIJDAG te zorgen voor een follow-up in de wijk Selwerd;
- In het kader van We the North is een initiatief ontstaan om een noordelijke samenwerking op te zetten in het kader van Age Friendly Cultural Region. Het gaat om het ontwikkelen van projecten voor ouderen en het starten van opleidingstrajecten in samenwerking met het MBO en HBO.

6.2.2 Een leven lang cultuur

In Groningen krijgt iedereen de kans om zich te ontwikkelen met behulp van kunst en cultuur. Cultuuronderwijs is daarbij essentieel voor de ontwikkeling van kinderen. We bevorderen daarnaast actieve cultuurparticipatie omdat dit bijdraagt aan het welzijn van onze inwoners en het de sociale cohesie bevordert.

Voor de bibliotheek hebben we een uitvoeringsbeleid ontwikkeld voor een brede doelgroep met laaggeletterden en jeugd als speerpunt.

We willen dat de inwoners kennis hebben van de geschiedenis van Groningen om bewustzijn te creëren over onze identiteit in zowel het verleden als het heden. Het historisch museum in ontwikkeling, gaat laagdrempelig en in samenwerking met (culturele) partijen, de geschiedenis van Groningen programmeren.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019
Aantal bezoekers Groninger Forum	1.3000.000
Aantal uitleningen bibliotheek	825.000

Aantal leden bibliotheek	45.000
% Groningers dat wekelijks naar OOG kijkt	45%
Aantal bezoekers Noordelijk Scheepvaartmuseum	37.500
Aantal gehonoreerde projecten Plusregeling amateurkunst (en uitputting budget)	35
Aantal bereikte leerlingen in het basisonderwijs met CMK	10.000
% deelnemende scholen aan CMK	85%
Aantal scholen in het VO met de Cultuurkaart	10

Hoe staan we ervoor?

Meer muziek in de klas heeft gezorgd voor meer aandacht voor muziek in het onderwijs, de eerste stappen in deskundigheidsbevordering van leerkrachten zijn gezet door middel van netwerkbijeenkomsten en scholing. Daarnaast is er een vruchtbare samenwerking ontstaan tussen verschillende instellingen zoals het Prins Claus Conservatorium, de Pabo's en Kunst & Cultuur (K&C).

De nadruk blijft ook in 2019 liggen op deskundigheidsbevordering van leerkrachten. Dit doet K&C door het organiseren van nascholingsaanbod, symposia en studiedagen. Daarnaast kunnen scholen terecht voor advies en begeleiding met betrekking tot visieontwikkeling en individuele trajecten. In het kader van We the North werkt K&C samen met noordelijke partners aan het experiment 'Brede uitrol best practices Cultuuronderwijs Noord Nederland'. Er wordt onder andere ingezet op een noordelijke cultuuracademie.

In Ten Boer voert K&C ook de steunfunctie voor het basisonderwijs uit. De daar aanwezige cultuurcoach legt de verbinding tussen het onderwijs en de culturele organisaties. Haren kent de Culturele Commissie Basisonderwijs Haren die jaarlijks een cultuurprogramma opstelt voor het basisonderwijs.

Wat willen we bereiken in 2019?

- We willen cultuureducatie op scholen in Haren en Ten Boer ook verder stimuleren;
- We willen een start maken met de Cultuurhopper, waarbij basisschoolkinderen kennis kunnen maken met cultuur. Dit wordt eventueel gekoppeld aan de pilotwijken waar VRIJDAG start met culturele activiteiten;
- We willen de mogelijkheden die het rijk biedt om het aantal combinatiefunctionarissen (cultuur) uit te breiden verkennen.

Wat gaan we hiervoor doen?

- We introduceren de cultuurhopper en monitoren de voortgang;;
- We maken een plan waarin we aangeven hoe we combinatiefunctionarissen cultuur willen inzetten;
- We continueren de inzet van de cultuurcoach in Ten Boer.

Bijdrage(n) verbonden partijen

Martiniplaza BV

Beleidsrisico's in relatie tot de verbonden partij

Budget achterstallig onderhoud

Het belangrijkste beleidsrisico voor 2018 was de vaststelling van het benodigde budget voor het vastgestelde achterstallig onderhoud voor de periode 2017 t/m 2020 (MJOP2). Dit risico is vervallen omwille van het feit dat het budget door de gemeenteraad beschikbaar is gesteld.

Gebouw en installaties/ governance

In het kader van de zekerstelling voor de gemeente van het vastgoed in

	<p>geval van faillissement van MartiniPlaza is in samenspraak met de stadsadvocaat gekozen voor een koers waarin de huidige B.V. is gesplitst in een vastgoed-B.V. en een exploitatie-B.V. Realisatie vond plaats per 1 januari 2019.</p> <p>De directeur van de huidige B.V. is benoemd tot directeur van beide nieuwe B.V.'s. Op die manier is een eenheid van beleid rondom MartiniPlaza doorgevoerd. Door deze aanpak wordt het oorspronkelijk gemelde risico dat er rondom het vastgoed in relatie tot marketing scenario's separate visies zouden kunnen ontstaan, voorkomen.</p> <p>Belastingdienst/VPB Met de belastingdienst zijn afspraken gemaakt in het kader van de VPB. Onderdeel van die afspraken was dat de gebouwen in installaties zouden overgaan naar het gemeentelijk vastgoedbedrijf. Nu die overgang niet zal plaatsvinden maar via een b.v. constructie (zie hierboven) vorm wordt gegeven, gaat opnieuw overleg plaatsvinden met de belastingdienst. Dit overleg zal erop zijn gericht de gemaakte afspraken zoveel mogelijk te handhaven opdat de belastingdienst er geen aanleiding in zal vinden de hoogte dan wel de mate van terugwerkende kracht van de VPB-afdracht ter discussie te stellen.</p> <p>Schade als gevolg van werkzaamheden zuidelijke ringweg Een geheel nieuw risico is ontstaan door de werkzaamheden aan de zuidelijke ringweg. Door het verlagen van de waterstand zijn er verzakkingen opgetreden met gevolgen voor de leidingen, afvoer, riool en bekabeling onder het gebouw. De geschatte schade bedraagt momenteel 2,7 miljoen euro.</p>
<p>Relevante beleidsinformatie</p>	<p>Onderhoud gebouw Wij hebben opdracht gegeven om op korte termijn een inventarisatie te laten uitvoeren van de panden, de installaties en de terreinen van MartiniPlaza met als doel een Meer-Jaren-onderhouds-Plan (MJOP) 2020 – 2030 te ontwikkelen. Hierdoor zullen wij op proactieve wijze inzicht krijgen in de totale onderhoudsbehoefte van MartiniPlaza in deze periode, de bijbehorende kosten, de planning en mogelijke fasering daarvan.</p> <p>Definitieve rechtsvorm De definitieve rechtsvorm is hierboven reeds omschreven. De huidige B.V. is inmiddels gesplitst in een vastgoed B.V. en een exploitatie B.V. De huidige directeur blijft directeur van beide B.V.'s. Het vastgoed is in de bestaande B.V. achter gebleven en wordt verhuurd aan de exploitatie B.V.</p> <p>Begroting 2019 De begroting 2019 is in november 2018 vastgesteld in de aandeelhoudersvergadering.</p>

Groninger Archieven

Relevante beleidsinformatie	<p>De functie van de archieven verschuift naar een brede publieksinstelling met als doel om de geschiedenis van stad en provincie onder de aandacht te brengen. Hiermee wordt de verbinding gelegd tussen het onderzoek dat in de archieven wordt gedaan en de groeiende belangstelling in regionale geschiedenis.</p> <p>Digitalisering blijft de komende jaren de rode draad voor de Groninger Archieven. Het accent wordt gelegd op de groei van digitale toegankelijkheid en digitale dienstverlening. Tot 1 januari 2021 wordt toegewerkt naar een te raadplegen collectie onderverdeeld in een fysiek en digitaal deel, met voor beide een eigen depot en eigen publieks-toegankelijkheid.</p>
Beleidsrisico	<p>De Groninger Archieven zijn voor de opbrengsten voor het grootste deel afhankelijk van de bijdragen van de gemeente en het Rijk. Bezuinigingen van deze partijen kan invloed hebben op de opbrengsten en het realiseren van de beleidsdoelen.</p>

Voor meer informatie over de verbonden partijen zie [paragraaf 6 verbonden partijen](#).

Financiën

In dit onderdeel werken wij de financiën behorende bij dit programma uit door het financiële overzicht op het niveau van beleidsveld te geven en daarbij inzichtelijk te maken welke intensiveringen en hervormingen zijn verwerkt. Per deelprogramma geven we een toelichting op de belangrijkste onderdelen van de lasten- en baten.

Financieel overzicht lasten en baten

Cultuur					
Nr	Omschrijving	Primitieve begroting			
		Bedragen x 1.000 euro	2019	2020	2021
Lasten					
06.1	Culturele infrastructuur	32.342	30.510	30.731	31.009
06.1.1	Ruim baan voor talent	898	902	898	898
06.1.2	Een sterke basis en ruimte ver	5.036	5.036	5.036	5.036
06.1.4	Overall cultuur	25.297	23.525	23.748	24.021
06.1.5	Evenementen	1.111	1.047	1.049	1.055
06.2	Deelname aan cultuur	16.440	16.681	16.738	16.853
06.2.1	Samenleven met cultuur	542	542	542	542
06.2.2	Een leven lang cultuur	15.898	16.138	16.195	16.310
	Totaal	48.782	47.191	47.469	47.862
Baten					
06.1	Culturele infrastructuur	11.712	11.957	12.002	12.002
06.1.1	Ruim baan voor talent	2	2	2	2
06.1.2	Een sterke basis en ruimte ver	0	0	0	0
06.1.4	Overall cultuur	11.351	11.596	11.641	11.641
06.1.5	Evenementen	359	359	359	359
06.2	Deelname aan cultuur	0	0	0	0
06.2.2	Een leven lang cultuur	0	0	0	0
	Totaal	11.712	11.957	12.002	12.002
	Geraamd resultaat voor bestemming	37.070	35.234	35.467	35.860
Reserve mutaties					
	Totaal toevoegingen	2940	3.536	4.059	4.686
	Totaal onttrekkingen	3.007	3.007	3.007	3.007
	Geraamd resultaat na bestemming	37.003	35.763	36.519	37.539

Overzicht intensiveringen voorgaande jaren

06 Cultuur (Bedragen x 1.000 euro)	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)
06.1 Culturele infrastructuur								
Onderhoud Martiniplaza	1.495		1.495					
Interne verzelfstandiging OPSB	75							
Verzelfstandiging CBK	326		54		22			
Totaal 06 Cultuur	1.896	0	1.549	0	22	0	0	0

Zie het [financieel meerjarenbeeld](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle intensiveringen voorgaande jaren.

Overzicht intensiveringen Coalitieakkoord 2019-2022

06 Cultuur	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)
06.1 Culturele infrastructuur								
Centrale huisvesting kunstencentrum VRIJDAG				250				
Beheer en onderhoud Synagoge	33		33					
Cultuurpas en marketing	25		25					
Broedplaatsen en ateliers	132		132					
Subsidies en bijdragen instellingen	108		94					
Cultuurnota						300		
Totaal 06 Cultuur	298	0	284	250	0	300	0	0

Zie de [financiële knelpunten en ambities 2019](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle aanvullende intensiveringen 2019

Overzicht hervormingen Coalitieakkoord 2019-2022

06 Cultuur	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)
06.1 Culturele infrastructuur								
Reserves instellingen *			100					
Minder subsidies aan instellingen *			145			290		
Totaal 06 Cultuur	0	0	245	0	0	290	0	0

* De maatregelen reserves instellingen en minder subsidies aan instellingen is een administratieve verwerking die nader inhoudelijk ingevuld moet worden.

Ga naar [hervormingen 2019-2022](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle hervormingen

Integrale financiële toelichtingen begroting 2019

6.1 Culturele infrastructuur (Bedrag x 1.000 euro)	Lasten	Baten	Saldo
	32.342	11.712	-20.630

Bestaand beleid	32.044	11.712	-20.332
------------------------	---------------	---------------	----------------

Onderstaande toelichting heeft betrekking op het bestaande beleid

Toelichting op de lasten van 32,0 miljoen euro:

Van de totale lasten heeft 13,6 miljoen euro betrekking op de Oosterpoort & Stadsschouwburg. Dit betreft zowel de lasten voor de culturele activiteiten als de horeca- en de facilitaire kosten. Tegenover deze lasten staat een bedrag van 8,7 miljoen euro aan huur- en horecaopbrengsten.

Voor de verkenning voor de toekomstige huisvesting van de Oosterpoort is afgerond 0,5 miljoen euro in de begroting opgenomen.

Daarnaast gaat 15,8 miljoen euro naar de culturele infrastructuur, subsidies in het kader van podiumkunsten en beeldende kunsten. Het betreft hier bijdragen aan culturele gebouwen zoals het Groninger Museum, Martiniplaza, Vrijdag, Grand Futura en bijdragen voor onder andere het Noord Nederlands toneel, Noorderlicht, Eurosonic Noorderslag, Vera, de Kunstraad en Noorderzon.

Voor CBK is een bedrag van 1,2 miljoen euro in de begroting opgenomen, tegenover deze lasten staat een bedrag van ruim 0,4 miljoen euro aan inkomsten. In de 1,2 miljoen euro is rekening gehouden met een bedrag van afgerond 0,2 miljoen euro voor de verzelfstandiging van het CBK (extra beleid).

Bij het opstellen van de begroting 2019 maakt het CBK nog onderdeel uit van de gemeente Groningen. In november 2018 is besloten dat het CBK per 1 januari 2019 verzelfstandigt. Met deze verzelfstandiging is in deze begroting nog geen rekening gehouden. Bij de eerste begrotingswijziging 2019 wordt de CBK uit de gemeentebegroting geëlimineerd en wordt de bijdrage omgezet in een subsidiebijdrage aan de stichting CBK.

Toelichting op de baten van 11,7 miljoen euro

De baten betreffen 8,7 miljoen euro aan inkomsten bij de Oosterpoort en Stadsschouwburg en 0,4 miljoen bij het Centrum Beeldende Kunst (CBK). Het resterende deel betreft grotendeels de huurbedragen die we ontvangen onder ander van het Groninger Museum.

Coalitieakkoord 2019-2022 gezond, groen en gelukkig Groningen	298	0	-298
--	------------	----------	-------------

Onderstaande toelichting heeft betrekking op de intensiveringen in het coalitieakkoord

Van de 298 duizend euro aan intensiveringen is in 2019 132 duizend euro bestemd voor broedplaatsen en ateliers om het creatieve en innovatie klimaat te kunnen behouden.

Daarnaast zijn in de begroting 2019 middelen opgenomen voor het beheer en onderhoud van de synagoge, voor de cultuurpas en marketing hiervan, voor een dotatie aan de voorziening Kunst op Straat en voor (extra) subsidies aan de Urban House, het Noordpool Orkest, Prime en Music & Fun.

Onderstaande toelichting heeft betrekking op de hervormingen in het coalitieakkoord

In het coalitieakkoord zijn voor 2019 geen hervormingen binnen deelprogramma 6.1 opgenomen.

6.2 Deelname aan cultuur (Bedrag x 1.000 euro)	Lasten	Baten	Saldo
	16.440	0	-16.444

Bestaand beleid	16.440	0	-16.444
------------------------	---------------	----------	----------------

Onderstaande toelichting heeft betrekking op het bestaande beleid

Toelichting op de lasten van 16,4 miljoen euro:

Van de lasten is 8,3 miljoen euro begroot voor het Groninger Forum. Daarnaast is 3,1 miljoen euro begroot voor Stichting Vrijdag (huis van de amateurkunst Groningen), 2,3 miljoen euro voor de bijdrage aan de gemeenschappelijke regeling RHC Groninger Archieven, 0,7 miljoen euro voor de bibliotheken in Haren en Ten Boer, 0,6 miljoen euro voor de bijdrage aan mediabeleid en 0,3 miljoen euro voor het Noordelijk scheepvaartmuseum.

Verder zijn bedragen begroot voor diverse andere musea, volksfeesten, cultuureducatie, amateurkunst en het jeugdtheater.

Zie de [Toelichting op reserves](#) bij het verloopoverzicht reserves 2019 voor een nadere toelichting op de reserve mutaties.

Financiële risico's

Naam risico	Bedrijfsrisico werkmaatschappijen (SPOT Groningen en Sport050)
Programma	Sport en bewegen en cultuur
Omschrijving	<p>We houden rekening met een risico bij de werkmaatschappijen Oosterpoort / Stadsschouburg (SPOT Groningen) en sport050.</p> <p>Een deel van de inkomsten van de directie SPOT Groningen is afhankelijk van de economische conjunctuur en andere externe factoren. Wij houden rekening met een bedrijfsrisico van 10% van de omzet van circa 8,7 miljoen euro voor SPOT Groningen.</p> <p>Sport050 kent een afhankelijkheid van de economische conjunctuur en het weer. Wij houden rekening met een specifiek bedrijfsrisico ter hoogte van circa 10% van de tarief-gerelateerde omzet. Die verwachte omzet 2019 is circa 6,17 miljoen euro euro.</p> <p>Het risico voor de beide werkmaatschappijen samen is 1,487 miljoen euro. We houden rekening met een kans van 25%.</p>
Risicobedrag 2019	1,487 miljoen euro
Kans 2019	25%
Risicobedrag 2020	1,487 miljoen euro
Kans 2020	25%
Risicobedrag 2021	1,487 miljoen euro
Kans 2021	25%
Risicobedrag 2022	1,487 miljoen euro
Kans 2022	25%
Structureel/Incidenteel	Structureel
1e signaleringsmoment	
Actie	

Naam risico	Exploitatie Groninger Forum
Programma	Cultuur
Omschrijving	<p>Het Groninger Forum (GF) opent eind 2019. In overleg met de stichting GF is geconcludeerd dat het dekken van eventuele tekorten in de begroting voldoende is voor een periode van 5 jaar (2020-2024). Na de periode van 5 jaar verwachten we dat de stichting GF goed zicht heeft op de structurele exploitatie met voldoende mogelijkheden om zelf (bij) te kunnen sturen.</p> <p>Uit de update van het Programma van Eisen (PvE) van mei 2018 blijkt een tekort van 4,4 miljoen euro over de periode 2020-2024. Hierbij is rekening gehouden met een door de stichting GF op te lossen taakstelling van 145.000. Het tekort bestaat voor 1,0 miljoen euro uit incidentele frictiekosten.</p> <p>Bij de update van het PvE van mei 2018 is besloten vanaf 2020 jaarlijks 225.000 extra subsidie aan de stichting GF toe te kennen voor de bibliotheekfunctie. Het resterende tekort over de periode 2020-2024 bedraagt circa 3,3 miljoen euro. Ten aanzien van dit resterende tekort is als oplossingsrichting gekozen dit voor zover nodig op te vangen vanuit de reserve exploitatierisico Forum en voor zover aanvullend nodig door verlaging van de bijdrage van het GF aan de bouw- en grondexploitatie Grote Markt oostzijde/ Groninger Forum (B&Grex) voor de inrichting te verlagen. De besluitvorming hierover gebeurt bij de actualisering van het PvE medio 2019, waarbij ook overige ontwikkelingen worden verwerkt.</p> <p>Met deze besluiten is het verwachte tekort zoals gemeld in het PvE van mei 2018 voor de periode 2020-2024 opgelost en wordt er in de berekening van het benodigde en beschikbare weerstandsvermogen geen rekening meer gehouden met het risico en de reserve exploitatierisico Forum.</p> <p>Voor eventuele aanvullende exploitatierisico's bij het GF nemen we vooralsnog een p.m. post op.</p>

Risicobedrag 2019	
Kans 2019	
Risicobedrag 2020	
Kans 2020	
Risicobedrag 2021	
Kans 2021	
Risicobedrag 2022	
Kans 2022	
Structureel/Incident eel	Structureel
1e signaleringsmoment	Rekening 2014
Actie	Samen met het Groninger Forum worden de ontwikkelingen in de exploitatie gevolgd.

Programma 7 Verkeer

We willen een goed bereikbare gemeente zijn, met een aangename, veilige en gezonde leefomgeving.. Uitgangspunt daarbij is 'met de fiets of het openbaar vervoer als het kan, met de auto als het moet'. In Groningen gaan veel inwoners dan ook met de fiets, mede dankzij de korte afstanden in de compacte stedelijke omgeving en het goede fietsklimaat. Voor het gebruik van openbaar vervoer, al dan niet in combinatie met het gebruik van Park+Ride (P+R), is veel draagvlak.

Onze gemeente heeft regionaal gezien een centrumfunctie voor werkgelegenheid, onderwijs, cultuur en zorg. Ook de bereikbaarheid met de auto is daarom van groot belang. Als inwoners en bezoekers toch de auto pakken, willen we dat ze vlot door kunnen rijden, zowel in de gebouwde omgeving als op onze ringwegen.

De komende jaren blijven we zwaar inzetten op de fiets, gezamenlijk met de partners in de regio investeren wij daarin 85 miljoen euro. Ook in openbaar vervoer is en wordt nog flink geïnvesteerd met de gezamenlijke aanpak van de spoorwaaier bij het hoofdstation en de uitrol van het hoogwaardig openbaar vervoer (HOV)-bussysteem in de combinatie met een forse uitbreiding van de P+R-capaciteit. Daarnaast investeren wij, met onze partners, de komende tijd flink in de aanpassing van de zuidelijke ringweg en studeren op de westelijke ringweg, om daarmee het autoverkeer in de stedelijke omgeving te ontlasten.

De doelstelling(en) en relevante beleidsnota's van het programma staan hieronder. Via het menu hiernaast kom je bij de relevante ontwikkelingen, de bijdrage van verbonden partijen, de deelprogramma's met bijhorende beleidsvelden, de financiën en de financiële risico's.

Doelstellingen en relevante beleidsnota's

We willen dat:

- Groningen een goed bereikbare gemeente is;
- Met een aangename, veilige en gezonde leefomgeving;
- Ook tijdens de uitvoering van de grote infrastructurele projecten;
- Waarin met de fiets of het openbaar vervoer gereisd wordt als het kan;
- En met de auto als het moet.

Het programma is uitgewerkt in de volgende beleidsnota's:

[Parkeervisie 2018 - 2025 \(2018\)](#)

[Verbinden, Vervoeren, Verduurzamen, Verslimmen - Ontwerp Programma van Eisen Openbaar vervoer per bus in Groningen en Drenthe in de periode 2020 - 2029 \(2017\)](#)

[OV Ontwikkelagenda Noord-Nederland 2025 \(2017\)](#)

[Meerjarenprogramma Verkeer en Vervoer 2018 - 2021 \(2017\)](#)

[Uitvoeringsprogramma Bestemming Binnenstad 2017 \(2017\)](#)

[GVVP Haren 2012 - 2019 \(2017\)](#)

[Fietsstrategie 'Wij zijn Groningen Fietsstad' \(2015\)](#)

[Uitvoeringsprogramma Fietsstrategie 2015-2025 \(2015\)](#)

[Netwerkanalyse regio Groningen-Assen \(2013\)](#)

[HOV Visie - Bouwsteen van de Netwerkanalyse Regio Groningen-Assen \(2013\)](#)

[Parkeren met perspectief \(2012\)](#)

[Beleidsregels gehandicapten parkeren 2012-2022 \(2012\)](#)

[P+R nota 2011-2020 \(2011\)](#)

[Nota Duurzame Mobiliteit, geactualiseerde beleidsnota Verkeer en Vervoer 2011-2020 \(2011\)](#)

[Programma Noord-Nederland - Spoorplan Noord-Nederland \(2011\)](#)

Relevante ontwikkelingen

De uitvoering van de grote projecten Verbeteren Spoorzone, stationsomgeving Haren en aanpak van de Zuidelijke ringweg zijn van start. Onder coördinatie van Groningen Bereikbaar is de afgelopen jaren hard gewerkt om de belangrijke reis- en routealternatieven op tijd gereed te hebben. Voor de zomer van 2018 bleek dat er vertraging optreedt in het project Aanpak Ring Zuid van mogelijk drie jaar. De consequenties daarvan worden in een herziene planning verwerkt. We realiseren ons dat dit een forse tegenvaller is voor de omwonenden, weggebruikers en het bedrijfsleven. Tijdens de uitvoering van deze grote projecten blijft Groningen Bereikbaar alles in het werk stellen om de gemeente bereikbaar te houden met maatregelen die mobiliteit beter spreiden over de dag, verminderen en soms zelfs voorkomen.

Nu de economisch minder goede periode achter ons ligt, zien we soms weer forse druk op delen van ons vervoersysteem ontstaan. In de gemeente blijft het aandeel van de fiets in de totale mobiliteit onverminderd hoog, het openbaar vervoer is op sommige tijden en lijnen erg zwaar belast en ook de doorstroming van de auto kent knelpunten. De opgaven vanuit The Next City gaan die druk naar verwachting nog verder vergroten.

Verduurzaming is al jarenlang een belangrijk thema in ons mobiliteitsbeleid. Hét uitgangspunt in ons mobiliteitsbeleid is "Te voet, met de fiets of met het openbaar vervoer als het kan, met de auto als het moet". Medewerkers van buiten de stad worden uitgedaagd om de auto te laten staan, met het openbaar vervoer te reizen en op de kortere afstanden naar hun werk in de stad de fiets te pakken. We blijven inzetten op deze alternatieven voor de auto, omdat we de leefkwaliteit in onze gemeente voorop hebben staan.

Naast de inzet op keuze voor duurzame vervoermiddelen, zetten we ook in op de vergroening van de vervoermiddelen zelf. De overgang van fossiele brandstoffen naar elektrisch rijden (ook waterstof is elektrisch rijden) één van de belangrijkste veranderingen. Met diverse maatregelen ter stimulering, maar ook in ons eigen wagenpark, dragen wij bij aan deze transitie. We streven er naar dat er in 2035 in onze gemeente geen lokale uitstoot van schadelijke stoffen (NOx, fijnstof) meer plaats vindt en dat ons verkeerssysteem dan vrij van CO₂ is.

De (verkeers)druk op de binnenstad is hoog, met onder andere veel wandelend publiek, rijdende en geparkeerde fietsen en bevoorradingsverkeer tot gevolg. Het primaat leggen we bij de voetganger en de kwaliteit van de leefomgeving. We blijven daarom op zoek naar meer en betere stallingsruimte voor fietsen in de binnenstad (tijdelijk en definitief) en werken samen met alle betrokkenen aan een efficiënte verduurzaming van de bevoorrading van winkels, horeca, et cetera.

Het onderwerp verkeersveiligheid blijft stevig aandacht vragen in de wijken en gebiedsgerichte aanpak. De in 2018 gestarte aanpak voorziet duidelijk in een behoefte en zetten we door.

Onder de noemer "Slim en Groen" vindt snelle (technologische) ontwikkeling plaats in mobiliteit. De energietransitie in mobiliteit, innovatieve ICT-toepassingen in vervoer van mensen en goederen, de implementatie van Smart Mobility oplossingen en de groei van de deeleconomie gaan de wereld van verkeer en vervoer al in de nabije toekomst veranderen. Deze ontwikkelingen geven extra kansen, terwijl een basisverkeersinfrastructuur met voldoende capaciteit toch gewoon nodig blijft. De uitdaging is om aansluiting te vinden bij het hoge tempo van ontwikkeling en tegelijkertijd robuuste beleidskeuzes voor de toekomst te blijven maken.

Tot slot is van belang voor het daadwerkelijk realiseren van een blijvend goede bereikbaarheid van de stad nu en in de toekomst, dat de noodzakelijke financiële middelen beschikbaar komen, om de noodzakelijke investeringen ook te kunnen blijven doen.

Coalitieakkoord 2019-2022 gezond, groen en gelukkig Groningen

Ruimte voor mensen

We streven naar een autoluwe gemeente met minder autobewegingen en meer loop-, fiets- en ov-bewegingen, vooral in de stad binnen de ringweg. Wandelen en fietsen staan centraal en vormen het uitgangspunt voor de inrichting van de openbare ruimte. We onderzoeken een Verkeerscirculatieplan en kijken wat de wisselwerking tussen bereikbaarheid en leefbaarheid is. Daarbij houden we altijd oog voor de verkeersveiligheid.

Parkeren

We willen minder parkeerplaatsen voor auto's op straat en stimuleren de alternatieven zoals het gebruik van deelauto's en -fietsen. Met de invoering van een vergunningstelsel in, met variabele tarieven, waarmee we kunnen sturen op het gebruik van de openbare ruimte en de invulling van nieuwe ontwikkelingen.

Verduurzaming

Samen met onze partners werken we aan het verbeteren en vergroenen van de stadslogistiek, op weg naar een emissievrije binnenstad in 2025. Met ons eigen wagenpark geven we het goede voorbeeld en we vragen de taxibranche om ook duurzaam te gaan rijden.

Bereikbaarheid

Voor economische ontwikkeling is een goede bereikbaarheid noodzakelijk. We willen daarom dat de uitvoering van de projecten Aanpak Ring Zuid en Spoorzone zo snel als mogelijk worden uitgevoerd. Deze zijn van groot belang voor de stedelijke en regionale ontwikkeling.

Samen met de provincie werken we aan aanpak/ombouw van de Westelijke Ringweg, met de bedoeling de leefbaarheid, verkeersveiligheid, fietsverbindingen en groen te verbeteren. Voor de autoverbinding Oosterhamrikzone onderzoeken we alternatieven, in samenhang met het Verkeerscirculatieplan, en mogelijkheden voor opvang van de negatieve effecten in de omgeving.

Openbaar Vervoer

Een goed OV-systeem voorziet niet alleen in bereikbaarheid, maar is ook een maatschappelijk bindmiddel. Met een nieuwe OV-visie werken we aan bereikbaarheid van stad en regio, maar ook van de wijken en dorpen, onder andere door een knooppuntenmodel te ontwikkelen, waarmee we ook de ketenmobiliteit verder kunnen bevorderen. Daarnaast kijken we naar een schaa sprong in het openbaar vervoer, op basis van het huidige model of hoogwaardige alternatieven.

Deelprogramma 7.1 Fiets

Het succes van de fiets in de gemeente Groningen danken we aan de ideale fietsomstandigheden: een gemeente met korte fietsafstanden en rechtstreekse fietsroutes naar de omliggende kernen waarbij de fiets vrijwel altijd het snelste vervoermiddel is. Bovendien draagt de fiets bij aan een duurzaam gebruik van onze gemeente en is de fiets belangrijk voor ons vestigingsklimaat en onze bereikbaarheid. Tot slot willen we de veiligheid van onze inwoners vergroten en hun gezondheid verbeteren, geheel in lijn met het idee van Healthy Ageing (zie programma 4). De fiets kan hieraan een grote bijdrage leveren.

We willen ons goede fietsbeleid voortzetten. Tegelijkertijd wordt onze gemeente steeds drukker. De ruimte wordt beperkter, net als het beschikbare geld. Natuurlijk gaan we door met het verbeteren van het bestaande fietsnetwerk met bredere fietspaden, nieuwe fietsverbindingen en grotere stallingen. Maar om antwoord te kunnen geven op de stedelijke uitdagingen moeten we een schaa sprong maken. Dat houdt in dat we gebruik maken van het zelf-organiserend en lerend vermogen van onze fietsers. In onze fietsstrategie ['wij zijn](#)

[Groningen Fietsstad'](#) (2015) kiezen we daarbij voor ondersteunen en stimuleren en duidelijk niet voor strengere regels.

Wij willen dat:

- De fiets voorop staat;
- Fietsers overal snel, comfortabel en veilig kunnen komen;
- De fiets meer fysieke ruimte krijgt, zo nodig via alternatieve routes;
- Met goede stallingen de kwaliteit van de openbare ruimte en de bereikbaarheid van voorzieningen worden verbeterd;
- Onze inwoners zich bewust zijn van Groningen Fietsstad.

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Beoogd 2019
% fietsers in modal split van stedelijke mobiliteit *	>65%
% fietsgebruik in de modal split met de regio	-
Gemiddelde snelheid van fietsers in de stad (km/h)	-
Rapportcijfer voor fietsen in Groningen	7,3
Waarderingscijfer kwaliteit bewaakte fietsenstallingen	7,1

* bron van modal split (de verdeling van de verplaatsingen over de modaliteiten fiets, auto, bus en trein) met een herkomst én bestemming binnen de gemeente Groningen: GroningenPlus verkeersmodel 2017 (verplaatsingspatroon 2014).

7.1.1 De fiets eerst

Ons doel is dat de fiets voorop staat. De fiets is binnen onze gemeente het belangrijkste vervoermiddel. Bij het inpassen van nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen denken we daarom vanaf het begin vanuit de fiets. Bij iedere ruimtelijke ontwikkeling nemen we de fiets mee door het maken van een Fiets Effect Analyse (FEA).

Maar de fiets is niet alleen bij nieuwe ontwikkelingen van belang, het gaat er ook om dat het bestaande fietsnetwerk veilig is en goed wordt onderhouden. En net zo belangrijk: verkeerseducatie voor kinderen, ouderen en andere kwetsbare verkeersdeelnemers.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019
Aantal Fiets Effect Analyses (FEA)	15

Hoe staan we ervoor?

In onze fietsstrategie is bepaald dat we bij iedere nieuwe ruimtelijke ontwikkeling een Fiets Effect Analyse (FEA) maken en dat het beheer en onderhoud van bestaande fietsvoorzieningen op orde is. Verder houden we bij de aanleg van fietsvoorzieningen rekening met de nieuwste richtlijnen qua breedte, boogstralen, en verder.

Wat willen we bereiken in 2019?

Bij iedere nieuwe ontwikkeling zorgen we er vroegtijdig voor dat de fiets integraal wordt meegenomen. En dat het ontwerp voldoet aan de nieuwste richtlijnen. Daarnaast willen we meer stallingsvoorzieningen in de binnenstad en op belangrijke OV-knooppunten aanbieden en het serviceniveau en de aantrekkelijkheid van de stallingsvoorzieningen verbeteren.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Beoordelen effect op fiets in verschillende projecten (FEA's);
- Monitoren beheerafspraken (zoals onderhoud, gladheid, vergevingsgezind fietspad, enzovoort);
- Uitbreiding van het aantal stallingsplaatsen in de binnenstad en op belangrijke OV-knooppunten.

7.1.2 Een samenhangend fietsnetwerk

Ons doel is dat fietsers overal snel, comfortabel en veilig kunnen komen. Goede fietsverbindingen naar openbaar vervoer knooppunten, belangrijke economische trekkers (dynamo's) én de regio zijn belangrijk. In ons fietsnetwerk onderscheiden we het hoofdnetwerk, gericht op de snelle en doorgaande fietser, en het basisnetwerk, ontsluitend en fijnmazig. We zorgen voor de samenhang van ons fietsnetwerk op twee manieren. In de eerste plaats kijken we in samenhang en naar fietsverbindingen. We benaderen niet elk fietspad apart, maar richten ons op het fietsnetwerk van deur tot deur. Ten tweede benaderen we de fiets als onderdeel van de totale vervoersketen, omdat niet iedere reis zich helemaal voor het gebruik van de fiets leent. Daarom proberen wij de fiets in te zetten om het eerste en laatste gedeelte van de reis mee af te leggen.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019
Aantal OV-fietsverhuurlocaties bij stations en P+R-terreinen	7
Aantal aangelegde ontbrekende schakels	1
Aantal Fietsroutes Plus (verbinding met de regio)	4
Aantal verkeerslichten met slimme techniek	28
Aantal ontbrekende schakels in het fietsnetwerk	6

Hoe staan we ervoor?

In onze fietsstrategie hebben we het hoofdfietsnetwerk gedefinieerd, waarbij alle omliggende kernen aangesloten zijn op het fietsnetwerk van en naar de gemeente Groningen. De Fietsroutes Plus naar Zuidhorn, Bedum en Haren zijn inmiddels gereed, verreweg het grootste gedeelte van de Fietsroute Plus naar Ten Boer via de Stadsweg is inmiddels ook aangelegd. In Haren werken we momenteel aan een nieuwe fietstunnel onder het station door en in het verlengde hiervan wordt een aantal straten als fietsstraat heringericht.

Wat willen we bereiken in 2019?

Om het stedelijke en regionale hoofdfietsnetwerk verder te completeren willen we een aantal ontbrekende schakels realiseren. Het gaat om twee nieuwe Fietsroutes Plus, namelijk die naar Winsum en Leek, maar ook om nieuwe stedelijke fietsverbindingen langs de spoorlijn Groningen-Sauwerd (tussen Walfridusbrug en ACM-fietsbrug) en de Noordelijke Ringweg (tussen Iepenlaan en Park Selwerd). Daarnaast leggen we een fietsbrug aan over het Eemskanaal en werken we mee aan een Fietssnelweg Assen-Groningen. Tevens willen we ons netwerk van doorfietsroutes samen met onze partners in de regio herkenbaarder maken.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Aanleggen fietspad parallel aan de spoorlijn Groningen-Sauwerd tussen ACM-fietsbrug en de Walfridusbrug. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);
- Aanleggen fietspad parallel aan de Noordelijke Ringweg tussen Iepenlaan en Park Selwerd;
- Planvorming voor de aanleg van een fietsbrug over het Eemskanaal. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);
- Planvorming voor de Fietsroutes Plus Groningen-Winsum en Groningen-Leek. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);

- Planvorming voor de Fietssnelweg Assen-Groningen langs het Noord-Willemskanaal. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);
- / Planvorming voor de fietstunnel ter hoogte van de Papiermolen. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#) en de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken Zuid](#);
- Verbeteren herkenbaarheid van het regionale netwerk van doorfietsroutes.

7.1.3 Ruimte voor de fiets

Ons doel is dat de fiets meer fysieke ruimte krijgt, zo nodig via alternatieve routes. Op veel plekken in onze gemeente zien we het steeds drukker worden met fietsers. Om deze groei op te kunnen vangen, verbeteren we ons fietsnetwerk en maken we nieuwe Slimme Routes. Op verscheidene locaties geven we de fiets letterlijk meer ruimte, op andere punten kiezen we voor slimme alternatieven.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019
Aantal Slimme Routes in de gemeente Groningen	5
Toegevoegde stallingscapaciteit op straat in de binnenstad *	0

* We zetten eerst niet in op extra stallingen op straat, maar onderzoeken de mogelijkheden van het toevoegen van stallingscapaciteit in gebouwde voorzieningen of ondergronds, eerst in het westelijke deel van de binnenstad.

Hoe staan we ervoor?

Sinds 2013 organiseren we jaarlijks de Slimme Route-campagne om eerstejaars studenten te wijzen op twee alternatieve fietsroutes naar Zernike Campus. Inmiddels is een groot aantal knelpunten (onder andere Bessemoerstraat, fietsoversteek Pleiadenlaan, fietsbrug Penningsdijk en fietspad Park Selwerd) opgelost en is de Slimme Route Jaagpad doorgetrokken naar het Hoofdstation. Momenteel is meer dan de helft van alle gemeentelijke verkeerslichten (26 van de 43) voorzien van slimme technieken zoals wachttijdvoorspellers, regensensoren en voorsignalering.

Wat willen we bereiken in 2019?

Om het fietsgebruik te stimuleren willen we nog meer verkeerslichten fietsvriendelijker maken. Ten slotte willen we de Fietsroutes Plus, die we nu doorfietsroutes gaan noemen, naar Ten Boer, Haren, Eelde en Zuidhorn samen met de provincie Groningen, Groningen Bereikbaar en de Regio Groningen-Assen gaan promoten. Doel is om deze routes meer bekendheid te geven, maar ook om mensen uit de auto en op de fiets te krijgen.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Verkeerslichten fietsvriendelijker afstellen (wachttijdvoorspellers, regensensoren, voorsignalering. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#));
- / Ontwikkelen van doorfietsroutes naar Ten Boer, Haren, Eelde, Bedum en Zuidhorn. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);
- *Haren*: Zie hier ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken Haren](#)
- Aanleggen fietstunnel station Haren inclusief het herinrichten van een aantal straten tot fietsstraat.
- *Oude wijken*: Zie hier ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken Oude wijken](#)
- Verder met de planontwikkeling Korreweg fietsstraat in overleg gebied en bewoners.

7.1.4 Fietsparkeren op maat

Ons doel is dat we met goede stallingen de kwaliteit van de openbare ruimte en de bereikbaarheid van voorzieningen willen verbeteren. Bij het fietsparkeren in de binnenstad maken we duidelijke keuzes die aansluiten bij de stallingsbehoefte van bezoekers en werknemers. Voor kort stallen bieden we flexibele oplossingen en voor middellang stallen vaste voorzieningen in de openbare ruimte. Voor fietsers die hun fiets langer willen stallen, bieden we in pandige of ondergrondse fietsstallingen aan. Ook bij openbaar vervoer (OV) knooppunten (stations en P+R-terreinen) bieden we voldoende en kwalitatief hoogwaardige stallingsmogelijkheden aan. Ook kunnen reizigers op alle OV-knooppunten OV-fietsen huren.

Om het fietsparkeren in de wijken rond de binnenstad te verbeteren, maken we afspraken met ontwikkelaars. We willen het fietsparkeren hier zoveel mogelijk in pandig of op eigen terrein oplossen. En alleen als dit niet mogelijk blijkt, zoeken we wijkgerichte maatwerkoplossingen in de openbare ruimte.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019
Stallingscapaciteit fietsstallingen binnenstad	2.230
Stallingscapaciteit fietsstallingen Hoofdstation	9.900
Stallingscapaciteit fietsstalling Groningen Europapark	700
Stallingscapaciteit fietsstalling Groningen Noord	512
Stallingscapaciteit fietsstalling Haren	436
Tevredenheidscijfer fietsstallingen in Groningen	7,1

Hoe staan we ervoor?

Onze inwoners willen overall met de fiets kunnen komen en goede stallingsmogelijkheden zijn daarbij onmisbaar. Op dit moment beschikken we in totaal over 14 fietsstallingen: vier in de binnenstad, zeven bij openbaar vervoerknooppunten (stations en P+R terreinen) in Groningen, één bij station Haren, één bij P+R Haren en één in Ten Boer (Rijksweg).

Wat willen we bereiken in 2019?

Het aantal stallingen bij openbaar vervoerknooppunten en in de binnenstad willen we verder uitbreiden. Bij P+R Haren onderzoeken we mogelijkheden om het aantal stallingen uit te breiden. In de binnenstad zoeken we naar meer stallingsruimte in de openbare ruimte en gaan we door met onze verkenning van mogelijkheden voor één of meer in pandige/ondergrondse fietsstallingen. In de tweede helft van 2019 nemen we ook de nieuwe fietsstalling Nieuwe Markt, onder het Groninger Forum, in gebruik. Bovendien wordt station Haren uitgebreid met 80 extra stallingsplaatsen.

Wat gaan we hiervoor doen?

- 🗺️ *Oude wijken:* Zie hier ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken Oude wijken](#)
 - Uitbreiden stallingscapaciteit naar 512 stallingsplaatsen op station Groningen Noord;
- 🗺️ *Haren:* Zie hier ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken Haren](#)
 - Uitbreiden van de stallingsmogelijkheden op P+R Haren;
 - Uitbreiden stallingscapaciteit naar 436 stallingsplaatsen op station Haren;
- 🗺️ *Centrum:* Zie hier ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken Centrum](#)
 - In gebruik nemen van de nieuwe en moderne ondergrondse fietsstalling Nieuwe Markt (onder het Groninger Forum);
 - Verkenning van mogelijkheden voor één of meer in pandige/ondergrondse fietsstallingen.

7.1.5 Het verhaal Groningen Fietsstad

Ons doel is dat onze inwoners zich bewust zijn van Groningen Fietsstad. In onze gemeente fietsen we namelijk heel veel. We willen dat alle inwoners zich bewuster worden van dit hoge aandeel fietsgebruik. Door Groningen Fietsstad duidelijk en permanent te promoten willen we bereiken dat de fiets nog meer gebruikt wordt voor het woon-werkverkeer. Maar ook dat fietsers zich actiever en bewuster gaan gedragen, zodat zelflerend gedrag vanzelfsprekend wordt.

Daarnaast willen we ook een inspirerend voorbeeld zijn voor andere steden. Zodat zij van ons leren en om Groningen te promoten. Een leefbare gemeente met goede fietsvoorzieningen trekt namelijk innovatieve kennisbedrijven. Daarmee is fietsen dus ook economie.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019
Aantal campagnes fietsgedrag	6

Hoe staan we ervoor?

De afgelopen tijd is ons 050 Fietsstad-logo steeds vaker zichtbaar geworden. Op straat (fietsvakken en alle fietsverkeerslichten), maar ook in campagnes zoals die van de Zernike Route. Uit de enquête onder de leden van het stadspanel blijkt dat ongeveer twee derde van de inwoners van onze gemeente het 'merk' Groningen fietsstad inmiddels kent.

Ook hebben we inmiddels diverse gedragscampagnes lopen die jaarlijks terugkomen: Zernike Route, fietsverlichting, fietsstewards en voorrangregels bij alle richtingen tegelijk groen.

Wat willen we bereiken in 2019?

We bouwen verder aan het 'merk' Groningen Fietsstad. Daarnaast willen we in 2019 - ervan uitgaande dat onze pilot op de doorfietsroute Groningen-Ten Boer succesvol wordt - samen met de provincies Groningen en Drenthe, de Regio Groningen-Assen en Groningen Bereikbaar de herkenbaarheid van ons regionale netwerk van doorfietsroutes verbeteren. Nationaal en internationaal bouwen we de naam van Groningen als Fietsstad verder uit door actief deel te nemen aan fietscongressen, waar we ons verhaal aan veel professionals kunnen uitdragen.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Verbeteren van de herkenbaarheid van het (regionale) netwerk van doorfietsroutes. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);
- Deelname aan (inter-)nationale (fiets)congressen;
- Campagnes rond fietsgedrag (zoals Slimme Routes, fietsstewards, voorlichtingscampagnes enzovoort). Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#).

Deelprogramma 7.2 Openbaar vervoer

Goed openbaar vervoer draagt bij aan het succes van tal van andere beleidsterreinen. Onze ambitie is dat het openbaar vervoer aan aantrekkelijkheid wint door verbetering van het aanbod, de betrouwbaarheid, dienstverlening en aansluiting. Wij zien dat openbaar vervoer steeds meer verbreed naar openbare mobiliteit. Openbare mobiliteit is openbaar vervoer in de brede zin waardoor en waarmee van deur tot deur kan worden gereisd. Ketenvoorzieningen (zoals Hubs) en andere vormen van vervoer in de keten (zoals e-bike en

zelfrijdende voertuigen) zijn daarbij van belang. We willen de vraag naar (openbaar) vervoer goed faciliteren en meebewegen met veranderingen. Goed openbaar vervoer is duurzaam en betaalbaar voor opdrachtgever en consument. Dat leidt tot een hoge klanttevredenheid, ondanks de druk op de overheidsbijdragen.

Als gemeente hebben wij een belangrijke rol bij het inpassen van ambities op het spoor. Ook zijn we de beheerder van een groot deel van de wegen waar de bus gebruik van maakt, hebben we een belangrijke rol bij de inrichting van en verbindingen van en naar openbaar vervoerknooppunten, stationslocaties, bushaltes inclusief bijbehorende (keten-) voorzieningen en voorzieningen voor verduurzaming en innovaties. Daarnaast zijn wij samen met de provincies Groningen en Drenthe de deelnemende bestuursorganen aan de gemeenschappelijke regeling OV-bureau Groningen - Drenthe en daarmee ook opdrachtgever van het openbaar busvervoer in Groningen en Drenthe.

De opdrachtgevers voor het landelijke en regionale spoorwegennet zijn respectievelijk de rijksoverheid en de provincies. Bij veel bestuurlijke keuzes zijn wij betrokken.

We willen dat:

- De dynamo's van Groningen (inter-)nationaal en regionaal bereikbaar zijn met kwalitatief hoogwaardig openbaar vervoer;
- Alle wijken, dorpen en belangrijke functies bereikbaar zijn met het openbaar vervoer;
- Een bijdrage leveren aan Groningen in 2035 CO2-neutraal.

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Beoogd 2019
Klanttevredenscijfer openbaar busvervoer (basisnet en HOV)	7,5/ 7,8
CO2-uitstoot per reizigerskilometer bus	117,5 gr/rkm (- 6,0% t.o.v. 2016)
% stiptheid openbaar vervoer *	≥ 60%
Aantal reizigerskilometers regionale treinen Groningen (in miljoenen)	≥ 240

* % bussen met maximaal 0 tot 3 minuten vertraging.

7.2.1 Bereikbaarheid dynamo's HOV

Ons doel is: De dynamo's van Groningen zijn (inter-)nationaal en regionaal bereikbaar met kwalitatief hoogwaardig OV. Voor het functioneren van deze dynamo's is een goede bereikbaarheid met het openbaar vervoer cruciaal. Dit wordt bereikt door het verbeteren van het aanbod, de betrouwbaarheid en dienstverlening van het openbaar vervoer. Ook wordt met het verbeteren van de aansluitingen binnen het openbaar vervoer en tussen openbaar vervoer en andere modaliteiten, gewerkt aan een ander cruciaal element voor de bereikbaarheid van dynamo's. Hoogwaardige openbaar vervoerknooppunten (onder andere de hubs) zijn daarbij een belangrijk onderdeel van het netwerk en zijn belangrijk voor de koppeling met Publiek Vervoer. Het verbeteren van de efficiëntie van het openbaar vervoer is daarnaast cruciaal om de groeiende vervoersbehoefte te faciliteren en het openbaar vervoer voor opdrachtgever en consument betaalbaar te houden.

Voor de middellange termijn willen we:

- Verbeteren treinverbinding Groningen - Randstad;
- Verbeteren toegankelijkheid Hoofdstation;
- Verbeteren bereikbaarheid busstation Zuid;
- Verbeteren ketenvoorzieningen (onder andere de Hubs);

- Verkennen mogelijkheden faciliteren stijgende vervoersvraag;
- Opwaarderen bushaltes;
- Afronden maatregelen uit het geactualiseerde HOV-maatregelenpakket;
- Verder verduurzamen van het openbaar vervoer;
- Met het openbaar vervoer innovaties aanjagen.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019
Aantal DRIS-panelen (overzichtspanelen) binnen de gemeente Groningen	≥ 242

Hoe staan we ervoor?

Algemeen

Het gebruik van het openbaar vervoer is de afgelopen jaren zowel op de HOV-lijnen als op de overige buslijnen boven verwachting sterk toegenomen. Deze stijging was in de periode 2014-2017 meer dan 30%. Deze stijging heeft gevolgen voor de dienstregeling, infrastructuur en omgeving

Wij zien ook dat op diverse routes in en naar onze gemeente de verkeersdoorstroming onder druk staat. Dit leidt voor het openbaar busvervoer ook tot langere reistijden en gaat ten koste van de stiptheid. Met de HOV-visie 2013 is daar waar mogelijk en nodig ingezet op beter gebruik van het spoor en vrije busbanen zodat het openbaar vervoer toch blijft doorstromen. Maar vooral in de stedelijke omgeving neemt de verkeersdruk de komende jaren nog verder toe en komt de busdoorstroming meer en meer onder druk te staan. Dat heeft ook invloed op de betaalbaarheid.

In de visie Bestemming Binnenstad (2016) kozen we voor een grotere binnenstad. Daarvoor maken we letterlijk meer ruimte door onder andere het openbaar vervoer niet langer dwars door maar langs de randen van de binnenstad te laten rijden. In en nabij deze verruimde binnenstad, waar de druk op de openbare ruimte hoog is, is het de opgave om de bussen voldoende doorstroming te blijven bieden op bestaande en nieuwe routes.

We zien dat openbaar vervoer steeds meer verbreed naar openbare mobiliteit. Het is daarom belangrijk de inrichting van en verbindingen van en naar openbaar vervoerknooppunten (zoals Hubs), stationslocaties en bushaltes inclusief bijbehorende (keten-) voorzieningen te verbeteren.

Ook willen we het openbaar vervoer verder verduurzamen en met het openbaar vervoer innovaties aanjagen. Inmiddels rijden er nu waterstofbussen en elektrische bussen in Groningen en Drenthe. De Q-Link Groen (lijn 1 en 2) rijdt nu elektrisch (oplaadpunten bij P+R Reitdiep en in Zuidhorn) en vier Q-liners van Arriva Touring rijden als proef op fossiel-vrije brandstof.

Samenhangend met de opening van P+R Meerstad is ook Tersluis nu met hoogwaardig openbaar vervoer bereikbaar en heeft met Q-link 5 een rechtstreekse verbinding met onder andere het Universitair Medisch Centrum Groningen (UMCG), de binnenstad en het Hoofdstation gekregen.

Een belangrijke gezette stap is de gunning van de busconcessie Groningen - Drenthe 2020 na een Europese aanbesteding voor een periode van 10 jaar Qbuzz. De basiskwaliteit van het openbaar busvervoer komt op een hoger niveau dan in de huidige concessie, de verduurzaming van het busvervoer neemt bij de start van de concessie in december 2019 direct een grote sprong vooruit, de reiziger wordt ontzorgd en bij de hand genomen en het financiële meerjarenperspectief wordt gunstiger.

Wat willen we bereiken in 2019?

In 2019 willen wij dat onze stedelijke dynamo's uitstekend met het openbaar vervoer bereikbaar zijn. Dit willen we bereiken door het verbeteren van het aanbod, de betrouwbaarheid en dienstverlening van het openbaar vervoer. Ook werken we aan het verbeteren van de aansluitingen binnen het openbaar vervoer en tussen openbaar vervoer en andere modaliteiten. In 2019 wordt aan verschillende projecten gewerkt die daar aan bijdragen. Zo zetten wij ons in voor het verbeteren van de verbinding tussen de Randstad en Groningen en wordt onder andere gewerkt aan het project UMCG Noord en de tunnel Paterswoldseweg en aanleg van dubbelspoor in het kader van het project Extra Snelrein Groningen Leeuwarden. De werkzaamheden uit het spoorcontract als onderdeel van het project Spoorzone zijn in 2019 in uitvoering en de aanbesteding van het stationscontract is in 2019 afgerond. In Haren werken we aan het opwaarderen van het station inclusief stationsplein, nieuwe fiets- en voetgangerstunnel en in het verlengde hiervan fietsstraten. Door aanpassingen aan de N360 wordt de infrastructuur voor Q-link 6 verder verbeterd.

In 2019 werken we verder aan onze visie op het openbaar vervoer. Daarbij kijken wij vanuit gemeentelijk perspectief naar het OV-systeem en hoe zich dat verhoudt tot alle andere opgaven waarvoor wij aan de lat staan. Daarnaast gaan wij onder andere de mogelijkheden verkennen en bepalen op welke wijze wij de stijgende vervoersvraag (onder andere rekening houdend met de omgeving) willen faciliteren. Het verbeteren van de efficiëntie van het openbaar vervoer is daarbij cruciaal om de groeiende vervoersbehoefte te faciliteren en het openbaar vervoer betaalbaar te houden. Hoogwaardige openbaar vervoerknooppunten (zoals Hubs) zijn daarbij een belangrijk onderdeel van het netwerk en zijn belangrijk voor de koppeling met het Publieke Vervoer.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Uitvoeren werkzaamheden uit het spoorcontract als onderdeel van het project Spoorzone;
- Afronden aanbesteding stationscontract als onderdeel van het project Spoorzone;
- Uitvoeren werkzaamheden ten behoeve van aanleg dubbelspoor Zuidhorn - Hoogkerk en tunnel Paterswoldseweg in kader van project Extra Snelrein Groningen Leeuwarden;
- Inzetten op het verbeteren van de spoorverbinding tussen de Randstad en Groningen;
- Realisatie HOV-knooppunt UMCG Noord;
- Verkennen van mogelijkheden voor verdere verduurzaming openbaar vervoer en innovaties;
- Verder met het doorontwikkelen van de visie op openbaar vervoer;
- *Centrum*: Haltes op het Gedempte Zuiderdiep beter toegankelijk maken. Zie hier ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken Centrum](#).

7.2.2 Stedelijke bereikbaarheid openbaar vervoer

Ons doel is: Alle wijken, dorpen en belangrijke functies zijn bereikbaar met het openbaar vervoer. Hierbij gaat het om reizen die (deels of volledig) met het openbaar vervoer worden gedaan met als herkomst en/of bestemming de zes dynamo's in de gemeente Groningen, werklocaties, scholen, winkelcentra of de eigen woning. Een deel van deze reizen wordt gedeeltelijk of volledig met het hoogwaardige openbaar vervoer gemaakt. Voor- of natransport is vaak lopen, fietsen, met de auto of ander openbaar vervoer.

Het OV-bureau Groningen-Drenthe stelt elk jaar de dienstregeling voor het volgende jaar vast. De gekozen dienstregeling, (de kwaliteit van) de infrastructuur en (de bereikbaarheid en kwaliteit van) stations en de bushaltes bepalen voor een belangrijk deel de waardering voor de bereikbaarheid van wijken, dorpen en belangrijke functies.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019
Waardering openbaar vervoer op buurtniveau	≥ 84% (zeer) tevreden

Hoe staan we ervoor?

Wij hebben meer ingezet op het bundelen en versterken van de drukkere buslijnen (en daarmee frequentere en zo rechtstreeks mogelijke lijnen) en het verbeteren van de overstap tussen openbaar vervoer en tussen openbaar vervoer en andere modaliteiten op bijvoorbeeld Hubs. Hierdoor neemt de aantrekkelijkheid van het openbaar vervoer toe en stijgt het gebruik van zowel de HOV-lijnen als niet-HOV-lijnen. Keerzijde hiervan is dat het openbaar vervoernet in sommige gebieden minder fijnmazig wordt. Er zijn doelgroepen voor wie dit niet acceptabel is. De vraag is gerechtvaardigd of ons huidige vervoersysteem nog voldoet om deelname van iedereen aan het maatschappelijke leven te garanderen. In de OV-visie willen wij richting geven aan deze vraagstukken.

Wat willen we bereiken in 2019?

We willen dat niet alleen de dynamo's uitstekend met het openbaar vervoer bereikbaar zijn, maar ook dat andere gebieden uitstekend met het openbaar vervoer bereikbaar zijn. Een belangrijke graadmeter hiervoor is de jaarlijks te houden enquête op wijk- en buurtniveau die de waardering van het openbaar vervoer per wijk en buurt aangeeft. Mede op basis van de uitkomsten van deze enquête in 2018 en heldere geformuleerde ambities in een op te stellen strategie/visie op het openbaar vervoer willen we in 2019 sturen op verbeteringen. Ook is onze inzet om in 2019 meer duidelijkheid over de aanleg van station Hoogkerk te hebben.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Sturen op verbeteringen voor het openbaar vervoer in buurten met een lage waardering van het openbaar vervoer, mede op basis van geformuleerde ambities in de op te stellen strategie/visie op het openbaar vervoer;
- Met Publiek Vervoer als Groningen/Drenthe uitvoeren van 1 van de 7 landelijke pilots op het gebied van Mobility as a Service (MaaS);
- West: Zie hier ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken West](#);
- Verder verkennen mogelijkheden en draagvlak station Hoogkerk.

Deelprogramma 7.3 Auto

In ons Ommeland is weinig verstedelijking. De auto is dan ook een belangrijk vervoermiddel voor het sociaal en economisch functioneren van gemeente en regio. Van groot belang is dat de dynamo's in Groningen (inter)nationaal en regionaal goed bereikbaar zijn met de (vracht)auto. Voor toekomstige bereikbaarheid zijn aanpassingen aan de auto-infrastructuur nodig. Niet alleen voor de economie van de gemeente, maar ook om te voorkomen dat er alternatieve autoroutes ontstaan op ongewenste plekken. De kwaliteit van de leefomgeving verbetert door het verkeer te concentreren op de stedelijke hoofdwegen en sluijperverkeer door de woongebieden te voorkomen.

De komende jaren staan in het teken van een aantal grote projecten. Groningen Bereikbaar wil de gemeente in deze periode bereikbaar houden. Andere maatregelen voorkomen verkeer of verspreiden dit beter. Een efficiënt en duurzaam goederenvervoer maakt hier onderdeel van uit.

We hebben te maken met twee (landelijke en internationale) trends in de samenleving: toenemende elektronische verbondenheid van alles met alles (connectiviteit) en de deeleconomie (collectiviteit). We

bekijken hoe de trends doorwerken in de unieke Groningse situatie en nemen daarbij de vijf ontwikkelingen op het gebied van slimme mobiliteit als uitgangspunt: automatisch, verbonden, elektrisch, gedeeld en data.

Wij willen dat:

- De dynamo's van Groningen bereikbaar zijn met de (vracht-)auto;
- Het autoverkeer zich concentreert op het hoofdwegennet, de wijken worden zo min mogelijk belast.

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Jaarlijks monitoren we de bereikbaarheid per auto en de impact op de gemeente. De hoeveelheid autogebruik in de totale mobiliteit van de gemeente voor nu en in de toekomst (modal split) bepalen we met het gemeentelijk verkeersmodel. Daarnaast meten we op diverse locaties jaarlijks op straat het auto- en fietsverkeer. Zo volgen we onder andere de ontwikkeling van het aantal auto's op het binnencordon (een denkbeeldige lijn binnen de ringweg, het gebied tussen spoorlijn Groningen-Sauwerd, Westelijke Ringweg, Zuidelijke Ringweg, Winschoterdiep, Eemskanaal, Van Starckenborghkanaal en Noordelijke Ringweg).

De bereikbaarheid van buiten naar de gemeente, wordt mede bepaald door de werkelijke reistijd. De optelsom van de gemeten reistijden op 9 routes geeft een gemiddeld jaarbeeld in de spitsperiodes (exclusief schoolvakanties). Ons doel is dat tijdens de uitvoering van de grote projecten de reistijden per traject niet meer dan 10 minuten mogen toenemen. Voor het totaal van de 9 trajecten is dat dus 90 minuten vertragingstijd, wat opgeteld bij de referentiewaarde van 2014, 90,5 minuten, bij elkaar dus maximaal 180,5 minuten is.

Effectindicator(en)	Beoogd 2019
Aandeel van de auto in de modal split binnen de gemeente Groningen	30-35%
Aantal auto's op het binnencordon (werkdag)	220.000
Totale reistijd op 9 specifieke trajecten (wegen)	<180,5*
Ervaring bewoners van overlast van autoverkeer in de eigen wijk	<16%

*De inwinning van de gegevens voor deze indicator is gewijzigd. Er is een nieuwe databron en de gegevens worden niet meer door Groningen Bereikbaar omgezet in de 9 reistijdtrajecten. Er loopt een onderzoek om reistijden met de nieuwe bron weer structureel vorm te gaan geven.

7.3.1 Bereikbaarheid dynamo's auto

Ons doel is: De dynamo's van Groningen zijn bereikbaar met de (vracht-)auto. In de bereikbaarheid van de gemeente en de dynamo's zijn de wegen die onze gemeente met de regio en de rest van Nederland verbinden belangrijk. De komende jaren neemt de druk op de weg toe. Het is onze uitdaging om een goede balans te vinden tussen oplossingen voor de doorstromingsproblemen en het behouden van een leefbare gemeente. Voor de ring willen we uitbreiding van de capaciteit en verbetering van de doorstroming. Daarnaast streven we naar minder autokilometers tijdens de spits via mobiliteitsmanagement. Ook willen we de capaciteit van de wegen beter benutten met behulp van verkeersmanagement en andere slimme instrumenten. Binnen 10 jaar willen we alle gelijkvloerse kruisingen in de ring ongelijkvloers maken.

Onze gemeente en binnenstad is het hart van de Noord-Nederlandse economie en veruit het belangrijkste en grootste verblijfsgebied voor winkels en horeca. In 2014 heeft de gemeente Groningen de Green Deal Zero Emission Stadslogistiek (GD-ZES) getekend. Daarmee hebben we ons uitgesproken voor een emissievrije stadslogistiek in 2025. Onze ambitie voor een aantrekkelijke en leefbare binnenstad is vastgelegd in de visie Bestemming Binnenstad "Ruimte voor jou" en in de Inrichtingsleidraad voor de openbare ruimte in de binnenstad van Groningen. Om de leefbaarheid en toegankelijkheid van onze (binnen)stad te garanderen is een grote verandering op het gebied van stadslogistiek noodzakelijk. We streven daarom naar een integrale en

efficiënte aanpak in de stadslogistiek, waarin we alle logistieke stromen meenemen. Doel: zoveel mogelijk bundeling met minder en kleinere voertuigen, passend bij de maat en schaal van onze binnenstad. Het bestelgedrag en de organisatie van de logistieke keten zal er anders uit gaan zien. Evenals de benodigde voertuigen.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019
Aantal gelijkvloerse kruisingen in ringwegen	5
Aantal experimenten met goederenvervoer	3
Aantal gerealiseerde spitsmijdprojecten	1

Hoe staan we ervoor?

We werken aan grote belangrijke projecten en willen daarbij tegelijkertijd de bereikbaarheid van de gemeente tijdens de uitvoering behouden. De aannemerscombinatie voor Aanpak Ring Zuid heeft diverse werkzaamheden verricht, zoals de aanleg van de tijdelijke weg ter hoogte van de verdiepte ligging. Voor de afronding van het definitieve ontwerp en de uitvoering is meer tijd nodig dan gedacht. De einddatum van het project is voorsnog circa drie jaar opgeschoven. Groningen Bereikbaar heeft de centrale regie over het bereikbaar houden van de gemeente tijdens de werkzaamheden. Ter voorbereiding daarop is het gehele programma voor spitsmijdingen in 2018 uitgerold. Deze gezamenlijke aanpak met werkgevers en werknemers, weggebruikers, MKB, bottom-up initiatieven en onderwijs continueren we in 2019. De verkenning voor het noordelijke deel van de Westelijke ringweg heeft geleid tot diverse bouwstenen, waarover participatie plaatsvindt en loopt door in 2019.

In 2018 hebben we samen met onze partners het Convenant duurzame stadslogistiek Groningen opgesteld, als een nadere uitwerking van de GD-ZES. Het convenant is een actiegericht stappenplan, gebaseerd op draagvlak van de klankbordgroep, met 10 sporen waarlangs we onze ambities voor Zero Emissie Stadslogistiek en een aantrekkelijke, leefbare binnenstad willen bereiken. Ondertussen werken we met pilots om ervaring op te doen, zoals digitale handhaving venstertijden, winkelstraathub Westerhaven of de Klusbike. Daarnaast zijn we actief op zoek in agendering van het thema door zelf symposia te organiseren, deel te nemen aan evenementen en Groningen daar te presenteren, het Europese samenwerkingsproject Surflogh en de verduurzaming van de eigen facilitaire logistiek van de gemeentelijke organisatie.

Wat willen we bereiken in 2019?

In 2019 wordt verder gegaan met de uitvoering van de Zuidelijke ringweg. Tijdens de grote verbouwingen van de Zuidelijke ringweg en de spoorzone voert Groningen Bereikbaar ook in 2019 en daarna regie op de planning van de werkzaamheden, verzorgt een goede communicatie en zet in op mobiliteits- en verkeersmanagement.

In 2019 wordt de voorverkenning voor de Westelijke ringweg afgerond en moet dit leiden tot een besluit over de financiële, ruimtelijke en verkeerskundige kaders. Vervolgens start de planstudie naar verwachting in het tweede deel van 2019.

We gaan ook verdere uitvoering geven aan de acties van het convenant duurzame stadslogistiek. In 2019 zetten we in op voortzetting en opschaling van de lopende pilots. We gaan nadrukkelijk aan de slag met de communicatie en ICT-ondersteuning van de 10 sporen van het convenant. Het gaat voor een deel ook om het ontwikkelen van nieuwe concepten. De deadline is 2025, dan moeten de ambities gerealiseerd zijn.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Ombouwen Zuidelijke ringweg;
- Deelnemen aan samenwerkingsorganisatie Groningen Bereikbaar;
- Verkennen ongelijkvloers maken Westelijke ringweg;
- 🚲 Zuid: Verbeteren verkeerssituatie rondom Martini Ziekenhuis. Zie hier ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken Zuid](#);
- 🚲 / 🚲 Centrum: Pilots stadslogistiek: een gekoelde cargobike voor vers-leveringen en cargobikes op waterstof;
Zie hier ook de paragrafen [Duurzaamheid](#) en [Integraal gebiedsgericht werken Centrum](#);
- 🚲 International Cargo Bike Festival van 14 t/m 16 juni 2019 in Groningen;
- ‘innovationlabs’ en hackathon als onderdeel van Surflogh-project;
- Herijking ontheffingenbeleid en ontwikkeling intelligente ontheffing verlening.

7.3.2 Stedelijke bereikbaarheid auto

Ons doel is: Het autoverkeer concentreert zich op het hoofdwegennet, de wijken worden zo min mogelijk belast. In de gemeente willen we vanuit economische belang een goede bereikbaarheid van alle belangrijke bestemmingen binnen de gemeente. Daarnaast willen we een leefbare gemeente zijn, met name in de verblijfsgebieden en de woonwijken.

De doorstroming op de aansluitingen van en naar de ring, de aanrijdroutes, maar ook de doorstroming op de overige hoofdwegen zijn hierbij belangrijk. Voor nu, voor de toekomst, maar zeker ook om de gemeente bereikbaar te houden tijdens de uitvoering van de grote (infrastructurele) projecten in de gemeente. Daarom wordt aan deze doorstroming gewerkt, met name aan de oostkant van de stad Groningen: de doorstroming van verkeer naar UMCG, de oostelijke stadswijken en de binnenstad. Een goede doorstroming op de hoofdwegen zorgt er ook voor dat het verkeer minder vaak kiest voor routes door de wijken. Hierdoor kan de leefbaarheid in de wijken worden gewaarborgd en verbeterd.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019
Aantal kruisingen dat is aangepakt op het gemeentelijk wegennet	2

Hoe staan we ervoor?

In juni 2018 is een besluit genomen over het verder uitwerken van de voorkeursvarianten voor het project Aanpak Oosterhamrikzone; fietsstraat Korreweg, autoverbinding over de Oosterhamrikkade noordzijde, bus door de Vinkenstraat en een nieuwe oeververbinding in het verlengde hiervan. De planvoorbereiding voor de Gerrit Krolbrug is samen met provincie en rijk opgestart.

In het kader van de maatregelen van de Netwerkanalyse zijn bijna alle maatregelen afgerond. De rotondes bij aansluiting Driebond zijn aangepast en de signalering Zielstraweg is klaar en wordt binnenkort in gebruik genomen. Voor de aansluiting Noordelijke ringweg-Zonnelaan is de planvoorbereiding gestart. In 2018 is gestart met de afwaardering van de Emmalaan in Haren naar 30 km/u conform het beleid in het GVVP Haren.

Vanuit de landelijke publiek-private samenwerking Talking Traffic zijn ook in onze gemeente in 2018 de eerste verkeerslichten technisch omgebouwd tot intelligente verkeerslichten (iVRI). Met deze iVRI's is het uiteindelijk mogelijk informatie uit te uitwisselen tussen verkeerslichten en weggebruikers om daarmee het verkeer beter en veiliger te laten doorstromen. We voeren een aantal pilots uit, zoals prioriteitsdiensten voor hulpdiensten, vrachtverkeer en openbaar vervoer.

Wat willen we bereiken in 2019?

In 2019 gaan we de voorkeursvarianten van het project Aanpak Oosterhamrikzone verder uitwerken tot een definitief ontwerp. Ook werken we het verkeersplan verder uit. De planvoorbereiding van het Gerrit Krolbrug loopt door in 2019. De planning is dat de brug eind 2021 vervangen is. Als onderdeel van de maatregelen Netwerkanalyse wordt het verkeerslicht Bedumerweg-Sumatralaan in het voorjaar 2019 vervangen, door het verkeerslicht bij de W.A. Scholtenstraat te hergebruiken en worden de werkzaamheden aan de aansluiting Noordelijke ringweg-Zonnelaan in de zomer 2019 uitgevoerd. Aansluitend wordt de Zernikelaan op nieuw ingericht, deze werkzaamheden lopen door tot najaar 2021.

Wat gaan we hiervoor doen?

 Oude Wijken: Zie hier ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken Oude Wijken](#)

- Planvoorbereiding voor de vervanging van de Gerrit Krolbruggen;
- Uitwerken voorkeursvarianten Aanpak Oosterhamrikzone;
- Vervanging verkeerslicht Bedumerweg-Sumatralaan.

 West: Zie hier ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken West](#)

- Uitvoeren aansluiting Noordelijke ringweg-Zonnelaan.

Deelprogramma 7.4 Parkeren

Met het gemeentelijke parkeerbeleid dragen we bij aan een bereikbare, duurzame en aantrekkelijke gemeente. Het Parkeerbedrijf ondersteunt dit door middel van sturing (door prijs of aanbod) op het gebruik van parkeervoorzieningen (parkeergarages, buurtstallingen, straatparkeren en P+R), gecombineerd met een uitstekende (digitale) dienstverlening.

Ons parkeerbeleid is erop gericht de stad goed bereikbaar te houden. We willen bereikbaar en gastvrij blijven voor mensen die met de auto naar de gemeente Groningen komen. Het is belangrijk voor een aantrekkelijke en economisch vitale gemeente dat we voorzien in de werkelijk noodzakelijke parkeerbehoefte, afgewogen tegen andere gerechtvaardigde claims op de openbare ruimte. De geparkeerde auto mag niet ten koste gaan van de leefomgeving.

Verder bieden we maatwerk en zijn we flexibel. Ook kiezen we altijd voor duurzaamheid. We werken doelmatig, efficiënt en bedrijfseconomisch verantwoord. Toch is geld verdienen niet ons eerste doel: waarde toevoegen aan de gemeente is dat wel.

Wij willen dat:

- Parkeren een positieve bijdrage levert aan de leefomgeving;
- Het parkeerbedrijf zorgt voor een optimale parkeerinfrastructuur afgewogen tegen zowel maatschappelijke als bedrijfseconomische belangen.

Ook fietsparkeren is een belangrijk onderdeel van het parkeerbeleid. Door het aanbieden van voldoende en kwalitatief goede fietsenstallingen proberen we de overlast op straat zoveel mogelijk te beperken. We beperken de overlast door geparkeerde auto's door gerichte en adequate parkeerhandhaving.

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Beoogd 2019
% bezetting P+R-terreinen *	-
Gemiddelde cijfer P+R-terreinen	8,2

Gemiddelde parkeerdruk in de wijken **	-
Gemiddelde rapportcijfer parkeergarages	7,9
% bewoners dat aangeeft dat parkeerprobleem belangrijkste ervaren probleem is **	-

* Het aantal plekken op P+R-terreinen is toegenomen en de wijze van data-inwinning wordt gewijzigd

** reële cijfers zijn voor de nieuwe gemeente Groningen kunnen pas worden geschat op basis uitbreiding van regulier onderzoek.

7.4.1 Parkeervoorzieningen

We bieden in de gemeente verschillende vormen van parkeren aan. Buurtbewoners parkeren in buurtgarages (voor zover daar plek is) of op straat. Die buurtgarages bieden we kostendekkend aan. Bezoekers aan de stad parkeren op straat of in de parkeergarages. Forenzen en andere langparkeerders parkeren op P+R-terreinen aan de rand van de stad. Die P+R-terreinen zijn, zoals alle gemeentelijke voorzieningen, schoon, heel en veilig. Door het aanbieden van voldoende en goed vindbare stallingen, met en zonder toezicht, beperken we de overlast van geparkeerde fietsen op straat zo veel mogelijk.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019
Aantal parkeerplaatsen op P+R-terreinen	4200
Aantal wijken waarmee een parkeerplan is opgesteld	6
Aantal openbare laadpunten voor elektrische voertuigen	150
Aantal laadpunten in gemeentelijke parkeergarages	38

Hoe staan we ervoor?

De parkeergarages die de gemeente Groningen in exploitatie heeft, blijven het onverminderd (redelijk tot) goed doen. Dat geldt ook voor de buurtstallingen. Ook straatparkeren laat een positief resultaat zien. Het parkeerbedrijf staat er daardoor er financieel goed voor. De meerjarenprognose ziet er de eerstkomende jaren goed uit, maar laat wel eerst een dip zien als garage Forum in de boeken komt in 2019 (exploitatie) en 2020 (kapitaallasten). Ook blijft de exploitatie van het parkeerbedrijf kwetsbaar door de omvang van de onderliggende leningen, kapitaallasten en macro-economische omstandigheden.

De autonome groei van het parkeren op P+R-terreinen lijkt af te vlakken, maar we verwachten dat het gebruik van de P+R-terreinen de komende jaren toch zal toenemen dankzij een toenemende druk op de bereikbaarheid van de stad als gevolg van de Aanpak Ring Zuid en nog te realiseren kwaliteitsverbeteringen.

In het fietsparkeren zien we een blijvend hoge druk van geparkeerde fietsen in de openbare ruimte, vooral in de binnenstad en rond OV-knooppunten. Met korte, snelle, soms experimentele acties proberen we dat terug te dringen. Voor structurele verbetering onderzoeken we de mogelijkheden van extra stallingsruimte in gebouwde voorzieningen in de binnenstad.

Wat willen we bereiken in 2019?

Na de herindeling hebben we binnen de gemeente te maken met verschillen in regelgeving, vergunning(uitgifte), prijzen én beleid. De harmonisatie van dat beleid en implementatie daarvan is een belangrijke opgave voor 2019.

De ambities gaan we in 2019 verder invullen. Dat begint op straat – in buurten waar de parkeerdruk hoog is maar we nog geen parkeerregime kennen (zoals Helpman), in buurten mét een parkeerregime waar het desondanks druk is (zoals Badstratenbuurt), of in buurten waar bouwontwikkelingen een parkeerregime nodig maken (onder andere Selwerd). In deze buurten staat de kwaliteit van de openbare ruimte onder druk of is het

nodig maatregelen te nemen om een (te) hoge parkeerdruk, klachten van buurtbewoners en fout geparkeerde auto's te voorkomen. In die buurten gaan we met de bewoners in gesprek over de manieren waarop we de parkeerproblemen kunnen oplossen.

Om een deel van de parkeerproblemen in de wijken rondom de binnenstad werkelijk op te lossen, moeten we de vergunningensystematiek optimaliseren. Daartoe gaan we de huidige indeling in parkeergebieden tegen het licht houden en willen we naar een eenduidige set van tijdvensters toe.

Ook de parkeernormen zijn een belangrijk instrument in het gebruik van openbare ruimte, maar deze blijken in de praktijk niet altijd adequaat en/of noodzakelijk. Daarom gaan we ze actualiseren.

Om elektrisch rijden te stimuleren, starten we samen met de provincie een concessie, waarmee we 400 laadpalen over de gemeente gaan uitrollen. De huidige en toekomstige ontwikkelingen rondom deelautosystemen zijn daarbij relevant vanwege de verbanden met de laadinfrastructuur, maar ook bijvoorbeeld de parkeerdruk en het vergunningensysteem.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Gebiedsplannen opstellen voor Selwerd en Selwerd-Zuid, Helpman-west en Zuidoost en Indische Buurt/ Korrewegwijk;
- *Centrum*: Vergroten parkeergebied Binnenstad. Zie hier ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken Centrum](#);
- Herijken parkeernormen;
- Verder verbeteren kwaliteit P+R. Zie voor meer informatie de paragraaf [Duurzaamheid](#);
- Start concessie uitrol 400 laadpalen elektrisch rijden;
- Harmoniseren gemeentelijk parkeerbeleid.

7.4.2 Parkeerbedrijf

Parkeerbedrijf

Het parkeerbedrijf is primair belast met de uitvoering van beleidsmaatregelen op het gebied van parkeren. Het takenpakket van het Parkeerbedrijf omvat de exploitatie van parkeergarages en buurtstallingen, het aanbieden van parkeerplekken op straat (parkeerautomaten, opdrachtgever handhaving, vergunningverlening, onderhoud en exploitatie) en het aanbieden en onderhouden van fietsparkeerplekken in gebouwde voorzieningen. Ook het beheer en gebruik van de P+R-terreinen valt onder regie het Parkeerbedrijf.

Handhaving

Voor goed werkend parkeerbeleid is parkeerhandhaving belangrijk. Met parkeerhandhaving willen we de gemeente toegankelijk houden en onveilige situaties voorkomen - door zichtbaar, herkenbaar en aanspreekbaar aanwezig te zijn in de wijk en nauw samen te werken met de politie. Wij zijn gastheer, maar als mensen de regels overtreden treden wij stevig op. Wij maken werk van het niet-betalen. Aan de hand van de geconstateerde betalingsbereidheid zetten wij onze parkeerhandhavers gericht in op locaties en tijdstippen. We handhaven de parkeerregels langs twee wegen: fiscaal (betaald parkeren) en via de Wet Mulder (foutparkeren). De hoogte van de naheffingsaanslag stellen we jaarlijks vast op basis van de kosten van de handhaving, waarbij het maximum wettelijk is bepaald.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019
Betalingsbereidheid bij betaald parkeren	90-95%
Aantal uren inzet parkeerhandhaving *	-

* totale inzet voor de nieuwe gemeente Groningen is nog onbekend.

Voor de voormalig gemeente Groningen wordt 40.000 uur beoogd in 2019.

Hoe staan we ervoor?

Het Parkeerbedrijf staat er financieel goed voor. Toch zien we voor 2019 wel een aantal risico's. Zo is het resultaat van het parkeerbedrijf (voor een groot deel) afhankelijk van macro-economische ontwikkelingen, waar we maar weinig invloed op kunnen uitoefenen. Gaat het economisch goed, dan schrijven we zwarte cijfers. Gaat het economisch minder, dan merken we dat direct in de inkomsten. Naast deze macro-economische invloeden kent de exploitatie van het parkeerbedrijf verschillende andere risico's: zo maken de hoge kapitaallasten ons erg gevoelig voor eventueel stijgende rentes.

Voor handhaving geldt dat we vrijwel iedere dag op betaald parkeren handhaven, inclusief koopzondagen- en op enkele feestdagen. Dit doen wij zo optimaal mogelijk. De aanbesteding van het scanvoertuig is voltooid. Vanaf 2019 wordt deze structureel ingezet voor onze parkeerhandhaving. Tot die tijd wordt het scanvoertuig door ons gehuurd. Met de scanauto hebben wij een groter bereik: er kunnen namelijk meer controles worden uitgevoerd. Dit heeft in 2018 al geleid tot een stijging in de opbrengsten uit naheffingsaanslagen. Wij verwachten dat deze opbrengsten in 2019 verder zullen stijgen, die echter enkel gebruikt kunnen worden om de kosten van oplegging en inning te dekken.

Wat willen we bereiken in 2019?

Het openen, in de markt zetten en exploiteren van de nieuwe garage onder het Forum is een belangrijke opgave voor 2019. Tegelijkertijd nemen we ook de fietsenstalling in gebruik. Daarmee voegen we een belangrijke locatie en extra capaciteit toe aan ons parkeerareaal en krijgen we mogelijkheden de overlast van gestalde fietsen op straat in de oostelijke binnenstad te verminderen. Met de opening en exploitatie komen ook de verwachtingen en risico's waar het gaat om ingroeitijd en bezettingsgraden; die monitoren we nauwgezet.

Qua onderhoud zijn de parkeerapparatuur aan het Bleekveld en het parkeerdek van buurtstalling Bleekveld in 2019 aan de beurt.

Verder verwachten we in 2019 de resultaten van onderzoek naar maatregelen die een direct effect op de resultaten van het Parkeerbedrijf kunnen hebben. De effecten van extra stallingscapaciteit voor fietsen in gebouwde voorzieningen, het parkeervrij maken van de Diepenring of het opheffen van parkeerplekken op straat zien we bij implementatie direct terug in de exploitatie en een vermindering van het resultaat. We verwachten dat die exploitatie voorlopig nog voldoende robuust is om daaraan ruimte te kunnen bieden. Geld verdienen is niet het doel. Waar dat mogelijk is willen we waarde toevoegen aan de gemeente en maatschappelijke belangen kunnen dan zwaarder wegen dan bedrijfseconomische belangen. De financiële gevolgen brengen we per project in beeld.

Wat gaan we hiervoor doen?

- (Financiële) risico's parkeerbedrijf zoveel mogelijk beperken in een continue afweging tussen bedrijfseconomische en maatschappelijke belangen;
- Optimaliseren digitalisering handhaving: zo efficiënt mogelijk gebruik maken van onze scanauto;
- Handhaven parkeerregels;

- Vervangen parkeerapparatuur Boterdiep;
- Centrum: openen (en in de markt zetten) Forum. Zie hier ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken Centrum](#)

Deelprogramma 7.5 Verkeersveiligheid

In onze gemeente moeten inwoners zich, ook in het verkeer, veilig voelen. Verkeersveiligheid speelt dan ook een belangrijke rol in de bestaande wijken en bij onze verkeersprojecten. De veiligheid van de kwetsbaren in het verkeer is een belangrijk aspect bij dit onderdeel. Kinderen, ouderen en mensen met een beperking hebben soms moeite met het steeds drukker wordende verkeer. Om verkeersveiligheid succesvol te kunnen bevorderen, is afstemming van maatregelen op het gebied van infrastructuur, educatie en handhaving noodzakelijk. Verkeerseducatie is een belangrijke pijler voor de verkeersveiligheid.

Wij willen dat:

- De verkeersveiligheid in de gemeente Groningen toeneemt.

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Beoogd 2019
% bewoners dat zegt (zeer) tevreden te zijn over de verkeersveiligheid in de eigen omgeving	-
Aantal letselschadegevallen per jaar *	550

* dit betreft een beoogde maximale waarde, we streven naar een vermindering van het aantal ongevallen

7.5.1 Verkeersveiligheid

Met het groeien van de gemeente Groningen is ook het verkeer de afgelopen jaren sterk veranderd. Groningen is populair bij bezoekers, toeristen en ondernemers. En de trek vanuit de regio is de laatste jaren behoorlijk gegroeid. Meer fietsers, e-bikes, (langere) bussen en auto's. Ook maken meer mensen gebruik van het openbaar vervoer. Deze ontwikkelingen vragen om duidelijke keuzes als het gaat om verkeersveiligheid. Ons doel is de verkeersveiligheid te verbeteren in de gemeente. We weten dat bij vrijwel alle verkeersongevallen het verkeersgedrag een rol speelt. We concentreren onze aanpak op het oplossen van verkeersonveilige situaties. Dit doen we door in te zetten op fysieke maatregelen, educatie, gedragsbeïnvloeding en handhaving.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie Indicatoren	Beoogd 2019
Aantal verkeerseducatieprojecten op basisscholen	95
Aantal verkeerseducatieprojecten op het voortgezet onderwijs	25
Aantal verkeerseducatieprojecten buiten onderwijs om	35
Aantal aangepakte verkeersonveilige situaties	5

Hoe staan we ervoor?

De basis voor de huidige aanpak verkeersveiligheid is gelegd in het Meerjarenprogramma Verkeer en Vervoer 2018-2021 vastgesteld. Het verbeteren van de verkeersveiligheid doen we aan de hand van 3 sporen:

1. De verbetering van objectief aantoonbaar onveilige locaties;
2. Samen met bewoners en wijken werken aan veiligheid;
3. Voorkomen van nieuwe onveilige situaties met proactief, risico-gestuurd beleid;

In 2018 is gestart met de aanpak van die locaties waar uit ongevallencijfers en snelheidsmetingen blijkt dat er aantoonbaar sprake is van een verkeersonveilige of risicovolle situatie (spoor 1). Verder is onderzoek gestart naar de mogelijkheden voor aanpak van locaties waar uit de beschikbare gegevens niet naar voren komt dat er ongelukken plaatsvinden, maar waarvan bewoners wel aangeven dat ze zich daar onveilig of onprettig voelen in het verkeer (Spoor 2). Dit sluit sterk aan bij het gebiedsgerichte werken.

De verkeersveiligheid rond scholen is een doorlopend aandachtspunt, met een hoge prioriteit in de aanpak. Samen met ouders, docenten en Veilig Verkeer Nederland (VVN) werken we aan het stimuleren van veilig verkeersgedrag rondom basisscholen en speciaal onderwijs. Eventuele fysieke maatregelen zijn hieraan ondersteunend. Dat vraagt zowel inzet op de veilige schoolomgeving als de verkeerseducatie. Samen met de provincie en scholen werken we doorlopend aan verkeersgedrag en -educatie.

Wat willen we bereiken in 2019?

We willen de verkeersveiligheid verder verbeteren door de 3-sporen aanpak verder uit te voeren. Hierbij geven we prioriteit aan de uitvoering van maatregelen op de locaties waar uit gegevens blijkt dat er sprake is van een verkeersonveilige of risicovolle situatie (spoor 1). Daarnaast gaan we verder met het maken en uitvoeren van plannen voor locaties waarvan bewoners aangeven dat ze zich daar onveilig of onprettig voelen in het verkeer (Spoor 2). Hierbij richten we ons vooral op kleinschalige fysieke maatregelen, gedragsbeïnvloeding/campagnes en aanvullend onderzoek zoals bijvoorbeeld snelheidsmetingen. In 2019 starten we ook het derde spoor waarin we proactief en toekomstgericht aan de slag gaan met het verbeteren van de verkeersveiligheid door de functies van wegen in het stedelijk wegennet opnieuw te beoordelen en te categoriseren, als basis voor nieuwe maatregelen en projecten.

Samen met ouders, docenten en VVN zetten blijven we ons inzetten voor veilig verkeersgedrag rondom scholen. Hierbij blijft de nadruk liggen op het positief beïnvloeden van verkeersgedrag en zijn fysieke maatregelen ondersteunend.

We werken met de provincie verder aan de uitvoering van gedragscampagnes. Hierbij ligt de nadruk op schoolgaande kinderen, maar er is ook aandacht voor de oudere verkeersdeelnemer. De diverse campagnes zijn terug te vinden bij de [Verkeerswijzer Groningen](#).

Wat gaan we hiervoor doen?

- Verbeteren van de verkeersveiligheid vanuit de 3-sporenaanpak. Zie ook de paragraaf [Integraal Gebiedsgericht werken](#);
- Inzetten op veilige schoolomgevingen door positief beïnvloeden van verkeersgedrag
- Veilig verkeersgedrag stimuleren door het inzetten van gedragscampagnes gericht op diverse doelgroepen. Zie ook de paragraaf [Integraal Gebiedsgericht werken](#).

Deelprogramma 7.6 Overig verkeer

In het deelprogramma 'Overig verkeer' worden overige zaken als plankosten opgenomen.

Bijdrage(n) verbonden partijen

GR OV bureau	
Relevante beleidsinformatie	Het openbaar belang van het OV-bureau is het vormgeven van het openbaar vervoer en het aansturen van de vervoerders in het openbaar vervoer. Wij nemen samen met de provincies Groningen en Drenthe deel aan het OV-bureau.
Beleidsrisico	Daar waar doorstroming door toename van het verkeer en werkzaamheden meer onder druk komt te staan, leidt dit tot langere reistijden en gaat dit ten koste van de stiptheid. Dit heeft ook invloed op de kosten voor het openbaar vervoer.

Voor meer informatie over de verbonden partijen zie [paragraaf 6 verbonden partijen](#).

Financiën

In dit onderdeel werken wij de financiën behorende bij dit programma uit door het financiële overzicht op het niveau van beleidsveld te geven en daarbij inzichtelijk te maken welke intensiveringen en hervormingen zijn verwerkt. Per deelprogramma geven we een toelichting op de belangrijkste onderdelen van de lasten- en baten.

Financieel overzicht lasten en baten

Verkeer					
Nr	Omschrijving	Primitieve begroting			
		Bedragen x 1.000 euro	2019	2020	2021
Lasten					
07.1	Fiets	4.606	2.906	2.906	2.856
07.1.1	De fiets eerst	0	0	0	0
07.1.2	Een samenhangend fietsnetwerk	980	980	980	980
07.1.4	Fietsparkeren op maat	3.626	1.926	1.926	1.876
07.2	Openbaar vervoer	1.635	1.635	2.035	3.457
07.2.1	Bereikbaarheid dynamo's HOV	1.470	1.470	1.870	3.292
07.2.2	Stedelijke bereikbaarheid OV	165	165	165	165
07.3	Auto	265	265	265	265
07.3.1	Bereikbaarheid dynamo's auto	165	165	165	165
07.3.2	Stedel. bereikbaarheid auto	100	100	100	100
07.3.3	In de wijken GAAT VERVALLEN	0	0	0	0
07.4	Parkeren	13.720	13.348	13.385	13.450
07.4.1	Parkeervoorzieningen	2.295	2.295	2.295	2.295
07.4.2	Parkeerbedrijf	11.425	11.053	11.090	11.154
07.5	Verkeersveiligheid	64	64	64	64
07.5.1	Verkeersveiligheid	64	64	64	64
07.6	Overig verkeer	9.612	9.719	10.202	10.417
07.6.1	Overig verkeer	9.612	9.719	10.202	10.417
	Totaal	29.902	27.937	28.858	30.509
Baten					
07.1	Fiets	0	0	0	0
07.1.1	De fiets eerst	0	0	0	0
07.1.2	Een samenhangend fietsnetwerk	0	0	0	0
07.1.4	Fietsparkeren op maat	0	0	0	0
07.2	Openbaar vervoer	0	0	0	0
07.2.1	Bereikbaarheid dynamo's HOV	0	0	0	0

07.2.2	Stedelijke bereikbaarheid OV	0	0	0	0
07.3	Auto	0	0	0	0
07.3.1	Bereikbaarheid dynamo's auto	0	0	0	0
07.3.2	Stedel. bereikbaarheid auto	0	0	0	0
07.3.3	In de wijken GAAT VERVALLEN	0	0	0	0
07.4	Parkeren	20.105	17.622	17.621	17.621
07.4.1	Parkeervoorzieningen	2.889	2.889	2.889	2.889
07.4.2	Parkeerbedrijf	17.215	14.732	14.732	14.732
07.5	Verkeersveiligheid	0	0	0	0
07.5.1	Verkeersveiligheid	0	0	0	0
07.6	Overig verkeer	1.196	1.232	1.263	1.295
07.6.1	Overig verkeer	1.196	1.232	1.263	1.295
Totaal		21.301	18.854	18.885	18.916
Geraamd resultaat voor bestemming		8.601	9.083	9.973	11.593
Reserve mutaties					
Totaal toevoegingen		3042	400	350	350
Totaal onttrekkingen		0	0	0	0
Geraamd resultaat na bestemming		11.643	9.483	10.323	11.943

Overzicht intensiveringen voorgaande jaren

07 Verkeer								
(Bedragen x 1.000 euro)	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)
07.6 Overig verkeer								
Alternatief vervoer binnenstad	125							
Totaal 07 Verkeer	125	0	0	0	0	0	0	0

Zie het [financieel meerjarenbeeld](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle intensiveringen voorgaande jaren.

Overzicht intensiveringen Coalitieakkoord 2019-2022

07 Verkeer								
	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)
07.1 Fiets								
Fietsenstalling V&D (inc)	2.000							
Fietsenstalling V&D (struct)				300				
Tijdelijke maatregelen fietsenstallingen	300		300		300		250	
07.2 Openbaar vervoer								
Stationsgebied					400			1.822
07.4 Parkeren								
Motie parkeren Diepenring				40				

07.6 Overig verkeer								
Oosterhamrikzone						250		
Terugdringen autoverkeer, fiets en OV (inc)	225							
Terugdringen autoverkeer, fiets en OV (struct)			235			253		
Kapitaallasten binnenstad			180		360			540
Totaal 07 Verkeer	2.525	0	715	340	1.060	503	250	2.362

Zie de [financiële knelpunten en ambities 2019](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle aanvullende intensiveringen 2019.

Overzicht hervormingen Coalitieakkoord 2019-2022

07 Verkeer	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)
07.4 Parkeren								
Gebruik openbare ruimte (parkeren)	300			865				
Totaal 07 Verkeer	300	0	0	865	0	0	0	0

Ga naar [hervormingen 2019-2022](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle hervormingen

Integrale financiële toelichtingen begroting 2019

7.1 Fiets	Lasten	Baten	Saldo
(Bedrag x 1.000 euro)	4.606	0	-4.306
Bestaand beleid	2.306	0	-2.306
Onderstaande toelichting heeft betrekking op het bestaande beleid			
<i>Toelichting op de lasten van 2,3 miljoen euro</i>			
We zetten de middelen in voor de uitvoering van de fietsstrategie in 2019. Een deel van dit budget (1 miljoen euro) wordt onder andere ingezet voor het verbeteren van het bestaande fietsnetwerk met bredere fietspaden en het aanleggen van nieuwe fietsverbindingen. Daarnaast zetten we middelen in voor het fietsparkeren (1,3 miljoen euro).			
Coalitieakkoord 2019-2022 gezond, groen en gelukkig Groningen	2.300	0	-2.300
Onderstaande toelichting heeft betrekking op de intensiveringen in het coalitieakkoord			
Een aantrekkelijke, leefbare binnenstad bereiken we onder andere door meer ruimte te bieden aan voetgangers en de fietsers. We stellen daarom voor te investeren in een fietsenstalling in de kelder van de voormalige V&D. We stellen in 2019 hiervoor 2 miljoen euro beschikbaar.			
Ook treffen we tijdelijke maatregelen voor fietsenstallingen gezien de ervaren hinder van geparkeerde fietsen in de stad. In 2019 zetten we hiervoor 300 duizend euro in.			
Onderstaande toelichting heeft betrekking op de hervormingen in het coalitieakkoord			
In het coalitieakkoord zijn voor 2019 geen hervormingen binnen deelprogramma 7.1 opgenomen.			

7.2 Openbaar vervoer	Lasten	Baten	Saldo
(Bedrag x 1.000 euro)	1.635	0	-1.635

Bestaand beleid	1.635	0	-1.635
------------------------	--------------	----------	---------------

Onderstaande toelichting heeft betrekking op het bestaande beleid

Toelichting op de lasten van 1,6 miljoen euro

Een belangrijk deel van de middelen zetten we in voor de bereikbaarheid van Groningen met kwalitatief hoogwaardig openbaar vervoer en de bereikbaarheid van wijken en dorpen (0,8 miljoen euro). Daarnaast hebben we hier plankosten voor diverse vervoersprojecten begroot (0,7 miljoen euro). Tot slot hebben we lasten begroot voor de bijdrage aan het OV-bureau (165 duizend euro).

7.3 Auto	Lasten	Baten	Saldo
(Bedrag x 1.000 euro)	265	0	-265

Bestaand beleid	265	0	-265
------------------------	------------	----------	-------------

Onderstaande toelichting heeft betrekking op het bestaande beleid

Toelichting op de lasten van 0,3 miljoen euro

We zetten de middelen in voor de bereikbaarheid van Groningen per auto en de concentratie van het autoverkeer op het hoofdwegennet (0,3 miljoen euro).

7.4 Parkeren	Lasten	Baten	Saldo
(Bedrag x 1.000 euro)	13.720	20.105	6.385

Bestaand beleid	13.720	19.805	6.085
------------------------	---------------	---------------	--------------

Onderstaande toelichting heeft betrekking op het bestaande beleid

Toelichting op de lasten van 13,7 miljoen euro

Binnen het deelprogramma Parkeren zijn de lasten en baten van de gemeentelijke parkeertaak begroot. Het fietsparkeren vormt hierop een uitzondering, de lasten hiervan zijn begroot binnen het deelprogramma Fiets. De belangrijkste onderdelen waarvoor we middelen inzetten zijn het straatparkeren (1,8 miljoen euro), de exploitatie van parkeergarages en buurtstallingen (8,4 miljoen euro) en de parkeerhandhaving (2,3 miljoen euro). Daarnaast hebben we voor de kosten gemoeid met de heffing van parkeerbelastingen, de zogenoemde perceptiekosten, 0,8 miljoen euro begroot.

Toelichting op de baten van 19,8 miljoen euro

De baten houden verband met tariefopbrengsten uit het straatparkeren (8,4 miljoen euro), de exploitatie van parkeergarages en buurtstallingen (8,4 miljoen euro) en de parkeerhandhaving (2,9 miljoen euro).

Coalitieakkoord 2019-2022 gezond, groen en gelukkig Groningen	0	300	300
--	----------	------------	------------

Onderstaande toelichting heeft betrekking op de intensiveringen in het coalitieakkoord

In het coalitieakkoord zijn voor 2019 geen intensiveringen binnen deelprogramma 7.4 opgenomen.

Onderstaande toelichting heeft betrekking op de hervormingen in het coalitieakkoord

Het gebruik van de schaarse openbare ruimte gaan we meer in rekening brengen. Daarom verhogen we de parkeertarieven in de binnenstad en de schilwijken en de tarieven voor parkeervergunningen (300 duizend euro).

7.6 Overig verkeer	Lasten	Baten	Saldo
(Bedrag x 1.000 euro)	9.612	1.196	-8.416

Bestaand beleid	9.387	1.196	-8.191
------------------------	--------------	--------------	---------------

Onderstaande toelichting heeft betrekking op het bestaande beleid

Toelichting op de lasten van 9,4 miljoen euro

Het deelprogramma omvat lasten voor overige onderdelen van het programma Verkeer. De belangrijkste zijn:

- Kapitaallastenbudget voor de gemeentelijke vaste activa verkeer (3,6 miljoen euro);
- Uitvoering van het meerjarenprogramma Verkeer en vervoer, waaronder middelen voor onderzoek en innovatie en experimenten verkeersgedrag (1,1 miljoen euro);
- Plankosten voor het uitvoeringsprogramma Bestemming Binnenstad (1 miljoen euro);
- De spaarregeling ringwegen (454 duizend euro);
- Personele inzet (1,9 miljoen euro);
- Het wagenpark, zowel in gemeentelijk bezit als in bezit van derden. Dit betreft onder andere inkoop van brandstoffen (0,5 miljoen euro) en de onderhoudslasten van het wagenpark (0,5 miljoen euro).

Toelichting op de baten van 1,2 miljoen euro

De begrote baten houden vooral verband met de exploitatie van het hierboven vermelde wagenpark. We hebben hier verkoopopbrengsten van brandstoffen (0,5 miljoen euro) en opbrengsten uit doorberekende onderhoudswerkzaamheden (0,6 miljoen euro) begroot.

Coalitieakkoord 2019-2022	225	0	-225
gezond, groen en gelukkig			
Groningen			

Onderstaande toelichting heeft betrekking op de intensiveringen in het coalitieakkoord

Ook de komende jaren houden we rekening met een financieringsbehoefte voor de verbetering van het fietsnetwerk en het openbaar vervoersysteem om hiermee het autoverkeer terug te dringen. Voor 2019 stellen we hiervoor 225 duizend euro beschikbaar.

Onderstaande toelichting heeft betrekking op de hervormingen in het coalitieakkoord

In het coalitieakkoord zijn voor 2019 geen hervormingen binnen deelprogramma 7.6 opgenomen.

Financiële risico's

Naam risico	Verkeer- en vervoersprojecten
Programma	Verkeer
Omschrijving	<p>Risico's bij verkeer- en vervoersprojecten hebben voornamelijk betrekking op de hoogte van de investeringskosten. Vooraf worden deze risico's zover mogelijk teruggebracht en beheerst door voor de start van uitvoering zoveel mogelijk uitgewerkte ontwerpen en kostenramingen beschikbaar te hebben.</p> <p>Bij de grote verkeersprojecten (= investering meer dan 5 miljoen euro) bepalen we het risico op 10% van de investeringskosten. Daarbij beoordelen we de mogelijkheid om bij te sturen in het project (beheersmaatregelen). Op projectniveau kunnen dat bijvoorbeeld zijn: het werken met een plafondprijs in de aanbesteding, het rekening houden met een percentage onvoorzien in de kostenraming of het in beeld brengen van besparingsmogelijkheden.</p> <p>Risico's die niet binnen de beschikbare middelen van het project kunnen worden opgelost, worden meegenomen in het benodigde weerstandsvermogen voor verkeersprojecten. Voor projecten die voortvloeien uit de Netwerkanalyse 2013 (totale omvang gemeentelijke middelen 20 miljoen euro) is besloten dat voor- en nadelen mogen worden verrekend binnen het totale programma (gesloten financiering). Financiële tegenvallers kunnen dus binnen het totaal beschikbare budget worden opgevangen. Dit kan effect hebben op de projecten die uitgevoerd kunnen worden, maar voor het geheel geldt dat geen sprake is van een financieel risico voor de gemeente Groningen.</p> <p>Zernikelaan</p> <p>Voor het project Zernikelaan ramen we het risico op 10% van het gemeentelijk aandeel in de totale financiering (RUG en Hanzehogeschool nemen ook een deel van de kosten voor hun rekening en een deel van de dekking komt uit de middelen voor de Netwerkanalyse). De risico's worden gelijk verdeeld over gemeente, RUG en Hanzehogeschool.</p> <p>Dat betekent dat over een bedrag van 4,37 miljoen euro een risicoberekening plaatsvindt. Het risico komt daarmee op 437.000. De kans van optreden komt op 50%. Risico blijft constant gedurende de komende jaren. Bij oplevering kan het risico vervallen.</p> <p>Stationsgebied Haren</p> <p>De gemeente werkt aan de ontwikkeling van het Stationsgebied. Onderdeel van de ontwikkeling is het realiseren van een fiets- voetgangersverbinding tussen Oosterhaar en het centrum van Haren, ter hoogte van het station. Daarnaast wordt de omgeving van het station aangepakt. Het risico bij de investeringen in het stationsgebied van Haren wordt ingeschat op 0,8 miljoen euro. Dit risico bestaat voor het grootste deel uit een risico op vertraging, risico op verlies van cofinanciering en het risico op hogere uitvoeringskosten.</p>
Risicobedrag 2019	1,0 miljoen euro
Kans 2019	100%
Risicobedrag 2020	1,0 miljoen euro
Kans 2020	100%
Risicobedrag 2021	1,0 miljoen euro
Kans 2021	100%
Risicobedrag 2022	1,0 miljoen euro
Kans 2021	100%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
Rekeningsignaleringsmoment	Rekening 2017
Actie	

Naam risico Programma	Parkeerbedrijf Verkeer
	<p>In de meerjarenprognose 2012 is een eerste aanzet gegeven voor een gevoeligheidsanalyse om inzicht te krijgen in de omvang van de risico's en het benodigde weerstandsvermogen. Door de toename van de vastgoedportefeuille (vooral parkeergarages) nemen de risico's navenant toe. Voor het bepalen van het risico van het parkeerbedrijf wordt een risicoanalyse uitgevoerd voor de onderdelen: rente, opbrengsten en kosten, ov-bijdrage, bezettingsgraad parkeergarages en straatparkeren. Op basis van de meerjarenprognose 2018 is het incidentele risico gekwantificeerd op 1,6 miljoen euro voor de periode 2019-2022.</p> <p>Bij het bepalen van het benodigde weerstandsvermogen hield Haren geen rekening met een risico voor parkeren. Dit is nu ook zo overgenomen voor het bepalen van het weerstandsvermogen voor de begroting 2019.</p> <p>Ten opzichte van het risico in de rekening 2017 is het risico voor de jaarschijf 2019 met circa 2 miljoen euro afgenomen. De belangrijkste oorzaken hiervoor zijn:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Lager inflatierisico In de meerjarenbegroting is realistisch gerekend met indexatie van opbrengsten, per saldo is de indexatie op kosten hoger dan op opbrengsten. Een hogere of lagere indexatie van kosten met daarbij een kleiner effect op indexatie opbrengsten heeft per saldo een beperkt effect. Dit verlaagt het risico. 2) Lager risico Damsterdiep De exploitatie van de Damsterdiepgarage is gebaseerd op de realisatie van het afgelopen jaar. Er wordt geen rekening meer gehouden met een groeiende omzet. Dit leidt tot een lager risico. 3) Lager risico forumgarage Op de verwachte opbrengsten van het Forum is een correctie van circa 1 miljoen euro doorgevoerd. Hierdoor is de herrekenende bezettingsgraad na ingroei 24%. Dit leidt tot een lager risico. 4) Lager risico boterdiep De exploitatie van Boterdiep is gebaseerd op de realisatie van het afgelopen jaar. De opbrengst van de garage is stabiel. We houden alleen nog rekening met groei als gevolg van het te realiseren woonprogramma (< 0,15 miljoen euro per jaar). 5) Lager risico straatparkeren Het lagere risico wordt verklaard doordat het risico parkeerhandhaving nu afzonderlijke wordt opgenomen (zie hieronder).
Risicobedrag 2019	1,61 miljoen euro
Kans 2019	100%
Risicobedrag 2020	2,08 miljoen euro
Kans 2020	100%
Risicobedrag 2021	2,41 miljoen euro
Kans 2021	100%
Risicobedrag 2022	2,55 miljoen euro
Kans 2022	100%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Al jaren in P&C-documenten
Actie	Wij zullen jaarlijks het benodigde weerstandsvermogen opnieuw berekenen.

Naam risico Programma	Risico parkeerhandhaving Verkeer
Omschrijving	<p>In de begroting houden we rekening met een geraamde opbrengst uit naheffingsaanslagen van circa 2,8 miljoen euro. We lopen een risico dat we de geraamde opbrengst in een jaar niet kunnen realiseren. Risicofactoren zijn bijvoorbeeld weersinvloeden die de handhaving bemoeilijken of technische storingen waardoor er niet gehandhaafd kan worden. Pas aan het eind van het jaar blijkt of de geprognosticeerde opbrengst is gehaald en of het risico zich voordoet.</p> <p>Het risico is tot nu toe altijd meegenomen in het risico parkeerbedrijf. Vanaf deze begroting maken we het risico parkeerhandhaving afzonderlijk inzichtelijk. We schatten het structurele risico in op 150.000 tot 200.000. Voor het bepalen van het benodigd weerstandsvermogen houden we rekening met 200.000 en een kans van optreden van 75%.</p>
Risicobedrag 2019	200 duizend euro
Kans 2019	75%
Risicobedrag 2020	200 duizend euro
Kans 2020	75%
Risicobedrag 2021	200 duizend euro
Kans 2021	75%
Risicobedrag 2022	200 duizend euro
Kans 2022	75%
Structureel/Incidenteel	Structureel
1e signaleringsmoment	Jaarrekening 2018
Actie	

Programma 8 Wonen

We willen een gemeente zijn met een voortreffelijk woonklimaat waar voor iedereen plek is. We streven daarom naar een gevarieerd woningaanbod in aantrekkelijke wijken en dorpen die ruimte bieden aan alle bevolkingsgroepen en leefstijlen.

Eenzijds werken we aan deze doelstelling door nieuwe woningen te bouwen. We willen goede en duurzame woningen bouwen voor verschillende doelgroepen, in een mix van koop en (sociale) huur, in de gehele gemeente Groningen. Hierdoor brengen we de doorstroming op de woningmarkt op gang en realiseren we evenwichtige wijken. Om te zorgen voor voldoende betaalbare sociale huurwoningen maken we jaarlijks prestatieafspraken met de woningcorporaties. Voor Haren en Ten Boer continueren we het bestaande beleid ten aanzien van nieuwbouw en herstructurering. In 2019 actualiseren we onze woonvisie met het oog op de nieuwe gemeente en stellen we gezamenlijk met alle woningcorporaties nieuwe prestatieafspraken op.

Daarnaast hebben we veel aandacht voor de kwaliteit van de bestaande woningvoorraad en woonomgeving. Samen met de bewoners in de wijken en dorpen maken we hiervoor plannen. Een belangrijke opgave in dit verband is energie te besparen in bestaande woningen (particuliere woningen en corporatief bezit).

De doelstelling(en) en relevante beleidsnota's van het programma staan hieronder. Via het menu hiernaast kom je bij de relevante ontwikkelingen, de bijdrage van verbonden partijen, de deelprogramma's met bijhorende beleidsvelden, de financiën en de financiële risico's.

Doelstellingen en relevante beleidsnota's

We willen in de gemeente Groningen:

- Een voortreffelijk woonklimaat en aantrekkelijke wijken en dorpen met een gevarieerd woonaanbod dat ruimte biedt aan alle bevolkingsgroepen en leeftijden;
- Goede en duurzame nieuwe woningen bouwen;
- Doorstroming op de woningmarkt en evenwichtige wijken en dorpen;
- De kwaliteit en duurzaamheid van bestaande woningvoorraad verbeteren;
- Zorgvuldig beheer van ons cultuurhistorisch erfgoed.

Het programma is uitgewerkt in de volgende beleidsnota's:

[Woonvisie Wonen in Stad \(2015\)](#)

[Meerjarenprogramma Wonen 2017 \(december 2016\)](#)

[Bouwoffensief, bouwen aan Groningen \(2013\)](#)

[Samen Sterk in Stad \(meerjaren beleidsvisie Wmo 2012\)](#)

[Masterplan Groningen EnergieNeutraal \(2011\)](#)

[Regionale Woningbouwafspraken \(2012\)](#)

[Het Nieuw Lokaal Akkoord 2.0 \(2011\)](#)

[Monitor Jongerenhuisvesting \(2015\)](#)

[Jaarprogramma Archeologie \(2013\)](#)

[Erfgoedverordening \(2010\)](#)

[Beleidsregels Archeologie \(2011\)](#)

[Bestedingsprogramma's ISV-Monumenten \(2017\)](#)

[Analyse Zorgen voor Morgen \(2012\)](#)

[Woonvisie Haren 2016-2021](#)

Relevante ontwikkelingen

De druk op de woningmarkt in de gemeente Groningen is nog steeds groot. De prijzen van woningen in de bestaande voorraad blijven stijgen, nieuwbouwwoningen worden snel verkocht en in de huurmarkt nemen de wachttijden toe. Ook de groei van het aantal (internationale) studenten leidt tot (piek)tekorten in het aanbod van wooneenheden voor jongeren. Gelukkig zijn er veel woningen in aanbouw. In de gemeente Groningen vinden op veel plekken nieuwe ontwikkelingen plaats, zoals in het Ebbingekwartier, rondom winkelcentrum Paddepoel, langs de Friesestraatweg en in uitbreidingswijken als het Reitdiep en Meerstad. Ook in Haren-Noord worden gezinswoningen gerealiseerd.

Voor jongeren en jonge starters zijn er diverse projecten in de aanbouw en verwachten we in 2019 een sterke toename van de productie: de Woldringlocatie aan de Friesestraatweg, Polaris aan de Zonnelaan en de nieuwbouw op de voormalige Tuinlandlocatie nabij de noordelijke ringweg leveren meer dan 1.000 nieuwe woningen op. Dit biedt ruimte zodat we ons beleid ten aanzien van kamerverhuur in de bestaande gemeente kunnen continueren en minder onttrekkingsvergunningen hoeven te verstrekken. Aanvullend daarop introduceren we in 2019 een vergunningstelsel voor verhuurders om malafide verhuurpraktijken het hoofd te kunnen bieden.

We merken wel een toenemende druk op de sociale huurwoningen. In de vastgestelde prestatieafspraken werken we daarom aan het toevoegen van netto ruim 200 sociale huurwoningen per jaar. Voor 2019 is daarbij een belangrijke opgave dat we de plannen omzetten in concrete projecten zodat de investeringsruimte van de corporaties optimaal voor de gemeente Groningen wordt ingezet. Ook hebben we in 2018 gezamenlijk wijkvernieuwingsplannen opgesteld voor een viertal wijken in de gemeente Groningen. In 2019 gaan we hieraan invulling geven: daarbij gaan fysieke ingrepen hand in hand met sociale maatregelen.

In 2019 zetten we volop in op nieuwbouw in de bestaand stedelijk gebied (onder andere in de Oosterhamrikzone, Eemskanaalzone, Reitdiepzone, Engelse Kamp) en de afronding van wijkvernieuwing in de Grunobuurt, Meerstad en Reitdiep. Hier realiseren we voor verschillende doelgroepen een gevarieerd aanbod van nieuwbouwwoningen. We gaan op zoek naar ontwikkelmogelijkheden voor nieuwe locaties (in de Eemskanaalzone, maar ook elders in de gemeente) en geven een impuls aan de sociale huurwoningmarkt. We geven dit de hoogste prioriteit; er zullen meer locaties moeten worden ontwikkeld voor koop, sociale huur en (middel)dure huur. Van belang voor het daadwerkelijk realiseren van noodzakelijke nieuwbouw de komende jaren is dat we een stedelijk fonds opzetten waaruit de noodzakelijke (vaak onrendabele en project overstijgende) investeringen kunnen worden gefinancierd.

Ouderen en mensen die zorg nodig hebben, moeten hun zorgvraag steeds meer zelf en binnen hun directe omgeving oplossen. We gaan in 2019 daarom door met onze inspanningen op het gebied van ouderen- en zorghuisvesting. We willen het mogelijk maken dat mensen zo lang mogelijk op een goede manier in hun eigen woning kunnen blijven wonen, onder andere door het moderniseren van bestaande woningen en woonomgevingen en het verbeteren van de communicatie over wonen en zorg.

Coalitieakkoord 2019-2022 gezond, groen en gelukkig Groningen

Gerichte inzet op gemengde wijken

In nieuwe en bestaande wijken willen we dat er voor verschillende doelgroepen wordt gebouwd. Door het toevoegen en mengen van (sociale) koopwoningen, sociale huurwoningen en middenhuur willen we de doorstroming bevorderen. We zetten in op 30% sociale huurwoningen van de jaarlijkse woningbouwopgave.

Groei faciliteren

We hebben de komende jaren ruimte nodig voor het bouwen van duizenden woningen. Naast Meerstad willen we deze groei opvangen in de Reitdiepzone, het Suikerfabriekterrein en de Stadshavens (Eemskanaalzone). We richten ons daarbij op de bestaande stad en koesteren daarmee de groene ruimte tussen Groningen, Haren en Ten Boer. We bieden ruimte aan particulier opdrachtgeverschap en andere gezamenlijke wooninitiatieven.

Leefkwaliteit

In de woningbouwgebieden hebben we aandacht voor de leefkwaliteit. We willen voor deze locaties meer openbare ruimte en leggen onze ambities voor groen daarbij vast: voor de aanleg van parken, hoeveelheid snippergroen en de verhouding tussen collectief en privé groen.

Jongerenhuisvesting

We gaan door met het programma Campus Groningen om de groei van het aantal jongeren in de stad op te kunnen vangen. Met de nieuwe verhuurdersvergunning willen we ongewenst verhuurverdrag voorkomen. Voor de huisvesting van internationale studenten stellen we met onderwijsinstellingen en studentenorganisaties een uitvoeringsprogramma op.

Stedelijke Investeringsfonds

Om de groei van de gemeente op te vangen en de leefkwaliteit te versterken wordt de komende periode flink geïnvesteerd. Hierbij kijken we naar mogelijkheden om investeringen, risico's en opbrengsten eerlijk te verdelen tussen gemeente en marktpartijen. Om de kosten voor ons deel te dekken voeden we het Stedelijk Investeringsfonds, onder andere met de structurele (investerings) middelen uit het Programma Wonen.

Deelprogramma 8.1 Gezinnen

Het bieden van voldoende kwalitatief goede huisvestingsmogelijkheden voor gezinnen (huishouden van één of twee personen met kind(eren) die samen een leefeenheid vormen) is één van de belangrijkste doelen in het woonbeleid. We willen dat het aantal gezinshuishoudens dat in de gemeente Groningen blijft of komt wonen toeneemt. De mogelijkheid tot het binden van gezinnen hangt af van vraag en aanbod. We gaan er vanuit dat we vooral gezinnen die naar de regio Groningen-Assen verhuizen kunnen behouden voor de gemeente Groningen.

In dit deelprogramma gaan we in op het bouwen in bestaand stedelijk gebied en op uitleglocaties. Bij deze locaties gaat het overigens niet alleen over woningbouw voor gezinnen, ook andere doelgroepen kunnen hier worden bediend. We gaan in 2019 inzetten op een versnelling van de woningbouwproductie bij binnenstedelijke locaties, maar ook in Meerstad. Mede gelet op de verwachte groei van de woningbehoefte, gaan we ook op zoek naar potentieel nieuwe woningbouwlocaties in binnenstedelijk gebied. Het gaat hierbij niet alleen om koopwoningen, er bestaat ook een grote behoefte aan vrije sector huurwoningen. En samen met de corporaties kijken we naar nieuwe locaties voor sociale huurwoningen.

In 2019 gaan we daarom verder met de planvorming voor (een deel van) het Suikerfabriekterrein, Vinkhuizen-Zuid, de ALO-locatie, en deelgebieden in de Eemskanaalzone. Door hierin het voortouw te nemen willen de woningbouwproductie de komende jaren versnellen.

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Beoogd 2019
Aantal gezinnen (met 1 of meerdere kinderen) dat is verhuisd naar de regio Groningen-Assen	340

Aantal gezinnen (met 1 of meerdere kinderen) binnen de gemeente Groningen	26.113
Aantal gezinnen dat verhuist van de regio Groningen-Assen naar de gemeente Groningen	180
Aantal toegevoegde grondgebonden woningen in de uitleg (exclusief jongerenhuisvesting)	300
Aantal toegevoegde grondgebonden woningen in de bestaande stad (exclusief jongerenhuisvesting)	900
Het cijfer dat gezinshuishoudens (met 1 of meerder kinderen) geven voor hun woning	8
% gezinshuishoudens dat woont in een (zeer) prettige buurt	95%

8.1.1 Bouwen in de uitleg

Om voldoende woningen voor gezinnen in de gemeente aan te kunnen bieden, ontwikkelen we samen met marktpartijen diverse woningbouwprojecten in uitleggebieden. De nadruk bij de stadsuitbreiding ligt op de ontwikkeling van Meerstad. Aan de westkant in onze gemeente ontwikkelen we Reitdiep fase 3 en 4.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019
Jaarlijks gemiddelde plancapaciteit voor grondgebonden woningen in uitleggebieden (exclusief jongerenhuisvesting)	220
Aantal woningen in de pijplijn voor de uitleg (vergunning verleend, maar nog niet gereed gemeld)	320
Aantal gerealiseerde grondgebonden woningen in de uitleggebieden	300

Hoe staan we ervoor?

We zien dat de verkoop van woningen in de uitleggebieden sterk is toegenomen. De verkoop van Meerstad verloopt voorspoedig; vooral de vrije kavels zijn erg in trek. De verwachting is dat er meer dan 150 woningen worden verkocht in 2018. Ook in Reitdiep en in Haren-Noord worden de woningen snel verkocht. Voor de komende jaren zitten er nog veel woningen in de pijplijn, waaronder de nieuwe locaties in Meerstad (Groenewei en De Zeilen), de laatste fase van Haren-Noord (70 woningen) en ruimte voor woningbouw in Ten Boer (Dijkshorn). We zullen moeten blijven werken aan voldoende plancapaciteit om ook de beschikbaarheid op langere termijn te kunnen garanderen.

Wat willen we bereiken in 2019?

We willen jaarlijks gemiddeld een plancapaciteit van 220 woningen. We verwachten dat in 2019 de plancapaciteit in Meerstad sterk toeneemt door het toevoegen van de nieuwe woonvlekken Groenewei en De Zeilen.

Wat gaan we hiervoor doen?

Verkoop kavels en projectmatige woningen in onder andere Meerstad, Reitdiep, Haren-Noord en Dijkshorn.

8.1.2 Bouwen in de bestaande stad

Veel mensen willen in de stad, dicht bij het centrum, wonen. Niet alleen in een appartement, maar ook in een grondgebonden eengezinswoning. We zetten in op voldoende binnenstedelijke plancapaciteit om te voorzien in de woningbouwbehoefte. Daarmee kunnen we ook gezinnen aan de gemeente binden. We zien dat juist projecten in de bestaande gemeente eigenlijk altijd goed verkopen. We willen nieuwe woonconcepten ontwikkelen, waarbij we ook nieuwe doelgroepen een kans geven om in en rond de binnenstad te wonen.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019
Jaarlijks gemiddelde plancapaciteit voor grondgebonden woningen en appartementen (exclusief jongerenhuisvesting)	650
Aantal woningen in de pijplijn voor de bestaande gemeente (vergunning verleend, maar nog niet gereed gemeld)	1.170
Aantal gerealiseerde woningen in de bestaande gemeente (excl. jongerenhuisvesting)	900

Hoe staan we ervoor?

Er wordt volop gebouwd in de gemeente Groningen. Rondom winkelcentrum Paddepoel vordert de bouw van Polaris gestaag en in de Reitdiepzone is begonnen met de bouw van jongeren- en startersappartementen op de Woldringlocatie en is begonnen met de bouw van huurwoningen op de Brivec-locatie. Ook in het Ebbingekwartier en op het Europapark zijn veel projecten in aanbouw.

Wat willen we bereiken in 2019?

We willen jaarlijks een gemiddelde plancapaciteit van 650 grondgebonden woningen en appartementen voor het bestaand bebouwd gebied in onze wijken en dorpen. Voor 2019 verwachten we dat we ruim 900 woningen gaan realiseren (exclusief jongerenhuisvesting).

Wat gaan we hiervoor doen?

We blijven kijken naar manieren waarop we onze eigen locaties goed in kunnen zetten voor het realiseren van voldoende woningen in de gemeente Groningen. Zo willen we in 2019 de ALO-locatie in de markt gaan zetten en starten we met de planvorming voor de noordzijde van de Eemskanaalzone en de eerste fase van het voormalige Suikerfabriekterrein. Daarnaast blijven we initiatieven van marktpartijen faciliteren en werken daarbij samen met omwonenden en andere belanghebbenden om kwalitatief goede plannen te maken. Zo werken we in Ten Boer met Wierden en Borgen aan het realiseren van een aantal woningen aan het Koopmansplein.

Deelprogramma 8.2 Jongerenhuisvesting

We willen de groeiende groep jongeren goede huisvesting bieden. Deze groep groeit de laatste jaren ook door een toename van het aantal internationale studenten. Deze keus voor kwaliteit past ook bij de ambitie om Groningen de onderwijsstad van Nederland te laten zijn en blijven. In Groningen is geen behoefte aan meer kleine onzelfstandige kamers. Veel jongeren en ook de internationale studenten willen graag meer ruimte en kwaliteit. Daar willen we wat aan doen. Tegelijk willen we de balans in de wijken herstellen door het verminderen van de druk op de bestaande voorraad. Ook stimuleren we dat de kwaliteit van de bestaande verhuurpanden omhoog gaat. We bevorderen het prettig samenleven van studenten en andere inwoners. Naast zorgen voor voldoende kwalitatieve huisvesting voor studerende jongeren, hebben we ook aandacht voor jongeren die starten op de woningmarkt. Door de krapte op de woningmarkt en strengere eisen voor het krijgen van een hypotheek zien we dat starters het steeds moeilijker hebben om een geschikte woning te vinden zowel in de huur als in de koop. We gaan hiervoor in gesprek met beleggers om meer huurwoningen in het middensegment te realiseren.

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Beoogd 2019
Aantal toegevoegde zelfstandige woningen jongerenhuisvesting door nieuwbouw of transformatie	1.075
% jongeren dat (zeer) tevreden is over de woningkwaliteit	80%
% internationale jongeren dat (zeer) tevreden is over de woningkwaliteit	70%
% Inwoners dat aangeeft dat de omgang tussen student en inwoner goed is	70%
Wachttijd voor onzelfstandige kamer	< 2 weken
Wachttijd voor zelfstandige kamer	< 2 maanden
Aantal klanten dat (zeer) tevreden is over Wijk Inzet Jongeren & studenten (WIJS)	70%

8.2.1 Kwaliteit jongerenhuisvesting

Groningen groeit de komende jaren vooral door aanwas van jongeren en (internationale) studenten. We willen kwalitatief goede huisvesting voor deze doelgroep. Hierdoor blijven we een aantrekkelijke gemeente voor jongeren en studenten en versterken we de concurrentiepositie van de onderwijsinstellingen.

Uit ons eigen woonwensenonderzoek blijkt dat 58% van de jongeren een verhuismwens heeft. Veelal willen ze verhuizen naar een grotere wooneenheid met eigen voorzieningen. We willen in deze behoefte voorzien door kwalitatief hoogwaardige nieuwbouw toe te voegen op de locaties waar wij dat het meest passend vinden.

Naast kwalitatieve nieuwbouw streven we naar kwaliteitsverbetering in de bestaande voorraad. Met ons beleid voor kamerverhuur willen we de toevoeging van meer kamers afremmen. Ook stimuleren we kamerverhuurders om bestaande kamers om te zetten naar grotere appartementen of om grotere appartementen toe te voegen.

De forse groei van het aantal internationale studenten stelt ons voor een nieuwe opgave als het gaat om huisvesting. Samen met de onderwijsinstellingen, corporaties en de markt zetten we ons in op het toevoegen van extra eenheden om daarmee internationale studenten op een kwalitatief goede manier te huisvesten.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019
Aantal geplaatste fietsenklemmen	200
Plancapaciteit voor aantal zelfstandige woningen jongerenhuisvesting	2.646
Aantal zelfstandige woningen voor jongeren in de pijplijn (vergunning verleend, maar nog niet gereed gemeld)	1.079

Hoe staan we ervoor?

De komende jaren staan enkele duizenden nieuwe woningen voor jongeren gepland. In bijvoorbeeld de Reitdiepzone en Paddepoel wordt volop gebouwd. Wij gaan er vanuit dat we hiermee voor de langere termijn voldoende aanbod hebben om in de kwalitatieve vraag van jongeren te voorzien. Op de korte termijn is er onvoldoende aanbod voor vooral de huisvesting van internationale studenten. De afgelopen jaren heeft dit aan het begin van het nieuwe studiejaar tot huisvestingsproblemen geleid.

Wat willen we bereiken in 2019?

In 2019 zetten we ons vooral in op het verbeteren van de huisvesting van internationale studenten. Het gaat dan om het toevoegen van extra eenheden bovenop de eerder genoemde aantallen. Daarnaast kan ook de informatievoorziening nog verder worden verbeterd (athomeingroningen.com). Voor het realiseren van deze doelen willen we afspraken maken met de onderwijsinstellingen, de corporaties en de markt.

Voor het verbeteren van de kwaliteit van de bestaande kamerverhuurmarkt geven we uitvoering aan 'Kamers in de Lift'. De focus ligt daarbij op de aanpak van misstanden op de (kamer)verhuurmarkt. In 2019 voeren we daarvoor een nieuwe vergunningstelsel in waarmee we een lokaal instrument krijgen om te kunnen ingrijpen bij misstanden door verhuurders. Verder willen we in 2019 de professionalisering van het huurteam afronden.

Wat gaan we hiervoor doen?

- We faciliteren ontwikkelaars zoveel mogelijk bij het spoedig realiseren van projecten die in de planning staan;
- We maken afspraken met partijen over het toevoegen van extra aanbod voor de huisvesting van internationale studenten en het verbeteren van de informatievoorziening;
- We voeren een nieuw vergunningstelsel in waarmee we misstanden op de (kamer)verhuurmarkt kunnen aanpakken.

8.2.2 Kamerverhuurbeleid

Verhuurders voegen vooral in de populaire wijken en in de binnenstad kamerverhuur toe. De afgelopen jaren heeft dit op verschillende plekken geleid tot een verstoring van het evenwicht en minder woonkwaliteit zowel voor omwonenden als de huurders zelf. Met het bestemmingsplan Herziening Bestemmingsregels Wonen hebben we de toevoeging van nieuwe kamerverhuur ingeperkt. We werken alleen nog mee aan nieuwe kamerverhuur op locaties die zich hier in het bijzonder voor lenen. Met nieuwbouw voorzien we in de kwalitatieve vraag die jongeren hebben.

De aanpak van misstanden op de (kamer)verhuurmarkt heeft hoge prioriteit.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019
Aantal verstrekte onttrekkingsvergunningen voor kamerverhuur	5

Hoe staan we ervoor?

Het aantal verleende onttrekkingsvergunningen neemt al jaren af. Wij verwachten in principe dat we in 2019 geen nieuwe onttrekkingsvergunningen meer verlenen. Alleen in zeer uitzonderlijke situaties werken we nog mee aan nieuwe kamerverhuur.

De misstanden op de (kamer)verhuurmarkt hebben veel aandacht gekregen de afgelopen jaren. In 2018 is een nieuw vergunningstelsel onderzocht, waarmee we kunnen ingrijpen wanneer verhuurders zich misdragen. Een voorstel voor dit nieuwe vergunningstelsel is in 2018 aangenomen.

Wat willen we bereiken in 2019?

We zetten het ingezette beleid voort. Dit betekent dat we in principe geen nieuwe kamerverhuur toevoegen. Hiervoor stellen we in 2019 het bestemmingsplan Herziening Bestemmingsregels Wonen 2 vast. Met de vaststelling van dit bestemmingsplan is de toevoeging van nieuwe kamerverhuur voor de gehele gemeente planologisch geregeld. Tevens geldt hiermee dat als programma wordt toegevoegd in de bestaande woningvoorraad dat dit in principe appartementen van 50m² of groter zijn. Met voldoende nieuwbouw voorzien de in de kwalitatieve vraag van jongeren.

In 2019 voeren we een nieuw vergunningstelsel in om misstanden op de (kamer)verhuurmarkt aan te kunnen pakken.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Faciliteren van nieuwbouw voor jongeren met vooral aandacht voor de huisvesting van internationale studenten;
- Invoeren van een nieuw vergunningstelsel voor de aanpak van misstanden op de (kamer)verhuurmarkt;
- Verdere uitvoering van 'Kamers in de Lift'.

8.2.3 Wijs

Wij willen het samenleven tussen studenten en andere inwoners bevorderen. Uit onderzoek blijkt dat zij weinig met elkaar in contact komen en het ook moeilijk vinden om contact te leggen. Als dit wel gebeurt, ontstaat meer begrip voor elkaar en durven ze elkaar eerder aan te spreken op bijvoorbeeld overlast. Hierdoor verandert de beeldvorming en heeft dit een positief effect op de manier waarop studenten en andere inwoners samenleven.

Om dit contact te bevorderen zetten we in op WIJS (Wijkinzet door Jongeren en Studenten) en stimuleren we via www.stadclickt.nl en de subsidies 'Leven in stad' initiatieven tussen studenten en andere inwoners.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019
Aantal studenten dat via WIJS actief is in de buurt	1.000
Aantal bewoners dat via WIJS-diensten afneemt	1.000
Aantal bezoekers van website stadclickt	

Hoe staan we ervoor?

Steeds meer studenten kunnen als onderdeel van hun onderwijsprogramma studiepunten krijgen als ze met concrete vragen en opdrachten van bewoners, bewonersinitiatieven en opdrachtgevers uit het werkveld aan de slag gaan. Een neveneffect is dat steeds meer studenten zich ook vrijwillig gaan inzetten voor WIJS of voor hun eigen buurt en we merken dat de maatschappelijke betrokkenheid van studenten toeneemt. Doordat WIJS steeds bekender wordt voor studenten neemt het aantal studenten dat voor WIJS en de samenleving belangrijk wilt zijn, toe. Ook de samenleving krijgt meer bekendheid met WIJS: steeds meer bewoners en opdrachtgevers melden zich om samen te werken met studenten of hulp te krijgen van studenten. Namens WIJS hebben in studiejaar 2017-2018 wederom meer dan 1000 studenten zich ingezet voor de gemeente. Ze hebben onder andere (1) meer dan 500 bewoners geholpen door middel van ondersteuning of het (mede) organiseren van activiteiten, (2) onderzoek gedaan in wijken en (3) diverse activiteiten opgezet voor verschillende opdrachtgevers in meer dan 85 projecten/opdrachten.

WIJS wordt nu verder uitgebreid. Zo is in mei 2018 een samenwerkingsovereenkomst met de Hanzehogeschool getekend om de samenwerking voor de aankomende drie jaar te consolideren. Daarnaast is WIJS bezig om een samenwerking aan te gaan met de Rijksuniversiteit en Stichting WIJ. Ook worden er structurele afspraken gemaakt met de verhuurder van het hoofdkwartier van WIJS. Verder zijn er meerjarige programma's ontwikkeld, waardoor WIJS structureel op de agenda staat bij verschillende onderwijsprogramma's van de Hanzehogeschool. Tot slot zijn er steeds meer professionals actief betrokken bij WIJS, waardoor samen met studenten meer resultaten ten behoeve van de samenleving worden geboekt.

Wat willen we bereiken in 2019?

- We willen dat het aantal opleidingen en studenten dat via WIJS-projecten, initiatieven en onderzoeken voor de buurt doet, continueert;
- We willen samenwerkingen aangaan met meer partijen, zoals de Rijksuniversiteit Groningen en Stichting WIJ;
- We willen dat het aantal bewoners dat via WIJS diensten afneemt volgend jaar stijgt;
- We willen dat het aantal externe opdrachtgevers dat via WIJS diensten afneemt, volgend jaar stijgt;
- Verder willen we dat WIJS een aantal meerjarige programma's gaat ontwikkelen waardoor de inzet van studenten voor de gemeente voor de aankomende jaren is gewaarborgd;
- We willen tevens de focus leggen op kwaliteit van de projecten, waardoor het samenleven tussen studenten en andere inwoners verbeterd;
- We willen ook kijken of in meer wijken plekken kunnen komen waar bewoners diensten kunnen afnemen;
- We ondersteunen minimaal 5 buurtinitiatieven rondom de leefbaarheid tussen studenten en andere inwoners met micro-financiering;
- We willen het platform 'Leven in stad' verder uitbreiden met partijen die zich bezighouden met thema's rondom jongerenhuisvesting waaronder de Rijksuniversiteit Groningen en de Hanzehogeschool Groningen.

Wat gaan we hiervoor doen?

- De samenwerking met de onderwijsinstellingen en andere partijen intensiveren en structureren om WIJS te verbreden;
- Het in stand houden van het hoofdkwartier van WIJS in Paddepoel, activiteiten in stand houden en meer activiteiten opzetten (sprekuren, workshops, onderzoek) in andere wijken;
- De effecten van WIJS zichtbaar maken door middel van een evaluatierapport en een jaarverslag;
- Doorontwikkeling 'Leven in Stad' en blog www.stadclickt.nl.

Deelprogramma 8.3 Wonen en zorg

Ouderen en mensen met een beperking willen (en dienen) zo lang mogelijk zelfstandig blijven wonen, het liefst in hun eigen woning of een geschikte woning in de buurt. Een groot deel van de verzorgingshuizen is gesloten en daardoor zullen oudere mensen met een beperking ook langer zelfstandig wonen. Dat betekent dat de bestaande woning aangepast moet worden of dat ouderen een andere geschikte woning kiezen. Steeds meer ouderen willen wel verhuizen en willen dan naar andere vormen van wonen. Verder willen mantelzorgers ondersteuning in het wonen. Nu de gemeente zelf verantwoordelijk is voor de juiste vorm van wonen en zorg, willen we ouderen zich daarvan bewust maken. Daarom informeren we ouderen over de mogelijkheden zodat ze daadwerkelijk hun woningen aanpassen en later goede thuiszorg mogelijk is.

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Beoogd 2019
Aantal bezoekers "Huis van morgen"	400
Slaagkans senioren 65+'ers Woningnet	75%
Aantal in voorbereiding zijnde projecten voor bijzondere woonvormen	6
% mensen met een beperking dat tevreden is over de voorzieningen in de eigen wijk	>80%
% 65+'ers dat aangeeft dat de woning geschikt is voor het type huishouden	>80%

8.3.1 Ouderen en zorghuisvesting

Ouderen en mensen die zorg nodig hebben, moeten hun zorgvraag steeds meer zelf en binnen hun directe omgeving oplossen. Door grote veranderingen op het gebied van wonen en zorg, hebben veel verzorgingstehuizen hun deuren gesloten. Ondertussen willen steeds meer mensen het liefst oud worden in hun eigen woning en woonomgeving. Als gemeente gaan we mee in deze ontwikkeling. We willen dat mensen met een (aanstaande) zorgvraag zo lang mogelijk op eigen kracht zelfstandig kunnen blijven wonen: veilig en comfortabel in hun eigen vertrouwde woonomgeving. We blijven met onze partners werken aan goede voorzieningen binnen de muren van zorginstellingen voor mensen die daar recht op hebben.

We willen dat:

- Er voldoende geschikte woningen voor ouderen beschikbaar zijn, en op de goede plek;
- Ouderen zich bewust zijn van hun woonsituatie als er zorg nodig is en hun mobiliteit afneemt;
- Ouderen zich voldoende kunnen informeren op het gebied van wonen, welzijn en zorg;
- Ouderen die intensieve zorg nodig hebben vlot een plek kunnen vinden in woonvoorzieningen van zorginstellingen.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019
Aantal (media)campagnes gericht op informeren ouderen over hulpmogelijkheden langer thuis wonen	3

Hoe staan we ervoor?

In 2017 maakten we (als een vervolg op de analyse van 2013) een uitgebreide analyse van de toekomstige vraag naar ouderen- en zorghuisvesting. Hieruit bleek dat er in Groningen voldoende woningen voor ouderen zijn maar door de komende vergrijzing is er een te verwachten vraag naar wonen met zorg en levensloopbestendig wonen.

Wat willen we bereiken in 2019?

De campagne "Lang Zult U Wonen", waarin we ouderen bewust maken van hun woonsituatie en ze zelf de regie laten nemen om zo lang mogelijk zelfstandig te blijven wonen, continueren we dit jaar. In 2019 willen we de campagne implementeren in de WIJ. Met het Huis van Morgen creëren we een "living lab" waar we samen met het bedrijfsleven, onderwijsinstellingen, zorginstanties, corporaties en ouderen mogelijkheden onderzoeken om langer zelfstandig te kunnen blijven wonen. Hierbij zoeken we samenwerking met de Healthy Ageing-sector in het bedrijfsleven.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Moderniseren van bestaande woningen en woonomgevingen;
- Creëren "living Lab" in Huis van Morgen om woonmogelijkheden voor ouderen te ontwikkelen en inzichtelijk te maken;
- Onderzoek naar een seniorenproof Selwerd en de mogelijkheden van spin-off naar andere wijken.

8.3.2 Bijzondere woonvormen

We willen bijzondere woonvormen faciliteren. Het faciliteren van bijzondere woonvormen kan op vele manieren: adviseren, grond ter beschikking stellen, laten meeliften op communicatie, enthousiasmeren, draagvlak creëren, risico's van plantontwikkeling verkleinen. Ook kunnen we locaties in de gemeente en initiatieven van investeerders matchen.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren		Beoogd 2019
Aantal in voorbereiding zijnde projecten voor bijzondere woonvormen		6
Aantal woningen behorende bij de projecten bijzondere woonvormen		323

Hoe staan we ervoor?

Uit de analyse Wonen en Zorg blijkt dat er in de gemeente Groningen momenteel voldoende woningen voor ouderen zijn maar de locatie en de kwaliteit sluiten niet altijd aan op de wensen van de huidige 55-plussers. Door de terugtrekkende zorg moeten ouderen langer zelfstandig blijven wonen. Door deze beweging en de toenemende vergrijzing groeit de vraag naar geschikte huisvesting voor ouderen.

Op het Europapark is inmiddels de Leyhoeve tot stand gekomen. Dit zijn hoogwaardige appartementen gericht op wonen en zorg. In opdracht van Patrimonium wordt een nieuw wooncomplex gebouwd op het terrein van het voormalige zorgcomplex Innersdijk in Beijum. Naar verwachting worden de woningen in februari 2019 opgeleverd. In dit gebouw worden in totaal 48 wooneenheden en enkele wijkvoorzieningen gerealiseerd. 24 appartementen worden verhuurd aan De Zijlen voor mensen met een verstandelijke beperking. Daarnaast worden 24 seniorenwoningen door Patrimonium zelf verhuurd.

In Haren is Zinn gestart met de planvorming voor de bouw van 90 extra seniorenwoningen (gereed 2020) en het voormalige verzorgingstehuis Erasmusheem heeft eind 2018 de transformatie naar 50 appartementen voor mensen van 55 jaar en ouder afgerond.

Wat willen we bereiken in 2019?

We willen initiatieven op het gebied van ouderenhuisvesting matchen met locaties. Ook willen we een appartementen project of patio-achtig woning project in de vrije sectorhuur faciliteren.

Wat gaan we hiervoor doen?

Initiatieven van bijzondere woonvormen stimuleren en ondersteunen.

8.3.3 Mantelzorg en meer-generatiewoningen

Door grote veranderingen op het gebied van wonen en zorg, sluiten veel verzorgingstehuizen hun deuren. Ouderen en mensen die zorg nodig hebben, moeten hun zorgvraag steeds meer zelf en binnen hun directe omgeving oplossen. Zeker waar mensen op hun directe (sociale) omgeving zijn aangewezen, wordt de rol van de mantelzorg belangrijker. We willen eraan bijdragen dat mantelzorgers met speciale woonwensen deze gerealiseerd krijgen.

Hoe staan we ervoor?

Aan de Curacaostraat hebben we een mooi complex met mantelzorgwoningen. Verder zijn er op sommige plekken individuele oplossingen tot stand gebracht waardoor mantelzorg beter mogelijk is. De vraag naar mantelzorgoplossingen in woonsituaties is moeilijk inzichtelijk te krijgen en daardoor niet bekend.

Wat willen we bereiken in 2019?

We willen beter zicht krijgen op de actuele en toekomstige behoefte aan mantelzorgwoningen en hoe we daar met onze partners het best in kunnen voorzien. Daarbij bekijken we ook hoe andere partijen, zoals het MKB, een rol kunnen spelen. Actuele en nieuwe initiatieven proberen we te ondersteunen.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Ondersteunen initiatieven, communicatie ter bevordering bewustwording;
- Samenwerking met WMO intensiveren;
- Onderzoeken mogelijkheden toewijzing van (sociale) huurwoning en onderzoeken van alternatieven voor mantelzorgers.

Deelprogramma 8.4 Kwaliteit woningvoorraad

Groningen wil een gemeente zijn met een voortreffelijk woonklimaat voor iedereen. De kwaliteit van onze wijken en woningen zijn daarvoor van groot belang. De investeringen die daarvoor noodzakelijk zijn hebben door de crisis onder druk gestaan. Door de aantrekkende woningmarkt en de economische groei zijn de omstandigheden hiervoor sterk verbeterd. In veel wijken en buurten zien we positieve ontwikkelingen maar blijvende aandacht is nodig voor de kwaliteit van de woningvoorraad en de woonomgeving.

Met woningcorporaties worden afspraken gemaakt om gericht in de wijken te investeren. Het gaat in dit verband om verbetering van bestaande woningen gecombineerd met verduurzaming. Nu heeft ruim 60% van de sociale huurwoningen een label C of beter en dit moet resulteren in gemiddeld label B in 2020.

De bouwkundige kwaliteit van particuliere woningen is op orde (Planbureau voor de Leefomgeving, monitor 2016) echter de energetische kwaliteit laat nog te wensen over. De doelstelling voor 2020 is gemiddeld label C. Met "Groningen woont Slim" worden particuliere eigenaren geïnformeerd en voorzien van een passend aanbod voor de uitvoering van besparingsmaatregelen. Hierbij wordt onder andere zoveel mogelijk aangesloten bij initiatieven van bijvoorbeeld bewonersgroepen in de buurt. Ook wordt, daar waar passend en gericht op maatwerk en schaalvergroting, samengewerkt met projecten als het Wijkbedrijf, Buurtkracht en energiecoaches.

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Beoogd 2019
Gasverbruik particulieren (woningen) in m3	
Elektriciteitsverbruik particulieren (woningen) in kWh	
Totaal opgewerkte elektriciteit zonne-energie in kWh	
% woningen voorlopig energielabel C of beter	
% woningen definitief energielabel C of beter	

8.4.1 Energieneutraal wonen

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019
Aantal woningen dat jaarlijks energiebesparende of duurzame energiemaatregelen neemt via loket Groningen Woont Slim	1000
% corporatiewoningen met energielabel B of beter	-

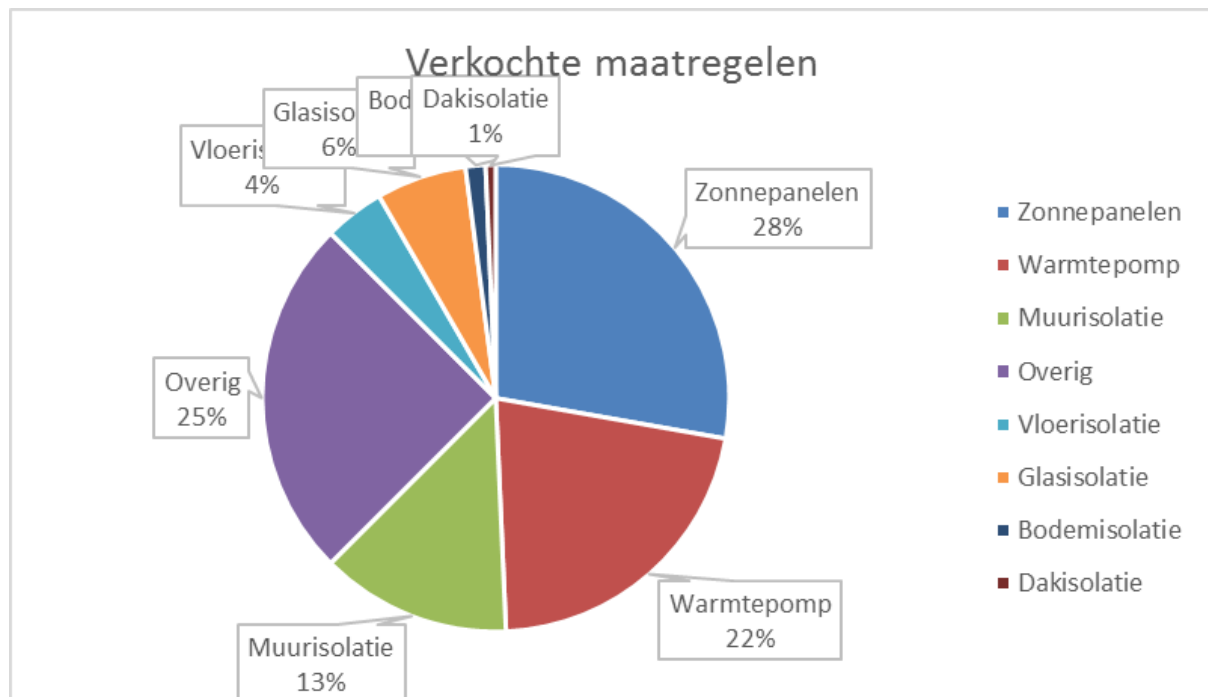
Hoe staan we ervoor?

De gemeente Groningen is al jarenlang bezig met de ondersteuning van haar bewoners in het verduurzamen van de particuliere woningen. Sinds 2013 werkt zij met een energieloket: Groningen woont SLIM (GWS). Dit is een samenwerking tussen gemeente Groningen, KAW en de Gasunie. De resultaten zijn er: ieder jaar groeit het

aantal woningen die met behulp van GWS zijn verduurzaamd. Meer dan 22.500 mensen hebben de website van GWS bezocht en er zijn ruim 2300 winkeladviezen gegeven.

De gemeente Groningen wil CO2-neutraal zijn in 2035 en wil de verduurzaming van de woningvoorraad versnellen. Er moet verschil gemaakt worden, meters maken op weg naar een verduurzaamde woningvoorraad. We hebben de stap gemaakt van advies naar levering van concreet aanbod, en dat werkt. Hiermee dichtten we een belangrijk lek in het huidige Groningen woont SLIM: het verliezen van klanten bij de overgang naar het bedrijfsleven. We houden grip op het totale proces, optimaliseren de samenwerking met bedrijven en organiseren meer tevreden klanten.

Hieronder vind u het overzicht verkochte maatregelenverduurzaming woningen.

De samenwerking met buurtinitiatieven, de lokale energiecoöperatie Grunneger Power en Buurkracht is geïntensiveerd.

De gemeente Groningen doet met 4 innovatieve aanpakken mee aan het programma Innovatieve Aanpakken van de VNG. Doel van dit programma is het verhogen van het energetisch niveau van de bestaande particuliere woningvoorraad en de opschaling en versnelling hiervan, door middel van lokale en/of regionale innovatieve aanpakken. Onze aanpakken zijn gericht op:

- VvE's;
- Uitrust van warmtepompen; Hiervoor wordt samengewerkt met de Gasunie en de woningcorporaties. Een extra impuls aan de verkoop van de warmtepomp is gegeven door de collectieve inkoop van de warmtepomp. Deze regionale campagne is in samenwerking met het GWS in 2018 uitgevoerd.
- Slim toepassen van de slimme meter; Ruim 3200 bewoners hebben zich aangemeld voor Mijn energie zicht. Deze monitoringtool geeft handig inzicht in het verbruik en de besparingsmogelijkheden.
- Een aanpak voor (energetische) woningverbetering bij huishoudens met een smalle beurs (in samenwerking met Westerkwartier). Aan dit project doen inmiddels meer dan 10 gemeenten mee.

Met de woningcorporaties zijn prestatieafspraken gemaakt. De afspraak is dat alle corporatiewoningen in 2020 gemiddeld label B hebben. In 2016 zijn we daarmee begonnen. Zo dienen onder andere binnen vijf jaar 1000 huurwoningen naar nul-op-de-meter te zijn gebracht, wordt er gewerkt aan bewustwording en gedragsverandering en moet geothermie zorgen voor gas-onafhankelijkheid. Samen met Groningen woont SLIM zijn vraag gestuurde modellen voor verduurzaming bij woningcorporaties ontwikkeld. Hierbij hebben bewoners zelf de keuze uit beperkte, ingrijpende of geen verduurzaming van de woning.

We zijn gestart met het grootschalig en bedrijfsmatig aanwenden van geothermie in het WarmteStad project, voor uiteindelijk 10.000 huishoudens. Dat doen we via een warmtenet in Paddepoel, Selwerd, Vinkhuizen en Zernike.

Tijdens de Noordelijke Klimaatop, op 9 november 2017, hebben de drie noordelijke provincies en zestien gemeenten, waaronder de gemeente Groningen, hun handtekening gezet onder de bestuurlijke afspraak dat er een actieplan moet komen om *'huishoudens met een smalle beurs'* in de gelegenheid te stellen om te profiteren van de kansen die de energietransitie biedt. Samen met de gemeente Emmen, Leeuwarden en de drie provincies is gewerkt aan een actieplan. Deze is in oktober 2018 gepresenteerd. We gaan innovatieve, transparante en laagdrempelige maatregelen en constructies ontwikkelen. Kennis en ervaringen met deze doelgroep in de energietransitie willen we delen.

Wat willen we bereiken in 2019?

Voortzetten van de winkel "Groningen woont SLIM". Het loket moet bij meer bewoners bekend worden en meer particulieren ondersteunen bij het verduurzamen van hun woning. Per jaar gaan we voor 10.000 klantencontacten van unieke woningbezitters, met een conversie van 10%. De gemeente Groningen voert hierbij ook de regie in 22 andere gemeenten die meedoen aan het energieloket Intensievere samenwerking met de woningcorporaties met betrekking tot de prestatieafspraken en het realiseren hiervan.

Met de woningcorporaties willen we extra inzetten op het verduurzamen van de sociale huurwoningen. Het tempo van verduurzaming moet omhoog en de afspraken met de corporaties moeten helderder en ambitieuzer worden.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Samen met Groningen woont SLIM werken aan bewustwording en gedragsverandering door onder meer campagnes, wedstrijden en slimme meters. Zie de paragraaf [Duurzaamheid](#);
- Iedere inwoner van de gemeente Groningen moet Groningen woont SLIM kennen, begrijpen wat er te halen valt. Meer specifiek: een grotere naamsbekendheid van Groningen woont SLIM, een maximaal bereik bij de doelgroep en een hogere conversie richting concrete uitvoeringen. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);

Uitvoering geven aan het actieplan *'ENERGIETRANSITIE VOOR MENSEN MET EEN SMALLE PORTEMONNEE'*

- We gaan samen met het sociaal domein een reeks oplossingsrichtingen en instrumenten ontwikkelen om, waar mogelijk, energiearmoede te voorkomen of te verlichten;
- Ontwikkelen van een nieuw meetinstrument waarmee we het verduurzamen van de woningvoorraad kunnen nagaan. Samen met de woningcorporaties de verduurzaming van de sociale woningvoorraad naar een hoger niveau brengen. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#).

8.4.2 Woonschepen- en wagens

We werken aan de kwaliteit van het wonen op het water, dit betekent voldoende ligplaatsen en goede woonkwaliteit voor de woonbootbewoners en een goede ruimtelijke kwaliteit voor de omgeving. In 2017 is een

nieuwe watervisie vastgesteld. Aan de hand van een uitvoeringsprogramma werken we de komende jaren aan de doelen van de Watervisie.

Voor woonwagenvoorzieningen voeren we geen actief programma.

Hoe staan we ervoor?

Op 31 mei 2017 is de watervisie 'Koersen op water' vastgesteld. Doel van de watervisie is meer gebruik gaan maken van de kwaliteiten die het water te bieden heeft. In de Diepenring betekent dit dat we ruimte creëren voor verblijfskwaliteit en recreatie/horeca. Voor de rest van de gemeente betekent dit dat we het water meer beleefbaar willen maken en dat we voldoende en een divers aanbod voor wonen op het water hebben. Samen met de watervisie is ook een uitvoeringsprogramma vastgesteld. We hebben een start gemaakt met de herziening van de regelgeving voor het wonen op het water naar aanleiding van veranderende wetgeving. Daarnaast zijn we gestart met de planvoorbereiding van de Historische haven Hoogkerk, het verwijderen van 'slechte' schepen uit de Diepenring en met het nieuwe bestemmingsplan voor de Woonschepen, inclusief de aanpak van de handhaving. Tot slot zijn we gestart met het maken van een plan van aanpak voor de Noorderhaven gericht op kwaliteitsverbetering en waarborgen van de doorvaart.

Wat willen we bereiken in 2019?

In 2019 willen we een actuele planologische regeling voor het wonen op het water vastgesteld hebben. Een regeling die recht doet aan de bewoners en die voor de gemeente goed handhaafbaar is. We willen nieuwe plekken voor wonen op het water aanleggen, hier ligt de hoogste prioriteit. Verder willen we vorderingen maken met het werken aan de ruimtelijke kwaliteit en belevingswaarde van de Diepenring.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Herziening bestemmingsplan Openbaar Vaarwater;
- Herziening Verordening Openbaar Vaarwater;
- Opstellen 'Welstand te water';
- Uitvoeren plan van aanpak Noorderhaven.

8.4.3 Wijkvernieuwing

Hoe staan we ervoor?

Vorig jaar heeft de raad in november de wijkvernieuwingplannen voor Selwerd, Beijum, Indische Buurt / De Hoogte en de Wijert vastgesteld. Hierin zijn de ambities voor de vier wijken geformuleerd en wordt aangegeven hoe we deze ambities kunnen realiseren. In het Coalitieakkoord heeft de wijkvernieuwing (gekoppeld aan de energietransitie) een centrale plek gekregen en zijn er aanvullende middelen voor het uitvoeren van de plannen gereserveerd.

Wat willen we bereiken in 2019?

We willen dat de mensen in de vier wijken in 2019 merken dat we met de wijken aan de slag zijn gegaan. De eerste resultaten van de wijkvernieuwing moeten daarom zichtbaar en tastbaar worden. Daarnaast is het nodig dat we integrale uitvoeringsprogramma's opstellen waarbij de fysieke wijkvernieuwing hand in hand gaat met de vernieuwing in het sociaal domein. Hier willen we in de wijkvernieuwingswijken concreet invulling aan geven.

Wat gaan we hiervoor doen?

In 2019 gaan we de wijkvernieuwingplannen omzetten in uitvoeringsprogramma's. Samen met de corporaties en andere relevantie betrokkenen gaan we de samenwerking een nieuwe impuls geven.

Tegelijkertijd pakken we ook concrete projecten op, want de wijkvernieuwing is al begonnen. Zo gaan we in Selwerd de openbare ruimte in het zuidoostelijk deel van de wijk aanpakken (met de invoering van het betaald parkeren aldaar), investeren we in kwaliteit van de Mispellaan, richting we de ruimte van Park de Es zorgvuldig in samen met Patrimonium en werken van vanuit het wijkbedrijf aan diverse sociale projecten. Ook gaan we met Nijestee de plannen voor de sloop en nieuwbouw van de woningen rondom het winkelcentrum concretiseren. In de Wijert gaan we verder met de uitvoering van de wijkdeal en gaan we samen met de Huismeesters de plannen voor sloop, nieuwbouw en renovatie van het zuidoostelijk deel in overleg met de bewoners concreet maken. Ook gaan we een plan opstellen waarin we aangeven hoe we met het verkeer en parkeren in de wijk om willen gaan. In Beijum geven we de heerdenaanpak een vervolg en bekijken we hoe we de openbare ruimte en stedenbouwkundige situatie in de wijk kunnen verbeteren op een aantal plekken (o.a. rondom de winkelcentra en in Beijum-Oost). Daarnaast willen we een pilot starten gericht op de vernieuwing in het sociaal domein (bundelen van geldstromen). In de Indische Buurt / De Hoogte gaan we aan de slag met een flink aantal projecten om de sociale structuur in de wijk te versterken, realiseren we een stevige groenstructuur langs het spoor en bekijken we hoe we de Bedumerweg groener en aantrekkelijker kunnen maken.

Deelprogramma 8.5 Betaalbaarheid en beschikbaarheid

We willen dat er in Groningen voldoende betaalbare woningen zijn. We streven ernaar om mensen die zijn aangewezen op een sociale huurwoning, zo snel mogelijk aan een sociale huurwoning te helpen. In de gemeente werken de corporaties gezamenlijk met het woonruimte-verdeelmodel, met als streven om de verdeling van de vrijkomende huurwoningen zo transparant mogelijk en met zo min mogelijk regels te laten verlopen. Door het realiseren van een zo geschikt mogelijk woningaanbod, willen we de verschillende doelgroepen zo goed mogelijk huisvesten in de gemeente. Ook in de dorpen moeten voldoende betaalbare woningen beschikbaar zijn voor senioren en jongeren. Op deze manier werken we aan inclusiviteit en evenwichtige wijken en dorpen.

We willen:

- Een hogere slaagkans van jongeren (< 27 jaar) voor een sociale huurwoning;
- Een hogere slaagkans voor alle woningzoekenden voor een sociale huurwoning;
- Een toename van het totaal aantal huurwoningen met een huurprijs beneden de liberaliseringsgrens van ongeveer 710 euro per maand in 2018 (dit zijn sociale huurwoningen; huurwoningen boven de liberalisatiegrens zijn vrije sector huurwoningen).

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Beoogd 2019
Slaagkans jongeren op Woningnet	> 35%
Slaagkans 65+'ers op Woningnet	> 70%
Slaagkans huishouden > 2 personen op Woningnet	> 35%
Slaagkans gemiddelde op Woningnet	> 35%
Woningvoorraad corporaties	34.367
Mutatiegraad woningen (corporatief)	9%

8.5.1 Betaalbaarheid en beschikbaarheid

Samen met de corporaties zetten we ons in voor voldoende betaalbare woningen voor mensen met lagere inkomens. We maken met de corporaties afspraken over nieuwbouw, verkoop en sloop. Daarbij zetten we in op een zo helder mogelijke verdeling van huurwoningen, met zo min mogelijk regels. We willen dat het aantal

mensen dat een sociale huurwoning krijgt toegewezen gaat stijgen. Ons streven is dat er in ieder geval jaarlijks 9% van de totale voorraad van de ruim 34.000 woningen vrijkomt.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren		Beoogd 2019
Aantal uitgepode (verkochte) sociale huurwoningen naar type		255

Hoe staan we ervoor?

Door het realiseren van een zo geschikt mogelijk woningaanbod, willen we de verschillende doelgroepen zo goed mogelijk huisvesten in de gemeente. Hiervoor hebben we in 2017 de woonruimteverdeling geëvalueerd en willen we met een aantal experimenten deze verdeling kunnen verbeteren. Het gaat dan om huisvesting van gezinnen en kwetsbare groepen en het verbeteren van de doorstroming. Alle vijf de corporaties zijn aangesloten op Woningnet. We willen graag toe naar één gezamenlijk aanbiedingssysteem voor alle sociale huurwoningen in de nieuwe gemeente Groningen. We sturen via de prestatieafspraken samen met de woningcorporaties en huurdersorganisaties op het gewenste woningaanbod.

Ook blijven we inzetten op het verleiden van ouderen om door te stromen naar woningen waar ze lang zelfstandig, eventueel met zorg, kunnen wonen. De woningen die zij achterlaten kunnen weer geschikt zijn voor andere doelgroepen zoals gezinnen. De campagne Lang zult u wonen en het Huis van Morgen hebben de bewustwording rond dit thema vergroot.

Verder blijven we gezamenlijk werken aan het huisvesten van vergunninghouders en kwetsbare personen, via specifieke trajecten als tweede kans beleid, proef-wonen en huisvesten kwetsbare personen. Met 171 gehuisveste vergunninghouders in de eerste helft van 2018 lopen we voor op onze taakstelling om in de eerste helft 152 vergunninghouders te huisvesten. Voor de tweede helft van 2018 is de taakstelling verminderd naar 129.

Wat willen we bereiken in 2019?

We zetten in op een minimale slaagkans van 10%. In 2019 is de sociale huurvoorraad in Haren en Ten Boer onderdeel hiervan. We zoeken uit op welke manier het mogelijk is om tot een gezamenlijk aanbiedingssysteem te komen met de nieuwe corporaties Woonborg, Wierden en Borgen en Woonzorg Nederland.

We zetten in op een zo hoog mogelijke slaagkans door continue te kijken of de huidige woonruimteverdeelsystematiek afdoende werkt en daar waar nodig aan te passen. In 2019 willen we de experimenten in de woonruimteverdeling evalueren en op basis hiervan bepalen we mogelijke structurele maatregelen. Verder spreken we via de prestatieafspraken af op welke wijze de corporaties investeren in de sociale huurvoorraad.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Verstrekken projectfinancieringen voor jongerenhuisvesting en sociale huurwoningen;
- Toevoegen sociale huurwoningen in Reitdiep, Meerstad, herstructureringsgebieden (zoals Grunobuurt en Oosterpark);
- Doorontwikkelen huidige woonruimteverdeelsystematiek en werken met en evalueren van experimenten;
- Prestatieafspraken maken met de corporaties over onder andere het bijbouwen en verkopen van sociale huurwoningen en het huisvesten van de verschillende doelgroepen (waaronder gezinnen, kwetsbare personen, vergunninghouders en andere doelgroepen van beleid).

Deelprogramma 8.6 Cultuurhistorie en archeologie

Ons doel is het beschermen, in standhouden en zorgvuldig beheren van het cultuurhistorisch erfgoed, zowel boven als onder het maaiveld. Om duidelijk te maken wat we daarmee voor ogen hebben, is in december 2017 een nieuwe erfgoednota uitgebracht. Het nieuwe erfgoedbeleid is gemeentebreed, zowel objectgericht als gebiedsgericht en het richt zich enerzijds op beschermd erfgoed, maar anderzijds ook op onbeschermd cultuurhistorische waarden. Centraal staat altijd de vraag hoe het erfgoed bij kan dragen aan de kwaliteit en de leefbaarheid van de gemeente van nu en straks. Daarom willen we ons erfgoed zo goed mogelijk een plaats geven in stedenbouwkundige- en bestemmingsplannen, om de eigenheid, de identiteit en de herkenbaarheid van plekken, locaties en gebieden in de gemeente te vergroten.

Door de herindeling met Ten Boer en Haren staan we komend jaar voor de opdracht het beleid en de werkwijzen op elkaar af te stemmen. Vooralsnog zullen we het bestaande beleid in de verschillende deelgebieden continueren.

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Beoogd 2019
Aantal gebouwen Rijksmonumenten	815
Aantal archeologische Rijksmonumenten	43
Aantal gemeentelijke monumenten	893
Aantal gemeentelijke archeologische monumenten	22
Aantal beschermde stadsgezichten	10
Aantal planologisch beschermde percelen	210

8.6.1 Monumenten

We gaan zorgvuldig om met wat eerdere generaties ons nalieten. Via ons monumenten- en archeologiebeleid beschermen en behouden we ons cultuurhistorisch erfgoed; vanuit het besef dat de cultuurhistorie bijdraagt aan de kwaliteit van de leefomgeving en het vestigingsklimaat van de gemeente van vandaag en morgen. We stellen randvoorwaarden bij verlening van omgevingsvergunningen en verstrekken subsidies en laagrentende leningen voor instandhouding. We verzorgen informatie en documentatie zoals de Cultuurhistorische Waardenkaart op internet, organiseren publieksactiviteiten en communicatie: Open Monumentendag; Jaarboek Hervonden Stad; website; Twitter en werken samen met cultuurhistorische instellingen, zoals het Noordelijk Scheepvaartmuseum. Daarnaast streven we naar het beperken van mijnbouwschade en de vervolgschade als gevolg van herstelwerkzaamheden. In december 2017 is de nieuwe Erfgoednota definitief vastgesteld.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019
Aantal adviezen met betrekking tot wijzigingsverzoeken bij rijks- en gemeentelijke monumenten	315
Aantal vergunningaanvragen (verleend/geweigerd) bij wijziging van rijks- en gemeentelijke monumenten	150
Aantal bouwhistorische verkenningen en aantal bouwhistorische begeleidingen ten behoeve van vergunningverlening	53

Hoe staan we ervoor?

Door de aantrekkelijke economie neemt het aantal vergunningaanvragen toe en daarmee ook het aantal adviezen.

Eind 2017 is de nieuwe Erfgoednota vastgesteld, met ruim 60 concrete actiepunten. Met de realisatie daarvan zijn we inmiddels gestart. Een van de belangrijkste onderdelen daarvan is de gemeentebrede inventarisatie en waardering van nog onbeschermd cultuurhistorische waarden. Hiervoor loopt een Europese aanbesteding, met naar verwachting een gunning in december. De uitkomst hiervan moet leiden tot een beleidsadvies ten aanzien van implementatie van te beschermen waarden in onder meer het Omgevingsplan.

De inbreng van de cultuurhistorie in de ruimtelijke ordening is een ander belangrijk speerpunt uit de Erfgoednota. We streven in het ruimtelijke domein naar een integrale afweging van belangen, waar het erfgoed ook onderdeel van uitmaakt. Uit onderzoek blijkt dat erfgoed ook bijdraagt aan de economie en de kwaliteit van de leefomgeving. Mede daarom letten we steeds nadrukkelijker op cultuurhistorische waarden bij bouwinitiatieven, ook als hier geen beschermd monumenten bij betrokken zijn. Cultuurhistorische waarden worden in (gemeentelijke) plannen ook steeds beter meegewogen.

De harmonisatie met Ten Boer en Haren zal in 2019 zijn beslag krijgen. Dit betreft niet alleen de uitvoering van de wettelijke taken, maar ook het gemeentelijke erfgoedbeleid.

Wat willen we bereiken in 2018?

Geleidelijke integratie en gelijkschakeling van het erfgoedbeleid en erfgoedwerk in de verschillende deelgebieden.

Naast ons reguliere werk (uitvoering van de wettelijke taken), zijn we bezig met de realisatie van het actiepuntenprogramma uit de nieuwe Erfgoednota. In 2019 willen we ten minste de gemeentebrede gebiedsgerichte inventarisatie en waardering van nog onbeschermd erfgoedwaarden in Groningen en Ten Boer afronden, Haren nemen we daarna zo spoedig mogelijk mee. Een en ander ten behoeve van planologische borging daarvan in het jaar daarna (verplichting vanuit de Provinciale Verordening).

Wat gaan we hiervoor doen?

- Beleid en regelgeving in de verschillende deelgebieden op elkaar laten aansluiten;
- Uitbouw Cultuurhistorische Waardenkaart in Haren en Ten Boer;
- Continuering uitvoering actiepunten nieuwe Erfgoednota;
- Continuëren monumentenbeleid; verstrekken van laagrentende leningen en subsidies;
- Continuering project Bouwhistorische Verkenningen Binnenstad;
- Cultuurhistorie gemeentebreed gebiedsgericht inventariseren en waarderen ten behoeve van borging in ruimtelijke ordening;
- Uitwerking oude archeologische onderzoeken;
- Erfgoed gebruiken als ontwikkelkracht en om de economie te versterken;
- Communicatie en organisatie van participatie en publieksactiviteiten;
- Start maken met de verduurzaming van erfgoed volgens in de Erfgoednota afgesproken aanpak;
- Aardbevingschade monitoren en eigenaren ten behoeve van zorgvuldig herstel.

8.6.2 Archeologie

Onze ambities, doelen en instrumenten van ons archeologiebeleid zijn in grote lijnen dezelfde als van het monumentenbeleid. In de kern gaat het om het beschermen en het in stand houden van het archeologische bodemarchief, het bijhouden van documentatie van het bodemarchief waar dat door werkzaamheden verloren gaat en het geven van bekendheid aan de resultaten van archeologisch onderzoek.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019
Aantal archeologische adviezen bij verleende omgevingsvergunningen	135
Aantal archeologische activiteiten (vooronderzoeken, begeleidingen, waarnemingen en opgravingen)	65
Aantal 'ingepaste' archeologische waarden (behouden in situ)	32

Hoe staan we ervoor?

Ten opzichte van voorgaande jaren neemt het aantal archeologisch te toetsen bouwaanvragen opnieuw toe. Dat komt door een grotere bouwactiviteit en door het toepassen van archeologieregels in nieuwe bestemmingsplannen. De archeologische begeleiding van gemeentelijke werken maakt altijd deel uit van de aanbesteding en neemt in omvang gestaag toe. Bij gemeentelijke projecten ligt daarbij de nadruk steeds meer op het inpassen van archeologische waarden in de plannen dan het opgraven ervan, conform de principes uit de Erfgoedwet. Archeologie wordt steeds nadrukkelijker een onderdeel van de algehele cultuurhistorische afweging in programma's en projecten.

De gemeentelijke opgravingsvergunning is verlopen. Om te mogen graven, dient de gemeentelijke archeologie gecertificeerd te zijn. Aan die kwalificaties voldoen we niet en we mogen dus als gemeente zelf niet meer opgraven. Er is een raamcontract gesloten met één 'hofaannemer' die voor ons alle bodem- en archeologieonderzoeken uitvoert. Met dit bedrijf zullen wij ook een 'calamiteitenovereenkomst' sluiten voor toevalsvondsten waar wij in het verleden onze eigen opgraafvergunning voor gebruikten. Waar we onvoldoende geld hebben voor (verplichte) vergoeding van grote archeologiekosten (excessieve kosten) zoeken we ad hoc een oplossing.

Wat willen we bereiken in 2018?

- Beschermen en in standhouden van het archeologische bodemarchief;
- Bijhouden van documentatie van het bodemarchief waar dat door werkzaamheden verloren gaat;
- Uitwerken en bekendheid geven aan de resultaten van archeologisch onderzoek.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Implementeren van de geactualiseerde Erfgoednota;
- Uitvoeren van de concrete uitvoeringsagenda;
- Uitwerking oude opgravingen van vóór 2002;
- Archeologische kaart verder uitbouwen met nieuwe archeologische onderzoeken die in de gemeente Groningen zijn uitgevoerd. Deze zijn via de Cultuurhistorische Waardenkaart (CWK), digitaal voor iedereen raadpleegbaar.

Deelprogramma 8.7 Overig wonen

Binnen het programma Wonen worden vele reguliere taken en activiteiten uitgevoerd, die niet rechtstreeks aan een van de nieuwe beleidsvelden of deelprogramma's kunnen worden toebedeeld, maar wel een plek in de begroting moeten krijgen. Daarnaast verantwoorden wij de financiële middelen van het

duurzaamheidsprogramma, inhoudelijk toegelicht in [Paragraaf 2: Duurzaamheid](#), financieel in dit deelprogramma.

Bijdrage(n) verbonden partijen

NV Groninger Monumentenfonds	
Beleidsrisico's in relatie tot de verbonden partij	Vanwege de relatief lage liquiditeit van het fonds bestaat het risico dat doelstellingen op het gebied van herbestemming van monumenten mogelijk onder druk komen te staan. Er is een plan van aanpak aangenomen in 2017 en de GMF is hierover in gesprek met externe financiers.
Relevante beleidsinformatie	Het Groninger Monumentenfonds waarborgt door middel van een gezonde exploitatie het behoud van monumentaal erfgoed in de gemeente Groningen en provincie. In een gezamenlijke aanpak met provincie, gemeenten en de private sector worden aanwezige kennis en financiële middelen op het terrein van de monumentenzorg gebundeld. De gemeente Groningen had 33% van de aandelen in haar bezit. Door de omzetting van de achtergestelde lening van de gemeente in aandelen is het aandelenbezit gestegen naar 57%.
GEMM CV en GEMM BV (Grond Exploitatie Maatschappij Meerstad)	
Beleidsrisico's in relatie tot de verbonden partij	Meerstad is nog steeds een risicovol project (onder andere onzekere woningafzet, boekwaarde).
Relevante beleidsinformatie	Het doel van de CV en BV is de realisatie van een woonwijk en bedrijventerrein aan de oostkant van Groningen. De gemeente Groningen is 100% aandeelhouder.
Dilgt Hemmen Essen BV	
Beleidsrisico's in relatie tot de verbonden partij	De verwachte woningbouw in Haren Noord levert een aandeel in de geplande woningbouwproductie van de gemeente als geheel.
Relevante beleidsinformatie	Geen.
Stichting Commanditair kapitaal Haren Noord	
Relevante beleidsinformatie	De verwachte woningbouw in Haren Noord levert een aandeel in de geplande woningbouwproductie van de gemeente als geheel.
Beleidsrisico	Geen.

Voor meer informatie over de verbonden partijen zie [paragraaf 6 verbonden partijen](#).

Financiën

In dit onderdeel werken wij de financiën behorende bij dit programma uit door het financiële overzicht op het niveau van beleidsveld te geven en daarbij inzichtelijk te maken welke intensiveringen en hervormingen zijn verwerkt. Per deelprogramma geven we een toelichting op de belangrijkste onderdelen van de lasten- en baten.

Financieel overzicht lasten en baten

Wonen					
Nr	Omschrijving	Primitieve begroting			
		Bedragen x 1.000 euro	2019	2020	2021
Lasten					
08.1	Gezinnen	3.155	5.308	2.747	2.947
08.1.1	Bouwen in de uitleg	388	2.341	-420	-420
08.1.2	Bouwen in de bestaande stad	2.767	2.967	3.167	3.367
08.2	Jongerenhuisvesting	888	883	883	884
08.2.1	Kwaliteit jongerenhuisvesting	479	654	654	654
08.2.2	Kamerverhuurbeleid	409	229	229	229
08.3	Wonen en zorg	31	31	31	31
08.3.1	Ouderen- en zorghuisvesting	0	0	0	0
08.3.2	Bijzondere woonvormen	0	0	0	0
08.3.3	Mantelzorg en meergeneratiewo	31	31	31	31
08.4	Kwaliteit woningvoorraad	7.168	8.878	9.212	9.253
08.4.1	Energie neutraal wonen	4.521	3.873	3.875	3.917
08.4.2	Woonschepen- en wagens	647	655	637	637
08.4.3	wijkvernieuwing	2.000	4.350	4.700	4.699
08.5	Betaalbaarheid en beschikbaar	0	0	0	0
08.5.1	Betaalbaarheid en beschikbaar	0	0	0	0
08.6	Cultuurhistorie en archeologie	993	1.093	1.079	1.079
08.6.1	Monumenten	833	933	919	919
08.6.2	Archeologie	160	160	160	160
08.7	Overig wonen	17.128	16.316	16.200	16.236
08.7.1	Gem. gronden en vastgoed	570	570	570	570
08.7.2	Vergunningverlening & handhav.	9.100	8.281	8.159	8.188
08.7.3	Overig wonen	7.458	7.465	7.472	7.479
	Totaal	29.363	32.509	30.152	30.430
Baten					
08.1	Gezinnen	500	2.420	-304	-304

08.1.1	Bouwen in de uitleg	350	2.270	-454	-454
08.1.2	Bouwen in de bestaande stad	150	150	150	150
08.2	Jongerenhuisvesting	68	68	68	68
08.2.1	Kwaliteit jongerenhuisvesting	0	0	0	0
08.2.2	Kamerverhuurbeleid	68	68	68	68
08.3	Wonen en zorg	31	31	31	31
08.3.1	Ouderen- en zorghuisvesting	0	0	0	0
08.3.3	Mantelzorg en meergeneratiewo	31	31	31	31
08.4	Kwaliteit woningvoorraad	286	293	286	286
08.4.1	Energie neutraal wonen	0	0	0	0
08.4.2	Woonschepen- en wagens	286	293	286	286
08.5	Betaalbaarheid en beschikbaar	1	1	1	1
08.5.1	Betaalbaarheid en beschikbaar	1	1	1	1
08.6	Cultuurhistorie en archeologie	0	0	0	0
08.6.1	Monumenten	0	0	0	0
08.6.2	Archeologie	0	0	0	0
08.7	Overig wonen	10.486	10.439	10.441	10.444
08.7.1	Gem. gronden en vastgoed	677	677	677	677
08.7.2	Vergunningverlening & handhav.	9.349	9.702	9.704	9.707
08.7.3	Overig wonen	460	60	60	60
Totaal		11.372	13.252	10.523	10.526
Geraamd resultaat voor bestemming		17.991	19.257	19.630	19.904
Reserve mutaties					
	Totaal toevoegingen	548	148	148	148
	Totaal onttrekkingen	7.912	683	125	125
Geraamd resultaat na bestemming		10.627	18.722	19.652	19.927

Overzicht intensiveringen voorgaande jaren

08 Wonen								
(Bedragen x 1.000 euro)	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)
08.7 Overig wonen								
Uitvoering taken omgevingslawaa		50						
Totaal 08 Wonen	0	50	0	0	0	0	0	0

Zie het [financieel meerjarenbeeld](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle intensiveringen voorgaande jaren.

Overzicht hervormingen voorgaande jaren

08 Wonen	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)
08.7 Overig wonen								
Inzet ruilmiddelen	6.787		558					
ISV	1.000							
Totaal 02 Economie en werkgelegenheid	7.787	0	558	0	0	0	0	0

Zie het [financieel meerjarenbeeld](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle hervormingen voorgaande jaren.

Overzicht intensiveringsmiddelen Coalitieakkoord 2019-2022

08 Wonen	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)
08.1 Gezinnen								
Stadshavens (vh Eemskanaalzone)			200		400			600
08.2 Jongerenhuisvesting								
Uitvoeren woonvisie SIF	175			350				
08.4 Kwaliteit woningvoorraad								
Wijkvernieuwing (sociaal / ruimtelijk)	2.000		4.000		4.000		4.000	
Wijkvernieuwing (fysiek)			350			700		
Energie (inc)	1.760		1.110		1.110		1.150	
Energie (struct)		100						
08.6 Cultuurhistorie en archeologie								
Erfgoed			100		100		100	
08.7 Overig wonen								
Implementatie omgevingswet	837							
Totaal 08 Wonen	4.772	100	5.760	350	5.610	700	5.250	600

Zie de [financiële knelpunten en ambities 2019](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle aanvullende intensiveringen 2019.

Integrale financiële toelichtingen begroting 2019

8.1 Gezinnen	Lasten	Baten	Saldo
(Bedrag x 1.000 euro)	3.155	500	-2.655

Bestaand beleid	3.155	500	-2.655
------------------------	--------------	------------	---------------

Onderstaande toelichting heeft betrekking op het bestaande beleid

Toelichting op de lasten van 3,2 miljoen euro

We zetten middelen in voor de versnelling van de woningbouwproductie in onze gemeente (1 miljoen euro). Daarnaast hebben we een bedrag begroot voor de plankosten van projecten uit het Stedelijk Investeringsfonds (965 duizend euro). Bij plankosten gaat het ten eerste om kosten voor begeleiding van projecten van derden waar geen vergoeding tegenover staat. Ten tweede gaat het om planontwikkelingskosten die we maken voordat de raad een plan met het bijbehorend uitvoeringskrediet heeft vastgesteld.

Verder voegen we structureel uit het intensiveringsbudget Wonen middelen toe aan het Stedelijk Investeringsfonds (0,5 miljoen euro).

Tot slot hebben we lasten begroot in verband met de grondexploitaties van de voormalige gemeenten Haren en Ten Boer.

Toelichting op de baten van 0,5 miljoen euro

De hierboven vermelde grondexploitaties van de voormalige gemeenten Haren en Ten Boer leiden tot begrote baten van 0,4 miljoen euro.

8.2 Jongerenhuisvesting	Lasten	Baten	Saldo
(Bedrag x 1.000 euro)	888	68	-820

Bestaand beleid	713	68	-645
------------------------	------------	-----------	-------------

Onderstaande toelichting heeft betrekking op het bestaande beleid

Toelichting op de lasten van 0,7 miljoen euro

De begrote middelen zetten we in voor een goede kwaliteit van de jongerenhuisvesting binnen onze gemeente.

Coalitieakkoord 2019-2022 gezond, groen en gelukkig Groningen	175	0	-175
--	------------	----------	-------------

Onderstaande toelichting heeft betrekking op de intensiveringen in het coalitieakkoord

Voor de uitvoering van de woonvisie stellen we structureel middelen beschikbaar, in 2019 175 duizend euro.

De opgaven vanuit de woonvisie betekenen o.a. het faciliteren van de groei van de gemeente (bouwopgave 20.000 woningen) met leefkwaliteit als centraal thema.

Onderstaande toelichting heeft betrekking op de hervormingen in het coalitieakkoord

In het coalitieakkoord zijn voor 2019 geen hervormingen binnen deelprogramma 8.2 opgenomen.

8.4 Kwaliteit woningvoorraad	Lasten	Baten	Saldo
(Bedrag x 1.000 euro)	7.168	286	- 6.882

Bestaand beleid	3.308	286	-3.022
------------------------	--------------	------------	---------------

Onderstaande toelichting heeft betrekking op het bestaande beleid

Toelichting op de lasten van 3,3 miljoen euro

De belangrijkste bestanddelen zijn:

- Het programma Groningen Geeft Energie (GGE) (1,5 miljoen euro);
- Personele inzet in verband met reguliere taken voor duurzaamheidsprogramma's (1 miljoen euro);
- Rentelasten in verband met kapitaalverstrekkingen aan Warmtestad (150 duizend euro);
- Het bevorderen van de kwaliteit van de woningvoorraad (0,2 miljoen euro);
- Personele inzet en onderhoudslasten woonwagens (0,4 miljoen euro).

Toelichting op de baten van 0,3 miljoen euro

In verband met de hierboven vermelde exploitatie van woonwagens hebben we 0,3 miljoen euro aan huuropbrengsten begroot .

Coalitieakkoord 2019-2022 gezond, groen en gelukkig Groningen	3.860	0	-3.860
--	--------------	----------	---------------

Onderstaande toelichting heeft betrekking op de intensiveringen in het coalitieakkoord

Voor onze ambitie Groningen CO2-neutraal in 2035, zetten we in op verschillende onderdelen. Zo maken we wijkenergieplannen in de transitie naar aardgasloze wijken. We nemen deel aan de Regionale Energiestrategie en zetten o.m. middelen in voor het Windplatform en het Masterplan energie-landschap Meerstad Noord. In 2019 stellen we hier in totaal 1,76 miljoen euro voor beschikbaar.

Ook zetten we middelen in ter dekking van structurele rentelasten vanwege om te zetten leningen aan Warmtestad naar inbreng van eigen vermogen (100 duizend euro).

Daarnaast zetten we middelen in voor een eigentijdse innovatieve wijkverbeteringsaanpak. Hierbij zetten we gelijktijdig in op fysieke investeringen (openbare ruimte, woonomgeving, klimaatadaptatie) en sociaal-maatschappelijke investeringen. Ook zetten we middelen in voor plankosten. De energietransitie dient daarbij als belangrijke motor. In 2019 stellen we voor de fysieke en sociale wijkvernieuwing in totaal 2 miljoen euro beschikbaar.

Onderstaande toelichting heeft betrekking op de hervormingen in het coalitieakkoord

In het coalitieakkoord zijn voor 2019 geen hervormingen binnen deelprogramma 8.4 opgenomen.

8.6 Cultuurhistorie en archeologie	Lasten	Baten	Saldo
(Bedrag x 1.000 euro)	993	0	-993

Bestaand beleid	993	0	-993
------------------------	------------	----------	-------------

Onderstaande toelichting heeft betrekking op het bestaande beleid

Toelichting op de lasten van 1 miljoen euro

Het deelprogramma Cultuurhistorie en archeologie bevat vooral personeelslasten voor het beschermen, in standhouden en zorgvuldig beheren van het cultuurhistorisch erfgoed.

8.7 Overig wonen	Lasten	Baten	Saldo
(Bedrag x 1.000 euro)	17.128	10.486	-6.642

Bestaand beleid	16.291	10.486	-5.805
------------------------	---------------	---------------	---------------

Onderstaande toelichting heeft betrekking op het bestaande beleid

Toelichting op de lasten van 16,3 miljoen euro en baten van 10,5 miljoen euro

De lasten en baten in verband met het verstrekken van bouwvergunningen vormen het belangrijkste onderdeel van dit deelprogramma. Voor onder meer personele inzet en kosten van ICT-applicaties is 6,4 miljoen euro aan de lastenzijde begroot. Hiertegenover staan 9,1 miljoen euro aan begrote bouwlegesopbrengsten.

Een andere omvangrijke component vormen de kapitaallasten van de bovenwijkse voorzieningen Meerstad (3,5 miljoen euro). In het verlengde hiervan is ook een deel van het kapitaallastebudget voor de gemeentelijke vaste activa wonen begroot (1,2 miljoen euro).

Verder zijn aan de lastenzijde de personele inzet voor vergunningverlening, toezicht en handhaving (1,3 miljoen euro) en reguliere taken in verband met het programma Wonen begroot (2,4 miljoen euro).

Voor erfpachtterreinen zijn met name rentelasten begroot (0,6 miljoen euro). Hiertegenover staan begrote erfpachtopbrengsten (0,7 miljoen euro).

Tot slot zijn aan de lastenkant structureel middelen voor de implementatie van de Omgevingswet begroot (0,2 miljoen euro).

Coalitieakkoord 2019-2022	837	0	-837
gezond, groen en gelukkig Groningen			

Onderstaande toelichting heeft betrekking op de intensiveringen in het coalitieakkoord

Implementatie Omgevingswet (837 duizend euro)

Voor de hele nieuwe gemeente Groningen moet er de komende jaren één omgevingsplan komen. Daarnaast moeten we de werkprocessen en het bouw- en milieuarchief digitaliseren. In 2019 zetten we hiervoor 837 duizend euro in.

Onderstaande toelichting heeft betrekking op de hervormingen in het coalitieakkoord

In het coalitieakkoord zijn voor 2019 geen hervormingen binnen deelprogramma 8.7 opgenomen.

Zie de [Toelichting op reserves](#) bij het verloopoverzicht reserves 2019 voor een nadere toelichting op de reserve mutaties.

Financiële risico's

Naam risico Programma	Gemeentelijk aandeel risicoproject Warmtestad BV Wonen
Omschrijving	<p>WarmteStad heeft op dit moment 2 typen activiteiten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het ontwikkelen en exploiteren van het warmtenet Noordwest. • Het ontwikkelen en exploiteren van collectieve Warmte en Koude-opslagsystemen. Via Warmtestad investeert de gemeente in warmteprojecten gericht op een CO2 neutrale stad in 2035. WarmteStad heeft aandacht voor het identificeren, beheersen en financieel vertalen van risico's. Voor de resterende risico's voor de gemeente is het weerstandsvermogen versterkt.
	<p>1. Warmtenet Noordwest</p> <p>Voor de investering geothermie en warmtenet Noordwest is op 8 juni 2016 het weerstandsvermogen versterkt met 1,3 miljoen euro. Dit is 18% van de geïnvesteerde 7 miljoen euro. Met het besluit om geothermie niet meer te ontwikkelen is een verliesvoorziening gevormd van 3 miljoen euro. In april 2018 is WarmteStad een overbruggingskrediet verstrekt van 1,3 miljoen euro t.b.v. Tijdelijke Warmte Opwek. Het risicoprofiel is daarbij gesteld op 8% van het uitgeleende bedrag en 104.000 weerstandsvermogen gevormd. Op 31 oktober 2018 is besloten om WarmteStad een overbruggingskrediet te verstrekken van 3 miljoen euro voor de eerste uitbreiding van het warmtenet. Het weerstandsvermogen is 240.000. In het voorjaar van 2019 ligt de integrale Business Case voor warmtenet Noordwest.</p> <p>Huidig risicoprofiel WarmteStad Noordwest BV.</p> <p>Destijds is risicoprofiel gesteld op 14%. Inmiddels is een deel van het Warmtenet gerealiseerd, zijn er voor 4.300 WE warmte contracten gesloten en levert sinds najaar 2018 de eerste warmte vanuit het warmtenet Noordwest. Alle condities die ten tijde van het risicoprofiel voor een warmtenet Noordwest (gebaseerd op geothermie) destijds nog in ontwikkeling of nog onzeker waren zijn nu aanzienlijk verlaagd. Tot slot kennen de technieken die nu bekeken worden voor de nieuwe warmtebron niet het risico van het mislukken van de put. Het gaat om bestaande technieken met lage kans op risico's en daar komt bij dat onze medeaandeelhouder op dit gebied veel kennis in huis heeft. Dit overziend wordt het risicopercentage gesteld op 8%.</p> <p>2. WKO-programma en risicoprofiel</p> <p>WarmteStad werkt stap voor stap het WKO programma uit. Op 19 februari 2015 is 750.000 rekening-courant ter beschikking voor WKO Europapark. En is een bestemmingsreserve ingesteld ter grootte van 57.000. Risicoprofiel WKO is 8%. Voor het financieel meerjarenplan (FMJP) 2017-2021 heeft de gemeente besloten 3,875 miljoen euro aan leningen te verstrekken. Op 31 mei 2017 is 2 miljoen euro voor jaarschijf 2017 ter beschikking gesteld. Het WKO-programma draait op een bewezen techniek en al bestaande bronnen risicoprofiel is 8%. Weerstandsvermogen is 160.000. In september 2018 is het weerstandsvermogen voor het resterende 1,875 miljoen euro (2018 – 2021). En het weerstandsvermogen is 150.000 (8%)</p>
Risicobedrag 2019	1,434 miljoen euro
Kans 2019	100%
Risicobedrag 2020	1,434 miljoen euro
Kans 2020	100%
Risicobedrag 2021	1,434 miljoen euro
Kans 2021	100%
Risicobedrag 2022	1,434 miljoen euro
Kans 2022	100%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Begroting 2017
Actie	We monitoren voortdurend de stand van zaken

Naam risico	Garantie op leningen van GEM Haren Noord
Programma	Wonen
Omschrijving	<p>De gemeente heeft in het kader van de financiering van de woningbouw in Haren Noord een garantie van maximaal 6 miljoen euro afgegeven op een lening die is aangetrokken door de Gemeenschappelijke Exploitatiemaatschappij (GEM) Haren Noord Beheer C.V. Dit bedrag is voor de helft afgedekt door contra-garanties van de moederbedrijven van de in GEM Haren Noord C.V. deelnemende marktpartijen. De garanties lopen nog tot en met 2020.</p> <p>Het resterende risico is verminderd middels diverse maatregelen in de bedrijfsvoering (zoals de wijze van fasering van de ontwikkeling van het gebied en de 'grond-routing'). Voor de financieringsconstructie met gemeentegarantie is gekozen vanwege de substantiële rentevoordelen, waarvan de gemeente via het resultaat op de grondexploitatie mee profiteert. Om te zorgen dat er bij deze constructie geen sprake is van staatssteun, betaalt de CV gedurende de looptijd van de garantie een borgstellingsprovisie aan de gemeente.</p> <p>Voor het bepalen van het benodigd weerstandsvermogen houden we rekening met een risico van 3 miljoen euro (verstrekke garantie verminderd met de contragaranties door de deelnemende marktpartijen) en een kans van optreden van 10% (overeenkomstig de inschatting van de gemeente Haren).</p> <p>Naast dit risico is bij Haren Noord ook sprake van kansen op het halen van voordelen die nog niet in de begroting zijn opgenomen. Het gaat om:</p> <ul style="list-style-type: none"> - De boekwinst die ontstaat bij de economische overdracht van de gemeente aan de GEM. Hiervan is reeds 3,3 miljoen euro gerealiseerd. Het laatste deel 514.000 zal naar verwachting in 2019 worden gerealiseerd. - In de door de aandeelhouders van GEM Haren Noord vastgestelde herziene grondexploitatie 2018 is sprake van een geraamde winst van circa 4,43 miljoen euro. Een eventueel gerealiseerde winst zal aan de aandeelhouders worden uitgekeerd. De gemeente Haren heeft inmiddels 0,9 miljoen euro aan tussentijdse winstuitkeringen ontvangen. Op basis van de grondexploitatie 2018 verwachten we nog een aanvullende uitkering van 1,3 miljoen euro.
Risicobedrag 2019	3 miljoen euro
Kans 2019	10%
Risicobedrag 2020	3 miljoen euro
Kans 2020	10%
Risicobedrag 2021	3 miljoen euro
Kans 2021	10%
Risicobedrag 2022	3 miljoen euro
Kans 2022	10%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Begroting 2019
Actie	

Naam risico	Bezwaarprocedures
Programma	Wonen
Omschrijving	<p>Bezwaarprocedures bouwleges</p> <p>Er loopt op dit moment nog 1 procedure over de hoogte van de bouwleges. Het gerechtshof heeft de gemeente Groningen in het gelijk gesteld. Hiertegen is in cassatie gegaan bij de hoge raad. We verwachten in 2019 een uitspraak van de hoge raad. Het totale risico is</p>

	<p>gekwantificeerd op 414.000. De kans is geschat op 50%. Omdat we niet weten of het risico zich in 2019 gaat voordoen, nemen we het risico ook mee in de jaarschijven 2020-2022.</p> <p>Proces Wierden en Borgen</p> <p>Woningcorporatie Wierden en Borgen (Ten Boer) heeft bezwaar ingediend tegen de aanslag rioolheffing 2014 en volgende jaren. Het bezwaar richt zich met name op de stellingname van Wierden en Borgen dat de gemeente ten onrechte bepaalde objecten niet aanslaat en verder tegen de onderbouwing van de door te berekenen kosten naar het aanslagbedrag. Alle gemeenten waar onroerend goed staat van Wierden en Borgen hebben een gelijksoortig bezwaar gekregen. Het proces loopt nog. Wij zijn van mening dat het bezwaar ongegrond is. Gesprekken met Wierden en Borgen hebben niet geleid tot een oplossing zodat we nu in het formele traject zitten van bezwaar en beroep. Hierdoor kan het nog lang onduidelijk zijn wat uiteindelijk de uitkomst van de uitspraak op het bezwaar zal zijn. Een inschatting van de omvang van het risico is niet te maken. Het risico staat daarom op pm.</p>
Risicobedrag 2019	414 duizend euro
Kans 2019	50%
Risicobedrag 2020	414 duizend euro
Kans 2020	50%
Risicobedrag 2021	414 duizend euro
Kans 2021	50%
Risicobedrag 2022	414 duizend euro
Kans 2022	50%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Jaarrekening 2008
Actie	Inzet stadsadvocaat ten behoeve van. verweer in procedures

Programma 9 Kwaliteit van de leefomgeving

In het programma Kwaliteit van de leefomgeving werken we aan een gemeente waar het prettig is om te zijn. Een gemeente die schoon, heel, groen en duurzaam is. Bij onderhoud en beheer is samenwerken met bewoners in Groningen een goede gewoonte. We zoeken naar nieuwe vormen van zelfbeheer en we staan open voor nieuwe initiatieven uit de wijken. Bewonersdeelname draagt ook bij aan de sociale samenhang in de buurt. Duurzaamheid is in alle onderdelen van dit programma belangrijke factor.

De doelstelling(en) en relevante beleidsnota's van het programma staan hieronder. Via het menu hiernaast kom je bij de relevante ontwikkelingen, de bijdrage van verbonden partijen, de deelprogramma's met bijhorende beleidsvelden, de financiën en de financiële risico's.

Doelstellingen en relevante beleidsnota's

We willen dat Groningen:

- Een schone, hele, groene en duurzame gemeente is;
- Een gemeente is waar we afval efficiënt inzamelen, verantwoord verwerken en maximaal hergebruiken.

Het programma is uitgewerkt in de volgende beleidsnota's:

[Groninger water en rioleringsplan 2014-2018](#)

[GWRP Haren 2015-2019](#)

[GWRP Ten Boer 2016-2020](#)

[Bomenstructuurvisie 'Sterke Stammen' \(2014\)](#)

[Bomenbeleidsplan, gemeente Haren \(2011\)](#)

[BORG-rapportage 2017](#)

[Integraal beheer openbare ruimte \(IBOR\) Haren \(2014\)](#)

[Beheerplan wegen Haren 2019 - 2023](#)

[Beheerplan Openbare verlichting Groningen 2016-2025](#)

[Beheerplan openbare verlichting Ten Boer 2016-2025](#)

[Beleidsplan Openbare Verlichting Haren 2016-2025](#)

[Groenbeheerplan Ten Boer 2014](#)

[Een graf in stad: \(2012\)](#)

[Groenparticipatie 2010](#)

[Stad verdiept \(2012\)](#)

[Uitvoeringsprogramma bodem en ondergrond 2015-2020](#)

[Nota Bodembeheer 2014](#)

[Nota Bodembeheer Ten Boer 2014](#)

[Geluidkaart 2016 gemeente Groningen \(juni 2017\)](#)

[Geluidkaart 2016 gemeente Ten Boer \(augustus 2017\)](#)

[Luchtkwaliteitskaart 2016 gemeente Ten Boer \(september 2017\)](#)

[Actieplan wegverkeerslawaaï 2018-2023 gemeente Groningen \(juni 2018\)](#)

[Verslag luchtkwaliteit 2016 gemeente Groningen \(januari 2016\)](#)

[Groenstructuurvisie Groene pepers: \(2009\)](#)

[Groenstructuurplan Haren Noord \(2008\)](#)

[Duurzaamheidsvisie Ten Boer 2016-2018](#)

[Dierenwelzijn in Groningen "Van Kop tot Staart" \(2008\)](#)

[Afvalbeheerplan Groningen 2016-2020](#)

[Afvalplan Ten Boer 2016-2020](#)

Relevante ontwikkelingen

In 2019 richten we ons op de verdere integratie en afstemming van de verschillende aspecten rondom beheer en afval in de verschillende delen van de gemeente. We blijven daarbij onder meer inzetten op verdere toename van de afvalscheiding en een vermindering van de hoeveelheid zwerfafval. De veranderde wetgeving rond sociale werkvoorziening vraagt om een herbezinning op de wijze waarop wij onze rol van sociaal werkgever in het onderhoud van de gemeente invullen. Klimaatontwikkeling vormt een belangrijk thema, zowel bij het nieuw integraal Gemeentelijk Water en Rioleringsplan dat we voor de periode 2020 – 2024 opstellen als bij het verkennen van mogelijkheden voor het versterken van groen binnen de gemeente. We verwachten in 2019 verder een forse slag te maken in de vervanging van gele stenen in de binnenstad en slechte asfaltvoetpaden in Haren. Verder beginnen we dit jaar met het ruimen van graven om ook in de toekomst te voorzien in voldoende grafruimte. Ten slotte maken we in 2019 een begin met de omvangrijke sanering van de voormalige stortplaats Woltersum en beginnen we ons voor te bereiden op de nieuwe omgevingswet die naar verwachting in 2021 in werking treedt.

Coalitieakkoord 2019-2022 gezond, groen en gelukkig Groningen

Binnen dit programma werken we aan een robuuste, groene en goed onderhouden openbare ruimte waar ruimte is voor iedereen.

Robuust en veerkrachtig groen

We gaan extra inzet plegen om de leefkwaliteit in onze zich volop ontwikkelende gemeente hoog te houden. Omdat groen belangrijk is voor een gezonde leefomgeving doen we dat onder andere door te investeren in het uitbreiden van groen, het planten van bomen en het versterken van de ecologische structuur en het bestaande groen. We maken het water beleefbaar en bereikbaar en we leggen meer natuurvriendelijke oevers aan. In 2019 gaan we allereerst een Groenplan maken, waarmee we vanaf 2020 gericht kunnen inzetten op meer groen, water en ecologie. Waar zich kansen voordoen investeren we in groen. We onderzoeken hoe we vorm kunnen geven aan een nieuw Groeninvesteringsfonds naast of in combinatie met het al bestaande Groencompensatiefonds voor bomen.

Naast investeringen in het uitbreiden van groen, verbeteren we de kwaliteit van de leefomgeving in 2019 door verhoging van het onderhoudsniveau met extra inzet op onkruidbeheersing en het opruimen van zwerfafval. Omdat dit een belangrijke rol speelt in de beleving van de buitenruimte, betrekken we hierbij de inwoners van onze gemeente. We bekostigen dat onder andere uit een verschuiving van middelen voor groot onderhoud van asfaltwegen. Ook maken we een start met een meerjarenplan voor het opwaarderen en robuuster maken van heestervakken.

We nemen verder maatregelen om bestand te zijn tegen extremere weersomstandigheden als gevolg van de klimaatverandering. Door uitbreiding en versterking van groen en het planten van bomen dragen we bij aan temperatuurbeheersing en het dempen van de gevolgen van hevige regenval. Dit komt ook ten goede aan de biodiversiteit. Daarnaast gaan we in dit verband door met het subsidiëren van groene daken, ontmoedigen we versteende tuinen en stimuleren we initiatieven op het gebied van vergroening. In 2019 gaan we heel gericht werken aan de stresstest klimaatadaptatie voor Haren (stresstesten Groningen en Ten Boer al gereed) en maken vervolgens een Uitvoeringsplan.

Ruimte voor mensen

We hebben een hoge ambitie op het niveau van de leefkwaliteit, zoals vastgesteld in de omgevingsvisie (Next City). Onze inwoners en bezoekers moeten zich fijn voelen in onze stad en dit stelt hoge eisen aan de verblijfskwaliteit van de openbare ruimte. Dat betekent dat wandelen, fietsen, spelen en groenbeleving centraal staan en dat we streven naar een autoluwe gemeente en een emissievrije binnenstad. Zie hiervoor verder programma 7 Verkeer en voor bewegen in de openbare ruimte ook programma 5 Sport en Bewegen. Waar ingrijpende werkzaamheden in straten plaatsvinden, zoals bij rioleringswerkzaamheden of aanleg warmtenet, kijken we samen met bewoners hoe de straat leefbaarder en groener kan worden ingericht. Ook

bieden we bewoners ruimte om van hun straat een leefstraat te maken. Zo kan de straat een prettige ruimte worden om in te verblijven en elkaar te ontmoeten. Hier kan de parkeervisie (Ruimte voor de straat) uit programma 7 een goed aanknopingspunt bieden, om de openbare ruimte te herwinnen. In programma 7 zijn ook de plannen ten aanzien van fietsparkeren terug te vinden, we zoeken namelijk naar mogelijkheden om het fietsparkeren op straat te beheersen ten gunste van de ruimte voor voetgangers.

Ter ondersteuning van het herwinnen van de openbare ruimte beginnen we in 2019 met het maken van een Leidraad openbare ruimte. Hierin verbeelden we de principes van stimulering van ontmoeting, toegankelijkheid, ruimte voor voetgangers en fietsers, vergroening en fors terugdringen van geparkeerde auto's. Hier beginnen we meteen mee in de plannen voor de Eemskanaalzone, het Suikerfabriekterrein, de wijkvernieuwingswijken en de binnenstad.

Met betrekking tot de openbare ruimte en de betekenis daarvan, besteden we extra aandacht aan cultuurhistorie, zowel in bebouwde gebieden, als met betrekking tot het landschap, zie hiervoor verder programma 8 Wonen.

Afvalinzameling en -verwerking

Voor een verantwoord gebruik van grondstoffen streven we in Nederland naar een afvalloze samenleving. In de komende periode willen we daarom het percentage hergebruik van ons afval flink verhogen. We doen dat door te kiezen voor een kosteneffectief maatschappelijk verantwoord inzamelingssysteem dat de grootste winst behaalt in de mate van afvalscheiding. We kijken daarbij onder andere naar Diftar, naar mogelijkheden voor verbeterde nascheiding en het ophalen van grofvuil. In het kader van de harmonisatie zullen we hiervoor in 2019 de eerste stappen zetten en hierover uiterlijk medio 2020 een besluit nemen. Verder geven we in 2019 een vervolg aan de bewustwordingscampagnes en het uitbreiden van de voorzieningen voor afvalscheiding.

Sociaal werkgeverschap in het onderhoud

Een belangrijk deel van het onderhoud in de gemeente wordt momenteel uitgevoerd door circa 260 medewerkers die vallen onder de Wet Sociale Werkvoorziening. Met het van kracht worden van de Participatiewet is vanaf 2015 nieuwe instroom niet meer mogelijk en neemt het aantal medewerkers binnen deze groep af. We vinden het onverminderd belangrijk om mensen met afstand tot de arbeidsmarkt een plek te bieden in het onderhoud van de gemeente en zoeken daarom naar andere vormen. In 2019 starten we met een concrete uitwerking daarvan.

Deelprogramma 9.1 Onderhoud en beheer van de openbare ruimte

Dit deelprogramma bundelt alle activiteiten waarmee we zorgen voor het onderhoud van de openbare ruimte en de infrastructuur. We werken aan een schone, hele en groene en daardoor aantrekkelijke gemeente. We willen dat de inwoners van onze gemeente tevreden zijn over hun leefomgeving en een gemeentelijke natuur van hoge kwaliteit. Zorgen voor een aantrekkelijke leefomgeving zien we als een gedeelde verantwoordelijkheid van burgers, bedrijven en gemeente. Die gedeelde verantwoordelijkheid vullen we praktisch in.

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Beoogd 2019
Tevredenheid van bewoners over het onderhoud	> 6,5
Aantal storingen bij bruggen die langer dan 1 dag duren	0
% verhardingen met kwaliteit voldoende	93 %
Aantal bewoners actief in onderhoud	15.000

9.1.1 Schone en hele leefomgeving

Dit beleidsveld behelst het beheer en onderhoud van verhardingen, verkeersvoorzieningen, groen, speelvoorzieningen, bruggen, tunnels en viaducten. We werken hierbij met vastgestelde kwaliteitsdoelen volgens onze Beheer Openbare Ruimte systematiek. In de jaarlijkse borgschouw beoordelen we, voor een groot deel samen met burgers, of we onze doelen halen. We streven er naar dat 90% van de gemeente voldoet aan de kwaliteitsdoelen BORG en dat ieder jaar minimaal 90% van de benodigde vervangingen en groot onderhoud is uitgevoerd.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019
% van de gemeente dat voldoet aan de BORG-kwaliteit	90 %
% van het programma groot onderhoud en vervanging dat is uitgevoerd	90 %

Hoe staan we ervoor?

We hebben voor de gemeente als geheel in de afgelopen jaren de vastgestelde kwaliteitsdoelen in het beheer van de openbare ruimte gehaald. Met de uitvoering van het lang-cyclisch onderhoud en de vervanging van diverse voorzieningen hebben we de technische kwaliteit van de openbare ruimte op peil gehouden. Wel hebben we met name bij de vervanging van voorzieningen in de afgelopen jaren een aantal projecten uitgesteld om zo een integrale uitvoering met onder andere nutsbedrijven mogelijk te maken. De laatste wijkenquête leefbaarheid en veiligheid is binnen de voormalige gemeente Groningen uitgevoerd in het najaar van 2016. Hoewel daaruit blijkt dat de algehele tevredenheid over onderhoud licht is gedaald, constateren we dat we onze doelen in de afgelopen periode hebben behaald.

Wat willen we bereiken in 2019?

Ook in 2019 blijven we streven naar het realiseren van de vastgestelde kwaliteitsdoelen en zoeken we naar mogelijkheden om de kwaliteitsdoelen binnen de hele gemeente op elkaar af te stemmen. Daarnaast willen we een goed en veilig gebruik van voorzieningen in de openbare ruimte waarborgen. Dat doen we onder andere door de uitvoering van alle noodzakelijke groot onderhoud en vervangingen.

Wat gaan we hiervoor doen?

- We onderhouden en beheren de openbare ruimte volgens de vastgestelde kwaliteitsdoelen;
- We stemmen de verschillende kwaliteitsdoelen voor het onderhoud binnen de gemeente op elkaar af;
- We vervangen of verwijderen versleten voorzieningen in de openbare ruimte;
- We houden de kwaliteit van het bomenbestand op peil. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);
- We geven een vervolg aan de gefaseerde vervanging van de gladde gele stenen in de binnenstad en sluiten daarbij aan bij de realisatie van de binnenstadvisie. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#);
- We maken een begin met het wegwerken van achterstallig onderhoud aan asfaltvoetpaden in Haren. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#).

9.1.2 Riolering en water

We zorgen voor een goed functionerend water- en rioleringssysteem. Met dat systeem hebben we respect voor mens, dier en milieu zoals vastgesteld in de drie van kracht zijnde water- en rioleringsplannen. Eind 2019 stellen we voor het gehele gemeentelijk gebied één nieuw integraal water- en rioleringsplan vast voor de periode 2020 – 2024. In dat plan leggen we vast hoe we de komende jaren vorm willen geven aan onze

zorgplicht voor riolering en water. Met de waterschappen en het waterbedrijf werken we aan verdere samenhang van het waterbeleid in het Waterakkoord.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren		Beoogd 2019
Aantal meters riool dat is vernieuwd		9.065
Toename oppervlakte (ha) verharding waar regen- en afvalwater wordt gescheiden		5

Hoe staan we ervoor?

Met de projecten die we de afgelopen jaren hebben uitgevoerd liggen we op schema met de uitvoering van de huidige water- en rioleringsplannen. Daarnaast zetten we ons in voor het optimaliseren van de waterketen in samenwerking met de waterschappen, onder andere door het verbeteren van de afvalwatersturing met communicerende gemalen.

Wat willen we bereiken in 2019?

We werken in 2019 aan de verdere uitvoering van de geldende water- en rioleringsplannen. Hiermee houden we de kwaliteit van het riool op peil en verbeteren we de scheiding tussen schoon en vuil water. Daarnaast stellen we een nieuw integraal water- en rioleringsplan op voor de periode 2020 – 2024. In dit plan besteden we onder andere aandacht aan maatregelen die nodig zijn op het gebied van klimaatadaptatie.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Uitvoeren van de resterende verbeteringsmaatregelen waterstructuur Stadspark, onder andere middels aanpassing waterbouwkundige kunstwerken. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);
- Vervangen en herstellen riolen. In Kostverloren sluiten we hiermee aan bij het in overleg met bewoners aanpassen van de openbare ruimte (zie gebiedsprogramma Oude Wijken). Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#);
- Uitbreiden van de scheiding tussen regenwater- en afvalwaterafvoer (afkoppelen). Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);
- Uitbreiden natuurlijke inrichting vijveroevers. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);
- Baggeren vijvers.

9.1.3 Ecologie en groen

We versterken de ecologische kwaliteit in de gemeente en we streven naar een optimaal functionerende natuur die rijk is aan soorten en die de bewoners positief waarderen. Daarnaast willen we behoud van een goed groenareaal borgen, het gemeentelijk groen versterken en de landschappelijke waarden en een goede ecologische inrichting en beheer behouden en ontwikkelen.

Hiernaast worden groengebieden en bomen in toenemende mate van belang in het kader van het veranderende klimaat en healthy ageing. Het voornemen is om het beleidsveld ook vanuit dat perspectief te gaan beschouwen en monitoren. Zie hiervoor ook de paragraaf *Duurzaamheid*.

Hoe staan we ervoor?

Binnen het stedelijk deel van de gemeente is de ecologische structuur van waardevolle gebieden en verbindingen bijna compleet en zijn de meeste verbindingssnelwegen na aanpassing van de zuidelijke ringweg opgelost. We werken samen met burgers en natuur- en landschapsorganisaties aan behoud en versterken van

onze ecologische - en andere waardevolle groen- en landschapsstructuren. Een belangrijk deel van de ecologische structuur wordt ecologisch beheerd. Uit de monitoring van de ecologisch beheerde gebieden blijkt dat de biodiversiteit op diverse plaatsen toeneemt en dat het gevoerde doelsoortenbeleid dus het beoogde effect heeft. Op een aantal plaatsen binnen de ecologische structuur zien we door omvormingen en een periode van bezuinigingen op beheer echter een afname van de hoeveelheid ecologisch groen en biodiversiteit. We gaan deze ontwikkeling monitoren en hopen deze onder meer met de vastgestelde groencompensatieregeling te keren. Omdat deze ontwikkelingen met de voorheen gehanteerde indicatoren niet goed werden weergegeven, hebben we die niet meer opgenomen in deze begroting. We gaan in 2019 hiervoor een nieuwe indicator ontwikkelen.

Wat willen we bereiken in 2019?

- Verbeteren van de borging van het behoud van hoogwaardig groen;
- Inzicht in de mogelijkheden voor het versterken van het groen en de landschappelijke waarden binnen de gemeente met als uitgangspunten: klimaatadaptatie en toename biodiversiteit.;
- Handhaven en versterken van de ecologische kwaliteit, natuur- en landschappelijke waarden van de gemeente, onder meer met inrichtingsmaatregelen binnen projecten;
- Consolidëren van het bestaande ecologisch beheer.

Wat gaan we hiervoor doen?

- 🌳 Opzetten van een visie met daarin maatregelen voor het versterken van gemeentelijk groen. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);
- 🌳 Aanvullen en updaten van de lijst met ecologische hoogwaardige gebieden binnen de nieuwe gemeente Groningen. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);
- 🌳 Actualiseren van de ecologische structuurkaart van waardevolle gebieden, verbindingen en knelpunten van de (nieuwe) gemeente. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);
- 🌳 Onderzoeken van de mogelijkheden voor een indicator waarmee we de ontwikkeling van de groene, ecologische en landschappelijke kwaliteit van de nieuwe gemeente kunnen volgen. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);
- 🌳 Uitvoeren van een nieuwe analyse gemeentelijke biodiversiteit die tevens kan dienen als indicator-nulmeting. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);
- Continueren van de uitvoering van het ecologisch beheer.
- 🌳 Handhaven en waar mogelijk versterken ecologische inrichting en landschappelijke waarden in projecten. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);
- Onze inwoners blijven betrekken bij – en faciliteren in het beheer van de groene openbare ruimte.
- Voortzetten van de samenwerking en afstemming met natuur beherende- en milieuorganisaties en scholen (Citizen Science).
- Ontwikkelen van samenwerking en afstemming op dit beleidsveld met provincie en waterschappen.
- Het beschikbaar stellen van de monitoringsrapporten aan burgers via wijknieuwbrieven en [os-groninger cijfers en statistische-informatie](#)/;
- Analyseren functionaliteit faunapassages en verkennen van mogelijkheden voor verbetering.
- 🌳 Continueren van de gebiedsaanpak Gorecht in samenwerking met Landschapsbeheer Groningen. Zie ook de paragraaf [Integraal Gebiedsgericht werken](#)

9.1.4 Dierenwelzijn

Dierenwelzijn raakt zowel dieren als mensen in onze gemeente. Voor bijna alle bewoners zijn dieren een onderdeel van de dagelijkse gang van zaken. Daarom zetten wij ons in om dierenleed, dieronvriendelijk beleid en dieronvriendelijke activiteiten in Groningen te voorkomen. We stimuleren diervriendelijk handelen. Gemeenten hebben wettelijke taken voor het verzorgen en opvangen van gevonden dieren en dieren in nood.

Onze gemeente neemt deze taken serieus. We hechten er waarde aan dat deze dieren goed opgevangen en verzorgd worden.

Hoe staan we ervoor?

Sinds 2016 laten we al onze wettelijke taken uitvoeren door de Dierenbescherming. Hiervoor hebben we een overeenkomst op maat afgesloten gebaseerd op het Basis Arrangement Dieren noodhulp. Al onze wettelijke taken hebben we gebundeld in één contract waarmee we zorgen voor een professionele en efficiënte uitvoering van onze wettelijke taken. Uit een evaluatie van de overeenkomst in 2018 blijkt dat we het proces rondom dieren in nood goed geregeld hebben. De samenwerkende partijen zijn goed op elkaar ingespeeld en ondersteunen elkaar in de gehele keten. Door deze samenwerking hebben we een stap voorwaarts gezet in de professionalisering en zijn we een voorbeeld voor andere gemeenten.

Met de kattenactie, die we in 2012 hebben opgezet, zijn ondertussen meer dan 1300 katten geholpen en gechipt. Dit aantal stijgt nog elk jaar.

Wat willen we bereiken in 2019?

Ook in 2019 willen we blijven voldoen aan onze wettelijke taken voor het opvangen en verzorgen van gevonden dieren en dieren in nood. De overeenkomst met de Dierenbescherming passen we zodanig aan dat deze met ingang van 2019 van toepassing is op de nieuwe gemeente Groningen.

Wat gaan we hiervoor doen?

We continueren onze inzet uit de voorgaande jaren door:

- Uitvoeren van onze wettelijke taken op dit gebied middels de overeenkomst die we hebben gesloten met de Dierenbescherming in 2016;
- Wijzigen van de overeenkomst met de Dierenbescherming zodat deze ook van toepassing is na de herindeling van de Gemeente Groningen in 2019;
- Continueren van de kattenactie in 2019 om zo het aantal zwerfdieren te beperken;
- Voorlichting geven (samen met de Dierenbescherming) om het aantal zwerfdieren en dieren in nood te verminderen.

9.1.5 Bodem, geluid en lucht

Binnen het thema bodem werken we aan het duurzaam ontwikkelen, benutten en beheren van de bodem. Dat doen we binnen de Wet bodembescherming en het Besluit bodemkwaliteit. De landelijke kaders zoals beschreven in het bodemconvenant 2016-2020 zijn vertaald in het uitvoeringsprogramma bodem en ondergrond 2015-2020. Daarmee willen we een schone en veilige bodem die past bij het soort gebruik, voorkomen dat activiteiten in de ondergrond tot maatschappelijk onacceptabele effecten leiden en ondergrondse kansen optimaal afstemmen met bovengrondse ontwikkelingen zoals bodemenergie, ondergronds bouwen en waterhuishouding.

De milieuthema's geluid en lucht bepalen in sterke mate de lokale leefomgevingskwaliteit en kunnen bij langdurige blootstelling van invloed zijn op de gezondheid. De luchtkwaliteit in de gemeente Groningen is relatief goed en wordt sterk beïnvloed door de luchtverontreiniging die van elders wordt aangevoerd met de wind. Daardoor is het nauwelijks mogelijk om de luchtkwaliteit hier met lokale maatregelen verder te verbeteren. Dit ligt anders bij geluid, ofwel verkeerslawaai. Ten eerste heeft dit op veel plekken een aanzienlijke impact op het leef- en woonklimaat. Ten tweede zijn er betere aangrijpingspunten om dit op lokaal niveau aan te pakken.

Hoe staan we ervoor?

Alle bij ons bekende bodemverontreinigingen zijn tenminste beheerst. De nazorg en afronding van een aantal grote saneringen loopt de komende jaren door. Daarnaast kunnen er mogelijk ook nog onontdekte

bodemverontreinigingen aan het licht komen. De afgelopen jaren is toegewerkt naar de gemeentelijke herindeling. Alle bodemonderzoeken van de drie voormalige gemeenten zijn samengevoegd. Besloten is om de voormalige vuilstortlocatie in Woltersum samen met de provincie Groningen volledig te saneren.

Naar aanleiding van het uitvoeringsprogramma bodem en ondergrond 2015-2020 zijn meerdere projecten uitgevoerd om nog meer inzicht te verkrijgen in de kwaliteit van de ondergrond en zo de leefbaarheid van de gemeente beter te kunnen beheersen.

Met de invoering van de omgevingswet gaan er taken wijzigen. Tevens moet met deze invoering de nota bodembeheer aangepast worden.

In 2017 hebben wij nieuwe geluidkaarten vastgesteld voor verkeerslawaaï. Op basis hiervan hebben wij in juni 2018 het nieuwe 'Actieplan wegverkeerslawaaï 2018-2023 gemeente Groningen' vastgesteld.

Wat willen we bereiken in 2019?

- Een schone en veilige bodem die past bij de gebruiksfunctie;
- Activiteiten in de ondergrond mogen niet tot maatschappelijk onacceptabele effecten leiden;
- Voorbereiden op de invoering van de omgevingswet;
- Een verdere afname van het verkeerslawaaï in de gemeente;
- Het waarborgen van een goed akoestisch binnenklimaat in (toekomstige) woningen langs drukke wegen.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Bodem beschermen en zorg dragen voor nazorglocaties. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);
- Uitvoeren programma bodem en ondergrond 2015-2020. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);
- Starten met uitvoering sanering voormalige stortplaats Woltersum;
- Voorbereiden en vaststellen nieuwe nota bodembeheer;
- Voorbereiden op benodigde rijksfinanciën voor het nieuwe bodemprogramma na 2020;
- In kaart brengen wat de impact is van de invoering van de omgevingswet;
- Uitvoeren van het Actieplan wegverkeerslawaaï 2018-2023 gemeente Groningen;
- Toepassen van stil asfalt bij groot wegonderhoud en nieuwe ontwikkelingen;
- Uitvoeren van gevelisolatieprojecten met subsidie van het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat;
- Zorgvuldig toepassen van de Wet geluidhinder bij nieuwe ontwikkelingen;
- Opstellen geluidkaarten en een luchtkwaliteitskaart voor het woongebied Haren;
- Monitoren van geluid bij onder andere evenementen en horeca mede in het licht van de toekomstige Omgevingswet.

9.1.6 Begraven

We willen kwalitatief goede en betaalbare begraafplaatsen met voldoende capaciteit en keuzevrijheid. We hebben een wettelijke taak in het verwerken van aangiftes van overlijdens en in het faciliteren van begrafenissen. Daarnaast verzorgen we uitvaarten van overledenen wanneer niemand anders daarin kan voorzien. We koesteren onze begraafplaatsen die door hun parkachtige inrichting vaak ook cultuurhistorische rustpunten zijn in de drukte van alledag.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019
% van de begraafplaatsen dat voldoet aan de beoogde beeldkwaliteit	90 %

Hoe staan we ervoor?

We weten de beoogde onderhoudskwaliteit op begraafplaatsen te realiseren. We baseren ons daarbij op zowel de Beheer Openbare Ruimte doelstellingen als de doelen uit de structuurvisie begraven over kwaliteit. Ook komen we onze wettelijke verplichtingen na in het verwerken van overlijdensaangiftes. In de afgelopen jaren is het aantal uitvaarten op gemeentekosten gedaald. Het waarborgen van de begraafcapaciteit voor de toekomst door het ruimen van graven op Selwerderhof en Eshof, hebben we administratief voorbereid en bekendgemaakt.

Wat willen we bereiken in 2019?

We willen in 2019 de onderhoudskwaliteit van de begraafplaatsen op peil houden. Alle overlijdensaangiftes verwerken we zo efficiënt mogelijk en we realiseren voldoende begraafcapaciteit voor de toekomst door het ruimen van graven.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Verwerken aangiftes van overlijden;
- Begraafplaatsen beheren;
- Begravenissen faciliteren;
- Uitvoeren van uitvaarten op gemeentekosten;
- Ruimen van graven op Selwerderhof en Eshof;
- Uitvoeren van een upgrade begraafpark Ten Boer.

9.1.7 Bewonersparticipatie

We ondersteunen bewonersinitiatieven. Voor een schone en hele gemeente zijn de bewoners zelf medeverantwoordelijk. Een grotere betrokkenheid van buurtbewoners leidt tot minder vervuiling en schade en tot meer tevredenheid. Vanuit ons voedselbeleid faciliteren we tevens initiatieven van bewoners op het gebied van moestuin-tuinieren en stadslandbouw.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019
Aantal gefaciliteerde participatieprojecten	410

Hoe staan we ervoor?

In 2018 namen naar schatting ruim 15.000 mensen deel aan circa 410 verschillende acties en initiatieven voor onderhoud en beheer. We kregen positieve reacties van bewoners en bewonersorganisaties. Hieruit blijkt dat we met deze aanpak een belangrijke bijdrage leveren aan de betrokkenheid bij - en tevredenheid over de leefomgeving.

In 2018 zijn we onder andere gestart met een meerjarige samenwerking met de 4 Green Foundation waarbij basisschoolkinderen worden geënthousiasmeerd voor het opruimen van hun leefomgeving.

Wat willen we bereiken in 2019?

We streven er naar om minstens zoveel participatieprojecten in het beheer en onderhoud te faciliteren als in 2018.

Wat gaan we hiervoor doen?

- / Ondersteunen participatie-initiatieven (georganiseerd en ongeorganiseerd) gericht op een schone en prettige woon- en leefomgeving, samen moestuin-tuinieren ('Eetbare Stad' en Stadslandbouw) en andere initiatieven in het kader van gebiedsgericht werken. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#) en de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#);
- Uitvoeren borgschouw door bewoners via een digitale enquête. We vragen hierbij twee keer per jaar de circa 7000 bewoners van het stadspanel om aan de hand van referentiebeelden de onderhoudskwaliteit in hun straat te beoordelen. De resultaten van deze enquêtes bespreken we met bewoners uit de verschillende stadsdelen en gebruiken we zo nodig om bij te sturen in het onderhoud. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#).

Deelprogramma 9.2 Afvalinzameling en -verwerking

In dit deelprogramma gaat het over alle activiteiten die samenhangen met het inzamelen en verwerken van afval. We streven hierbij naar vermindering van de hoeveelheid afval per inwoner en zoveel mogelijk hergebruik.

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Beoogd 2019
% afval dat wordt hergebruikt	62%

9.2.1 Afval inzamelen en verwerken

De gemeente Groningen zamelt het afval zelf in. De verwerking hebben we uitbesteed aan derden. We hebben een infrastructuur voor efficiënte en gescheiden inzameling. Daarnaast werken we met communicatie en participatie aan het verminderen van de hoeveelheid afval en het verder verbeteren van de gescheiden inzameling.

In Haren wordt de afvalstoffenheffing op een andere wijze berekend dan in Groningen en Ten Boer. Haren werkt met Diftar en berekent de afvalstoffenheffing op basis van de aangeboden volume restafval, Groningen en Ten Boer berekenen het op basis van de grootte van een huishouden. In de loop van 2019 wordt toegewerkt naar harmonisatie van afvalbeleid (tariefstructuur, inzamelstructuur), afhankelijk van politieke besluitvorming.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019
Tevredenheid bewoners over mogelijkheid om gescheiden aan te leveren	7,5
Kg papier per inwoner (bronscheiding)	42
Kg glas per inwoner (bronscheiding)	21
Kg kunststof & drankkartons per inwoner (nascheiding)	31
Kg organisch materiaal per inwoner (bronscheiding)	45

Hoe staan we ervoor?

De totale hoeveelheid huishoudelijk afval in 2018 relatief sterk gestegen (-2,8%) ten opzichte van het voorgaande jaar. In 2018 is 40% van het huishoudelijk afval aan de bron gescheiden ingezameld. Nog eens 19% is in de afvalverwerkingsfabriek (na-)gescheiden. Het organische deel is vergist onder productie van biogas. In totaal is 59% van al het huishoudelijk afval gescheiden en hergebruikt. Dat percentage willen we in 2019 verder verhogen.

We zijn bezig met de uitvoering van het afvalbeheerplan 2016 - 2020. Binnen dat kader streven naar een reductie van de hoeveelheid restafval, meer scheiding en het opnieuw benutten van de diverse, herbruikbare grondstoffen in huishoudelijk afval.

Wat willen we bereiken in 2019?

- We willen dat de grondstoffen in onze afvalstromen zo hoogwaardig mogelijk worden hergebruikt en ons Groente, Fruit en Tuinafval (GFT) wordt benut om biogas op te wekken en compost te maken (biobased economie). Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);
- Vermindering van de vrijkomende hoeveelheid restafval per inwoner;
- Verbetering van de gescheiden inzameling (door uitbreiding voorzieningen). Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);
- Verbetering van de mate van hergebruik en nuttige toepassing van materialen. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);
- Vermindering van de hoeveelheid zwerfafval en bijplaatsingen rond ondergrondse containers;
- Wij stimuleren waar mogelijk kansrijke innovaties op het gebied van afvalverwerking waarmee de circulaire economie lokaal en regionaal kan worden versterkt en personen op afstand van de arbeidsmarkt kunnen worden ingezet. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);
- In het kader van de herindeling werken we in 2019 naar harmonisatie van afvalbeleid (tariefstructuur, inzamelstructuur).

Wat gaan we hiervoor doen?

- Uitbreiden en verbeteren voorzieningen voor afvalscheiding (hoogbouw, nieuwbouw, bepaalde doelgroepen zoals studenten);
- Uitvoering aanvalsplan zwerfafval/bijplaatsingen rond ondergrondse containers;
- Meerjarige publiekscampagne afvalpreventie en -scheiding ("Haal alles uit je afval");
- Stimuleren en ondersteunen kringloop- en recycling-initiatieven;
- Ondersteuning educatieve acties op scholen;
- Ondersteunen en faciliteren burgerparticipatie (Lentekriebels, wijkmilieustraten, zwerfafvalteams).

Bijdrage(n) verbonden partijen

GR Meerschop	
Relevante beleidsinformatie	Met de Gemeenschappelijke regeling Meerschop Paterswolde behartigen we de belangen van recreatie, landschapsverzorging en natuurbescherming in het gebied. Dit doen we samen met de gemeente Tynaarlo.
Beleidsrisico	Geen.

GR Afvalbeheer regio centraal Groningen (ARCG)	
Relevante beleidsinformatie	Door participatie in de gemeenschappelijke regeling ARCG willen we regie hebben op het op milieu-hygiënisch verantwoorde wijze verwerken van (afval)stoffen afkomstig uit de gemeente Groningen én enkele gemeenten in de regio.
Beleidsrisico	Attero heeft gemeld dat de verwerkingsfabriek in Groningen in ieder

geval tot het jaar 2022 openblijft. Vanaf 2022 zal de ARCG werken met een nieuwe overeenkomst voor het verwerken van het restafval. Dat zal bepalend zijn voor de locatie waarop het afval verwerkt wordt en zal dus ook bepalend zijn voor het besluit over de toekomst van de verwerkingsfabriek van Attero.

Voor meer informatie over de verbonden partijen zie [paragraaf 6 verbonden partijen](#).

Financiën

In dit onderdeel werken wij de financiën behorende bij dit programma uit door het financiële overzicht op het niveau van beleidsveld te geven en daarbij inzichtelijk te maken welke intensiveringen en hervormingen zijn verwerkt. Per deelprogramma geven we een toelichting op de belangrijkste onderdelen van de lasten- en baten.

Financieel overzicht lasten en baten

Onderh en Beheer Openb Ruimte					
Nr	Omschrijving	Primitieve begroting			
		Bedragen x 1.000 euro	2019	2020	2021
Lasten					
09.1	Kwaliteit leefomgeving	66.003	68.487	69.664	71.126
09.1.1	Schone en hele leefomgeving	40.067	41.215	41.802	42.749
09.1.2	Riolering en water	20.895	22.054	22.610	23.137
09.1.3	Ecologie en groen	712	755	749	744
09.1.4	Dierenwelzijn	231	231	231	231
09.1.5	Bodem	1.198	1.201	1.204	1.204
09.1.6	Begraven	2.899	3.031	3.068	3.061
09.1.7	Bewonersparticipatie	0	0	0	0
09.2	Afvalinzameling en -verwerking	35.304	36.280	36.978	37.760
09.2.1	Afval inzamelen en verwerken	35.304	36.280	36.978	37.760
	Totaal	101.307	104.768	106.642	108.886
Baten					
09.1	Kwaliteit leefomgeving	25.384	26.496	26.972	27.480
09.1.1	Schone en hele leefomgeving	3.964	4.027	4.028	4.046
09.1.2	Riolering en water	19.688	20.702	21.140	21.591
09.1.3	Ecologie en groen	0	0	0	0
09.1.4	Dierenwelzijn	0	0	0	0
09.1.5	Bodem	8	8	8	8
09.1.6	Begraven	1.723	1.759	1.796	1.834
09.1.7	Bewonersparticipatie	0	0	0	0
09.2	Afvalinzameling en -verwerking	41.862	42.765	43.414	44.113
09.2.1	Afval inzamelen en verwerken	41.862	42.765	43.414	44.113
	Totaal	67.246	69.261	70.387	71.592
	Geraamd resultaat voor bestemming	34.061	35.507	36.256	37.293
Reserve mutaties					
	Totaal toevoegingen	125	625	625	625

Totaal onttrekkingen	200	200	200	200
Geraamd resultaat na bestemming	33.986	35.932	36.680	37.719

Overzicht intensiveringen voorgaande jaren

09 Kwaliteit van de leefomgeving (Bedragen x 1.000 euro)	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)
09.1 Onderhoud en beheer openbare ruimte								
Groot onderhoud en vervangingen (incidenteel)	358		776		137			
Groot onderhoud en vervangingen (structureel)	611			880		304		
Gladheid gele stenen binnenstad (opruwen)	148		214			252		
Totaal 09 Kwaliteit van de leefomgeving	1.117	0	990	880	137	556	0	0

Zie het [financieel meerjarenbeeld](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle intensiveringen voorgaande jaren.

Overzicht hervormingen voorgaande jaren

09 Kwaliteit van de leefomgeving	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)
09.1 Onderhoud en beheer van de openbare ruimte								
Vrijval areaaluitbreiding (fysiek)		158		138				
Totaal 09.1 Onderhoud en beheer van de openbare ruimte	0	158	0	138	0	0	0	0

Zie het [financieel meerjarenbeeld](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle hervormingen voorgaande jaren.

Overzicht intensiveringsmiddelen Coalitieakkoord 2019-2022

09 Onderhoud en beheer openbare ruimte	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)
09.1 Kwaliteit van de leefomgeving								
Beheer en onderhoud groen	488			688				
Stadsbeheer proef	125		125		125		125	
Emissievrij wagenpark				296				
Leefkwaliteit (SIF voor groen)				500				
Voetgangers	100							
Leefomgeving	300							
Plankosten			50		50		50	
Totaal 09 Onderhoud en beheer openbare ruimte	1.013	0	175	1.484	175	0	175	0

Zie de [financiële knelpunten en ambities 2019](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle aanvullende intensiveringen 2019.

Overzicht hervormingen Coalitieakkoord 2019-2022

09 Onderhoud en beheer openbare ruimte	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)
09.1 Kwaliteit van de leefomgeving								
Verschuiving Stadsbeheer van wegen naar groen		200						
Totaal 09 Onderhoud en beheer openbare ruimte	0	200	0	0	0	0	0	0

Ga naar [hervormingen 2019-2022](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle hervormingen

Integrale financiële toelichtingen begroting 2019

09.1 Onderhoud en beheer van de openbare ruimte (Bedrag x 1.000 euro)	Lasten	Baten	Saldo
	66.003	25.384	-40.619

Bestaand beleid	65.190	25.384	-39.806
------------------------	---------------	---------------	----------------

Onderstaande toelichting heeft betrekking op het bestaande beleid

Toelichting op de lasten van 65,2 miljoen euro en de baten van 25,4 miljoen euro

Binnen het deelprogramma Kwaliteit van de leefomgeving hebben we diverse onderhoud- en beheerbudgetten opgenomen, waaronder het budget voor Groen- en speelvoorzieningen (14,9 miljoen euro). In 2019 hebben we binnen dit budget middelen begroot voor de aanpak van de essentaksterfte (957 duizend euro).

Verder kennen we de volgende onderhoud- en beheerbudgetten: Wegen (10,6 miljoen euro), Schoonhouden openbare ruimte (5,2 miljoen euro), Verkeersvoorzieningen (4,2 miljoen euro), Kunstwerken en water (3,6 miljoen euro), Begraven (1,4 miljoen euro) en Groen en ecologie (0,7 miljoen euro). In zijn totaliteit gaat het hier om een begroot lastentotaal van 41 miljoen euro. Diverse baten in relatie tot deze onderhoudsbudgetten bedragen 2,8 miljoen euro.

Daarnaast vormen de lasten en baten uit rioolheffing een belangrijk bestanddeel van dit deelprogramma. Het lastentotaal bedraagt 17,2 miljoen euro. Tegenover deze lasten staan 19,6 miljoen euro opbrengsten uit opgelegde aanslagen rioolheffing. Het (schijnbare) verschil laat zich verklaren doordat de bijbehorende overheadkosten centraal in programma 14 worden verantwoord. Doorberekening van deze overheadkosten resulteert in een 100 procent kostendekkendheid. [Zie ook paragraaf 8 Lokale heffingen.](#)

Ook zijn binnen dit deelprogramma de lasten en baten begrafenisrechten opgenomen. De lasten hiermee gepaard bedragen 1,5 miljoen euro. Tegenover deze lasten staan 1,7 miljoen euro opbrengsten uit heffingen begrafenisrechten. Ook hier leidt doorberekening van de overheadkosten tot 100 procent kostendekkendheid. [Zie ook paragraaf 8 Lokale heffingen;](#)

Verder hebben we voor commerciële straatreiniging 0,8 miljoen lasten begroot. Deze lasten worden gedekt uit privaatrechtelijke tariefopbrengsten (0,9 miljoen euro).

Voor de taken binnen het uitvoeringsprogramma bodem en ondergrond 2015-2020 hebben we 1,1 miljoen euro lasten begroot. De kosten voor het programma worden grotendeels gedekt uit de door het Rijk beschikbaar gestelde middelen via de decentralisatie uitkering Bodem, die onderdeel uitmaakt van het gemeentefonds.

Tot slot hebben we voor diverse beleidsondersteunende taken (beleid, projectleiding, geo-informatie, stadsdeelbeheer) voor de kwaliteit van de leefomgeving 2,6 miljoen euro lasten begroot.

Coalitieakkoord 2019-2022 gezond, groen en gelukkig Groningen	813	0	-813
--	------------	----------	-------------

Onderstaande toelichting heeft betrekking op de intensiveringen in het coalitieakkoord

We geven een extra impuls aan de leefkwaliteit door het niveau van beheer en onderhoud in de gemeente te verhogen. Dit kunnen we realiseren door het verhogen van de ambitie op het gebied van groen en schoon en door het inrichten, renoveren en beheren van groene hotspots. In 2019 stellen we hiervoor 488 duizend euro beschikbaar.

Ook stellen we in 2019 300 duizend euro beschikbaar voor klimaatadaptatie en groen. Hiermee gaan we werken aan het Uitwerkingsplan Klimaatadaptatie en het Groenplan. Daarnaast is dit budget bedoeld om bij te dragen in groene- en klimaatadaptatieve projecten.

We willen meer ruimte bieden aan voetgangers. Voor het opstellen van een programma voor Leefomgeving en voetgangers stellen we in 2019 100 duizend euro beschikbaar

Tot slot starten we in 2019 met een proef om mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt een plek te bieden in het onderhoud van de gemeente. Een belangrijk deel van dit onderhoud wordt uitgevoerd door medewerkers die vallen onder de Wet Sociale Werkvoorziening. Vanaf 2015 is door de Participatiewet nieuwe instroom niet meer mogelijk en neemt het aantal medewerkers binnen deze doelgroep af. In 2019 stellen we hiervoor 125 duizend euro beschikbaar.

Onderstaande toelichting heeft betrekking op de hervormingen in het coalitieakkoord

Voor de bovenvermelde extra impuls aan de leefkwaliteit verschuiven we een deel van het budget Wegen naar het budget Groen (200 duizend euro).

09.2 Afvalinzameling en -verwerking	Lasten	Baten	Saldo
(Bedrag x 1.000 euro)	35.304	41.862	6.558

Bestaand beleid	35.304	41.862	6.558
------------------------	---------------	---------------	--------------

Onderstaande toelichting heeft betrekking op het bestaande beleid

Toelichting op de lasten van 35,3 miljoen euro en de baten van 41,9 miljoen euro.

Het deelprogramma Afvalinzameling en -verwerking bestaat uit drie grote onderdelen:

- Inzamelen en verwerken van huishoudelijk afval (afvalstoffenheffing);
- Inzamelen en verwerken van bedrijfsafval;
- Inzamelen en verwerken van overige afvalstromen (kunststoffen).

Voor het product Afvalstoffenheffing bedragen de lasten 23,4 miljoen euro. Tegenover deze lasten staan 29 miljoen euro opbrengsten uit opgelegde aanslagen afvalstoffenheffing. Doorberekening van de hierbij behorende overheadkosten resulteert in een kostendekkendheid van 100 procent. [Zie ook paragraaf 8 Lokale heffingen.](#)

De lasten van het product Inzameling bedrijfsafval bedragen 7,9 miljoen euro. Hiertegenover staan 9 miljoen euro opbrengsten uit privaatrechtelijke tarieven.

Tot slot hebben we voor de verwerking van overige afvalstromen zowel aan de lasten- als de batenzijde 3,8 miljoen euro begroot. Het gaat hier vooral om de verwerking van kunststofafval.

Financiële risico's

Naam risico Programma	Risico's bodemsanering Onderhoud en beheer openbare ruimte
Omschrijving	<p>Voor de begroting 2019 brengen we de risico's van de voormalige gemeenten Groningen, Haren en Ten Boer nog afzonderlijk in beeld. Vanaf de begroting 2020 presenteren we een geïntegreerd risico.</p> <p>Groningen In het convenant 'bodemontwikkelingsbeleid en spoedlocaties' is afgesproken dat in 2015 alle bodemverontreinigingen die een risico voor de mens vormen (humane spoedlocaties) gesaneerd of beheerst zijn. Daarnaast is afgesproken dat de bodemverontreinigingen die onaanvaardbare risico's bevatten voor het ecosysteem en/of bijdragen aan de verspreiding van de verontreiniging (de overige spoedlocaties), ook zoveel mogelijk gesaneerd of beheerst zijn. Nagenoeg alle locaties zijn beheerst of gesaneerd. Het project aanpak spoedlocaties is begin 2018 afgesloten. De kans dat is klein dat er nog kosten voor rekening van de gemeente komen (de mogelijk nog te maken kosten komen in eerste instantie voor rekening van derden). Voor het onderdeel spoedlocaties houden we geen rekening meer met een risico.</p> <p>Los van de spoedlocaties kunnen zich nieuwe situaties aandienen waarbij sprake is van risico's (schadeclaims, saneringen en randvoorwaarden bodem). In het geval deze situaties zich aandienen moeten we middelen beschikbaar stellen voor aanvullend (risico) onderzoek, eventuele tijdelijke beheermaatregelen en op iets langere termijn voor een definitieve oplossing. Voor het bepalen van het risico houden we rekening met kosten voor onderzoek en beheersmaatregelen.</p> <p>Uitgaande van 3 gevallen per jaar schatten we het risico in op 500 duizend. Het gaat om een structureel risico.</p> <p>Ook in de voormalige gemeenten Haren en Ten Boer werd rekening gehouden met een risico bodemsanering. In deze toelichting maken we deze nog afzonderlijk inzichtelijk.</p> <p>Haren In Haren is sprake van een aantal bekende bodemverontreinigingen waarvoor nog geen sanering is voorzien en waarbij de kosten van een eventuele sanering en het gemeentelijk aandeel daarin onbekend zijn. Daarnaast is het mogelijk dat verontreinigingen aan het licht komen die nu nog onbekend zijn. In een aantal oudere gebouwen is asbest aanwezig met de daaraan verbonden risico's. Voor Haren houden we rekening met een risico van 1 miljoen euro en een kans van 50%.</p> <p>Ten Boer Voor Woltersum is in 2018 een besluit genomen om de voormalige vuilstort volledig te verwijderen. Daarmee is er geen sprake meer van een risico. Er wordt meegewerkt met een provinciaal project om meer zicht te krijgen op ernstig verontreinigde locaties in Ten Boer. De kans dat dergelijke locaties worden gevonden wordt als klein ingeschat. Voor Ten boer houden we rekening met een risico van 500.000 met een kans van 50%. Voor de nieuwe gemeente Groningen is het effect op het benodigd weerstandvermogen in totaal (kans*effect) 650 duizend incidenteel en 375 duizend structureel.</p>
Risicobedrag 2019	0,5 miljoen euro structureel 1,5 miljoen euro incidenteel
Kans 2019	30-75%
Risicobedrag 2020	0,5 miljoen euro 1,5 miljoen euro incidenteel
Kans 2020	30-75%
Risicobedrag 2021	0,5 miljoen euro 1,5 miljoen euro incidenteel
Kans 2021	30-75%

Risicobedrag 2022	0,5 miljoen euro 1,5 miljoen euro incidenteel
Kans 2022	30-75%
Structureel/Incidenteel	Structureel en incidenteel
1e signaleringsmoment	2001
Actie	We monitoren voortdurend de stand van zaken

Programma 10 Veiligheid

De inwoners van de gemeente Groningen voelen zich veilig. Dat danken we aan inspanningen van verschillende partijen op het terrein van preventie, handhaving en zorg. Komend jaar willen wij, samen met de gemeenteraad, bekijken welke speerpunten wij gaan hanteren voor de verschillende wijken, dorpen en gebieden binnen onze gemeente. Dit zal worden verwoord in de nieuwe Kadernota Integrale Veiligheid 2020 – 2023.

Ten aanzien van de herindeling is gebleken dat de werkwijze op veel werkgebieden hetzelfde is, op andere gebieden wijkt dit wat af. Wat bijvoorbeeld opvalt is dat in Haren en Ten Boer korte lijnen zijn tussen organisatie en tussen inwoners en organisaties. Hetzelfde bereiken we in de stad Groningen door op stadsdeelniveau te werken.

Veiligheid is zeer verweven met de beleidsterreinen in [programma 4: Welzijn, gezondheid en zorg](#), [programma 9: Onderhoud en beheer openbare ruimte](#) en [paragraaf 1: Integraal gebiedsgericht werken](#).

Dit betekent dat de aanpak van veiligheidsthema's bij uitstek een zaak is van samenwerken, afstemmen en informatie uitwisselen. Als gemeente verzorgen wij veelal de coördinatie en regie van deze samenwerking en afstemming.

De doelstelling(en) en relevante beleidsnota's van het programma staan hieronder. Via het menu hiernaast komt u bij de relevante ontwikkelingen, de bijdrage van verbonden partijen, de deelprogramma's met bijhorende beleidsvelden, de financiën en de financiële risico's.

Doelstellingen en relevante beleidsnota's

In onze gemeente:

- Voelen de inwoners zich veilig in hun woon- en leefomgeving;
- Is er zo weinig mogelijk geweld, thuis en op straat;
- Kunnen kinderen en jeugdigen veilig en verantwoord opgroeien;
- Wordt criminaliteit effectief bestreden.

Het programma is uitgewerkt in de volgende beleidsnota's:

[Kadernota Veiligheidsbeleid 2015-2018 \(verlengd tot en met 2019\)](#)

[Nota prostitutie- en overige seksbedrijven \(2016\)](#)

[Regionaal Beleidsplan Veiligheid Noord-Nederland 2015-2018](#)

[Regionaal Beleidsplan en het Regionaal Risicoprofiel Veiligheidsregio Groningen 2016 - 2019](#)

[Gronings escalatiemodel aanpak woonoverlast 2017](#)

[Regiovisie huiselijk geweld en kindermishandeling \(2014-2018\)](#)

Relevante ontwikkelingen

Een belangrijk deel van onze activiteiten die bijdragen aan een veilige gemeente - met name activiteiten die voortvloeien uit vastgestelde wetgeving en beleid - zetten we voort in 2019. Daarnaast willen we een aantal ontwikkelingen aanstippen die in 2019 onze aandacht vragen:

Bestrijding ondermijnende criminaliteit

We gaan nadere invulling geven aan de aanpak van ondermijnende criminaliteit in wijken. Het gaat om een brede geïntegreerde aanpak op lokaal niveau, om zo een vuist te maken tegen de georganiseerde misdaad. Dit is niet voorbehouden aan politie en het Openbaar Ministerie. Door bundeling van informatie, bevoegdheden en expertise kan er een sluitende aanpak ontstaan.

Doorontwikkeling huidige werkwijze

Binnen de gemeente Groningen heeft elk gebied zijn eigen veiligheids- en zorgproblematiek. In 2019 maken we een verdiepingsslag in de doorontwikkeling van onze huidige werkwijze. Daarbij wordt er ook aandacht besteed aan de verbinding tussen zorg en veiligheid. Dat doen we bij beleidsvorming maar ook in de uitvoering van het beleid in relatie tot instellingen en WIJ-teams. Ook de doorontwikkeling van het Veiligheidshuis Groningen staat in het teken van de verbinding tussen veiligheid en zorg.

Gebiedsgericht werken

In de gemeente Groningen wordt gebiedsgericht gewerkt, waardoor elk gebiedsdeel zijn eigen gebiedsmanager en stadsdeelsecretaris heeft. Dit levert veel op, namelijk dat we veel zicht hebben op wat er leeft in een gebiedsdeel, maar ook andersom; dat inwoners ons eenvoudig kunnen bereiken.

Op het gebied van veiligheid willen wij meer gebiedsgericht gaan werken. Wij verwachten dat wij daarmee een goed zicht hebben op wat er gebeurt in een gebiedsdeel en ook samen met ketenpartners meer beeld krijgen van de omvang en daarmee een goede aanpak van het probleem.

Nieuwe gemeenteraad

De nieuwe gemeenteraad is op 2 januari 2019 geïnstalleerd. Wij willen samen met deze gemeenteraad kijken naar de speerpunten voor de verschillende gebieden in de gemeente. Dit zal in 2019 verder vorm moeten krijgen, wij zullen dit ook als input gaan gebruiken voor de nieuwe Kadernota Integrale Veiligheid 2020-2023. De voorbereiding van de nieuwe Kadernota zal in het voorjaar van 2019 starten.

Coalitieakkoord 2019-2022 gezond, groen en gelukkig Groningen

Verbinding zorg en veiligheid

Om de verbinding tussen zorg en veiligheid te intensiveren, doen we een aantal dingen. Ten eerste wordt wekelijks, in samenwerking met vele zorg- en veiligheidspartners, individuele casuïstiek besproken van mensen met meervoudige problemen op het gebied van zorg en veiligheid. Het doel hiervan is om vast te stellen of er een persoonsgerichte aanpak (PGA) via het Veiligheidshuis wordt ingezet, dan wel een alternatieve aanpak. Daarnaast wordt het team Openbare Orde en Veiligheid beter gepositioneerd in de wijk door deel te nemen aan het betreffende gebiedsteam en het Tactisch Veiligheidsoverleg met onder andere de politie. Hier komen de onderwerpen veiligheid en zorg bijeen wat zorgt voor een goed beeld van de veiligheidsproblematiek in de wijk. Wij willen zorgwekkende signalen vroeg oppikken en kwetsbare personen eerder voorzien van passende zorg en ondersteuning, zodat we escalatie kunnen voorkomen (ook in aanloop naar / tijdens evenementen zoals oud & nieuw).

De bestrijding van ondermijnende criminaliteit

De afgelopen jaren hebben we reeds ingezet op de bestrijding van ondermijnende criminaliteit. We gaan hierop verder door het aanbrengen van een scherpere inhoudelijke focus. Verder investeren we in onze eigen informatiepositie en intelligence, wat onmisbare schakels zijn in de ontwikkeling naar een meer data- en informatiegestuurde aanpak. Daarnaast willen we het aantal (integrale) controles en onderzoeken substantieel verhogen. De samenwerking met onze partners, zoals de politie, het Openbaar Ministerie en de Belastingdienst blijft onverminderd intensief.

Aanpak van overlast van jeugdgroepen

Naast dat wij de overlast willen verminderen van jeugdgroepen, willen wij de jongeren tegelijkertijd perspectief bieden, voorkomen dat zij opnieuw in de fout gaan en hun weerbaarheid verhogen. Hiervoor werken wij intensief samen met andere partners zoals het WIJ-team, Halt, politie, het Veiligheidshuis en de Raad voor de Kinderbescherming. Wij hanteren hierbij het landelijke 7-stappen model voor de aanpak van problematische jeugdgroepen, die wij inzetten bij de eerste signalen van het ontstaan van een problematische jeugdgroep. Dit model is inzetbaar in de gehele gemeente en de regio. Ook wanneer een dergelijke groep is 'afgeschaald' houden wij de risicojeugd met onze ketenpartners zo goed mogelijk in beeld. Deze aandacht blijft

onverminderd in aanloop naar oud & nieuw. Daarbij richten wij ons op de jongere zelf, zijn/haar (risico)gedrag, het sociale netwerk en de wijk.

Veiligheid in de wijk

Doordat de afdeling Openbare Orde en Veiligheid beter gaat aansluiten bij de gebiedsteams en een betere informatiepositie heeft door o.a. het Tactisch Veiligheidsoverleg, verwachten wij dat ook de veiligheid in de wijken beter in beeld is en hier eerder op ingespeeld kan worden. Ook onze boa's worden gebiedsgericht ingezet om overlast in de wijken terug te dringen. Zij hebben hierdoor een sterke informatiepositie en onderhouden goed contact met de politie, sociale teams en wijkposten in hetzelfde stadsdeel of gebied. Door de ogen- en orenfunctie op straat zijn zij ook in staat om aan te sluiten bij initiatieven in de wijken en dorpen om de samenhang, leefbaarheid en veiligheid te bevorderen. We stimuleren veiligheid en leefbaarheid zowel in de fysieke inrichting als rond sociale vraagstukken.

Coffeeshops en landelijk experiment wietteelt

We gaan door met het huidige beleid voor coffeeshops. Groningen heeft zich eerder gemeld voor het experiment met de gecontroleerde wietteelt. We willen kijken of en hoe op kwaliteit gecontroleerde wiet aan coffeeshops geleverd kan worden zonder criminele inmenging en wat het (gezondheids-) effect hiervan is. Onze deelname aan het experiment hangt af van de uiteindelijke invulling van het landelijke experiment. Over de exacte randvoorwaarden gaan we in gesprek met de gemeenteraad.

Centrale vuurwerkshow(s)

We willen minder overlast en schade voor mens en dier door geluid, luchtvervuiling en afval tijdens oud & nieuw. Om dat te bereiken onderzoeken we of bijvoorbeeld vuurwerkshows op centrale plekken en uitbreiding van vuurwerkvrije zones een optie is. Dat scheelt niet alleen overlast en schade, maar ook inzet van politie en gemeente.

Deelprogramma 10.1 Veilige woon- en leefomgeving

We willen veiligheid in de verschillende stadsdelen op peil houden en waar nodig vergroten. Het gaat om het voorkomen van overlast, verloedering en criminaliteit. In de openbare ruimte en in huiselijke kring. Er zijn raakvlakken met [Paragraaf 1: Integraal gebiedsgericht werken](#) en [Programma 9: Onderhoud en beheer openbare ruimte](#). Juist omdat het voor iedere inwoner belangrijk is zich buiten én binnen veilig te voelen, werken we aan een veilige woon- en leefomgeving vanuit verschillende beleidsterreinen.

Tweejaarlijks wordt de Wijkenquête Leefbaarheid en Veiligheid gehouden. De vorige enquête had betrekking op 2016 en is in het voorjaar van 2017 gepubliceerd. De laatste enquête heeft betrekking op 2018 en zal in het voorjaar van 2019 gepubliceerd worden. Het cijfer over 2018 volgt daarom nog.

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Beoogd 2019
% onveiligheidsgevoel *	-
Overlastcijfer *	-

* Deze indicator wordt tweejaarlijks gemeten. De vorige keer had het cijfer betrekking op 2016 en in het voorjaar van 2019 volgt het cijfer over 2018. Aangezien de volgende meting over 2020 zal gaan, staat er geen cijfer benoemd voor 2019.

10.1.1 Woninginbraken

Woninginbraken hebben impact op het veiligheidsgevoel van betrokkenen. De bestrijding ervan is één van de prioriteiten in ons integraal veiligheidsbeleid. We zetten in op preventie, voorlichting en handhaving van de plicht een digitaal opkopersregister bij te houden (in het opkopersregister dienen handelaren de in- en verkoop van tweedehands goederen te registreren).

Met de volgende indicator wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten.

Prestatie-indicatoren		Beoogd 2019
Aantal aangiften van woninginbraken		800

Hoe staan we ervoor?

In 2017 was sprake van een sterke daling van het aantal woninginbraken ten opzichte van de twee voorgaande jaren, zonder dat hier een verklaring voor te geven is. In het eerste kwartaal van 2018 was het aantal inbraken hoger dan in dezelfde periode van 2017. Deze stijging heeft in het tweede kwartaal echter niet doorgezet. Het aantal woninginbraken over het jaar 2018 bedraagt 713 en lag hiermee onder het beoogde aantal van 750. In 2017 bedroeg het aantal woninginbraken 546.

Wat willen we bereiken in 2019?

We streven ernaar om in 2019 onder de 800 aangiften uit te komen.

Wat gaan we hiervoor doen?

- We gaan door met de bestaande hotspot-gerichte aanpak;
- We continueren algemene, periodieke preventievoorlichting en het geven van preventieadviezen aan (omwonenden van) slachtoffers van inbraken. Waar nodig organiseren we voorlichtingscampagnes, workshops, acties (gericht op studentenhuizen) en buurtschouwen;
- We maken nadere afspraken over de controle op nakoming van de plicht van handelaren in tweedehands goederen om een digitaal opkopers-register bij te houden en over de handhaving bij schending van deze verplichting.

10.1.2 Geweld

Onder het thema geweld vallen verschillende delicten zoals geweldsincidenten in het uitgaansgebied en huiselijk geweld. Onder huiselijk geweld verstaan we hier (ex)partnergeweld en ouder(en)mishandeling, exclusief kindermishandeling. Voor kindermishandeling verwijzen we naar deelprogramma 4.2.3 [Interventies veilig opgroeien](#). De gemeente Groningen is als centrumgemeente samen met de andere Groninger gemeenten verantwoordelijk voor het ontwikkelen en invoeren van beleid om huiselijk geweld te bestrijden. Onze ambities staan in deelprogramma 4.2.4 [Beschermd wonen, opvang en huiselijk geweld](#).

Gewelddelicten hebben een hoge impact op slachtoffers en hun omgeving. Daarom hebben we aandacht voor deze verschillende vormen van geweld. We streven daarbij naar zo min mogelijk geweld, thuis en op straat.

Wij willen:

- De objectieve en subjectieve veiligheid in het uitgaansgebied verbeteren;
- Geweld in afhankelijkheidsrelaties duurzaam beëindigen;
- Een veilige thuissituatie bevorderen;
- Slachtoffers van huiselijk geweld direct veiligheid bieden.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019
Aantal aangiften geweldsincidenten uitgaansgebied	< 525
Aantal meldingen huiselijk geweld *	> 900
Aantal opgelegde huisverboden	> 40
Aantal aangiften Veilige Publieke Taak (hulpverleners)	< 150

* Dit zijn niet-unieke meldingen, wat betekent dat er over één adres meerdere meldingen binnen kunnen komen. Hiermee meten we de meldingsbereidheid en het aantal meldingen die nader onderzocht worden door Veilig Thuis.

Hoe staan we ervoor?

Huiselijk geweld komt veel voor in onze gemeente. In 2018 zijn er in totaal 573 meldingen van huiselijk geweld (exclusief kindermishandeling) doorgegeven aan Veilig Thuis. Daarvan werd in 47 zaken een huisverbod afgekondigd. We faciliteren de vrouwenopvang en Veilig Thuis. Daarnaast voeren we de Wet tijdelijk huisverbod uit. Voor het duurzaam beëindigen van ernstig geweld is een huisverbod vaak niet voldoende. Daarom zijn we in september 2016 gestart met het project intensief casemanagement (ICM) bij ernstige en complexe zaken huiselijk geweld. Dit project wordt uitgevoerd door Veilig Thuis en loopt tot eind 2019. Casemanagers begeleiden het gezinssysteem intensief (maximaal 1 jaar) en organiseren de benodigde hulpverlening. We zijn in lijn met landelijke afspraken in 2018 samen met de andere Groninger gemeenten gestart met de ontwikkeling naar een multidisciplinaire aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling (MDA++), waarbij specialistische expertise wordt ingezet om een gezamenlijk hulpverleningsplan te maken voor het hele gezinssysteem. Deze aanpak wordt in 2019 doorontwikkeld.

Het thema dierenmishandeling in relatie tot huiselijk geweld is opgenomen in het activiteitenplan van het kenniscentrum van Veilig Thuis. We gaan onderzoeken op welke manier we de informatiedeling over dierenmishandeling kunnen stimuleren.

Wat willen we bereiken in 2019?

We willen het aantal geweldsincidenten in de horeca zo laag mogelijk houden. Wel willen we de aangiftebereidheid op dit gebied bevorderen. De meldingsbereidheid over huiselijk geweld willen we zo hoog mogelijk hebben. We willen zoveel mogelijk meldingen krijgen hierover, vanuit verschillende organisaties, familie of omwonenden. We willen in 2019 daarom meer dan 900 meldingen huiselijk geweld ontvangen. Binnen diverse overheidsorganisaties wordt veel aandacht besteed aan geweld tegen medewerkers. Helaas komt dit op diverse plekken voor, zowel bij bijvoorbeeld de gemeente als bij politie en brandweer. Wij willen dat er in het komende jaar niet meer dan 150 aangiften worden gedaan.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Door een strenge toepassing van het Handhavingsprotocol horeca willen we het aantal geweldsincidenten vanuit horecabedrijven zo laag mogelijk houden;
- We gaan onderzoeken waarom de aangiftebereidheid van incidenten in de horeca laag is. We gaan hierover in gesprek met horecaondernemers om de aangiftebereidheid te bevorderen;
- We faciliteren de vrouwenopvang en Veilig Thuis (centrumgemeente), voortzetten van project intensief casemanagement Veilig Thuis, ontwikkelen MDA++ (met onder meer het Veiligheidshuis en andere ketenpartners);
- We ontwikkelen een regionaal actieprogramma voor een betere signalering en aanpak van alle vormen van huiselijk geweld;
- We gaan onderzoeken op welke manier we de informatiedeling over dierenmishandeling kunnen stimuleren;

- Vanuit de verschillende organisaties is er veel aandacht voor voorkoming van geweld tegen medewerkers met een Veilige Publieke Taak. Desondanks proberen we de aangiftebereidheid zo hoog mogelijk te houden.

10.1.3 Toezicht en handhaving in de openbare ruimte

Met toezicht en handhaving bevorderen we dat mensen regels naleven. De politie kijkt vooral naar de openbare orde en veiligheid, de gemeente richt zich op de leefbaarheid en de lichtere veiligheidsproblematiek. Met toezicht en handhaving leveren we een wezenlijke bijdrage aan datgene wat Groningen graag wil zijn en behouden: een gemeente met een fijne, schone en veilige leefomgeving voor iedereen. Daartoe zijn wij zichtbaar, herkenbaar en aanspreekbaar aanwezig in de wijk. Wij functioneren als gastheer, maar als mensen de regels overtreden, treden wij stevig op. Wij hebben samenwerkingsafspraken met de politie over een samenhangende en gebiedsgerichte aanpak.

Het aantal evenementen in onze gemeente groeit, waarbij wij ook veel terugkerende evenementen hebben. Bij ieder evenement is er aandacht voor veiligheid, zowel in de voorbereiding als tijdens een evenement. Bij complexe evenementen werken we tijdens de uitvoering met een integraal werkend veiligheidsteam.

Hoe staan we ervoor?

Onze Buitengewoon Opsporingsambtenaren (Boa's) zijn actief in de gemeente Groningen ter voorkoming van overlast en kleine ergernissen. Hiertoe werken zij intensief samen met de politie. We zetten gemeentelijke toezichthouders in bij (grootschalige) evenementen, bij voetbalwedstrijden van FC Groningen, maar ook bij de aanpak van jeugdgroepen. Wij blijven investeren in kennis, houding en gedrag van onze Boa's en toezichthouders. Dit draagt bij aan de goede uitvoering van onze handhaving.

We gaan verder met het gespecialiseerde biketeam. Zo kunnen onze Boa's op de fiets snel en wendbaar door de gemeente verplaatsen, met name in de binnenstad en enkele buitenwijken zoals Beijum en Lewenborg. Ook werken zij nauw samen met de politie om overlast op de Gele Loper aan te pakken.

In 2018 hebben we een nieuw registratiesysteem voor onze Boa's geïmplementeerd. Hiermee kunnen we al onze meldingen goed registreren.

Wat willen we bereiken in 2019?

Het verder ontwikkelen van gerichte informatie over verstoring van de leefbaarheid en veiligheid blijft een belangrijk thema voor 2019. Daarom blijven we binnen de beschikbare capaciteit investeren op de doorontwikkeling van risico- en data-gestuurd handhaven. We gaan verder inzetten op meldingen clusteren en data uit verschillende bronnen categoriseren (werkgebied, soort overlast et cetera.) tot sturingsinformatie. Op deze manier kunnen we mensen en middelen zo efficiënt mogelijk inzetten, op die momenten en plekken waar dat nodig is.

Daarnaast bevorderen we de samenwerking met interne en externe partners. Hierin spelen de regiegroepen Veiligheid, de wijkteams van Stadsbeheer, waarnemingen van politie, handhavers, burgers, ondernemers en cameratoezicht een belangrijke rol.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Uitvoeren toezicht- en handhavingstaken, onder andere bij evenementen, op basis van het handhavingprogramma 2019;
- Doorontwikkeling data- en risico-gestuurd handhaven;
- Continueren supportersproject, waarbij de inzet is gericht op de-escalatie en voorkomen van voetbal gerelateerde overlast.

10.1.4 Overlast

We willen overlast zoveel mogelijk voorkomen en verminderen. Waar overlast zich toch voordoet treden we adequaat op, waar mogelijk samen met bewoners en ondernemers. Overlast is een containerbegrip voor onder meer woonoverlast, geluidsoverlast, jongerenoverlast, drugsoverlast, vervuiling en dierenoverlast. Plegers zijn oud, jong, individuen of groepen. Soms gaat overlast gepaard met criminaliteit. De diversiteit van overlast maakt bestrijding ervan ingewikkeld. Dit vereist nauwe samenwerking tussen zorg, veiligheidspartners en bewoners. Dat doen we onder andere met de Meldpunten Overlast & Zorg, het Veiligheidshuis en de WIJ-teams. Stadstoezicht speelt hierbij ook een belangrijke rol.

Met de volgende indicator wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019
Aantal meldingen overlast openbare ruimte afgehandeld door Stadstoezicht	2.400

Hoe staan we ervoor?

Er is sprake van een samenwerking tussen een groot aantal betrokken ketenpartners om de overlast die wordt ervaren op verschillende terreinen te verminderen en tegen te gaan. Deze ketensamenwerking is een continu proces van verbetering van processen en netwerken. De overlast die op verschillende onderwerpen wordt ervaren vraagt ook om een sterke en intensieve samenwerking om de wijken leefbaar te houden.

Wat willen we bereiken in 2019?

- De wisselwerking en samenwerking tussen zorg, veiligheid en bewoners bij het voorkomen en bestrijden van overlast verder versterken;
- Komen tot een versterking van de persoonsgerichte aanpak (Pga);
- Een verdere verbetering van de aanpak voor personen met verward gedrag;
- In concrete casuïstiek komen tot effectieve maatregelen die de overlast doen verminderen.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Verder verbeteren en implementeren van een ketenaanpak voor verwarde personen in regionaal verband. Binnen deze aanpak wordt gewerkt aan de negen (landelijke) bouwstenen, zijn verschillende pilots opgezet en zijn stappen gezet in de verbinding in de keten;
- Verder tegengaan van de overlast in het gebied Gele Loper door een effectieve aanpak van overlastgevers;
- Uitrol Persoonsgerichte aanpak met de invoering van een triagetafel in samenwerking met het Veiligheidshuis;
- We introduceren jeugdboa's om de aanpak van problematische jeugdgroepen te versterken;
- Waar noodzakelijk de bevoegdheden van de burgemeester in het kader van de Wet woonoverlast inzetten.

10.1.5 Veilig ondernemen

Veilig ondernemen is een vanzelfsprekendheid in een aantrekkelijk ondernemersklimaat en wordt breed benaderd. We hechten aan een schone, hele en veilige binnenstad en bedrijventerreinen.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019
Aantal aangiften door ondernemers van inbraken in kantoor-/bedrijfspannen en winkels *	400

Hoe staan we ervoor?

Het Servicepunt Detailhandel (SPD) is aanspreekpunt voor ondernemers in de binnenstad. Stichting Beveiliging Bedrijfsomgeving Groningen (BBOG) richt zich op (de ondernemers op) de bedrijventerreinen.

Wat willen we bereiken in 2019?

In samenwerking met GCC (Groningen City Club), stichting BBOG en SPD aandacht genereren voor veilig ondernemen en winkelgebieden die schoon, heel en veilig zijn.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Samen met de GCC, SPD en stichting BBOG activiteiten organiseren in de Week van de Veiligheid. De gemeente Groningen heeft hierbij een coördinerende rol. Er worden themagericht en op aanvraag activiteiten georganiseerd.

10.1.6 Radicalisering en Jihadisme

Radicalisering is nog steeds een actueel thema. Hoewel het aantal jihadistische aanslagen in Europa sinds oktober 2017 is afgenomen, was het dreigingsbeeld de afgelopen tijd in Nederland onrustig. Dit heeft onder meer te maken met aanslagen door eenlingen, met aanhangers van de jihadistische beweging zich bezighouden met een aanslagplanning in Nederland. Van de komst van 'terugkeerders' naar Europa gaat een lange termijndreiging uit. Zij kunnen deel uitmaken van nieuwe transnationale netwerken die een rol spelen bij het verspreiden van het gedachtengoed en het faciliteren en voorbereiden van aanslagen. IS en Al Qaïda zijn van strategie veranderd en richten zich op prediking (Dawa) en sociale activiteiten, en op het verspreiden van het Salafistische gedachtengoed.

De ervaring van rechts-extremistische bewegingen kent twee gezichten: zwak leiderschap en ontbreken consistente organisatievorm én kleinschalige professionele cellen en eenlingen die bereid lijken om geweld te gebruiken. De omvang van extreemrechtse geweldsdreiging in Nederland blijft relatief beperkt.

Het Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland blijft niveau vier (op een schaal van vijf).

Hoe staan we ervoor?

De afgelopen jaren hebben we flink geïnvesteerd in het trainen van eerstelijns werkers, zodat zij signalen kunnen oppikken en weten hoe te handelen. De teller staat op ruim elfhonderd getrainde professionals, waarmee we circa honderd en vijftig organisaties (extern) en afdelingen (intern) betrokken hebben bij de lokale aanpak van radicalisering en extremisme.

Op basis van deze aanpak zijn we in 2017 door het Europese 'Radicalisation Awareness Network' geselecteerd voor deelname aan het programma BOUNCE. Dit is gericht op het geven van weerbaarheids-trainingen aan jongere kinderen, hun ouders/begeleiders en docenten. Voor de gemeente Groningen zijn 10 professionals opgeleid deze training te geven. We zijn begonnen in de groepen 7 en 8 van een basisschool. Met een train-de-trainer-programma willen we het aantal opgeleide trainers minimaal op peil houden en het liefst verder uitbreiden.

Vanaf de zomer van 2017 vindt een goed lopende weegploeg en casustafel plaats, conform het landelijk ontwikkelde modelconvenant 'Persoons Gerichte Aanpak Radicalisering en Extremisme', waarin vijf casuspartners hun samenwerking verankerd hebben: gemeente, OM, politie, Raad voor de Kinderbescherming en Reclassering Nederland.

Wat willen we bereiken in 2019?

- We willen in elk geval 150 professionals een basistraining 'herkennen radicalisering' hebben gegeven en op twee scholen de BOUNCE weerbaarheidstraining verzorgd hebben, één in het voorjaar en één in het najaar;
- Met het train-de-trainer programma van BOUNCE vijf nieuwe professionals opleiden;
- Met een verdiepende training voor de vijf casuspartners van de casustafel 'Persoons Gerichte Aanpak Radicalisering en Extremisme', de weegploeg en de casustafel verder geprofessionaliseerd hebben, in een adequate, tijdige en kwalitatief goede informatiedeling.

Wat gaan we hiervoor doen?

- In 2019 bieden we tien keer de basistraining 'herkennen Radicalisering' aan voor professionals en twee keer een BOUNCE-training, van elk tien weken, aan een basisschool;
- Voor de uitbreiding van het aantal BOUNCE-trainers bieden we eenmaal een train-de-trainer programma aan van drie dagen;
- Met specifieke trainingen en expertmeetings vergroten en verstevigen we de kennis en kunde van het netwerk, de weegploeg en casustafel.

Deelprogramma 10.2 Jeugd en veiligheid

We willen dat jongeren opgroeien in een veilige omgeving, thuis en daarbuiten. We willen dat jongeren de kennis en de vaardigheden hebben om goede keuzes te maken. Jongeren die overlast veroorzaken of strafbare feiten plegen, volgen we nauwlettend en geven we waar mogelijk nieuw perspectief. Dit is ook verweven met het beleid in [programma 4: Welzijn, gezondheid en zorg](#).

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn staat er een streepje.

Effectindicatoren	Beoogd 2019
Aantal problematische jeugdgroepen *	2

10.2.1 Alcohol en drugsgebruik

Het effect van drugs en alcoholgebruik onder jongeren manifesteert zich in schoolverzuim en -uitval, vandalisme, geweld, gezondheidsschade en instroom in de zorg. In de WIJ-teams werken onze leerplichtambtenaren, het schoolmaatschappelijk werk, de jeugdgezondheidszorg en het jongerenwerk nauw samen aan preventie en hulpverlening aan scholieren.

We willen:

- Dat jongeren goed geïnformeerd zijn over de risico's van alcohol- en drugsgebruik;
- Dat de gemiddelde leeftijd waarop jongeren beginnen met drinken omhoog gaat;
- Dat het overmatig gebruik van alcohol daalt;
- Dat jongeren onder de 18 geen toegang hebben tot drugs.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019
-----------------------	-------------

Aantal geconstateerde overtredingen alcoholverkoop aan jongeren (<18 jaar)	< 50
Aantal geconstateerde overtredingen verkoop en aanwezigheid jongeren in coffeeshops	< 5

Hoe staan we ervoor?

Toezichthouders van de gemeente controleren regelmatig op de verkoop van alcohol aan minderjarigen. Er zijn weinig overtredingen geconstateerd. Coffeeshops worden elk jaar minimaal twee keer gecontroleerd. Deze controle wordt uitgevoerd door de toezichthouders van de gemeente en de politie.

In 2019 worden de toezicht- en handhavingstaken op het gebied van Horeca en Prostitutie intern samengevoegd met de overige gemeentelijk handhavingstaken. Hiermee geven we invulling aan de ontschotting van toezicht-en handhavingstaken.

Wat willen we bereiken in 2019?

Zowel toezicht op naleving van de Drank- en Horecawet als toezicht op de naleving van de eisen voor een coffeeshop, blijven onverminderd van belang.

Wat gaan we hiervoor doen?

- In het kader van het toezicht op naleving van de Drank- en Horecawet is het verbod van verkoop aan minderjarigen een prioriteit;
- Voortzetten van het minimaal twee keer per jaar integraal controleren van de coffeeshops door politie en gemeente;
- Overheveling van taken Drank- en Horecawet en Prostitutie van VTH naar Stadstoezicht.

10.2.2 Problematische jeugdgroepen

Jeugdgroepen kunnen in wijken en buurten voor overlast zorgen. Het gaat in deze groepen vaak om kwetsbare jongeren. Wij willen de overlast verminderen en bestrijden en tegelijkertijd de jongeren perspectief bieden, voorkomen dat zij opnieuw in de fout gaan en hun weerbaarheid verhogen. Wij hanteren hierbij de aanpak problematische jeugdgroepen, die wij inzetten bij de eerste signalen van het ontstaan van een problematische jeugdgroep. Wanneer een dergelijke groep is 'afgeschaald' houden wij de risicojeugd in beeld. Daarbij richten wij ons op de jongere zelf, zijn/haar (risico)gedrag, het sociale netwerk en de wijk.

Met de volgende indicator wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019
Aantal opgestarte begeleidingstrajecten voor jongeren door het Veiligheidshuis	100

Hoe staan we ervoor?

Wij zijn positief over de lokale aanpak van problematische jongeren, het zogenaamde Groninger model. De prioritering, bijstelling en monitoring van de aanpak verloopt volgens een vast proces en de lokale vierhoek (lokale driehoek aangevuld met de wethouder jeugd beleid) besluit hierover. Het werken met de Plus-Min-Mee-methodiek (en de bijbehorende groepsapplicatie) geeft houvast bij de aanpak van jeugdgroepen, inzicht in de groepsdynamiek en de positie van de jongere in de groep. Het was nodig om de methodiek straathoekwerk/straatcoaches te actualiseren; we hebben dit jaar met zes jeugdstraatwerkers gewerkt, die vanuit de WIJ-organisatie opereren. De inzet van Halt voldoet goed en blijft noodzakelijk.

Wat willen we bereiken in 2019?

- Het snel en adequaat oppakken van de problematische jeugdgroepen in de wijken: het adequaat blijven signaleren, aanpakken van groepen en het doorverwijzen van jongeren (en hun ouders) die dreigen af te glijden naar overlast gevend gedrag en criminaliteit;
- Het toepassen van het landelijke 7-stappen model voor de aanpak van problematische groepen;
- Het trainen van de bij de aanpak betrokken medewerkers van ketenpartners in de Plus-Min-Mee methodiek en de daarbij behorende applicatie;
- Het verbeteren van de samenwerking tussen ketenpartners die bij de aanpak problematische jeugdgroepen in de wijk betrokken zijn;
- De rol van de lokale vierhoek in de aansturing en prioritering van de aanpak versterken.

Wat gaan we hiervoor doen?

- We bedden de aanpak problematische jeugdgroepen, inclusief de Plus-Min-Mee methodiek, in het reguliere jeugd- en veiligheidsbeleid in. Het Groninger model is inzetbaar in alle wijken in de gemeente en de regio;
- We hebben het proces van het opstarten tot het beëindigen van de aanpak vastgelegd in het Groninger model, zodat de aanpak in alle gebiedsdelen volgens een vaststaand protocol en met een vaste organisatiestructuur ingezet kan worden;
- Wij trainen alle bij de aanpak betrokken medewerkers van ketenpartners in de Plus-Min-Mee methodiek en het gebruik van de daarbij behorende applicatie. Nieuwe medewerkers krijgen deze training ook aangeboden;
- De coördinator Jeugd brengt samen met de WIJ-teams risicojeugd in beeld en zet jeugdstraatwerkers en Halt in voor preventieve activiteiten;
- Halt ontwikkelt interventies voor risicojongeren op bijvoorbeeld het voortgezet onderwijs. Halt houdt spreekuren op die scholen waar veel jongeren uit de aanpak problematische jeugdgroepen zitten;
- Wij zetten jeugdstraatwerkers in om contact te leggen met (groepen) jongeren op straat, op school en bij activiteiten. Daarnaast zijn jeugdstraatwerkers een informatiebron voor ketenpartners als het gaat om jeugdigen, jeugdgroepen en de ontwikkeling van jongeren en eventuele obstakels hierbij;
- De besluitvorming over het inzetten en eventueel beëindigen van de aanpak vindt in de lokale vierhoek plaats middels een vast format, het zogenaamde plan van aanpak.

Deelprogramma 10.3 Integriteit en veiligheid

Handel in drugs, witwassen van zwart geld en uitbuiting zijn voorbeelden van criminele (economische) activiteiten die de samenleving en de rechtsorde kunnen ondermijnen. De onderwereld kan verweven raken in de bovenwereld. Wij willen de verbinding tussen onder- en bovenwereld aanpakken en voorkomen dat de overheid criminaliteit faciliteert. We willen de samenleving beschermen tegen deze vorm van criminaliteit door samen met onze partners in te zetten op het aanpakken van criminele infrastructuren in onze gemeente. We doen dat onder andere met het Openbaar Ministerie, de politie, de Belastingdienst, het kadaster, de woningbouwcorporaties, maar ook met banken, energieleveranciers en andere partijen zoals makelaars.

10.3.1 Ondermijnende of georganiseerde criminaliteit

Ondermijnende criminaliteit bedreigt de integriteit van onze Groninger samenleving. Het gaat om zwaardere, georganiseerde vormen van criminaliteit, die niet of nauwelijks zichtbaar zijn met veelal een financieel motief als leidraad. Het zijn gesloten netwerken met mechanismen als onderlinge afhankelijkheid en onderdrukking om dat gesloten karakter te behouden. Door deze mechanismen zijn er vaak relatief weinig aangiften, waardoor de omvang van deze vorm van misdaad moeilijk te bepalen is. Ondermijnende criminaliteit gebruikt

legale structuren als middel om de crimineel verkregen inkomsten daadwerkelijk 'te gelde' te maken. Daar ontstaat de verwevenheid tussen onder- en bovenwereld.

Binnen de geïntegreerde aanpak van ondermijnende criminaliteit ligt het accent op de lokaal en regionaal bepaalde prioriteiten (drugscriminaliteit, witwassen/vastgoed, mensenhandel, fraude, milieucriminaliteit, motorbendes). Een effectieve aanpak vereist een georganiseerde overheid (politie, OM, gemeente, Belastingdienst) die alle middelen en instrumenten inzet die tot haar beschikking staan om het criminele ondernemersklimaat te verslechteren. Gezamenlijk wordt bepaald hoe strafrechtelijke, bestuursrechtelijke en fiscale interventies ingezet kunnen worden.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren		Beoogd 2019
Aantal adviesaanvragen bij bureau Bibob		8
Aantal geweigerde vergunningen op grond van Bibob-criteria		8

Hoe staan we ervoor?

We hebben onze regionale samenwerking binnen het regionaal informatie- en expertisecentrum (RIEC) verder uitgebreid. We zien een toename van het aantal integrale ondermijningsonderzoeken en zijn nauw betrokken bij het ontwikkelen van de regionale agenda bij de aanpak van ondermijnende criminaliteit. Ook zijn we actief in landelijke gremia, waar de landelijke aanpak van ondermijnende criminaliteit gecoördineerd wordt.

Met betrekking tot illegale hennepteelt zijn in de gemeente op grond van de Wet Damocles in 2018 39 panden gesloten. De Wet bevordering integriteitsbeoordelingen door het openbaar bestuur (BIBOB) wordt structureel toegepast en ook het intakeproces hiervan is verder geprofessionaliseerd. We zijn gestart met een casustafel ondermijnende criminaliteit en hebben een sterker beeld van de verschijningsvormen van ondermijnende criminaliteit in onze gemeente. Op basis daarvan willen we onze prioriteiten de komende jaren verder vorm geven.

Wat willen we bereiken in 2019?

Ons voornaamste doel blijft onveranderd: we willen de georganiseerde misdaad en ondermijning in onze Groningse samenleving tegengaan. Dat blijven we doen in nauwe samenwerking met onze ketenpartners. Vanuit een sterkere informatiepositie werken we toe naar een thema- en gebiedsgerichte aanpak. Daarnaast blijven we onverminderd actief in het aanpakken van ondermijnende casuïstiek in onze gemeente.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Op basis van onze sterkere informatiepositie ontwikkelen we een meer informatie-gestuurde aanpak, om zo het effect van ons optreden te vergroten;
- Op basis van onze informatiepositie stellen we prioriteiten, die we aan de hand van een thema- en/of gebiedsgerichte aanpak verder aanpakken. We doen dat in nauwe samenwerking met onze ketenpartners;
- We houden focus op concrete casuïstiek. Het maximaal benutten van het Bibob-instrumentarium, de casustafel ondermijnende criminaliteit en onderzoeken in regionaal verband, blijven we onverminderd voortzetten;
- We blijven investeren in de samenwerking met onze ketenpartners en in regionale en landelijke samenwerking.

10.3.2 Mensenhandel

Mensenhandel betreft een vorm van georganiseerde criminaliteit waarbij mensen, veelal met list en bedrog, worden “verleid” arbeid te verrichten binnen bepaalde economische branches, waardoor zij geen sturing meer kunnen uitoefenen op hun eigen werk- en leefsituatie. Deze vorm van georganiseerde criminaliteit komt in de gemeente Groningen vooral voor binnen de (vergunde en niet-vergunde) prostitutiebranche.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019
Aantal in behandeling genomen potentiële casussen door de ketenregisseur	40

Hoe staan we ervoor?

We hebben gericht ingezet op toezicht en handhaving op illegale prostitutie. Betrokken ketenpartners raken steeds beter op elkaar ingespeeld. Het Veiligheidshuis is de ingang voor signalen en beoogt een laagdrempelig meldpunt te zijn.

Wat willen we bereiken in 2019?

We willen mensenhandel tegengaan door het creëren van een onaantrekkelijk afzetgebied voor daders van mensenhandel. Daarbij beogen we een afname van mensenhandel. Wij realiseren ons dat het grotendeels een onzichtbaar delict is met een zeer geringe aangiftebereidheid.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Voortzetting ketenaanpak mensenhandel Noord Nederland door het toepassen van een eenduidige werkwijze van alle betrokken instellingen in Groningen, Friesland en Drenthe;
- We zetten in op vroegtijdige herkenning en het oppakken van signalen van mensenhandel;
- We zetten zo snel mogelijk in met interventies op daadwerkelijke signalen.

10.3.3 (vergunde) prostitutie

Sinds 1 januari 2016 kent de gemeente Groningen nog één raamprostitutiegebied, de Nieuwstad, met in totaal 40 panden en 95 ramen. Per 1 juni 2016 is ons nieuw lokaal prostitutiebeleid van kracht geworden. We kiezen voor maximale barrières tegen mensenhandel en uitbuiting. De minimumleeftijd voor prostituees is verhoogd van 18 naar 21 jaar, prostituees zijn verplicht een intakegesprek te hebben alvorens zij in de gemeente Groningen mogen werken, exploitanten van prostitutiebedrijven moeten een bedrijfsplan overleggen en prostituees mogen maximaal 11 uur per etmaal werken. Verder is een strafbaarstelling voor klanten van niet-vergunde prostitutiebedrijven in de Algemene Plaatselijke Verordening (APV) opgenomen. We hebben ook meer aandacht voor de mogelijkheden voor prostituees om “uit te stappen”, dit in samenhang met de sluiting van de tippelzone op 31 maart 2019. Het toezicht op de naleving van de vergunningsvoorwaarden gebeurt door de bestuurlijk toezichthouders van de gemeente in samenwerking en afstemming met de politie.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019
Aantal bestuurlijke maatregelen vanaf 1 juni 2016 in de vergunde prostitutie	8
Aantal bestuurlijke maatregelen vanaf 1 juni 2016 in de illegale prostitutie	25

Hoe staan we ervoor?

Uit de evaluatie van het prostitutiebeleid is naar voren gekomen dat de maatregelen op een redelijk soepele wijze ingevoerd konden worden. Alle sekswerkers in de vergunde branche voldoen aan het vereiste van een verplicht intakegesprek en de voorlichting aan hen is daardoor verbeterd. Er worden in de vergunde branche ook geen sekswerkers jonger dan 21 jaar aangetroffen. Verder beschikken alle seksbedrijven over een goedgekeurd bedrijfsplan. De naleving van de maximale werktijd van 11 uur per etmaal heeft enige aanloopproblemen gekend, maar verloopt nu goed. Er is specifieke aandacht voor de aanpak van de niet-vergunde (illegale) prostitutie. Voor toezicht en handhaving wordt gebruik gemaakt van een webcrawler waarmee op internet gericht gezocht kan worden. Dit heeft geleid tot meer bestuursrechtelijke maatregelen.

In 2019 hevelen we het toezicht en de handhavingstaken op het gebied van Horeca en Prostitutie over naar Stadstoezicht. Hiermee geven we invulling aan de ontschotting van toezicht-en handhavingstaken.

Wat willen we bereiken in 2019?

- We willen een afname van de niet-vergunde (illegale) prostitutie;
- We willen adequaat toezicht en handhaving van de vergunde branche en consequente toepassing van het handhavingsprotocol bij constatering van overtredingen;
- We werken toe naar een sluiting van de tippelzone; alle betrokken dames worden begeleid en hebben een plan op maat.

Wat gaan we hiervoor doen?

- We blijven inzetten op toezicht en handhaving van de niet-vergunde en illegale prostitutie, in nauwe samenwerking met de politie. Mede vanwege het toewerken naar een sluiting van de tippelzone is er kans op verplaatsing naar de wijken. Dat willen we voorkomen;
- We continueren toezicht en handhaving van de vergunde branche en consequente toepassing van het handhavingsprotocol bij constatering van overtredingen;
- We intensiveren de begeleiding van de dames die werken op de tippelzone vanwege de sluiting. Daarin is maatwerk in een individueel gericht uitstapprogramma van belang, gezien de complexe problematiek van deze dames;
- Overheveling van taken Drank -en Horecawet en Prostitutie van VTH naar Stadstoezicht.

10.3.4 Hennepteelt en drugshandel

Ons drugsbeleid beslaat meerdere terreinen: coffeeshops, het Damoclesbeleid (artikel 13b Opiumwet) en de handhaving daarvan.

We willen hennepeteelt en de handel in drugs ontmoedigen. Voor elk thema waar het drugsbeleid betrekking op heeft geldt dat de samenwerking in de keten een doorslaggevende factor is voor een succesvolle aanpak.

Landelijk en lokaal speelt de discussie over de regulering van de wietteelt. In het regeerakkoord is aangegeven dat er een experiment over een gesloten coffeeshopketen zal komen. Op dit moment is nog niet precies bekend hoe dit experiment er uit gaat zien en welke gemeenten gaan deelnemen. Als gemeente Groningen hebben we al aangegeven geïnteresseerd te zijn in deelname aan het experiment.

De burgemeester is bevoegd om een pand waar drugshandel plaatsvindt of een pand waarin een hennepkwekerij wordt aangetroffen, te sluiten. We werken hierin samen met onze partners zoals politie, woningbouwcorporaties en energiemaatschappijen. Aanvullend op strafrechtelijke trajecten zetten we eventueel bestuursrechtelijke maatregelen in om het pand gedurende een bepaalde periode te sluiten. Hierbij

wordt goed gekeken naar de omstandigheden van het geval en indien nodig prevaleert het aanbieden van een zorgtraject boven het sluiten van de woning.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019
Aantal gesloten drugspanden	40

Hoe staan we ervoor?

- Door de goede ketensamenwerking ontvangen we meer bestuurlijke rapportages van de politie over het aantreffen van hard- of softdrugs in een pand;
- Er worden op dit moment 12 coffeeshops geëxploiteerd;
- Over een mogelijke deelname aan het experiment 'gesloten coffeeshopketen' en over de randvoorwaarden hiervoor, hebben wij contact met de betrokken ministeries en de coffeeshophouders in de gemeente Groningen.

Wat willen we bereiken in 2019?

- Voortzetting van de goede samenwerking met onder andere de politie, zodat we altijd geïnformeerd worden bij het aantreffen van een handelshoeveelheid drugs in een pand;
- Meer bekendheid over de signalen en risico's van de handel in drugs en een vergroting van de bereidheid om dit te melden;
- Deelname aan het experiment gesloten coffeeshopketen, indien de vanuit de regering opgestelde voorwaarden passend zijn binnen de gemeente Groningen.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Communicatie over signalen en risico's van de handel in drugs naar medewerkers van de verschillende ketenpartners en naar burgers;
- Aan het landelijk netwerk 'experiment gesloten coffeeshopketen' deelnemen.

10.3.5 Motorclubs (OMG's)

Outlaw MotorcycleGangs (OMG's) hebben al jaren de aandacht van de overheid. OMG's zijn motorclubs die zich met enige regelmaat norm-overschrijdend en crimineel gedragen. Landelijk wordt door de overheid een zero-tolerancebeleid gevoerd tegen OMG's. Eén van de speerpunten van dit beleid is de bestrijding van invloed en aanwezigheid van OMG's in de horeca. Hieraan ligt ten grondslag dat de aanwezigheid van OMG-leden in de horeca (grote) openbare orde risico's met zich meebrengt. Een nieuwe ontwikkeling is dat inmiddels, op vordering van het Openbaar Ministerie, drie OMG's door de civiele rechter verboden zijn verklaard.

Hoe staan we ervoor?

In de gemeente Groningen hebben we één OMG-clubhuis, in Haren. De gemeente heeft hier een goed beeld van en zal, indien nodig, handhavend optreden.

Eén van de in Groningen aanwezige OMG's is onlangs door de civiele rechter per direct verboden verklaard. Met het Openbaar Ministerie wordt overleg gevoerd over de handhaving van dit verbod. Initiatieven van een OMG om zich te vestigen in de gemeente worden in de kiem gesmoord. Dit doen we door gesprekken en, waar mogelijk, de inzet van bestuursrechtelijke instrumenten op basis van het bestemmingsplan, de Drank- en Horecawet en de APV. Ook werpen we barrières op tegen mogelijk indringen van OMG's in de bovenwereld. Binnen de tien Regionaal Informatie- en Expertise Centra (RIEC's) en het Landelijk Informatie- en

Expertisecentrum (LIEC) werken verschillende overheden samen met als doel de schijnbare onaantastbaarheid van OMG's te doorbreken. De informatiepositie van de gemeente ten aanzien van de OMG's en de supportclubs is door de samenwerking met het RIEC, de politie en de Belastingdienst op peil.

Wat willen we bereiken in 2019?

We willen bereiken dat de OMG's of de daaraan gelieerde supportclubs geen 'vaste voet aan de grond krijgen' in horecabedrijven of buurtgebouwen, of een nieuw clubhuis kunnen starten. Daarnaast willen we de informatiepositie van de gemeente ten aanzien van de OMG's en supportclubs, in samenwerking met ketenpartners, op peil houden.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Periodiek bespreken we met politie, OM, Belastingdienst en RIEC de noodzaak en mogelijkheid om maatregelen te treffen ter voorkoming van vestiging van een OMG-clubhuis en/of het indringen van een OMG in de bovenwereld;
- Wanneer daarvoor aanleiding is worden zogenoemde 'stopgesprekken' gevoerd met horecaondernemers/ pandeigenaren waar OMG-leden zijn gesignaleerd;
- Waar mogelijk worden bestuursrechtelijke maatregelen getroffen.

Deelprogramma 10.4 Fysieke veiligheid

Fysieke veiligheid omvat het tegengaan en beperken van risico's van incidenten, ongevallen, branden en rampen. We zorgen voor een veilige woon- en leefomgeving, voor mens en dier. Dit betekent in de eerste plaats dat we waar mogelijk risico's wegnemen of beperken door onveilige situaties te voorkomen. Daarnaast moeten de hulpdiensten klaar staan, goed voorbereid zijn en voorzien zijn van de juiste middelen.

10.4.1 Veiligheidsregio Groningen

De Gemeente Groningen maakt deel uit van de gemeenschappelijke regeling Veiligheidsregio Groningen (VRG). VRG, opgericht op 1 januari 2014, is een organisatie waarin brandweer, de Geneeskundige Hulpverleningsorganisatie in de Regio (GHOR), Gemeentelijke Kolom Groningen (GKG) en crisisbeheersing samenwerken. VRG heeft diverse samenwerkingsverbanden. Op het gebied van crisisbeheersing werkt VRG samen met de partners in crisisbeheersing (een samenwerkingsverband met politie, defensie, waterschappen, OM en omgevingsdienst) en andere overheidsorganisaties, bedrijven en maatschappelijke partners. Brandweer, GHOR, GKG en crisisbeheersing werken intensief samen met de Veiligheidsregio Drenthe (VRD) en Veiligheidsregio Fryslân (VRF).

De Veiligheidsregio Groningen heeft als taken:

- Het inventariseren van risico's van branden, rampen en crises;
- Het inventariseren van het bevoegd gezag over risico's van branden, rampen en crises;
- Het adviseren van het college van burgemeester en wethouders over de taak op het gebied van de brandweezorg;
- Het voorbereiden op de bestrijding van branden en het organiseren van de rampenbestrijding en de crisisbeheersing;
- Het instellen en in stand houden van een brandweer;
- Het instellen en in stand houden van een GHOR;
- Het voorzien in de meldkamerfunctie;
- Het aanschaffen en beheren van gemeenschappelijk materieel;

- Het inrichten en in stand houden van de interne en externe informatievoorziening binnen de bovengenoemde diensten en organisaties.

Met de deelname aan de gemeenschappelijke regeling Veiligheidsregio Groningen wordt gezorgd voor een fysiek veilige gemeente, en adequaat optreden bij calamiteiten en brand.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019
Aantal gecontroleerde kamer-verhuurpanden *	900
Aantal bestuurlijke maatregelen na controle kamer-verhuurpanden *	< 10

* In Haren is deze controle tot nu toe niet uitgevoerd, er wordt gekeken naar mogelijkheden voor de toekomst.

Hoe staan we ervoor?

De taken van de Veiligheidsregio Groningen bevinden zich van oudsher op het terrein van de fysieke veiligheid, maar daarin is een verschuiving gaande, zowel op het gebied van de brandweezorg als op het gebied van de crisisbeheersing. Bij de brandweezorg komt steeds meer nadruk te liggen op de preventieve taken. Bij de crisisbeheersing zien we verschuiving naar andere domeinen dan fysieke veiligheid en een verbreding van de rol van klassieke rampenbestrijder naar moderne crisisbeheerser. Dit alles vraagt om een meer proactieve rol van de Veiligheidsregio Groningen.

Wat willen we bereiken in 2019?

Evenals andere veiligheidsregio's zit de VRG in een fase van verkenning van haar maatschappelijke opdracht en de reikwijdte van haar rol in andere domeinen dan fysieke veiligheid. De Veiligheidsregio Groningen focust zich de komende jaren op het professioneel verrichten van de kerntaken brandweezorg, geneeskundige hulpverlening, bevolkingszorg en crisisbeheersing. Daarnaast zal de Veiligheidsregio Groningen, in afstemming met het bestuur, haar rol op andere terreinen verkennen, door samen met partners nieuwe taken te onderzoeken en/of tijdelijk op te pakken.

De actuele beleidsdoelen zijn vastgelegd in het Beleidsplan Veiligheidsregio Groningen 2016-2019. De focus ligt op de verbinding met de maatschappij en de lokale gemeenschap, de vakbekwaamheid en preventie door burgers zelf.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Cluster 'Stad van de Veiligheidsregio Groningen' draagt zorg voor de uitvoering van de activiteiten uit het jaarplan en de werkzaamheden op het terrein van brandveiligheid uit het Handhavings-uitvoeringsprogramma (Hup);
- De effecten van de herindeling met de gemeenten Haren en Ten Boer moeten in het jaarplan worden verwerkt.

10.4.2 Externe veiligheid

We willen zorgvuldig omgaan met de risico's die samenhangen met de productie, de opslag, het transport en het gebruik van gevaarlijke stoffen. De gemeente is het bevoegde gezag (op grond van de Wet Milieubeheer) voor een aantal risicobedrijven, waaronder de LPG-tankstations. De Omgevingsdienst Groningen ziet er namens de gemeente op toe dat deze voldoen aan het Besluit Externe Veiligheid Inrichtingen (BEVI) zowel bij de vergunningverlening als bij de handhaving. De Veiligheidsregio Groningen heeft hierbij een wettelijke adviesfunctie.

Hoe staan we ervoor?

De naleving van de veiligheidsvoorschriften bij de gecontroleerde bedrijven is op orde.

Wat willen we bereiken in 2019?

We willen de risico's die productie, opslag, transport en het gebruik van gevaarlijke stoffen met zich meebrengen beheersen en zoveel mogelijk beperken.

Wat gaan we hiervoor doen?

- De veiligheidsvoorschriften in de vergunning van risicobedrijven beoordelen we periodiek op actualiteit en actualiseren we indien nodig;
- De risicobedrijven worden gecontroleerd op de naleving van de veiligheidsvoorschriften.

10.4.3 Aardbevingen

De nieuwe gemeente Groningen bevindt zich deels in en deels aan de rand van het gebied met aardbevingen ten gevolge van gaswinning. De (oude) gemeenten Ten Boer en Groningen werkten in het Programmteam Gaswinning & Aardbevingen al intensief samen op het dossier. Gemeente Haren was hier niet bij betrokken, aangezien zij buiten het aardbevingsgebied ligt.

Veiligheid staat voorop: we willen dat inwoners en bezoekers van onze gemeente zich veilig voelen. We willen dat de economische functie van Groningen zich ongestoord verder kan ontwikkelen en dat de gemeente juist kan profiteren van de investeringen die worden gedaan in het kader van de gaswinning/aardbevingseffecten.

Wij staan naast de mensen in het gebied en werken aan herstel van het vertrouwen tussen overheden en getroffen inwoners. In de dorpen waar in het kader van de aardbevingen woningen worden versterkt (voormalige gemeente Ten Boer), gaan we aan de slag met dorpsvernieuwing. In Ten Post en Woltersum hebben we hiervoor in 2018 al een begin gemaakt, daarnaast gaan we in het centrum van Ten Boer aan de slag.

Hoe staan we ervoor?

De schadeafhandeling is begin 2018 ondergebracht bij de onafhankelijke Tijdelijke Commissie Mijnbouwschade Groningen (TCMG).

De Minister van Economische Zaken en Klimaat heeft op 29 maart 2018 het besluit genomen om de gaswinning uit het Groningenveld versneld af te bouwen, en uiterlijk in 2030 te beëindigen. Dit besluit heeft gevolgen voor de versterkingsopgave, waarbij de gebiedsgerichte aanpak overgaat in een risicogerichte aanpak. Het versterkingsprogramma in onze gemeente, en de daarbij behorende prioritering en fasering, hebben we opgenomen in het Lokaal Plan van Aanpak.

Op 11 maart 2019 zijn bestuurlijke afspraken gemaakt over het Nationaal Programma Groningen (toekomstperspectief voor de regio) en heeft het Rijk met 4 gemeenten een convenant getekend over de financiering van de versterking van woningen in de zogenaamde Batch 1588.

Wat willen we bereiken in 2019?

In 2019 werken we aan de uitvoering van het Lokaal Plan van Aanpak voor de versterkingsopgave. Daarnaast werken we de plannen voor dorpsvernieuwing uit en maken we een start met de uitvoering, in combinatie met

versterking. We maken voor de dorpsvernieuwing gebruik van de financiële middelen uit het Nationaal Programma Groningen (NPG).

We zullen samen met de regio de verlaging van de gaswinning kritisch blijven volgen, en met name een goede motivering van de gaswinningsbesluiten, zodat de veiligheid van onze inwoners structureel wordt verbeterd. We zetten in op een nieuwe governance-structuur, waarbij de NCG een rol krijgt als uitvoeringsorganisatie van de versterkingsopgave.

Het programma aardbevingen bij de gemeente Groningen zal dit jaar in de lijn van de ambtelijke organisatie worden ondergebracht.

Wat gaan we hiervoor doen?

- We gaan in beroep tegen het gaswinningsbesluit 2018-2019, om blijvend druk uit te oefenen op Den Haag om te komen tot een snelle verlaging van het gaswinningsniveau;
- Waar nodig reageren we kritisch op wetsvoorstellen en de uitvoering daarvan;
- In de uitvoering gaan we ons concentreren op de versterkingsopgave in het Lokaal Plan van Aanpak:
 - We werken door aan de lopende projecten zoals de Fazanthof in Ten Boer en de Nije Buurt in Ten Post;
 - We pakken de regie op de uitvoering van de versterking van de woningen in de Batch 1588, conform het convenant dat hiervoor is gesloten met het Rijk. We maken hierover afspraken met corporaties en gaan in gesprek met particuliere eigenaren;
 - Samen met NCG monitoren we de voortgang in de versterkingsopgave;
 - We blijven met Rijk en regio in gesprek over versnelling en vergroting van de capaciteit om de versterkingsopgave uit te voeren;
 - In de loop van het jaar wordt het Lokaal Plan van Aanpak geactualiseerd op basis van nieuwe gegevens en plannen, waaronder de nieuwe HRA (Hazard and Risk Assessment);
- Samen met de dorpen maken we integrale en breed gedragen plannen voor dorpsvernieuwing voor Ten Post, Woltersum en het centrum van Ten Boer;
 - Via de dorpstafels en bewonersavonden praten we met de dorpsbewoners over hun visie op de toekomst van de dorpen;
 - We vertalen dit in een integraal plan voor dorpsvernieuwing;
 - Voor de financiële ondersteuning van de dorpsvernieuwing maken we gebruik van de middelen uit het lokaal deel van het NPG;
- Wij blijven ons hard maken voor een goede nieuwbouwregeling voor aardbevingsbestendig bouwen.

Bijdrage(n) verbonden partijen

GR Veiligheidsregio Groningen	
Relevante beleidsinformatie	De Veiligheidsregio Groningen behartigt de volgende belangen: Brandweezorg (inclusief melding en alarmering meldkamer Noord-Nederland), geneeskundige hulpverlening bij ongevallen en rampen, rampenbestrijding en crisisbeheersing en bevolkingszorg. De Veiligheidsregio doet dit voor alle gemeenten in de provincie Groningen.
Beleidsrisico	Geen.

Voor meer informatie over de verbonden partijen zie [paragraaf 6 verbonden partijen](#). Op het terrein van veiligheid zijn meerdere verbonden partijen die er toe doen.

Financiën

In dit onderdeel werken wij de financiën behorende bij dit programma uit door het financiële overzicht op het niveau van beleidsveld te geven en daarbij inzichtelijk te maken welke intensiveringen en hervormingen zijn verwerkt. Per deelprogramma geven we een toelichting op de belangrijkste onderdelen van de lasten- en baten.

Financieel overzicht lasten en baten

Veiligheid					
Nr	Omschrijving	Primitieve begroting			
		Bedragen x 1.000 euro	2019	2020	2021
Lasten					
10.1	Veilige woon- en leefomgeving	5.304	6.066	6.102	6.187
10.1.1	Woninginbraken	1.770	2.359	2.361	2.363
10.1.2	Geweld	35	0	0	0
10.1.3	Toezicht en handhaving Op. Ru	3.499	3.706	3.741	3.823
10.2	Jeugd en veiligheid	595	240	240	240
10.2.2	Problematische jeugdgroepen	595	240	240	240
10.3	Integriteit en veiligheid	1.233	1.076	1.076	1.076
10.3.1	Georganiseerde criminaliteit	102	107	107	107
10.3.2	Mensenhandel	1.071	970	970	970
10.3.3	(Vergunde) prostitutie	55	0	0	0
10.3.4	Hennepsteelt en drugshandel	5	0	0	0
10.4	Fysieke veiligheid	18.399	18.712	18.516	18.829
10.4.1	Veiligheidsregio Groningen	18.399	18.712	18.516	18.829
10.4.2	Externe veiligheid	0	0	0	0
	Totaal	25.532	26.094	25.935	26.332
Baten					
10.1	Veilige woon- en leefomgeving	2.052	2.202	2.202	2.202
10.1.1	Woninginbraken	0	0	0	0
10.1.3	Toezicht en handhaving Op. Ru	2.052	2.202	2.202	2.202
10.3	Integriteit en veiligheid	522	522	522	522
10.3.1	Georganiseerde criminaliteit	0	0	0	0
10.3.2	Mensenhandel	522	522	522	522
10.4	Fysieke veiligheid	179	179	179	179
10.4.1	Veiligheidsregio Groningen	179	179	179	179
10.4.2	Externe veiligheid	0	0	0	0
	Totaal	2.753	2.903	2.903	2.903

Geraamd resultaat voor bestemming	22.779	23.191	23.032	23.430
Reserve mutaties				
Totaal toevoegingen				
Totaal onttrekkingen				
Geraamd resultaat na bestemming	22.779	23.191	23.032	23.429

Overzicht intensiveringen voorgaande jaren

10 Veiligheid (Bedragen x 1.000 euro)	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)
10.4 Fysieke veiligheid								
Veiligheidsregio	978		1.044			811		
Totaal 10 Veiligheid	978	0	1.044	0	0	811	0	0

Zie het [financieel meerjarenbeeld](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle intensiveringen voorgaande jaren.

Overzicht intensiveringen Coalitieakkoord 2019-2022

10 Veiligheid	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)
10.1 Veilige woon- en leefomgeving								
Capaciteit Toezicht en handhaving	200			340				
10.3 Integriteit en veiligheid								
Capaciteit Toezicht en handhaving	40			80				
Totaal 10 Veiligheid	240	0	0	420	0	0	0	0

Zie de [financiële knelpunten en ambities 2019](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle aanvullende intensiveringen 2019.

Overzicht hervormingen Coalitieakkoord 2019-2022

10 Veiligheid	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)
10.1 Veilige woon- en leefomgeving								
Gebruik openbare ruimte (precarie en abri's)	200			350				
Totaal 10 Veiligheid	200	0	0	350	0	0	0	0

Ga naar [hervormingen 2019-2022](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle hervormingen

Integrale financiële toelichtingen begroting 2019

10.1 Veilige woon- en leefomgeving	Lasten	Baten	Saldo
(Bedrag x 1.000 euro)	5.304	2.052	-3.252

Bestaand beleid	5.104	1.852	-3.252
------------------------	--------------	--------------	---------------

Onderstaande toelichting heeft betrekking op het bestaande beleid

Toelichting op de lasten van 5,1 miljoen euro:

De directe lasten voor de precariobelasting, leges (zoals Algemene Plaatselijke Verordening) en vergunningen (milieu en reclame-dragend straatmeubilair) bedragen 1,1 miljoen euro. De lasten voor toezicht en handhaving in onder andere de openbare ruimte bedragen 2,0 miljoen euro. De bedrijfsvoering van Openbare Orde & Veiligheid kost 1,2 miljoen euro. Voor het onderwerp woninginbraken hebben we 0,5 miljoen euro aan lasten begroot.

Toelichting op de baten 1,9 miljoen euro:

De baten uit de precariobelasting bedragen 0,7 miljoen euro. De vergunningen voor milieu en reclame-dragend straatmeubilair brengen 0,7 miljoen euro op. Daarnaast hebben we nog 0,4 miljoen euro aan overige baten ten aanzien van handhaving en leges begroot.

Coalitieakkoord 2019-2022 gezond, groen en gelukkig Groningen	200	200	0
--	------------	------------	----------

Onderstaande toelichting heeft betrekking op de intensiveringen in het coalitieakkoord

Toelichting op de lasten van 200 duizend euro:

Door de toenemende druk op toezicht & handhaving van de openbare ruimte wordt de capaciteit uitgebreid. Hiervoor wordt 200 duizend beschikbaar gesteld.

Onderstaande toelichting heeft betrekking op de hervormingen in het coalitieakkoord

Toelichting op de baten van 200 duizend euro:

Wij brengen het gebruik van schaarse openbare ruimte meer in rekening, hierdoor worden de opbrengsten uit abri's vergroot met 200 duizend euro.

10.2 Jeugd en veiligheid	Lasten	Baten	Saldo
(Bedrag x 1.000 euro)	595	0	-595

Bestaand beleid	595	0	-595
------------------------	------------	----------	-------------

Onderstaande toelichting heeft betrekking op het bestaande beleid

Toelichting op de lasten van 0,6 miljoen euro:

Uit dit budget wordt onder andere de aanpak van problematische jeugdgroepen en het project oud en nieuw uit bekostigd.

10.3 Integriteit en veiligheid	Lasten	Baten	Saldo
(Bedrag x 1.000 euro)	1.233	522	-671

Bestaand beleid	1.193	522	-711
------------------------	--------------	------------	-------------

Onderstaande toelichting heeft betrekking op het bestaande beleid

Toelichting op de lasten van 1,2 miljoen euro:

Van de begrote lasten is 1,0 miljoen euro bestemd voor het Veiligheidshuis. Het veiligheidshuis is een regionaal samenwerkingsverband tussen justitiële partners, zorginstellingen en gemeenten.

Toelichting op de baten van 0,5 miljoen euro:

We ontvangen 0,5 miljoen euro aan bijdragen uit de deelnemende gemeenten voor het Veiligheidshuis.

Coalitieakkoord 2019-2022	40	0	-40
gezond, groen en gelukkig			
Groningen			

Onderstaande toelichting heeft betrekking op de intensiveringen in het coalitieakkoord

Toelichting op de lasten van 40 duizend euro:

Voor de uitbreiding van toezicht & handhaving op het gebied van ondermijning, Bibob en Damocles stellen we in 2019 40 duizend euro beschikbaar.

Onderstaande toelichting heeft betrekking op de hervormingen in het coalitieakkoord

In het coalitieakkoord zijn voor 2019 geen hervormingen binnen deelprogramma 10.3 opgenomen.

10.4 Fysieke veiligheid	Lasten	Baten	Saldo
(Bedrag x 1.000 euro)	18.399	179	-18.220

Bestaand beleid	18.399	179	-18.220
------------------------	---------------	------------	----------------

Onderstaande toelichting heeft betrekking op het bestaande beleid

Toelichting op de lasten van 18,4 miljoen euro:

We zetten een bedrag van 18,2 miljoen euro in voor de bijdrage aan de Veiligheidsregio. Het grootste deel ad 11,8 miljoen euro is bestemd voor brandweezorg (inclusief meldkamer en huisvesting). Voor de organisatie van de Veiligheidsregio is 4,2 miljoen euro bestemd. Daarnaast zijn er bedragen beschikbaar voor de regionale ondersteuning van de gemeentelijke kolom, geneeskundige hulpverlening, rampenbestrijding en crisisbeheersing.

Programma 11 Dienstverlening

We willen burgers, ondernemers en instellingen zoveel mogelijk betrekken bij het ontwikkelen en uitvoeren van gemeentelijk beleid. Daarom spelen we van tevoren in op hun informatiebehoeften, zijn we transparant en staan we open voor signalen uit de samenleving.

In de informatievoorziening aan burgers en instellingen besteden we veel aandacht aan onze digitale kanalen en deze blijven we door ontwikkelen. De gemeentelijke kerntakenwebsite is hierbij belangrijk; deze is opgezet vanuit de vraag van burgers. We bundelen onze dienstverlening en voeren regie op de kwaliteit ervan.

De doelstelling(en) en relevante beleidsnota's van het programma staan hieronder. Via het menu hiernaast kom je bij de relevante ontwikkelingen, de bijdrage van verbonden partijen, de deelprogramma's met bijhorende beleidsvelden, de financiën en de financiële risico's.

Doelstellingen en relevante beleidsnota's

We willen in Groningen:

- Goede dienstverlening aan burgers en bedrijven bieden;
- Eén gemeente, één organisatie zijn en dat laten zien;
- Actief, duidelijk en open communiceren met alle inwoners.

Het programma is uitgewerkt in de volgende beleidsnota's:

[Visie Publieke dienstverlening](#)

[Voortgang KCC Groningen 2015](#)

[Sociale media in Groningen](#)

[Dienstverleningsconcept 2015 gemeente Haren](#)

Relevante ontwikkelingen

In 2019 willen we de kwaliteit van de dienstverlening voor alle inwoners van de nieuwe gemeente Groningen borgen. Dit betekent dat we in 2019 voor alle deelprogramma's verdergaan met beleidsharmonisatie binnen de nieuwe gemeente Groningen. Bij Burgerzaken ronden we de invoering van iBurgerzaken af, met als doel onze dienstverlening aan de burgers verder te digitaliseren. Bij het Klant Contact Centrum (KCC) werken we aan de zaakgerichte dienstverlening en de invoering van Open Vraag Spraak Herkenning (OVSH). We doen mee aan een aantal landelijke pilots in het kader van de Digitale Agenda 2020 (landelijk programma vanuit de Vereniging Nederlandse Gemeenten rondom standaardisering en collectivisering). We zijn daarnaast bezig met een nieuwe visie op dienstverlening Virtueel Groningen 2022, met als doel om de kwaliteit van onze (digitale) dienstverlening van nu tot 2022 te waarborgen. Verder meten en vergelijken we onze prestaties op dienstverlening door jaarlijkse deelname aan de 'Vensters op Dienstverlening' van de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG), met deze benchmark kunnen we onze dienstverlening vergelijken met andere gemeenten. Tot slot ligt de uitvoering van de gemeentelijke belastingen sinds vorig jaar bij het Noordelijk Belastingkantoor. In 2019 gaan we vanuit onze regiefunctie verder met het ondersteunen van het Noordelijk Belastingkantoor in de doorontwikkeling van de dienstverlening.

Coalitieakkoord 2019-2022 gezond, groen en gelukkig Groningen

Digitale Dienstverlening (programma Virtueel Groningen 2022)

We willen onze digitale dienstverlening intensiveren. We willen de mens centraal zetten en daarbij de toegang van onze producten en diensten aan laten sluiten op de behoefte van onze klanten. Digitaal waar kan, persoonlijk waar nodig. Door automatisering maken we meer tijd vrij voor de inwoners en ondernemers die onze begeleiding echt nodig hebben. Deze digitale transformatie realiseren we door te starten met het

programma Virtueel Groningen 2022. Om hierop te sturen hebben we drie strategische indicatoren geformuleerd, zodat we deze ontwikkeling ook kunnen monitoren:

- Klantgerichte dienstverlening;
- Digitale dienstverlening ;
- Efficiënte dienstverlening

Regie op eigen gegevens

Moderne, digitale dienstverlening brengt ook veel vraagstukken met zich mee over databeheer en privacy. We zorgen daarom dat bij de digitalisering en automatisering privacy vanaf het eerste moment wordt geborgd, zodat inwoners en ondernemers zelf de mogelijkheid hebben hun persoonlijke gegevens te beheren.

Digital City en Digitale Participatie

Als gemeente Groningen willen we meer opgave gericht gaan werken. Dit gaan we ook meer terug laten komen in samenwerkende dienstverlening tussen afdelingen en directies, zodat we de klant beter kunnen bedienen.

Smart City & Digitale Participatie

De digitale transformatie van onze dienstverlening creëert ook mogelijkheden voor Smart City en Digitale Participatie mogelijkheden. Binnen het programma Virtueel Groningen realiseren we ruimte voor deze ontwikkelingen.

Belastingen

We willen fors investeren in onder andere wijk- en dorpsvernieuwing, de energietransitie en de binnenstad en anderzijds de noodzakelijke zorg blijven bieden en inzetten op werk en participatie. Om deze investeringen mogelijk te maken, is een pakket samengesteld van bezuinigingen en lastenstijgingen. Een van de maatregelen is om de OZB-inkomsten uit woningen met 10% te verhogen.

Bedrijven in de oude gemeenten Haren en Ten Boer gaan door de noodzakelijke harmonisatie van de OZB-tarieven meer OZB betalen. We willen voor deze bedrijven een compensatieregeling treffen zodat zij geleidelijk toegroeien naar het hogere OZB-niveau.

Deelprogramma 11.1 Publieke dienstverlening

Dit deelprogramma bundelt de werkzaamheden en dienstverlening van het Klant Contact Centrum (KCC), Burgerzaken en de regiefunctie op het Noordelijk Belastingkantoor.

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Beoogd 2019
Waardering inwoners algehele gemeentelijke dienstverlening	7,0

11.1.1 Regie dienstverlening

We willen de juiste dienstverlening bieden waarbij de vraag bepalend is voor ons aanbod. We doen dit vanuit het integrale perspectief "één organisatie, één gemeente". We werken volgens het "Click, Call, Face" principe. Click voor wie snel en als het uitkomt geholpen wil worden op de website of informatie zoekt. Call (bellen) voor mensen die de benodigde informatie niet kunnen vinden of geen toegang hebben tot digitale kanalen. Face (persoonlijk contact) voor wie daar behoefte aan heeft of wanneer dat beter werkt.

We voeren actief regie op de dienstverlening en monitoren de kwaliteit. Hierbij gaat het om de kwaliteit van het Klant Contact Centrum (KCC) bij dienstverlening. Voor klantcontact hanteren we vijf aspecten:

- Een ingang voor het publiek (per kanaal);
- Gestandaardiseerde producten en diensten;
- Voldoen aan de gestelde servicenormen;
- Dienstverlening is vraag gestuurd en integraal;
- 80% zelfstandige afhandeling door het KCC.

We meten de waardering van inwoners over de algehele gemeentelijke dienstverlening.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019
Klanttevredenheid publieksbalie Harm Buitenplein	8
Klanttevredenheid publieksbalie Kreupelstraat	8
Klanttevredenheid publieksbalie Haren (*)	8
Klanttevredenheid publieksbalie Ten Boer (*)	8
Klanttevredenheid Digitale dienstverlening Internet	7
Klanttevredenheid telefoonnummer 14 050	7,5
Terugbellen binnen 24 uur	100%
Gemiddelde wachttijd balie (op afspraak) norm: 5 min (**)	maximaal 5
Gemiddelde wachttijd balie (vrije inloop) norm: 15 min (**)	maximaal 15

(*) In 2019 gaan we kijken of en hoe we deze indicatoren gaan meten.

(**) De indicator over de wachttijd betreft het gemiddelde van de publiekslocaties.

Hoe staan we ervoor?

We werken aan het versterken van de regie op dienstverlening door het integraal monitoren van dienstverlening in de gemeente (volgens een regiemodel). We richten ons hierbij op de vijf genoemde aspecten van klantcontact.

Wat willen we bereiken in 2019?

De doorontwikkeling van de regiefunctie (monitoren en meten) is gericht op verbetering van de dienstverlening aan burgers en bedrijven. De regie-voering op dienstverlening moet ertoe leiden dat we inzicht hebben in de kwaliteit van de gehele gemeentelijke dienstverlening.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Jaarlijkse meting algehele gemeentelijke klanttevredenheid;
- Uitvoering regiescan;
- Deelname aan Vensters op Dienstverlening (landelijke benchmark).

11.1.2 Klantcontact centrum (KCC)

Het Klant Contact Centrum (KCC) handelt eerstelijns klantcontacten af. Dit gebeurt via de telefoon, mail, receptiebalies en sociale media (webcare voor Twitter, Facebook en WhatsApp). We willen in 2019 de gemeentelijke bereikbaarheid verbeteren door de bundeling van telefonie (onder het centrale gemeentenummer 14050), e-mail en het optimaliseren van de centrale ontvangstbalies (recepties) aan de Kreupelstraat, Harm Buitenplein, Ten Boer en Haren. Het uitgangspunt is dat de kwaliteit van de dienstverlening naar aanleiding van de herindeling voor alle inwoners en ondernemers in Groningen, Haren en

Ten Boer gehandhaafd blijft. Ook streven we ernaar om het aantal doorverwijzingen en het aantal telefoontjes terug te brengen. Dit doen we door meer directe vraagbeantwoording en het verbeteren van de digitale informatieverstrekking. Als laatste zetten we in op het terugbrengen van het aantal publieksnummers en e-mailadressen.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019
% beantwoorde gesprekken	95%
% opgenomen gesprekken binnen 30 seconden	80%
% zelfstandig afgehandelde vragen	80%
% beantwoorde vragen via Twitter, Facebook en WhatsApp binnen 24 uur op werkdagen	100%

Hoe staan we ervoor?

Het Klant Contact Centrum (KCC) vormt de ingang van de gemeente Groningen met één telefoonnummer 14 050. We hebben breed inzetbare medewerkers voor alle binnenkomende vragen.

Wat willen we bereiken in 2019?

Het jaar 2019 staat in het teken van verdere kwaliteitsverbetering. Door het aansluiten van meer processen en producten op het zaakgericht werken, verbetert het inzicht in de lopende klantzaken. Door het invoeren van Open Vraag Spraak Herkenning (OVSH), waarmee we de vraag van de klant automatisch analyseren, kan de vraag van de klant worden gerouteerd naar de juiste medewerker. Hiermee zorgen we voor meer expertise bij het eerste klantcontact. Hierdoor verwachten we een gerichtere vraagbeantwoording en hogere klantwaardering. We gaan het kanaal post overdragen aan het KCC en integreren in het zaakgericht werken. Tenslotte gaan we over tot de aanschaf van een nieuwe concernbrede kennisbank waardoor de informatievoorziening voor de medewerker verbeterd wordt en de klant sneller kan worden geholpen.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Zaakgericht werken binnen de organisatie;
- Sturing op klantcontact;
- Invoeren OVSH;
- Implementeren nieuwe Kennisbank.

11.1.3 Burgerzaken

Als gemeente geven wij persoonsdocumenten af zoals paspoorten, Nederlandse identiteitskaarten en rijbewijzen. Ook zijn wij verantwoordelijk voor het bijhouden van de registers van de Burgerlijke stand en de Basisregistratie personen (BRP) en organiseren wij verkiezingen en referenda. Jaarlijks ontvangen wij ongeveer 172.000 klanten aan de Kreupelstraat en in de wijkservicecentra Hoogkerk en Lewenborg. In verband met de gemeentelijke herindeling zal deze dienstverlening per 1 januari 2019 ook plaatsvinden op de publiekslocaties in Haren en Ten Boer. Uitgangspunt is dat de te bieden dienstverlening op locaties van Haren en Ten Boer ten opzichte van 2018 voorlopig ongewijzigd blijft.

We doen ons werk volgens de voorschriften en de kwaliteitsnormen zoals verwoord in [11.1.1 Regie dienstverlening](#). De meeste frontofficetaken hebben te maken met de afgifte van documenten, werkzaamheden burgerlijke stand en de basisregistratie personen (BRP). We voeren onze taken tijdig, juist en rechtmatig uit. We willen bereiken dat de klanten tevreden zijn over de dienstverlening aan de balies. We streven in 2019 opnieuw naar een waardering van tenminste een 8 met betrekking tot de klanttevredenheid.

We willen de kwaliteit van de Basisregistratie personen op peil houden en in 2019 daarom minimaal voldoen aan de norm: goed. Ook houden wij de kwaliteit van de reisdocumenten op peil en voldoen we in 2019 minimaal aan de norm: goed.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019
Klanttevredenheid burgerzaken Kreupelstraat	8
Kwaliteit Basisregistratie Personen (BRP)	Goed
Kwaliteit Reisdocumenten (PNIK)	Goed

Hoe staan we ervoor?

We meten de kwaliteit aan de balie door een klanttevredenheidsonderzoek. De klanttevredenheid over de baliedienstverlening aan de publieksbalies aan de Kreupelstraat is doorgaans hoog. De kwaliteit van de Basisregistratie personen (BRP) en Reisdocumenten meten we jaarlijks middels een interne audit. Ook de invoering van I-Burgerzaken verbetert onze digitale dienstverlening richting de burger.

Wat willen we bereiken in 2019?

In het klanttevredenheidsonderzoek willen we een 8 behalen. We willen in ieder geval het huidige niveau van de kwaliteit van de Basisregistratie personen handhaven en voldoen daarmee in 2019 minimaal aan de wettelijke norm 'goed'. Een ander doel is het verder digitaliseren van onze dienstverlening bij Burgerzaken.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Afgeven van paspoorten, Nederlandse identiteitskaarten, rijbewijzen en overige persoonsdocumenten;
- Het afronden van de implementatie van iBurgerzaken;
- Uitvoeren werkzaamheden Burgerlijke stand: aangiften geboorte, overlijden, huwelijksvoltrekkingen en inschrijven rechterlijke uitspraken;
- Uitvoering van de Wet basisregistratie personen (BRP): verhuisaangiften en adresonderzoeken;
- Organiseren verkiezing van de leden van provinciale staten van Groningen en de waterschapsverkiezingen op 20 maart 2019; organiseren van de verkiezing van de Nederlandse leden van het Europees Parlement op 23 mei 2019.

11.1.4 Belastingen

Als gemeente leggen we sinds de start van het Noordelijk Belastingkantoor niet meer zelf de gemeentelijke belastingaanslagen op, maar hebben we een regie voerende rol. We werken samen met het Noordelijk Belastingkantoor op de wettelijke betrouwbaarheids- en kwaliteitsnormen.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019
% realisatie belastingopbrengst	100%
% bezwaarschriften afgedaan binnen gestelde termijn	100%
Oordeel Waarderingskamer op basis van audit	Goed
Aantal particuliere woningbezitters dat WOZ-wijzigingen voor eigen pand doorgeven	5%

Hoe staan we ervoor?

De particuliere woningeigenaren van de oude gemeente Groningen krijgen voorafgaand aan de verzending van de WOZ-beschikkingen in 2019 weer de mogelijkheid vooraf zelf de voorlopige WOZ-waarde te controleren (interactieve WOZ). Dit is voor de inwoners van de oude gemeenten Haren en Ten Boer pas vanaf 2020 technisch mogelijk. Met deze interactieve Waardering Onroerende Zaken maken we een betere dienstverlening en een vorm van selfservice mogelijk.

Wat willen we bereiken in 2019?

We blijven er vanuit onze regierol op sturen dat het Noordelijk Belastingkantoor de doelstellingen gaat realiseren die ten grondslag liggen aan de oprichting. In 2018 zijn er bij het Noordelijk Belastingkantoor achterstanden ontstaan. Het bestuur heeft Berenschot opdracht gegeven onderzoek te doen naar de bedrijfsvoering en organisatiecultuur. De resultaten van dit onderzoek verwachten we in aan het einde van het 2^e kwartaal van 2019. Verder zullen we in 2019 verdere beleidsharmonisatie doorvoeren wat betreft de belastingtarieven voor de nieuwe gemeente Groningen.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Regie voeren op het Noordelijk Belastingkantoor;
- Continueren interactieve Waardering Onroerende Zaken (WOZ).

Deelprogramma 11.2 Communicatie met de burger

Burgers en bedrijven communiceren op veel manieren met de gemeente. Als ze zelf informatie zoeken of een dienst van ons afnemen, maar ook als de gemeente contact zoekt met burgers om ze te informeren of iets te vragen. We willen in al deze contacten herkenbaar en open zijn. In onze communicatie maken we politieke keuzes zichtbaar.

11.2.1 Faciliteren (digitale) informatievoorziening

Digitale informatie verstrekken we vooral via de [gemeentelijke website](#) en onze digitale (gebieds)nieuwsbrieven. De website van Groningen is een 'toptakenwebsite', met die producten waar de burger om vraagt en geschreven in gewoon Nederlands. Gemakkelijk te vinden, goed te begrijpen en ook toegankelijk voor mensen met een beperking. Online communiceren we via sociale media: Twitter, Instagram, Facebook en WhatsApp. We blijven onze digitale informatievoorziening verbeteren, zodat we aansluiten bij de digitalisering van de maatschappij.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Zie 11.1.1 ([regie op dienstverlening](#)): indicator "klanttevredenheid digitale dienstverlening Internet".

Hoe staan we ervoor?

Onze website is gericht op de vraag van de burger, is begrijpelijk en toegankelijk voor iedereen. We zijn gestart met de voorbereidingen voor de aanpassingen van de website die nodig zijn als gevolg van de herindeling.

Waar dit reeds in 2018 al mogelijk was, hebben we de informatie bijgewerkt. We hebben de klanttevredenheidsmonitor (KCM) verbeterd waardoor we nu meer inzicht hebben welke dienstverleningsprocessen burgers graag verbeterd willen hebben. Door gebruik van nieuwe software (Siteimprove) kunnen we verbeteringen op het gebied van kwaliteit, toegankelijkheid en vindbaarheid van de gemeentelijke website sneller doorvoeren. Sinds december 2017 draaien we drie dagen per week de

Newsroom050. In deze newsroom komen klantcontact, webmonitoring en analyse, en woordvoering samen op een fysieke locatie, met als doel een goede dialoog met de inwoners van de gemeente te voeren. Wekelijks hebben we vijf digitale stadsdeelnieuwsbrieven naar de ongeveer 9.000 abonnees verzonden en een nieuwsbrief over alle besluiten van B&W. Ook hebben we elke week een Buzz (een samenvatting van de monitoring van actuele onderwerpen) gemaakt en verstuurd. Om meldingen openbare ruimte (MOR) te doen hebben we de Slim Melden kaart en app ingevoerd. Deze is gekoppeld met het zaakgericht werken waardoor de beantwoording, routing en bewaking van de meldingen zaakgericht afgehandeld kan worden.

Wat willen we bereiken in 2019?

In 2019 zullen we, als gevolg van voortschrijdende beleidsharmonisatie, de informatie op de website verder integreren, actualiseren en aanpassen. Ook onderzoeken we welke delen van de website in het Engels aangeboden moeten worden, om de dienstverlening aan internationals te vergroten. We verbeteren de toegankelijkheid van de website zodat deze voldoet aan de nieuwe Europese regelgeving op dit gebied. We willen dit voor 2020 op orde hebben. We onderzoeken in hoeverre de Buzz voor de lezer een meerwaarde heeft. Op basis van dit onderzoek bekijken we of we de frequentie gaan verhogen. Ook breiden we de Newsroom050 uit tot een dagelijkse bezetting die het grondgebied van de nieuwe gemeente Groningen bestrijkt.

Tot slot breiden we het aantal gebiedsnieuwsbrieven uit met twee, zodat we ook de inwoners van Ten Boer en Haren deze gebiedsgerichte service kunnen bieden.

Wat gaan we hiervoor doen?

- We gaan de informatie en de dienstverlening via de website stapsgewijs aanpassen aan de stand van zaken in de nieuwe gemeente Groningen. Daarbij volgen we de beleidsharmonisering;
- We werken verder aan de toegankelijkheid van de website om te voldoen aan de nieuwe Europese wetgeving. En we gaan onderzoeken welke delen van de site in het Engels aangeboden moeten worden;
- We onderzoeken de meerwaarde van de Buzz;
- We zorgen voor een dagelijkse bezetting van de Newsroom050;
- We maken digitale nieuwsbrieven voor Ten Boer en Haren en versturen deze wekelijks. Via een campagne wijzen we de inwoners op de mogelijkheid een abonnement op deze nieuwsbrieven te nemen.

Bijdrage(n) verbonden partijen

GR Noordelijk Belastingkantoor

Relevante beleidsinformatie	Het Noordelijk Belastingkantoor voert in 2019 voor de nieuwe gemeente Groningen en de drie noordelijke waterschappen de belastingtaken uit tegen zo laag mogelijke maatschappelijke kosten. Dit gebeurt door de combinatie van de belastingaanslagen op één aanslagbiljet zodat heffing- en invorderingsactiviteiten slechts één keer plaats hoeven te vinden.
Beleidsrisico's in relatie tot de verbonden partij	Het Noordelijk Belastingkantoor heeft te maken met achterstanden. Het bestuur heeft Berenschot opdracht gegeven onderzoek te doen naar de oorzaken en voorstellen te doen die ertoe leiden dat de doelstellingen van het bedrijfsplan gerealiseerd worden. Er is inmiddels een traject ingezet om tot verbeteringen te komen. In 2019 wordt hier verder aan gewerkt.

Financiën

In dit onderdeel werken wij de financiën behorende bij dit programma uit door het financiële overzicht op het niveau van beleidsveld te geven en daarbij inzichtelijk te maken welke intensiveringen en hervormingen zijn verwerkt. Per deelprogramma geven we een toelichting op de belangrijkste onderdelen van de lasten- en baten.

Financieel overzicht lasten en baten

Dienstverlening					
Nr	Omschrijving	Primitieve begroting			
		Bedragen x 1.000 euro	2019	2020	2021
Lasten					
11.1	Publieke dienstverlening	14.662	13.173	13.774	13.956
11.1.1	Regie dienstverlening	717	607	497	387
11.1.2	Klantcontact centrum(KCC)	166	166	166	166
11.1.3	Burgerzaken	8.811	7.445	8.030	8.123
11.1.4	Belastingen	4.967	4.956	5.081	5.280
11.2	Communicatie met de burger	88	88	88	88
11.2.1	Een herkenbare gemeente	88	88	88	88
	Totaal	14.750	13.262	13.862	14.044
Baten					
11.1	Publieke dienstverlening	4.466	4.072	4.091	4.094
11.1.1	Regie dienstverlening	118	118	118	118
11.1.2	Klantcontact centrum(KCC)	28	28	28	28
11.1.3	Burgerzaken	2.995	2.601	2.620	2.622
11.1.4	Belastingen	1.325	1.325	1.325	1.325
11.2	Communicatie met de burger	0	0	0	0
11.2.1	Een herkenbare gemeente	0	0	0	0
	Totaal	4.466	4.072	4.091	4.094
	Geraamd resultaat voor bestemming	10.284	9.190	9.771	9.951
Reserve mutaties					
	Totaal toevoegingen	0	0	0	0
	Totaal onttrekkingen	0	0	0	0
	Geraamd resultaat na bestemming	10.284	9.190	9.771	9.950

Overzicht intensiveringen voorgaande jaren

11 Dienstverlening (Bedragen x 1.000 euro)	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)
11.1 Publieke dienstverlening								
Friciekosten Noordelijke Belastingkantoor	160							
Totaal 11 Dienstverlening	160	0	0	0	0	0	0	0

Zie het [financieel meerjarenbeeld](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle intensiveringen voorgaande jaren.

Overzicht intensiveringen Coalitieakkoord 2019-2022

11 Dienstverlening	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)
11.1 Publieke dienstverlening								
Digitale dienstverlening	550		440		330		220	
Totaal 11 Dienstverlening	550	0	440	0	330	0	220	0

Zie de [financiële knelpunten en ambities 2019](#) voor een totaaloverzicht en toelichting aanvullende intensiveringen 2019

Integrale financiële toelichtingen begroting 2019

11.1 Publieke dienstverlening (Bedrag x 1.000 euro)	Lasten	Baten	Saldo
	14.662	4.466	-10.196

Bestaand beleid	14.112	4.466	-9.646
------------------------	---------------	--------------	---------------

Onderstaande toelichting heeft betrekking op het bestaande beleid

Toelichting op de lasten van 14,1 miljoen euro:

De lasten voor uitgifte van diverse documenten (zoals reisdocumenten en rijbewijzen) bedragen 2,5 miljoen euro. Voor de uitvoering van de dienstverlening van de diverse belastingen geven wij 4,7 miljoen euro uit. Dit bedrag is inclusief de lasten voor de dienstverlening aan de gemeenten Delfzijl, Appingedam en Loppersum.

De lasten van de publieke dienstverlening, voor het uitvoeren van algemene burgerzaken en het klant contact centrum, zijn 5,7 miljoen euro. Dit bedrag bevat in 2019 een incidenteel bedrag van 1,1 miljoen euro voor het organiseren van twee verkiezingen. Voor 2019 staan verkiezingen gepland in maart voor de Provinciale Staten in combinatie met het waterschap en in mei voor het Europese Parlement.

Toelichting op de baten van 4,5 miljoen euro:

We verwachten 2,5 miljoen euro te ontvangen voor leges van diverse documenten, zoals rijbewijzen en paspoorten. Vanuit de dienstverlening overeenkomst met de gemeenten Delfzijl, Appingedam en Loppersum ontvangen we 1,3 miljoen euro voor diensten ten aanzien van belastingen.

Coalitieakkoord 2019-2022 gezond, groen en gelukkig Groningen	550	0	-550
--	------------	----------	-------------

Onderstaande toelichting heeft betrekking op de intensiveringen in het coalitieakkoord

Toelichting op de lasten van 550 duizend euro:

De digitalisering van de samenleving heeft een grote impact op de gemeente. Deze veranderingen vereisen ook de ontwikkeling van nieuwe relaties met burgers, bedrijven en andere overheden en instanties. We stellen hiervoor in 2019 550 duizend euro beschikbaar.

Onderstaande toelichting heeft betrekking op de hervormingen in het coalitieakkoord

In het coalitieakkoord zijn voor 2019 geen hervormingen binnen deelprogramma 11.1 opgenomen.

11.2 Communicatie met de burger	Lasten	Baten	Saldo
(Bedrag x 1.000 euro)	88	0	-88

Bestaand beleid	88	0	-88
------------------------	-----------	----------	------------

Onderstaande toelichting heeft betrekking op het bestaande beleid

Toelichting op de lasten van 88 duizend euro:

We hebben 88 duizend euro in de begroting opgenomen voor communicatie in het kader van een herkenbare gemeente ten aanzien van bezwaar, beroep en handhaving van bouwtoezicht.

Programma 12 College, raad en gebiedsgericht Werken

In het programma College, Raad en Gebiedsgericht werken richten we ons op de partners die College en Raad ondersteunen (zoals de griffie en de ombudsman). Daarnaast verantwoorden we in dit programma de financiën van gebiedsgericht werken. Het beleid van gebiedsgericht werken is opgenomen in [Paragraaf 1: Integraal gebiedsgericht werken](#).

De doelstelling(en) en relevante beleidsnota's van het programma staan hieronder. Via het menu hiernaast kom je bij de deelprogramma's met bijhorende beleidsvelden, de financiën en de financiële risico's.

Doelstellingen en relevante beleidsnota's

Voor dit programma's zijn geen beleidsnota's.

Relevante ontwikkelingen

De laatste jaren zijn er diverse landelijke rapporten verschenen over de lokale democratie en de rol van de gemeenteraad. Samen met de gemeenteraad wil de griffie kijken wat dit betekent voor de gemeenteraad en de ondersteuning van de raad. Verder wordt er in de commissie werkwijze raad door de raadsleden zelf nagedacht, met ondersteuning van de griffie, over de eigen rol en taken, het verbeteren en vernieuwen van de eigen werkwijze en het aansluiten bij maatschappelijke ontwikkelingen.

Coalitieakkoord 2019-2022 gezond, groen en gelukkig Groningen

De doelen voor Integraal gebiedsgericht werken zoals in het coalitieakkoord vermeldt, staan in paragraaf 1 [Integraal gebiedsgericht werken](#).

Deelprogramma 12.1 College van Burgemeester en Wethouders en gemeenteraad

Het college van Burgemeester en Wethouders (B&W) komt met heldere voorstellen aan de gemeenteraad, waarin alternatieve scenario's zijn opgenomen. Er wordt goed geluisterd. De omgang in het college van B&W, in de gemeenteraad en met elkaar is collegiaal. Openheid, transparantie, en eerlijkheid kenmerken de houding en het gedrag van het college van B&W en gemeenteraad.

12.1.1 Gemeenteraad en griffie

De griffie ondersteunt de gemeenteraad zo goed mogelijk bij diens werk, niet alleen in logistieke zin, maar ook procesinhoudelijk. Dat betreft de vergaderingen en alles wat daarbij hoort. Verder denkt de griffie mee over de wijze waarop de raad kan meebewegen met diverse maatschappelijke ontwikkelingen.

Hoe staan we ervoor?

In 2019 zal er sprake zijn van een nieuwe gemeenteraad met 45 zetels en zal de heringedeelde gemeente zijn eigen koers gaan varen. In het voorbereidingsjaar 2018 is besloten dat veel besluiten aan de nieuwe raad worden overgelaten, bijvoorbeeld als het gaat om de werkwijze van de raad. Hiervoor is een extern deskundige aangetrokken die zich in 2018 bezighoudt met voorbereidingen op de herindeling. In 2019 is het aan de nieuwe raad om te bepalen of de werkwijze van de oude gemeente Groningen vooralsnog wordt doorgezet, of dat er voor een andere werkwijze wordt gekozen. Ook zal de nieuwe raad moeten bepalen of de raad wil blijven werken met een agendacommissie, begeleidingscommissies en instrumenten als expert meetings en hoorzittingen. Dat geldt ook voor de wijze waarop de rekenkamer zal moeten functioneren en wat de rol en

werkwijze van het audit committee en de accountant moeten zijn. De inzet van de griffie zal uiteraard afgestemd moeten worden op de werkwijze die de raad graag wil. Daar komt bij dat het stadhuis vanaf begin 2019 gerenoveerd gaat worden waardoor er voor twee jaar alternatieve huisvesting gevonden zal moeten worden. Ook daar wordt in 2018 al aan gewerkt en zal dit in 2019 worden voortgezet. De griffie blijft zich inzetten voor het in stelling brengen van de raad voor het zo goed mogelijk (voorbereid) voeren van het politieke debat op hoofdlijnen. Grip op de eigen agenda is daarvoor van groot belang. In ieder geval wil de griffie de basis op orde blijven houden. Dat betekent ook dat de raad kan beschikken over een handig en goed te gebruiken digitaal raadsinformatiesysteem.

Wat willen we bereiken in 2019?

- De raad wordt op belangrijke besluitmomenten in stelling gebracht met adequate informatie, geschikt voor het voeren van een politiek debat op hoofdlijnen;
- De lange-termijnagenda biedt een goed overzicht van de te bespreken agendapunten voor de komende tijd. Daarbij is ook ruimte voor actieve input vanuit de raad;
- De raad maakt duidelijke, afgewogen keuzes ten aanzien van de eigen werkwijze en het inzetten van eigen instrumenten zoals hierboven genoemd;
- De inwoners van de gemeente Groningen weten de raad goed te vinden zodat de betekenis van de raad aan bekendheid wint in de gemeente;
- Na de zomer 2019 is er adequate alternatieve huisvesting voor de raad beschikbaar.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Blijven toezien op inhoudelijk juiste aanlevering van stukken met voor de raad relevante informatie;
- Voor de nieuwe raadsleden wordt een gedegen introductie georganiseerd met inleidingen en achtergrondinformatie op alle belangrijke politieke dossiers;
- Aandacht blijven vragen voor de lange-termijnagenda;
- Voor nieuwe raadsleden een degelijk introductieprogramma organiseren samen met de gemeentelijke organisatie;
- Voorbereiden en uitvoeren van een Europese aanbesteding voor het raadinformatiesysteem. Het streven is om per 1 januari 2020 het nieuwe contract in te laten gaan;
- De basis op orde: goede voorbereiding van alle vergaderingen van raad en commissies, tijdige toezending van stukken;
- Alternatieve vergaderlocaties voor raad en commissies gereed na de zomer 2019.

12.1.2 College van Burgemeester en Wethouders

Het college van Burgemeester en Wethouders (B&W) werkt op basis van het coalitieakkoord en hanteert een bestuursstijl die ruimte geeft aan inbreng, wijziging, verbetering en coproductie met belangenorganisaties, bewoners, deskundigen, ondernemers. Voorstellen worden in een vroeg stadium aan hen voorgelegd. Het college van B&W is daarnaast lid van een aantal externe partijen en samenwerkingsverbanden.

12.1.3 Gemeentelijke Ombudsman

De ombudsman behandelt ter uitvoering van de opdracht van de raad, als externe instantie klachten van burgers over gedragingen van de gemeente, de stichting WIJ en het Noordelijk Belastingkantoor (NBK), voor zover het de inwoners van de gemeente Groningen betreft. De grondslag daarvoor ligt in hoofdstuk 9 van de Algemene wet bestuursrecht. De gedragingen van de verschillende organisaties worden getoetst aan de normen van behoorlijkheid. De ombudsman is onafhankelijk en onpartijdig en heeft oog en oor voor de burgers die er met de betreffende organisatie niet uitkomen.

De Jongerenombudsman heeft een taak in het gehele jeugddomein van de gemeente Groningen, waarbij de jeugd is gedefinieerd van 0 – 23 jaar.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019
Aantal zaken in behandeling bij de gemeentelijke ombudsman	-
Aantal zaken door de gemeentelijke ombudsman afgehandeld	-

Hoe staan we ervoor?

Vanaf 2019 zal de ombudsman, na daartoe noodzakelijke besluitvorming door de gemeenteraad, werkzaam zijn voor de nieuwe gemeente Groningen. Vanwege de herindeling tot de nieuwe gemeente Het Hogeland werkt de ombudsman vanaf 1 januari niet meer voor de gemeente De Marne.

De ombudsman blijft wel de onafhankelijke klachtvoorziening voor de stichting WIJ en voor het Noordelijk Belastingkantoor voor zover het de inwoners van de (nieuwe) gemeente Groningen betreft. Tenslotte zijn de gemeenschappelijke regelingen voor de ARCG, PG&Z en de regeling voor opvang en beschermd wonen bij de ombudsman Groningen ondergebracht.

Vanwege de herindeling en daarmee de uitbreiding van de gemeente en de reeds eerder benodigde en tijdelijk ingezette extra onderzoekscapaciteit heeft de raad van Groningen op 18 juli 2018 ingestemd met de kosten (60.800 euro) voor uitbreiding van de capaciteit. Dit door een voorbeslag op de begroting 2019.

Wat willen we bereiken in 2019?

De Jongerenombudsman heeft de volgende opdracht:

1. Een herkenbaar aanspreekpunt te worden voor jongeren en hun ouders en professionals en organisaties in het jeugddomein.
2. Aan de hand van de opgedane kennis de gemeente een scherp en onafhankelijk beeld te presenteren van de stand van zaken in onze gemeente met betrekking tot de rechten van kinderen, zodat zij talentvol en veilig kunnen opgroeien.
3. Met een voorstel te komen om de 2e-lijns klachtafhandeling in het jeugddomein te verhelderen.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Intervenieren en onderzoeken naar aanleiding van uitingen van onvrede en het informeren van de betrokken organisatie en de burger hierover;
- Verwijzen van burgers naar een juiste instantie als de ombudsman niet bevoegd is;
- Rapporteren aan gemeenteraad, betrokken organisatie en burgers;
- Werken aan bekendheid jongerenombudsman;
- Eerste jaar jongerenombudsman Groningen evalueren conform de van de Raad.

12.1.4 Concernstelposten

Begrotingsposten die nog niet direct aan een beleidsveld (kunnen) worden overgeheveld, worden eerst op het beleidsveld Concernstelposten begroot.

Deelprogramma 12.2 Gebiedsgericht werken

De gebiedsprogramma's zijn te vinden in [Paragraaf 1: Integraal gebiedsgericht werken](#). Deze paragraaf kent een algemeen en een gebiedsspecifiek deel. In het algemene deel gaan we in op het totaalbeeld van de gemeente en beschrijven we de inzet van een aantal budgetten, voor brede inzet in de wijk - zoals wijkcompassen, wijkcommunicatie, democratische vernieuwing en straathoekwerk. Daarna benoemen we per gebied specifieke wijk- en dorpsopgaven en formuleren we op basis hiervan het gebiedsprogramma. We onderscheiden zeven gebieden: [Centrum](#), [Oude Wijken](#), [Zuid](#), [Oost](#), [West](#), [Haren](#) en [Ten Boer](#).

Financiële paragraaf

De basis van de financiële grondslag van de gebiedsprogramma's staat hier in Programma 12 College en Raad en kent een omvang van 5,595 miljoen euro in 2019. Voor een deel bevat het programma de inzet van wijk- en dorpswethoudersbudgetten, daarnaast is er sprake van wijk- en dorpsprojecten -programma's en -activiteiten.

Het basisprogramma wordt als volgt gedekt:

Omschrijving (bedragen x 1.000 euro)	Bedrag
Middelen klein verkeer	200
Middelen beheer en onderhoud	620
Veiligheidsmiddelen (straathoekwerk/stratenaanpak/buurtconciërges)	350
Middelen maatschappelijke participatie	300
Duurzaamheidsmiddelen	200
Middelen armoedebeleid	200
Extra beleid 2016	1.000
Extra beleid 2017	500
Extra beleid 2018	850
Intensivering 2019	1.375
Totaal	5.595

We gaan uit van de volgende verdeling over het algemene programma en de gebied-specifieke delen.

Gebied-specifieke delen (bedragen x 1.000 euro)	Bedrag
Algemeen	1.420
Wijkwethoudersbudget Centrum	200
A-kwartier	400
Wijkwethoudersbudget Oude Wijken	200
Gebiedsprogramma Oude Wijken	250
Wijkwethoudersbudget Zuid	200
Gebiedsprogramma Zuid	250
MFA De Wijert	200
Wijkwethoudersbudget Oost	200
Gebiedsprogramma Oost	250
Heerdenaanpak Beijum	250
Wijkwethoudersbudget West	200
Gebiedsprogramma West	250
Dorpswethoudersbudget Haren	150
Dorpswethoudersbudget Ten Boer	100
Gebiedsgerichte inzet programma's	1.075
Totaal	5.595

Bijdrage(n) verbonden partijen

Vereniging Groninger gemeenten	
Relevante beleidsinformatie	De vereniging behartigt de belangen van 12 Groninger gemeenten. Concreet doet het VGG Bureau dit door te coördineren dat belangen bij elkaar komen, de kennis wordt gedeeld en de projecten worden begeleid. Daarvoor organiseert het VGG Bureau bijeenkomsten, zorgt voor agendering en vastlegging van de afspraken en het onderhouden van het bestuurlijk-ambtelijk netwerk in en buiten de provincie.
Beleidsrisico	geen

Voor meer informatie over de verbonden partijen zie [paragraaf 6 verbonden partijen](#).

Financiën

In dit onderdeel werken wij de financiën behorende bij dit programma uit door het financiële overzicht op het niveau van beleidsveld te geven en daarbij inzichtelijk te maken welke intensiveringen en hervormingen zijn verwerkt. Per deelprogramma geven we een toelichting op de belangrijkste onderdelen van de lasten- en baten.

Financieel overzicht lasten en baten

College, raad en gebiedsg.werk					
Nr	Omschrijving	Primitieve begroting			
		Bedragen x 1.000 euro	2019	2020	2021
Lasten					
12.1	College en Raad	11.751	8.836	8.222	6.799
12.1.1	Raad en griffie	2.619	2.672	2.730	2.790
12.1.2	College	9.783	6.117	6.428	6.591
12.1.3	Ombudsman	369	383	396	418
12.1.4	Concernstelposten	-1.020	-336	-1.331	-2.999
12.2	Gebiedsgericht werken	5.614	4.951	4.321	4.321
12.2.1	Gebiedsgericht werken	5.614	4.951	4.321	4.321
	Totaal	17.365	13.786	12.543	11.119
Baten					
12.1	College en Raad	1.178	1.028	1.108	1.108
12.1.1	Raad en griffie	0	0	0	0
12.1.2	College	0	0	0	0
12.1.3	Ombudsman	4	4	4	4
12.1.4	Concernstelposten	1.174	1.024	1.104	1.104
12.2	Gebiedsgericht werken	165	165	165	165
12.2.1	Gebiedsgericht werken	165	165	165	165
	Totaal	1.343	1.193	1.273	1.273
	Geraamd resultaat voor bestemming	16.021	12.593	11.269	9.846
Reserve mutaties					
	Totaal toevoegingen	8283	4.734	4.314	5.621
	Totaal onttrekkingen	21.333	8.095	5.741	1.663
	Geraamd resultaat na bestemming	2.972	9.232	9.843	13.804

Overzicht intensiveringen voorgaande jaren

12 College, raad en gebiedsgericht werken								
(Bedragen x 1.000 euro)	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)
12.1 College en raad								
Doorwerking bezuiniging Outsourcing ICT naar tarieven	731			1.116				
Doorwerking bezuinigingen op organisatie naar tarieven		1.090						
Aanvulling weerstandsvermogen	1.789		2.159			1.848		
12.2 Gebiedsgericht werken								
Gebiedsgericht werken	1.500			500				
Bijdrage integraal gebiedsgericht werken	850							
Totaal 12 College, raad en gebiedsgericht werken	4.870	1.090	2.159	1.616	0	1.848	0	0

Zie het [financieel meerjarenbeeld](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle intensiveringen voorgaande jaren.

Overzicht hervormingen voorgaande jaren

12 College, raad en gebiedsgericht werken								
	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)
12.1 College en raad								
Verlagen intensiveringsmiddelen		1.000						
Herijking risico grondexploitaties en Meerstad			4.670					
Knelpunten ten laste van weerstandsvermogen	2.821		1.348					
Vrijval areaaluitbreiding (sociaal)		445						
Overige bezuinigingsmaatregelen op de organisatie		8.182						
Totaal 12 College, raad en gebiedsgericht werken	2.821	9.627	6.018	0	0	0	0	0

Zie het [financieel meerjarenbeeld](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle hervormingen voorgaande jaren.

Overzicht intensiveringen Coalitieakkoord 2019-2022

12 College, raad en gebiedsgericht werken								
	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)
12.1 College en raad								
Terugdraaien verlaging intensiveringsmiddelen		1.000						
Bezuiniging dekkingsgraad tarieven cultuur		125						
Uitbreiding college en ondersteuning		251						
12.2 Gebiedsgericht werken								
Gebiedsgericht werken (inc)	300		2.150		2.150		2.150	

Gebiedsgericht werken (struct)		1.257						
Gebiedsgericht werken Haren en Ten Boer	1.075		1.075		1.075		1.075	
Totaal 12 College, raad en gebiedsgericht werken	1.375	2.633	3.225	0	3.225	0	3.225	0

Zie de [financiële knelpunten en ambities 2019](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle aanvullende intensiveringen 2019.

Overzicht hervormingen Coalitieakkoord 2019-2022

12 College, raad en gebiedsgericht werken	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)
12.1 College en raad								
Weerstandsvermogen	12.158							
BTW-voordeel sport		180						
Interne loon- en prijscompensatie			1.600		3000			4.700
Incidentele vrijval weglekbudget	1.000							
Areaaluitbreiding sociaal	400			200				
Herindelingsbudget (dekking OZB-compensatie)	650		380		110			
Saldo financieel perspectief	-4.887		2.073		4.078		-1.353	
Inzet rekeningresultaat 2018	4.413							
12.2 Gebiedsgericht werken								
Ingroeitaakstelling organisatie (inc)	1.075		1.075		1.075		1.075	
Ingroeitaakstelling organisatie (struct)			627			1.257		
Totaal 12 College, raad en gebiedsgericht werken	14.809	180	5.755	200	8.263	1.257	-278	4.700

Ga naar [hervormingen 2019-2022](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle hervormingen

Integrale financiële toelichtingen begroting 2019

12.1 College en Raad	Lasten	Baten	Saldo
(Bedrag x 1.000 euro)	11.751	1.178	-10.573

Bestaand beleid	2.841	1.303	-1.538
------------------------	--------------	--------------	---------------

Toelichting op de lasten van 2,8 miljoen euro:

De lasten voor de Raad en Griffie zijn begroot op 2,6 miljoen euro. Voor het College van Burgemeester en Wethouders is inclusief de ondersteuning een bedrag van 3,4 miljoen euro begroot. De inzet en ondersteuning van de ombudsman bedraagt 0,4 miljoen euro. Voor flankerend beleid is een bedrag van 1,7 miljoen euro beschikbaar. De kosten voor de gemeentelijke herindeling zijn in 2019 begroot op 3,5 miljoen euro. Voor de inzet van trainees, stadstalenten en verjonging is een budget van 1,0 miljoen euro beschikbaar.

Het saldo van de nog te realiseren bezuinigingen is 1,9 miljoen euro (negatieve last). Dit bevat een jaarlijks te realiseren taakstelling op externe inleen personeel, het verlagen van intensiveringsmiddelen en een taakstelling op de cultuurtarieven. Bij bezuinigingen met effect op de tarieven voor de burger is een restant weglekbudget van 1,0 miljoen euro beschikbaar. Verder is voor areaaluitbreiding voor het sociaal domein een bedrag van 0,4 miljoen euro beschikbaar. Voor accountantskosten is 0,4 miljoen euro opgenomen.

Per saldo geeft het meerjarenbeeld voor 2019 een negatief resultaat van 9,7 miljoen die bij dit programma naar voren komt.

Toelichting op de baten van 1,3 miljoen euro:

We verwachten vanuit het BTW compensatiefonds een bate van 1,2 miljoen euro door te declareren BTW riolering.

Coalitieakkoord 2019-2022	8.910	-125	9.035
gezond, groen en gelukkig			
Groningen			

Onderstaande toelichting heeft betrekking op de intensiveringen in het coalitieakkoord

Toelichting op de lasten van 1,3 miljoen euro:

Bij de begroting 2018 is het voorstel gedaan om vanaf 2019 de intensiveringsmiddelen structureel met 1 miljoen euro te verlagen. Deze verlaging draaien we terug omdat we de intensiveringen op de gebieden economie, sport, wonen, verkeer, werk en leren willen continueren.

De uitbreiding van het college leidt tot extra kosten van structureel 251 duizend euro op dit deelprogramma (totaal 800 duizend euro), 549 duizend euro wordt toegelicht bij programma 14.

Toelichting op de lagere baten van 125 duizend euro:

In het coalitieakkoord 2015-2018 is een besparing van 1 miljoen euro opgenomen op dekkingsgraad tarieven. De realisatie op de culturele tarieven is niet haalbaar gebleken, daarom wordt de bezuiniging van 125 duizend euro op dekkingsgraad tarieven cultuur teruggedraaid.

Onderstaande toelichting heeft betrekking op de hervormingen in het coalitieakkoord

Toelichting op de lagere lasten van 2,2 miljoen euro:

We hebben een jaarlijks budget beschikbaar voor het opvangen van bezuinigingen die weglekken via de doorrekening naar lagere tarieven. Bij het opstellen van de tarievennota 2019 is gebleken dat het structurele weglekbudget van 1 miljoen euro incidenteel kan vrijvallen in 2019.

Voor het verzachten van de harmonisatie van OZB tarieven voor niet-woningen zetten we in 2019 650 duizend euro vanuit herindelingsbudget in voor de OZB-compensatie.

Van het beschikbare budget voor areaaluitbreiding (sociaal) is bij het opstellen van de begroting 2018 voorgesteld om 328 duizend euro van het beschikbare budget van 878 duizend euro vrij te laten vallen. Daarmee resteert een structureel bedrag van 550 duizend euro per jaar voor areaaluitbreiding (sociaal). We schatten in dat van dit bedrag in 2019 nog eens 400 duizend euro kan vrijvallen.

De inkomsten uit sport hoeven per 1 januari 2019 niet meer worden belast met btw. De tarieven zijn in 2019 gehandhaafd waardoor er 180 duizend euro extra inkomsten worden gegenereerd, conform uw amendement hebben wij deze middelen ingezet voor het programma Sport.

Ter dekking van zowel het negatieve saldo van 9,7 miljoen euro van het meerjarenbeeld als ook ter algemene dekking van de begroting 2019 is weerstandsvermogen en een deel van het verwachte rekeningresultaat 2018 ingezet. In totaal gaat dit om het bedrag van 11,7 miljoen euro.

12.2 Gebiedsgericht werken	Lasten	Baten	Saldo
(Bedrag x 1.000 euro)	5.614	165	-5.449

Bestaand beleid	4.057	165	-3.892
------------------------	--------------	------------	---------------

Toelichting op de lasten van 4,1 miljoen euro:

Voor de uitvoering van de gebiedsagenda's is 2,8 miljoen euro begroot. De bedrijfsvoering van gebiedsgericht werken via gebiedszaken bedraagt 1,3 miljoen euro.

Coalitieakkoord 2019-2022	1.557	0	-1.557
gezond, groen en gelukkig			
Groningen			

Onderstaande toelichting heeft betrekking op de intensiveringen in het coalitieakkoord

Toelichting op de lasten van 2,6 miljoen euro:

Gebiedsgericht werken is een belangrijk instrument om burgerbetrokkenheid en zeggenschap bij gemeentelijk beleid te bevorderen en ondersteunen. Daarnaast jagen we hiermee een integrale gemeentelijke aanpak van opgaven in wijken aan. Voor de uitvoering van de programma's stellen we in 2019 300 duizend euro incidenteel en 1,3 miljoen euro structureel beschikbaar. Daarnaast stellen we 1,1 miljoen euro beschikbaar voor het onderbrengen van Haren en ten Boer bij gebiedszaken.

Onderstaande toelichting heeft betrekking op de hervormingen in het coalitieakkoord

Toelichting op de lagere lasten van 1,1 miljoen euro:

Voor gebiedsgericht werken stellen we middelen beschikbaar door bestaande budgetten te verschuiven. Als ingroei taakstelling voor de organisatie houden we rekening met een incidenteel bedrag van 1,1 miljoen euro voor 2019.

Zie de [Toelichting op reserves](#) bij het verloopoverzicht reserves 2019 voor een nadere toelichting op de reserve mutaties.

Financiële risico's

Deze risico's hebben betrekking op meerdere programma's. Wij hebben ervoor gekozen ze op dit programma te plaatsen.

Naam risico	Niet halen bezuinigingen
Programma	Alle programma's
Omschrijving	<p>Om het tekort in het meerjarenbeeld 2014-2021 op te lossen is bij de begrotingen tot en met 2017 een pakket aan bezuinigingsmaatregelen opgesteld van gemiddeld 20 miljoen euro. We moeten er rekening mee houden dat we niet alle voorgenomen bezuinigingen volledig en/of in het gewenste tempo realiseren. We hebben bij de begroting 2019 het risico van elke bezuinigingsmaatregel afzonderlijk beoordeeld. Het risico komt daarmee in 2019 op 4,4 miljoen euro. In de jaren 2020-2022 ligt het risico net onder de 6,0 miljoen euro. Bij het bepalen van het risico is per maatregel rekening gehouden met de kans van optreden. Voor de bepaling van het benodigd weerstandsvermogen wordt de uitkomst daarom volledig (=100%) meegenomen.</p> <p>In het nieuwe coalitie akkoord zijn twee taakstellingen opgenomen die in de komende jaren moet worden gerealiseerd. Het gaat om een taakstelling op het niet volledig doorgeven van loon- en prijsontwikkelingen en een taakstelling op het verminderen van taken. De taakstellingen lopen op naar 9,7 miljoen euro in 2022 (3,6 miljoen euro in 2020 en 6,5 miljoen euro in 2021).</p> <p>Taakstelling loon- en prijsstijgingen In het coalitieakkoord is afgesproken voor een periode van 3 jaar geen volledige loon- en prijscompensatie toe te passen. Dit leidt tot een efficiency taakstelling op de organisatie van 1,6 miljoen euro in 2020, 3,0 miljoen euro in 2021 en 4,7 miljoen euro vanaf 2022. Gelet op de nog openstaande taakstellingen op de organisatie, is een nieuwe taakstellingen moeilijker te realiseren. We houden daarom rekening met een risico van 50% van de omvang van de taakstelling.</p> <p>Taakstelling organisatie – taken Daarnaast is in coalitieakkoord een bezuinigingstaakstelling op taken opgenomen (2 miljoen euro in 2020, 3,5 miljoen euro in 2021 en 5,0 miljoen euro vanaf 2022). De invulling hiervan moet nog worden bepaald. In het weerstandsvermogen houden we rekening met een risico dat in 2020 en 2021 niet alle bezuinigingen direct gerealiseerd kunnen worden (voor 2020 50% en 2021 25% van de taakstelling).</p>
Risicobedrag 2019	4,4 miljoen euro
Kans 2019	100%
Risicobedrag 2020	9,5 miljoen euro incidenteel
Kans 2020	50%-100%
Risicobedrag 2021	12,2 miljoen euro
Kans 2021	25%-100%
Risicobedrag 2022	10,3 miljoen euro
Kans 2022	50%-100%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Begroting 2014
Actie	We sturen actief op realisatie van de maatregelen.

Naam risico **Risico verstrekte leningen en garanties**

Programma	Divers
Omschrijving	<p>In het Treasurystatuut staat dat de verstrekking van leningen of garanties aan derden alleen is toegestaan vanuit de publieke taak. Het verstrekken van een lening of het afgeven van een garantie leidt voor de gemeente tot een risico dat de derde niet aan de verplichtingen kan voldoen. Gemiddeld genomen houden we rekening met een risico van 8% van de omvang van de lening/garantie. Per geval wordt het risico afzonderlijk beoordeeld en gewaardeerd. In dit risico zijn alle aan verstrekte leningen / garanties opgenomen.</p> <p>Lening Euroborg De Euroborg NV heeft één huurder, waardoor het risico bestaat dat de Euroborg NV niet aan haar financiële verplichtingen kan voldoen richting de gemeente Groningen. De omvang van het risico is gebaseerd op de omvang van de lening van de gemeente aan Euroborg NV vermindert met de taxatiewaarde.</p> <p>Lening Topsportzorgcentrum We hebben een lening verstrekt aan de NV Euroborg voor het realiseren van het Topsportzorg centrum. Bij het realisatiebesluit Topsportzorgcentrum hebben we aangegeven dat deze lening niet leidt tot een noodzaak het gemeentelijk weerstandsvermogen aan te vullen. De omvang van de lening is niet hoger dan de executiewaarde van het stadion (=70% van de investeringsom). Uit het meest recent gedeelde kastroom overzicht van Euroborg NV, blijkt dat het TsZC afgelost kan zijn in 2023 (bij gelijkblijvende renteverwachtingen). Gezien de courantheid van het gebouw en de langjarige huurcontracten met o.a. VNO-NCW/MKB-Noord, geven ook de actuele ontwikkelingen geen aanleiding voor deze lening weerstandsvermogen aan te houden.</p> <p>Lening Warmtestad Het risico van de lening aan Warmtestad is meegenomen in het risico gemeentelijk aandeel Warmtestad.</p> <p>Verstrekte leningen Haren De gemeente Haren heeft in het verleden een garantie afgegeven op een door de gemeente overgedragen leningen portefeuille van circa 2,5 miljoen euro. Daarnaast heeft de gemeente Haren nog circa 0,9 miljoen euro aan geldleningen uitstaan. Bij het bepalen van het risico houden we rekening met een kans van optreden van 10%. Het risico komt hiermee op 0,3 miljoen euro.</p> <p>Lening zwembad Scharlakenhof De gemeente Haren heeft een lening van 0,7 miljoen euro verstrekt aan de stichting die zwembad Scharlakenhof exploiteert. De restant-hoofdsom van de lening bedraagt 0,4 miljoen euro. De aflossing over 2018 moet nog ontvangen worden. In verband met de opschorting van de subsidie in verband met het niet voldoen aan een subsidievoorwaarde (leveren jaarrekening met accountantsverklaring) kunnen de aflossing en rente op de verstrekte lening niet worden verrekend met de subsidie. Aangezien de in rekening gebrachte aflossings- en rentebedragen ook niet door betaling zijn voldaan, is er een betalingsachterstand ontstaan. Het risico op oninbaarheid is daardoor toegenomen. We schatten het risico hoog in en hanteren een kans van 75%. Het risico komt hiermee op 300 duizend. Bij ontvangen aflossingen van de stichting vermindert het risico.</p> <p>Verstrekte garanties Ten Boer De gemeente Ten Boer heeft een garantie verstrekt aan de Stichting Biblionet. Voor het bepalen van de omvang van het risico houden we rekening met de omvang van de verstrekte garantie van 884 duizend en een kans van 25%.</p> <p>Garantie op leningen van GEM Haren Noord Het risico is afzonderlijk opgenomen (onderdeel ruimtelijk domein)</p> <p>De omvang van de hierboven genoemde leningen waarvoor een risico is opgenomen bedraagt 11,4</p>

	miljoen euro euro. Rekening houdend met de kans van optreden houden we rekening met een risico van 2,6 miljoen euro. Door aflossingen neemt dit de komende jaren met circa 0,2 miljoen euro af.
Risicobedrag 2019	2,6 miljoen euro
Kans 2019	100%
Risicobedrag 2020	2,4 miljoen euro
Kans 2020	100%
Risicobedrag 2021	2,2 miljoen euro
Kans 2021	100%
Risicobedrag 2022	2,1 miljoen euro
Kans 2022	100%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Jaarrekening 2006
Actie	Met het aflossen van de leningen, loopt het risico jaarlijks terug. Als enig aandeelhouder van de Euroborg NV monitoren wij de NV. Daarnaast houden we toezicht op de financiële situatie bij de huurder van het stadion (FC Groningen). Hiertoe bespreken we twee keer per jaar de stand van zaken met de directie van FC Groningen. Ter beheersing van het risico van de verstrekte lening aan het zwembad Scharlakenhof hebben we een extern toezichthouder gevraagd toezicht te houden op de financiële situatie van het zwembad.

Naam risico	Risico vastgoed
Programma	Divers
Omschrijving	<p>In dit risico zijn diverse risico's op het gebied van vastgoed opgenomen.</p> <p>Niet verkopen panden voor dekking kapitaallasten VMBO Noord-oost / west De raad besloot op 29 september 2010 vijf percelen te verkopen en de opbrengst (geraamd op 6,1 miljoen euro euro) in te zetten voor de dekking van kapitaallasten van de nieuw gerealiseerde vmbo-scholen. Van de 6,1 miljoen euro moet nog 1 miljoen euro worden gerealiseerd. De dekking van de kapitaallasten van 61 duizend is daarmee nog niet gerealiseerd en wordt als risico meegenomen.</p> <p>Lagere opbrengst te verkopen vastgoed De gemeente Haren hield rekening met een risico dat de boekwaarde van het te verkopen vastgoed niet kan worden terugverdiend. Het risicobedrag is bepaald op 20% van de boekwaarde (35.000) met een kans van 25%.</p> <p>Waardering gemeentehuis Haren en Ten Boer Het gemeentehuis in Haren heeft een relatief hoge boekwaarde (boven de 10 miljoen euro). Zolang het maatschappelijk vastgoed blijft hoeft deze boekwaarde niet te worden verlaagd. Indien (een deel van) de bestemming wordt gewijzigd naar een bedrijfseconomische functie, zal de boekwaarde verlaagd moeten worden. Vooralsnog is daarvan geen sprake, daarom houden we rekening met een pm risico. De boekwaarde van het gemeentehuis in Ten Boer ligt boven de marktwaarde. Bij verkoop of functieverandering zal het noodzakelijk zijn de waarde naar beneden bij te stellen. Omdat er een relatie ligt met een bezuinigingstaakstelling op het gemeentehuis, houden we hier wel rekening met een risico van 230.000 (en een kans van optreden van 50%).</p> <p>Boerderij en woning Woldwijk Bij de verwerving van de gronden Woldwijk in 2006/2007 zijn ook de boerderij en bijbehorende woning gekocht. We houden rekening met een risico voor het 200.000 met een kans van 30%. De openbare basisschool De Lessenaar te Ten Post is in 2014 gesloten, waardoor het gebouw is teruggevallen naar de gemeente. Voor het bepalen van het benodigd weerstandsvermogen houden</p>

	<p>we rekening met een risico van 50.000 met een kans van 30%.</p> <p>Meerweg</p> <p>De aanleg van de infrastructuur is in 2015 afgerond. De gemeente loopt nog een risico bij de verkoop van gronden aan particuliere ontwikkelaars. Het risico is bepaald op 20% van de boekwaarde (87.000) en een kans van 25%.</p>
Risicobedrag 2019	61 duizend euro structureel 602 duizend euro incidenteel
Kans 2019	75% 25%-30%
Risicobedrag 2020	61 duizend euro structureel 602 duizend euro incidenteel
Kans 2020	75% 25%-30%
Risicobedrag 2021	61 duizend euro structureel 602 duizend euro incidenteel
Kans 2021	75% 25%-30%
Risicobedrag 2022	61 duizend euro structureel 602 duizend euro incidenteel
Kans 2022	75% 25%-30%
Structureel/Incidenteel	Structureel en incidenteel
1e signaleringsmoment	Augustus 2014
Actie	Dekking van de resterende kapitaallasten voor het VMBO wordt momenteel gevonden binnen het budget onderwijshuisvesting. Dat kan alleen zolang er nog reserve is. De reserve staat wel onder druk

Naam risico	Fiscale risico's
Programma	Alle programma's
Omschrijving	<p>Vennootschapsbelasting</p> <p>Vennootschapsbelasting is een belasting die wordt geheven over de fiscale winst welke door een onderneming is behaald. Met ingang van 1 januari 2016 is de gemeente Vennootschapsbelastingplichtig bij economische activiteiten waarbij de gemeente in concurrentie treedt (of kan treden) met de markt en daarmee winst behaald. Van deze activiteiten zal de fiscale winst moeten worden bepaald. De gemeente doet voor alle activiteiten die fiscaal als onderneming worden aangemerkt gezamenlijk één aangifte. Daardoor kunnen verliezen bij één onderneming worden gesaldeerd met winsten van andere ondernemingen. Indien geconsolideerd een winst wordt behaald dient maximaal 25% vennootschapsbelasting worden betaald. De gemeente Groningen heeft ter voorbereiding op de invoering haar Vpb activiteiten in beeld gebracht en heeft ondersteund door externe fiscale deskundigheid een inschatting gemaakt van de Vpb effecten. Binnen de organisatie hebben we de relevante systemen ingericht en zijn processen beschreven. Hiermee borgen we dat nieuwe activiteiten worden getoetst op mogelijke Vpb effecten.</p> <p>Op grond van deze inventarisaties hebben we onze aanvankelijke inschattingen van te betalen Vpb voor de grondexploitaties, het parkeerbedrijf, Stadsbeheer en overige gemeentelijke activiteiten nader aangescherpt.</p> <p>De grootste verwachte gevolgen komen uit het parkeerbedrijf en de grondexploitatie Meerstad. Samen met een externe fiscalist hebben we de consequenties voor de grondexploitaties en het parkeerbedrijf in beeld gebracht. Er hebben in 2016 gesprekken plaatsgevonden met de belastingdienst over de aanpak en gemaakte keuzes. Voor het Parkeerbedrijf verwachten wij geen</p>

fiscale winst. Voor Meerstad wordt op langere termijn wel een fiscale winst verwacht. De juridische constructie van Meerstad (CV/BV) maakt dat Meerstad moet worden opgenomen in de aangifte VPB van de gemeente Groningen. Voor de aangifte over het boekjaar 2016 is uitstel aangevraagd. We verwachten als gemeente in totaliteit geen VPB te hoeven betalen in de eerste jaren. Het risico bestaat echter dat de Belastingdienst anders zal oordelen over de feiten. Het is derhalve wel van belang om dit risico te blijven volgen. Voor de berekening van het weerstandsvermogen is het risico op 0 gezet.

Bij het bepalen van het weerstandsvermogen voor Haren werd rekening gehouden met een risico voor controles belastingdienst en een risico voor te betalen vennootschapsbelasting.

Voor mogelijke controles van de belastingdienst hield Haren rekening met een structureel risico van 50.000 structureel met een kans van 50%. Voor de vennootschapsbelastingplicht voor werd rekening gehouden met een structureel risico van 200.000 met een kans van 75%.

Vooralsnog handhaven we deze risico's. Bij de begroting 2020 maken we een nieuwe inschatting.

Wijziging in BTW regelgeving

Het Rijk gaat het Sportbesluit afschaffen per 2019. De kans op herziening van de BTW op oude investeringen lijkt klein omdat het kabinet heeft aangegeven dat met het vervallen van het sportbesluit geen bezuiniging beoogt. Het gaat om een aanpassing naar Europese regels. De verwachting is daarom dat voor de wijziging van de sportvrijstelling een overgangsregeling komt voor bestaande situaties zodat geen herzienings-BTW hoeft te worden terugbetaald. Voor de BTW op de exploitatie komt een specifieke uitkering die voor 1 december 2018 voor de begroting van 2019 moet worden aangevraagd. Nadien zal worden afgerekend op basis van de jaarrekening (SiSa). Het is nog niet helder of er structureel genoeg compensatie komt voor de extra (btw) kosten. Immers er kan door de gemeenten veel meer worden aangevraagd dan beschikbaar (152 miljoen euro).

BTW-beschermingsbewind

Voor de uitvoering van beschermingsbewind aan klanten die geen recht hadden op een vergoeding uit de Bijzondere Bijstand, verwachten wij nog de BTW over de afgelopen vijf jaar te moeten afdragen. Het totaalbedrag aan nog af te dragen BTW op grond van de in rekening gebrachte kosten bedraagt 260.000. Het is nog niet bekend welk deel van deze groep gebruikt heeft gemaakt van beschermingsbewind omdat zij in een schuldsituatie verkeerden en daarvoor tot de doelgroep van schuldhulpverlening behoorden. In dat geval hoeft namelijk geen BTW afdracht plaats te vinden. We hebben een inschatting gemaakt en komen op een risico bedrag van 100.000 duizend euro met een kans van 75%. De belastingdienst mag over een periode van maximaal 5 jaar verrekenen. We gaan ervan uit dat belastingdienst haar onderzoek in 2019 afrondt.

Terugvordering BTW op re-integratietrajecten

De BTW op kosten voor re-integratietrajecten is vanaf de instelling van het BTW-compensatiefonds verrekend met de Belastingdienst. Naar aanleiding van een uitspraak van de rechtbank van 13 juli 2011 over het verrekenen van BTW op individuele re-integratieactiviteiten is sprake van een risico. In juni 2012 hebben wij informatie ontvangen dat de verrekening van btw wellicht voor een deel niet mogelijk is. Het niet verrekenbare deel zou mogelijk 2/3 deel uitmaken van het totaal. Als uiteindelijk blijkt dat de BTW ten onrechte is verrekend met het BTW-compensatiefonds, kan dit betekenen dat een deel van de btw over de jaren 2012-2016 moeten worden terugbetaald. Het totaal verrekende bedrag over de genoemde periode bedraagt circa 2 miljoen euro.

In het land tekent zich het beeld af dat terugvordering waarschijnlijk niet aan de orde zal zijn omdat de belastingdienst daarvoor onvoldoende grond heeft. Dit wordt door de fiscalisten bevestigd. Wij streven ernaar om de afrekening met de belastingdienst in 2019 af te ronden, maar zijn daarbij afhankelijk van de snelheid waarmee de belastingdienst dit punt gaat oplossen. Het oorspronkelijke risicobedrag is verlaagd omdat bij afwikkeling in 2018 de jaren 2011 en 2012 verjaard zijn.

Inmiddels heeft de Rechtbank Den Haag in november 2017 geoordeeld dat de BTW die drukt op de betreffende re-integratietrajecten wel volledig compensabel is. Volgens de rechtbank vormen de re-integratiekosten in beginsel geen kosten die betrekking hebben op individuele derden. Dat een re-integratietraject activiteiten bevat die gericht zijn op de uitkeringsgerechtigde maakt dat niet anders.

	Volgens de rechtbank kan een uitkeringsgerechtigde ook zonder re-integratie mogelijk baat hebben bij die activiteiten, zoals trajectbegeleiding, werknemersvaardigheden, nazorg en sociale activering, maar dat betekent niet dat de re-integratietrajecten niet zijn bestemd voor het eigen gebruik van de gemeente. De gemeente neemt de re-integratiediensten af met als doel de uitkeringsuitgaven te verlagen waarmee de collectiviteit van inwoners van de gemeente is gediend. De Belastingdienst heeft hoger beroep ingesteld tegen de uitspraak van Rechtbank Den Haag. Zolang de procedure loopt noemen we het risico in de paragraaf weerstandsvermogen. We kunnen echter geen betrouwbare inschatting van het risico bedrag en kans van optreden maken. Daarom hebben we het risico voor de berekening van het weerstandsvermogen op 0 gezet.
Risicobedrag 2019	100 duizend euro structureel 250 duizend euro incidenteel
Kans 2019	50%-75%
Risicobedrag 2020	100 duizend euro structureel 250 duizend euro incidenteel
Kans 2020	50%-75%
Risicobedrag 2021	100 duizend euro structureel 250 duizend euro incidenteel
Kans 2021	50%-75%
Risicobedrag 2022	100 duizend euro structureel 250 duizend euro incidenteel
Kans 2022	50%-75%
Structureel/Incidenteel	Structureel en incidenteel
1e signaleringsmoment	Divers (geen nieuwe risico's opgenomen)
Actie	Voor het risico als gevolg van de wijzigingen in de BTW regelgeving hebben we de financiële gevolgen aangeleverd bij het VNG. We volgen de ontwikkelingen op rijksniveau.

Naam risico Programma	Stijging pensioenpremie Alle programma's
Omschrijving	Het bestuur van het pensioenfonds ABP waarschuwt voor het risico dat de pensioenpremie volgend jaar moet stijgen. De totale loonontwikkeling hebben we voor 2019 eerder ingeschat op 3,13 procent. Dit cijfer komt in de richting van de CEP-raming van het CPB van 22 maart (3,4 procent). De verwachte stijging van de ABP-premie kunnen we mogelijk opvangen door een meevaller op het CAO-percentage en overige sociale premies. Gelet op de onzekerheid of en in welke mate een stijging van de pensioenpremie zich gaat voordoen nemen we in de begroting 2019 een risico op. Het gaat om een structureel risico van 2 miljoen euro en een kans van optreden van 50%.
Risicobedrag 2019	2 miljoen euro
Kans 2019	50%
Risicobedrag 2020	2 miljoen euro
Kans 2020	50%
Risicobedrag 2021	2 miljoen euro
Kans 2021	50%
Risicobedrag 2022	2 miljoen euro
Kans 2022	50%
Structureel/Incidenteel	Structureel
1e signaleringsmoment	Begroting 2017

Naam risico Programma	Incidenteel gedekte investeringen Divers
--------------------------	---

Omschrijving	<p>In het verleden zijn in Haren voorzieningen gerealiseerd waarvan de investeringskosten werden gedekt ten laste van reserves dan wel subsidies. Ook is een onbekend aantal activa zonder boekwaarde, waarvoor op termijn vervanging onontkoombaar is. Iedere vervanging van dergelijke activa leidt dus tot een toename van de kapitaallasten, waarvoor op geen middelen beschikbaar zijn in de begroting.</p> <p>Het risico is ingeschat op 100.000 structureel met een kans van 25%.</p>
Risicobedrag 2019	100 duizend euro
Kans 2019	25%
Risicobedrag 2020	100 duizend euro
Kans 2020	25%
Risicobedrag 2021	100 duizend euro
Kans 2021	25%
Risicobedrag 2022	100 duizend euro
Kans 2022	25%
Structureel/Incidenteel	Structureel
1e signaleringsmoment	
Actie	

Programma 13 Algemene inkomsten en post onvoorzien

In dit programma verantwoorden we de inkomsten zoals het gemeentefonds, de belastingen, de rente reserves, dividenden en post onvoorzien.

De doelstelling(en) en relevante beleidsnota's van het programma staan hieronder. Via het menu hiernaast kom je bij de bijdrage van verbonden partijen, de deelprogramma's met bijhorende beleidsvelden, de financiën en de financiële risico's.

Doelstellingen en relevante beleidsnota's

We willen de algemene inkomsten en onvoorzien uitgaven zo zorgvuldig mogelijk begroten.

Voor dit programma zijn geen beleidsnota's.

Deelprogramma 13.1 Algemene inkomsten en post onvoorzien

We begroten onze onroerend zaakbelasting, de roerende zaakbelasting, de hondenbelasting, overige belastingen, het saldo van de financieringsfunctie, het gemeentefonds, de rente van reserves van voldoende omvang en de dividenden zo zorgvuldig mogelijk.

(baten)	2019	2020	2021	2022
(bedragen x 1.000 euro)				
Onroerend zaakbelasting	79.053	81.772	84.258	87.099
Roerende zaakbelasting	78	80	82	84
Hondenbelasting	999	1.025	1.048	1.076
Overige belastingen	1.676	2.116	2.116	2.116
Saldo financieringsfunctie	2.148	3.487	4.366	6.668
Gemeentefonds	528.547	538.003	548.413	559.570
Rente reserves	-38	-38	-38	-38
Dividenden	2.397	960	960	960
Totaal Baten	614.598	627.405	641.205	657.535

(Lasten)	2019	2020	2021	2022
Compensatieregeling OZB	1.350	1.080	810	540
Post Onvoorzien	166	166	166	166
Diverse uitvoeringslasten	2.746	2.822	2.741	2.822
Te betalen Vpb	0	0	0	0
Totaal lasten	4.262	4.068	3.717	3.528
Totaal	610.598	623.337	637.488	654.007

Voor een uitgebreide toelichtingen verwijzen we naar de volgende paragrafen:

- Voor belastingen verwijzen wij naar [Paragraaf 8: Lokale heffingen](#);
- Voor de rente-effecten en dividenden verwijzen wij naar [Paragraaf 5: Financiering](#);

Voor het gemeentefonds verwijzen wij naar de [Financiële positie 1: Financieel Meerjarenbeeld](#).

Bijdrage(n) verbonden partijen

BNG NV	
Relevante beleidsinformatie	De missie van de bank is duurzaam bij te dragen aan het laag houden van de kosten van maatschappelijke voorzieningen voor de burger. Het openbaar belang is een bank van en voor overheden en instellingen voor het maatschappelijk belang.
Beleidsrisico	Het risico met betrekking tot de waardering van de aandelen is zeer klein. Het uitkeringspercentage met ingang van 2018 is verhoogd naar 50%. De eigen vermogen positie van de bank is in het recente verleden versterkt. Het resultaat zal in de nabije toekomst gevoelig blijven voor politieke, economische en monetaire ontwikkelingen..

Oiko Credit	
Relevante beleidsinformatie	Het jaarlijkse dividend wordt omgezet in aandelen. In 2019 is hierdoor het aantal participaties op 59.12 uitgekomen.
Beleidsrisico	Geen.

Voor meer informatie over de verbonden partijen zie [paragraaf 6 verbonden partijen](#).

Financiën

In dit onderdeel werken wij de financiën behorende bij dit programma uit door het financiële overzicht op het niveau van beleidsveld te geven en daarbij inzichtelijk te maken welke intensiveringen en hervormingen zijn verwerkt. Per deelprogramma geven we een toelichting op de belangrijkste onderdelen van de lasten- en baten.

Financieel overzicht lasten en baten

Alg. inkomsten en post onvoorzien					
Nr	Omschrijving	Primitieve begroting			
		Bedragen x 1.000 euro	2019	2020	2021
Lasten					
13.1	Algemene inkomsten en post onv	43.024	41.434	38.891	34.540
13.1.1	Onroerend zaakbelasting	3.780	3.586	3.385	3.196
13.1.2	Roerend zaakbelasting	0	0	0	0
13.1.3	Hondenbelasting	81	81	81	81
13.1.4	Logiesbelasting	1	1	1	1
13.1.5	Saldo financieringsfunctie	38.762	37.366	35.024	30.862
13.1.7	Post onvoorzien	166	166	166	166
13.1.8	Rente reserves	0	0	0	0
13.1.9	Dividend	234	234	234	234
	Totaal	43.024	41.434	38.891	34.540
Baten					
13.1	Algemene inkomsten en post onv	653.622	664.772	676.380	688.547
13.1.1	Onroerend zaakbelasting	79.053	81.772	84.258	87.099
13.1.2	Roerend zaakbelasting	78	80	82	84
13.1.3	Hondenbelasting	999	1.025	1.048	1.076
13.1.4	Logiesbelasting	1.676	2.116	2.266	2.266
13.1.5	Saldo financieringsfunctie	40.910	40.853	39.391	37.530
13.1.6	Gemeentefonds	528.547	538.003	548.413	559.570
13.1.8	Rente reserves	-38	-38	-38	-38
13.1.9	Dividend	2.397	960	960	960
	Totaal	653.622	664.772	676.380	688.547
	Geraamd resultaat voor bestemming	-610.599	-623.338	-637.489	-654.008
Reserve mutaties					
	Totaal toevoegingen	0	0	0	0
	Totaal onttrekkingen	0	0	0	0
	Geraamd resultaat na bestemming	-610.598	-623.338	-637.489	-654.007

Overzicht hervormingen voorgaande jaren

12 College, raad en gebiedsgericht werken								
	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)
12.1 College en raad								
Verlagen intensiveringsmiddelen		1.000						
Herijking risico grondexploitaties en Meerstad			4.670					
Knelpunten ten laste van weerstandsvermogen	2.821		1.348					
Vrijval areaaluitbreiding (sociaal)		445						
Overige bezuinigingsmaatregelen op de organisatie		8.182						
Totaal 12 College, raad en gebiedsgericht werken	2.821	9.627	6.018	0	0	0	0	0

Zie het [financieel meerjarenbeeld](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle hervormingen voorgaande jaren.

Overzicht intensiveringen Coalitieakkoord 2019-2022

13 Algemene inkomsten en post onvoorzien								
	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)
13.1 Algemene inkomsten en post onvoorzien								
Compensatie OZB woningen Haren & Ten Boer	1.350		1.080		810		540	
Totaal 13 Algemene inkomsten en post onvoorzien	1.350	0	1.080	0	810	0	540	0

Zie de [financiële knelpunten en ambities 2019](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle aanvullende intensiveringen 2019.

Overzicht hervormingen Coalitieakkoord 2019-2022

13 Algemene inkomsten en post onvoorzien								
	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)
13.1 Algemene inkomsten en post onvoorzien								
Volumestijging OZB	300		600		900			1.200
OZB verhoging woningen (10%)		3.250						
OZB niet-woningen (tarief oude gemeente Groningen)		700						
Gebruik openbare ruimte (precario en abri's)						150		
Toeristenbelasting				440				
Totaal 13 Algemene inkomsten en post onvoorzien	300	3.950	600	440	900	150	0	1.200

Ga naar [hervormingen 2019-2022](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle hervormingen

Integrale financiële toelichtingen begroting 2019

13.1 Algemene inkomsten en post onvoorzien	Lasten	Baten	Saldo
(Bedrag x 1.000 euro)	43.024	653.622	610.598

Bestaand beleid	41.674	649.372	607.898
------------------------	---------------	----------------	----------------

Onderstaande toelichting heeft betrekking op het bestaande beleid

Toelichting op de lasten van 41,7 miljoen euro:

Bij de financieringsfunctie van de gemeente hebben we een rentelast van 38,8 miljoen euro begroot. De externe lasten worden berekend aan de hand van reeds afgesloten leningen en een prognose voor nog aan te trekken leningen op basis van de investeringsplannen. De direct toe te wijzen lasten aan de uitvoering van de Onroerende zaakbelasting (OZB) bedragen 2,2 miljoen euro. De lasten van deelnemingen (Wonen boven winkels, Euroborg, Martiniplaza, Enexis en Waterbedrijf) bedragen 234 duizend euro. In de begroting hebben we rekening gehouden met een post van 166 duizend euro voor onvoorziene zaken.

Toelichting op de baten van 649,4 miljoen euro:

De bijdrage vanuit het Gemeentefonds hebben we begroot op 528,5 miljoen euro. De berekening is gebaseerd op de gegevens vanuit de septembercirculaire 2018. De rentebaten van de financieringsfunctie van de gemeente hebben we begroot op 40,9 miljoen euro. Aan dividend van de deelnemingen in Enexis, BNG en Martiniplaza verwachten we 2,4 miljoen euro.

De opbrengst van de OZB hebben we begroot op 74,7 miljoen euro. Hierbij is rekening gehouden met de nominale tariefstijging en met verwachte volumeontwikkeling door nieuwbouw. De raming van de opbrengst logiesbelasting is 1,7 miljoen euro. Hierbij wordt rekening gehouden met de groei in het aantal overnachtingen van de afgelopen jaren. Voor hondenbelasting wordt een opbrengst van 1,0 miljoen euro verwacht.

Coalitieakkoord 2019-2022	1.350	4.250	2.900
gezond, groen en gelukkig			
Groningen			

Onderstaande toelichting heeft betrekking op de intensiveringen in het coalitieakkoord

Toelichting op de lasten van 1,4 miljoen euro:

De harmonisatie van de OZB leidt voor bedrijven in de oude gemeenten Haren en Ten Boer tot een forse lastenstijging. We willen voor deze bedrijven daarom een compensatieregeling treffen. We stellen hiervoor in 2019 1,35 miljoen euro beschikbaar.

Onderstaande toelichting heeft betrekking op de hervormingen in het coalitieakkoord

Toelichting op de baten van 4,3 miljoen euro:

We verwachten 4,25 miljoen euro aan extra OZB opbrengsten in 2019. De stijging wordt veroorzaakt door waardevermeerdering van de woningen, toepassing van geharmoniseerde tarieven en extra volumestijging van objecten in de gemeente.

Financiële risico's

Naam risico	Gemeentefonds
Programma	Algemene inkomsten en post onvoorzien
Omschrijving	<p>De hoogte van de algemene uitkering wordt bepaald door de omvang en verdeling van het gemeentefonds. De omvang is gekoppeld aan de groei van de Rijksbegroting. De huidige raming van de hoogte van de algemene uitkering is gebaseerd op de decembercirculaire 2018.</p> <p>Vanaf 2015 is landelijk circa 10 miljard toegevoegd aan het gemeentefonds voor uitvoering van de decentralisaties in het sociaal domein. De omvang van het gemeentefonds stijgt hierdoor landelijk tot circa 29 miljard in 2018 en is daarmee de vierde grootste uitgavenpost op de rijksbegroting. Groningen ontvangt voor de uitvoering van de decentralisaties 184,8 miljoen euro in 2018 (stand decembercirculaire 2018).</p> <p>In het Regeerakkoord 2017-2021 is opgenomen dat het integreerbare deel van de integratie uitkering sociaal domein met ingang van 2019 opgaat in de algemene uitkering en daarmee deel uitmaakt van de normeringssystematiek ('trap op, trap af'). Over de verdeling zijn we geïnformeerd in de meicirculaire 2018.</p> <p>Momenteel wordt gewerkt aan een herziening van de financiële verhoudingen. De laatste herziening van de financiële verhoudingen stamt uit 1997. Sindsdien is er veel veranderd in de opgaven voor gemeenten. Bijvoorbeeld de decentralisaties in het sociale domein en de toenemende regionale samenwerking op tal van terreinen. Juni 2017 is een rapport verschenen ('Rekening houden met het verschil') van de stuurgroep die de opdracht heeft gekregen een probleemanalyse te maken van de toekomstbestendigheid van het stelsel van financiële verhoudingen tussen Rijk en gemeenten en mogelijke oplossingsrichtingen te verkennen. In dit rapport staan aanbevelingen die nader uitgewerkt dienen te worden. Een herziening van de financiële verhoudingen vraagt om een goed uitwerkingsproces en een zorgvuldige implementatie die enkele jaren zal duren. Een aanpassing zal waarschijnlijk leiden tot herverdeeldeffecten tussen gemeenten. Om gemeenten de gelegenheid te geven zich hierop aan te passen zal een transitieperiode worden afgesproken. Eventuele financiële gevolgen voor gemeenten zijn op dit moment nog niet bekend.</p>
	<p>De omvang van het BTW-compensatiefonds is aan een plafond gekoppeld. Overschotten of tekorten op het fonds worden verrekend met het gemeentefonds. Eerder werd er in de meerjarenraming uitgegaan van een jaarlijks oplopende onderuitputting op het BCF en deze onderuitputting was meerjarig toegevoegd aan de raming van de algemene uitkering. De VNG had daarvan al aangegeven dat deze verwachte onderuitputting niet meer realistisch is gezien de toename van het aantal investeringen door gemeenten. In de meicirculaire 2018 is een gewijzigde systematiek doorgevoerd waarbij jaarlijks alleen de voorlopige afrekening van het huidige jaar in de algemene uitkering wordt verwerkt. Dit gebeurt jaarlijks bij de septembercirculaire. Dit leidt ertoe dat de meerjarige onderuitputting is verwijderd uit de meerjarenraming van de algemene uitkering.</p> <p>In Groningen volgen wij de gemeentefondscirculaires. Voor Groningen heeft deze nieuwe werkwijze in 2019 geleid tot een nadeel van 4,7 miljoen euro, oplopend tot 7,9 miljoen euro vanaf 2022. Een overschot of tekort wordt uiteindelijk echter wel verrekend met de algemene uitkering, alleen het moment waarop de verwerking plaatsvindt wijzigt. De nieuwe werkwijze heeft dus geen gevolgen voor de uiteindelijke omvang van het gemeentefonds. Het ministerie van BZK heeft in overleg met de VNG het standpunt ingenomen dat gemeenten zelf reëel dienen in te schatten welke verwachte ruimte onder het BCF plafond als verwachte bate kan worden opgenomen in de meerjarenraming.</p> <p>Wij vinden het niet reëel om meerjarig een verwachte bate in de begroting op te nemen als gevolg van mogelijke ruimte onder het BCF plafond. Het investeringsvolume van decentrale overheden is flink toegenomen in de afgelopen jaren en we verwachten nog een verdere toename als gevolg van de recent afgesloten collegeprogramma's. Hiermee stijgen de verwachte declaraties uit het BCF.</p>

	<p>Daarom nemen wij geen verwachte bate op in de meerjarenbegroting voor dit onderwerp.</p> <p>We hanteren het uitgangspunt dat specifieke kortingen (en uitzettingen) vanuit het rijk één op één met de sector worden verrekend. Voor het overige hanteren we een maximale omvang van het risico van 5% van de ingeschatte algemene uitkering. Het risico bedraagt maximaal 24,6 miljoen euro (naar boven of naar beneden). Daarbij gaan we er vanuit dat de kans op een voordeel even groot is als de kans op een nadeel. Daarom houden we bij het bepalen van het benodigde weerstandsvermogen geen rekening met een risico (risico is nihil).</p>
Risicobedrag 2019	
Kans 2019	
Risicobedrag 2020	
Kans 2020	
Risicobedrag 2021	
Kans 2021	
Risicobedrag 2022	
Kans 2022	
Structureel/Incidenteel	
1e signaleringsmoment	1995
Actie	Forse afwijkingen worden zoveel mogelijk voorkomen en verkleind door het realistisch en stabiel ramen van de uitkeringen.

Naam risico	Renterisico
Programma	Algemene inkomsten en post onvoorzien
Omschrijving	De renteveronderstellingen voor de begroting zijn gebaseerd op de verwachte ontwikkeling van de rente. De werkelijke renteontwikkeling kan hoger of lager uitvallen. Een beperkte afwijking zal zich zeker voordoen. Mutaties in de rente hebben gevolgen voor het resultaat. Het risico op een netto voordelig resultaat is even groot als het risico op een netto nadelig resultaat.
Risicobedrag 2019	pm
Kans 2019	
Risicobedrag 2020	pm
Kans 2020	
Risicobedrag 2021	pm
Kans 2021	
Risicobedrag 2022	pm
Kans 2022	
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Doorlopend
Actie	De rente egalisatiereserve is per 2018 opgeheven. De renteresultaten worden jaarlijks toegelicht en inzichtelijk gemaakt in de rekening.

Programma 14 Overhead en ondersteuning organisatie

In het programma Overhead, ondersteuning organisatie zijn de baten en lasten opgenomen van de bedrijfsvoering van de gemeente Groningen. Dit gaat om de concernstaf, het Groninger managementteam (GMT) en het shared service center (SSC Kern vastgoed). Daarnaast wordt in dit programma de overhead van de gemeente Groningen verantwoord. Het beleid voor de bedrijfsvoering en de (wettelijke) indicatoren worden beschreven in [Paragraaf 9: Bedrijfsvoering](#).

De doelstelling(en) en relevante beleidsnota's van het programma staan hieronder. Via het menu hiernaast kom je bij de bijdrage van verbonden partijen, de deelprogramma's met bijhorende beleidsvelden, de financiën en de financiële risico's.

Doelstellingen en relevante beleidsnota's

De doelstellingen en het beleid zijn opgenomen in [Paragraaf 9: Bedrijfsvoering](#).

Relevante ontwikkelingen

Voor de relevante ontwikkelingen verwijzen wij naar [Paragraaf 9: Bedrijfsvoering](#).

Coalitieakkoord 2019-2022 gezond, groen en gelukkig Groningen

Zie [Paragraaf 9: Bedrijfsvoering](#).

Deelprogramma 14.1 Overhead en ondersteuning organisatie

Vanaf 2017 moeten alle gemeenten in Nederland dezelfde definitie hanteren voor overhead en deze overhead op een plek binnen de begroting zichtbaar maken. Onder overhead wordt verstaan "Het geheel van functies gericht op de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces"

14.1.1 Overhead

Vanaf 2017 verantwoordt wij in dit beleidsveld de totale overheadkosten van de gemeente Groningen. De beleidsmatige context is te vinden in [Paragraaf 9: Bedrijfsvoering](#).

14.1.2 Ondersteuning organisatie

Dit beleidsveld is komen te vervallen

14.1.3 Overige werken derden

Hier worden lasten en baten van overige werken voor derden begroot. Als centrumgemeente in de regio voert de gemeente Groningen activiteiten uit ten behoeve van andere gemeenten of overheidsbedrijven. Uitgangspunt bij deze activiteiten is dat deze minimaal kostendekkend worden uitgevoerd.

Bijdrage(n) verbonden partijen

Stichting Sociaal Fonds Groningen	
Relevante beleidsinformatie	Het openbaar belang betreft de maatschappelijke belangenbehartiging van medewerkers van de gemeente Groningen, hun gezinnen en gepensioneerden.
Beleidsrisico	Geen.

Voor meer informatie over de verbonden partijen zie [paragraaf 6 verbonden partijen](#).

Financiën

In dit onderdeel werken wij de financiën behorende bij dit programma uit door het financiële overzicht op het niveau van beleidsveld te geven en daarbij inzichtelijk te maken welke intensiveringen en hervormingen zijn verwerkt. Per deelprogramma geven we een toelichting op de belangrijkste onderdelen van de lasten- en baten.

Financieel overzicht lasten en baten

Overhead en onderst. organisat					
Nr	Omschrijving	Primitieve begroting			
		Bedragen x 1.000 euro	2019	2020	2021
Lasten					
14.1	Overhead en ondersteun. organisa	128.018	112.683	108.284	108.788
14.1.1	Overhead	125.104	109.327	105.342	105.197
14.1.2	Ondersteuning organisatie	0	0	0	0
14.1.3	Overige werken voor derden	2.914	3.355	2.942	3.591
14.1.4	Ten Boer	0	0	0	0
	Totaal	128.018	112.683	108.284	108.788
Baten					
14.1	Overhead en ondersteun. organisa	16.766	16.882	16.883	16.884
14.1.1	Overhead	12.974	13.090	13.091	13.092
14.1.2	Ondersteuning organisatie	0	0	0	0
14.1.3	Overige werken voor derden	3.792	3.792	3.792	3.792
14.1.4	Ten Boer	0	0	0	0
	Totaal	16.766	16.882	16.883	16.884
	Geraamd resultaat voor bestemming	111.252	95.800	91.402	91.905
Reserve mutaties					
	Totaal toevoegingen	184	147	147	147
	Totaal onttrekkingen	126	126	126	126
	Geraamd resultaat na bestemming	111.310	95.822	91.422	91.925

Overzicht intensiveringen voorgaande jaren

14 Overhead, ondersteuning organisatie								
(Bedragen x 1.000 euro)	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)
14.1 Algemene ondersteuning								
Outsourcing ICT	2.661		1.348					
Revitalisering Stadhuis	379		379			589		
Effecten knelpunten op SSC	301			251				
Totaal 14 Overhead, ondersteuning organisatie	3.341	0	1.727	251	0	589	0	0
Totaal continuering beleidsmiddelen	22.193	4.706	16.101	2.947	4.459	3.804	0	0

Zie het [financieel meerjarenbeeld](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle intensiveringen voorgaande jaren.

Overzicht intensiveringsmiddelen Coalitieakkoord 2019-2022

14 Overhead, ondersteuning organisatie								
	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)
14.1 Algemene ondersteuning								
Aanvullende zorgkosten Wmo & Jeugd	100	180						
Toezicht en handhaving, overhead	60			80				
Uitbreiding college en ondersteuning		549						
Frictiekosten	2.276							
Digitalisering archiefbestanden	140		140		140		140	
Transitie DIV	282		561		298			
Moderne ICT groei		1.100						
Binnenstadonderhoud vastgoed		200						
Reorganisatieplan vastgoed	370							
Huur Oosterboog	125		125		125			
Huur I&A	55		196		141			
Totaal 14 Overhead, ondersteuning organisatie	3.408	2.029	1.022	80	704	0	140	0

Zie de [financiële knelpunten en ambities 2019](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle aanvullende intensiveringen 2019.

Overzicht hervormingen Coalitieakkoord 2019-2022

14 Overhead, ondersteuning organisatie								
	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)
14.1 Algemene ondersteuning								
Taken organisatie (inclusief externe inhuur)			3.000		4.500			6.000
Verhoging dekkingsgraad tarieven				400				
Totaal 14 Overhead, ondersteuning organisatie	0	0	3.000	400	4.500	0	0	6.000

Ga naar [Hervormingen 2016-2022](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle hervormingen.

Integrale financiële toelichtingen begroting 2019

14.1 Overhead en ondersteunende organisatie (Bedrag x 1.000 euro)	Lasten	Baten	Saldo
	128.018	16.766	-111.251

Bestaand beleid	122.581	16.766	-105.815
------------------------	----------------	---------------	-----------------

Onderstaande toelichting heeft betrekking op het bestaande beleid

Toelichting op de lasten van 122,6 miljoen euro:

We hebben er voor gekozen om zowel de overhead als een deel van de algemene werken voor derden onder programma 14 te laten vallen. Een deel van deze lasten kunnen worden verrekend met externe partijen. De zuivere overhead last binnen dit deelprogramma bedraagt 106,6 miljoen euro. Onder overhead wordt verstaan alle kosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces. Ondersteunende taken zijn niet direct dienstbaar aan de externe klant of het externe product en behoren derhalve tot de overhead. Conform de definitie vanuit notitie overhead van de commissie BBV bevat overhead de volgende elementen:

Leidinggevenden primair proces; financiën, toezicht en controle gericht op de eigen organisatie; personeels- en organisatiemanagement (P&O/HRM); inkoop, aanbesteding en contractmanagement; interne- en externe communicatie met uitzondering van klantcommunicatie; juridische zaken; bestuurszaken en bestuursondersteuning; informatievoorziening en automatisering (ICT); facilitaire zaken en huisvesting; documentatie en informatievoorziening (DIV) en managementondersteuning primair proces.

Toelichting op de baten van 16,8 miljoen euro:

Dit betreft onder andere doorbelasting van overhead werkzaamheden van de GGD voor de regio gemeenten, inzet van de milieudienst voor Afvalbeheer Regio Centraal Groningen (ARCG) en (onder)verhuur van panden door Vastgoed.

Coalitieakkoord 2019-2022 gezond, groen en gelukkig Groningen	5.437	0	-5.437
--	--------------	----------	---------------

Onderstaande toelichting heeft betrekking op de intensiveringen in het coalitieakkoord

Toelichting op de lasten van 5,4 miljoen euro:

Er zijn een aantal nieuwe ontwikkelingen waarmee in het huidige frictiekostenbudget geen rekening is gehouden. Door reorganisaties en outsourcing zullen naar verwachting herplaatsingskandidaten ontstaan. De verwachte extra frictiekosten bedragen 2,3 miljoen euro in 2019.

Eerder is het uitgangspunt gehanteerd dat de outsourcing van ICT tot een reductie van ICT middelen zou moeten leiden. Dit heeft geresulteerd in een bezuinigingstaakstelling van 0,8 miljoen euro. We constateren echter dat de reductie van ICT middelen een omgekeerde tendens laat zien. Dit past binnen de visie om de medewerkers te voorzien van moderne ICT voorzieningen. Hierdoor moeten we ook onderkennen dat de opgelegde bezuinigingstaakstelling van 0,8 miljoen euro niet haalbaar is en dat er aanvullend sprake is van een tekort van 0,3 miljoen euro. We stellen daarom vanaf 2019 1,1 miljoen euro beschikbaar.

De uitbreiding van het college leidt op dit deelprogramma tot 549 duizend euro aan extra kosten voor de ondersteuning. Dit betreft onder andere bestuursadviesing, secretariaat en woordvoering.

Het reorganisatieplan Vastgoedbedrijf gaat uit van de meest efficiënte organisatie voor de voorliggende taak van het Vastgoedbedrijf. Wij stellen hiervoor 370 duizend euro beschikbaar in 2019.

Digitaal werken is noodzakelijk om aansluiting te houden met de digitalisering van de maatschappij. Informatie delen en verrijken zijn daarin belangrijke thema's. Hiervoor is een transitie van DIV noodzakelijk en is in 2019 282 duizend euro beschikbaar.

De aanvullende zorgkosten Wmo & Jeugd leiden in dit deelprogramma tot 280 duizend euro aan extra kosten voor rechtmatigheidstoezicht in de Jeugdwet en meer inzet op samenwerking met andere toezichthouders.

De overige intensiveringen kleiner dan 250 duizend euro zijn: binnenonderhoud vastgoed (200 duizend euro), digitalisering archiefbestanden (140 duizend euro), huur Oosterboog (125 duizend euro), overhead toezicht & handhaving (60 duizend euro) en huur I&A (55 duizend euro).

Onderstaande toelichting heeft betrekking op de hervormingen in het coalitieakkoord

In het coalitieakkoord zijn voor 2019 geen hervormingen binnen deelprogramma 14.1 opgenomen.

Financiële risico's

Naam risico	Verzekeringen
Programma	Algemene ondersteuning
Omschrijving	Binnen de Gemeente Groningen zijn er een aantal risico's welke niet afgedekt zijn door verzekeringen. De kans op het zich voordoen van deze risico's is dermate klein maar de impact ervan kan groot zijn. De risico's welke hieronder vallen zijn fraude/berovingsrisico, milieuschade, cybercrime, motorrijtuigen, computer en glas.
Risicobedrag 2019	pm
Kans 2019	
Risicobedrag 2020	pm
Kans 2020	
Risicobedrag 2021	pm
Kans 2021	
Risicobedrag 2022	pm
Kans 2022	
Structureel/Incidenteel	
1e signaleringsmoment	Begroting 2018
Actie	Door het nemen van interne beheersingsmaatregelen worden de risico's beperkt.

Paragrafen

Paragraaf 1 Integraal gebiedsgericht werken

Gebiedsgericht werken is samen met het wijk- en dorpswethouderschap een waardevolle werkwijze waarin we actief bijdragen aan de specifieke opgaven in wijken en dorpen en daarmee aan de ontwikkeling van de gemeente. Dit doen we dichtbij én met bewoners, ondernemers, instellingen en andere partners. In aansluiting hierop experimenteren we in overleg met uw raad met nieuwe vormen van zeggenschap in de wijk. Activiteiten elders in deze begroting die passen bij deze aanpak hebben we gemarkeerd met .

Gebiedsgericht werken betekent dat we niet overal hetzelfde doen. De bewoners en de karakteristieken van het gebied en de daar aanwezige structuren, initiatieven en activiteiten vormen telkens het vertrekpunt. Elk gebied (dorp, wijk en buurt) is immers anders. In sommige wijken gaat veel vanzelf en zorgen bewonersinitiatieven voor een positieve ontwikkeling van de wijk. In andere wijken of dorpen is meer aandacht nodig en nemen de gebiedsteams een actievere rol. In Haren is een gebiedsteam gestart, in Ten Boer is daar in 2018 al mee begonnen. Zij zijn het gezicht van de gemeente in de dorpen, en het gezicht van de dorpen binnen de gemeentelijke organisatie.

Ons uitgangspunt is dat Groningen een ongedeelde, inclusieve gemeente wil blijven. Met de woningbouwcorporaties hebben we afgesproken gezamenlijk in te zetten op verbetering van de woningvoorraad en de woonomgeving in onze wijken. We zijn gestart met een gezamenlijke aanpak voor Beijum, Indische Buurt/De Hoogte, De Wijert-Noord en Selwerd. Corporaties, gemeente en andere partijen hebben binnen deze wijkvernieuwing oog voor andere thema's, zoals duurzaamheid, gezondheid en participatie. Een sterke verbinding tussen fysieke ingrepen en de sociale programma's is daarbij cruciaal.

Opbouw paragraaf

Deze paragraaf kent een algemeen en een gebiedsspecifiek deel. In het algemene deel gaan we in op het totaalbeeld van de gemeente en beschrijven we de inzet van een aantal gemeentebrede budgetten, voor specifieke thematische opgaven in de wijk. Daarna benoemen we per gebied specifieke opgaven en formuleren we op basis hiervan het gebiedsprogramma. We onderscheiden zeven gebieden: [Centrum](#), [Oude Wijken](#), [Zuid](#), [Oost](#), [West](#), [Haren](#) en [Ten Boer](#). De financiële grondslag voor deze paragraaf is terug te vinden in [Programma 12 College en Raad](#).

Dit gebiedsprogramma is opgesteld in overleg met de wijken en dorpen en in een gezamenlijk proces met de stedelijke programma's. Deze werkwijze heeft een verdieping opgeleverd van de kennis over de wijken en dorpen in de gemeentelijke organisatie. Deze werkwijze is een noodzakelijke ontwikkeling die we de komende jaren verder willen ontwikkelen. Hierin is de gebiedsopgave de cruciale factor voor het integrale gebiedsgerichte werken. Het mobiliseert organisatiekennis om gericht te kunnen werken aan de opgaven in de wijken en dorpen.

Gemeente Groningen, indeling in zeven gebieden, Centrum, Oude wijken, Oost, West, Ten Boer, Zuid en Haren na de herindeling per 01-01-2019.

Algemeen

Coalitieakkoord 2019-2022 gezond, groen en gelukkig Groningen

In het coalitieakkoord benoemt het college vier grote opgaven. Ondanks de sterke positieve ontwikkeling van Groningen zijn er veel mensen die moeite hebben de eindjes aan elkaar te knopen. Deze twee gezichten van onze gemeente, soms niet meer dan de even huisnummers en de oneven huisnummers in een straat, willen we bij elkaar brengen. Daarnaast willen we de aantrekkelijkheid van de binnenstad, de openbare ruimte van wijken en de dorpen verbeteren. Alle vormen van werk zijn van belang om volwaardig deel te nemen aan de stadse samenleving of de dorpsgemeenschap. Met wijkvernieuwing leggen we verbindingen binnen wijken en verkleinen we sociale tegenstellingen. We verkennen hoe we de wijkvernieuwing uit kunnen breiden. Groningen wil een gemeente zijn die verbindt en sociale tegenstellingen verkleint.

In het coalitieakkoord wil het college de traditionele sectorale benadering van de gemeente doorbreken en verbindingen maken tussen verduurzamen, woningbouw, gezondheid, welzijn en groen. We investeren in openbare ruimte, ontmoetingsplekken, wijkwinkelcentra, wijk economie en in de infrastructuur in de wijken en dorpen. De vernieuwing van het wijkwelzijnswerk gaat hand in hand met fysieke maatregelen die deze coalitie doorvoert in de wijken. Preventie in plaats van zorg betekent ook vroeg signaleren als straten of buurten dreigen af te glijden. Ongelijke gebieden moeten ongelijk behandeld worden. Basisbanen zorgen voor activering van mensen die langdurig thuis zitten. Deze banen worden gevonden in opgaven in de buurt: van fietsstewards in de binnenstad tot buurtconciërges in wijkvernieuwingswijken. Activiteiten en accommodaties in de wijk moeten een stevige positie krijgen op het gebied van arbeidsparticipatie en preventie. De wijkvernieuwingsplannen voor Selwerd, Indische Buurt/De Hoogte, Beijum en De Wijert vormen het kader voor de eerste wijkenergieplannen. In Ten Post en Ten Boer wordt het programma gevormd vanuit de dorpsvernieuwingsplannen en de versterkingsopgave, in Haren door de dorpsvisies.

We zetten in op het verbinden van fysieke en sociale thema's. Dat doen we integraal, gebiedsgericht en opgave-gericht. Het schaalniveau van wijken, buurten en dorpen is daarvoor het meest geschikt. De gebiedsteams, de wijkwethouders en de twee dorpswethouders zijn daarbij de spil in de wijk en het dorp. Zij ondersteunen de beweging naar meer zeggenschap voor de bewoners in wijk of gebied. We breiden daarom het budget voor de wijkcommunicatie, wijkkompassen en wijkprojectleiders uit naar Haren en Ten Boer. Zij jagen aan dat de gemeentelijke organisatie steeds meer gebiedsgericht gaat werken. Dat betekent niet meer budget, maar wel budget anders en samen besteden. De wijkvernieuwingswijken krijgen daarin prioriteit. Maar we starten ook met de voorbereidingen voor wijkvernieuwing in Lewenborg, Paddepoel en Vinkhuizen. Bovendien blijven de gebiedsteams de agenderende en signalerende rol behouden in de wijken. Daarmee streven we naar een duurzame democratische vernieuwing en een integrale gebiedsgerichte manier van werken in alle wijken en dorpen.

Hoe staan we ervoor?

Groningen staat er op dit moment goed voor. Het economisch herstel wordt zichtbaar in een positieve ontwikkeling van de werkgelegenheid en een daarbij behorende banengroei. Het gunstige tijdstip komt ook tot uitdrukking in een toenemende druk op de woningmarkt. De gemeente Groningen heeft zich in de afgelopen jaren op meer terreinen ontwikkeld. Dit geldt vooral voor de ontwikkeling van veiligheid en de beleving hiervan. Ook de waardering van de sociale leefomgeving in zijn totaliteit is gestegen. Wel zien we tussen de wijken verschillen. Vooral voor wijken waar relatief veel bewoners wonen die afhankelijk zijn van de overheid (bijvoorbeeld voor werk en inkomen, zorg en welzijnsvoorzieningen) is aandacht nodig. In Haren en Ten Boer, waarvoor we (nog) geen vergelijkingen hebben, wordt de sociale en fysieke leefomgeving sterk gewaardeerd. Hoe de diverse wijken ervoor staan, zien we terug in de [Wijkkompassen](#) van onze wijken.

In dit algemene deel beschrijven we de beleidsonderdelen die voor alle wijken van belang zijn en niet specifiek aan bepaalde wijken kunnen worden toegeschreven. Dit betreft de doorontwikkeling van de Basismonitor en wijkkompassen, StadDoetMee, de inzet van buurtconciërges en buurtbemiddeling, het straathoekwerk en (voormalige) ID-banen.

Wat willen we bereiken in 2019?

Wijkvernieuwing

Samen met vijf woningcorporaties (Nijestee, Lefier, De Huismeesters, Patrimonium en Wierden en Borgen) hebben we een gezamenlijke visie en aanpak op de wijkvernieuwing geformuleerd. De kern van de visie op wijkvernieuwing is dat we een gemeente willen waar iedereen tot zijn recht komt en op een gelijkwaardige manier kan deelnemen aan de samenleving. We hebben beschreven hoe we hier de komende jaren concreet invulling aan willen geven. We richten ons daarbij eerst op de wijken Selwerd, Beijum, De Wijert en Indische Buurt/De Hoogte. In de wijkvernieuwingsplannen voor deze wijken staat de aanpak voor sociale vraagstukken beschreven. Per wijk is te lezen welke projecten gaan bijdragen aan onder meer goed en duurzaam wonen, aan

energiebesparing, aan de aanpak van armoede, aan groen en buitenzijn, aan een veilige buurt, aan gelukkig en gezond wonen, aan positief opgroeien en aan bewonersparticipatie. De plannen zijn de basis voor het verdere gesprek met bewoner in de wijken.

Dorpsvernieuwing

In Ten Post, Ten Boer en Woltersum, middenin het aardbevingsgebied, ligt een grote versterkingsopgave van de woningen. Sloop en nieuwbouw is een onderdeel van de oplossing. We pakken dat gebiedsgericht aan, waarbij verduurzaming en investeren in leefbaarheid essentieel zijn. Met het kabinet zijn afspraken gemaakt over de bekostiging van de versterking. In het Nationaal Programma Groningen komen hiervoor ook budgetten beschikbaar.

Doorontwikkeling Basismonitor en Wijkkompassen

In het afgelopen jaar hebben we hard gewerkt aan de doorontwikkeling van de Basismonitor en de Wijkkompassen. Het oorspronkelijke wijkkompas was gebaseerd op 36 indicatoren; dit aantal hebben we uitgebreid tot meer dan 250 indicatoren. Dat betekent dat we op alle beleidsterreinen beter kunnen inzoomen op de wijken en de verschillen duidelijker in beeld kunnen brengen. Afgelopen najaar is voor de twaalfde keer de Wijkenquête Leefbaarheid en Veiligheid afgenomen. Zo'n 9000 inwoners uit Groningen, Haren en Ten Boer zijn gevraagd naar hun mening over de kwaliteit van leefbaarheid en veiligheid. In het voorjaar van 2019 verwachten we de resultaten van de Wijkenquête te hebben verwerkt in de Basismonitor en de Wijkkompassen. De [Wijkkompassen](#) zijn online te bekijken.

Stad Doet Mee

Met Stad Doet Mee bieden we een fundament voor nieuwe vormen van samenwerking met én tussen bewoners. We investeren daarbij in innovatieve vormen van participatie en experimenteren met nieuwe methoden van lokale (directe) democratie. Dit doen we op het niveau van de buurt of wijk, maar ook op gemeentelijke schaal. We hebben daarbij een stevige ambitie om onze lokale democratie met participatieve vormen van (wijk)democratie te versterken. Bewoners die zelf (mee)beslissen over investeringen in de eigen wijk of dorp. We organiseren de dialoog tussen bewoners, waardoor er meer dynamiek in de wijken en dorpen en variatie in participatievormen is. We beogen zo meer betrokkenheid van bewoners bij elkaar te creëren. Ook beogen we dat er meer en andere bewoners actief worden, en dat bewoners samen gedragen beslissingen nemen over hun woon- en leefomgeving. Met ontwikkelingen als de Omgevingswet en het 'Right to Challenge' zetten we de beweging in gang dat bewoners samen richting geven aan hun buurt, wijk en dorp.

Elk gebiedsteam experimenteert met nieuwe vormen van samenwerken met en tussen bewoners, waarbij uw raad actief wordt betrokken: herinrichting A-kwartier, Coöperatieve Wijkraad, Wijkdeal De Wijert, Golvend Lewenborg en Wijkbedrijf Selwerd. In Ten Boer en Haren ontwikkelen we een werkwijze die past bij het dorps karakter van deze gebieden. In Ten Boer is daarmee al een start gemaakt. Nabijheid, benaderbaarheid en ruimte voor initiatief staan daarbij centraal.

Continuering Straathoekwerk

Jongerenwerkers leggen contacten met jongeren en verzorgen activiteiten. De straathoekwerkers leveren ook een belangrijke bijdrage in het project Oud en Nieuw, waar ze preventieve activiteiten uitvoeren. De aansturing en uitvoering van de taken zal sterker worden gericht op de specifieke wijkopgaven (met straatcoaches als referentie), in nauw overleg tussen gebiedsteams en de WIJ-teams.

Studenten en WIJS (Wijk Inzet door Jongeren en Studenten)

Als studenten en andere inwoners vaker met elkaar in contact komen, ontstaat er meer begrip voor elkaar en durven ze elkaar eerder aan te spreken op bijvoorbeeld overlast. Hierdoor verandert de beeldvorming. Om dit contact te bevorderen, blijven we inzetten op WIJS (Wijkinzet door Jongeren en Studenten). Studenten krijgen als onderdeel van hun onderwijsprogramma studiepunten als ze met concrete vragen en opdrachten van

burgers en professionals aan de slag gaan. Een belangrijk neveneffect is ook dat steeds meer studenten zich vrijwillig gaan inzetten voor WIJS en voor hun eigen buurt. Er wordt actief samengewerkt met de gebiedsteams en WIJ-teams. WIJS is onderdeel van het [programma Wonen](#).

Wat gaan we hiervoor doen?

- Uitvoeren van de projecten uit de wijkvernieuwingsplannen;
- Doorontwikkeling Basismonitor Wijkkompassen;
- Doorontwikkeling StadDoetMee en actief volgen van de vijf experimenten;
- Inzet van WIJS voor het bevorderen van samenleven tussen studenten en andere bewoners;
- Bijdrage voor inzet ID-banen;
- Inzet Straathoekwerk en Stratenaanpak;
- Tegengaan van verloedering en overlast in de wijken door middel van buurtconciërges;
- Vroegtijdige signalering en aanpakken van conflicten tussen buurtbewoners middels buurtbemiddeling.

Centrum

Wijken en buurten

[Binnenstad](#), [Binnenstad-Oost](#), [A-Kwartier](#), [Binnenstad-West](#), [Hortusbuurt](#), [Ebbingekwartier](#), Universitair medisch centrum Groningen, Hoofdstation en omgeving. De sociale voorzieningen van WIJ-Groningen zijn georganiseerd in [WIJ Schilderswijk/Centrum](#) en heeft een plek aan de Oosterstraat.

Hoe staan we ervoor?

De binnenstad vormt het kloppend hart van Groningen. Dagelijks komen veel mensen naar de binnenstad; om er te werken, te winkelen of te verpozen. Ook is er sprake van een groeiende groep bezoekers van buiten de gemeente. In de binnenstad wonen veel jongeren en eenpersoonshuishoudens, vooral studenten. De binnenstad kent de hoogste woondichtheid in de gemeente en dat alles draagt ertoe bij dat er sprake is van een dynamische leefomgeving. Dit zien we terug in het wijkkompas van de binnenstad. Zowel de fysieke als de sociale leefomgeving van de binnenstad kent lage scores. Dit is overigens al tientallen jaren het geval en maakt ook duidelijk dat er een groot verschil zit tussen de binnenstad en de overige woonwijken. Vooral de verouderde woningvoorraad, de technische kwaliteit en de beschikbaar- en betaalbaarheid wordt door bewoners van de binnenstad laag beoordeeld. Wel zijn de bewoners tevreden over het beheer en onderhoud van de binnenstad. Ook is de verloedering afgenomen, al blijft dit een probleem in de binnenstad. Op het gebied van de sociale leefomgeving zijn het vooral overlast en onveiligheid die in negatieve zin opvallen. Vooral jongerenoverlast, geluidsoverlast en in mindere mate drugsoverlast vormen een probleem. Over drugsoverlast valt nog op te merken dat deze in de afgelopen jaren duidelijk is afgenomen. Dit geldt ook voor onveiligheidsgevoelens. Over de kwaliteit van leven zijn inwoners van de binnenstad over het algemeen positief gestemd. Wel zijn een gemiddeld laag huishoudensinkomen en een ongezonde levensstijl (relatief veel roken en drinken) opvallend.

Gebiedsopgave

Het herwinnen van de openbare ruimte is één van de centrale opgaves in het coalitieakkoord. Met het terugdringen van geparkeerde auto's en fietsen en de komst van meer groen en ruimte voor ontmoeting is dit het meest zichtbaar in de binnenstad van Groningen. Groningen is een fietsstad; 60 % van alle vervoersbewegingen gebeuren per fiets. Dit hoge fietsgebruik leidt tot een hoge fietsparkeerdruk. Tot dusver gebeurt dit voornamelijk op straat. Dit leidt tot gevaarlijke situaties, doordat er zoveel fietsen staan dat minder validen en hulpdiensten er niet langs kunnen. Ook komen er steeds meer terrassen bij en daarmee wordt de openbare ruimte beperkt voor voetganger en de doorgaande fietser.

Het klimaat verandert. Dit zal mogelijk leiden tot meer extreme weersomstandigheden. In steden zijn die gevolgen extra voelbaar door een gemiddeld hogere temperatuur in een stedelijk gebied dan in het omliggende gebied. Feit is dat in de meest versteende delen dit zogenaamde Urban Heat Island-effect het grootst is. Dit jaar voert de gemeente een stresstest uit om de consequenties van klimaatverandering in beeld te brengen. We weten nu al dat de binnenstad een hitte-eiland is. Om de temperatuur in de binnenstad te temperen nemen we maatregelen voor het vergroenen van de binnenstad.

Wat willen we bereiken in 2019?

Bestemming Binnenstad: verbeteren verblijf- en woonklimaat Binnenstad

Als uitvoeringsprogramma van de visie 'Bestemming Binnenstad' (vastgesteld in 2016) werken we binnen 'Ruimte voor Jou' volop aan het verbeteren van het verblijfsklimaat voor de voetganger en fietser. Na het verdwijnen van de bus in de westelijke binnenstad zijn we een proef gestart met alternatief vervoer in de vorm van een pendelbus. Op het gebied van herinrichting worden de werkzaamheden aan de Munnekeholm afgerond en werken we aan de planvorming voor de Reitemakersrijge en het 'Minerva-plein' op de kop van het Zuiderdiep. We bereiden de werkzaamheden voor rond de aanpak van het Akerkhof, de nieuwe verblijfsplek bij de Akerk. Datzelfde geldt voor de nieuwe Kattenbrug over het Schuitendiep, waarvoor de werkzaamheden starten in 2019. Dit jaar opent het Groninger Forum en is de Nieuwe Markt een nieuwe ontmoetingsplek midden in de stad. Ook starten we met de aanpak van de Grote Markt. Tevens geven we in 2019 een vervolg aan het vinden van oplossingen voor hinderlijk gestalde fietsen. Voor alle belangrijke projecten organiseren we binnenstadcafés om zowel van tevoren als tijdens uitwerkingen zoveel mogelijk input van bewoners, ondernemer en bezoekers op te halen.

Economische agenda: samenwerking en invulling G-kwadraat en evenementen

Ondernemers in de binnenstad zijn actief en in de meeste straten goed georganiseerd. Ze maken straten extra aantrekkelijk en sfeer, denken met ons mee bij herinrichtingsvraagstukken en werken onderling goed samen. De leegstand is laag en de samenwerking met de gemeente is over het algemeen goed. Samenwerking tussen horeca, winkeliers en de markt blijven we stimuleren. Wel merken we dat de druk op de openbare ruimte toeneemt en dat we steeds vaker vragen krijgen om mee te denken in het eerlijk verdelen van beschikbare ruimte. Dit programma stellen we samen met ondernemers op. Evenementen die bijdragen aan de positionering van Groningen zijn bijvoorbeeld: Eurosonic Air, Zomerstad dat met name gericht is op gezinnen met kinderen en WinterWelVaart.

Toekomstvisie A-kwartier: uitvoeringsprogramma

In 2016 is de toekomstvisie voor het A-kwartier vastgesteld. De belangrijkste ambities uit de visie zijn de transformatie van de voormalige prostitutiepannen, de stimulering van kleinschalige bedrijvigheid en het inrichten van leefstraten. Alle plannen voor het A-kwartier worden in samenwerking met de bewoners en ondernemers voorbereid en uitgevoerd. De leegstandsverordening is erop gericht om de nog resterende leegstand in prostitutiepannen aan te pakken. De uitvoering van de verordening zal – indien nodig – voor een belangrijk deel in 2019 (en verder) plaatsvinden. In 2018 is voor de Visserstraat en De Laan een definitief ontwerp vastgesteld. De herinrichting van deze straten vindt in 2019 plaats, zodra de nutsbedrijven hun werkzaamheden met betrekking tot de kabels en leidingen hebben afgerond. Verder zijn de herinrichting van de Turftorenstraat, Kromme Elleboog en Akerkstraat in 2018 voorbereid. De plannen hiervoor worden in de eerste helft van 2019 definitief gemaakt. Naar verwachting kan dan na de zomer van 2019 worden gestart met de uitvoering.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Uitvoeren van de binnenstadvisie 'Bestemming Binnenstad'. Een toelichting daarvan vindt u op www.ruimtevoorjou.groningen.nl;
- De overlast van de geparkeerde fiets aanpakken door onder andere inzet van fietsstewards;

- Terugdringen van overlast, het vergroten van veiligheid en het handhaven van de openbare orde, waarbij veilig uitgaan een speerpunt blijft;
- Sociale samenhang vergroten middels initiatieven van bewoners, ondersteund door WIJ Schilderswijk/Centrum;
- Uitvoeren van de toekomstvisie A-kwartier in de Turftorenstraat, Kromme Elleboog en Akerkstraat;
- Met het Wijkwethoudersbudget aansluiten bij initiatieven en kansen uit de wijken, passend bij de opgave in de wijk en het gebiedsprogramma.

Oude wijken

Wijken en buurten

[Noorderplantsoenbuurt](#), [Oranjebuurt](#), [Schildersbuurt](#), [Kostverloren](#), [De Hoogte](#), [Indische buurt](#), [Professorenbuurt](#), [Oosterparkwijk](#), [Woonschepenhaven](#). In dit gebied zijn drie WIJ-teams actief: [WIJ Schilderswijk/Centrum](#), [WIJ Korrewegwijk](#) en [WIJ Oosterparkwijk](#).

Hoe staan we ervoor?

In Oude Wijken onderscheiden de woonwijken zich vooral door de kenmerken van de woningvoorraad, in het bijzonder het verschil in koop en huur. Wijken als de Hoogte, de Indische Buurt, de Oosterparkwijk en in mindere mate Kostverloren kenmerken zich door de grote voorraad goedkope huurwoningen, die in het bezit zijn van woningcorporaties. In genoemde wijken is in de afgelopen twintig jaar een stevige wijkvernieuwingsingreep gepleegd die deze wijken heeft behoed voor verder afglijden. Ook nu nog zijn de Hoogte en de Indische buurt voor de komende jaren weer aangewezen als wijkvernieuwingswijken. De wijkkompassen van beide wijken tonen aan dat deze aanwijzing terecht is. Met name voor de kwaliteit van leven van de wijkbewoners blijven beide wijken ver achter bij het gemeentelijk gemiddelde. Dit heeft vooral te maken met de kwaliteit van opgroeien van kinderen die in deze wijken groot worden en veel bewoners die moeite hebben met rondkomen. Armoede is een prominent thema in beide wijken. Ook de sociale leefomgeving wordt ongunstig beoordeeld. Veiligheid vormt in beide wijken al jarenlang een belangrijk aandachtspunt. Hierover kan wel worden vastgesteld dat vooral voor de Indische buurt de veiligheidsbeleving duidelijk is verbeterd in de afgelopen jaren.

Naast de Hoogte en de Indische buurt kennen ook de Oosterparkwijk en Kostverloren nog belangrijke sociale opgaven. De wijken met vooral particulier woningbezit, met name de Schildersbuurt, Oranjebuurt, Noorderplantsoenbuurt en Professorenbuurt, staan er goed voor. Al deze wijken zijn populair bij studenten en kenmerken zich door een levendige sociale leefomgeving. Door de relatieve ouderdom van de woningen is de technische kwaliteit hiervan wel een aandachtspunt.

Gebiedsopgave

In Kostverloren zijn veel goedkope huurwoningen. De wijk kent veel werkloosheid, mensen met een migratieachtergrond, en verwarde personen. Dit legt een grote druk op deze kleine wijk. De sociale opgave in Kostverloren moet in beeld worden gebracht. De situatie waarin mensen leven en vervolgens het vinden van werk en aanbieden van activiteiten en begeleiding dat past bij de- onzichtbare kwetsbare situatie van veel huishoudens.

De Oosterparkwijk staat er gemiddeld steeds beter voor, door de wijkvernieuwing en de komst van meer koophuizen. De kans op tweedeling tussen nieuwe en oude bewoners, tussen laag- en hoogopgeleid en tussen laag en hoog inkomen is echter groot. De opgave in de wijk is de inzet en activiteiten te richten op het verbinden van deze twee werelden. Ondertussen is er ook een hoge organisatiegraad in de wijk en is men niet onverschillig.

Het doorbreken van de sociale problematiek die al generatie op generatie aanwezig is in de Oosterparkwijk is een tweede opgave in de wijk. Ondanks de positieve ontwikkelingen van de afgelopen zes jaar blijft de wijk achter bij het gemiddelde van de gemeente. De opgave is om dit te doorbreken met een vernieuwende aanpak en niet met symptoombestrijding. Het sociaal programma 'Oosterparkwijk in verbinding' moet worden herijkt met een belangrijke rol voor bestaande en nieuwe accommodaties en samen met partijen als Toentje, WerkPro, WIJ.

In de Schildersbuurt, Noorderplantsoenbuurt en Korrewegwijk hebben de meeste klachten van bewoners te maken met geluidsoverlast en fietsenoverlast. De stedelijke opgave in deze oude wijken is: het goed laten samenleven van bewoners met verschillende levensstijlen. Met de aanpak van de Jozef Israëlstraat is een begin gemaakt met herinrichting van de straat samen met bewoners en studenten. Deze kostbare maar duurzame methode versterkt het straatbeeld en het samenleven. In de Noorderplantsoenbuurt is deze methode te koppelen aan de herinrichting van de straten en verduurzaming van de buurt. Ook sociaal gezien is het van belang om bewoners met verschillende levensstijlen goed te laten samenleven. Hiervoor is een prominenter rol voor WIJS weggelegd.

Wat willen we bereiken in 2018?

Indische buurt en De Hoogte: werkprogramma 'Wel maakt 't verschil? 2018-2019'

Ondanks de lichte verbetering die de wijkcompassen laten zien, zijn er in sociaaleconomisch opzicht meerdere redenen om de inspanningen in deze wijken langdurig te intensiveren. Als opmaat voor de wijkvernieuwing zijn we hier in 2018 al mee gestart, dit zetten we in 2019 door. Het werkprogramma is samengesteld in samenwerking met de stedelijke programma's armoede, maatschappelijke participatie en gezondheid. Binnen het werkprogramma richten we ons met de stratenaanpak op activering van bewoners en het actief aanbieden van ondersteuning voor wie dat nodig heeft. De buurtcoöperatie 'De Goeie Buurt' voert deze aanpak uit. In het [armoedebeleid](#) prioriteren we deze wijken met als doel zoveel mogelijk mensen in armoede te bereiken en verbetering in hun situatie aan te brengen. Dit doen we samen met de woningbouwcorporaties. Om de positie van kinderen en jongeren te versterken, hebben we met betrokken partijen een gemeenschappelijk plan ontwikkeld, gericht op de kansen en het realiseren van dromen van kinderen tussen 6 en 14 jaar, dit voeren we in 2019 uit.

Wijkvernieuwing Indische buurt en De Hoogte

Voor de Indische Buurt en De Hoogte is het de ambitie om er wijken van te maken waar kinderen gezond opgroeien, waar armoede aangepakt wordt, waar je kan bewegen en waar buurtbewoners elkaar kennen. De buurtoverstijgende opgaven richten zich op de sociale interventies die nodig zijn om de verbinding met en tussen de inwoners te versterken.

Zo'n 50% van de kinderen groeit op in armoede. Daarom willen we voor een gezonde, duurzame, kansrijke en ongedeelde aanpak de buitenschoolse activiteiten voor kinderen substantieel uitbreiden, ook qua locaties. Hiermee starten we in 2019. Naast spelen en ontmoeten willen we, in het kader van gezond eten, ruimte maken voor tuintjes die door de kinderen uit de wijk worden beheerd. Sport, spelen en cultuur verbinden. In 2018 is een fitnesspark geopend in het Molukkenplantsoen voor alle bewoners van de wijk. Alle speelplekken voor de jeugd in deze wijken worden in 2019 en de jaren daarna verbeterd en uitgebreid. Het theaterspektakel 'De wijk de wereld' wordt in 2019 opnieuw uitgevoerd, met inwoners uit de Indische buurt en de Hoogte.

De Bedumerweg is een barrière tussen de Korrewegwijk en De Hoogte. Herontwerp kan kansen bieden voor meer groen, sport en recreatie. In 2019 zal gestart worden met een onderzoek naar de mogelijkheden voor de Bedumerweg en de aansluiting op het Noorderplantsoen. In het verlengde daarvan mag het Noorderstation de groene entree van de wijk worden. De planontwikkeling hiervan start in 2019. Vanwege diverse vraagstukken worden samen met bewoners en betrokken corporaties voor diverse locaties inrichtingsplannen opgesteld. Zo

is samen met bewoners en de woningcorporatie voor het Dehliplein een plan gemaakt dat we in 2019 gaan uitvoeren.

Oosterhamrikzone

De bereikbaarheid van dit deel van Groningen moet verbeterd worden om de groei van de gemeente op te kunnen vangen. Daarom werken we plannen voor een nieuwe auto- en busverbinding uit. De komst van deze verbinding wordt gekoppeld aan de herontwikkeling van de gebieden aan weerszijden van het Oosterhamrikkanaal en verbetering van het woon- en verblijfsklimaat in de Oosterparkwijk en de Korrewegwijk. Naast de verbinding bestaat het uit het fietsvriendelijk maken van de Korreweg, het vervangen van de Gerrit Krolbrug, een plan voor de busbaanbrug over het Van Starckenborghkanaal en verkeersmaatregelen om de doorstroming te verbeteren. In de vervolgfase is een aantal extra onderzoeken en aanvullende plannen nodig. Zo komt er een second opinion op het gebied van lucht en geluid, een plan voor het opvangen van parkeerplaatsen, inrichtingsplannen, een groenplan en komt er een ontwerp voor de fietsroute langs de huidige busbaanbrug.

Nieuwe accommodatie Oosterparkwijk

Met de sloop van het Treslinghuis is een belangrijke ontmoetingsplek in de wijk verdwenen. Het Grand café en het WIJ-team hebben een nieuwe plek gevonden elders in de wijk. De samenwerkende besturen van de accommodaties, WerkPro en de Bewonersorganisatie Oosterpark hebben, samen met de winnaars van de prijsvraag Who Cares, in opdracht van de gemeente een haalbaarheidsonderzoek gedaan naar de mogelijkheden van de Siebe Jan Boumaschool als nieuwe plek voor de wijk. Dit globale haalbaarheidsonderzoek wordt in 2019 verbreed naar de financiële haalbaarheid van de exploitatie en verbouwing.

Coöperatieve Wijkraad Oosterpark

In de Oosterparkwijk experimenteren we twee jaar met een Coöperatieve Wijkraad, we zijn gestart in januari 2018. Hierin nemen zowel wijkbewoners als gemeenteraadsleden plaats. Bewoners nemen deel op basis van loting. Vervolgens beslist de Coöperatieve Wijkraad over onderwerpen die er in de wijk toe doen. Dit baseren ze door het gesprek in de wijk te organiseren, onder andere met het Wijkpanel, bestaande uit 400 ingelote bewoners. Het gereserveerde budget van 2017 wordt meegenomen naar 2019 voor de inhoudelijke uitvoering.

Schildersbuurt

In de Schildersbuurt worden door diverse bewoners(groepen) initiatieven genomen voor de wijk. Het gebiedsteam blijft deze initiatieven faciliteren. Onder de paraplu van 'Panorama Schilderswijk' zijn we in gesprek met bewoners over belangrijke onderwerpen. In de Jozef Israëlstraat worden in 2019 de herinrichtingsplannen uitgevoerd. Deze plannen zijn tot stand gekomen in samenwerking met studenten en bewoners van de straat. Dit dient als voorbeeld voor een gedegen gezamenlijke aanpak om gedeelde overlast op te lossen.

Kostwinning

Op initiatief van verschillende accommodaties in Kostverloren is 'Kostwinning' een aantal jaren geleden gestart. Een proces dat heeft onderzocht of er uitbreidingsmogelijkheden van accommodaties zijn. In 2019 is dit proces uitgebreid naar de hele wijk Kostverloren, om samen met andere partijen en bewoners een visie voor de wijk te ontwikkelen. In Kostverloren starten we met een stratenaanpak dat past binnen dit proces: samen met het WIJ-team en de woningcorporatie Nijestee. Hiermee brengen we in kaart waar de verborgen problematiek schuilt.

Vervanging van riolering, kabels en leidingen

Bij de vervanging van riolering, kabels en leidingen in Kostverloren, Oranjebuurt en de Noorderplantsoenbuurt stellen we bewoners in de gelegenheid om hun ideeën voor aanpassingen van de eigen straat kenbaar te

maken en waar haalbaar samen op te pakken. In de Oranjebuurt en Noorderplantsoenbuurt organiseren we schouwen per straat.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Uitvoeren van de Wijkvernieuwingsplannen Indische Buurt en de Hoogte;
- Haalbaarheidsonderzoek uitvoeren naar de financiering en exploitatie van een nieuwe accommodatie in de Oosterparkwijk;
- Uitvoeren van besluiten van de Coöperatieve Wijkraad Oosterparkwijk;
- Doorontwikkeling van Kostwinning en uitvoeren van een stratenaanpak in Kostverloren;
- Vervanging van riolering, kabels en leidingen in Kostverloren, Oranjebuurt, Noorderplantsoenbuurt;
- Met het Wijkwethoudersbudget aansluiten bij initiatieven en kansen uit de wijken, passend bij de opgave in de wijk en het gebiedsprogramma.

Zuid

Wijken en buurten

[Zeeheldenbuurt](#), [Badstratenbuurt](#), [Laanhuizen](#), [Grunobuurt](#), [Rivierenbuurt](#), [Herewegbuurt](#), [Oosterpoort](#), [Corpus den Hoorn](#), [Hoornse meer](#), [Hoornse Park](#), [Piccardthof](#), [De Wijert](#), [De Wijert-Zuid](#), [Helpman](#), [Coendersborg](#), [Villabuurt](#), [De Linie](#), [Europapark](#), [De Meeuwen](#), [Klein Martijn](#). In dit gebied zijn drie WIJ-teams actief: [WIJ Rivierenbuurt](#), [WIJ Helpman/ De Wijert](#) en [WIJ Corpus den Hoorn](#).

Hoe staan we ervoor?

Het merendeel van de woonwijken in Zuid kenmerkt zich door de hoge waardering van wijkbewoners voor hun wijk, zowel wat betreft de fysieke als de sociale leefomgeving. Ook op sociaaleconomisch vlak, de kwaliteit van leven, hebben positieve beoordelingen de overhand. Dit geldt voor de nieuwe woonwijken, maar ook veel oudere wijken, zoals de Oosterpoort, de Herewegbuurt, de Rivierenbuurt en de Zeeheldenbuurt. Uit de wijkcompassen voor Zuid blijkt dat vooral de Wijert, en in mindere mate Corpus den Hoorn, zich onderscheiden op sociaal vlak. De kwaliteit van leven wordt vooral in de Wijert (en in mindere mate Corpus den Hoorn) beduidend lager beoordeeld dan stedelijk het geval is. Ook de kwaliteit van de openbare ruimte wordt lager beoordeeld. De Wijert is daarom aangewezen als wijkvernieuwingsgebied met prioriteit voor de komende jaren. De werkzaamheden aan de zuidelijke ringweg A7 hebben voor de komende jaren impact op de aangrenzende wijken. Dat geldt voor de bereikbaarheid en verkeersoverlast in met name de Oosterpoort, de Herewegbuurt, de Rivierenbuurt en de Wijert.

Gebiedsopgave

De wijken Kop van Oost, Oosterpoort, Herewegbuurt, Rivierenbuurt, Badstratenbuurt, Zeeheldenbuurt, Grunobuurt en Laanhuizen verschillen sterk in demografie en sociaaleconomische samenstelling. Het is nodig om verbinding en samenwerking tot stand te brengen tussen verschillende bevolkingsgroepen en instellingen binnen deze wijken. Vanuit WIJ Rivierenbuurt, het Gebiedsondersteuningsnetwerk (GON), MFC de Stroming en Dig050 brengen we mensen bij elkaar en werken we samen aan het welzijn binnen de wijken. Eenzaamheid bij ouderen, samenleven van verschillende groepen naast elkaar maar niet met elkaar, armoede en leerachterstanden bij bevolkingsgroepen zijn een aantal opgaven die aangepakt moeten worden.

De uitvoering van de Aanpak Ring Zuid is begonnen. De invloed op de zuidelijke wijken is groot, dit roept vragen op en hier zijn antwoorden voor nodig. Een voorbeeld is het sluipverkeer wat kan gaan ontstaan.

De Wijert laat sociale en fysieke achterstanden zien in vergelijking met gemeentelijke gemiddelden. De opgave is deze achterstanden bij te stellen naar boven. Wij willen dat de kloof tussen arm en rijk in het gebied kleiner wordt. We willen het gebied laten groeien naar een inclusieve maatschappij met voorzieningen en kansen voor

iedereen op basis van maatwerk en verschil. Hiervoor is samen met alle partijen een wijkvernieuwingsplan opgesteld en een integraal meerjarenplan gemaakt en begroot: De Wijkdeal de Wijert.

In Corpus den Hoorn is een tweedeling zichtbaar tussen arm en rijk, allochtoon en autochtoon, sociale huur en koop. We zien in delen van Corpus den Hoorn dat het risico bestaat op afglijden van de door de wijkvernieuwing behaalde resultaten, zowel op fysiek als sociaal gebied. Deze tendens moet worden omgekeerd.

Wat willen we bereiken in 2019?

Stadspark

Het Stadspark is het grootste park van Groningen en fungeert als de groene long van de binnenstad. Op basis van de uitgangspunten van de visie uit 2006 werken we aan een nieuwe visie voor het Stadspark. De belangrijkste vraag is hoe het park beter kan aansluiten op de binnenstad. Veel activiteiten zijn onbekend bij het publiek. Bij de herijking van de visie willen we dit beter zichtbaar maken en we willen belangrijke vraagstukken rondom het park beantwoorden over verkeer, wonen, aansluiting op het Suikerfabriekterrein, aansluiting op het Martini Trade Park, de drafbaan en de zuidelijke ringweg. Daarbij is het van het grootste belang dat de recreatieve functie veel beter bekend en benut wordt.

Wijkdeal De Wijert

Op basis van de Wijkdeal wordt in De Wijert gewerkt aan een integrale strategie met alle betrokken partijen om de achterstanden op te lossen. In de Wijkdeal is de agenda van de wijk weergegeven in de taal van de wijk. De gemeentelijke programmalijnen zijn hier ondergebracht in vijf thema's: 1. Groen en buiten zijn; 2. Verkeer en infrastructuur; 3. Bouw en Duurzaamheid; 4. Meedoen en samen zijn; 5. Cultuur en historie. Dit geheel wordt uitgevoerd door bewoners, scholen, corporaties, ondernemers, gemeente en andere in de wijk actieve partijen. Prioritering en uitvoering van uit te voeren projecten wordt gedaan door alle deelnemende partijen, op basis van de uitslag van de stemweek.

Wijkvernieuwing in De Wijert

In de Wijert sluit de wijkvernieuwing aan bij de Wijkdeal. Met bewoners, woningbouwcorporaties, WIJ en andere betrokkenen in de wijk gaan we samenwerken om sociale problemen en armoede aan te pakken en om de sociale cohesie te versterken. Door mensen actief te begeleiden naar werk, door woonlasten in de toekomst onder controle te houden (door verduurzaming/aanpakken woningvoorraad) en door gezamenlijk met bewoners te kijken hoe er zo goed mogelijk gebruik kan worden gemaakt van bestaande regelingen en toeslagen (bijvoorbeeld Voorzieningswijzer), willen we het percentage mensen dat in Wijert in armoede opgroeit verlagen. In 2018 is een start gemaakt met het opzetten van een proces, acties en samenwerking. In 2019 wordt hierop voortgeborduurd.

Om alle kinderen in de Wijert veilig, gezond en talentvol op te laten groeien is er een gezamenlijke aanpak Kansen voor Kinderen (Positief Opgroeien). Zo komt er onder andere een brugfunctionaris voor leerondersteuning. Er wordt gewerkt aan een wijkenergieplan voor De Wijert. Daarnaast werken we mee bij de ontwikkeling van het Masterplan Energie, dat ontwikkeld wordt door de woningcorporaties. Op termijn wordt een lastenverlichting verwacht. In de tussentijd wordt gekeken naar kansen voor kleinschalige projecten met onder andere Groningen Woont Slim en Grunneger Power. Er wordt gewerkt aan een impuls voor het groenonderhoud en vermindering van armoede, werkloosheid en eenzaamheid. Hiertoe is een initiatief gestart om mensen met afstand tot de arbeidsmarkt een leerwerktraject te bieden met baangarantie. In het kader van Wijkdeal de Wijert zullen projecten in de openbare ruimte door hen in de wijk uitgevoerd worden. In het kader van verkeer & veiligheid zijn vanuit de Wijkdeal diverse zaken in gang gezet waaronder een integraal verkeersplan, parkeren en onderhoud en veilig oversteken. Dit geldt ook voor projecten binnen het thema kunst, cultuur & historie.

MFA De Wijert

In de Wijert willen we een nieuwe multifunctionele accommodatie bouwen. Dit gebouw zal met haar activiteiten op het gebied van leren, ontwikkelen, ontmoeten en sporten een stevige impuls geven aan de wijkontwikkeling in Groningen Zuid. Deze multifunctionele accommodatie (MFA) in De Wijert wordt gebouwd voor de basisschool De Tamarisk, de bibliotheek van het Groninger Forum en de kinderopvang van Kids First. Op hetzelfde terrein bouwen we ook een Spelhal. Hier kunnen verenigingen en recreatiesporters buiten de schooltijden hun sport beoefenen. De buitenruimte zal met sport en spelapparatuur worden ingericht, zodat dit een plek wordt voor alle wijkbewoners. MFA De Wijert draagt in belangrijke mate bij aan de wijkvernieuwing en het versterken van de sociaaleconomische positie van de wijk.

Corpus den Hoorn

Samen met belanghebbenden willen we in Corpus den Hoorn een agenda samenstellen die als routekaart van de wijk kan dienen. Binnen dit proces willen we de verbinding tussen partijen en initiatieven stimuleren. Partners hierbij zijn naast de bewoners: het WIJ-team, corporaties, ondernemers, scholen en sociaal culturele instellingen. Ook de aanwezigheid van het Sportknooppunt Corpus gaan we benutten als kans om - bij jong en oud - Healthy ageing te bevorderen door het aanbieden van een programma voor een gezonde leefstijl. We gaan samen met alle partijen werken aan een intensiever gebruik van de Semmelstee als sociaal cultureel centrum voor het hele gebied.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Ontwikkelen van een nieuwe visie voor het Stadspark;
- Realiseren uitkomsten van Wijkdeal De Wijert;
- Realisatie van MFA De Wijert;
- Doorontwikkeling van het wijkvernieuwingsplan De Wijert, aansluitend bij de thema's van de Wijkdeal;
- Samenstellen van een gezamenlijke agenda voor Corpus den Hoorn, met een focus op gezondheid en een gezonde leefstijl;
- Met het Wijkwethoudersbudget aansluiten bij initiatieven en kansen uit de wijken, passend bij de opgave in de wijk en het gebiedsprogramma.

Oost

Wijken en buurten

[Beijum](#), [Noorderhoogebrug](#), [De Hunze](#), [Van Starkenborgh](#), [Drielanden](#), [Ruischerwaard](#), [Zilvermeer](#), [Lewenborg](#), [Oosterhoogebrug](#), [Ulgersmaborg](#), [Noordijk](#), [Ruischerbrug](#), [Middelbert](#), [Engelbert](#), [Euvelgunne](#), Meerstad. Dit gebied heeft twee WIJ-teams: [WIJ Beijum](#) en [WIJ Lewenborg](#).

Hoe staan we ervoor?

In Oost zijn het de grote woonwijken Lewenborg en Beijum die zich duidelijk onderscheiden van de verspreid liggende dorpen en nieuwbouwwijken in dit gebied. Daar waar de dorpen en nieuwbouwwijken overwegend goede scores halen voor de fysieke en sociale leefomgeving is dat in Beijum en Lewenborg niet het geval. In beide wijken is de kwaliteit van de leefomgeving een aandachtspunt. Dat heeft vooral betrekking op relatief veel inwoners zonder werk en een achterblijvende kwaliteit voor het opgroeien van kinderen. Ook op het vlak van gezondheid zijn er aandachtspunten: bewoners voelen zich relatief minder gezond en voelen zich vaker ongelukkig. Ook de beoordeling van de openbare ruimte is in Beijum en Lewenborg relatief laag. Hier betreft het in het bijzonder het beheer en onderhoud en verloedering en vandalisme. Over de dorpen en nieuwbouwwijken in Oost kan worden vastgesteld dat ze er goed voorstaan, ondanks de grote verschillen in bebouwing. In al deze gebieden geldt wel dat de beoordeling van het voorzieningenniveau laag is en dat de verkeersveiligheid en bereikbaarheid van deze gebieden door bewoners ook laag worden beoordeeld.

Gebiedsopgave

De armoedemonitor laat zien dat in Lewenburg en Beijum er relatief veel (geconcentreerde) armoede voorkomt. Door middel van diverse projecten en voorzieningen wordt geprobeerd de armoede te verlichten. Hoewel dit tot mooie resultaten heeft geleid, blijft het lastig de structurele problemen aan te pakken. Ook de Kinderombudsman constateert dat het vaak om 'pleisters plakken' gaat. Uit onderzoek komt naar voren dat een sluitende, integrale aanpak, gericht op empowerment cruciaal is. Verder is het belangrijk vroegtijdig in te grijpen bij schuldenproblematiek en wordt gewezen op het belang van maatwerk.

Binnen het armoedebeleid is met steun van woningcorporatie Lefier tot 1 juli 2020 een centrale plek ingericht die ruimte biedt voor bewonersinitiatieven. De Oude Bieb vormt een laagdrempelige toegang voor wijkbewoners en vindt aansluiting bij andere wijkinitiatieven. Deze plek is essentieel geworden voor initiatieven die bijdragen aan de armoedebestrijding in de wijk. De opgave is om deze voorziening te behouden voor Lewenburg.

In Lewenburg groeit een relatief groot deel van de kinderen op in achterstand. Het perspectief van de jeugd moet daarom worden vergroot. In de leeftijdscategorie 0-2 jaar moeten achterstanden in de ontwikkeling van kinderen worden voorkomen. In de leeftijdscategorie 13-23 jaar is een gerichte aanpak van jongerenoverlast nodig. De ruimtelijke woonomgeving in Lewenburg moet worden aangepakt. De openbare ruimte is in een aantal gebieden verrommeld, als gevolg van uitbreiding van tuinen.

Wat willen we bereiken in 2019?

Positief Opgroeien en Lewenburg XL

In Lewenburg hebben scholen, kinderopvangorganisaties, WIJ Lewenburg en de gemeente gezamenlijk gewerkt aan het opstellen van een integraal wijkplan voor een vreedzame wijk. Pijlers in dit wijkplan zijn: kansrijk, veiligheid en gezondheid. Doel is het voorkomen en tegengaan van achterstand, voorkomen van jongerenoverlast en vergroten van het perspectief van jeugd. Gericht op de problematiek van jongeren zijn al een aantal activiteiten gestart en deze worden in 2019 doorgezet.

Kansrijk Oost

Door middel van diverse projecten en voorzieningen wordt geprobeerd de armoede te verlichten. Omdat dit structurele problemen niet oplost, is een andere inzet nodig, gericht op het bieden van perspectief en op empowerment, aansluitend bij de behoefte van de bewoners en beter toegankelijke voorzieningen en minder versnippering. In 2018 is een plan van aanpak uitgewerkt voor een pilot vernieuwde aanpak armoede "Kansrijk Oost". Deze pilot wordt in 2019 uitgevoerd. De resultaten van de pilot vormen input voor het nieuwe [armoedebeleid](#). Uitgangspunten zijn met name de vraag en behoefte van het huishouden centraal stellen; intensieve begeleiding; empowerment; het verstevigen van het sociale netwerk; en voldoende inkomen voor het huishouden.

Stimuleren van bewonersinitiatieven Golvend Lewenburg

In Lewenburg is Golvend Lewenburg ontstaan vanuit betrokken en actieve bewoners. Golvend Lewenburg is een experiment en stimuleert op positieve wijze initiatieven van bewoners. WIJ en Gemeente ondersteunen en stimuleren dit ook in 2019.

Groenparticipatie en beheer in Beijum en Lewenburg

In beide wijken zijn er groepen vrijwilligers die bijdragen aan het groenonderhoud en speelplekkenbeleid. De gemeente stimuleert en ondersteunt dit. In Lewenburg inventariseren we welke verrommelde gebieden moeten worden verbeterd.

Wijkvernieuwing Beijum

In het uitvoeringsprogramma voor de wijkvernieuwing in Beijum wordt ingezet op een integrale aanpak van alle disciplines, een bundeling van maatregelen en een sterke samenwerking van partijen. Een aanpak die gericht is op meedoen, gezondheid, participatie en moet leiden tot meer zelfredzaamheid. Fysieke maatregelen in de openbare ruimte zijn de motor voor de sociale opgave. Een belangrijk speerpunt is de hierboven beschreven pilot vernieuwde aanpak armoede 'Kansrijk Oost'. Daarnaast wordt ingezet op vernieuwing en versterking van bewonersparticipatie.

Corporaties, WIJ en gemeente gaan verder met de heerdenaanpak. In 2019 worden met de bewoners de plannen verder uitgewerkt en uitgevoerd voor de Atensheerd, Galkemaheerd en de Godekenheerd. Tevens wordt er een plan uitgewerkt voor de aanpak van de volgende heerden en vervanging van speelvoorzieningen.

In samenwerking met de scholen en kinderdagverblijven gaan we aan de slag met positief opgroeien, waarbij we de sociale infrastructuur in de wijk gaan verbeteren. Samen met de scholen wordt een plan gemaakt voor jongeren op gezond gewicht (JOGG). In 2018 is een taalhuis ontwikkeld, die voortgezet wordt in 2019 en verder. Tevens is er in 2018 voor kinderen een zomerschool gestart. Afhankelijk van de evaluatie wordt bepaald of en hoe dit gecontinueerd/uitgebouwd kan worden.

Beijum heeft extra aandacht nodig voor het beheer van de openbare ruimte. Samen met bewoners en Stadsbeheer willen we jaarlijks een plan opstellen met gebieden die met urgentie moeten worden aangepakt. Er wordt een stedenbouwkundige visie uitgewerkt, met specifieke aandacht voor de Wibenaheerd en de winkelpleinen oost en west. Deze visie levert input voor maatregelen in de heerdenaanpak.

Open Sportpark Karding

De doorontwikkeling van het sportpark Karding staat in het teken van de koppeling met wijkorganisaties, verenigingen, onderwijs en gezondheidscentra in de wijk Beijum. Doel is het bestaande netwerk te vergroten en de inzet van sport als instrument voor een gezondere samenleving. Het gebiedsteam werkt hierin samen met programma's [Gezondheid](#), [Sport](#), Sport050 en het WIJ-team voor een Open Sportpark Karding en de verbinding met Beijum en Lewenborg.

Meerstad

In Meerstad wordt onderzocht wat mogelijkheden en wensen zijn voor evenementen en festivals. Samen met Sport, Cultuur en het CBK onderzoeken we de mogelijkheden. In 2019 starten we met de uitvoering van een plan voor speelvoorzieningen, een ontmoetingsplek, een moestuin en boomgaard op een weiland aan de Woldmeerweg. Dit plan is gezamenlijk met de speeltuincommissie, kinderen, scholen en betrokken bewoners gemaakt.

Ontwikkelen dorpsvisie Engelbert

Engelbert heeft te maken met een aantal ontwikkelingen: gevolgen van nieuwbouw in Meerstad, de nieuwbouw van de school en verbetering van het sportcomplex. De belangenvereniging wil gezamenlijk met inwoners van het dorp en de gemeente een herziene dorpsvisie ontwikkelen.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Samen met partners in de wijk uitvoeren van Lewenborg XL;
- Uitvoeren van de pilot Kansrijk Oost, de vernieuwde aanpak armoede. In Beijum is dit onderdeel van de wijkvernieuwing;
- Doorontwikkeling en uitvoering van wijkvernieuwing Beijum;
- Heerdenaanpak continueren met Atensheerd, Galkemaheerd, Godekenheerd en stedenbouwkundig onderzoek naar Wibenaheerd.

- Bewonersparticipatie: ontwikkelen en ondersteunen van buurtinitiatieven zoals Golvend Lewenborg, de Oude Bieb, Meerstad en dorpsvisie Engelbert.

West

Wijken en buurten

[Hoogkerk](#), [Gravenburg](#), [Leegkerk](#), [Reitdiep](#), [Dorkwerd](#), [De Held](#), [Buitenhof](#), [Vinkhuizen](#), [Selwerd](#), [Paddepoel](#), [Tuinwijk](#). In het gebied opereren drie WIJ-teams: [WIJ Hoogkerk](#), [WIJ Vinkhuizen](#) en [WIJ Selwerd](#).

Hoe staan we ervoor?

De grotere woonwijken in West, Vinkhuizen, Paddepoel en Selwerd, kenmerken zich allemaal door een sterk vergrijsde bevolkingsopbouw. Dit geldt ook voor het dorp Hoogkerk. In Vinkhuizen, Paddepoel en Hoogkerk zijn in de afgelopen twintig jaren flinke wijkvernieuwingsingrepen gepleegd waardoor deze wijken een grote diversiteit in de woningvoorraad hebben gekregen. In Selwerd is de wijkvernieuwing recent gestart onder het motto 'Sunny Selwerd' waarvoor *Healthy Ageing* uitgangspunt vormt voor de te behalen doelen. In de wijkcompassen van Vinkhuizen, Paddepoel en Selwerd valt op dat ze veel gemeen hebben. Niet zo verwonderlijk, want deze wijken zijn allen gebouwd in de periode eind jaren 1950 - eind jaren 1960. Veel oorspronkelijk eerste bewoners wonen er nog steeds, wat ook de vergrijzing verklaart. Ook de beoordeling van de kwaliteit van leven vraagt de nodige aandacht. Het gaat daarbij om problemen met rondkomen, meedoen, opgroeien en gezondheid. Voor Selwerd komt daar nog bij dat de beoordeling van de openbare ruimte, met name beheer, onderhoud en verloedering, een lage waardering heeft. Voor de overige wijken in West valt op dat Tuinwijk een flinke transformatie heeft ondergaan na de wijkvernieuwingsingrepen in de periode 2000-2010. Was het voorheen een wijk 'onder aan de ladder', daar is het nu opgeklommen tot een wijk die op bijna alle punten goed beoordeeld wordt. Dat geldt tevens voor alle nieuwbouwwijken in West (de Buitenhof, de Held, Gravenburg en Reitdiep). De enige uitzondering is dat de zowel maatschappelijke, als sociaal-culturele voorzieningen daar laag beoordeeld worden.

Gebiedsopgave

Ondanks de intensieve wijkvernieuwingsaanpak kent Paddepoel nog altijd de nodige sociale problematiek. De laatste jaren is dit zichtbaar in de vorm van jongerenoverlast welke in belangrijke mate ontstaat door problematische gezinssituaties. Voor bewoners geldt dat zowel deze overlast en achterliggende problematiek, als ook de gebiedsontwikkeling rondom het Winkelcentrum (ervaren als het hart van de wijk) veel aandacht nodig heeft.

In Vinkhuizen zijn er nog steeds zorgen over de sociaaleconomische situatie van een aanzienlijk deel van de wijk. Wat in Vinkhuizen vooral opvalt is de invloed van de lage score van het veiligheidsgevoel. Dit vraagt om een multiprogrammatische aanpak die aangrijpt op buurt/straatniveau. De wijk zelf heeft onder de titel 'Vinkhuizen laat niet los' de behoefte uitgesproken voor meerjarenprogramma's in plaats van kortdurende initiatieven die vanuit verschillende separate gemeentelijke programma's geïnitieerd worden.

Wat willen we bereiken in 2019?

Wijkvernieuwing Selwerd

Vijf jaar geleden is de wijkverbetering in Selwerd langs drie sporen gestart: 1. voortzetting van een gestart sociaal verbeterprogramma in de wijk; 2. een aanvullend programma waarin de aandachtvelden in de wijk (ontmoeting, [armoede](#) en opvoeding) centraal stonden, met ruimte voor een beperkt aantal fysieke investeringen in de wijk; 3. het versterken van de bewonersparticipatie in de wijk. De gewenste fysieke wijkvernieuwing heeft als gevolg van corporatieve plannen en ambitie alsnog een stevige impuls gekregen. In 2019 brengen we samen met bewoners, corporaties en andere partners in de wijk de verbetering in Selwerd naar een nieuw en ambitieus niveau.

Healthy Ageing vormt de rode draad van de aanpak. Een aanpak die samen met het wijkbedrijf, het bewonersplatform, corporaties, instellingen in de wijk en kennisinstellingen in de gemeente (RUG en UMCG) is vormgegeven. Op diverse plekken in de wijk is in 2018 renovatie, transformatie, sloop en nieuwbouw gestart. Uitgangspunt is dat Selwerders in de eigen wijk kunnen blijven wonen. Er wordt in de uitvoering van alle plannen gekeken naar koppelkansen: herinrichting groen (beweging/ontmoeting/recreatie), parkeren/verkeersveiligheid en leefstraten in combinatie met sociale interventies voor de wijk. Duurzaamheid en energietransitie vormen zowel op sociaal als fysiek gebied de kans om in Selwerd achterstanden om te buigen in een sprong vooruit.

Bewoners hebben de afgelopen jaren intensief gewerkt aan de opzet van het Wijkbedrijf Selwerd. Inmiddels zijn daar tientallen bewoners actief die betrokken zijn bij een veelvoud aan initiatieven en projecten in de wijk. Het wijkbedrijf is uitgegroeid tot een stevige basis waaruit de gemeente en corporaties de wijkvernieuwing verder vorm willen geven. Het Wijkbedrijf dient daarbij als het door bewoners gerunde 'projectbureau' van Selwerd.

Voor de uitvoering in 2019 wordt gedacht aan vernieuwende projecten die zorgen voor een doorbraak in de armoedeaanpak in verbinding met werk en inkomen. Veel aandacht gaat uit naar de mogelijkheden om werk in de wijk te creëren.

Bewonersbeheer Tuinwijk

Oude en nieuwe bewoners voelen zich betrokken bij de buurt. Een bewonersgroep draagt bij aan het onderhoud van de stoepen en het groen en er zijn vrijwilligers die het beheer van het buurtcentrum Tuinpad ondersteunen. De wijk heeft zelf initiatief genomen om betaald parkeren in de wijk in te voeren. Dit vraagt om een steviger basis in de wijk met zelfbeheer van bewoners en de gemeente in een partnerrol. In 2017 is hiervoor een eerste verkenning uitgevoerd, de komende jaren willen we dit op wijktempo samen met de bewoners verder vormgeven.

Centrumzone Paddepoel/Co-creatie

In winkelcentrum Paddepoel ligt de komende jaren de meest integrale opgave voor de wijk: een vitaal hart van de wijk, met een aantrekkelijk winkel-, woon- en verblijfsklimaat voor jong en oud; goede en veilige verbindingen met de wijk en de daar aanwezige functies (waaronder de vensterschool). Hierbij wordt bijzondere waarde gehecht aan een groene en autoluwe inrichting. Deze gebiedsontwikkeling biedt ook kansen op duurzame verbeteringen in zowel fysiek als sociaal opzicht. Daarnaast draagt de herinrichting van het winkelcentrum bij aan een gezondere leefstijl.

De wijkraad startte drie jaar geleden het initiatief co-creatie als nieuw gespreksplatform in de wijk. Een themagroep houdt zich bezig met de ontwikkeling van dit hart van de wijk, de centrumzone. De wijk heeft daarnaast initiatief genomen om bestaande en nieuwe sociale verbanden te versterken door enerzijds het aanleggen van een fysieke verbinding tussen een woonlocatie en een buurtrestaurant, maar ook door groepen te faciliteren die vanuit de wijk zelf de grotere thema's in de wijk (armoede, eenzaamheid, opgroeien) vanuit de wijk zelf op eigenwijkse manier oppakken.

Vinkhuizen laat niet los

In de meerjarige wijkaanpak 'Vinkhuizen laat niet los' wordt door bewoners, WIJ-team en gemeente samen gewerkt aan eigenwijkse oplossingen voor Vinkhuizen. De wijk kent een hoge organisatiegraad en veel actieve bewoners die zich inzetten voor de wijk en/of buurt. Met deze partijen samen geven we 'Vinkhuizen laat niet los' verder vorm.

Aanpak Westelijke Ringweg

Aan de randen van de wijk vinden nog de nodige stedenbouwkundige ontwikkelingen plaats: woningbouw tegen het Westpark en bouw crematorium; tijdelijke sociaal-maatschappelijke en culturele functies in vrijgekomen schoolgebouwen aan de Travertijnstraat; revitalisering Woonboulevard Hoendiep; ontwikkeling Suikerfabriekterrein; aanpak Westelijke Ringweg. Deze ontwikkelingen willen we optimaal benutten, om ook daarmee een aantal hardnekkige sociaaleconomische en (verkeers)veiligheidsvraagstukken van de wijk mee op te lossen. De aanpak van de Westelijke Ringweg vormt voor de komende jaren speerpunt in deze aanpak.

Wijken met een hart (Reitdiep, De Held, Buitenhof en Gravenburg)

Reitdiep heeft met haar haven, school en (winkel-)voorzieningen een eigen karakter. Het door de wijk zelf gestichte en gerunde wijklokaal is een mooi voorbeeld van nieuw partnerschap tussen de wijk en de gemeente. Op deze weg willen we ook samen met de andere wijken zoeken naar kansen om wijkverantwoordelijkheid verder uit te bouwen. In Gravenburg en de Held vormen verkeersvraagstukken daarin een prominent aandachtspunt. We willen creatief meedenken met de wijk om daar vanuit onze programma's tijdelijke en duurzame oplossingen voor te vinden.

Stimuleren wijkdynamiek Hoogkerk en Vensterschool

Hoogkerk kent een stevige participatietraditie. Met de bewoners van Hoogkerk geven we deze traditie een nieuwe impuls. Slimme aanpassingen aan de Vensterschool - in het hart van de wijk - vormen hiervoor een belangrijke kans. Samen met bewoners en het WIJ-team gaan we op zoek naar nieuwe functies. Daarnaast willen we stimuleren dat kinderen op een veilige manier op de fiets naar school gaan en ligt er een opgave om verborgen armoede te doorbreken.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Uitvoering, doorontwikkeling en monitoring van Wijkvernieuwing Selwerd;
- Uitbouwen van Wijkbedrijf Selwerd als projectbureau voor de wijk en de wijkvernieuwing;
- Faciliteren initiatieven Co-creatie Paddepoel;
- Starten met gebiedsontwikkeling rondom Winkelcentrum Paddepoel;
- Doorontwikkeling zelfbeheer Tuinwijk;
- De Aanpak Westelijke Ringweg als katalysator gebruiken om sociaaleconomische en veiligheidsvraagstukken in Vinkhuizen aan te pakken;
- De wijkverantwoordelijkheid in Reitdiep, De Held, Buitenhof en Gravenburg verder uitbouwen;
- Onderzoek naar uitbreiding van functies Vensterschool Hoogkerk.

Haren

Dorpen

Haren, Glimmen, Noordlaren, Onnen. In het gebied is per 1 januari een gebiedsteam aan de slag dat zorgt voor continuïteit en zichtbaarheid van de gemeente in Haren. Het Toegangsteam, CJG en Torion zullen onderdeel worden van de WIJ-organisatie.

Hoe staan we ervoor?

De vier dorpen die tot 1 januari 2019 samen de gemeente Haren vormden, kenmerken zich door een vitale gemeenschap. Veel inwoners zetten zich vrijwillig in voor de gemeenschap of voor de eigen woon- en leefomgeving. Haren kent een hoge grijze en hoge groene druk: er zijn relatief veel ouderen en jongeren onder de 18 jaar. Woon- en leefkwaliteit van de vier dorpen worden hoog gewaardeerd. Mensen wonen graag in hun dorp. Ze voelen zich er over het algemeen veilig. Sociaal-maatschappelijke problemen zijn er nauwelijks in de dorpen. Leefbaarheid van met name de kleinere dorpen is met het langzamerhand verdwijnen van winkels,

kerken en scholen echter een blijvend aandachtspunt. Het ontbreken van voldoende betaalbare woningen maakt het voor starters lastig weer terug te keren naar hun dorp. Er is zorg over het voortbestaan van openbaar vervoer in de dorpen. De dorpshuizen en sportvelden zijn belangrijke ontmoetingsplaatsen voor inwoners van de dorpen. Buurt- en dorpshuizen hebben een belangrijke sociaal-culturele functie voor de gemeenschappen. Dorpsverenigingen spelen daarbij een belangrijke rol. Met uitzondering van de wijk Oosterhaar is er voor het dorp Haren geen vereniging dorpsbelangen.

Gebiedsopgave

Leefbaarheid, woningbouw en openbaar vervoer zijn terugkerende aandachtspunten. Voor 2019 zijn dat het invoeren van het gebiedsgericht werken, het actualiseren van de Omgevingsvisie Next City, en het aansluiten van de dorpsvisies bij Next City. Een ander belangrijk punt is het verbinden van de 'Grote Markt met het 'Raadhuisplein'".

Wat willen we bereiken in 2019?

Dorpsinitiatieven

Er zijn veel dorpsinitiatieven ontwikkeld, vaak monden ze uit in een samenwerkingsverband tussen inwoners en lokale ondernemers. De Haren-Tynaarlose Uitdaging bijvoorbeeld zorgt voor samenwerking tussen maatschappelijke organisaties, burgerinitiatieven en het lokale bedrijfsleven. De Uitdaging bemiddelt in vraag en aanbod van Materialen (meubels, spullen), Menskracht (kennis, extra handen, creativiteit) en Middelen (geld).

Openbare basisschool De Rieshoek sloot haar deuren met ingang van het schooljaar 2014-2015 vanwege een sterke terugloop van het aantal leerlingen. Carex verzorgde na sluiting een leegstandsinvulling. De huurders ontplooiden vervolgens een initiatief om De Rieshoek met de op dat moment bestaande invulling voort te zetten.

Dorpsvisies

Op initiatief van Plaatselijk belang Glimmen hebben de inwoners van Glimmen in 2018 een dorpsvisie ontwikkeld waarin leefbaarheid centraal staat. Verkeeroverlast baart inwoners van Glimmen grote zorgen. De dorpsvisie Noordlaren is in het eerste kwartaal van 2019 gepresenteerd aan de dorpswethouder. In Onnen en de wijken in Haren zal een aanzet tot de ontwikkeling van een visie worden gestart. In 2019 zal in overleg met inwoners een programma worden ontwikkeld met het oog op versterking van de leefbaarheid

Leefbaarheidsfonds

In 2017 geeft de gemeenteraad van Haren een bedrag van 80 duizend euro beschikbaar gesteld voor inwoners om samen, zonder tussenkomst van de gemeente, projecten te realiseren die bijdragen aan de leefbaarheid. Een aantal dorpen heeft daarvan gebruik gemaakt.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Ontwikkeling van een gebiedsgerichte werkwijze in Haren, met de oprichting van een gebiedsteam en een WIJ-team;
- Behouden van goede dienstverlening in Haren, Glimmen, Noordlaren en Onnen en de omliggende gebieden;
- Met het Dorpswethoudersbudget ondersteunen van initiatieven van bewoners;
- Actualiseren bestaande dorpsvisies;
- Ontwikkelen van een integraal gebiedsprogramma voor Haren, in samenwerking met de stedelijke programma's

Ten Boer

Dorpen

Ten Boer, Ten Post, Garmerwolde, Thesinge, Woltersum, Sint Annen, Lellens, Wittewierum en Winneweer. In het gebied is in 2018 gestart met een gebiedsteam. Het sociaal team De Deel is onderdeel geworden van de WIJ-organisatie.

Hoe staan we ervoor?

Ten Boer telt circa 7300 inwoners en kent negen dorpen waarvan het dorp Ten Boer de duidelijke kern vormt. De meeste voorzieningen worden hier gevonden. Daaromheen liggen de kleinere dorpen. Tussen deze dorpen ligt een open agrarisch landschap met bijbehorende agrarische bedrijven. Uit de burgerpeiling van 2016 blijkt dat meer dan 95 procent van de inwoners het prettig vindt om in het dorp te wonen. Bijna iedereen voelt zich thuis en weinig inwoners zouden snel weggaan uit het dorp. Ook voelen bijna alle inwoners zich in het algemeen veilig in hun dorp. Wel komen er onveilige verkeerssituaties voor, ruim 60 procent geeft aan dat dit vaak of soms voorkomt. Veel inwoners vinden dat hun dorp de afgelopen jaren achteruit is gegaan, als gevolg van aardbevingsproblematiek. Men is tevreden over de meeste voorzieningen. Alleen over de jongerenvoorzieningen en het openbaar vervoer tussen de dorpen zijn weinig mensen tevreden. De inwoners van Ten Boer beoordelen hun eigen gezondheid als ruim voldoende. Over het algemeen ervaren de meeste bewoners weinig belemmeringen om deel te nemen aan de maatschappij. De dorpen kennen een bloeiend verenigingsleven op het gebied van onder andere sport en cultuur. De bereidheid van de inwoners om zich in te zetten voor hun dorp is groot, vaak via de dorpsverenigingen en de dorpshuizen. Zeven dorpen hebben een dorpsbelangenvereniging en een dorpshuis. De bewoners van Winneweer en Wittewierum vinden hun plek in Ten Post.

Gebiedsopgave

In Ten Boer staat de versterkingsopgave als gevolg van aardbevingen prominent op de agenda. Dit heeft grote impact op bewoners. Het gaat hier vooral om de dorpen Ten Post, Woltersum, Ten Boer, Winneweer en Wittewierum. In 2017 is deze versterkingsopgave ingebed in een proces van dorpsvernieuwing. Op basis van een lokaal democratisch proces waar bewoners, lokale ondernemers en andere belanghebbenden aan deelnemen wordt toegewerkt naar breed gedragen dorpsvernieuwingsplannen met uitvoeringsprogramma's. Deze plannen moeten op alle beleidsvelden perspectief bieden voor de toekomst en richting geven aan de (versterkings)opgaven in en voor de dorpen.

Het bestuur van Ten Boer was altijd goed bereikbaar voor bewoners, vrijwilligersorganisaties, instellingen en bedrijven. Dit willen we behouden met het gebiedsteam als eerste aanspreekpunt. De uitdaging is om de afstand tot bestuur en organisatie zo klein mogelijk te maken, de lijnen kort te houden en goed bereikbaar te zijn. De komende twee jaren zijn een overgangperiode waarin de harmonisatie van beleid een belangrijke opgave is. Hier is vanuit het gebiedsteam aandacht voor. Het plattelandsgebied van Ten Boer kent in vergelijking met de stad Groningen een andere maat en schaal als het gaat om voorzieningen en het gebruik ervan. Voorzieningen hebben een andere betekenis, een basisschool heeft bijvoorbeeld een belangrijke rol in een klein dorp. Dit vraagt om flexibiliteit en de mogelijkheid om te differentiëren in beleid. Een nieuwe voorziening voor jongeren staat op de agenda van het gebiedsteam.

De bereidheid van de bewoners van Ten Boer voor vrijwillige inzet en zelf dingen organiseren is groot. We willen deze cultuur van noaberschap behouden en waar nodig versterken.

Wat willen we bereiken in 2019?

Dorpsvernieuwing en versterking

De dorpen Ten Post, Woltersum en Ten Boer hebben als gevolg van de aardbevingsproblematiek te maken met een grote opgave voor versterking. In Ten Boer en Ten Post gaat het om een groot aantal woningen, die voor

circa 70% particulier bezit zijn. Met de woningcorporatie Wierden & Borgen zijn afspraken gemaakt over de aanpak van het corporatiebezit. We pakken de versterking gebiedsgericht aan, ingebed in een proces van dorpsvernieuwing met als beoogd effect dat de dorpen sterker uit de versterking komen. Door 'ruimte' te creëren om elkaar te ontmoeten, de sfeer en het karakter van het dorp te behouden en waar nodig verbeteren. Vanuit het lopende proces van dorpsvernieuwing worden de brede opgaven die voor alle dorpen gelden, zoals de energietransitie, opgepakt.

Actuele Dorpsvisies

In 2016 zijn samen met de bewoners voor alle dorpen dorpsvisies opgesteld. Op dat moment was nog geen duidelijkheid over de versterkingsopgave en de omvang van de aardbevingsproblematiek. In het kader van het dorpsvernieuwingsproces wordt voor een aantal dorpen gewerkt aan vernieuwde dorpsvisies. Daarnaast willen we jaarlijks nog één of twee dorpsvisies actualiseren.

Samenwerking dorpen en gemeente

We willen dat ook na de herindeling er negen sterke, leefbare plattelandsdorpen zijn. De aandachtspunten vanuit de dorpen zelf dienen hiervoor als uitgangspunt. Hierbij gaat het vooral om goede nabijheid en benaderbaarheid van de gemeente; de uitdaging om te komen met initiatieven en ideeën om de leefbaarheid te vergroten; en de samenwerking met de gemeente bij initiatieven uit de dorpen. Samenwerkende dorpen zien we ook als een belangrijk speerpunt en willen samen met de dorpen actief werken aan het stimuleren van deze samenwerking. Hiertoe werken wij samen met de dorpsbelangenverenigingen aan de oprichting van een bovenlokaal en overkoepelend Dorpenoverleg.

Doorbraakproject

In de voormalige gemeente Ten Boer werkt sinds 2011 het sociaal team De Deel dat op een integrale wijze ondersteuning voor inwoners biedt. Het team krijgt een zeer hoge beoordeling van cliënten, kent de sociale infrastructuur goed en blijft binnen het beschikbare budget. Het team maakt nu onderdeel uit van WIJ Groningen en wil graag de huidige werkwijze voortzetten en op onderdelen versterken. Met het Doorbraakproject experimenteren we de komende drie jaar of de ondersteuning aan de inwoners beter wordt door zo vroeg en integraal mogelijk te werken, door de beslisstructuur te vereenvoudigen en door beslissingen zo dicht mogelijk bij de dorpscoaches te leggen.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Doorontwikkeling van een gebiedsgerichte werkwijze in Ten Boer, met de oprichting van een gebiedsteam en een WIJ-team;
- Ontwikkelen van integrale vernieuwingsplannen voor dorpen en straten in Ten Boer, Ten Post en Woltersum, in samenwerking met bewoners en de stedelijke programma's;
- Actualiseren van bestaande dorpsvisies, en samenwerken met bewoners bij projecten die hieruit voortvloeien;
- Behoud van goede dienstverlening in Ten Boer en de omliggende dorpen;
- Stimuleren van gemeentebrede samenwerking van Dorpsbelangenverenigingen om hierdoor de last op besturen en vrijwilligers te verminderen én actieve en gezonde verenigingen te behouden.

Paragraaf 2 Duurzaamheid

In de eind 2018 opgeleverde routekaart hebben wij voorgesteld om voortaan te streven naar een CO₂-neutraal Groningen in 2035. Het gaat namelijk niet om de balans tussen de hoeveelheid opgewekte en gebruikte energie in de gemeente Groningen. Het gaat erom of alle energie die we in de gemeente gebruiken, duurzaam is opgewekt. Dat mag ook buiten de gemeentegrenzen gebeuren. Dat is nodig, omdat er te weinig ruimte is binnen de nieuwe gemeentegrenzen om alle energie op te wekken. We blijven echter streven naar zoveel mogelijk duurzame energieopwekking binnen die gemeentegrenzen. Tegelijk willen we fors besparen op het totale energiegebruik.

De routekaart is het kader voor de ontwikkeling van toekomstig energiebeleid. De routekaart schetst de grootscheepse maatschappelijke veranderingen die nodig zijn in de komende decennia. Voor de uitvoering van de routekaart werken we samen met een groot aantal bedrijven, organisaties en inwoners in de gemeente. Gezamenlijk kunnen we het verschil maken.

In het eerste deel van deze paragraaf geven we aan hoe we in 2019 via meerdere sporen, verder werken aan opschaling van de energietransitie. Het tweede deel van deze paragraaf benoemt hoe duurzaamheid op verschillende vlakken in ons reguliere beleid een rol speelt.

Groningen geeft energie

In 2018 hebben we met de routekaart geschetst hoe de gemeente Groningen in 2035 CO₂-neutraal kan zijn, en wat er moet gebeuren om daar te komen. De Routekaart laat zien in hoeverre de gemeente in staat is om op haar eigen grondgebied de transitie naar een volledig duurzame energievoorziening te maken en waarvoor de gemeente Groningen afhankelijk is van de omliggende regio. De Routekaart is te beschouwen als een stip op de horizon en verbindt het heden met de gewenste toekomst. Het eindbeeld is niet in beton gegoten. Het is opgesteld met de huidig beschikbare kennis. Externe factoren, zoals voortschrijdend inzicht, veranderingen van nationaal beleid en technische vooruitgang, zullen leiden tot aanpassingen in het eindbeeld.

De CO₂-uitstoot die is te relateren aan energiegebruik in de gemeente Groningen bedraagt 1,5 Mton in 2016, oftewel de uitstoot die vrijkomt bij ruim 150.000 rondes rond de aarde autorijden. Hiervan wordt ongeveer de helft door bedrijven en instellingen uitgestoten, een kwart door woningen en een kwart door verkeer en vervoer. Opgave is deze 1,5 Mton in zeventien jaar (2019 – 2035) terug te brengen naar (bijna) 0 Mton. Dit is geen eenvoudige opgave. In de afgelopen decennia is het energiesysteem maar weinig veranderd. Het bereiken van het doel maakt Groningen koploper in de energietransitie. Dit biedt de kans om een nieuwe kennispositie en economisch perspectief te creëren. Groningen kan zo haar betekenisvolle bijdrage aan de nationale energievoorziening overeind te houden.

De doelen voor 2035 en 2023 zijn ambitieus. Het gemeentelijke doel loopt voor op de ambitie van het Rijk en veel private partijen. Daarom vragen de doelen om een gedegen strategie en actieve inzet vanuit de gemeente. De gemeente kan vanuit haar rol en verantwoordelijkheden de energietransitie ondersteunen. De gemeente voert hiervoor autonoom beleid en heeft budget beschikbaar. Wij beschikken over verschillende typen beleidsinstrumenten: stimuleren, (de)reguleren, financieren, faciliteren, enthousiasmeren en soms ook initiëren. Er zijn diverse voorbeelden van deze instrumenten in de praktijk, zoals de oprichting van het *Dutch Heat Centre*, woningbezitters stimuleren via het loket *Groningen Woont SLIM* en bedrijven ondersteunen bij het nemen van energiebesparende maatregelen. In de afgelopen jaren is het platform Groningen Energie neutraal 2035 (www.groningenenergieneutraal.nl) een belangrijk onderdeel geworden van het gemeentelijk duurzaamheidsbeleid. Via dit platform hebben 39 bedrijven en instellingen zich vrijwillig verbonden om samen met de gemeente te werken aan de duurzaamheidsambities. De versnellingstafels, georganiseerd vanuit dit platform, laten mooie resultaten zien zoals de *Green CityTree* bij het Waterbedrijf Groningen, de installatie van

minstens honderd warmtepompen in de gemeente en de uitvoering van een gezamenlijke biomassaverkenning. Toch zijn we met de huidige inzet niet op schema om in 2035 CO₂-neutraal te zijn. Uit de Energiemonitor blijkt dat Groningen tussen 2013 en 2016 van 3,8 procent naar 5,4 procent duurzame energie is gegaan. De CO₂-uitstoot daalde met tien procent. Om in 2035 CO₂-neutraal te zijn, moet de uitstoot sneller verminderen dan nu.

De klimaatop in Parijs (COP21) in 2015 leverde een mondiaal akkoord op. Bijna alle landen ter wereld hebben daarmee afgesproken dat de globale temperatuurstijging 'ruim onder 2 °C' moet blijven. Het kabinet Rutte III heeft in het regeerakkoord een ambitieuze klimaat- en energieagenda geformuleerd. Deze agenda is niet alleen ingegeven vanuit de plicht om bij te dragen aan de mondiale klimaatopgave, maar ook vanuit de wens om de kracht van de Nederlandse economie verder te versterken en de kansen die de transitie biedt optimaal te benutten. Zowel nationaal als internationaal zet het kabinet in op versnelde actie om de uitstoot van broeikasgassen te verminderen. De reductiedoelstelling voor 2030 is verhoogd van ten minste veertig procent naar 49 procent, ten opzichte van 1990. Dit is opgenomen in de Klimaatwet. Hierbij zoekt het kabinet nadrukkelijk de verbinding met andere Noordwest-Europese landen. Rond de jaarwisseling 2018/2019 wordt het 'definitieve' Klimaatakkoord verwacht waarna er gestart kan worden met de uitvoering. Tijdens de ontwikkeling van dit nationale beleid blijft de gemeente Groningen – samen met de provincie Groningen – in de belangenbehartiging belangrijke punten voor de energietransitie op lokaal niveau, inbrengen. Daarbij borduren we voort op het Gronings Bod en spitst de lobby zich toe op specifieke onderdelen van het bod, zoals 'wind op zee', 'waterstof' en 'aardgasloos wonen', bijvoorbeeld in het kader van het op te stellen Klimaatakkoord.

Met de Energiemonitor houden we doorlopend in beeld hoe we vorderen met onze doelstelling. In 2018 zijn we gestart de energiemonitor meer toe te spitsen op CO₂-uitstoot, omdat dat ook de (inter)nationale tendens is. De energiemonitor is te vinden op www.groningenenergieneutraal.nl. In 2019 gaan we werken aan een monitoringssysteem dat vaker geactualiseerd wordt dan nu het geval is. In de begroting van 2020 komen we daarop terug met een set van indicatoren.

Verdeling energiegebruik in 2016	Petajoule	%
Huishoudens	5,4	31%
Bedrijven en instellingen	7,7	45%
Verkeer en vervoer	4,2	24%
Totaal	17,3	100,0%

Hernieuwbare energie per bron in 2016	Terajoule	%
Biomassa (vergisting en verbranding)	653	69%
Bodemenergie	95	10%
Zonne-energie	83	9%
Overige bronnen	117	12%
Totaal	948	100,0%

Bovenstaande tabellen zijn ontleend aan de energiemonitor. Hierin is het absolute energiegebruik en de verdeling hiervan over sectoren weergegeven.

Spoor warmte

Uit de routekaart volgt dat 54 procent van de totale energievraag van onze gemeente bestaat uit warmte. De industrie en het MKB zijn verantwoordelijk voor zestien procent van de vraag in de vorm van hoge-

temperatuur-warmte. Woningbouw en dergelijke vullen de rest in met 38 procent lage-temperatuur-warmte. Er zijn goede duurzame technische alternatieven voor het huidige op gas gebaseerde warmtesysteem. Ook kan de vraag sterk worden gereduceerd door isolatie en efficiëntie maatregelen. De warmtevoorziening zal in de toekomst per wijk verschillen. Hier bereiden we ons nu op voor.

Hoe staan we ervoor?

In 2018 heeft Warmtestad een tijdelijke warmtecentrale geplaatst op Zernike. Deze centrale produceert warmte met een warmtekrachtkoppeling installatie (wkk). In 2019 wordt het warmtenet uitgebreid naar Paddepoel. Zo kunnen de daar gecontracteerde gebouwen - met een leveringsafpraak voor 2020 - op het warmtenet worden aangesloten. Op het warmte- en koudeopslagsysteem (wko) op het Europapark zijn in 2018 een aantal nieuwe gebouwen aangesloten, zoals De Leijhoeve en de Lunettenhof. In 2019 wordt meer nieuwbouw op dit wko-systeem aangesloten. De wko-systemen in het Ebbingekwartier en in de Grunobuurt zijn geoptimaliseerd en gereedgemaakt voor uitbreiding in de toekomst.

Met ingang van 1 juli 2018 is de regelgeving voor een aardgasaansluiting voor nieuwbouw aangepast. Nieuwbouw krijgt nu in beginsel geen aardgasaansluiting meer. Alternatieven voor de warmtevoorziening zijn collectieve duurzame warmtesystemen (zoals wko) of all-electric woningen met een warmtepomp.

In 2018 hebben wij met het energietransitiemodel voor zeven wijken doorgerekend wat voor deze wijken haalbare 2035-scenario's zijn. Voor de wijken Paddepoel, Selwerd, Noorderplantsoenbuurt, Reitdiep en De Wijert worden in samenwerking met onder andere woningcorporaties en wijkbewoners nu wijkenergieplannen gemaakt. Ook in Glimmen (Haren) is gestart met het opstellen van een dorpsenergieplan. Dit gebeurt in dezelfde lijn als de wijkenergieplannen. Deze plannen vormen de basis voor een wijk- en dorpsgerichte aanpak op het gebied van warmte, (groene) elektriciteit en elektrische mobiliteit. Ze vormen de voorhoede van de wijkenergieaanpak die in de hele gemeente gaat plaatsvinden.

Het warmte-expertisecentrum (Dutch Heat Center) heeft dit jaar de eerste adviezen uitgebracht over warmtetransitie. De TU Delft, Gasunie New Energy en Royal Haskoning zijn toegetreden tot het consortium en samen treedt het consortium nu op als Dutch Heat Center.

Wat willen we bereiken in 2019?

In 2019 worden de eerste woningen aangesloten op het warmtenet van WarmteStad. In het voorjaar 2019 nemen de aandeelhouders van WarmteStad een besluit over de integrale business case Warmtenet Noordwest. De komende jaren wordt het warmtenet in Paddepoel en Selwerd dan verder uitgebreid om ruim 10.000 woningequivalenten te bedienen. Gezien de noodzaak van warmtenetten in stedelijke omgevingen voor de energietransitie hebben wij hiermee een forse stap naar de toekomst gezet. De uitbreiding van het warmtenet in Paddepoel en Selwerd, en het daarmee aardgasloos maken van deze wijken, kunnen we financieren door de in het najaar van 2018 toegekende gelden van het Ministerie van Binnenlandse Zaken.

In 2019 willen we energietransitieplannen voor alle wijken, buurten en dorpen in de gemeente Groningen ontwikkelen. Deze plannen moeten in 2020 klaar zijn, waarna we in overleg met de betreffende wijk of dorp, een wijkenergieplan kunnen maken. In het wijkenergieplan wordt een uitvoeringsagenda per wijk opgenomen. Met deze wijkgerichte aanpak zal in de komende jaren elke wijk, buurt, dorp een eigen plan en planning hebben om op termijn aardgasvrij en energieneutraal (of CO₂-neutraal) te worden. We sluiten hierbij in de desbetreffende wijken aan bij de aanstaande wijkvernieuwing. Zo kunnen we ook de betaalbaarheid op een integrale manier aanpakken. In 2019 presenteren we ook een gemeente brede tussenstand van de ontwikkeling van de wijkenergieplannen.

Naast de wijkaanpak verkennen we ook de mogelijkheden van verschillende warmtebronnen. Zo gaan we door met de verkenning van de mogelijkheden om restwarmte uit de Eemshaven te gebruiken voor verwarming. Ook brengen we in beeld of energie uit oppervlaktewater (TEO), of energie uit afvalwater (TEA), op termijn een bijdrage kunnen leveren aan de warmtevoorziening. Inmiddels zijn rondom dit thema verschillende onderzoeken opgestart.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Er wordt, met de gelden van Binnenlandse Zaken en op basis van de wijkenergieplannen, gestart met het aardgasvrij maken van Paddepoel en Selwerd. We werken daarvoor in Paddepoel ook samen met de buurtwarmtecoöperatie '050-buurtwarmte', die een start maakt met een eerste straat gebonden warmtesysteem;
- Opleveren van plan van aanpak voor de wijk- en dorpsgerichte energieaanpak. Er wordt voor alle buurten, wijken en dorpen een energietransitieplan (ETP) opgesteld. In het plan van aanpak wordt hiervoor de strategie, planning en besluitvormingsprocedure beschreven. We stellen dit plan van aanpak mede op aan de hand van een evaluatie van de al gemaakte energietransitieplannen en van de al ontwikkelde wijkenergieplannen. Vervolgens wordt een begin gemaakt met het vertalen van de ETP's naar wijkenergieplannen;
- De wijk- en dorpsinitiatieven in Ten Post, Glimmen en wijkvernieuwingswijken worden ondersteund;
- Voorbereidingen treffen alternatieve warmtevoorzieningen in relatie tot weghalen aardgasnet Vinkhuizen in 2022 (huidige planning);
- De ontwikkeling van collectieve warmtesystemen in de ondergrond vraagt om een aanvullend beleidsinstrumentarium. Dit instrumentarium moet in 2019 klaar zijn;
- Er komt een vervolgonderzoek naar de haalbaarheid voor restwarmte uit Eemshaven, Delfzijl;
- We faciliteren de aanleg van een zonnethermiesysteem op Zernike;
- Onderzoek naar warmte uit oppervlaktewater (vijvers, waterlopen) en uit afvalwater RWZI Garmerwolde;
- We ondersteunen de ontwikkeling van aardgasvrij, circulair en energieneutraal Suikerunieterrein;
- Warmtestad breidt capaciteit van collectieve WKO-systemen op Europapark, in de Grunobuurt en in het Ebbingekwartier uit in verband met aanstaande nieuwbouw;
- Faciliteren en ondersteunen van Dutch Heat Center, zodat het center een belangrijke rol kan spelen in de warmtetransitie, bijvoorbeeld door onderzoek naar warmtebuffering;
- We blijven in overleg met het Ministerie van EZK om de ontwikkelingen rondom geothermie in samenhang met de gaswinning uit te kristalliseren;
- We zetten in op het sluiten van een maatschappelijk akkoord met partners. Met hen gaan we verdere afspraken maken over verduurzamen;
- Zwembad De Papiermolen wordt door middel van riothermie verwarmd.

Spoor besparen

Alle energie die we kunnen besparen hoeven we niet op te wekken. Grote besparingen zijn mogelijk in woningen en bij bedrijven en kantoren. De gemeente geeft zelf het goede voorbeeld met het eigen vastgoed (Gresco). Besparingen zijn goed voor een derde deel van ons einddoel. Dit spoor valt uiteen in wonen (nieuwbouw, huursector, particuliere woningen), bedrijven en de eigen gemeentelijke organisatie.

Hoe staan we ervoor?

Besparen, deelspoor Wonen

Begin 2017 hebben wij het "Actieplan Groningen aardgasloos in 2035" aan de raad aangeboden. Dit laat zien langs welke lijnen op termijn in de hele warmtevraag van de gemeente op een duurzame manier kan worden voorzien. De aanpak is wijkgericht, omdat rekening gehouden moet worden met de kwaliteit en typologie van de woningen, de sociaaleconomische eigenschappen van de wijk en met de bestaande netwerken voor elektriciteit en gas.

Met ingang van 1 juli 2018 is de regelgeving voor een aardgasaansluiting voor nieuwbouw aangepast. Nieuwbouw krijgt nu in beginsel geen aardgasaansluiting meer. Voor bestaande woningen ligt de focus op energie die nodig is voor ruimte- en tapwaterverwarming. De aanpak bestaat uit een combinatie van isoleren en het vervangen van aardgas door een andere warmtebron. Dit laatste kan door het gebruik van warmte uit een warmtenet of met een hybride of all electric warmtepomp.

Het energieloket Groningen woont SLIM is het loket voor duurzaam wonen. Het loket speelt ook een adviesrol in de wijkenergieaanpak. In 2018 is gefocust op informatieverschaffing over de warmtepomp. Diverse publiciteitscampagnes en een gezamenlijke inkoopactie heeft tot een toename van het aantal warmtepompen geleid. Om een eventueel geluidsprobleem te voorkomen wordt bij iedere warmtepomp een plaatsingscan uitgevoerd. In Haren en Ten Boer wordt gebruik gemaakt van het energieloket Groningen. We gaan kijken hoe we tot een gezamenlijke aanpak kunnen komen.

Besparen, deelspoor Bedrijven

In 2017 is het actieprogramma 'Energiebesparing bij Bedrijven' opgesteld. Bedrijven en instellingen zijn goed voor 51 procent van het totale energiegebruik in de gemeente Groningen. Het gaat om 3.144 zakelijke verbruikers, waarvan 886 grootverbruikers. Deze laatste groep verbruikt gezamenlijk meer dan negentig procent van het totale zakelijke energieverbruik. De focus zal de komende jaren worden gelegd op deze groep bedrijven. Vanaf begin 2018 is er een multidisciplinaire projectgroep gestart ten behoeve van de uitvoering van het actieprogramma 'Energiebesparing bij Bedrijven'. Het betreft hier een samenwerking tussen de afdeling Energie, Economische Zaken en VTH. Samen met de bedrijvenverenigingen zijn inmiddels diverse projecten in uitvoering. Voldoen aan wet- en regelgeving door toezicht en handhaving vormt de basis van het programma. Bedrijven en instellingen zijn verplicht om energiebesparende maatregelen te nemen. De bedrijven die niet zelfstandig aan de gang gaan met energiebesparing zullen via toezicht en handhaving alsnog energiebesparende maatregelen moeten treffen. Hiervoor is extra personele capaciteit aangetrokken. Tot slot hebben 39 bedrijven en instellingen (inclusief de vier bedrijvenverenigingen) de routekaart 'Groningen Energie-neutraal' ondertekend en hebben toegezegd bij te dragen aan de versnelling van de energietransitie in Groningen.

Besparen, deelspoor Gresco

We zijn de afgelopen jaren goed op gang gekomen met de Gresco, de gemeentelijke organisatie om al ons eigen vastgoed te verduurzamen. In 2013 stelde de gemeenteraad het investeringskrediet van de Gresco vast, dat inmiddels per jaar wordt geactualiseerd, zo ook in 2018. De Zonneweide Vierverlaten wordt in april 2019 verkocht aan Grunneger Power, conform de intentie. De aanpak van 24 groot-verbruikende gebouwen is goed op stoom en wordt geëvalueerd en geactualiseerd. Een pilot met het bijmengen van waterstof in een gasgestookte ketel is afgerond. Daarnaast is samen met stadsbeheer een begin gemaakt met het vervangen van straatverlichting door LED exemplaren. Vastgoed aan het Hanzeplein, Europaplein en de Oosterpoort is voorzien van zonnepanelen. En de aanbesteding van de inkoop van elektriciteit en gas is afgerond. Vijftien jaar lang krijgt de gemeente donkergroene stroom, dat houdt in: stroom dat lokaal wordt opgewekt door nieuwe bronnen. Deze aanbesteding hebben we samen met provincie en gemeenten in de provincie Groningen uitgevoerd. Ten aanzien van inkoop van aardgas willen we binnen vijf jaar vijftien procent hebben vergroend.

Wat willen we bereiken in 2019?

Besparen, deelspoor Wonen

De beschreven wijkaanpak is een arbeidsintensief proces waarbij bewoners, corporaties, wijkverenigingen, de netwerkbeheerder, het bedrijfsleven en de gemeente concreet te nemen maatregelen kiezen. Hiervoor moeten ook financieringsconstructies worden ontwikkeld. De energietransitieplannen vormen de basis voor de wijkenergieplannen. Deze plannen zien we als een motor voor de wijkvernieuwing. Wij zien dit als de grootste renovatie-opgave na de tweede wereldoorlog (zie ook onder 'warmte'). Met de woningcorporaties werken we

verder aan het 'Masterplan aardgasvrij en CO2 neutraal Groningen'. In dit masterplan wordt opgenomen hoe en wanneer corporatiewoningen verduurzaamd worden.

Besparen, deelspoor Bedrijven

Om op koers te blijven naar een energieneutrale gemeente is het wenselijk tussen 2017 en 2035 de energievraag bij bedrijven en instellingen bij benadering met 50 procent te reduceren. Dit is een van de grootste opgaven in Groningen Geeft Energie en dat rechtvaardigt de komende jaren een stevige inzet op dit deelterrein.

In 2019 is 'Groningen werkt slim' het duurzaamheidsplatform waar MKB bedrijven terecht kunnen voor ondersteuning bij het verduurzamen van hun bedrijf. Het is de plek, waar kennis bij elkaar komt en de MKB ondernemer gefaciliteerd wordt. Het platform 'Groningen werkt slim' initieert nieuwe projecten, dat kan gebiedsgericht zijn of gemeente breed. Bijvoorbeeld om het aantal zonnepanelen op daken van bedrijfspanden significant te laten toenemen. In 2019 volgt een kennismaking met de verenigde ondernemers in de gemeenten Ten Boer en Haren voor aansluiting bij het platform. Hierin wordt nauw samen gewerkt met de afdeling Economische Zaken.

De industrie vraagt om een specifieke aanpak. In 2019 willen we zicht hebben op de industriële grootgebruikers. In afstemming met de provincie Groningen zal dit plan in uitvoering worden genomen: expertiseteams worden hiervoor ingericht die bedrijfstakgewijs de grote zakelijke grootverbruikers provinciebreed door kunnen lichten. De afdeling Vergunning, Toezicht en Handhaving (VTH) zal ondersteunen bij de totstandkoming van deze aanpak en deze ook gebruiken voor de industriële bedrijven in de gemeente.

In 2023 moet ieder kantoor groter dan honderd vierkante meter minimaal energielabel C hebben. Vanuit de afdeling VTH wordt er een plan van aanpak gemaakt om de kantoren te bewegen om energiebesparende maatregelen te nemen. De kantorenmarkt is in 2018 in kaart gebracht. In 2019 zal deze doelgroep benaderd, gestimuleerd en geactiveerd worden. Vanuit 'Groningen werkt slim' zullen stimulerende projecten voor deze doelgroep worden opgestart.

Besparen, deelspoor Gresco

De gemeente heeft hoge ambities als het om het verduurzamen van het eigen vastgoed gaat. De lat voor duurzaamheid wordt steeds hoger gelegd. Met de Gresco-methode kunnen investeringen worden gedaan die kunnen worden gedekt uit energiebesparing. De opgave van CO₂ neutraliteit in 2035 vormt een grotere opgave. In 2019 zal nader bepaald worden op welke wijze de ambities richting 2035 vorm kunnen krijgen en welke stappen daarvoor moeten worden gezet. Daarnaast gaan we gewoon door met onze Gresco-werkwijze: zichzelf terugverdienende maatregelen, zoals als zonnepanelen en ledverlichting, worden uitgevoerd.

Wat gaan we hiervoor doen?

Besparen, deelspoor Wonen

- We stellen een masterplan op waarin we aangeven hoe de verduurzaming van de corporatieve woningvoorraad kan worden gerealiseerd. Dit masterplan zal eind 2018 klaar zijn en in 2019 uitgewerkt worden in een uitvoeringsplan. Dit vormt uiteindelijk de basis voor de prestatieafspraken 2020;
- We gaan door met de wijkenergieaanpak (zie 'warmte spoor').

Besparen, deelspoor Bedrijven

- Met het duurzaamheidsplatform 'Groningen werkt slim' stimuleren we bedrijven om zelf actief aan de gang te gaan met energie besparen. Bedrijven kunnen dit zelfstandig oppakken of aansluiten bij het groene bedrijvenregister, of in gezamenlijkheid met de bedrijvenvereniging of een besparingscollectief. Zo is er een besparingscampagne gestart door GCC en Grunneger Power voor ondernemers in de

binnenstad, is er een pilot zon op daken van bedrijfspand en is er een project duurzame mobiliteit op Zuidoost;

- Voldoen aan wet- en regelgeving door toezicht en handhaving vormt de basis van het programma. Bedrijven en instellingen zijn verplicht om energiebesparende maatregelen te nemen en kunnen hiervoor deelnemen aan de Clean-campagne. Aan deze campagne zijn adviseurs verbonden die bedrijven helpen bij het uitvoeren van de besparende maatregelen. De bedrijven die niet zelfstandig aan de gang gaan met energiebesparing zullen via toezicht en handhaving alsnog energiebesparende maatregelen moeten treffen;
- (Reguliere) uitvoering Wet milieubeheer (specifiek op onderwijsinstellingen en grote verbruikers), en Europese regelgeving (EED);
- Uitvoering geven aan plan van aanpak om kantoren naar Label C te brengen. De afdelingen VTH en EZ gaan kantooreigenaren stimuleren om energiebesparende maatregelen te nemen;
- Bedrijven helpen met het verkrijgen van een SDE+ subsidie voor de realisatie van zonnedaken.
- Het SmartGrid project op bedrijventerrein Zuid oost wordt verlengd. Hierbij wordt geprobeerd tot balanceren van het elektriciteitsgebruik te komen met medewerking van de grootste verbruikers, die bewust systemen af- en aanschakelen;
- Verdubbelen aantal partners van het platform van de Routekaart;
- Tijdens kennisintensieve 'versnellingstafels' willen we komen tot deals met onze partners. Deals hebben twee doelen: 1) Stimuleren van lokale bedrijvigheid rondom een bepaald thema (te vergelijken met de 'Green Deals' van het Rijk). Dit levert alle deelnemers aan deze deals voordeel op; 2) De gemeente biedt bedrijven een bepaald voordeel, mits deze bedrijven voldoen aan gestelde voorwaarden. Mogelijke voorwaarden zijn emissieloze stadsdistributie, verduurzaming van woningen of het aardgasloos maken van gebouwen.

Besparen, deelspoor GRESCO

- Pilotprojecten;
- Oplevering en opening van het nu duurzame openluchtzwembad de Papiermolen door een combinatie van riothermie, zonneboilers en isoleren van badwater ('s nachts afdekken);
- Kernvastgoed, sportaccommodaties en sportvelden verder voorzien van ledverlichting;
- Afronden van het verduurzamen van de "24 energie slurpende gebouwen" naar zoveel mogelijk label A;
- Aanleg van zonnepanelen op kernvastgoed met behulp van SDE+ subsidie;
- Verder ontwikkelen van het integrale energiemanagement.

Spoor zon

Hoe staan we ervoor?

De Zonnewijzer uit 2016 ging er nog van uit dat zonne-energie een aandeel van ongeveer veertig procent van de gevraagde elektriciteit kan leveren aan een CO₂-neutrale gemeente in 2035. In de Routekaart is de ambitie herzien en opnieuw doorgerekend hoe de energievoorziening er in 2035 uit zou moeten zien. Hieruit blijkt dat de ambitie voor zonne-energie naar boven toe moet worden bijgesteld naar maar liefst zestig procent aandeel van lokaal duurzaam opgewekte energie. Met 800 MWp geïnstalleerd vermogen wordt zonne-energie de grootste duurzame elektrische energiebron van de gemeente. Dit komt overeen met ongeveer 2,7 miljoen zonnepanelen. De potentie van de daken moet dan ten volle benut worden. Van de opgave kan 300 MWp op daken van woningen en bedrijven worden gerealiseerd. De overige 500MWp in zonneparken.

Het aantal zonnepanelen op daken in Groningen groeit nog altijd exponentieel: van 3.500 panelen in 2011 naar circa 107.000 stuks in 2018 (waarvan ongeveer 93.000 in Groningen en 14.000 in Ten Boer). Daarnaast zijn in

2017 en 2018 enkele grootschalige zonneparken opgeleverd waardoor de groei is versneld. In Groningen en Ten Boer liggen op dit moment bijna 245.000 zonnepanelen. De geprognosticeerde 100.000 panelen (25 MWp) in 2018 is daarmee ruimschoots behaald. We liggen vooralsnog twee jaar vóór op schema. Hoewel de ambities op korte termijn ruimschoots gehaald zijn, constateren we eveneens dat het laaghangend fruit inmiddels wel is geplukt. De makkelijke en logische daken zijn inmiddels voorzien van zonnepanelen. De verdubbeling van het aantal zonnepanelen op daken per twee jaar is steeds minder vanzelfsprekend. We constateren dat de groei van zonnepanelen op bedrijfsdaken achterblijft bij de verwachting.

Wat willen we bereiken in 2019?

De ambitie voor 2019 en 2020 is feitelijk in 2018 al gehaald, met name dankzij de realisatie van de vier zonneparken (Vierverlaten, Woldjerspoor, Zernike en Roodehaan). Iets meer dan de helft van alle zonnepanelen ligt daarmee in parken. Dat betekent niet dat we klaar zijn en achterover kunnen leunen. Het aantal zonnepanelen in parken zal fors moeten groeien. Van 25MWp nu, naar 150MWp in 2023. Het ontwikkelen van een zonnepark neemt tot vier jaar tijd in beslag. Ook constateren we dat de exploitatie van zonneparken onder druk staat, door enerzijds teruglopende terugleververgoedingen van het Rijk, en anderzijds strengere eisen van lagere overheden ten aanzien van onder andere landschappelijke inpassing en financiële participatie. We bereiden potentiële zonneparklocaties (zoals Meerstad-Noord) voor en stellen een nieuw beleids- en afwegingskader voor zonneparken op. Ook het aantal zonnepanelen op daken zal in vijf jaar moeten verdubbelen om in de pas te blijven met de gewenste groei.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Tot 2020 ligt de focus op de ontwikkeling van zonnepanelen op bedrijfsdaken. Hier is de grootste groei te halen. We willen bedrijven 'ontzorgen' door hen van A tot Z te begeleiden in het proces van opstarten tot exploiteren, inclusief het regelen van de nodige financiering (subsidie, crowdfunding, leningen). Deze projecten doen we samen met de bedrijvenverenigingen. Met het huidige budget kunnen we circa vijftien bedrijven per jaar halen;
- Daarnaast willen we gemeentelijk en maatschappelijk vastgoed voorzien van zonnedaken. Zo willen we op vijftig procent van alle schooldaken vóór 2020 zonnepanelen hebben. Voor dit project is intensieve begeleiding nodig;
- We hanteren het uitgangsprincipe van dubbel ruimtegebruik. We zien het liefst zonnepanelen op alle geschikte daken en op de P+R terreinen. We gaan daarom onderzoeken hoe P+R terreinen verduurzaamd kunnen worden door het plaatsen van zonnedaken. We nemen daarbij uitdrukkelijk de koppelingskansen met laadinfrastructuur voor auto's en lijnbussen mee;
- We voorzien in 2019 minimaal acht gemeentelijke daken van zonnepanelen door de GrESCO;
- We stimuleren en faciliteren lokale initiatieven zoals Grunneger Power en Buurkracht, zoals het ondersteunen van VvE's bij het doen van haalbaarheidsstudies;
- In Haren loopt een subsidietraject voor verduurzaming van scholen (Zonnescholen). Scholen kunnen zich aanmelden en subsidie krijgen voor energiebesparende maatregelen en zonnepanelen;
- In 2019 stellen we een nieuw beleidskader voor zonneparken op. De opgave voor 500 MWp aan zonneparken (is een gecombineerde oppervlakte ter grootte van ongeveer 800 voetbalvelden) vergt een zorgvuldige afweging waar deze opgave kan 'landen'. Het beleidskader zonneparken is een uitwerking van The Next City, waarin drie kansrijke zoekgebieden voor grootschalige energieopwekking zijn gedefinieerd. Daarnaast updaten wij ons algemeen beleidskader en het uitvoeringsprogramma De Zonnewijzer;
- Eén van deze kansrijke gebieden als energielandschap in The Next City is Meerstad-Noord. Voor het halen van de zonopgave is het mogelijk om de helft van de opgave (250 MW \approx 250 hectare) in dit gebied te realiseren. We onderzoeken wat hiervan de mogelijkheden zijn, hoe meerwaarde gecreëerd kan worden en hoe andere energievraagstukken hierin opgenomen kunnen worden. De verkenning moet het project toetsen op haalbaarheid. Het gaat daarbij om: opstellen van een business case, milieu-

ruimtelijk onderzoek (waaronder natuur en ecologie), landschappelijke inpassing en de mogelijkheden voor financieel participeren door omwonenden en belanghebbenden. De verkenning wordt in een gebiedsparticipatief proces uitgevoerd, samen met Bureau Meerstad, omwonenden en andere belanghebbenden;

- In Ten Boer loopt een vergunningaanvraag voor een circa 65 hectare groot zonnepark nabij de rioolwaterzuiveringsinstallatie (RWZI) in Garmerwolde. Inzet is een SDE+ aanvraag in 2019;
- In 2018 is zonnepark Roodehaan opgeleverd. Onderzocht wordt de haalbaarheid om dit park uit te breiden. Hiertoe is in 2018 een landschapsvisie opgesteld om de mogelijkheden, randvoorwaarden en kaders in beeld te brengen. Binnen deze visie vallen twee zonneparkinitiatieven. De verwachting is dat in 2019 hiervoor twee SDE+ aanvragen worden ingediend;
- In Haren loopt de vergunningaanvraag voor zonnepark Mikkellhorst. Inzet is een SDE+ aanvraag in het voorjaar van 2019. Verder worden in 'De Vork', het gebied rondom de voormalige vuilstort bij de Grootslaan, de mogelijkheden verkend voor de ontwikkeling van een zonnepark.

Spoor wind

Hoe staan we ervoor?

In de Routekaart gaan we uit van 36 MWp (circa tien windmolens) opgesteld vermogen windenergie in 2035. In 2018 heeft de gemeenteraad ingestemd met een beleidskader voor grootschalige windenergie. Ten Boer heeft regels vastgesteld waar een eventuele windverkenning in Ten Boer aan moet voldoen. Provinciaal beleid staat op dit moment een vervolg nog niet toe. De provincie is in het kader van nieuw energiebeleid wel op zoek naar meer mogelijkheden voor windenergie. Wij geven met ons beleidskader invulling aan nieuw provinciaal beleid.

Wat willen we bereiken in 2019?

Als de provincie hiervoor goedkeuring geeft, werken we in nauwe samenwerking met de provincie aan de verdere uitwerking van de gemeentelijke ambitie op het vlak van windenergie. We willen graag samen met de provincie en andere strategische partners verkennende onderzoeken in kansrijke windgebieden (conform ons beleidskader) starten.

Ten aanzien van kleine windturbines (tot vijftien meter) hebben wij er bij de provincie op aangedrongen om de omgevingsverordening te verruimen zodat bijvoorbeeld de maximale ashoogte van 15 naar 25 meter kan. Hierdoor stijgt het rendement. Kleine windturbines kunnen dan kansrijk zijn in de buitengebieden, op bedrijventerreinen en op dijken. We willen kleine windturbines toestaan en de voorwaarden voor initiatiefnemers zo gunstig mogelijk maken om op eigen terrein energie voor eigen gebruik op te wekken.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Samen met Grunneger Power, Natuur- en Milieufederatie richten we het Windplatform op;
- Het Windplatform gaat de gebiedsverkenningen voor de kansrijke gebieden uitvoeren; publieksparticipatie zal centraal staan in deze verkenningen;
- Zodra projecten haalbaar blijken kan de planvormingsfase worden opgestart. De financiële consequenties van de planvormingsfase zijn beperkt aangezien de meeste onderzoeken en processen reeds in de verkennende fase zijn uitgevoerd;
- We willen de voorwaarden om op eigen terrein kleine windturbines te plaatsen zo gunstig mogelijk maken; we onderzoeken bij welke gemeentelijke gebouwen kleine windturbines kansrijk zijn.

Spoor biobased economie

Hoe staan we ervoor?

In 2013 stelden we de visie 'Op weg naar een groene kringlooeconomie' vast. Daarin hebben we het inzetten van biomassa als duurzame energiebron verbreed naar een *biobased economy*. Dit betekent het vervangen van fossiele grondstoffen door biomassa, als grondstof of als brandstof. Het inzetten van biomassa als grondstof levert het meeste op. De *biobased economy* gaat verder dan alleen energie. Het gaat ook over grondstoffen en circulaire economie. Dit is ook de aanleiding geweest voor de gemeenteraad om een initiatiefvoorstel in te dienen over de circulaire economie, dat is aangenomen in juni 2018. Op dit gebied gebeurt er al veel binnen de Gemeente Groningen maar een overkoepelend kader is er nog niet.

Wat willen we bereiken in 2019?

De *biobased economy* heeft in kennisgemeente Groningen goede kansen. Deze willen we benutten. Gemeente en regio kennen een sterke agro-foodsector die de mogelijkheden van de *biobased economy* leert ontdekken. De provincies Groningen en Drenthe zijn zelfs als voorbeeldregio aangewezen in Europa. In wetenschappelijke kringen vindt een doorgaande discussie plaats over de uiteindelijke rol van biomassa in de energietransitie. Deze volgen wij. Nu is de overtuiging en de praktijk dat biomassa nog lange tijd een belangrijke pijler is in de energietransitie, ook als brandstof. Daarnaast zien wij dat het produceren met nieuwe grondstoffen eindig is en veel energie vraagt. De noodzaak om hernieuwbare grondstoffen in te zetten wordt steeds groter. We willen helder maken wat hiervan de betekenis voor, en de rol van, de Gemeente Groningen is.

Wat gaan we hiervoor doen?

- We stellen een uitgangspuntenkader op voor de circulaire economie en de betekenis hiervan voor de Gemeente Groningen. Dit doen we in nauwe samenwerking met het afvalbeheer programma en het economische programma van de gemeente;
- De verwachting is dat er de komende jaren grootschalige projecten zullen worden ontwikkeld op het gebied van *smart grids* en *biobased economy*. Meer informatie hierover is te vinden onder het spoor *Smart Energy City*;
- Met het huidige budget kunnen een aantal pilotprojecten worden uitgevoerd op het gebied van *biobased economy* en circulaire economie. Ook kunnen er een aantal subsidies mee binnengehaald worden waar een eigen investering tegenover staat;
- Duurzaam benutten van eigen biomassa en andere reststromen, waarbij de energie-waardepiramide leidend is;
- We stimuleren kennisontwikkeling, innovatie en bedrijvigheid door de juiste voorwaarden te creëren en bij te dragen aan haalbaarheidsonderzoeken, voor bijvoorbeeld het benutten van biomassa voor energieproductie;
- We gaan door met het onderzoek naar het benutten van reststoffen en het opwekken van energie uit afvalwater.

Spoor Groningen smart city

Voor het verder brengen van de energietransitie en het ontwikkelen van activiteiten en projecten in de verschillende sporen van het energieprogramma zijn kennis en innovatie onmisbaar. Binnen het spoor Smart Energy City zetten we in op de ontwikkeling van innovatieve energieprojecten. Ook zetten we daarbij in op regionale, nationale en Europese samenwerking. De gemeente functioneert als netwerker om samenwerking tussen publieke organisaties, private partijen en burgers te versterken. Omdat we waterstof ook zien als slimme oplossing voor uitdagingen in de energietransitie, leest u hierover ook in dit spoor.

Hoe staan we ervoor?

De combinatie van de energiesector, een sterk IT-cluster en de kennisinstellingen, hebben gefungeerd als waardevolle bouwstenen voor het opbouwen van Smart Energy City Groningen. In 2018 zijn een aantal ontwikkelingen samengekomen binnen het spoor Smart Energy City, waarmee de inzet van de afgelopen jaren ertoe heeft geleid dat Groningen de positie van Lighthouse City is toegekend. Hiermee wordt Groningen, ook in Europa, koploper in de energietransitie. Centraal in het project 'MAKING CITY' staan de innovatieve Groningse wijkenergieplannen. Het project start in het najaar 2018 en zal vijf jaar duren.

Reeds eerder behaalde successen zijn het PowerMatchingCity project, het ontwikkelen van faciliteiten om bedrijvigheid en innovaties te stimuleren en het uitbouwen van energiekennis via de verschillende kennisinstellingen. Daarnaast hebben we de afgelopen twee jaar in het INTENSSS-PA project de Groningse innovatieve wijkenergieaanpak verder ontwikkeld. Ook nemen we deel in de *Urban Agenda Energytransition*. Een Europees overlegorgaan waarin een advies wordt opgesteld voor de Europese Commissie over toekomstige wet- en regelgeving, financieringsconstructies en beleid op het vlak van de energietransitie. Resumerend betekent dit dat we inmiddels een sterke positie hebben opgebouwd in Europa als het aankomt op de energietransitie.

Waterstof

Met de grootschalige productie van duurzame stroom, zoals wind- en zonne-energie, kan groene waterstof geproduceerd worden. Via het huidige gasnet kan deze waterstof (met minimale aanpassingen) kostenefficiënt verplaatst worden naar de locaties waar de vraag is. Eenmaal op locatie kan waterstof als warmtebron in de chemie en de gebouwde omgeving dienen, als brandstof in de mobiliteit en als opslagmedium voor de korte en langere termijn met als doel het elektriciteitsnet te balanceren en levering van elektriciteit te garanderen.

Het afgelopen jaar is waterstof als pijler steeds nadrukkelijker in beeld gekomen. Zowel landelijk als Europees gaan de ontwikkelingen snel. Noord-Nederland staat op de kaart als kansrijke ontwikkelregio voor de waterstofeconomie.

Wat willen we bereiken in 2019?

De opgebouwde positie op nationaal en Europees vlak willen we de komende jaren gaan benutten. We willen een voortrekkersrol blijven spelen en die rol benutten door de ontwikkeling van meer projecten. Projecten waarin Groningse (kennis)instellingen, bedrijven en bewoners van kunnen profiteren. Daarbij richten we ons sterk op de wijkenergieaanpak, waarin ook slimme oplossingen voor het nieuwe energiesysteem een belangrijk onderdeel zijn.

Waterstof

We verwachten dat waterstof in de toekomst een belangrijke rol gaat vervullen in een volledig duurzaam, robuust en betaalbaar energiesysteem. In 2019 willen we ons binnen de nationale en internationale gremia verder profileren als de groene waterstof regio van Europa.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Groningen nadrukkelijk internationaal profileren als Smart Energy City;
- Het vijfjarige Europese Project 'MAKING-CITY' gaat van start. MAKING CITY is een project met als doel beleids- en technische innovaties op wijkniveau in te zetten om aan te tonen dat energieneutraliteit in stedelijke gebieden een reële optie is om in Europese steden de energietransitie vorm te geven en daarmee bij te dragen aan het halen van de klimaatdoelstellingen. Groningen vervult hierin een voorbeeldrol;

- De goede positie van Groningen in Europa gebruiken om projecten te ontwikkelen op het gebied van innovatieve energieoplossingen, slimme netwerken, waterstof en met de gebruikers centraal in het systeem;
- Als partner van de gemeente Tilburg deelnemen in het partnership *Energy Transition* in het kader van de Europese Agenda Stad. De Europese Agenda Stad moet zorgen voor een betere aansluiting tussen de stedelijke praktijk en Europees beleid en wet- en regelgeving en heeft daarom drie pijlers:
 - betere regelgeving;
 - betere toegang tot EU-financiering en;
 - betere kennisdeling;
- Ondersteunen van onderzoeksprojecten van de Rijksuniversiteit Groningen, zoals: Energysense (onderzoek gericht op het begrijpen van veranderingspatronen in houding, gedrag en energiegebruik) en ESI-POSE (onderzoek naar ontwikkeling van energiemanagementsysteem in relatie tot gedrag).

Waterstof

- Verder verduurzamen van ons wagenpark door middel van het aanschaffen van diverse waterstof gedreven voertuigen;
- Stimuleren van het MKB om waterstof als optie te overwegen voor hun mobiliteitsvraag;
- Onderzoeken welke oplossingen waterstof voor de gebouwde omgeving kan bieden in het kader van de verwerking van grote hoeveelheden duurzame stroom;
- Onderzoeken in welke mate waterstof als groen gas een oplossing kan bieden als warmtebron;
- Als gemeente participeren we in diverse EU projecten, zoals REVIVE (twee vuilniswagens), JIVE2 (twintig bussen), Hytrec2 (zes voertuigen plus vulstation). Dankzij de bijdrage vanuit Europa zijn we in staat om deze projecten kosteneffectief uit te voeren.

Duurzaamheid in het reguliere beleid

In deze paragraaf vatten we samen op welke manier duurzaamheid in al onze programma's aan de orde komt. We hebben de duurzaamheidsambities en prestaties binnen alle sectorale programma's in beeld gebracht. Deze prestaties zijn terug te vinden in de begroting 2019, met name in de volgende programma's:

- [Programma 7: Verkeer](#): Ons verkeerssysteem is in basis erg duurzaam; de fiets is en blijft ons belangrijkste vervoermiddel. We verbeteren het netwerk voor de fietser, creëren meer fysieke ruimte in de gemeente voor de fiets en verbeteren het fietsparkeren in de binnenstad. Ook zetten we in op de verbetering van de bereikbaarheid voor voetganger. Ons Openbaar Vervoer levert een bijdrage aan onze doelstelling om in 2035 CO₂-neutraal te worden. We verduurzamen het OV; Inmiddels rijden er nu waterstofbussen en elektrische bussen in Groningen en Drenthe. De Q-Link Groen (lijn 1 en 2) rijdt nu elektrisch (oplaadpunten bij P+R Reitdiep en in Zuidhorn) en vier Q-liners van Arriva Touring rijden als proef op fossielvrije brandstof. Alle stadsbussen gaan vanaf eind 2019 over op emissievrije voertuigen. We starten met een nieuwe concessie voor de versnelde uitrol van 400 extra openbare laadpalen tussen 2019 en 2021.
- [Programma 8: Wonen](#): we verduurzamen onze huidige woningvoorraad, onder andere door prestatieafspraken met de woningbouwcorporaties en via Groningen Woont Slim. Met woningcorporaties worden afspraken gemaakt om gericht in de wijken te investeren. Het gaat in dit verband om verbetering van bestaande woningen gecombineerd met verduurzaming. Nu heeft ruim 74 procent van de sociale huurwoningen een label C of beter en dit moet resulteren in gemiddeld label B in 2020;
- [Programma 9: Beheer & onderhoud openbare ruimte](#): we onderzoeken de mogelijkheden voor het versterken van groen en verbeteren de borging van het behoud van hoogwaardig groen. We verbeteren

het gescheiden afval inzamelen en de mate van hergebruik. Ons voedselbeleid blijft zich focussen op belangrijke thema's als herstel van lokale ketens, voedselverspilling, gezondheid en participatie;

- [Paragraaf 9: Bedrijfsvoering](#): We gaan verder met de invulling van het manifest Maatschappelijk Verantwoord Inkopen en vertalen de duurzaamheidsdoelstellingen voor inkoop naar de categorie- en contractmanagement.

De resultaten hiervan zijn elders in deze begroting te vinden, gemarkeerd met het volgende icoontje .

Borging van duurzaamheid

Duurzaamheid is geborgd bij de verschillende beleidsterreinen. In 2019 besteden we specifiek aandacht aan:

- **Duurzaam grond-,weg- en waterbouw**: De doelstelling: in 2020 voeren we al onze GWW-werken uit via de aanpak DGWW (Duurzaam grond-,weg-, en waterbouw). De afgelopen twee jaar zijn er meerdere pilots uitgevoerd. In 2019 ontwikkelen we een duurzaam ambitieweb voor de gemeente Groningen en is het streven om bij GWW projecten het duurzame ambitieweb verplicht toe te passen. Een stuurgroep ziet hierop toe.
- **Duurzaam ontwerp**: We zetten in op energieneutrale, klimaatbestendige en duurzame wijken. Bestaande wijken worden 'verduurzaamd' en nieuwe wijken worden van meet af aan op een duurzame wijze ontwikkeld. Dat betekent een verandering in de inrichting en beleving van de (openbare) ruimte. In 2019 zetten we extra in om ambities rondom energie en ruimtelijke kwaliteit met elkaar te verbinden.

Inrichten van een gezonde gemeente

In 2017 hebben we een strategische visie Healthy Ageing gelanceerd. De zes kernwaarden voor een gezonde gemeente werken we uit en passen we toe bij projecten in de gemeente. In 2017 heeft healthy ageing al een plek gekregen in de leidraad binnenstad, Eemskanaalzone en de Suikerfabriek. In 2019 werken we verder aan een doorvertaling van de kernwaarden van healthy ageing naar andere projecten.

Klimaatadaptatie en versterken groen

Op basis van een klimaatstresstest brengen we kwetsbare locaties op het gebied van hittestress en wateroverlast in beeld. Ook onderzoeken we wat er nodig is om deze plekken aan te passen aan een veranderend klimaat. Hierbij betrekken wij nadrukkelijk onze strategische partners, grotere bedrijven, bewoners en individuele ondernemers. In 2019 ronden wij de stresstest voor de gemeente Groningen af met het toevoegen van de stresstest voor Haren en werken parallel aan een uitvoeringsprogramma (klimaatagenda). Hierin wordt onder andere aangegeven hoe wij met genoemde kwetsbare plekken willen omgaan. Bijvoorbeeld door een koppeling met lopende projecten en beheer en onderhoudsprojecten.

We versterken onze samenwerking met onderzoeksinstituten, waterschappen, provincie, bedrijven en NGO's om ons gezamenlijk in te zetten voor klimaatadaptatie. Dat doen we ook in relatie tot het *Global Centre on Adaptation* op de Zernike Campus. We ontwikkelen verschillende digitale instrumenten om klimaat-adaptieve projecten en onderzoek te etaleren, inzicht te bieden in het groen van onze gemeente en het bewustzijn op het thema klimaatadaptatie te vergroten. We ontwikkelen een visie over (het versterken van) groen in de gemeente om ons beter voor te kunnen bereiden op klimaatverandering. Ook werken we in 2019 aan andere sectorale uitwerkingen, zoals een nieuw gemeentelijke water- en rioleringsplan.

Stedelijke Ecologische Structuur

We willen de ontwikkeling van de Stedelijke Ecologische Structuur (S.E.S.) beter gaan monitoren. Enkele plaatsen binnen de S.E.S. kunnen door ruimtelijke ontwikkelingen in de gemeente onder druk komen te staan. Dit kan leiden tot een afname van het ecologisch groen. Door monitoring en de vastgestelde groencompensatieregeling houden we het areaal ecologisch groen op peil. We inventariseren in 2019 ook de

belangrijkste landschappelijke waarden in de gemeente Groningen. We nemen dit mee in een nieuwe visie op het groen.

Coalitieakkoord 2019-2022 gezond, groen en gelukkig Groningen

CO2-neutraal in 2035

Groningen is landelijk gezien dé energieprovincie en een voorbeeld voor anderen. We stimuleren en faciliteren zowel particulieren als bedrijven, corporaties en verenigingen bij het zoeken naar de juiste oplossingen om zo slim mogelijk duurzame maatregelen te nemen. Of ze dat nu individueel doen of per straat. Bij de energietransitie is het belangrijk dat mensen zich mede-eigenaar voelen van de maatregelen die in hun omgeving worden genomen. We zetten erop in dat inwoners van de energietransitie meeprofiteren en stimuleren bewonerscollectieven en lokale coöperaties.

Wijkenergie- en wijk- en dorpsvernieuwingsplannen

We zetten in op de koppeling tussen wijkenergie- en wijkvernieuwingsplannen. De energietransitie helpt ons om onze sociale en ruimtelijke opgaven, zoals vastgelegd in de wijk- en dorpsvernieuwingsplannen, te behalen. De energietransitie dwingt ons immers om onze energie-infrastructuur te herzien en investeringen te doen in wijk- en dorpsvernieuwing. We denken hierbij goed na over opwekking en warmtevoorziening. Inhoudelijk, organisatorisch en financieel liggen er grote kansen om slimme combinaties te maken. Hierbij zijn draagvlak en betaalbaarheid voor bewoners leidende uitgangspunten. We starten met het aardgasvrij maken van Paddepoel en Selwerd. In samenwerking met onder andere woningcorporaties en wijkbewoners worden de wijkenergieplannen gemaakt. We continueren de samenwerking met woningcorporaties en werken aan een 'masterplan corporaties' waarin afspraken gemaakt worden over de verduurzaming van de corporatieve woningvoorraad.

Duurzame energie

We verkennen met partners de mogelijkheid om restwarmte van de Eemshaven naar de gemeente te transporteren voor de verwarming van 50.000 woningen en we verkennen de mogelijkheden voor windmolens op Stainkoeln en Westpoort. In Meerstad-Noord onderzoeken we de mogelijkheden voor een energielandschap met bijvoorbeeld zonneweides.

Maatschappelijke coalitie

We sluiten een maatschappelijk akkoord met corporaties, energieleveranciers, bewonersorganisaties, ontwikkelaars en andere partners. Met hen gaan we verdere afspraken maken over het samenbrengen van sociale opgaven in relatie tot wonen, verduurzamen en vergroenen.

Paragraaf 3 Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Inleiding

Bij de uitvoering van onze taken worden we geconfronteerd met risico's en ontwikkelingen die financiële gevolgen kunnen hebben voor de gemeente. Het is belangrijk dat we beschikken over een buffer om onverwachte tegenvallers op te kunnen vangen. Deze buffer wordt gevormd door het beschikbare weerstandsvermogen.

Minstens zo belangrijk is dat een goede sturing op en beheersing van de risico's plaatsvindt (risicomanagement). Risicomanagement geeft een organisatie inzicht in wat kan gebeuren en stelt organisaties zo in staat prioriteiten toe te kennen aan de onderkende risico's. Daardoor kunnen gestructureerd acties worden ondernomen en maakt het voor organisaties mogelijk om genomen beslissingen aangaande risico's te verantwoorden.

Bij projecten, waarbij het risico voor de gemeente Groningen groot is, laten we bij het aangaan van het risico een second opinion uitvoeren door een onafhankelijke partij. Dit geldt bijvoorbeeld voor situaties waarbij we als gemeente een lening verstrekken aan een derde of bij grotere projecten waar we als gemeente weinig ervaring mee hebben.

In 2019 werken we verder aan het versterken van risicomanagement in de organisatie met als doel:

- Het verbeteren van de wijze waarop risicomanagement in onze organisatie wordt uitgevoerd. Gericht op een eenduidige en consistente aanpak en het identificeren en beheersen van risico's, aansluitend op de organisatieveranderingen ("één Groningen, één organisatie"). We gebruiken hiervoor onder andere de tool RiskID. We hebben het bijvoorbeeld ingezet bij de projecten outsourcing ICT, revitalisering Stadhuis, herindeling Groningen-Haren-Ten Boer en in het sociaal domein;
- Het verder ontwikkelen van strategisch risicomanagement waarbij risico's integraal onderdeel zijn van de strategie en de besluiten van college en raad.

Ondanks de inspanningen op het gebied van risicomanagement kunnen zich risico's blijven voordoen. Met het beschikbare weerstandsvermogen zijn we in staat de financiële effecten van risico's op te vangen.

Risicomanagement en het weerstandsvermogen zijn daarmee onderling verbonden en vormen een belangrijk onderdeel van het (financiële) beleid van de gemeente.

Kadernota Weerstandsvermogen en Risicomanagement

Het kader voor het weerstandsvermogen en risicomanagement is vastgelegd in de op 6 juli 2016 door de raad vastgestelde [kadernota Weerstandsvermogen en Risicomanagement 2016 \(5714411\)](#). Daarnaast heeft de raad bij de begroting 2017 op 9 november 2016 via amendement bepaald dat het minimumniveau van de Algemene Egalisatie Reserve 20 miljoen euro is.

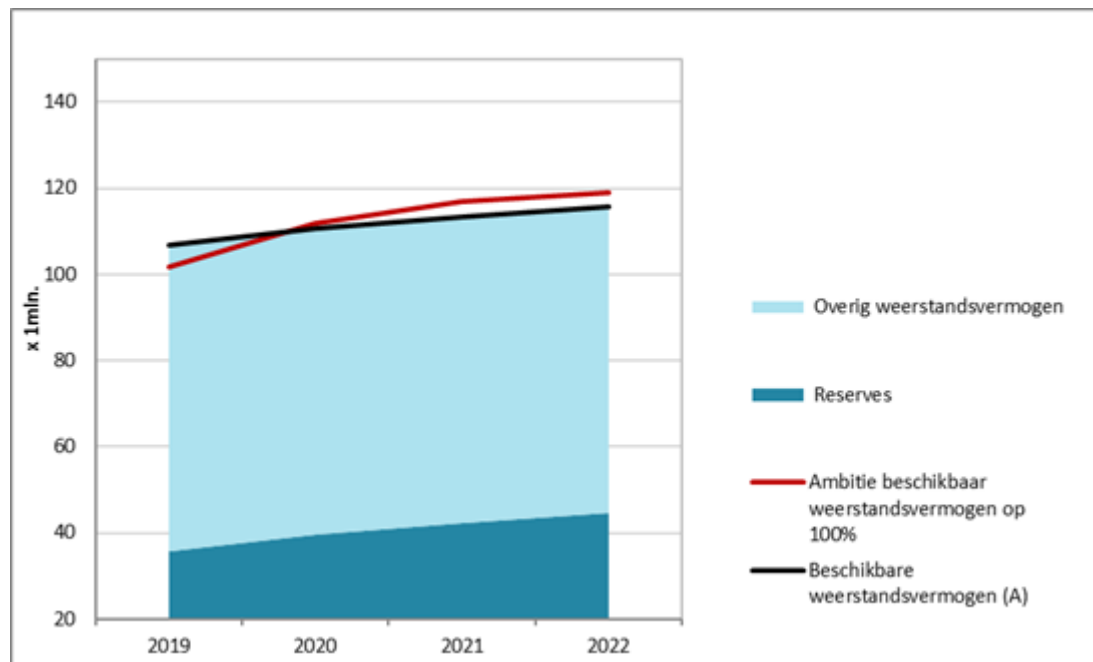
In het kader is aangegeven op welke wijze wij de risico's in beeld brengen en beheersen en op welke momenten wij de raad hierover informeren. Bij de begroting en de rekening rapporteren we integraal over de risico's in het weerstandsvermogen en de belangrijke ontwikkelingen die effect kunnen hebben op het weerstandsvermogen. In de kadernota uit 2016 hebben we bepaald dat we een deel van de onbenutte belastingcapaciteit en de niet structureel ingezette middelen uit de vrije beleidsruimte (intensiveringsmiddelen) rekenen tot het beschikbare weerstandsvermogen.

Onze grootste risico's doen zich voor bij de woningbouwlocaties en bedrijventerreinen. We herzien elk jaar de exploitatieopzetten van deze projecten. Om eventuele risico's op te kunnen vangen, kan een beroep worden gedaan op het gemeentelijk weerstandsvermogen.

In 2019 actualiseren we de kadernota Weerstandsvermogen en Risicomanagement, waarbij onder andere de afspraken uit het coalitie akkoord in de kadernota worden verwerkt.

Weerstandsvermogen in één oogopslag

Onderstaande grafiek geeft het weerstandsvermogen in één oogopslag weer.

Berekening weerstandsvermogen begroting 2019	2019	2020	2021	2022
Beschikbare weerstandsvermogen (A)	106.814	110.716	113.275	115.792
Reserves	35.636	39.538	42.097	44.614
Overig weerstandsvermogen	71.177	71.177	71.177	71.177
Benodigde weerstandsvermogen (B)	101.776	111.869	116.930	118.991
Risico grondexploitatie (incl Meerstad) * waarschijnlijkheidsfactor (90%)	72.841	72.941	72.207	71.235
Overige risico's * waarschijnlijkheidsfactor (90%)	28.935	38.928	44.723	47.756
Ratio weerstandsvermogen (A/B x 100%)	105%	99%	97%	97%
Verhouding reserves / benodigd weerstandsvermogen	35%	35%	36%	37%
Ambitie beschikbaar weerstandsvermogen op 100%	100%	100%	100%	100%
Verschil tussen beschikbaar en benodigd weerstandsvermogen	5.038	-1.153	-3.655	-3.199

Het weerstandsvermogen geeft inzicht in de weerbaarheid van de gemeente. Het laat zien of de gemeente in staat is de effecten van risico's op te vangen. Als maatstaf hanteren we hiervoor de ratio van het weerstandsvermogen. Deze geeft de verhouding weer tussen het beschikbare weerstandsvermogen (welke middelen zijn er om risico's op te vangen?) en het benodigde weerstandsvermogen (welke risico's lopen we?). Een ratio van 100% betekent dat er voldoende weerstandsvermogen beschikbaar is om het effect van de ingeschatte risico's (kans * effect * waarschijnlijkheidsfactor van 90%) te kunnen opvangen.

Waarschijnlijkheidsfactor

Bij het bepalen van het benodigd weerstandsvermogen houden we rekening met een waarschijnlijkheidsfactor van 90%. Deze factor geeft weer dat niet alle risico's zich tegelijkertijd zullen voordoen.

Het beschikbare weerstandsvermogen bestaat uit een aantal bronnen waarmee het effect van risico's kan worden opgevangen. We maken onderscheid tussen reserves en overige bronnen. De reserves (35,6 miljoen euro in 2019) zijn hard en kunnen direct worden ingezet. Inzet van de overige bronnen (71,2 miljoen euro) vraagt over het algemeen meer tijd. Voor de inzet van de stille reserve Enexis bijvoorbeeld is eerst verkoop van de aandelen nodig en inzet van de intensiveringsmiddelen vraagt besluitvorming over verlaging van de beschikbare budgetten en aanpassing van het beleid.

Gezien het belang van het aandeel reserves maken we deze afzonderlijk zichtbaar. In het onderdeel [beschikbaar weerstandsvermogen](#) geven we een toelichting op de onderdelen van het beschikbaar weerstandsvermogen.

Het benodigde weerstandsvermogen wordt bepaald op basis van een inschatting van de risico's die de gemeente loopt. Veruit het grootste risico ligt bij de gemeentelijke grondexploitaties en Meerstad. Dit risico bepaalt zo'n 72% van het benodigd weerstandsvermogen. In het onderdeel [benodigd weerstandsvermogen](#) geven we een toelichting op risico's die het benodigd weerstandsvermogen bepalen.

De ontwikkeling van het weerstandsvermogen wordt twee keer per jaar bepaald: bij de rekening en bij de begroting. We willen benadrukken dat de berekening van het weerstandsvermogen geen exacte wetenschap is. Bij het bepalen van de omvang van het benodigd weerstandsvermogen worden een groot aantal inschattingen gemaakt die meer of minder goed te onderbouwen zijn. Bij de beoordeling van het weerstandsvermogen kijken we dan ook vooral naar hoe het weerstandsvermogen zich ontwikkeld.

In de berekening van het benodigd weerstandsvermogen is geen rekening gehouden met risico's van nieuwe projecten. In zijn algemeenheid leiden nieuwe projecten tot nieuwe risico's en dus tot een hoger benodigd weerstandsvermogen. Op het moment dat er zekerheid is over de uitvoering van een project (meestal bij een realisatiebesluit door de raad), kan een inschatting worden gemaakt van het risico en houden we er rekening mee in het bepalen van het benodigd weerstandsvermogen.

Op basis van de actuele berekening van het weerstandsvermogen komt de ratio voor 2019 uit op 105%. In de jaren daarna neemt de ratio iets af naar 97% in 2021 en 2022. In 2019 kan 35% van het benodigd weerstandsvermogen worden opgevangen met reserves. In de jaren daarna neemt dit naar verwachting toe tot 37% in 2022.

Vergelijking met de rekening 2017

Weerstandsvermogen	Begroting	Rekening	Verschil
	2019	2017	
Beschikbare weerstandsvermogen (A)	106.814	137.107	-30.293
Benodigde weerstandsvermogen (B)	101.776	126.899	-25.123
Ratio weerstandsvermogen (A/B)	105%	108%	-3%
Ruimte weerstandsvermogen boven 1,0 (A - B)	5.038	10.208	-5.170
Benodigde aanvulling wsv tot 0,8	0	0	0

Bij de rekening 2017 lag de ratio van het weerstandsvermogen boven de 100% (108% in jaarschijf 2018). Ten opzichte van de rekening 2017 is sprake van een afname van het beschikbaar weerstandsvermogen én een afname van het benodigd weerstandsvermogen.

Het beschikbaar weerstandsvermogen neemt ten opzichte van de rekening 2017 af met 30,3 miljoen euro. De reserves nemen af met 31,1 miljoen euro, de overige onderdelen van het beschikbaar weerstandsvermogen nemen toe met 0,8 miljoen euro. We lichten de verschillen toe in het onderdeel [beschikbaar weerstandsvermogen](#).

Het benodigd weerstandsvermogen neemt af met 25,1 miljoen euro. Deze afname ontstaat vooral omdat we het risico van de grondexploitatie Meerstad naar beneden hebben bijgesteld. Met deze bijstelling lopen we vooruit op een aanpassing van de kadernota weerstandsvermogen, waarin de methodiek voor het bepalen van het risico grondzaken / grondexploitaties is opgenomen. Bij het bepalen van het risico Meerstad houden we rekening met het in de grondexploitatie geraamde voordeel omdat met dit voordeel een deel van het risico binnen de grondexploitatie kan worden opgevangen. In het onderdeel [benodigd weerstandsvermogen](#) komen we hier op terug.

In vergelijking met de rekening 2017 neemt het beschikbaar weerstandsvermogen met 5,2 miljoen euro meer af dan het benodigd weerstandsvermogen. Dit leidt in 2019 tot een verslechtering van de ratio met 3% (van 108% naar 105%).

De verlaging van de ratio in jaren na 2019 ontstaat vooral door een toename van het risico in het sociaal domein en de toegenomen bezuinigingstaakstellingen vanaf 2020. Dit leidt tot een verhoging van het benodigd weerstandsvermogen vanaf 2020. In de rekening 2017 bleef het benodigd weerstandsvermogen vanaf 2020 redelijk constant.

In het coalitieakkoord staat dat we aan het eind van de coalitieperiode wordt gestreefd naar een ratio van 100%. Gelet op de grote opgaven accepteren we voor de kortere termijn een ratio onder de 100% (minimaal 80%).

In 2019 bereiken we, ondanks een forse onttrekking aan het beschikbaar weerstandsvermogen, een ratio van 105%. Dat wordt met name veroorzaakt door een lager risico bij Meerstad. Dit verlaagt het benodigd weerstandsvermogen. Daarnaast houden we rekening met een toevoeging van 8,2 miljoen euro van het voorlopige rekeningresultaat 2018 van Groningen, Haren en Ten Boer aan de reserves (overeenkomstig het kader 'Eén integraal afwegingsmoment').

Bij het beoordelen van het weerstandsvermogen kijken we ook naar het aandeel reserves ten opzichte van het benodigd weerstandsvermogen. In 2019 zit er 35,6 miljoen euro in de reserves die meetellen voor het weerstandsvermogen. In de komende jaren neemt dit naar verwachting toe tot bijna 45 miljoen euro, indien geen beroep op het weerstandsvermogen hoeft te worden gedaan. In het coalitie akkoord is afgesproken voor de reserves die onderdeel uitmaken van het weerstandsvermogen een ondergrens van 25 miljoen euro te hanteren.

We constateren dat de het niveau van de reserves in het weerstandsvermogen aan de lage kant is. Met name de AER en de reserve grondzaken/ grondbank staan de komende jaren onder druk. Bij de actualisering van de kadernota weerstandsvermogen later dit jaar komen we terug op hoe we hiermee om willen gaan. Dit zal leiden tot een herverdeling van middelen over de reserves. Daarbij willen we ook het aantal reserves dat onderdeel uitmaakt van het weerstandsvermogen terugbrengen.

Risicomanagement

In het onderdeel [risico's](#) wordt een uitgebreide toelichting gegeven op de risico's die het benodigd weerstandsvermogen bepalen.

De volgende risico's zijn ten opzichte van de rekening 2017 opgenomen:

- Risico parkeerhandhaving (voorheen opgenomen onder risico parkeerbedrijf);
- Verhogen ABP-premies;
- Risico's Haren en Ten Boer.

In vergelijking met de rekening 2017 is een aantal risico's geclusterd. Het gaat om:

- Verstrekte leningen en garanties;
- Vastgoed;
- Fiscale / juridische risico's;
- Risico bezwaarprocedures.

De risico's van Haren en Ten Boer die hieronder vallen zijn hieraan toegevoegd.

Berekening weerstandsvermogen

Definitie weerstandsvermogen

Het weerstandsvermogen is een maatstaf voor de mate waarin een gemeente in staat is de nadelige gevolgen van risico's op te vangen. Het gaat hierbij om tegenvallers van enige omvang, tegenvallers die – als er geen weerstandsvermogen zou zijn – de continuïteit in de uitvoering van taken in gevaar kunnen brengen. In hoeverre een gemeente in staat is om financiële tegenvallers op te vangen hangt af van:

- de risico's die de gemeente loopt, deze bepalen het benodigde weerstandsvermogen;
- de middelen die de gemeente vrij kan maken om risico's op te vangen, deze bepalen het beschikbare weerstandsvermogen.

Er zijn geen wettelijke normen voor de hoogte van het benodigde weerstandsvermogen.

Berekening weerstandsvermogen

Het beschikbaar weerstandsvermogen kan worden afgezet tegen het benodigd weerstandsvermogen. Dit drukken we uit in een ratio.

$$\text{Ratio weerstandsvermogen} = \frac{\text{Beschikbare weerstandsvermogen}}{\text{Benodigde weerstandsvermogen}} * 100\%$$

Om het weerstandsvermogen te kunnen beoordelen dient te worden vastgesteld welke ratio de gemeente Groningen nastreeft. Hiertoe wordt gebruik gemaakt van onderstaande waarderingstabel.

Waarderingscijfer	Ratio weerstandsvermogen	Betekenis
A	> 2	Uitstekend
B	1,4 < x < 2,0	Ruim voldoende
C	1,0 < x < 1,4	Voldoende
D	0,8 < x < 1,0	Matig
E	0,6 < x < 0,8	Onvoldoende
F	< 0,6	Ruim onvoldoende

Uitgangspunten ratio weerstandsvermogen

Twee keer per jaar, bij rekening en begroting, beoordelen we het niveau van het weerstandsvermogen. In het coalitieakkoord is afgesproken dat we aan het eind van de coalitieperiode wordt gestreefd naar een ratio van 100%. Gelet op de grote opgaven accepteren we voor de kortere termijn een ratio onder de 100% (minimaal 80%). Voor de reserves die onderdeel uitmaken van het weerstandsvermogen hanteren we een ondergrens van 25 miljoen euro.

Weerstandsvermogen	Begroting	Rekening	Verschil
	2019	2017	
Beschikbare weerstandsvermogen (A)	106.814	137.107	-30.293
Benodigde weerstandsvermogen (B)	101.776	126.899	-25.123
Ratio weerstandsvermogen (A/B)	105%	108%	-3%
Ruimte weerstandsvermogen boven 1,0 (A - B)	5.038	10.208	-5.170
Benodigde aanvulling wsv tot 0,8	0	0	0

Op basis van de actuele inschatting van de risico's en reserves in het weerstandsvermogen in deze rekening komt het weerstandsvermogen in 2019 uit op een ratio van 105%. Dit is 3% minder dan de ratio in de rekening 2017. De risico's zijn ten opzichte van de rekening 2017 verlaagd met 25,1 miljoen euro. De belangrijkste veranderingen worden toegelicht bij het onderdeel [benodigd weerstandsvermogen](#). Het beschikbare weerstandsvermogen in de begroting 2019 daalt ten opzichte van de rekening 2017 met 30,3 miljoen euro. De verlaging van het beschikbare weerstandsvermogen wordt toegelicht in het onderdeel [beschikbaar weerstandsvermogen](#).

Bij het bepalen van het weerstandsvermogen houden we rekening met lopende projecten, waar de raad een besluit over heeft genomen en waar een uitvoeringskrediet voor is vastgesteld. Achterliggende gedachte is dat we bij nieuwe projecten risico's kunnen vermijden door het project niet uit te voeren.

De komende jaren is sprake van een grote investeringsopgave, die effect zal hebben op het benodigd weerstandsvermogen. In het coalitieakkoord zijn voor de investeringsopgave extra middelen geraamd, die zijn verwerkt in deze begroting. Zo wordt de Eemskanaalzone, het Suikerfabriek terrein en het Stationsgebied-zuidzijde ontwikkeld. Er worden middelen gereserveerd voor een autoverbinding in de Oosterhamrikzone, en investeringen onderwijs en cultuur. Het starten met deze projecten zal een verhogend effect hebben op het risico en dus het benodigde weerstandsvermogen. Voor grote infrastructurele projecten bijvoorbeeld wordt het risico bepaald op 10% van de investeringsomvang. Als het gaat om een grondexploitatie wordt het risico bepaald door de risicoboxmethode. Een indicatie van de toename van het risico is op dit moment moeilijk te geven.

Voor het project Zuidelijke Ringweg is geen risico in het weerstandsvermogen opgenomen. Het uitgangspunt bij de uitvoering van het project is dat het budget taakstellend is. Eventuele meerkosten moeten dus in eerste instantie worden opgevangen binnen het beschikbare budget.

Voor de aardbevingen hebben we geen risico opgenomen. In een bestuursakkoord is afgesproken dat de gevolgen van de aansprakelijkheid van de provincie, gemeenten of derde partijen zoals woningcorporaties en schoolbesturen niet voor hun rekening en risico kunnen komen indien deze aardbeving-gerelateerd zijn (onverlet latend de normale zorgplicht van deze partijen).

Beschikbaar weerstandsvermogen

Het beschikbaar weerstandsvermogen wordt gevormd door de middelen die beschikbaar zijn om het nadelige effect van risico's te kunnen opvangen. Dit is de optelsom van alle elementen die daadwerkelijk kunnen worden ingezet om niet-begrote kosten te dekken.

De middelen die we tot de tot het beschikbare weerstandsvermogen rekenen, zijn:

- Algemene Egalisatiereserve (AER);
- (Bestemmings-)reserves, voor zover de raad geen besluit heeft genomen over de inzet;
- Post onvoorzien in de begroting;
- Niet structureel ingezette intensiveringsmiddelen;
- Onbenutte belastingcapaciteit;
- Stille reserves.

Buffers (in grondexploitaties) rekenen we niet mee tot het beschikbare weerstandsvermogen. Buffers die kunnen worden ingezet om het effect van een specifiek risico op te vangen, zoals bijvoorbeeld het geprognosticeerde voordeel in de grondexploitatie Meerstad, brengen we in mindering op het risico. Daarmee leiden buffers, via een verlaging van het risico tot een verlaging van het benodigd weerstandsvermogen.

Het beschikbaar weerstandsvermogen in de begroting 2019 is als volgt opgebouwd:

Beschikbaar weerstandsvermogen begroting 2019	incidenteel	structureel	aandeel wsv*
1. Reserves	36.636		35,0%
2. Stille reserves	50.000		49,1%
3. Structurele ruimte in intensiveringsbudgetten (bedrag x2)		12.940	12,7%
4. Onbenutte belasting capaciteit (bedrag x2)		7.905	7,8%
7. Post onvoorzien (bedrag x2)		332	0,3%
Totaal beschikbaar weerstandsvermogen	85.636	21.177	
Beschikbaar weerstandsvermogen begroting 2019			106.814
Beschikbaar weerstandsvermogen rekening 2017 (jaarschijf 2018)			137.107
Afname beschikbaar weerstandsvermogen tov rekening 2017			30.293

*we laten zien wat het aandeel t.o.v. het benodigd weerstandsvermogen is.

Het beschikbare weerstandsvermogen is 106,8 miljoen euro. Dit is 30,3 miljoen euro lager dan in de rekening 2017. Deze bestaat voor 31,1 miljoen euro uit een verlaging van de reserves en een toename van 0,8 miljoen euro van de overige onderdelen van het weerstandsvermogen.

De belangrijkste afwijkingen bij de reserves zijn:

- een onttrekking van het begrote tekort 2019 van 9,7 miljoen euro;
- een onttrekking van 2,4 miljoen euro voor een sluitende meerjarenbegroting (2019-2022);
- een onttrekking van 22,5 miljoen euro in 2019 aan de reserves conform de afspraken van het coalitie akkoord;
- een onttrekking van 9,8 miljoen euro in 2019 voor de businesscase outsourcing ICT (conform raadsbesluit [definitieve gunning OGICT, 7034273](#));
- een toevoeging van 10,2 miljoen euro in 2019 uit het resultaat van de rekening 2018 van Groningen;
- een toevoeging van 3,2 miljoen euro door de reserves van Haren en Ten Boer (hierin zitten de rekeningresultaten 2018 van Haren en Ten Boer van samen 2,0 miljoen euro negatief verwerkt.

In het coalitieakkoord opgenomen onttrekkingen aan het weerstandsvermogen

In het coalitie akkoord wordt rekening gehouden met een onttrekking aan het weerstandsvermogen van in totaal 32,4 miljoen euro (9,8 miljoen euro en 22,5 miljoen euro) in de komende vier jaar. Voor het weerstandsvermogen houden we vanaf het begin (2019) rekening met de volledige onttrekking aangezien deze middelen nodig zijn voor een sluitend meerjarenbeeld. Deze middelen kunnen niet meer op een andere manier worden ingezet (zonder bestaand beleid aan te tasten).

De toename van 0,8 miljoen euro van de overige onderdelen van het beschikbaar weerstandsvermogen komt door:

- een toename van de onbenutte belastingcapaciteit met 1,7 miljoen euro door rekening te houden met de opbrengst in Haren en Ten Boer en een verhoging van de OZB belasting in 2019;
- het niet meer meenemen van een buffer van 1,0 miljoen euro uit de bouw- en grondexploitatie Grote Markt / Forum. Deze post is in mindering gebracht op het risico Forum;
- een toename van de post onvoorzien van 0,1 miljoen euro door toevoeging van de post onvoorzien van Haren en Ten Boer.

Omvang onderliggende reserves

Voor het weerstandsvermogen houden we rekening met alle reserves die kunnen worden ingezet voor het opvangen van risico's. Daarnaast kunnen ook bestemmingsreserves worden meegerekend, voorzover de middelen in de bestemmingsreserve niet gelabeld zijn (en naar verwachting niet op korte termijn gelabeld zullen worden). De reserves die op dit moment meetellen in het weerstandsvermogen zijn:

Reserves in weerstandsvermogen	Begroting	Rekening	Verschil
	2019	2017	
1. Algemene Egalisatie Reserve (AER)	15.404	20.144	-4.740
2. Grondzaken en groundbank	-3.220	24.822	-28.042
3. Reserve Sociaal Domein	500	500	0
4. Reserve onderwijshuisvesting	1.212	1.215	-3
5. Reserve Martiniplaza BV	3.916	3.916	0
6. Reserve Ten Boer	767	164	603
7. Reserve geluidsreducerend asfalt	225	300	-75
8. Reserve kunstvoorraad CBK	1.647	1.647	0
9. Reserve bodemsanering	1.485	2.025	-540
10. Reserve Groninger Monumentenfonds	932	932	0
11. Reserve Forum garage	6.200	5.600	600
12. Reserve kunst op straat	441	521	-80
13. Reserve parkeren	5.778	2.289	3.489
14. Reserve recreatiegebied Kardinge	349	361	-12
15. Exploitatierisico Forum	0	2.321	-2.321
Beschikbare weerstandscapaciteit	35.636	66.757	-31.121

Per saldo wordt 31,1 miljoen euro onttrokken aan het weerstandsvermogen. De raad heeft bij het vaststellen van de begroting 2017 besloten voor de algemene egalisatiereserve een minimumniveau van 20 miljoen euro

te hanteren. In bovenstaand overzicht ligt de AER onder de 20 miljoen euro. Daarnaast ligt de stand van de reserve grondzaken/grondbank onder 0.

We merken daarbij wel op dat in de AER en de reserve grondzaken/grondbank voor het weerstandsvermogen rekening wordt gehouden met toekomstige onttrekkingen in de jaren 2020-2022 waardoor de werkelijke (boekhoudkundige) stand van de reserves afwijkt van de stand die we meenemen voor het weerstandsvermogen. Er zijn dus meer middelen aanwezig in de reserve, maar we rekenen niet alles mee in het beschikbaar weerstandsvermogen omdat ze niet meer vrij besteedbaar zijn.

In de AER bijvoorbeeld wordt rekening gehouden met onttrekkingen in 2020 van 6,0 miljoen euro. Deze onttrekkingen zijn nodig voor een sluitende meerjarenbegroting.

Een ander voorbeeld hiervan zijn de middelen in de reserve grondzaken/grondbank die nodig zijn voor dekking van de kapitaallasten van de bovenwijkse voorzieningen Meerstad. De raad heeft besloten de eerste jaarschijven van de kapitaallasten ten laste van de reserve grondzaken te brengen. Voor 2020 – 2022 gaat het in totaal om nog 6,0 miljoen euro. Voor de bepaling van het beschikbaar weerstandsvermogen nemen we deze middelen niet meer mee. In werkelijkheid duurt het nog tot en met 2022 tot alle middelen uit de reserve zijn onttrokken.

Dit geldt ook voor de onttrekking van 22,5 miljoen euro die is opgenomen uit het coalitie akkoord. Voor het weerstandsvermogen nemen we deze middelen niet meer mee omdat deze nodig zijn voor uitgaven in de komende jaren. Maar 7,2 miljoen euro hiervan wordt pas in de jaren 2020-2022 onttrokken.

Onderstaande overzichten verklaren de verschillen bij de algemene egalisereserve en de reserve grondzaken/grondbank tussen de daadwerkelijk beschikbare middelen in de reserve in de rekening 2018 (stand eind 2018) en wat wordt meegenomen in het weerstandsvermogen (stand eind 2019). De verschillen bestaan uit claims die op de reserves rusten en begrote mutaties 2019.

Algemene egalisatie reserve		
Boekhoudkundig saldo 31/12/2018		37.229
(inclusief reserves Haren en Ten Boer)		
Claims in de AER		
- Dekking knelpunten bezuinigingen 2019	-2.821	
- Dekking knelpunten bezuinigingen 2020	-1.348	
- Reservering voor tekort 2020	-4.670	
- Claim nacalculatie projecten	-632	
- Inv.fonds sport LTC Hoogkerk	-80	
Totaal claims		-9.551
Begrote mutaties 2019		
- Aanvulling weerstandsvermogen	1.848	
- Begrotingssaldo, verrekening wsv	-59	
- MJOP fase 2 Martiniplaza	45	
- Vervroegde aflossing Royal Bank of Scotland	594	
- Compensatiepakket groen en duurzaam Eelde	150	
- Bijdr toekomst GAE/terugst G-kwadraat 2019-2037	300	
- Begrotingstekort 2019	-9.728	

Inzet weerstandsvermogen coalitieakkoord via GZ	0
- Onttrekking WSV voor opgave	-2.430
Saldo financieel perspectief via de AER	89
Mutaties reserve Haren	-3.315
Mutaties reserves Ten Boer	235
- Overig	-3
Totaal begrote mutaties 2019	-12.274

Overige onderdelen van het beschikbaar weerstandsvermogen

Naast de reserves tellen de overige onderdelen van het beschikbaar weerstandsvermogen op tot 71,2 miljoen euro. De overige onderdelen van het beschikbaar weerstandsvermogen zijn:

▪ Stille reserve Enexis	50 miljoen euro
▪ Structurele ruimte in intensiveringsbudgetten	12,9 miljoen euro
▪ Onbenutte belastingcapaciteit	7,9 miljoen euro
▪ Post onvoorzien	0,3 miljoen euro
Totaal	71,2 miljoen euro

Stille reserve Enexis

Voor het beschikbaar weerstandsvermogen houden we rekening met de stille reserve in de waarderingen van onze Enexis aandelen. We houden hier rekening met 50 miljoen euro. Dit past binnen de meest recente waardering van de Enexis aandelen die jaarlijks wordt uitgevoerd. Dit is niet gewijzigd ten opzichte van de rekening 2017.

Structurele ruimte in intensiveringsbudgetten

Indien de inzet van intensiveringsbudgetten jaarlijks kan worden overwogen, nemen we deze middelen mee in het beschikbaar weerstandsvermogen. Dit is het geval als de middelen niet structureel zijn ingezet en er geen meerjarige verplichtingen zijn aangegaan.

Voor de beschikbare intensiveringsmiddelen is bepaald dat 6,5 miljoen euro niet structureel is ingezet. Omdat het structurele middelen zijn nemen we deze voor 2 jaarschijven mee in het beschikbaar weerstandsvermogen (12,9 miljoen euro). Dit is niet gewijzigd ten opzichte van de rekening 2017.

Onbenutte belastingcapaciteit

We houden rekening met een onbenutte belastingcapaciteit van 5% van de OZB opbrengst voor woningen en niet-woningen. De geraamde OZB opbrengst in 2019 is 79,1 miljoen euro. Dit betekent dat we voor het beschikbaar weerstandsvermogen rekening houden met een verhoging van 4,0 miljoen euro. Omdat het structurele middelen zijn nemen we deze voor 2 jaarschijven mee in het beschikbaar weerstandsvermogen (7,9 miljoen euro). De verhoging ten opzichte van de rekening 2017 ontstaat door de toevoeging van de OZB opbrengst van Haren en Ten Boer en de verhoging van de OZB-tarieven in 2019. Hierdoor kunnen we ook meer toerekenen aan het weerstandsvermogen.

Post onvoorzien

De post onvoorzien kan jaarlijkse worden ingezet voor onvoorziene gebeurtenissen en kan worden toegerekend aan het beschikbaar weerstandsvermogen. De totale post onvoorzien in 2019 is 166 duizend euro. Omdat het structurele middelen zijn nemen we deze voor 2 jaarschijven mee in het beschikbaar weerstandsvermogen (0,3 miljoen euro).

We houden in het beschikbaar weerstandsvermogen geen rekening meer met een risicobuffer in de bouw- en grondexploitatie Grote Markt (dit was in 2017 nog 1,0 miljoen euro). Zoals we eerder in deze paragraaf al hebben aangegeven rekenen we buffers (in grondexploitaties) niet meer mee tot het beschikbare weerstandsvermogen. Buffers die kunnen worden ingezet om het effect van een specifiek risico op te vangen, brengen we in mindering op het risico zelf. Daarmee leiden buffers, via een verlaging van het risico tot een verlaging van het benodigd weerstandsvermogen.

De buffer in de bouw- en grondexploitatie is gekoppeld aan een risico bij de exploitatie van het Groninger Forum. Voor de periode 2020-2024 wordt het tekort bij het Groninger Forum geraamd op 3,3 miljoen euro. Dit tekort kan worden opgevangen met de reserve exploitatierisico Forum (saldo is 2,3 miljoen euro) en voor zover nodig met de buffer binnen de bouw- en grondexploitatie Grote Markt. Voor het weerstandsvermogen betekent dit dat we geen rekening gehouden met het risico op een tekort, maar ook niet met de reserve exploitatierisico Forum en de buffer in de bouw- en grondexploitatie.

Benodigd weerstandsvermogen

Het benodigde weerstandsvermogen wordt bepaald door:

- De verwachte impact van de aanwezige risico's;
- De gewenste mate van zekerheid dat de risico's kunnen worden opgevangen;
- De mate waarin de risico's al op andere wijze zijn afgedekt of beheerst.

De risico's zijn geïnventariseerd en de omvang van het risico (bedrag in euro's) is geschat. De weging van het risico met de kans van optreden leidt tot het geschatte risicobedrag.

De risico's van de grondexploitaties worden volgens de risicoboxenmethode berekend en integraal in het benodigde weerstandsvermogen opgenomen.

Omdat de kans klein is dat als de risico's zich daadwerkelijk voordoen, dit allemaal tegelijkertijd gebeurt, corrigeren we de totaalstelling met een waarschijnlijkheidsfactor van 90%.

Begroting 2019	Schatting	
	Inc.	Struc
1. Grondexploitatie incl Meerstad	80.934	
2. Verkeer- en vervoersprojecten	1.006	
3. Bodemsanering	650	375
4. Parkeerbedrijf	1.610	
5. Risico parkeerhandhaving		150
6. Gemeentelijk aandeel risico Warmestad BV	1.434	
7. Garantie op leningen van GEM Haren Noord	300	
8. Sociaal domein		6.652
9. Financiering uitvoering wet BUIG		500
10. Bedrijfsrisico werkmaatschappijen (OPSB en Sport 050)		372
11. Niet halen bezuinigingen	4.360	
12. Verstrekte leningen en garanties	2.572	
13. Vastgoed	221	46
14. Stijging pensioenpremies		1.000
15. Overige risico's	1.065	373
Totale risico's	94.151	9.467

Structureel maal factor 2			18.934
Waarschijnlijkheidsfactor 90%		84.735	17.041
Benodigde weerstandscapaciteit			101.776
beschikbare weerstandscapaciteit			106.814
Ratio weerstandscapaciteit			105%

Het benodigde weerstandsvermogen in 2019 is 101,8 miljoen euro. Dit is 25,1 miljoen euro lager dan bij de rekening 2017.

Het belangrijkste verschil ten opzichte van de rekening 2017 ontstaat door het verlagen van het risico grondzaken / grondexploitaties. We hebben in 2018 een extern adviseur (Deloitte) gevraagd een beoordeling te maken van de risicoboxenmethode van de gemeente Groningen en de omvang van het benodigd weerstandsvermogen. Op basis van analyse en een vergelijking met andere gemeenten wordt geconcludeerd dat de risicoboxenmethode van Groningen relatief behoudend is. Er wordt bijvoorbeeld geen rekening gehouden met risico's die in de grondexploitaties zijn meegerekend en geprognosticeerde winsten bij grondexploitaties. Deloitte adviseert deze bij de analyse van het weerstandsvermogen te betrekken.

Vooruitlopend op de herijking houden we bij het bepalen van het risico voor 2019 en verder rekening met het geprognosticeerde voordeel in de grondexploitatie Meerstad. Met het voordeel heeft de grondexploitatie een buffer om de effecten van nadelige scenario's op te vangen. Dit verlaagt het risico van de grondexploitatie. Het geraamde voordeel van (afgerond) 35 miljoen euro kunnen we daarom in mindering brengen op het risico Meerstad.

Hiermee komt het totale risico grondzaken / grondexploitaties voor 2019 uit op 80,9 miljoen euro. In de rekening 2017 hielden we nog rekening met een risico van 115 miljoen euro, een verschil van 34 miljoen euro. Rekening houdend met de waarschijnlijkheidsfactor van 90% verklaart dit een verschil van 30,6 miljoen euro in het benodigd weerstandsvermogen.

Overige mutaties in het benodigd weerstandsvermogen leiden per saldo tot een toename van 5,5 miljoen euro ten opzichte van de rekening 2017. De veranderingen zijn:

- Toename van het risico sociaal domein
Door een grotere transformatie opgave in de komende jaren neemt het risico sociaal domein toe. Voor 2019 leidt dit tot een toename van het benodigd weerstandsvermogen met 1,7 miljoen euro.
- Toevoegen risico stijging pensioen premies
Gelet op de onzekerheid over de mate waarin zich een stijging van de pensioenpremie gaat voordoen nemen we in de begroting 2019 een risico op. Dit betekent een toename van het benodigd weerstandsvermogen van 1,8 miljoen euro.
- Toevoegen Risico's Haren en Ten Boer
De risico's van Haren en Ten Boer zijn toegevoegd. In het risico grondzaken / grondexploitaties, sociaal domein en BUIG zit het risico van Haren en Ten Boer al verwerkt. De overige risico's van Haren en Ten Boer zorgen voor een toename van het benodigd weerstandsvermogen van circa 2,9 miljoen euro.
- Overige wijzigingen van de risico's verklaren leiden tot een verlaging van het benodigd weerstandsvermogen met 0,9 miljoen euro.

(Bij deze omvang van de veranderingen is rekening gehouden met het effect van structurele risico's (bedrag x 2) en het effect van de waarschijnlijkheidsfactor van 90%.)

In het onderdeel [risico's](#) wordt een uitgebreide toelichting gegeven op de risico's die het benodigd weerstandsvermogen bepalen.

De volgende risico's zijn ten opzichte van de rekening 2017 opgenomen:

- Risico parkeerhandhaving (voorheen opgenomen onder risico parkeerbedrijf);
- Verhogen ABP-premies;
- Risico's Haren en Ten Boer.

In vergelijking met de rekening 2017 is een aantal risico's geclusterd. Het gaat om:

- Verstrekte leningen en garanties;
- Vastgoed;
- Fiscale / juridische risico's;
- Risico bezwaarprocedures.

De risico's van Haren en Ten Boer die hieronder vallen zijn hieraan toegevoegd.

Dynamisch weerstandsvermogen

We laten de dynamische ontwikkeling van het weerstandsvermogen zien als gevolg van wijzigingen in de risico's en de reserves in de periode 2019-2022. Hiermee ontstaat een beter beeld van de meerjarige ontwikkeling van het weerstandsvermogen.

Wanneer voor risico's een meerjarige inschatting kan worden gemaakt (in effect en/of kans van optreden) nemen we deze meerjarig inschatting op in de dynamische ontwikkeling.

Het gaat bijvoorbeeld om de risico's bij grondexploitaties en het parkeerbedrijf. In de gevallen waar we geen meerjarige ontwikkeling kunnen inschatten, houden we rekening met een constante waarde van het risico voor de periode 2019-2022.

In het geval reservemutaties voor de komende jaren bekend zijn, houden we hier rekening mee in de dynamische ontwikkeling van het weerstandsvermogen. Het gaat onder andere om een structurele voeding van de algemene egaliseringsreserve van 1,8 miljoen euro, een structurele onttrekking van 2,5 miljoen euro uit de reserve grondzaken en het terugvloeien van middelen die aan de reserve grondzaken waren onttrokken voor de financiering van de businesscase outsourcing ICT (2,5 miljoen euro per jaar tot en met 2024).

Voor een juist beeld van het beschikbare weerstandsvermogen tellen we vier onttrekkingen die in de jaren 2020-2022 worden onttrokken per direct niet mee in het beschikbare weerstandsvermogen. Deze posten worden niet meegeteld omdat deze niet meer kunnen worden ingezet om risico's op te vangen. Het gaat om:

- De in de begroting 2017 opgenomen onttrekking aan de algemene egaliseringsreserve in 2020 van 1,3 miljoen euro;
- De in de begroting 2018 opgenomen onttrekking aan de algemene egaliseringsreserve van 4,7 miljoen euro voor het tekort in het financieel perspectief in 2020;
- De dekking van de kapitaallasten van de overgehevelde investeringen in bovenwijkse voorzieningen van Meerstad aan de gemeente Groningen voor de jaren 2020-2022 van in totaal 6,0 miljoen euro ten laste van de reserve Grondzaken;
- De in het coalitieakkoord 2019 opgenomen onttrekking aan het weerstandsvermogen voor de jaren 2020-2022 van 7,2 miljoen euro. Deze middelen zijn in mindering gebracht op de reserve grondzaken

Deze gegevens zijn verwerkt en leiden tot het volgende beeld voor het weerstandsvermogen voor de jaren 2019 tot en met 2022.

Begroting 2019 Weerstandsvermogen	2019	2020	2021	2022
Beschikbaar weerstandsvermogen (A)	106.814	110.716	113.275	115.792
Benodigd weerstandsvermogen (B)	101.776	111.869	116.930	118.991
Ratio (A/B*100%)	105%	99%	97%	97%
Afwijking t.o.v. ratio 1,0	5.038	-1.153	-3.655	-3.199
Ratio in rekening 2017	108%	101%	103%	103%
Verhouding hard/ totaal	35%	35%	36%	37%
Reserves in het weerstandsvermogen	35.636	39.538	42.097	44.614

Financiële kengetallen

Een deugdelijke en transparante rekening is in het belang van een goede controle door de raad op de financiële positie van de gemeente. Kengetallen zijn getallen die de verhouding uitdrukken tussen bepaalde onderdelen van de begroting / rekening en kunnen helpen bij de beoordeling van de (ontwikkeling van de) financiële positie.

In de begroting 2019 en rekening 2018 hanteren we dezelfde ontwikkeling van de kengetallen voor de jaren 2019-2022. De kengetallen vanaf 2019 gelden voor de nieuwe gemeente Groningen.

Begroting 2019 / Rekening 2018	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
Kengetallen:	2019	2020	2021	2022
netto schuldquote	163%	163%	158%	150%
netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	124%	125%	124%	119%
solvabiliteitsratio	9%	8%	8%	8%
structurele exploitatieruimte	-0,5%	-0,6%	1,0%	2,0%
grondexploitatie excl. Meerstad	6,2%	5,9%	6,0%	2,3%
grondexploitatie incl. Meerstad	33,6%	34,6%	35,3%	31,0%
belastingcapaciteit	103,6%	102,9%	102,9%	102,9%

Onderstaand geven we een toelichting op de kengetallen. Onder de toelichting is het oordeel opgenomen.

Netto schuldquote

De netto schuldquote wordt bepaald door de verhouding van de gemeentelijke schuld ten opzichte van de gemeentelijke baten. Hoe hoger de schuld, hoe hoger de netto schuldquote. De netto schuldquote geeft een indicatie van de druk van de rentelasten en de aflossingen op de exploitatie. Een hoge netto schuldquote hoeft niet direct een probleem te zijn. Zo kan een hoge schuld worden veroorzaakt doordat er leningen zijn afgesloten, die worden doorgeleend aan derden zoals woningbouwcorporaties.

Om inzicht te krijgen in hoeverre er sprake is van doorlenen wordt de netto schuldquote zowel in- als exclusief doorgeleende gelden weergegeven (netto schuldquote gecorrigeerd voor verstrekte leningen).

De netto schuldquote van een gemeente ligt meestal tussen de 0% en 90%. Bij een hogere netto schuldquote is de gemeenteschuld relatief hoog (oranje). Als de netto schuldquote boven de 130% uitkomt, dan bevindt de gemeente zich in de gevarenszone (rood). De genoemde percentages zijn grove vuistregels.

Voor een genuanceerder beeld van de schuldpositie moet ook worden gekeken naar de voorraad bouwgronden en de uitgeleende gelden. Gemeenten met veel grond hebben meer schulden en dus een hogere

schuldquote. Dit geldt ook voor de gemeente Groningen. Wij hebben grondposities voor woningbouw en bedrijventerreinen. Voor die gronden hebben we schulden gemaakt. Rente en aflossing van deze schuld drukken niet direct op de begroting, maar dienen te worden opgevangen binnen de grondexploitaties met de opbrengsten uit de verkoop van de grond.

De gemeente Groningen heeft ook leningen voor derden aangetrokken, deze leningen worden één op één doorgegeven. Bij de schuldquote gecorrigeerd voor verstrekte leningen worden deze leningen geëlimineerd. Dit geldt dus ook voor de verstrekte leningen aan de CV Meerstad. De leningen voor de overige gemeentelijke grondexploitaties zitten wel in deze schuldquote.

Onze schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen is 124%. Na 2020 zal de schuldquote naar verwachting weer wat dalen. De netto schuldquote is hoog door een hoog volume van de vaste schulden van de gemeente. De inzet van reserves in de begroting 2019 leidt tot een verhoging van de vaste schulden en daarmee een verslechtering van de netto schuldquote. In totaal wordt in de begroting ruim 30 miljoen euro onttrokken aan de reserves in het weerstandsvermogen en 30 miljoen euro uit bekleemde reserves geruild voor structurele kapitaallasten. Deze reserves kunnen niet meer worden ingezet voor de financiering, dus hiervoor dient aanvullend geleend te worden.

Solvabiliteitsratio

Dit kengetal wordt bepaald door de verhouding tussen het eigen vermogen en het vreemd vermogen. Het geeft inzicht in de mate waarin de gemeente in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen. Hoe hoger de solvabiliteitsratio, hoe groter de weerbaarheid van de gemeente. De mate van weerbaarheid geeft in combinatie met de andere kengetallen een indicatie over de financiële positie van een gemeente. De solvabiliteitsratio in 2019 is 9%. Dit is laag maar logisch gezien onze hoge schulden door de gemeentelijke grondposities. In voorgaande begrotingen en in de begroting 2019 hebben we reserves ingezet ter dekking van de opgaven. Ook is een deel van de bekleemde reserves geruild voor structurele kapitaallasten. Het eigen vermogen neemt daarom af. Het effect daarvan is dat de solvabiliteitsratio in de begroting 2019 afneemt.

Structurele exploitatieruimte

Voor de beoordeling van de financiële positie is het ook van belang te kijken naar de structurele baten en structurele lasten. De belangrijkste structurele baten zijn de algemene uitkering uit het gemeentefonds en de opbrengsten uit de onroerendezaakbelasting (OZB). Dit kengetal geeft het verschil tussen de structurele baten en lasten ten opzichte van de totale baten. Een positief percentage betekent dat de structurele baten toereikend zijn om de structurele lasten te dekken. In onderstaand overzicht is de omvang en ontwikkeling van de structurele lasten en baten opgenomen.

Structureel evenwicht	2019	2020	2021	2022
LASTEN				
Totale lasten	1.093.562	1.070.365	1.056.320	1.060.874
Incidentele lasten	-57.307	-21.780	-15.613	-14.582
Incidentele toevoegingen reserves	-21.159	-17.404	-16.107	-18.843
Structurele lasten (A)	1.015.096	1.031.181	1.024.600	1.027.449
BATEN				
Totale baten	1.093.562	1.070.365	1.056.320	1.060.874
Incidentele baten	-3.535	-1.763	-1.762	-1.762
Incidentele onttrekkingen reserves	-80.283	-43.649	-19.138	-10.253
Structurele baten (B)	1.009.744	1.024.953	1.035.420	1.048.859

Structurele exploitatieruimte	-5.352	-6.228	10.820	21.410
Structurele exploitatieruimte / baten	-0,5%	-0,6%	1,0%	2,0%

De structurele exploitatie ruimte van -0,5% in 2019 geeft aan dat in 2019 onze structurele lasten niet geheel worden gedekt door de structurele baten. De structurele lasten in 2019 zijn 5,4 miljoen euro hoger dan de structurele baten. Na 2020 verbetert dit beeld door de structurele hervormingsmaatregelen.

Grondexploitatie

Het kengetal grondexploitatie geeft aan hoe groot de grondpositie (de waarde van de grond) is ten opzichte van de totale gemeentelijke baten.

Het kengetal grondexploitatie inclusief Meerstad daalt in 2019 is 33,6%.

Belastingcapaciteit

De belastingcapaciteit geeft inzicht in de mate waarin bij het voordoen van een financiële tegenvaller in het volgende begrotingsjaar kan worden opgevangen door het verhogen van tarieven. Hiervoor wordt de belastingcapaciteit gerelateerd aan de landelijk gemiddelde tarieven/woonlasten (OZB, rioolheffing en afvalstoffenheffing). De belastingcapaciteit ligt net iets boven het landelijk gemiddelde (+3,6%). Een hoge belastingcapaciteit beperkt de mogelijkheid om financiële tegenvallers op te vangen met een verhoging van tarieven.

Oordeel

Overall kunnen we concluderen dat de ratio's laten zien dat de financiële positie van de gemeente Groningen kwetsbaar is. Dit blijkt vooral uit de netto schuldquote, de solvabiliteitsratio en de negatieve exploitatieruimte in 2019 en 2020.

De inzet van reserves verlaagt het eigen vermogen en verhoogt de lange financieringsbehoefte. Dit leidt tot een vermindering van de solvabiliteit en de netto schuldquote. De negatieve exploitatieruimte in 2019 laat zien dat het nemen van structurele hervormingsmaatregelen noodzakelijk is. Omdat het grootste deel van de hervormingsmaatregelen na 2020 zichtbaar worden, is in 2019 en 2020 nog sprake van een negatieve exploitatieruimte.

De kwetsbare financiële positie blijkt ook uit het aandeel reserves in het beschikbare weerstandsvermogen. Dit is minder geworden door de inzet van reserves ter dekking van de opgave in de begroting. Indien het financieel perspectief dit toelaat, is versterking van de financiële positie en aanvulling van de reserves in het weerstandsvermogen een belangrijk aandachtspunt voor de komende jaren.

Risico's

Risico's ruimtelijk-economisch domein

Naam risico	Uitleg- en binnenstedelijke ontwikkelingslocaties (grondzaken / grondexploitaties)
Programma	Economie en werkgelegenheid en Wonen
Omschrijving	Om de risico's die voortvloeien uit de grondexploitaties in uitleg- en binnenstedelijke ontwikkelingslocaties te kwantificeren wordt de risicoboxenmethode gehanteerd. Het risico op een plantekort kan voortvloeien uit vertraging in het uitgiftetempo van gronden, uitgifte van gronden tegen lagere grondprijzen dan in de exploitatiebegroting is voorzien, aanbesteding van civieltechnische werken, vertraging in het tempo van realisering, etc. De risico's zijn met behulp van de risicoboxenmethode gekwantificeerd. De minimale omvang van de risico's die verband houden met grondexploitaties en nog in exploitatie te nemen

	<p>gronden bedraagt in 2019 115,9 miljoen euro. Dit risico heeft betrekking op alle lopende grondexploitaties inclusief Meerstad. Het risico van de grondexploitatie Meerstad is hierin het grootste risico. Het risico Meerstad in 2018 is 78,3 miljoen euro, dit is 68% van het totale risico grondzaken. In de jaren na 2019 loopt het risico iets terug tot ruim 114,2 miljoen euro in 2022.</p> <p>Herijking risicoboxenmethode</p> <p>De risicoboxenmethode voor het bepalen van het risico bij grondexploitaties wordt geactualiseerd. Bij de herijking wordt het effect van de nieuwe verslaggevingsregels voor grondexploitaties (BBV) op de omvang van het risico meegenomen. Door aanscherping van de BBV regels is het niet langer toegestaan algemene buffers in grondexploitaties op te nemen. Dit vergroot het risico. Aan de andere kant wordt bekeken of de omvang van het risico bij grondexploitaties met een voordeel nog past bij de huidige berekeningswijze. We hebben een extern adviseur (Deloitte) gevraagd een beoordeling te maken van de risicoboxenmethode van de gemeente Groningen en de omvang van het benodigd weerstandsvermogen. Op basis van analyse en een vergelijking met andere gemeenten wordt geconcludeerd dat de risicoboxenmethode relatief behoudend is. Deloitte geeft aan dat het weerstandsvermogen feitelijk drie lagen kent en dat in de huidige methodiek maar met één laag rekening wordt gehouden. Er wordt geen rekening gehouden met risico's die in de grondexploitatie zijn meegerekend en geprognosticeerde winsten bij grondexploitaties. Deloitte adviseert bij de analyse van het weerstandsvermogen alle drie lagen te betrekken.</p> <p>Vooruitlopend op de herijking houden we bij het bepalen van het risico voor 2019 en verder rekening met het geprognosticeerde voordeel in de grondexploitatie Meerstad. Met het voordeel heeft de grondexploitatie een buffer om de nadelige effecten van nadelige scenario's op te vangen. Dit verlaagt het risico van de grondexploitatie. Het geraamde voordeel van circa 35 miljoen euro is in mindering gebracht op het risico Meerstad.</p> <p>Hiermee komt het totale risico voor uitleg- en binnenstedelijke ontwikkellocaties risico voor 2019 uit op 80,9 miljoen euro. In de jaren na 2019 loopt het risico iets terug tot circa 79 miljoen euro in 2022. Omdat binnen de risicoboxenmethode al rekening is gehouden met de kans van optreden, nemen we de uitkomst voor 100% mee bij het bepalen van het benodigde weerstandsvermogen.</p> <p>De volledige herijking van de risicoboxenmethode leggen we samen met het rapport van Deloitte in 2019 voor aan de raad.</p> <p>De risico's voor de grondexploitatie in Haren en Ten Boer zijn meegenomen in de risicoboxenmethode. Het gaat om de grondexploitaties Nesciopark, Haderaplein en Dijkshorn.</p>
Risicobedrag 2019	80,934 miljoen euro
Kans 2019	100%
Risicobedrag 2020	81,045 miljoen euro
Kans 2020	100%
Risicobedrag 2021	80,230 miljoen euro
Kans 2021	100%
Risicobedrag 2022	79,150 miljoen euro
Kans 2022	100%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	2004

Actie	Binnen de grondexploitatie wordt gestuurd op de beheersing van de risico's. De risico's en het effect op het weerstandsvermogen van nieuwe (grote) projecten maken we afzonderlijk inzichtelijk.
-------	--

Naam risico Programma	Verkeer- en vervoersprojecten Verkeer
Omschrijving	<p>Risico's bij verkeer- en vervoersprojecten hebben voornamelijk betrekking op de hoogte van de investeringskosten. Vooraf worden deze risico's zover mogelijk teruggebracht en beheerst door voor de start van uitvoering zoveel mogelijk uitgewerkte ontwerpen en kostenramingen beschikbaar te hebben.</p> <p>Bij de grote verkeersprojecten (= investering meer dan 5 miljoen euro) bepalen we het risico op 10% van de investeringskosten. Daarbij beoordelen we de mogelijkheid om bij te sturen in het project (beheersmaatregelen). Op projectniveau kunnen dat bijvoorbeeld zijn: het werken met een plafondprijs in de aanbesteding, het rekening houden met een percentage onvoorzien in de kostenraming of het in beeld brengen van besparingsmogelijkheden.</p> <p>Risico's die niet binnen de beschikbare middelen van het project kunnen worden opgelost, worden meegenomen in het benodigde weerstandsvermogen voor verkeersprojecten.</p> <p>Voor projecten die voortvloeien uit de Netwerkanalyse 2013 (totale omvang gemeentelijke middelen 20 miljoen euro,) is besloten dat voor- en nadelen mogen worden verrekend binnen het totale programma (gesloten financiering). Financiële tegenvallers kunnen dus binnen het totaal beschikbare budget worden opgevangen. Dit kan effect hebben op de projecten die uitgevoerd kunnen worden, maar voor het geheel geldt dat geen sprake is van een financieel risico voor de gemeente Groningen.</p> <p>Zernikelaan</p> <p>Voor het project Zernikelaan ramen we het risico op 10% van het gemeentelijk aandeel in de totale financiering (RUG en Hanzehogeschool nemen ook een deel van de kosten voor hun rekening en een deel van de dekking komt uit de middelen voor de Netwerkanalyse). De risico's worden gelijk verdeeld over gemeente, RUG en Hanzehogeschool.</p> <p>Dat betekent dat over een bedrag van 4,37 miljoen euro een risicoberekening plaatsvindt. Het risico komt daarmee op 437 duizend euro. De kans van optreden komt op 50%. Risico blijft constant gedurende de komende jaren. Bij oplevering kan het risico vervallen.</p> <p>Stationsgebied Haren</p> <p>De gemeente werkt aan de ontwikkeling van het Stationsgebied. Onderdeel van de ontwikkeling is het realiseren van een fiets- voetgangersverbinding tussen Oosterhaar en het centrum van Haren, ter hoogte van het station. Daarnaast wordt de omgeving van het station aangepakt. Het risico bij de investeringen in het stationsgebied van Haren wordt ingeschat op 0,8 miljoen euro. Dit risico bestaat voor het grootste deel uit een risico op vertraging, risico op verlies van cofinanciering en het risico op hogere uitvoeringskosten.</p>
Risicobedrag 2019	1,0 miljoen euro
Kans 2019	100%
Risicobedrag 2020	1,0 miljoen euro
Kans 2020	100%
Risicobedrag 2021	1,0 miljoen euro
Kans 2021	100%
Risicobedrag 2022	1,0 miljoen euro
Kans 2021	100%

Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Rekening 2017
Actie	

Naam risico Programma	Risico's bodemsanering Onderhoud en beheer openbare ruimte
Omschrijving	<p>Voor de begroting 2019 brengen we de risico's van de voormalige gemeenten Groningen, Haren en Ten Boer nog afzonderlijk in beeld. Vanaf de begroting 2020 presenteren we een geïntegreerd risico.</p> <p>Groningen In het convenant 'bodemon ontwikkelingsbeleid en spoedlocaties' is afgesproken dat in 2015 alle bodemverontreinigingen die een risico voor de mens vormen (humane spoedlocaties) gesaneerd of beheerst zijn. Daarnaast is afgesproken dat de bodemverontreinigingen die onaanvaardbare risico's bevatten voor het ecosysteem en/of bijdragen aan de verspreiding van de verontreiniging (de overige spoedlocaties), ook zoveel mogelijk gesaneerd of beheerst zijn. Nagenoeg alle locaties zijn beheerst of gesaneerd. Het project aanpak spoedlocaties is begin 2018 afgesloten. De kans dat is klein dat er nog kosten voor rekening van de gemeente komen (de mogelijk nog te maken kosten komen in eerste instantie voor rekening van derden). Voor het onderdeel spoedlocaties houden we geen rekening meer met een risico.</p> <p>Los van de spoedlocaties kunnen zich nieuwe situaties aandienen waarbij sprake is van risico's (schadeclaims, saneringen en randvoorwaarden bodem). In het geval deze situaties zich aandienen moeten we middelen beschikbaar stellen voor aanvullend (risico) onderzoek, eventuele tijdelijke beheermaatregelen en op iets langere termijn voor een definitieve oplossing. Voor het bepalen van het risico houden we rekening met kosten voor onderzoek en beheersmaatregelen.</p> <p>Uitgaande van 3 gevallen per jaar schatten we het risico in op 500 duizend euro. Het gaat om een structureel risico.</p> <p>Ook in de voormalige gemeenten Haren en Ten Boer werd rekening gehouden met een risico bodemsanering. In deze toelichting maken we deze nog afzonderlijk inzichtelijk.</p> <p>Haren In Haren is sprake van een aantal bekende bodemverontreinigingen waarvoor nog geen sanering is voorzien en waarbij de kosten van een eventuele sanering en het gemeentelijk aandeel daarin onbekend zijn. Daarnaast is het mogelijk dat verontreinigingen aan het licht komen die nu nog onbekend zijn. In een aantal oudere gebouwen is asbest aanwezig met de daaraan verbonden risico's. Voor Haren houden we rekening met een risico van 1 miljoen euro en een kans van 50%.</p> <p>Ten Boer Voor Woltersum is in 2018 een besluit genomen om de voormalige vuilstort volledig te verwijderen. Daarmee is er geen sprake meer van een risico. Er wordt meegewerkt met een provinciaal project om meer zicht te krijgen op ernstig verontreinigde locaties in Ten Boer. De kans dat dergelijke locaties worden gevonden wordt als klein ingeschat. Voor Ten boer houden we rekening met een risico van 500 duizend euro met een kans van 50%.</p> <p>Voor de nieuwe gemeente Groningen is het effect op het benodigd weerstandsvermogen in totaal (kans*effect) 650 duizend euro incidenteel en 375 duizend euro structureel.</p>
Risicobedrag 2019	0,5 miljoen euro structureel 1,5 miljoen euro incidenteel
Kans 2019	30-75%

Risicobedrag 2020	0,5 miljoen euro 1,5 miljoen euro incidenteel
Kans 2020	30-75%
Risicobedrag 2021	0,5 miljoen euro 1,5 miljoen euro incidenteel
Kans 2021	30-75%
Risicobedrag 2022	0,5 miljoen euro 1,5 miljoen euro incidenteel
Kans 2022	30-75%
Structureel/Incidenteel	Structureel en incidenteel
1e signaleringsmoment	2001
Actie	We monitoren voortdurend de stand van zaken

Naam risico Programma	Parkeerbedrijf Verkeer
	<p>In de meerjarenprognose 2012 is een eerste aanzet gegeven voor een gevoeligheidsanalyse om inzicht te krijgen in de omvang van de risico's en het benodigde weerstandsvermogen. Door de toename van de vastgoedportefeuille (vooral parkeergarages) nemen de risico's navenant toe. Voor het bepalen van het risico van het parkeerbedrijf wordt een risicoanalyse uitgevoerd voor de onderdelen: rente, opbrengsten en kosten, ov-bijdrage, bezettingsgraad parkeergarages en straatparkeren. Op basis van de meerjarenprognose 2018 is het incidentele risico gekwantificeerd op 1,6 miljoen euro voor de periode 2019-2022.</p> <p>Bij het bepalen van het benodigde weerstandsvermogen hield Haren geen rekening met een risico voor parkeren. Dit is nu ook zo overgenomen voor het bepalen van het weerstandsvermogen voor de begroting 2019.</p> <p>Ten opzichte van het risico in de rekening 2017 is het risico voor de jaarschijf 2019 met circa 2 miljoen euro afgenomen. De belangrijkste oorzaken hiervoor zijn:</p> <p>Lager inflatierisico</p> <p>In de meerjarenbegroting is realistisch gerekend met indexatie van opbrengsten, per saldo is de indexatie op kosten hoger dan op opbrengsten. Een hogere of lagere indexatie van kosten met daarbij een kleiner effect op indexatie opbrengsten heeft per saldo een beperkt effect. Dit verlaagt het risico.</p> <p>Lager risico Damsterdiep</p> <p>De exploitatie van de Damsterdiepgarage is gebaseerd op de realisatie van het afgelopen jaar. Er wordt geen rekening meer gehouden met een groeiende omzet. Dit leidt tot een lager risico.</p> <p>Lager risico forumgarage</p> <p>Op de verwachte opbrengsten van het Forum is een correctie van circa 1 miljoen euro doorgevoerd. Hierdoor is de herrekkende bezettingsgraad na ingroei 24%. Dit leidt tot een lager risico.</p> <p>Lager risico boterdiep</p> <p>De exploitatie van Boterdiep is gebaseerd op de realisatie van het afgelopen jaar. De opbrengst van de garage is stabiel. We houden alleen nog rekening met groei als gevolg van het te realiseren woonprogramma (< 0,15 miljoen euro per jaar).</p> <p>Lager risico straatparkeren</p> <p>Het lagere risico wordt verklaard doordat het risico parkeerhandhaving nu afzonderlijke wordt opgenomen (zie hieronder).</p>
Risicobedrag 2019	1,61 miljoen euro
Kans 2019	100%
Risicobedrag 2020	2,08 miljoen euro
Kans 2020	100%
Risicobedrag 2021	2,41 miljoen euro

Kans 2021	100%
Risicobedrag 2022	2,55 miljoen euro
Kans 2022	100%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Al jaren in P&C-documenten
Actie	Wij zullen jaarlijks het benodigde weerstandsvermogen opnieuw berekenen.

Naam risico	Risico parkeerhandhaving
Programma	Verkeer
Omschrijving	<p>In de begroting houden we rekening met een geraamde opbrengst uit naheffingsaanslagen van circa 2,8 miljoen euro. We lopen een risico dat we de geraamde opbrengst in een jaar niet kunnen realiseren. Risicofactoren zijn bijvoorbeeld weersinvloeden die de handhaving bemoeilijken of technische storingen waardoor er niet gehandhaafd kan worden. Pas aan het eind van het jaar blijkt of de geprognosticeerde opbrengst is gehaald en of het risico zich voordoet.</p> <p>Het risico is tot nu toe altijd meegenomen in het risico parkeerbedrijf. Vanaf deze begroting maken we het risico parkeerhandhaving afzonderlijk inzichtelijk. We schatten het structurele risico in op 150 duizend euro tot 200 duizend euro. Voor het bepalen van het benodigd weerstandsvermogen houden we rekening met 200 duizend euro en een kans van optreden van 75%.</p>
Risicobedrag 2019	200 duizend euro
Kans 2019	75%
Risicobedrag 2020	200 duizend euro
Kans 2020	75%
Risicobedrag 2021	200 duizend euro
Kans 2021	75%
Risicobedrag 2022	200 duizend euro
Kans 2022	75%
Structureel/Incidenteel	Structureel
1e signaleringsmoment	Jaarrekening 2018
Actie	

Naam risico	Gemeentelijk aandeel risicoproject Warmtestad BV
Programma	Wonen
Omschrijving	<p>WarmteStad heeft op dit moment 2 typen activiteiten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het ontwikkelen en exploiteren van het warmtenet Noordwest. • Het ontwikkelen en exploiteren van collectieve Warmte en Koude-opslagsystemen. Via Warmtestad investeert de gemeente in warmteprojecten gericht op een CO2 neutrale stad in 2035. WarmteStad heeft aandacht voor het identificeren, beheersen en financieel vertalen van risico's. Voor de resterende risico's voor de gemeente is het weerstandsvermogen versterkt.
	<p>1. Warmtenet Noordwest</p> <p>Voor de Investing geothermie en warmtenet Noordwest is op 8 juni 2016 het weerstandsvermogen versterkt met 1,3 miljoen euro. Dit is 18% van de geïnvesteerde 7 miljoen euro. Met het besluit om geothermie niet meer te ontwikkelen is een verliesvoorziening gevormd van 3 miljoen euro. In april 2018 is WarmteStad een overbruggingskrediet verstrekt van 1,3 miljoen euro ten behoeve van Tijdelijke Warmte Opwek. Het risicoprofiel is daarbij gesteld op 8% van het uitgeleende bedrag en 104 duizend euro weerstandsvermogen gevormd. Op 31 oktober 2018 is besloten om WarmteStad een</p>

	<p>overbruggingskrediet te verstrekken van 3 miljoen euro voor de eerste uitbreiding van het warmtenet. Het weerstandsvermogen is 240 duizend euro. In het voorjaar van 2019 ligt de integrale Business Case voor warmtenet Noordwest.</p> <p>Huidig risicoprofiel WarmteStad Noordwest BV.</p> <p>Destijds is risicoprofiel gesteld op 14%. Inmiddels is een deel van het Warmtenet gerealiseerd, zijn er voor 4.300 WE warmte contracten gesloten en levert sinds najaar 2018 de eerste warmte vanuit het warmtenet Noordwest. Alle condities die ten tijde van het risicoprofiel voor een warmtenet Noordwest (gebaseerd op geothermie) destijds nog in ontwikkeling of nog onzeker waren zijn nu aanzienlijk verlaagd. Tot slot kennen de technieken die nu bekeken worden voor de nieuwe warmtebron niet het risico van het mislukken van de put. Het gaat om bestaande technieken met lage kans op risico's en daar komt bij dat onze medeaandeelhouder op dit gebied veel kennis in huis heeft. Dit overziend wordt het risicopercentage gesteld op 8%.</p> <p>2. WKO-programma en risicoprofiel</p> <p>WarmteStad werkt stap voor stap het WKO programma uit. Op 19 februari 2015 is 750 duizend euro rekening-courant ter beschikking voor WKO Europapark. En is een bestemmingsreserve ingesteld ter grootte van 57 duizend euro. Risicoprofiel WKO is 8%. Voor het financieel meerjarenplan (FMJP) 2017-2021 heeft de gemeente besloten 3,875 miljoen euro aan leningen te verstrekken. Op 31 mei 2017 is 2 miljoen euro voor jaarschijf 2017 ter beschikking gesteld. Het WKO-programma draait op een bewezen techniek en al bestaande bronnen risicoprofiel is 8%. Weerstandsvermogen is 160 duizend euro. In september 2018 is het weerstandsvermogen voor het resterende 1,875 miljoen euro (2018 – 2021). En het weerstandsvermogen is 150 duizend euro (8%)</p>
Risicobedrag 2019	1,434 miljoen euro
Kans 2019	100%
Risicobedrag 2020	1,434 miljoen euro
Kans 2020	100%
Risicobedrag 2021	1,434 miljoen euro
Kans 2021	100%
Risicobedrag 2022	1,434 miljoen euro
Kans 2022	100%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Begroting 2017
Actie	We monitoren voortdurend de stand van zaken

Naam risico Programma	Garantie op leningen van GEM Haren Noord Wonen
Omschrijving	<p>De gemeente heeft in het kader van de financiering van de woningbouw in Haren Noord een garantie van maximaal 6 miljoen euro afgegeven op een lening die is aangetrokken door de Gemeenschappelijke Exploitatiemaatschappij (GEM) Haren Noord Beheer C.V. Dit bedrag is voor de helft afgedekt door contra-garanties van de moederbedrijven van de in GEM Haren Noord C.V. deelnemende marktpartijen. De garanties lopen nog tot en met 2020.</p> <p>Het resterende risico is verminderd middels diverse maatregelen in de bedrijfsvoering (zoals de wijze van fasering van de ontwikkeling van het gebied en de 'grond-routing'). Voor de financieringsconstructie met gemeentegarantie is gekozen vanwege de substantiële rentevoordelen, waarvan de gemeente via het resultaat op de grondexploitatie mee profiteert. Om te zorgen dat er bij deze constructie geen sprake is van staatssteun, betaalt de CV gedurende de looptijd van de garantie een borgstellingsprovisie aan de gemeente. Voor het bepalen van het benodigd weerstandsvermogen houden we rekening met een risico van 3 miljoen euro (verstekte garantie verminderd met de contragaranties door de deelnemende marktpartijen) en een kans van optreden van 10% (overeenkomstig de inschatting van de gemeente Haren).</p>

	<p>Naast dit risico is bij Haren Noord ook sprake van kansen op het halen van voordelen die nog niet in de begroting zijn opgenomen. Het gaat om:</p> <p>De boekwinst die ontstaat bij de economische overdracht van de gemeente aan de GEM. Hiervan is reeds 3,3 miljoen euro gerealiseerd. Het laatste deel 514 duizend euro zal naar verwachting in 2019 worden gerealiseerd.</p> <p>In de door de aandeelhouders van GEM Haren Noord vastgestelde herziene grondexploitatie 2018 is sprake van een geraamde winst van circa 4,43 miljoen euro. Een eventueel gerealiseerde winst zal aan de aandeelhouders worden uitgekeerd. De gemeente Haren heeft inmiddels 0,9 miljoen euro aan tussentijdse winstuitkeringen ontvangen. Op basis van de grondexploitatie 2018 verwachten we nog een aanvullende uitkering van 1,3 miljoen euro.</p>
Risicobedrag 2019	3 miljoen euro
Kans 2019	10%
Risicobedrag 2020	3 miljoen euro
Kans 2020	10%
Risicobedrag 2021	3 miljoen euro
Kans 2021	10%
Risicobedrag 2022	3 miljoen euro
Kans 2022	10%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Begroting 2019
Actie	

Risico's sociaal-maatschappelijk domein

Naam risico Programma	Risico's sociaal domein Welzijn, gezondheidszorg en Vernieuwing sociaal domein
Omschrijving	<p>Wij hebben omvangrijke bezuinigingen op de zorgkosten ingeboekt als gevolg van de decentralisaties die in 2015 naar de gemeente zijn overgekomen. In het Beleidsplan en het Uitvoeringsplan Vernieuwing Sociaal Domein hebben we de richting aangegeven hoe we deze Rijksbezuinigingen structureel willen opvangen. Wij hebben daarbij te maken met onzekerheden, omdat zorgaanbieders in een ontwikkel/groefase van dit veranderende sociaal domein zitten en wijzelf ook nog deels in opbouw zijn om optimaal uitvoering te geven aan deze extra taken. Denk daarbij aan verzelfstandiging van de Wij, het inrichten van een goede monitor voor het sociaal domein, de opzet van het GON en de gestegen kosten in de jeugdzorg. Op grond van gegevens over werkelijk verleende zorg door zorgaanbieders en de daarbij behorende kosten passen wij onze prognoses over de kosten regelmatig aan.</p> <p>Het risico sociaal domein is bij de jaarrekening 2017 herijkt. We onderscheiden deze nu in een risico op zorggebruik WMO ZIN 18+, een risico op de transformatie van dure naar goedkopere zorg en een risico op hogere kosten jeugdzorg.</p> <p>Het risico op zorggebruik houdt in dat onzeker is hoeveel mensen zorg nodig hebben. Dat aantal kan toenemen en het type zorg dat nodig is kan intensiever zijn. Ook kunnen nieuwe aanbestedingen extra kosten met zich meebrengen. Ten slotte is onzeker in hoeverre afgegeven indicaties daadwerkelijk worden besteed. Bij de inschatting van dit risico houden we rekening met ontwikkeling van de zorgkosten.</p> <p>Het risico op transformatie houdt in dat het onzeker is dat de geraamde besparing van dure naar goedkopere zorg daadwerkelijk gerealiseerd wordt. De getroffen maatregelen om deze transformatie te realiseren betreffen investeringen in innovatie en de daarbij ingeboekte bezuinigingen. Hierbij is rekening gehouden met de maatregelen uit het nieuwe coalitieakkoord. De maatregelen leiden tot een verhoging van het risico. Of en in welke mate deze maatregelen het beoogde transformatie-effect opleveren hebben we in onderzoek.</p> <p>Ten slotte is een risico op kosten jeugdzorg meegenomen. Deze is gebaseerd op de scenario's die de RIGG ten tijde van de jaarrekening 2017 heeft opgesteld.</p> <p>Voor de begroting 2019 en de rekening 2018 zijn de risico's van de voormalige gemeenten Groningen en Haren en Ten Boer uit de jaarrekening 2017 samengenomen.</p> <p>Ten behoeve van de begroting 2020 wordt het risico en de wijze waarop het risico wordt bepaald geactualiseerd.</p>
	<p>De risicobedragen van de genoemde onderdelen (zorggebruik, transformatie en huisvesting WIJ) zijn tot stand gekomen door voor verschillende bandbreedtes te bepalen wat de kans is dat het risico binnen de betreffende bandbreedte valt. Omdat daarbij al rekening wordt gehouden met de kans dat het risico binnen bepaalde bandbreedtes valt, wordt de uitkomst volledig meegenomen bij het bepalen van het benodigd weerstandsvermogen.</p> <p>Het totale structurele risico VSD komt daarmee voor 2019 op 6,7 miljoen euro (kans * effect). Dit is gebaseerd op berekening voor jaarrekening 2017 en is bedrag van de risico's van Groningen, Haren en Ten Boer gezamenlijk.</p> <p>Vanaf 2020 neemt het risico toe door de in het coalitieakkoord opgenomen maatregelen.</p>
Risicobedrag 2019	6,7 miljoen euro
Kans 2019	100%
Risicobedrag 2020	9,0 miljoen euro
Kans 2020	100%
Risicobedrag 2021	11,9 miljoen euro
Kans 2021	100%

Risicobedrag 2022	12,3 miljoen euro
Kans 2022	100%
Structureel/Incidenteel	Structureel
1e signaleringsmoment	Maart 2014
Actie	<p>Wij hebben maatregelen genomen om te zorgen dat de zorgkosten beter in control komen. Hierbij hebben we nadrukkelijk een koppeling gelegd tussen beleid, uitvoering en geld. Hierbij is de verdere ontwikkeling van de informatievoorziening van groot belang. We willen de ontwikkeling van het zorgverbruik, de substitutie van de verschillende sporen en de effecten van interventies beter in beeld krijgen. Deze informatievoorziening komt voor de WMO gestaag op gang. De komst van de GON is daarnaast een belangrijke stap in de beheersing van de WMO begroting.</p> <p>Ten aanzien van de jeugdhulp zijn er belangrijke lijnen waarlangs gemeenten, via de RIGG of zelf, invloed kunnen uitoefenen zoals sturing op toegang jeugdhulp, sturing op contacten met aanbieders, sturing op financiën en lobby. Als gevolg van de grote financiële problematiek worden via al die lijnen maatregelen genomen. De in gang gezette beweging zal echter lange adem vragen en niet in 2019 opgelost worden.</p>

Naam risico Programma	Financiering uitvoering wet BUIG Werk en Inkomen
Omschrijving	<p>In de begroting 2019 wordt in 2019 een nadeel op de BUIG voorzien van 10,7 miljoen euro. Hierbij is rekening gehouden met de in de begroting 2018 ingezette maatregelen om het BUIG-tekort terug te dringen. Bij de BUIG geldt dat relatief geringe afwijkingen in onder meer de hoogte van het aantal uitkeringen en de hoogte van de gemiddelde bijstandsuitkering in absolute bedragen substantiële afwijkingen kunnen hebben. In de begroting 2019 is het tekort op de BUIG opgenomen in het meerjarenbeeld. We weten niet zeker of de in 2018 ingezette maatregelen het beoogde effect hebben. Zonder een verdere afname komt de prognose BUIG uit op 12,7 miljoen euro. We houden daarom vanaf 2019 rekening met een structureel risico van 25% over het verschil van 2 miljoen euro.</p> <p>In de begroting 2019 worden maatregelen voorgesteld om het tekort op de BUIG in de komende jaren terug te brengen. De belangrijkste maatregelen zijn gericht op het beperken van de instroom en het versnellen van de uitstroom in het eerste jaar. In de begroting 2019 is vanaf jaarschijf 2020 een indicatie van de opbrengsten van de maatregelen opgenomen. Het risico is dat we de ingeschatte besparing niet kunnen realiseren.</p> <p>Het resterende geraamde tekort (na het effect van de maatregelen) wordt aangevuld ten laste van de algemene middelen.</p>
Risicobedrag 2019	2 miljoen euro
Kans 2019	25%
Risicobedrag 2020	5 miljoen euro
Kans 2020	25%-75%
Risicobedrag 2021	6 miljoen euro
Kans 2021	25%-75%
Risicobedrag 2022	7 miljoen euro
Kans 2022	25%-75%
Structureel/Incidenteel	Structureel
1e signaleringsmoment	VGR 2014-2 en Begroting 2015
Actie	In 2019 nemen we maatregelen om het verwachte structurele tekort zoveel mogelijk terug te dringen. Het resterende tekort wordt opgelost door aanvullende middelen beschikbaar te stellen ten laste van de algemene middelen.

Naam risico Programma	Bedrijfsrisico werkmaatschappijen (SPOT en Sport050) Sport en bewegen en cultuur
Omschrijving	<p>We houden rekening met een risico bij de werkmaatschappijen Oosterpoort / Stadsschouwburg (SPOT) en sport050.</p> <p>Een deel van de inkomsten van de directie SPOT is afhankelijk van de economische conjunctuur en andere externe factoren. Wij houden rekening met een bedrijfsrisico van 10% van de omzet van circa 8,7 miljoen euro voor SPOT.</p> <p>Sport050 kent een afhankelijkheid van de economische conjunctuur en het weer. Wij houden rekening met een specifiek bedrijfsrisico ter hoogte van circa 10% van de tarief-gerelateerde omzet. Die verwachte omzet 2019 is circa 6,17 miljoen euro.</p> <p>Het risico voor de beide werkmaatschappijen samen is 1,487 miljoen euro. We houden rekening met een kans van 25%.</p>
Risicobedrag 2019	1,487 miljoen euro
Kans 2019	25%
Risicobedrag 2020	1,487 miljoen euro
Kans 2020	25%
Risicobedrag 2021	1,487 miljoen euro
Kans 2021	25%
Risicobedrag 2022	1,487 miljoen euro
Kans 2022	25%
Structureel/Incidenteel	Structureel
1e signaleringsmoment	
Actie	

Naam risico Programma	Risico loonstijgingen SW Werk en Inkomen
Omschrijving	<p>Op 22 december 2015 hebben de VNG en de bonden een onderhandelaarsakkoord bereikt over een nieuwe cao SW. De indexatie van de lonen wordt gekoppeld aan de indexatie van het wettelijk minimumloon. De afspraak is gemaakt dat gemeenten in 2017 en 2018 worden gecompenseerd voor loon- en prijsontwikkelingen. Voor de periode 2017-2018 is daarom geen sprake meer van een risico. Na 2018 is de situatie onzeker. Een loonsverhoging van 1% heeft een financieel effect van ongeveer 300 duizend euro. We houden rekening met een afname van de doelgroep van 5% per jaar. Het risico verlaagt dus ook met 5% per jaar.</p>
Risicobedrag 2019	285 duizend euro
Kans 2019	50%
Risicobedrag 2020	270 duizend euro
Kans 2020	50%
Risicobedrag 2021	257 duizend euro
Kans 2021	50%
Risicobedrag 2022	244 duizend euro
Kans 2022	50%
Structureel/Incidenteel	Structureel
1e signaleringsmoment	2012
Actie	Berichtgeving Rijk afwachten

Naam risico	Sociale werkvoorziening (Ten Boer)
--------------------	---

Programma	Werk en inkomen
Omschrijving	<p>In Ten Boer werd rekening gehouden met een risico sociale werkvoorziening omdat het budget dat de werkvoorzieningsschappen van het Rijk ontvangen gestaag terug loopt. De uitstroom vanuit Ten Boer is lager dan het landelijke gemiddelde. De bijdrage (het verschil tussen loonkosten en rijksbijdragen) die de gemeente moet betalen zal daardoor stijgen.</p> <p>Omdat de werkwijze in Groningen anders is dan in Ten Boer houden we in de begroting 2019 rekening met het risico bij Ten Boer. Het risico wordt ingeschat op 100 duizend euro structureel met een kans van 30%.</p>
Risicobedrag 2019	100 duizend euro
Kans 2019	30%
Risicobedrag 2020	100 duizend euro
Kans 2020	30%
Risicobedrag 2021	100 duizend euro
Kans 2021	30%
Risicobedrag 2022	100 duizend euro
Kans 2022	30%
Structureel/Incidenteel	Structureel
1e signaleringsmoment	
Actie	Vanaf de begroting 2020 zal dit risico worden betrokken bij de Groningse werkwijze.

Naam risico	Exploitatie Groninger Forum
Programma	Cultuur
Omschrijving	<p>Het Groninger Forum (GF) opent eind 2019. In overleg met de stichting GF is geconcludeerd dat het dekken van eventuele tekorten in de begroting voldoende is voor een periode van 5 jaar (2020-2024). Na de periode van 5 jaar verwachten we dat de stichting GF goed zicht heeft op de structurele exploitatie met voldoende mogelijkheden om zelf (bij) te kunnen sturen.</p> <p>Uit de update van het Programma van Eisen (PvE) van mei 2018 blijkt een tekort van 4,4 miljoen euro over de periode 2020-2024. Hierbij is rekening gehouden met een door de stichting GF op te lossen taakstelling van 145 duizend euro. Het tekort bestaat voor 1,0 miljoen euro uit incidentele frictiekosten.</p> <p>Bij de update van het PvE van mei 2018 is besloten vanaf 2020 jaarlijks 225 duizend euro extra subsidie aan de stichting GF toe te kennen voor de bibliotheekfunctie. Het resterende tekort over de periode 2020-2024 bedraagt circa 3,3 miljoen euro. Ten aanzien van dit resterende tekort is als oplossingsrichting gekozen dit voor zover nodig op te vangen vanuit de reserve exploitatierisico Forum en voor zover aanvullend nodig door verlaging van de bijdrage van het GF aan de bouw- en grondexploitatie Grote Markt oostzijde/ Groninger Forum (B&Grex) voor de inrichting te verlagen. De besluitvorming hierover gebeurt bij de actualisering van het PvE medio 2019, waarbij ook overige ontwikkelingen worden verwerkt.</p> <p>Met deze besluiten is het verwachte tekort zoals gemeld in het PvE van mei 2018 voor de periode 2020-2024 opgelost en wordt er in de berekening van het benodigde en beschikbare weerstandsvermogen geen rekening meer gehouden met het risico en de reserve exploitatierisico Forum.</p> <p>Voor eventuele aanvullende exploitatierisico's bij het GF nemen we vooralsnog een p.m. post op.</p>
Risicobedrag 2019	Pm
Kans 2019	
Risicobedrag 2020	Pm
Kans 2020	

Risicobedrag 2021	Pm
Kans 2021	
Risicobedrag 2022	pm
Kans 2022	
Structureel/Incidenteel	Structureel
1e signaleringsmoment	Rekening 2014
Actie	Samen met het Groninger Forum worden de ontwikkelingen in de exploitatie gevolgd.

Naam risico Programma	Gelijk Speelveld afboeking kleedkamers en clubgebouwen Sport en bewegen
Omschrijving	Bij de uitvoering van het Gelijk speelveld dient een aantal gebouwen te worden afgewaardeerd vanwege de gewijzigde eigendomssituatie (om niet verkrijging vereniging recht van opstal). De gesprekken met de verenigingen over de overdracht lopen nog.
Risicobedrag 2019	570 duizend euro
Kans 2019	75%
Risicobedrag 2020	330 duizend euro
Kans 2020	75%
Risicobedrag 2021	330 duizend euro
Kans 2021	75%
Risicobedrag 2022	
Kans 2022	
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	
Actie	

Naam risico Programma	MFA de Wijert Welzijn, gezondheidszorg en Vernieuwing sociaal domein
Omschrijving	Voor de ontwikkeling van MFA DE Wijert (scholen, sporthallen, bijzondere objecten als het Groninger forum) hebben wij een bedrag van 355 duizend euro als benodigd weerstandsvermogen berekend. Het risico bestaat uit het niet of later realiseren van de verkoopopbrengsten die als dekking voor de investering wordt gevormd en het risico dat we een lagere bijdrage van derden realiseren. De vorming van benodigd weerstandsvermogen doen wij uit voorzichtigheid, de omvang van het budget is namelijk taakstellend. De risico's dienen primair binnen de post onvoorzien van het project opgelost te worden. De structurele risico's die samenhangen met de exploitatie van de MFA worden gedekt binnen de gemeentebegroting. Omdat in het risicobedrag van 355 duizend euro al rekening is gehouden met de kans van optreden nemen we dit bedrag volledig mee bij het bepalen van het benodigd weerstandsvermogen.
Risicobedrag 2019	355 duizend euro
Kans 2019	100%
Risicobedrag 2020	355 duizend euro
Kans 2020	100%
Risicobedrag 2021	355 duizend euro
Kans 2021	100%
Risicobedrag 2022	355 duizend euro
Kans 2022	100%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Rekening 2017
Actie	De bouwactiviteiten gaan van start in 2019. De aanbesteding vindt plaats begin 2019 en dan wordt beoordeeld in hoeverre de kostenontwikkeling afwijkt van de informatie waarover het besluit is genomen.

Overige risico's

Naam risico Programma	Gemeentefonds Algemene inkomsten en post onvoorzien
Omschrijving	<p>De hoogte van de algemene uitkering wordt bepaald door de omvang en verdeling van het gemeentefonds. De omvang is gekoppeld aan de groei van de Rijksbegroting. De huidige raming van de hoogte van de algemene uitkering is gebaseerd op de decembercirculaire 2018.</p> <p>Vanaf 2015 is landelijk circa 10 miljard euro toegevoegd aan het gemeentefonds voor uitvoering van de decentralisaties in het sociaal domein. De omvang van het gemeentefonds stijgt hierdoor landelijk tot circa 29 miljard euro in 2018 en is daarmee de vierde grootste uitgavenpost op de rijksbegroting. Groningen ontvangt voor de uitvoering van de decentralisaties 184,8 miljoen euro in 2018 (stand decembercirculaire 2018).</p> <p>In het Regeerakkoord 2017-2021 is opgenomen dat het integreerbare deel van de integratie uitkering sociaal domein met ingang van 2019 opgaat in de algemene uitkering en daarmee deel uitmaakt van de normeringssystematiek ('trap op, trap af'). Over de verdeling zijn we geïnformeerd in de meicirculaire 2018.</p> <p>Momenteel wordt gewerkt aan een herziening van de financiële verhoudingen. De laatste herziening van de financiële verhoudingen stamt uit 1997. Sindsdien is er veel veranderd in de opgaven voor gemeenten. Bijvoorbeeld de decentralisaties in het sociale domein en de toenemende regionale samenwerking op tal van terreinen. Juni 2017 is een rapport verschenen ('Rekening houden met het verschil') van de stuurgroep die de opdracht heeft gekregen een probleemanalyse te maken van de toekomstbestendigheid van het stelsel van financiële verhoudingen tussen Rijk en gemeenten en mogelijke oplossingsrichtingen te verkennen. In dit rapport staan aanbevelingen die nader uitgewerkt dienen te worden. Een herziening van de financiële verhoudingen vraagt om een goed uitwerkingsproces en een zorgvuldige implementatie die enkele jaren zal duren. Een aanpassing zal waarschijnlijk leiden tot herverdeeffecten tussen gemeenten. Om gemeenten de gelegenheid te geven zich hierop aan te passen zal een transitieperiode worden afgesproken. Eventuele financiële gevolgen voor gemeenten zijn op dit moment nog niet bekend.</p>
	<p>De omvang van het BTW-compensatiefonds is aan een plafond gekoppeld. Overschotten of tekorten op het fonds worden verrekend met het gemeentefonds. Eerder werd er in de meerjarenraming uitgegaan van een jaarlijks oplopende onderuitputting op het BCF en deze onderuitputting was meerjarig toegevoegd aan de raming van de algemene uitkering. De VNG had daarvan al aangegeven dat deze verwachte onderuitputting niet meer realistisch is gezien de toename van het aantal investeringen door gemeenten. In de meicirculaire 2018 is een gewijzigde systematiek doorgevoerd waarbij jaarlijks alleen de voorlopige afrekening van het huidige jaar in de algemene uitkering wordt verwerkt. Dit gebeurt jaarlijks bij de septembercirculaire. Dit leidt ertoe dat de meerjarige onderuitputting is verwijderd uit de meerjarenraming van de algemene uitkering.</p> <p>In Groningen volgen wij de gemeentefondscirculaires. Voor Groningen heeft deze nieuwe werkwijze in 2019 geleid tot een nadeel van 4,7 miljoen euro, oplopend tot 7,9 miljoen euro vanaf 2022. Een overschot of tekort wordt uiteindelijk echter wel verrekend met de algemene uitkering, alleen het moment waarop de verwerking plaatsvindt wijzigt. De nieuwe werkwijze heeft dus geen gevolgen voor de uiteindelijke omvang van het gemeentefonds. Het ministerie van BZK heeft in overleg met de VNG het standpunt ingenomen dat gemeenten zelf reëel dienen in te schatten welke verwachte ruimte onder het BCF plafond als verwachte bate kan worden opgenomen in de meerjarenraming.</p> <p>Wij vinden het niet reëel om meerjarig een verwachte bate in de begroting op te nemen als gevolg van mogelijke ruimte onder het BCF plafond. Het investeringsvolume van decentrale overheden is</p>

	<p>flink toegenomen in de afgelopen jaren en we verwachten nog een verdere toename als gevolg van de recent afgesloten collegeprogramma's. Hiermee stijgen de verwachte declaraties uit het BCF. Daarom nemen wij geen verwachte bate op in de meerjarenbegroting voor dit onderwerp.</p> <p>We hanteren het uitgangspunt dat specifieke kortingen (en uitzettingen) vanuit het rijk één op één met de sector worden verrekend. Voor het overige hanteren we een maximale omvang van het risico van 5% van de ingeschatte algemene uitkering. Het risico bedraagt maximaal 24,6 miljoen euro (naar boven of naar beneden). Daarbij gaan we er vanuit dat de kans op een voordeel even groot is als de kans op een nadeel. Daarom houden we bij het bepalen van het benodigde weerstandsvermogen geen rekening met een risico (risico is nihil).</p>
Risicobedrag 2019	Pm
Kans 2019	
Risicobedrag 2020	Pm
Kans 2020	
Risicobedrag 2021	Pm
Kans 2021	
Risicobedrag 2022	Pm
Kans 2022	
Structureel/Incidenteel	
1e signaleringsmoment	1995
Actie	Forse afwijkingen worden zoveel mogelijk voorkomen en verkleind door het realistisch en stabiel ramen van de uitkeringen.

Naam risico	Niet halen bezuinigingen
Programma	Alle programma's
Omschrijving	<p>Om het tekort in het meerjarenbeeld 2014-2021 op te lossen is bij de begrotingen tot en met 2017 een pakket aan bezuinigingsmaatregelen opgesteld van gemiddeld 20 miljoen euro. We moeten er rekening mee houden dat we niet alle voorgenomen bezuinigingen volledig en/of in het gewenste tempo realiseren. We hebben bij de begroting 2019 het risico van elke bezuinigingsmaatregel afzonderlijk beoordeeld. Het risico komt daarmee in 2019 op 4,4 miljoen euro. In de jaren 2020-2022 ligt het risico net onder de 6,0 miljoen euro. Bij het bepalen van het risico is per maatregel rekening gehouden met de kans van optreden. Voor de bepaling van het benodigde weerstandsvermogen wordt de uitkomst daarom volledig (=100%) meegenomen.</p> <p>In het nieuwe coalitie akkoord zijn twee taakstellingen opgenomen die in de komende jaren moeten worden gerealiseerd. Het gaat om een taakstelling op het niet volledig doorgeven van loon- en prijsontwikkelingen en een taakstelling op het verminderen van taken. De taakstellingen lopen op naar 9,7 miljoen euro in 2022 (3,6 miljoen euro in 2020 en 6,5 miljoen euro in 2021).</p> <p>Taakstelling loon- en prijsstijgingen In het coalitieakkoord is afgesproken voor een periode van 3 jaar geen volledige loon- en prijscompensatie toe te passen. Dit leidt tot een efficiency taakstelling op de organisatie van 1,6 miljoen euro in 2020, 3,0 miljoen euro in 2021 en 4,7 miljoen euro vanaf 2022. Gelet op de nog openstaande taakstellingen op de organisatie, is een nieuwe taakstellingen moeilijker te realiseren. We houden daarom rekening met een risico van 50% van de omvang van de taakstelling.</p> <p>Taakstelling organisatie – taken Daarnaast is in coalitieakkoord een bezuinigingstaakstelling op taken opgenomen (3 miljoen euro in 2020, 4,5 miljoen euro in 2021 en 6,0 miljoen euro vanaf 2022). De invulling hiervan moet nog worden bepaald. In het weerstandsvermogen houden we rekening met een risico dat in 2020 en 2021 niet alle bezuinigingen direct gerealiseerd kunnen worden (voor 2020 50% en 2021 25% van de taakstelling).</p>

Risicobedrag 2019	4,4 miljoen euro incidenteel
Kans 2019	100%
Risicobedrag 2020	10,5 miljoen euro incidenteel
Kans 2020	50%-100%
Risicobedrag 2021	13,2 miljoen euro incidenteel
Kans 2021	25%-100%
Risicobedrag 2022	10,3 miljoen euro incidenteel
Kans 2022	50%-100%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Begroting 2014
Actie	We sturen actief op realisatie van de maatregelen.

Naam risico	Risico verstrekte leningen en garanties
Programma	Divers
Omschrijving	<p>In het treasurywetboek staat dat de verstrekking van leningen of garanties aan derden alleen is toegestaan vanuit de publieke taak. Het verstrekken van een lening of het afgeven van een garantie leidt voor de gemeente tot een risico dat de derde niet aan de verplichtingen kan voldoen. Gemiddeld genomen houden we rekening met een risico van 8% van de omvang van de lening/ garantie. Per geval wordt het risico afzonderlijk beoordeeld en gewaardeerd. In dit risico zijn alle aan verstrekte leningen / garanties opgenomen.</p> <p>Lening Euroborg De Euroborg NV heeft één huurder, waardoor het risico bestaat dat de Euroborg NV niet aan haar financiële verplichtingen kan voldoen richting de gemeente Groningen. De omvang van het risico is gebaseerd op de omvang van de lening van de gemeente aan Euroborg NV vermindert met de taxatiewaarde.</p> <p>Lening Topsportzorgcentrum We hebben een lening verstrekt aan de NV Euroborg voor het realiseren van het Topsportzorg centrum. Bij het realisatiebesluit Topsportzorgcentrum hebben we aangegeven dat deze lening niet leidt tot een noodzaak het gemeentelijk weerstandsvermogen aan te vullen. De omvang van de lening is niet hoger dan de executiewaarde van het stadion (=70% van de investeringssom). Uit het meest recent gedeelde kasoverzicht van Euroborg NV, blijkt dat het TsZC afgelost kan zijn in 2023 (bij gelijkblijvende renteverwachtingen). Gezien de courantheid van het gebouw en de langjarige huurcontracten met o.a. VNO-NCW/MKB-Noord, geven ook de actuele ontwikkelingen geen aanleiding voor deze lening weerstandsvermogen aan te houden.</p> <p>Lening Warmtestad Het risico van de lening aan Warmtestad is meegenomen in het risico gemeentelijk aandeel Warmtestad.</p> <p>Verstrekte leningen Haren De gemeente Haren heeft in het verleden een garantie afgegeven op een door de gemeente overgedragen leningen portefeuille van circa 2,5 miljoen euro. Daarnaast heeft de gemeente Haren nog circa 0,9 miljoen euro aan geldleningen uitstaan. Bij het bepalen van het risico houden we rekening met een kans van optreden van 10%. Het risico komt hiermee op 0,3 miljoen euro.</p> <p>Lening zwembad Scharlakenhof De gemeente Haren heeft een lening van 0,7 miljoen euro verstrekt aan de stichting die zwembad Scharlakenhof exploiteert. De restant-hoofdsom van de lening bedraagt 0,4 miljoen euro. De aflossing over 2018 moet nog ontvangen worden. In verband met de opschorting van de subsidie in</p>

	<p>verband met het niet voldoen aan een subsidievoorwaarde (leveren jaarrekening met accountantsverklaring) kunnen de aflossing en rente op de verstrekte lening niet worden verrekend met de subsidie. Aangezien de in rekening gebrachte aflossings- en rentebelangen ook niet door betaling zijn voldaan, is er een betalingsachterstand ontstaan. Het risico op oninbaarheid is daardoor toegenomen.</p> <p>We schatten het risico hoog in en hanteren een kans van 75% Het risico komt hiermee op 300 duizend euro. Bij ontvangen aflossingen van de stichting vermindert het risico.</p> <p>Verstrekte garanties Ten Boer</p> <p>De gemeente Ten Boer heeft een garantie verstrekt aan de Stichting Biblionet. Voor het bepalen van de omvang van het risico houden we rekening met de omvang van de verstrekte garantie van 884 duizend euro en een kans van 25%.</p> <p>Garantie op leningen van GEM Haren Noord</p> <p>Het risico is afzonderlijk opgenomen (onderdeel ruimtelijk domein)</p> <p>De omvang van de hierboven genoemde leningen waarvoor een risico is opgenomen bedraagt 11,4 miljoen euro. Rekening houdend met de kans van optreden houden we rekening met een risico van 2,6 miljoen euro. Door aflossingen neemt dit de komende jaren met circa 0,2 miljoen euro af.</p>
Risicobedrag 2019	2,6 miljoen euro
Kans 2019	100%
Risicobedrag 2020	2,4 miljoen euro
Kans 2020	100%
Risicobedrag 2021	2,2 miljoen euro
Kans 2021	100%
Risicobedrag 2022	2,1 miljoen euro
Kans 2022	100%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Jaarrekening 2006
Actie	<p>Met het aflossen van de leningen, loopt het risico jaarlijks terug.</p> <p>Als enig aandeelhouder van de Euroborg NV monitoren wij de NV. Daarnaast houden we toezicht op de financiële situatie bij de huurder van het stadion (FC Groningen). Hiertoe bespreken we twee keer per jaar de stand van zaken met de directie van FC Groningen.</p> <p>Ter beheersing van het risico van de verstrekte lening aan het zwembad Scharlakenhof hebben we een extern toezichthouder gevraagd toezicht te houden op de financiële situatie van het zwembad.</p>

Naam risico	Risico vastgoed
Programma	Divers
Omschrijving	<p>In dit risico zijn diverse risico's op het gebied van vastgoed opgenomen.</p> <p>Niet verkopen panden voor dekking kapitaallasten VMBO Noord-oost / west</p> <p>De raad besloot op 29 september 2010 vijf percelen te verkopen en de opbrengst (geraamd op 6,1 miljoen euro) in te zetten voor de dekking van kapitaallasten van de nieuw gerealiseerde vmbo-scholen. Van de 6,1 miljoen euro moet nog 1 miljoen euro worden gerealiseerd. De dekking van de kapitaallasten van 61 duizend euro is daarmee nog niet gerealiseerd en wordt als risico meegenomen.</p> <p>Lagere opbrengst te verkopen vastgoed</p> <p>De gemeente Haren hield rekening met een risico dat de boekwaarde van het te verkopen vastgoed niet kan worden terugverdiend. Het risicobedrag is bepaald op 20% van de boekwaarde (35 duizend euro) met een kans van 25%.</p>

	<p>Waardering gemeentehuis Haren en Ten Boer Het gemeentehuis in Haren heeft een relatief hoge boekwaarde (boven de 10 miljoen euro). Zolang het maatschappelijk vastgoed blijft hoeft deze boekwaarde niet te worden verlaagd. Indien (een deel van) de bestemming wordt gewijzigd naar een bedrijfseconomische functie, zal de boekwaarde verlaagd moeten worden. Vooralsnog is daarvan geen sprake, daarom houden we rekening met een pm risico.</p> <p>De boekwaarde van het gemeentehuis in Ten Boer ligt boven de marktwaarde. Bij verkoop of functieverandering zal het noodzakelijk zijn de waarde naar beneden bij te stellen. Omdat er een relatie ligt met een bezuinigingstaakstelling op het gemeentehuis, houden we hier wel rekening met een risico van 230 duizend euro (en een kans van optreden van 50%).</p> <p>Boerderij en woning Woldwijk Bij de verwerving van de gronden Woldwijk in 2006/2007 zijn ook de boerderij en bijbehorende woning gekocht. We houden rekening met een risico voor het 200 duizend euro met een kans van 30%. De openbare basisschool De Lessenaar te Ten Post is in 2014 gesloten, waardoor het gebouw is terugggevallen naar de gemeente. Voor het bepalen van het benodigd weerstandsvermogen houden we rekening met een risico van 50 duizend euro met een kans van 30%.</p> <p>Meerweg De aanleg van de infrastructuur is in 2015 afgerond. De gemeente loopt nog een risico bij de verkoop van gronden aan particuliere ontwikkelaars. Het risico is bepaald op 20% van de boekwaarde (87 duizend euro) en een kans van 25%.</p>
Risicobedrag 2019	61 duizend euro structureel 602 duizend euro incidenteel
Kans 2019	75% 25%-30%
Risicobedrag 2020	61 duizend euro structureel 602 duizend euro incidenteel
Kans 2020	75% 25%-30%
Risicobedrag 2021	61 duizend euro structureel 602 duizend euro incidenteel
Kans 2021	75% 25%-30%
Risicobedrag 2022	61 duizend euro structureel 602 duizend euro incidenteel
Kans 2022	75% 25%-30%
Structureel/Incidenteel	Structureel en incidenteel
1e signaleringsmoment	Augustus 2014
Actie	Dekking van de resterende kapitaallasten voor het VMBO wordt momenteel gevonden binnen het budget onderwijshuisvesting. Dat kan alleen zolang er nog reserve is. De reserve staat wel onder druk

Naam risico	Fiscale risico's
Programma	Alle programma's
Omschrijving	<p>Vennootschapsbelasting</p> <p>Vennootschapsbelasting is een belasting die wordt geheven over de fiscale winst welke door een onderneming is behaald. Met ingang van 1 januari 2016 is de gemeente Vennootschapsbelastingplichtig bij economische activiteiten waarbij de gemeente in concurrentie treedt (of kan treden) met de markt en daarmee winst behaald. Van deze activiteiten zal de fiscale</p>

winst moeten worden bepaald. De gemeente doet voor alle activiteiten die fiscaal als onderneming worden aangemerkt gezamenlijk één aangifte. Daardoor kunnen verliezen bij één onderneming worden gesaldeerd met winsten van andere ondernemingen. Indien geconsolideerd een winst wordt behaald dient maximaal 25% vennootschapsbelasting worden betaald. De gemeente Groningen heeft ter voorbereiding op de invoering haar Vpb activiteiten in beeld gebracht en heeft ondersteund door externe fiscale deskundigheid een inschatting gemaakt van de Vpb effecten. Binnen de organisatie hebben we de relevante systemen ingericht en zijn processen beschreven. Hiermee borgen we dat nieuwe activiteiten worden getoetst op mogelijke Vpb effecten. Op grond van deze inventarisaties hebben we onze aanvankelijke inschattingen van te betalen Vpb voor de grondexploitaties, het parkeerbedrijf, Stadsbeheer en overige gemeentelijke activiteiten nader aangescherpt.

De grootste verwachte gevolgen komen uit het parkeerbedrijf en de grondexploitatie Meerstad. Samen met een externe fiscalist hebben we de consequenties voor de grondexploitaties en het parkeerbedrijf in beeld gebracht. Er hebben in 2016 gesprekken plaatsgevonden met de belastingdienst over de aanpak en gemaakte keuzes. Voor het Parkeerbedrijf verwachten wij geen fiscale winst. Voor Meerstad wordt op langere termijn wel een fiscale winst verwacht. De juridische constructie van Meerstad (CV/BV) maakt dat Meerstad moet worden opgenomen in de aangifte VPB van de gemeente Groningen. Voor de aangifte over het boekjaar 2016 is uitstel aangevraagd. We verwachten als gemeente in totaliteit geen VPB te hoeven betalen in de eerst jaren. Het risico bestaat echter dat de Belastingdienst anders zal oordelen over de feiten. Het is derhalve wel van belang om dit risico te blijven volgen. Voor de berekening van het weerstandsvermogen is het risico op 0 gezet.

Bij het bepalen van het weerstandsvermogen voor Haren werd rekening gehouden met een risico voor controles belastingdienst en een risico voor te betalen vennootschapsbelasting.

Voor mogelijke controles van de belastingdienst hield Haren rekening met een structureel risico van 50 duizend euro structureel met een kans van 50%. Voor de vennootschapsbelastingplicht voor werd rekening gehouden met een structureel risico van 200 duizend euro met een kans van 75%. Vooralsnog handhaven we deze risico's. Bij de begroting 2020 maken we een nieuwe inschatting.

Wijziging in BTW regelgeving

In het Belastingplan 2019 is de wijziging van de btw-sportvrijstelling opgenomen. Door deze wetwijziging vervalt het recht op aftrek van btw voor gemeenten en niet-winstbeogende exploitanten van sportaccommodaties. Er volgt geen herziening van de btw op oude investeringen. Voor de btw op de exploitatie komt een specifieke uitkering die vooralsnog voor 1 mei 2019 moet worden aangevraagd voor de begroting 2019. Nadien zal worden afgerekend op basis van de jaarrekening (SiSa). Het is nog niet helder of er structureel genoeg compensatie komt voor de extra (btw) kosten. Immers kan er door de gemeenten meer worden aangevraagd dan beschikbaar (152 miljoen euro).

BTW-beschermingsbewind

Voor de uitvoering van beschermingsbewind aan klanten die geen recht hadden op een vergoeding uit de Bijzondere Bijstand, verwachten wij nog de BTW over de afgelopen vijf jaar te moeten afdragen. Het totaalbedrag aan nog af te dragen BTW op grond van de in rekening gebrachte kosten bedraagt 260 duizend euro. Het is nog niet bekend welk deel van deze groep gebruikt heeft gemaakt van beschermingsbewind omdat zij in een schuldsituatie verkeerden en daarvoor tot de doelgroep van schuldhulpverlening behoorden. In dat geval hoeft namelijk geen BTW afdracht plaats te vinden. We hebben een inschatting gemaakt en komen op een risico bedrag van 100 duizend euro met een kans van 75%. De belastingdienst mag over een periode van maximaal 5 jaar verrekenen. We gaan ervan uit dat belastingdienst haar onderzoek in 2019 afrondt.

Terugvordering BTW op re-integratietrajecten

De BTW op kosten voor re-integratietrajecten is vanaf de instelling van het BTW-compensatiefonds verrekend met de Belastingdienst. Naar aanleiding van een uitspraak van de rechtbank van 13 juli 2011 over het verrekenen van BTW op individuele re-integratieactiviteiten is sprake van een risico. In juni 2012 hebben wij informatie ontvangen dat de verrekening van btw wellicht voor een deel

	<p>niet mogelijk is. Het niet verrekenbare deel zou mogelijk 2/3 deel uitmaken van het totaal. Als uiteindelijk blijkt dat de BTW ten onrechte is verrekend met het BTW-compensatiefonds, kan dit betekenen dat een deel van de btw over de jaren 2012-2016 moeten worden terugbetaald. Het totaal verrekenbare bedrag over de genoemde periode bedraagt circa 2 miljoen euro.</p> <p>In het land tekent zich het beeld af dat terugvordering waarschijnlijk niet aan de orde zal zijn omdat de belastingdienst daarvoor onvoldoende grond heeft. Dit wordt door de fiscalisten bevestigd. Wij streven ernaar om de afrekening met de belastingdienst in 2019 af te ronden, maar zijn daarbij afhankelijk van de snelheid waarmee de belastingdienst dit punt gaat oplossen. Het oorspronkelijke risicobedrag is verlaagd omdat bij afwikkeling in 2018 de jaren 2011 en 2012 verjaard zijn.</p> <p>Inmiddels heeft de Rechtbank Den Haag in november 2017 geoordeeld dat de BTW die drukt op de betreffende re-integratietrajecten wel volledig compensabel is. Volgens de rechtbank vormen de re-integratiekosten in beginsel geen kosten die betrekking hebben op individuele derden. Dat een re-integratietraject activiteiten bevat die gericht zijn op de uitkeringsgerechtigde maakt dat niet anders. Volgens de rechtbank kan een uitkeringsgerechtigde ook zonder re-integratie mogelijk baat hebben bij die activiteiten, zoals trajectbegeleiding, werknemersvaardigheden, nazorg en sociale activering, maar dat betekent niet dat de re-integratietrajecten niet zijn bestemd voor het eigen gebruik van de gemeente. De gemeente neemt de re-integratiediensten af met als doel de uitkeringsuitgaven te verlagen waarmee de collectiviteit van inwoners van de gemeente is gediend. De Belastingdienst heeft hoger beroep ingesteld tegen de uitspraak van Rechtbank Den Haag. Zolang de procedure loopt noemen we het risico in de paragraaf weerstandsvermogen. We kunnen echter geen betrouwbare inschatting van het risico bedrag en kans van optreden maken. Daarom hebben we het risico voor de berekening van het weerstandsvermogen op 0 gezet.</p>
Risicobedrag 2019	100 duizend euro incidenteel 250 duizend euro structureel
Kans 2019	50%-75%
Risicobedrag 2020	100 duizend euro incidenteel 250 duizend euro structureel
Kans 2020	50%-75%
Risicobedrag 2021	100 duizend euro incidenteel 250 duizend euro structureel
Kans 2021	50%-75%
Risicobedrag 2022	100 duizend euro incidenteel 250 duizend euro structureel
Kans 2022	50%-75%
Structureel/Incidenteel	Structureel en incidenteel
1e signaleringsmoment	Divers (geen nieuwe risico's opgenomen)
Actie	Voor het risico als gevolg van de wijzigingen in de BTW regelgeving hebben we de financiële gevolgen aangeleverd bij het VNG. We volgen de ontwikkelingen op rijksniveau.

Naam risico Programma	Bezwaarprocedures Wonen
Omschrijving	<p>Bezwaarprocedures bouwleges</p> <p>Er loopt op dit moment nog 1 procedure over de hoogte van de bouwleges. Het gerechtshof heeft de gemeente Groningen in het gelijk gesteld. Hiertegen is in cassatie gegaan bij de hoge raad. We verwachten in 2019 een uitspraak van de hoge raad. Het totale risico is gekwantificeerd op 414 duizend euro. De kans is geschat op 50%. Omdat we niet weten of het risico zich in 2019 gaat voordoen, nemen we het risico ook mee in de jaarschijven 2020-2022.</p> <p>Proces Wierden en Borgen</p> <p>Woningcorporatie Wierden en Borgen (Ten Boer) heeft bezwaar ingediend tegen de aanslag</p>

	rioolheffing 2014 en volgende jaren. Het bezwaar richt zich met name op de stellingname van Wierden en Borgen dat de gemeente ten onrechte bepaalde objecten niet aanslaat en verder tegen de onderbouwing van de door te berekenen kosten naar het aanslagbedrag. Alle gemeenten waar onroerend goed staat van Wierden en Borgen hebben een gelijksoortig bezwaar gekregen. Het proces loopt nog. Wij zijn van mening dat het bezwaar ongegrond is. Gesprekken met Wierden en Borgen hebben niet geleid tot een oplossing zodat we nu in het formele traject zitten van bezwaar en beroep. Hierdoor kan het nog lang onduidelijk zijn wat uiteindelijk de uitkomst van de uitspraak op het bezwaar zal zijn. Een inschatting van de omvang van het risico is niet te maken. Het risico staat daarom op pm.
Risicobedrag 2019	414 duizend euro
Kans 2019	50%
Risicobedrag 2020	414 duizend euro
Kans 2020	50%
Risicobedrag 2021	414 duizend euro
Kans 2021	50%
Risicobedrag 2022	414 duizend euro
Kans 2022	50%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Jaarrekening 2008
Actie	Inzet stadsadvocaat t.b.v. verweer in procedures

Naam risico	Verzekeringen
Programma	Algemene ondersteuning
Omschrijving	Binnen de Gemeente Groningen zijn er een aantal risico's welke niet afgedekt zijn door verzekeringen. De kans op het zich voordoen van deze risico's is dermate klein maar de impact ervan kan groot zijn. De risico's welke hieronder vallen zijn fraude/berovingsrisico, milieuschade, cybercrime, motorrijtuigen, computer en glas.
Risicobedrag 2019	pm
Kans 2019	
Risicobedrag 2020	pm
Kans 2020	
Risicobedrag 2021	pm
Kans 2021	
Risicobedrag 2022	pm
Kans 2022	
Structureel/Incidenteel	
1e signaleringsmoment	Begroting 2018
Actie	Door het nemen van interne beheersingsmaatregelen worden de risico's beperkt.

Naam risico	Renterisico
Programma	Algemene inkomsten en post onvoorzien
Omschrijving	De renteveronderstellingen voor de begroting zijn gebaseerd op de verwachte ontwikkeling van de rente. De werkelijke renteontwikkeling kan hoger of lager uitvallen. Een beperkte afwijking zal zich zeker voordoen. Mutaties in de rente hebben gevolgen voor het resultaat. Het risico op een netto voordelig resultaat is even groot als het risico op een netto nadelig resultaat.

Risicobedrag 2019	pm
Kans 2019	
Risicobedrag 2020	pm
Kans 2020	
Risicobedrag 2021	pm
Kans 2021	
Risicobedrag 2022	pm
Kans 2022	
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Doorlopend
Actie	De rente egalisatiereserve is per 2018 opgeheven. De renteresultaten worden jaarlijks toegelicht en inzichtelijk gemaakt in de rekening.

Naam risico Programma	Stijging pensioenpremie Alle programma's
Omschrijving	<p>Het bestuur van het pensioenfonds ABP waarschuwt voor het risico dat de pensioenpremie volgend jaar moet stijgen. De totale loonontwikkeling hebben we voor 2019 eerder ingeschat op 3,13 procent. Dit cijfer komt in de richting van de CEP-raming van het CPB van 22 maart (3,4 procent). De verwachte stijging van de ABP-premie kunnen we mogelijk opvangen door een meevaller op het CAO-percentage en overige sociale premies.</p> <p>Gelet op de onzekerheid of en in welke mate een stijging van de pensioenpremie zich gaat voordoen nemen we in de begroting 2019 een risico op. Het gaat om een structureel risico van 2 miljoen euro en een kans van optreden van 50%.</p>
Risicobedrag 2019	2 miljoen euro
Kans 2019	50%
Risicobedrag 2020	2 miljoen euro
Kans 2020	50%
Risicobedrag 2021	2 miljoen euro
Kans 2021	50%
Risicobedrag 2022	2 miljoen euro
Kans 2022	50%
Structureel/Incidenteel	Structureel
1e signaleringsmoment	Begroting 2017

Naam risico Programma	Incidenteel gedekte investeringen Divers
Omschrijving	<p>In het verleden zijn in Haren voorzieningen gerealiseerd waarvan de investeringskosten werden gedekt ten laste van reserves dan wel subsidies. Ook is een onbekend aantal activa zonder boekwaarde, waarvoor op termijn vervanging onontkoombaar is. Iedere vervanging van dergelijke activa leidt dus tot een toename van de kapitaallasten, waarvoor op geen middelen beschikbaar zijn in de begroting.</p> <p>Het risico is ingeschat op 100 duizend euro structureel met een kans van 25%.</p>
Risicobedrag 2019	100 duizend euro
Kans 2019	25%
Risicobedrag 2020	100 duizend euro
Kans 2020	25%
Risicobedrag 2021	100 duizend euro

Kans 2021	25%
Risicobedrag 2022	100 duizend euro
Kans 2022	25%
Structureel/Incidenteel	Structureel
1e signaleringsmoment	
Actie	

Ontwikkelingen

Naam ontwikkeling	Gemeentelijke herindeling
Programma	Dienstverlening
Omschrijving	<p>De periode voor de gemeentelijke herindeling van Groningen, Ten Boer en Haren was relatief kort. Daarom is ervoor gekozen de tarieven en het beleid nog niet volledig te harmoniseren. Alleen de zaken die geharmoniseerd moesten worden en de zaken die in grote lijnen al hetzelfde waren zijn geharmoniseerd. De nieuwe gemeente heeft maximaal twee jaar de tijd voor de volledige harmonisatie. Dit heeft bijvoorbeeld betrekking op de tarieven voor afvalstoffenheffing, rioolheffing en de hondenbelasting. Het heeft ook betrekking op al het gemeentelijk beleid zoals bijvoorbeeld het niveau van onderhoud van de stad en, verstrekken budgetten voor zorg, subsidies voor sport en cultuur en parkeerbeleid.</p> <p>In de komende periode zullen voorstellen worden gedaan om tarieven en beleid te harmoniseren. Dit kan financiële consequenties hebben.</p>
Actie	De voorstellen voor harmonisatie en de financiële effecten daarvan worden betrokken bij de begrotingsvoorbereiding 2020 en 2021 (afhankelijk van het tempo van harmonisatie).

Naam ontwikkeling	Toetsing bouwplannen door derden
Programma	Wonen
Omschrijving	<p>Het wetsvoorstel Kwaliteitsborging voor het Bouwen is 21 februari 2017 aangenomen door de Tweede Kamer. Het wetsvoorstel ligt nu bij de Eerste Kamer. Kern van het wetsvoorstel is dat: kleine bouwwerken en verbouwingen vrij zijn van toets Bouwbesluit 2012; de gemeente controleert of een aannemer werkt met een goedgekeurde methode voor kwaliteitsbewaking. de toetsing aan het Bouwbesluit 2012 van nieuwbouw en verbouw bij de vergunningverlening door de gemeente vervalt. private partijen ontwikkelen methodes voor kwaliteitsbewaking om te zorgen dat aannemers zich houden aan de bouwtechnische eisen uit het Bouwbesluit 2012. een onafhankelijke publieke toelatingsorganisatie oordeelt of een voorgestelde methode voor kwaliteitsbewaking voldoet aan de eisen.</p> <p>Doelstelling van de nieuwe wet is het verlagen van de regeldruk voor bedrijven, professionals en consumenten. Maart 2014 heeft de minister, na overleg met de Tweede Kamer, besloten dat er geen duaal stelsel komt en dat de private kwaliteitsborging stapsgewijs wordt ingevoerd. Zo kunnen markt en overheid wennen aan de nieuwe situatie met het door partijen zelf laten borgen van de kwaliteit van 'eenvoudige' bouwwerken. De start was gepland in 2016, echter de wet Kwaliteitsborging is nog steeds niet van kracht. Dit ligt nog ter besluitvorming bij de Eerste Kamer.</p>
Actie	De consequenties voor de gemeente Groningen worden nader uitgewerkt.

Naam ontwikkeling Programma	Prijsontwikkeling bouwsector Divers
Omschrijving	<p>De economie in Nederland draait op volle toeren. Aannemers kunnen kiezen uit opdrachten en maken gebruik van de meest lucratieve opdrachten. De wachttijden voor bouwen nemen toe. De prijzen van bouwmaterialen en personeel stijgen. Het moment maar ook de hoogte van indexeren en budgetteren bij de gemeente loopt niet in de pas met de prijsontwikkelingen in de markt. De risico's op te laag begrote projecten is aanwezig.</p> <p>Uit de markt en bij de aanbesteding van nieuwe projecten worden we geconfronteerd met signalen dat de aannemers hoger inschrijven dan waar tot op heden in de investeringsraming rekening mee is gehouden. Er moet dus rekening mee worden gehouden dat bij de aanbesteding van nieuwe projecten het beschikbaar gestelde krediet niet toereikend is. Omdat het risico op dit moment niet te kwantificeren is, noemen we het bij het onderdeel ontwikkelingen.</p>
Actie	<p>Nieuwe investeringsramingen actualiseren op basis van de laatste gehanteerde kostprijzen. Op basis daarvan kunnen de gevolgen voor het reeds aangevraagde krediet in beeld worden gebracht en kunnen vervolgstappen (aanvullend krediet) in gang gezet worden.</p> <p>In een vroegtijdig stadium starten met de aanbesteding van projecten en vroegtijdig meekijken in het offerteproses van de mogelijke aannemers van projecten.</p>

Naam ontwikkeling Programma	Wet normalisering rechtspositie ambtenaren (Wnra) Overhead en ondersteuning organisatie
Omschrijving	<p>De wet Normalisering rechtspositie ambtenaren is aangenomen en treedt per 1-1-2020 in werking. In 2019 zal het nodige werk verzet moeten worden om op de ingangsdatum aan alle formele eisen te hebben voldaan. Voorbeelden hiervan zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> Omzetten aanstellingen van medewerkers in arbeidsovereenkomsten Inventariseren lokale regelingen en in lijn brengen met bepalingen nieuwe wet Scholing arbeidsjuristen Voorlichtingsbijeenkomsten in het arbeidsrecht aan personeelsadviseurs, leidinggevenden, managementadviseurs en p-beheer. Communicatie en voorlichting aan personeel Aanpassing systemen, formulieren, formats etc.
Actie	

Naam ontwikkeling Programma	Waardering gronden voormalig Suikerfabriekterrein Wonen
Omschrijving	<p>De gronden op het voormalig Suikerfabriekterrein zijn zonder afwaardering op de balans opgenomen als materiele vaste actief. De boekwaarde van de gronden is 40,3 miljoen euro. De notitie grondexploitaties schrijft voor dat uiterlijk 31 december 2019 een toets moet plaatsvinden op de marktwaarde van deze gronden bij huidige bestemming. Hierbij kan geen rekening worden gehouden met een mogelijke waardeontwikkeling. De waarde van de gronden bij huidige bestemming op het voormalig Suikerfabriekterrein ligt ruim onder de 40,3 miljoen euro.</p> <p>Om afwaardering te voorkomen moeten de gronden met een raadsbesluit uiterlijk eind 2019 in ontwikkeling zijn genomen. Momenteel wordt in beeld gebracht welke mogelijkheden er zijn om</p>

	<p>afwaardering te voorkomen. Voor het bepalen van het weerstandsvermogen is rekening gehouden met 3,6 miljoen euro (onderdeel risico grondzaken/grondexploitaties).</p> <p>Overigens zijn in de begroting 2019 middelen geraamd voor de ontwikkeling van het voormalig Suikerfabriekterrein. Hierin is rekening gehouden met de boekwaarde van de gronden. Op termijn komen de benodigde middelen dus beschikbaar. Indien tot afwaardering overgegaan zou moeten worden is het af te waarden bedrag direct nodig.</p>
Actie	Besluitvorming zal in 2019 plaats vinden.

Naam ontwikkeling	Omgevingswet
Programma	Divers
Omschrijving	<p>De planning is dat de Omgevingswet in 2021 in werking zal treden. Het is een wettelijke verplichting deze wet in te voeren. Voor de nieuwe gemeente Groningen dient één omgevingsplan te komen, waarin alle regels uit alle bestemmingsplannen en vele gemeentelijke verordening verwerkt dienen te worden. De Omgevingswet heeft invloed op het gehele ruimtelijke domein en de nodige raakvlakken met het sociale domein. De voorbereiding op het omgevingsplan (van rechtswege), het maken van het omgevingsplan, en de verbetertrajecten van de diverse werkprocessen zoals vergunningverlening zijn grote opgaven.</p> <p>Een belangrijk aandachtspunt is de noodzakelijke digitaliseringsslag die moet worden gemaakt en de gevolgen voor het ICT-beheer bij (volledig) digitaal werken en werken met het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO).</p>
Actie	<p>We zullen de komende jaren, mogelijk via een businesscase, de gevolgen van de digitalisering voor de beheerfase in beeld brengen.</p> <p>In deze begroting zijn extra middelen beschikbaar gesteld om de achterstand in de digitalisering (het digitaliseren van het (bouw)archief en de digitalisering van de werkprocessen) weg te werken en de werkzaamheden voor de implementatie van de Omgevingswet.</p> <p>Voor de voormalig gemeenten Haren en Ten Boer zijn nog geen voorbereidingen getroffen en is een inhaalslag noodzakelijk.</p>

Naam ontwikkeling	Inzet mensen met SW indicatie voor onderhoud en beheer openbare ruimte
Programma	Onderhoud en beheer openbare ruimte
Omschrijving	<p>Momenteel zijn ongeveer 280 medewerkers van voormalig iederz gedetacheerd werkzaam voor het reguliere onderhoudswerk in de openbare ruimte. Binnen deze groep mensen is de jaarlijkse uitstroom relatief hoog. Vanuit de Participatiewet ontstaat de verplichting om het aantal werknemers dat afkomstig is uit groepen met een afstand tot de arbeidsmarkt, op peil te houden of te verhogen. Toekomstige uitstroom van iederz medewerkers moet dan worden gecompenseerd met zogeheten "banenafpraak-banen". Op dit moment is nog onzeker in welke mate de medewerkers, die in deze banen terecht komen, een voldoende bijdrage kunnen leveren aan het onderhoud van de openbare ruimte. Verder is nog onduidelijk welke salaris- en begeleidingskosten dit met zich mee zal brengen. Daarnaast kijken we naar de ontwikkelingen in het kunnen bereiken van de participatie doelstellingen, en zien we ons geplaagd voor de uitdaging om actief op zoek te gaan naar alternatieven.</p>
Actie	We brengen de ontwikkelingen in beeld en indien nodig geven we aan wat de gevolgen zijn voor het onderhoudswerk.

Paragraaf 4 Onderhoud kapitaalgoederen

In deze paragraaf geven wij de raad inzicht in het onderhoud van de gemeentelijke kapitaalgoederen. Er wordt ingegaan op het gewenste onderhoudsniveau, de hieruit voortvloeiende financiële consequenties en de vertaling daarvan in de begroting. Eerst komt het Beheerplan Openbare Ruimte Groningen (BORG) aan de orde. Vervolgens besteden we aandacht aan het onderhoud van de gemeentelijke gebouwen.

Onderdelen

- Beheerplan Openbare Ruimte Groningen (BORG);
- Gemeentelijke gebouwen.

Beheerplan openbare ruimte

In dit onderdeel gaan we nader in op de wijze waarop wij onze kapitaalgoederen onderhouden. We beschrijven daarvoor de omvang van onze kapitaalgoederen, de kaders en doelen die we voor het onderhoud daarvan hanteren, welke relevante beleids- en beheerplannen hierop van toepassing zijn, welke onderhoudskwaliteit we nastreven en hoe de kosten voor regulier onderhoud en investeringen worden gedekt.

Kerncijfers

Onderdeel	Groningen oud	Haren	Ten Boer	Groningen nieuw
Wegen				
- Lengte in km	642	130	69	841
- Oppervlakte ha's	784	104	45	933
- Waarvan				
Asfalt ha's	358	89	22	469
Open verharding ha's	418	14	21	453
beton ha's	8	1	2	11
Groen				
- Oppervlakte ha's	1.084	95	45	1.224
- Bomen (stuks)	93.128	30.000	3.447	126.575
Gemeentelijke bruggen				
- Beweegbaar	53	-	3	56
- Vast	266	26	26	318
Riolering				
- Op afloop liggend riool (km)	902	150	52	1.104
- Druk- en persriool (km)	93	37	19	149
- Gemalen aantal	554	130	122	806

Kaders en doelen

De kaders en doelen die van toepassing zijn op het onderhoud van de verschillende kapitaalgoederen zijn vastgelegd in de relevante beleidsnota's die zijn weergegeven bij programma 9 '[Kwaliteit van de leefomgeving](#)'. Met de uitvoering van de in deze nota's en beheerplannen gestelde doelen werken we aan een gemeente waar het prettig is om te zijn. Een gemeente die schoon, heel, groen en duurzaam is en waar samenwerken met bewoners bij onderhoud en beheer een goede gewoonte is. De kredieten voor in 2019 geplande investeringen

in vervanging van voorzieningen in de openbare ruimte (riolering en overig) worden separaat maar gelijktijdig met de vaststelling van deze begroting door de raad vastgesteld. Voor een overzicht van deze investeringen verwijzen we naar de informatie in het raadsvoorstel bij de begroting 2019. De hierop van toepassing zijnde regels voor waardering en afschrijving van activa zijn vastgelegd in de Financiële verordening Groningen 2018.

Het onderhoudsniveau voor de openbare ruimte wordt ieder jaar door de raad bepaald met de vaststelling van de begroting. Onder het kopje 'Kwaliteiten' in deze paragraaf gaan we daar nader op in.

Beheer en beleid

In onderstaande tabel een korte weergave van de verschillende beheerplannen die van toepassing zijn op het onderhoud van onze kapitaalgoederen.

Beheerplan	Vastgesteld	Looptijd t/m	Financiële vertaling in begroting	Achterstallig onderhoud
1. Openbare ruimte algemeen				
Groningen (BORG)	2013	2019	Ja	Nee
Haren (IBOR)	2014	2019	Ja	Nee
2. Meerjarenvervangings- of investeringsplan				
Groningen	2017	2021	Ja	Nee
Haren	2017	2021	Ja	Nee
Ten Boer	2017	2021	Ja	Nee
3. Openbaar groen				
Groningen	Zie 1 en 2		Ja	Nee
Haren	2010	2019	Ja	Nee
Ten Boer	2015	2019	Ja	Nee
4. Wegen				
Groningen	Zie 1 en 2		Ja	Nee
Haren	2018	2023	Ja	Ja
Ten Boer	2015	2019	Ja	Nee
5. Openbare verlichting				
Groningen	2016	2025	Ja	Nee
Haren	2015	2025	Ja	Nee
Ten Boer	2016	2025	Ja	Nee
6. Riolering en Water (GWRP)				
Groningen	2013	2019	Ja	Nee
Haren	2014	2019	Ja	Nee
Ten Boer	2016	2020	Ja	Nee

Naast deze beheerplannen zijn voor het onderhoud kapitaalgoederen nog de volgende beleidsplannen van belang:

- Bomenstructuurvisie 'Sterke Stammen' (2014);
- Bomenbeleidsplan Haren (2011);
- Structuurvisie 'Een graf in stad';
- Groenstructuurvisie 'Groene pepers' (2009);

- Groenstructuurplan Haren Noord (2008);
- Duurzaamheidsvisie Ten Boer (2016).

Kwaliteiten

Bij het beoogde onderhoudsniveau van de openbare ruimte gelden tussen de verschillende gebiedsdelen van de gemeente nog een aantal verschillen. Daarnaast waarborgen we een goed en veilig gebruik van voorzieningen in de openbare ruimte, onder andere door de tijdige uitvoering van alle noodzakelijke groot onderhoud en vervangingen. Hieronder gaan we kort in op het kwaliteitsprofiel dat van toepassing is op de verschillende gebiedsdelen.

Voor de gemeente Groningen gelden de volgende kwaliteitsdoelen in het Beheer en onderhoud van de openbare ruimte:

Beheermatrix	Hoofdstructuur	Binnenstad	Woonwijken	Haren	Ten Boer	Bedrijven terreinen	Stedelijke en bovenstedelijke voorzieningen	Grote groen- en recreatiegebieden	
onderdeel	Radialen, belangrijke ov-lijnen wijkontsluitings-wegen, hoofdietsstructuren	Voetgangers / winkel gebieden	overige			Bedrijven terreinen, industrie terreinen en kantoren parken	Hoofdstation, RUG/Zernike, Gron. Museum, UMCG, Stadsschouwburg, Oosterpoort, Martinihal	stedelijke parken en recreatieve voorzieningen	Noorder plantsoen
Verharding	goed	goed	voldoende	voldoende	matig	voldoende	goed	voldoende	goed
Verlichting	goed	goed	voldoende	voldoende	voldoende	voldoende	voldoende	voldoende	goed
Straatmeubilair en bebording	goed	goed	voldoende	voldoende	voldoende	goed	goed	goed	goed
Groen	matig	goed	matig	voldoende	matig	matig	matig	matig	goed
Bomen	goed	goed	voldoende	voldoende	voldoende	voldoende	goed	voldoende	goed
Speelvoorzieningen	voldoende	voldoende	voldoende	voldoende	voldoende	voldoende	voldoende	voldoende	goed
Kunstwerken c.a.	voldoende	goed	voldoende	voldoende	voldoende	matig	voldoende	voldoende	goed
Schoonmaken c.a.	matig	goed	matig	voldoende	voldoende	matig	matig	matig	goed
Ecologie	voldoende	matig	voldoende	voldoende	matig	matig	matig	voldoende	zeer goed
Legenda:		zeer goed		goed		voldoende		matig	laag

Kort samengevat komt het erop neer dat de binnenstad en het Noorderplantsoen op het niveau 'Goed' worden onderhouden volgens de Beheerplan Openbare Ruimte Groningen (BORG). Voor het overgrote deel daarbuiten in het gebiedsdeel Groningen wordt het niveau 'Voldoende' nagestreefd met uitzondering van de facetten schoon en groen. Voor deze laatste geldt als ondergrens het niveau 'Matig'.

In het gebiedsdeel Haren wordt voor alle facetten volgens het Integraal Beheer Openbare ruimte (IBOR) het niveau 'Basis' nagestreefd. Dit komt overeen met het niveau 'Voldoende' volgens BORG. In het gebiedsdeel Ten Boer zijn de beschikbare onderhoudsbudgetten voor de openbare ruimte afgestemd op instandhouding van een niveau variërend van 'Matig' tot 'voldoende'.

Financieel

Voor de middelen die beschikbaar zijn voor het onderhoud van de kapitaalgoederen verwijzen we naar Programma 9 '[Kwaliteit van de leefomgeving](#)' en de kredietaanvraag voor vervangingen in de openbare ruimte, zoals die is opgenomen in het raadsvoorstel bij de begroting 2019.

Een deel van de jaarlijks beschikbare middelen is nodig voor de dekking van vaste kosten. Het gaat dan vooral om de kapitaallasten van eerdere investeringen in vervanging van kapitaalgoederen. Het reguliere (dagelijks) en groot onderhoud brengen we rechtstreeks ten laste van de resultatenrekening. Wanneer onderhoud en reparaties niet meer toereikend zijn voor de instandhouding van voorzieningen, gaan we over tot vervanging. De investeringen die hiervoor nodig zijn, worden geactiveerd en de raad besluit jaarlijks over beschikbaarstelling van de investeringskredieten daarvoor.

Voor de toekomstige vervangingsinvesteringen in het gemeentelijk rioolstelsel wordt in 2019 een nieuw integraal GWRP opgesteld dat van toepassing is op de gehele gemeente Groningen. Voor het jaar 2019 zijn de investeringen in het riool nog gebaseerd op de bestaande (afzonderlijke) rioolplannen.

Beheer gemeentelijke gebouwen

Gebouw	Boekwaarde 1-1-2019	Meerjarenplan aanwezig 2019	Voorziening 1-1-2019	Onderhoudsbudget begroting 2019
KERNVASTGOED				
Oude Stadhuis	3	ja	347	22
Goudkantoor	0	ja		4
Prefectenhof	10.731	ja	1.718	46
Trompsingel	3.452	ja		24
Peizerweg	1.310	ja	756	58
Gebouw Hanzeplein 120	5.524	ja	889	9
Duinkerkenstraat 45	1.121	ja	1.862	55
Duinkerkenstraat 47	1.842	ja		42
Huisvesting Zuiderdiep	9.739	ja	2.498	46
Harm Buitenplein	45.996	ja	1.110	70
Gemeentehuis Haren	10.885	ja	nbn**	
Gemeentehuis Ten Boer	784	ja	125	
Gemeentewerf Ten Boer	43	ja	122	
(Sub)totaal	91.429		9.427	376
BRANDWEERGEBOUWEN				
Gebouw Sontweg 10	3.470	ja	1.243	50
Westerse Drift 5a - 13	217	ja	nbn**	
(Sub)totaal	3.687		1.243	50
MAATSCHAPPELIJK VASTGOED				
Oosterpoort/Stadschouwborg	3.920	ja	168	0
Vensterscholen	10.257	ja	1.046	67
Gebouw Muziekschool	18	ja	248	13
Voormalige schoolgebouwen	275	ja	0	80
Welzijnsaccommodaties Groningen	4.127	ja	196	420***

Welzijnsaccommodaties Haren	521	ja	n nb**	
Welzijnsaccommodaties Ten Boer	495	ja	n nb*	
Schoolgebouwen (economisch eigendom) Groningen	130.382	nee		78
Schoolgebouwen Haren	32.360	ja*	n nb**	
Schoolgebouwen Ten Boer	3.662	ja*	n nb*	84
Groninger Museum	0	ja	1.962	849
Gebouwen natuur- en duurzaamheid (NDE)	550	nee	0	69
Sportaccommodaties/zwembaden Groningen	33.391	ja	1.574	3.700
Sportaccommodaties/zwembaden Ten Boer	289	ja	417	
Sportaccommodaties/zwembaden Haren	2.638	ja	n nb**	
(Sub)totaal	222.884		5.611	5.360
OVERIG				
Overige activa	3.710			122
Activa in aanbouw	15.493			
Huisvesting begraafplaatsen Groningen	1.423	ja		9
Huisvesting begraafplaatsen Haren	111	ja	n nb**	
Van der Hoopstraat 3	1.018	ja		28
Wijkposten (inclusief havenkantoor)	1.183	ja		29
Wijkpost Vinkhuizen Electronstraat	893	ja		12
Monumenten Haren	69	ja	n nb**	
Afvalbrengstation	492	nee	0	25
Parkeergarages Groningen	0	ja	1.184	1.377
Parkeergarage Haren	1.348	ja	n nb**	
(Sub)totaal	25.740		1.184	1.602
Totaal	343.739		17.465	7.388

n nb*) = De voormalige gemeente Ten Boer maakte gebruik van meerdere voorzieningen in het kader van grootonderhoud. De omvang van deze voorzieningen (exclusief de gemeentewerf en het gemeentehuis) bedraagt per 1 januari 2019 795 duizend euro. In de loop van 2019 vindt harmonisatie met de nieuwe gemeente Groningen plaats. Dat betekent dat de voorziening per directie en deelprogramma wordt uitgesplitst.

n nb**) = In de voormalige gemeente Haren werd gebruik gemaakt van 1 totaalvoorziening grootonderhoud gebouwen. Jaarlijks werd hieraan 500 duizend euro toegevoegd. De daadwerkelijke onderhoudskosten van de diverse gemeentelijke gebouwen in enig jaar werden aan de voorziening onttrokken. Per 1 januari 2019 is de omvang van deze voorziening 2,324 miljoen euro. In de loop van 2019 zal harmonisatie met de nieuwe gemeente Groningen plaatsvinden. Dat impliceert dat de voorziening per directie en deelprogramma wordt uitgesplitst.

***) = Wegens het herinvoeren van een onderhoudsvoorziening voor welzijnsaccommodaties zal een deel van dit onderhoudsbudget worden aangewend om te doteren aan de onderhoudsvoorziening. Dit zal in 2019 door middel van een begrotingswijziging worden aangepast.

Uitgangspunt bij het onderhoud van de gemeentelijke gebouwen is het onderhoudsniveau 3 conform NEN 2767 (uitgezonderd een aantal panden in de oude gemeenten Ten Boer en Haren). Dit niveau is landelijk gangbaar en houdt het onderhoud op een redelijk niveau. De voorzieningen onderhoud zijn gebaseerd op actuele meerjarenonderhoudsplannen en zijn toereikend van omvang.

Kernvastgoed

Het grootste deel van de gebouwen in de portefeuille kernvastgoed is redelijk tot goed onderhouden. Voor deze gebouwen is een passende voorziening opgenomen op basis van het principe van instandhouding, Noodzakelijk onderhoud als gevolg van een hogere bezetting (bijvoorbeeld aan de klimaatinstallatie) in een gebouw is niet voorzien. Voor één gebouw in deze categorie (aan het Harm Buitenplein) is met de bouwer ervan ook een onderhoudscontract voor meerdere jaren afgesloten. Die verricht het onderhoud.

Het Stadhuis aan de Grote Markt 1 wordt grondig gerevitaliseerd. Daarbij worden ook onderhoudsmiddelen voor 2017, 2018 en 2019 ingezet. Voor het toekomstig onderhoud is van belang welke maatregelen genomen worden. Na revitalisering zal het MJOP geactualiseerd worden voor het vernieuwde Stadhuis, dan zal blijken hoe de onderhoudslasten zich ontwikkelen.

Voor de Peizerweg 128 worden plannen ontwikkeld om tot nieuwbouw te komen, in 2019 valt hierover een besluit. Indien voor nieuwbouw gekozen wordt, hoort daar een nieuw MJOP bij. Dan wordt duidelijk wat de kosten voor het onderhoud voor de komende jaren zullen worden. Indien voor renovatie wordt gekozen, zal het MJOP geactualiseerd moeten worden op de nieuwe situatie.

De gemeentewerf in Haren voldoet niet aan de onderhoudsnormen. Op deze locatie zijn de brandweer en de gemeentewerf gehuisvest. Gekozen is dat de brandweer deze locatie gaat verlaten. Voor de gemeentewerf is dat nog niet aan de orde. Naar verwachting zullen tijdelijke onderhoudsmaatregelen nodig zijn. Tegelijkertijd wordt gekeken of er voor de gemeentewerf ook andere opties zijn. Afhankelijk van de gekozen optie is een bijpassend onderhoudsplan nodig. Vooralsnog is de impact daarvan niet in te schatten.

Het gemeentehuis in Ten Boer is onvoldoende op niveau. Afhankelijk van de lange termijn strategie zal bezien worden in hoeverre extra inzet nodig is om dit pand op niveau te brengen. In 2019 zal de strategie voor dit pand worden onderzocht.

Schoolgebouwen

De verantwoordelijkheid voor het onderhoud en het up-to-date houden van de schoolgebouwen voor primair en voortgezet onderwijs ligt bij de schoolbesturen. De schoolbesturen krijgen daarvoor de middelen in de lumpsumfinanciering van het rijk. De gemeente heeft daarom geen verantwoordelijkheid (financieel en inhoudelijk) voor de technische en onderwijskundige staat van die gebouwen.

De multifunctionele accommodaties/Vensterscholen zijn wel eigendom van de gemeente en worden daarom door ons onderhouden. Ook schoolgebouwen, die niet meer voor onderwijs in gebruik zijn en om die reden door het schoolbestuur zijn teruggegeven aan de gemeente, zijn weer een gemeentelijke verantwoordelijkheid. Dit geldt ook voor voormalige schoolgebouwen die een andere functie krijgen of deze al hebben gekregen. Voor deze gebouwen zijn -daar waar relevant- meerjarige onderhoudsplannen opgesteld. Onze onderhoudsplanning is in eerste instantie gericht op instandhouding. Bij de eventuele wens voor aanpassingen aan (school)-gebouwen gaan we in overleg met de gebruikers over de mogelijkheden binnen de bestaande budgetten. Waar nodig houden we rekening met eventuele aanpassingen die nodig zijn voor aardbevingsbestendigheid.

Sociaal culturele (welzijns) accommodaties

Voor het grootonderhoud aan alle sociaal culturele accommodaties, die onder de werking van de

accommodatienota 'Met de blik op de wijk' vallen, is jaarlijks een bedrag voor onderhoud beschikbaar. Dat bedrag is voor het onderhoud aan gemeentelijke én niet gemeentelijke gebouwen. Besturen met een eigen accommodatie kunnen voor onderhoudswerk subsidie bij de gemeente aanvragen. Het onderhoudsniveau van de accommodaties is redelijk tot goed te noemen. Eén uitzondering daarop is het gebouw van speeltuinvereniging Oosterpark aan de Resedastraat 2a. Dit 'boomstammegebouw' wordt met tijdelijke maatregelen in stand gehouden. Er zijn ontwikkelingen in de wijk, waardoor het gebouw mogelijk afgestoten kan worden. Als het gebouw echter toch in stand blijft, dan zijn forse ingrepen nodig.

Culturele gebouwen

In deze categorie gebouwen vallen onder anderen het gebouw van Vrijdag aan de St. Jansstraat en het cultuurcentrum De Oosterpoort aan de Trompsingel. De onderhoudsstaat van het gebouw van Vrijdag is redelijk tot goed te noemen. Er loopt een onderzoek om Vrijdag integraal te huisvesten aan de St. Jansstraat. Het cultuurcentrum De Oosterpoort is 45 jaar oud. De kwaliteiten van het pand (alle zalen en foyers gelijkvloers) worden in toenemende mate overschaduwd door de gedateerdheid van het pand en de installaties. Dit zet de onderhoudsbudgetten onder druk. Het op lange termijn in stand houden van het pand (meer dan 10-15 jaar) vergt aanzienlijke ingrepen. Naar aanleiding van een onderzoek naar de onderhoudsstaat van De Oosterpoort door Draaijer en Partners is het geconstateerde en noodzakelijke weg te werken achterstallig onderhoud aangepakt. Er is gekozen voor een aanpak, waarbij alleen onvermijdbare maatregelen genomen worden om het gebouw nog circa 10 jaar in stand te houden. Daarbij is flink geïnvesteerd met betrekking tot brandveiligheid. Het gebouw voldoet nu aan de (minimale) eisen met betrekking tot wet- en regelgeving.

Sportaccommodaties

Voor onderhoud van de sportaccommodaties (Meerjarenonderhoudsprogramma) is voor 2019 een bedrag van circa 3,7 miljoen euro geraamd. De kapitaallasten (Vervangingsinvesteringsprogramma) bedragen 4,1 miljoen euro, waarvan een deel voor vervangingen. Dit budget willen wij in 2019 inzetten voor onder meer de volgende activiteiten:

- Atletiekbaan Stadspark: renovatiewerkzaamheden worden begin 2019 afgerond;
- Sportcentrum Karding: vervanging koelmachine is on hold gezet in verband met de renovatie van Karding in 2023 en omdat er wettelijk een nieuw koelmiddel moet worden gebruikt per 1 januari 2020. Dit kunnen we voorlopig met gerecycled koelmiddel met de bestaande machines nog opvangen. Het onderhoud wordt daardoor duurder;
- Binnen- en buitensportaccommodaties: vervanging legionella bestendige douchepanelen is verspreid over 4 jaar. Dit is het eerste jaar dat er douchepanelen worden vervangen;
- Nieuwe kleedkamers Corpus den Hoorn: capaciteitstekort 'Sport op Orde';
- Beheer en onderhoud van het gehele complex Europapark. streefdatum oplevering is 1 november 2018;
- Sportpark 't Noorden: nieuwe accommodatie en 2 kleedkamers in verband met de brandschade;
- Vier kleedkamers op sportpark de Kring (co-investeringsfonds 2017).

Op de sportparken vinden komend jaar nog diverse renovatiewerkzaamheden plaats. De staat van de velden is bepalend voor het moment van renovatie. Afhankelijk van de intensiteit van het gebruik vindt de vervanging van de top- en sporttechnische lagen van kunstgrasvelden plaats tussen 9-12 jaar, waarbij het uitgangspunt is dat een kunstgrasveld gemiddeld minstens 11 jaar mee kan. Jaarlijks stellen we de globale 10 jaren 'Vervanging Investerings Planning' (VIP) bij. Op basis daarvan vindt elk jaar in september een check plaats over nut en noodzaak van de globaal geplande vervangingen. Bij het bepalen van de definitieve vervangingen betrekken wij de betrokken verenigingen.

Er hebben landelijk onderzoeken plaatsgevonden naar de effecten van gebruik van SBR-rubbergranulaat bij kunstgrasvelden. Gelet op het lopende onderzoek naar milieueffecten is besloten in 2018 geen velden aan te leggen en de levensduur van de bestaande velden middels onderhoud te verlengen met een jaar. Inmiddels is bekend dat er sprake is van milieueffecten bij toepassing van SBR-rubbergranulaat en is besloten de volgende velden in 2019 te vervangen met een kunstgrasveld met non-infill:

- Kunstgras Coendersborg veld 2;
- Kunstgras Kardingse veld 2;
- Kunstgras Velocitas veld 3;
- Kunstgras Stadspark veld 1;
- Kunstgras de Verbetering veld 2;
- Kunstgras Lewenborg veld 1 en 2.

In het kader van de duurzaamheid is een aantal projecten in volle gang. Zo worden zonneboilers aangebracht, zonnepanelen, de regeltechniek wordt in fases duurzamer en alle sportvelden zijn voorzien van ledverlichting.

Paragraaf 5 Financiering

Relevante ontwikkeling

In dit onderdeel schetsen wij de interne en externe ontwikkelingen die van invloed kunnen zijn op onze financiering.

Wet en regelgeving

In december 2017 heeft de gemeenteraad het Treasurystatuut gemeente Groningen 2018-2019 vastgesteld. In 2018 is het Handboek opnieuw vormgegeven en geactualiseerd. Naast de wijzigingen die voortvloeien uit het statuut zijn er aanpassingen naar aanleiding van de organisatiewijziging doorgevoerd. Het Handboek Treasury heeft overwegend een interne werking.

Voorgenomen financieringsbeleid

De financieringsbehoefte is gebaseerd op de beginbalans 2019. De opbouw van de begrote financieringsbehoefte ziet er als volgt uit.

Financieringsbehoefte (bedragen x 1.000 euro)	Bedrag
Saldo geldleningen o/g tot en met 2018	1.152.000
Beschikbare reserves en voorzieningen	263.000
Totaal lange financieringsmiddelen (A)	1.415.000
Investeringen voorgaande jaren	1.425.000
Investeringen 2019	
Totaal benodigde financieringsmiddelen (B)	1.425.000
Financieringsbehoefte 2019 (A-B)	10.000

Renteontwikkeling

De vastgestelde rentepercentages voor de begroting 2019 zijn ten opzichte van het Meerjarenbeeld 2018-2021 geactualiseerd. De rente op langlopende leningen (de 'lange rente') is gestegen met 0,25% tot 1,75%. Tegen dit tarief verwachten wij in 2019 leningen aan te kunnen trekken met een looptijd van gemiddeld 15 jaar.

Onderstaande tabel toont de renteveronderstellingen voor de lange rente.

Renteveronderstellingen 2019: lange rente	Rente percentage
Rente langlopende leningen	1,75%
Rente-omslagpercentage	2,00%
Grex rente	2,01%
Rente reserves (beklemd)	2,00%

De lange rente is in 2018 weer iets hersteld tot 1,30% (15 jaar renteswap per medio november 2018). De Europese Centrale Bank heeft meerdere jaren een verruimend rentebeleid gevoerd, maar tot halverwege 2018 is dit afgebouwd. Deze beleidswijziging heeft een beperkte rentestijging tot gevolg gehad. Gecorrigeerd met gewijzigde opslagen in de markt en de inflatieverwachting gaan wij uit van een 15-jaars rente van 1,75% in 2019. Deze verwachting is gebaseerd op de voorspellingen van meerdere banken.

Met ingang van 2016 gelden voor het vaststellen van de rekenrente voor het grondbedrijf (Grex rente) aanvullende regels. Rekening houdend met deze regels hanteren wij een rentetarief voor het grondbedrijf van

2,01%. Dit percentage is berekend aan de hand van de werkelijke rentelasten en de verwachte verhouding tussen vreemd vermogen en totaal vermogen per 1 januari 2019.

Het rente-omslagpercentage (ROP) voor 2019 is 2,00%. Dit wijkt niet af van het percentage dat het voorgaande jaar is gebruikt. Ook in 2018 zijn er leningen afgesloten tegen een prijs die ligt onder het huidige rente-omslagpercentage. Daarnaast worden in de actuele begroting alle bovenwijkse voorzieningen op dezelfde manier doorbelast. Deze methodiek heeft tot gevolg dat het percentage voor 2019 gelijk is gebleven.

Renteveronderstellingen 2019: korte rente	Rente percentage
Rente rekening courant faciliteit	0,00%
Rente tegoedpositie derden (credit%)	0,00%
Rente schuldpositie derden (debet%)	0,40%

De korte rente is geheel 2018 steeds zeer laag geweest. De rente voor leningen met een looptijd tot 1 jaar was zelfs het grootste deel van het jaar negatief. Voor 2019 wordt geen rentestijging verwacht. Wij begroten nul procent over onze rekening courant positie bij banken. De vergoeding op kortlopende tegoeden van derden bij de gemeente is daarom teruggebracht tot 0%. Over schuldposities van derden bij de gemeente wordt 0,40% geprognosticeerd.

Rentelasten externe financiering en renteresultaat

In onderstaand overzicht geven we inzicht in de rentelasten externe financiering, het renteresultaat en de wijze van rentetoerekening.

Overzicht rentelasten externe financiering		bedragen x 1.000 euro	
a.	De externe rentelasten over de korte en lange financiering		39.607
b.	De externe rentebaten		12.186
	Totaal door te rekenen externe rente		27.421
c.	De rente die aan de grondexploitatie moet worden doorberekend	1.850	
	De rente van projectfinanciering die aan het betreffende taakveld moet worden toegerekend	0	
			1.850
	Saldo door te rekenen externe rente		25.571
d1.	Rente over eigen vermogen		1.059
d2.	Rente over voorzieningen (gewaardeerd op contante waarde)		9
	De aan taakvelden (programma's inclusief overzicht Overhead) toe te rekenen rente		26.639
e.	De werkelijk aan taakvelden (programma's inclusief overzicht Overhead) toegerekende rente (renteomslag)		26.874
f.	Renteresultaat op het taakveld Treasury		-235

Risicobeheer financieringsportefeuille

Met dit onderdeel geven we een samenvatting van het risicoprofiel van de organisatie. Ook gaan we in op de gegevens die uit hoofde van de Wet financiering decentrale overheden (FIDO) voor de toezichthouder nodig zijn.

Limieten financiering

Ter beperking van renterisico's hanteren we limieten voor de korte- en lange geldpositie. Het betreft hier wettelijke limieten en eigen limieten. De limieten zijn omschreven in het Treasury Statuut.

Limietenoverzicht (bedragen x 1.000 euro)	2018	2019
Limieten kort geld		
Kasgeldlimiet	84.400	93.000
Korte mismatch	125.000	144.000
Drempelbedrag schatkistbankieren	4.736	4.937
Limieten lang geld		
Lange mismatch	50.000	58.000
Renterisiconorm	198.600	219.000
Vervroegde aflossing langlopende leningen	-	-

Kasgeldlimiet

De kasgeldlimiet is een wettelijke limiet en bepaalt de maximale omvang van de externe kortgeldpositie per jaar. De zogenaamde netto vlottende schuld van de gemeente (de som van alle kas- en banktegoeden) mag maximaal 8,5% van het begrotingstotaal van de gemeentebegroting bedragen. Daarboven moet lang geld worden aangetrokken. De kasgeldlimiet komt voor 2019 uit op 93 miljoen euro.

Drempelbedrag schatkistbankieren

Wij zijn verplicht om onze overtollige middelen in de Rijksschatkist aan te houden. Om het dagelijkse kasbeheer te vereenvoudigen is er een drempelbedrag, afhankelijk van het begrotingstotaal, dat buiten de schatkist mag worden gehouden. Het drempelbedrag is gelijk aan 3,75 miljoen euro plus 0,2% van het begrotingstotaal dat de 500 miljoen euro te boven gaat.

Korte mismatch-limiet

Gedurende het jaar gebruiken wij een deel van de kortlopende middelen voor dekking van het lange financieringstekort. Dit is voordelig omdat het korte rentepercentage over het algemeen lager is dan het lange rentepercentage. Deze korte mismatch financiering leidt tot een vergroting van het renterisico. Het risico is dat de lange rente gaat stijgen en dat nieuwe consolidatieleningen moeten worden aangetrokken tegen hogere rentetarieven. Om dit risico te beperken hebben wij vastgesteld dat maximaal 12,5% van de netto vaste schuld met kort geld worden gefinancierd. Voor de begroting 2019 is de korte mismatch limiet becijferd op 144 miljoen euro.

Renterisiconorm

De renterisiconorm is ook een wettelijke limiet en beperkt de vaste schuld die in enig jaar voor aflossing of renteherziening in aanmerking komt tot 20% van het begrotingstotaal. In het [onderdeel Leningenportefeuille, berekening kasgeldlimiet en risiconorm](#) van deze paragraaf wordt het renterisico op de vaste schuld berekend voor een periode van vier jaar. Uit de berekening blijkt dat de renterisico's op de vaste schuld de komende vier jaren ruim onder de wettelijke norm blijven.

Lange mismatch-limiet

Van de korte vermogensbehoefte mag een bedrag tot maximaal 5% van de netto opgenomen vaste schuld met langlopende leningen worden gefinancierd.

Vervroegde aflossing langlopende leningen

In de begroting wordt jaarlijks een overzicht opgenomen van leningen met een mogelijkheid tot vervroegde aflossing. Dit overzicht is de limiet voor de omvang van te vervroegen aflossingen voor dat jaar. Voor 2019 kunnen geen consolidatieleningen vervroegd worden afgelost.

Kredietrisico's op verstrekte gelden

Onderstaand overzicht geeft de kredietrisico's op verstrekte gelden weer. Het betreft zowel verstrekte geldleningen lang en kort als creditposities (tegoeden) bij financiële instellingen. Hierbij zijn de uitgezette bedragen per risicogroep aangegeven. In het overzicht zijn de risicogroepen (globaal) gerangschikt naar oplopend risico.

Risicogroep (bedragen x 1.000 euro)	Restantschuld per 01-01-2019	Risico %
Gemeenten en Provincies	253.000	62,72%
Overheidsbanken en schatkistbankieren	0	0
Woningcorporaties met garantie WSW	98.286	24,36%
Semi overheidsinstellingen	2.434	0,60%
Financiële instellingen (AA en hoger)	0	-
Overige toegestane instellingen volgens Treasury statuut	49.689	12,32%
Niet toegestane instellingen volgens Treasury statuut		
Totaal	403.409	100,00%

Projectfinanciering Meerstad

In de bovengenoemde tabel is een bedrag opgenomen van 253 miljoen euro ten behoeve van de projectfinanciering Meerstad.

Leningenportefeuille, berekening kasgeldlimiet en risiconorm

De samenstelling en de grootte van de opgenomen gelden (OG) geven we weer in het volgend overzicht.

Leningenportefeuille OG (bedragen x 1.000 euro)	Som leningen	Gemiddelde rente
Stand per 1 januari 2019	1.555.214	2,61%
Nieuwe leningen	-	1,75%
Reguliere aflossingen	19.079	3,49%
Vervroegde aflossingen	0	p.m.
Renteaanpassing (oud percentage)	50.000	2,25%
Renteaanpassing (nieuw percentage)	50.000	1,39%
Totaal	1.536.135	2,67%

De samenstelling en de grootte van de uitgezette gelden (UG) geven we weer in het volgend overzicht.

Mutaties in Leningenportefeuille (UG)	Bedrag x 1.000 euro	Gemiddelde rente
Stand per 1 januari 2019	403.409	3,07%

Nieuwe leningen	0	
Reguliere aflossingen	14.143	3,59%
Vervroegde aflossingen		
Renteaanpassing (oud percentage)	0	
Renteaanpassing (nieuw percentage)	0	
Totaal	389.266	3,33%

De kasgeldlimiet berekenen we als volgt.

Kasgeldlimiet (bedragen x 1.000 euro)		2019
Omvang vlottende korte schuld (A)		164.477
Opgenomen gelden < 1jaar		12.250
Schuld in rekening courant		40.198
Gestorte gelden door derden < 1 jaar		0
Overige geldleningen niet zijnde vaste schuld		112.029
Vlottende middelen (B)		127.343
Contante gelden in kas		942
Tegoeden in rekening courant		114.151
Overige uitstaande gelden < 1 jaar		12.250
Totaal netto vlottende schuld (A-B)		37.134
Toegestane kasgeldlimiet		93.000
Ruimte onder de kasgeldlimiet		55.866
Begrotingstotaal 2019 (C)		1.093.562
Percentageregeling (D)		8,50%
Kasgeldlimiet (C x D)		93.000

Onder Totaal netto vlottende schuld (A-B) worden de beschikbare middelen gepresenteerd voor toepassing van de mismatch financiering. In de praktijk worden alle middelen gebruikt voor lange financiering.

De renterisiconorm berekenen we als volgt.

Renterisiconorm en renterisico's vaste schuld in 2019-2022				
(Bedragen x 1.000 euro)	2019	2020	2021	2022
1. Renteherziening	820	9.786	9.993	5.434
2. Aflossingen	6.380	31.390	31.402	92.714
3. Renterisico	7.200	41.176	41.395	98.148
4. Rente risiconorm	209.000	214.000	211.000	212.000
5. Ruimte onder renterisiconorm	211.800	172.824	169.605	113.852
4a. Het bij ministriële regeling vastgestelde percentage	20%	20%	20%	20%
4b. Begrotingstotaal 2019	1.093.562	1.070.365	1.056.320	1.060.874
4. Rente risiconorm	219.000	214.000	211.000	212.000

Overzicht opgenomen (en op te nemen) langlopende leningen

Omschrijving	Boekwaarde begin v/h jaar	Op te nemen	Aflossing	Boekwaarde einde v/h jaar (1+2-3)	Rente	Rente en aflossing (3+5)
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
A. GELDENINGEN						
Binnenlandse pensioenfondsen en verzekeraars						
	-	-	-	-	-	-
	-	-	-	-	-	-
	-	-	-	-	-	-
Totaal opgenomen binnenlandse pf/verzekeraars	-	-	-	-	-	-
Binnenlandse banken en ov. financiële instellingen						
- ABN AMRO Bank NV	76.696	-	97	76.599	2.959	3.056
- Algemene Spaarbank Nederland NV (ASN)	-	-	-	-	-	-
- Bank Nederlandse Gemeenten (BNG)	843.060	50.000	28.560	864.500	22.558	51.118
- Triodos Bank	45.000	-	-	45.000	1.062	1.062
- Nederlandse Waterschaps Bank	244.955	-	39.472	205.483	6.820	46.292
- St. Stimuleringsfonds Volkshuisvesting Ned. Gem.	-	-	-	-	-	-
- Overige	21.021	-	950	20.071	1.178	2.128
- Nog op te nemen leningen	151.981	-	-	151.981	2.660	2.660
Totaal binnenlandse banken en ov. financiële instellingen	1.382.713	50.000	69.079	1.363.634	37.237	106.316
Overige binnenlandse sectoren						
- Overheid (Provincie Groningen)	-	-	-	-	-	-
- Overig (Wichers Hoeth)	1	-	-	1	-	-
- Overheid (provincie Noord Brabant)	170.000	-	-	170.000	2.497	2.497
- Overheid (gemeente Meerssen)	2.500	-	-	2.500	64	64
Totaal overige binnenlandse sectoren	172.501	-	-	172.501	2.561	2.561
Buitenlandse instellingen						
	-	-	-	-	-	-
	-	-	-	-	-	-
Totaal buitenlandse instellingen	-	-	-	-	-	-
	-	-	-	-	-	-
Totaal geldleningen	1.555.214	50.000	69.079	1.536.135	39.798	108.877
B. WAARBORGSMOMMEN						
- Portefeuille waarborgsommen Haren	-	-	-	-	-	-
	-	-	-	-	-	-
Totaal waarborgsommen	-	-	-	-	-	-
TOTAAL	1.555.214	50.000	69.079	1.536.135	39.798	108.877

Overzicht uitgezette langlopende leningen

Omschrijving	Boekwaarde begin v/h jaar	Uit te lenen	Aflossing	Boekwaarde einde v/h jaar (1+2-3)	Rente	Rente en aflossing (3+5)
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
- Gem. woningbouw (tot 1985)	1.934		129	1.805	138	267
- Gem. woningbouw (na 1985)	98.286		7.781	90.505	3.302	11.083
Totaal woningbouwleningen	100.220	0	7.910	92.310	3.440	11.350
- Martiniplaza BV	10.965		498	10.467	250	748
- Euroborg NV	14.850		296	14.554	651	947
- Warmtestad BV	2.000		0	2.000	40	40
- Meerstad	253.000		0	253.000	8.129	8.129
- Zernike	820		0	820	19	19
- Enexis	4.154		4.154	0	0	4.154
Totaal deelnemingen	285.789	0	4.948	280.841	9.089	14.037
- Bejaardenhuizen (Patrimonium & Huismeesters)	1.027		51	976	49	100
- Grunneger Power	185		8	177	7	15
- Zwembad Hoogkerk	0		0	0	0	0
- Multifunctioneel Centrum Engelbert	211		39	172	8	47
- Meerhoven (Rizoem)	1.087		0	1.087	31	31
- Stichting de Mikkellhorst	651		18	663	13	31
- Stichting Zwembad Scharlakenhof	411		74	337	14	88
- Stichting Dorpshuis Groenenberg	2		0	2	0	0
- Startersleningen	134		0	134	0	0
- Overige langlopende leningen	207		12	195	12	24
- <i>Onderwijshuisvesting, Sport/Welzijn, K&C</i>	177		50	127		50
- <i>Stichting Stimuleringsfonds Volkshuisvesting</i>	9.699		800	8.899		800
- <i>Leningen GKB</i>	1.678			1.678		0
Overige langlopende leningen	15.469	0	1.052	14.417	134	1.186
- Monumentenfonds	1.000		0	1.000	47	47
- Groninger Museum	348		50	298	19	69
- VG&R	500		100	400	10	110
- Overige verbonden partijen	83		83	0	3	86
Overige verbonden partijen	1.931	0	233	1.698	79	312
Totaal uitgeleende langlopende leningen	403.409	0	14.143	389.266	12.742	26.885

Paragraaf 6 Verbonden partijen

Overzicht verbonden partijen

Onderstaande tabellen geven een overzicht van waar de beleidsmatige informatie per verbonden partij beschikbaar is.

Gemeenschappelijke regelingen	Hoofdprogramma
Eems Dollar Regio (EDR)	2. Economie & Werkgelegenheid
Omgevingsdienst Groningen	2. Economie & Werkgelegenheid
Centrumregeling Beschermd Wonen Groningen	4. Welzijn, Gezondheid, Zorg
PG & Z (RIGG/ GGD)	4. Welzijn, Gezondheid, Zorg
Publiek vervoer Groningen Drenthe	4. Welzijn, Gezondheid, Zorg
Meerschop Paterswolde	9. Onderhoud en Beheer Openbare Ruimte
Groninger Archieven	6. Cultuur
OV-bureau Groningen Drenthe	7. Verkeer
ARCG	9. Onderhoud en Beheer Openbare Ruimte
Veiligheidsregio	10. Veiligheid
Noordelijk Belastingkantoor	11. Dienstverlening

Vennootschappen en coöperaties	Hoofdprogramma
Thermiek BV	1. Werk en Inkomen
Groningen Airport Eelde NV	2. Economie & Werkgelegenheid
Euroborg NV.	2. Economie & Werkgelegenheid
Waterbedrijf NV	2. Economie & Werkgelegenheid
Enexis Holding/Belang elektriciteitsproductie EPZ	2. Economie & Werkgelegenheid
Community Network Noord-Nederland BV	2. Economie & Werkgelegenheid
WarmteStad Holding BV	2. Economie & werkgelegenheid
MartiniPlaza BV	6. Cultuur
GEMM CV en BV (Meerstad)	8. Wonen
Dilgt Hemmen Essen B.V.	8. Wonen
BNG NV	13. Algemene Inkomsten en Post Onvoorzien
Groninger Monumentenfonds	8. Wonen

Stichtingen	Hoofdprogramma
WeerWerk Groningen	1. Werk en Inkomen
SIG	2. Economie & Werkgelegenheid
Ondernemers-trefpunt	2. Economie & Werkgelegenheid
Stichting Commanditair Kapitaal Haren Noord	8. Wonen
Sociaal Fonds Groningen	14. Algemene Ondersteuning

Overig	Hoofdprogramma
Vereniging van gemeenten aandeelhouders Essent Noord-Nederland (VEGANN)	2. Economie & Werkgelegenheid
Vereniging van Groninger gemeenten	12. College en Raad en gebiedsgericht werken
Oki credit	13. Algemene Inkomsten en Post Onvoorzien

Financiële gegevens verbonden partijen

Gemeenschappelijke regelingen

Gemeenschappelijke regeling Openbaar Lichaam 'Eems Dollard Regio'	
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling, Openbaar Lichaam.
Vestigingsplaats	Leer (Duitsland)
Doelstelling en openbaar belang	Het openbaar belang is gediend bij de doelstelling gericht op het realiseren en bevorderen van grensoverschrijdende samenwerking, op zowel regionaal als plaatselijk niveau, in de noordelijke grensstreek van Nederland en Duitsland.
Relatie met programma	2. Economie en Werkgelegenheid.
Deelnemende partijen	Duitse en Nederlandse gemeenten, alsmede andere regionale overheden, Kamers van Koophandel in de Eems Dollard Regio.
Bestuurlijk belang	De Gemeente heeft, net als ieder lid, recht op 2 vertegenwoordigers in het algemeen bestuur (de EDR-Raad). Een collegelid is lid van het bestuur, de 2 ^e plek wordt op dit moment niet vervuld. .
Financieel belang	Financieel belang: de gemeente Groningen betaalt jaarlijks een bijdrage op basis van haar inwonertal. In 2017 was dat 17.533 euro.
Vermogen	De begroting 2019 is nog niet beschikbaar. Het eigen vermogen op 1 januari 2017 was 414 duizend euro en bedraagt op 31 december 2017 429 duizend euro. Het vreemd vermogen op 1 januari 2017 2,6 miljoen euro en op 31 december 2017 3,1 miljoen euro.
Financieel resultaat	Het financieel resultaat 2017 bedraagt 16 duizend euro.
Financiële risico's	Geen.

Gemeenschappelijke regeling Omgevingsdienst Groningen	
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Vestigingsplaats	Veendam
Doelstelling en openbaar belang	De Omgevingsdienst Groningen is ingesteld om vergunningverlenende, toezichthoudende en handhavingstaken op het gebied van het omgevingsdomein voor de deelnemers te gaan uitvoeren, waarmee de deelnemers de kwaliteit van de uitvoering van deze taken willen verbeteren.
Relatie met programma	2. Economie en werkgelegenheid 9. Onderhoud en beheer openbare ruimte
Deelnemende partijen	De provincie Groningen en de 12 Groninger gemeenten
Bestuurlijk belang	Een collegelid is lid van het dagelijks Bestuur. Daarnaast vertegenwoordigt hij/zij de gemeente in het Algemeen Bestuur dat bestaat uit 13 leden. Alle colleges van de 12 Groninger gemeenten en de provincie Groningen zijn vertegenwoordigd met één lid in het Algemeen Bestuur. Een gedeputeerde van de provincie Groningen is voorzitter van het Algemeen Bestuur.
Financieel belang	De deelnemersbijdrage in 2019 gezamenlijk met de gemeente Ten Boer en Haren bedraagt 911 duizend euro.
Vermogen	Het eigen vermogen op 1 januari 2019 is 1,9 miljoen euro en op 31

	december 0,6 miljoen euro. Het begroot vreemd vermogen op 1 januari 2019 is 4,5 miljoen euro en op 31 december 4,6 miljoen euro.
Financieel resultaat	Het begroot resultaat over 2019 bedraagt 0 euro.
Financiële risico's	Tegenvallers worden betaald uit de algemene reserve. Als tegenvallers hoger uitvallen dan de beschikbare algemene reserve, dan moet de deelnemersbijdrage worden verhoogd om de tegenvaller te financieren.

Gemeenschappelijke regeling Centrumregeling Beschermd Wonen	
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling, centrumgemeente
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	Het doel van de Centrumregeling Beschermd Wonen is de taken en bevoegdheden van de regiogemeenten in het kader van de Wmo 2015 op het gebied van beschermd wonen, de inloop GGZ en de begeleiding maatschappelijke opvang en vrouwenopvang door mandaat en volmacht op te dragen aan de centrumgemeente Groningen. Hierdoor wordt beoogd: <ul style="list-style-type: none"> • Het behalen van schaalvoordelen; • Het stimuleren van de samenwerking tussen de deelnemers; • De beheersing van middelen en eventuele besparingen of aanvullende kosten; • De verevening van de risico's.
Relatie met programma	4. Welzijn, gezondheid, zorg, jeugd
Deelnemende partijen	Appingedam, Delfzijl, Groningen, Het Hogeland, Loppersum, Midden-Groningen, Oldambt, Pekela, Stadskanaal, Veendam, Westerkwartier en Westerwolde.
Bestuurlijk belang	De centrumgemeenteregeling die in 2015 voor de duur van één jaar (2015) was aangegaan, is omgezet in een regeling met ingang van 2017 voor onbepaalde tijd en uit te breiden met opvang (voorheen maatschappelijke opvang en vrouwenopvang) en bovenregionale inloop ggz. Het betreft een lichte GR, zonder eigen bestuur en zonder een eigen uitvoeringsorganisatie. De portefeuillehouder is een lid van het college.
Financieel Belang	Financieel belang: De gemeente Groningen ontvangt als centrumgemeente gelden (geoormerkte middelen voor Beschermd wonen en Opvang) als onderdeel van de Integratie Uitkering Sociaal Domein. Het budget is niet onderverdeeld naar de deelnemende gemeenten.
Vermogen	Op zowel 1 januari 2019 als 31 december 2019 is er geen sprake van eigen of vreemd vermogen.
Financieel resultaat	Het begroot resultaat over 2019 bedraagt 7,5 miljoen euro.
Financiële risico's	Er zijn geen specifieke risico's.

Gemeenschappelijke regeling Publieke Gezondheid & Zorg Groningen	
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	Het openbaar belang betreft de bescherming en bevordering van de gezondheid van de bevolking, de rampenbestrijding en crisisbeheersing en het (doen) organiseren van zorg aan de bevolking. De GR PG&Z kent twee uitvoeringsorganisaties: de GGD en de Regionale Inkooporganisatie

	Groninger Gemeenten (RIGG) voor de inkoop van de jeugdhulp.
Relatie met programma	4. Welzijn, gezondheid, zorg
Deelnemende partijen	De 12 Groninger gemeenten
Bestuurlijk belang	Een collegelid is voorzitter van het Dagelijks Bestuur en vertegenwoordigt de gemeente in het Algemeen Bestuur, dat gevormd wordt door de 12 portefeuillehouders Gezondheid van de Groninger gemeenten.
Financieel belang	Het financieel belang bestaat uit een aantal onderdelen. Ten eerste worden de taken voor de uitvoering van de publieke gezondheidszorg en jeugdgezondheidszorg uitgevoerd door GGD Groningen, onderdeel van de gemeente Groningen zelf. Ook de taken voor de RIGG en een deel van het jeugdhulpdomein (de 'Toegang') worden door personeel van de gemeente Groningen uitgevoerd. Daarnaast worden er middelen in de vorm van een gemeentelijke bijdrage verstrekt van bijna 5,2 miljoen euro en een lening voor de financiering van een Mobiele Röntgen Unit ad 1 miljoen euro. Jaarlijks wordt hierop 100 duizend euro afgelost. Per 31 december 2019 staat van deze lening naar verwachting nog 0,5 miljoen euro open.
Vermogen	Het eigen vermogen op 1 januari 2019 is 2,3 miljoen euro en op 31 december 1,8 miljoen euro. Het begroot vreemd vermogen op 1 januari 2019 is 0,5 miljoen euro. en op 31 december 0,4 miljoen euro.
Financieel resultaat	Het begroot resultaat over 2019 bedraagt nihil.
Financiële risico's	Geen.

Publiek Vervoer Groningen Drenthe

Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Vestigingsplaats	Assen
Doelstelling en openbaar belang	Publiek Vervoer Groningen Drenthe is erop gericht zoveel mogelijk inwoners van Groningen en Drenthe de mogelijkheid te bieden zelfstandig, efficiënt en betaalbaar te reizen met verschillende vormen van Publiek Vervoer, voor zover zij niet in staat zijn om gebruik te maken van het reguliere openbaar vervoer, om zo deel te kunnen nemen aan de samenleving.
Relatie met programma	4 Welzijn, gezondheid, zorg, vernieuwing sociaal domein
Deelnemende partijen	Gemeenten: Appingedam, Delfzijl, Groningen, Het Hogeland, Loppersum, Midden-Groningen, Oldambt, Pekela, Stadskanaal, Veendam, Westerkwartier, Westerwolde, Aa en Hunze, Assen, Borger-Odoorn, Coevorden, De Wolden, Emmen, Hoogeveen, Meppel, Midden-Drenthe, Noordenveld, Tynaarlo, Westerveld en het OV-Bureau Groningen Drenthe.
Bestuurlijk belang	Een collegelid is lid van het bestuur van Publiek Vervoer.
Financieel belang	Voor de gemeente Groningen is de bijdrage in 2019 106 duizend euro. De bijdragen van de deelnemende partijen zijn gebaseerd op de verdeling van gelden in de Algemene uitkering. Deze bijdragen worden jaarlijks geïndexeerd. <ul style="list-style-type: none"> • Een aantal gemeenten heeft aangegeven gelegenheid te willen hebben om aan de hand van tussenevaluaties de hoogte van de bijdragen te bespreken. Daartoe is afgesproken, mede afhankelijk van eventuele wijziging van taken en verantwoordelijkheden, de begroting van de uitvoeringsorganisatie op meerdere momenten te evalueren.

	<ul style="list-style-type: none"> ● In de GR Publiek Vervoer is opgenomen dat jaarlijks de begroting van de bedrijfsvoering organisatie door alle deelnemers wordt vastgesteld (art. 6). In april 2019 is de ontwerpbegroting 2020 aangeboden.
Vermogen	De GR is in 2018 gestart. Het vermogen bedraagt 0 euro. Het tekort van 2018 ad 533 duizend euro is verrekend met de deelnemers. Voor de gemeente Groningen (na herindeling) bedraagt het aandeel 70 duizend euro. Dit is verwerkt in de jaarrekening 2018.
Financieel resultaat	Het begroot resultaat over 2019 bedraagt 4 duizend euro.
Financiële risico's	<p>In de GR is de mogelijkheid opgenomen om uit te treden, na minimaal twee jaar (art. 25). Over de financiële afwikkeling dient in dat geval te worden onderhandeld. Dit biedt enerzijds de gelegenheid om te bezien hoe de samenwerking en het Publiek Vervoer zich ontwikkelen. Uittreden brengt echter de noodzaak mee om langs andere weg het doelgroepenvervoer in te kopen. Naar verwachting is dit duurder dan de huidige aanbesteding (zie business case). Aan de andere kant zal het eventueel uittreden van andere partners naar verwachting financiële gevolgen hebben voor de gemeente Groningen.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Extra inkomsten voor extra inzet op innovatie en doorontwikkeling zijn de komende jaren te verwachten door cofinanciering vanuit Europese subsidies en het Rijk ● Voor de volledigheid wordt tevens vermeld dat zich bij Publiek Vervoer risico's kunnen voordoen die het gevolg zijn van autonome ontwikkelingen, en die dus niet voortvloeien uit deelname aan de GR. Met onderstaande risico's zou ook rekening gehouden moeten worden indien het doelgroepenvervoer niet gezamenlijk zou zijn aanbesteed. ● Door de toenemende vergrijzing moet rekening gehouden worden met een mogelijke autonome groei van het aantal Wmo-pashouders van circa 2% per jaar (gebaseerd op cijfers van het CBS). ● Binnen de taxibranche wordt doorgaans de NEA-index gebruikt voor de jaarlijks indexering. De hoogte daarvan wordt jaarlijks vastgesteld door het Sociaal Fonds Taxi. De afgelopen 12 jaar heeft de NEA-index grote fluctuaties laten zien, onder andere door de sterk wisselende olieprijsen. Het gemiddelde over die periode bedraagt 3,1%. Uitgaande van een gemiddelde jaarlijkse NEA-index van 3,1% kunnen de kosten van Publiek Vervoer gedurende de looptijd van de overeenkomsten (inclusief optionele verlengingen) met 27,7% stijgen. Dit is een kostenstijging waar zowel opdrachtgevers als opdrachtnemers geen invloed op kunnen uitoefenen. De kanttekening hierbij is echter wel dat deze indexering is gebaseerd op historische indexcijfers. Het is mogelijk dat de indexering de komende jaren hoger of lager is dan 3,1% per jaar.

Gemeenschappelijke regeling Meerschop Paterswolde

Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Vestigingsplaats	Haren
Doelstelling en openbaar belang	Het openbaar belang betreft de behartiging van de belangen van recreatie, natuurbescherming en landschapsverzorging van het Paterswoldsemeer, het Hoornsemeer, de Hoornseplas en de omliggende recreatie- en natuurgebieden.
Relatie met programma	9. Onderhoud en Beheer openbare ruimte

Deelnemende partijen	De gemeente Groningen participeert samen met de gemeente Tynaarlo in deze gemeenschappelijke regeling.
Bestuurlijk belang	Het algemeen bestuur bestaat uit 10 leden, waarvan 3 uit de respectievelijke colleges, en 7 raadsleden. DB bestaat uit 3 leden, gekozen uit AB, op voordracht van de deelnemende gemeenten.
Financieel belang	De gemeente Groningen draagt 85,5 % (607 duizend euro) bij in het nadelig saldo. De gemeente Tynaarlo draagt 14,5% bij in het nadelig saldo.
Vermogen	Het eigen vermogen op 1 januari 2019 is 646 duizend euro en op 31 december 526 duizend euro. Het begroot vreemd vermogen op 1 januari 2019 is 1,5 miljoen euro en op 31 december 1,6 miljoen euro.
Financieel resultaat	Het begroot resultaat over 2019 bedraagt 0 euro.
Financiële risico's	Niet begrote incidentele tegenvallers worden gedekt door een onttrekking aan de algemene reserve. Indien de uitgaaf van structurele aard is zal hiervoor een hogere bijdrage van de deelnemende gemeenten worden gevraagd.

Gemeenschappelijke regeling Groninger Archieven

Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	De doelstelling is in gezamenlijkheid de belangen behartigen van de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en de gemeente Groningen betreffende de archiefbescheiden, collecties, individuele documenten, schilderijen en dergelijke die berusten in de rijksarchiefbewaarplaats in de provincie Groningen en in de gemeentelijke archiefbewaarplaats. Het openbaar belang is dat de wettelijke taken met betrekking tot de Archiefwet, alsmede de dienstverlening op het gebied van historische informatie over Stad en Lande op orde zijn.
Relatie met programma	6. Cultuur
Deelnemende partijen	Gemeente Groningen en het Rijk (minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap)
Bestuurlijk belang	De gemeente is in het algemeen bestuur vertegenwoordigd door twee leden van het college en in het dagelijks bestuur door één collegelid.
Financieel belang	Financieel belang: de bijdrage in 2019 bedraagt 2,2 miljoen euro.
Vermogen	Het begroot eigen vermogen op 1 januari 2019 is 707 duizend euro en op 31 december 2019 612 duizend euro. Het vreemd vermogen op 1 januari 2019 1,3 miljoen euro en op 31 december 2017 1,48 miljoen euro.
Financieel resultaat	Het begroot financieel resultaat 2019 bedraagt nul euro.
Financiële risico's	Geen.

Gemeenschappelijke regeling OV-bureau Groningen Drenthe

Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Vestigingsplaats	Assen
Doelstelling en openbaar belang	Het openbaar belang van het OV-bureau is het vormgeven van het openbaar vervoer en het aansturen van de vervoerders in het openbaar vervoer. Op basis van de kaderstellingen van de provincies Groningen en Drenthe en de gemeente Groningen heeft het OV-bureau de volgende doelstellingen voor het openbaar (bus-) vervoer geformuleerd, waar vanuit zij ook in 2019 haar werkzaamheden wil verrichten: <ul style="list-style-type: none"> • Met openbaar (bus)vervoer bijdragen aan het behouden en

	<p>uitbouwen van de bereikbaarheid van steden, instellingen en voorzieningen.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Met openbaar (bus)vervoer bijdragen aan de ontsluiting van landelijk gebied, afgestemd op de aanwezige vervoervraag, op het daadwerkelijk gebruik van de verschillende vervoermodaliteiten en op andere vormen van collectief personenvervoer, zoals in te kopen via het project Publiek Vervoer 2018 (onderdeel van het bredere Programma Publiek Vervoer). • Daar waar voldoende groeipotentie is streven naar reizigersgroei in het OV en daarmee samenhangende groei van de reizigersinkomsten. Daartoe werken aan doorlopende productverbetering, consistent concessiebeheer en gerichte marketing en promotie. Hiermee worden steeds meer OV-reizigers steeds beter bediend en wordt bijgedragen aan verduurzaming in de zin van vervullen van mobiliteit door OV-mobiliteit. • Voortvarend bijdragen aan verduurzaming van het OV-aanbod zelf zoals materieel algemeen, elektrificatie Q-link-netwerk, doorstromingsmaatregelen en rijstijl-aanpassingen, mede ook in het kader van het Convenant Zero Emissie dat de gezamenlijke provincies in IPO-verband hebben ondertekend. • Actief meewerken aan de ontwikkeling van (de OV-component van) Publiek Vervoer, waarin gemeenten, provincies en het OV-bureau samen werken aan kwalitatief hoogwaardige en efficiënte mobiliteitsoplossingen voor alle reizigers, ook degenen met een 'gemeentelijke indicatie'. • Voortdurende aandacht voor overige maatschappelijke vraagstukken met een mobiliteitscomponent waarmee gemeenten, provincies en andere gebiedsinstellingen zich geconfronteerd zien. In samenspraak mee zoeken naar oplossingen voor deze vraagstukken en de rol die het openbaar vervoer – al dan niet als onderdeel van meeromvattende 'vervoerketens' – hierbij kan spelen.
Relatie met programma	7. Verkeer
Deelnemende partijen	Het OV-bureau is een initiatief van de provincies Groningen en Drenthe en de gemeente Groningen.
Bestuurlijk belang	De gemeente Groningen wordt in het dagelijks bestuur vertegenwoordigd door een collegelid. Het algemeen bestuur bestaat uit 9 leden, drie uit ieder betrokken overheidsorgaan. De Gemeente Groningen wordt hierin vertegenwoordigd door drie collegeleden .
Financieel belang	De gemeente is als deelnemer voor 21% risicodragend in het OV-bureau. De provincies Groningen en Drenthe zijn dit voor respectievelijk 44% en 35%. De gemeente Groningen draagt geen jaarlijkse deelnemersbijdrage af aan het OV-bureau voor de uitvoering van het OV. Wel draagt de gemeente bij aan de exploitatiekosten van het OV-Bureau als organisatie.
Vermogen	Het eigen vermogen op 1 januari 2019 bedraagt naar verwachting 16,1 miljoen euro en op 31 december 10,1 miljoen euro. Het begroot vreemd vermogen op 1 januari 2019 bedraagt naar verwachting 0 euro en op 31 december 2019 10 euro. De daling van het weerstandsvermogen is het gevolg van lagere baten, fors hogere lasten (stijging brandstof- en loonkosten) en een onttrekking uit het eigen vermogen ten behoeve de

	realisatie stalling locatie Emmen.
Financieel resultaat	Het begroot resultaat over 2019 bedraagt 3 miljoen euro negatief.
Financiële risico's	Het gevoerde beleid past binnen de financiële uitgangspunten die het OV-bureau hanteert. Deze uitgangspunten zijn vervat in de 'Notitie risicomangement en weerstandsvermogen 2016-2019'. In 2019 vindt een herziening plaats van deze notitie. Daarin zal het minimale weerstandsvermogen worden herberekend (thans 4,1 miljoen euro) met in oogschouw nemend de risico's van de nieuwe concessie 2020.

Gemeenschappelijke regeling Afvalverwijdering Regio Centraal Groningen (ARCG)

Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling (openbaar lichaam)
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	Het openbaar belang betreft het op milieu-hygiënisch verantwoorde wijze verwerken van (afval)stoffen afkomstig uit de gemeenten in de regio, het bevorderen van overheidsinvloed op de sturing van afvalstoffen en het ketenbeheer en mogelijke andere milieu- en reinigingstaken.
Relatie met programma	9. Onderhoud en beheer openbare ruimte.
Deelnemende partijen	Gemeenten Groningen, Het Hogeland (voorheen alleen Bedum) en het Westerkwartier.
Bestuurlijk belang	De gemeente Groningen is vertegenwoordigd in het Algemeen Bestuur en in het Dagelijks bestuur door een collegelid.
Financieel belang	De kosten van de ARCG worden gedragen door de 3 deelnemende gemeenten.
Vermogen	Het eigen vermogen op 1 januari 2019 is 1,019 miljoen euro en op 31 december 1,019 miljoen euro. Het begroot vreemd vermogen op 1 januari 2019 is 4,831 miljoen euro en op 31 december 4,831 miljoen euro.
Financieel resultaat	Het begroot resultaat over 2019 bedraagt 0 euro.
Financiële risico's	In 2016 heeft er een inventarisatie van de risico's plaatsgevonden. Geconcludeerd is dat het risicoprofiel tussen 150 duizend euro en 400 duizend euro ligt. De reservepositie is van voldoende omvang om onverwachte tegenvallers te kunnen opvangen.

Gemeenschappelijke regeling Veiligheidsregio Groningen

Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	De Veiligheidsregio Groningen stelt zich ten doel om uitvoering te geven aan de behartiging van de volgende belangen: brandweerzorg, geneeskundige hulpverlening bij ongevallen en rampen, rampenbestrijding en crisisbeheersing, bevolkingszorg en melding, alarmering en coördinatie ambulancezorg en brandweer.
Relatie met programma	10. Veiligheid (deelprogramma Fysieke veiligheid, beleidsveld Veiligheidsregio)
Deelnemende partijen	De 12 Groninger gemeenten
Bestuurlijk belang	De burgemeester treedt op als voorzitter van de Veiligheidsregio in het dagelijks bestuur. Daarnaast vertegenwoordigt hij de gemeente in het algemeen bestuur dat gevormd wordt door de burgemeesters van de 12 Groninger gemeenten.
Financieel belang	Financieel belang: aansprakelijkheid indien de Veiligheidsregio Groningen niet aan haar verplichtingen kan voldoen. De geraamde gemeentelijke

	bijdrage aan de Veiligheidsregio bedroeg in 2017 15,6 miljoen euro. De bijdragen voor rampenbestrijding en crisisbeheersing, de GHOR en de Gemeentelijke Kolom Groningen zijn bepaald aan de hand van het aantal inwoners van de gemeente. Voor de bijdrage voor brandweezorg wordt een verdeelsleutel gebruikt die deels is gebaseerd op de (oude) bijdrage in 2014 en deels gebaseerd is op het fictief aandeel brandweezorg in het gemeentefonds. Met ingang van 2019 wordt alleen de verdeelsleutel gebruikt die is gebaseerd op het fictieve aandeel brandweezorg in het gemeentefonds.
Vermogen	Het eigen vermogen op 1 januari 2019 bedraagt naar verwachting 4,816 miljoen euro en op 31 december 4,816 miljoen euro. Het begroot vreemd vermogen bedraagt op 1 januari 2019 25,392 miljoen euro en op 31 december 24,105 miljoen euro.
Financieel resultaat	Het begroot resultaat over 2019 bedraagt 0 euro.
Financiële risico's	Geen.

Gemeenschappelijke regeling Noordelijk Belastingkantoor	
Rechtsvorm	Bedrijfsvoeringsorganisatie op basis van de Wet gemeenschappelijke regelingen
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	<p>Het Noordelijk Belastingkantoor wil:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hét kantoor in het noorden van Nederland zijn voor de uitvoering van de Wet WOZ en de heffing en invordering van waterschap belastingen en gemeentelijke belastingen; • Dankzij de bundeling van kennis lokale overheden vernieuwend en efficiënt ondersteunen bij de uitvoering van belastingtaken, nu en in de toekomst; • Klantgericht en wendbaar zijn, respectvol omgaan met klanten en staan voor kwaliteit; • De werkzaamheden uitvoeren tegen zo laag mogelijke maatschappelijke kosten; • Een groeiende groep overheden ondersteunen bij de uitvoering van belastingtaken;
Relatie met programma	11. Dienstverlening
Deelnemende partijen	De vier deelnemers zijn de waterschappen Noorderzijlvest en Hunze en Aa's en Wetterskip Fryslân en de gemeente Groningen.
Bestuurlijk belang	Een collegelid is lid van het bestuur. Het bestuur bestaat uit vier leden, één uit iedere deelnemer. De raad wordt op vaste momenten (P&C-cyclus) en op incidentele basis geïnformeerd en betrokken.
Financieel belang	De begrote deelnemersbijdrage voor Groningen bedraagt voor 2019 5,1 miljoen euro (excl. compensabele btw) (42%). Dit bedrag is gebaseerd op de begroting 2019. Het aandeel van de waterschappen Noorderzijlvest, Hunze en Aa's en Wetterskip Fryslân bedraagt in totaal 58%.
Vermogen	Niet van toepassing
Financieel resultaat	Niet van toepassing
Financiële risico's	Op basis van recente uitspraken van het Europese Hof is er een mogelijkheid dat op termijn de koepelvrijstelling voor BTW voor samenwerkingsverbanden komt te vervallen. Dit zal voor het Noordelijk Belastingkantoor een kostenverhogend effect hebben.

Vennootschappen en coöperaties

Thermiek BV	
Rechtsvorm	Besloten Vennootschap
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	Het openbaar belang betreft het verrichten van re-integratieactiviteiten ten behoeve van personen met een achterstand op de arbeidsmarkt.
Relatie met programma	1. Werk en Inkomen.
Deelnemende partijen	Gemeente Groningen
Bestuurlijk belang	Gemeente Groningen is 100% aandeelhouder en een ambtenaar bij de gemeente Groningen is Statutair directeur.
Financieel belang	Het financieel belang van de gemeente bedraagt 1.800 aandelen à 10 euro. De boekwaarde bedraagt 18 duizend euro.
Vermogen	Het eigen vermogen op 1 januari 2019 is begroot op 29 duizend euro en op 31 december 29 duizend euro. Het begroot vreemd vermogen op 1 januari 2019 is nihil en op 31 december nihil.
Financieel resultaat	Het begroot resultaat over 2019 bedraagt nihil.
Financiële risico's	Er zijn geen financiële risico's bekend.

NV Groningen Airport Eelde	
Rechtsvorm	Naamloze Vennootschap
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	Het openbaar belang betreft de mobiliteit en bereikbaarheid van Groningen door de lucht.
Deelnemende partijen	Gemeente Groningen bezit 26% van de aandelen.
Bestuurlijk belang	Een collegelid vertegenwoordigt de gemeente in de aandeelhoudersvergadering.
Financieel belang	Het opgevraagd en gestort aandelenkapitaal bedraagt 4,17 miljoen euro (9.200 aandelen). De gemeente Groningen heeft hiervan 2.392 aandelen à 453 euro nominaal. Het gestort kapitaal bedraagt 1,08 miljoen euro. De boekwaarde van de aandelen is 1 euro.
Vermogen	De begroting 2019 is nog niet beschikbaar. Het eigen vermogen op 1 januari 2017 was 10,8 miljoen euro en bedraagt op 31 december 2017 13,2 miljoen euro. Het vreemd vermogen op 1 januari 2017 3,92 miljoen euro en op 31 december 2017 3,60 miljoen euro.
Financieel resultaat	Het financieel resultaat 2017 bedraagt 372 duizend euro
Financiële risico's	Alle aandeelhouders hebben besloten tot verdere investeringen in GAE. De gemeente Groningen heeft ook een besluit genomen om mee investeren voor een eenmalige lumpsum bijdrage van 6 miljoen euro en voorts al haar aandelen te vervreemden. In de komende jaren zal moeten blijken in hoeverre het investeringsscenario werkelijkheid wordt.

Euroborg NV	
Rechtsvorm	Naamloze Vennootschap
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar	Het openbaar belang van de Euroborg is de landmark in de ontwikkeling van

belang	het Europapark (Hitachi Stadion) en Sportpark Corpus den Hoorn (TsZC) met sportvoorzieningen voor betaald voetbal Groningen.
Relatie met programma	2. Economie en Werkgelegenheid 5. Sport en Bewegen
Deelnemende partijen	Gemeente Groningen bezit 100% van de aandelen
Bestuurlijk belang	Een collegelid vertegenwoordigt de gemeente in de aandeelhoudersvergadering
Financieel belang	Het geplaatst en gestort aandelenkapitaal bedraagt 48.000 aandelen van nominaal 1 euro, zijnde 48 duizend euro. De gemeente heeft een totaalbedrag aan annuïtaire leningen verstrekt van 19,3 miljoen euro voor het stadion. De restschuld hiervan bedraagt per 31 december 2016 15,4 miljoen euro. Daarnaast is in 2018 de gemeentelijke lening voor het TsZC met een maximum van 4,93 miljoen euro tot stand gekomen.
Vermogen	De begroting 2019 is nog niet beschikbaar. Het eigen vermogen op 1 januari 2017 was 6,1 miljoen euro en op 31 december 2017 6 miljoen euro. Het vreemd vermogen op 1 januari 2017 18,8 miljoen euro en op 31 december 2017 19,3 miljoen euro.
Financieel resultaat	Het financieel resultaat 2017 bedraagt 105 duizend euro (verlies).
Financiële risico's	In 2017 is besloten de oorspronkelijke stadionleningen voor de bouw van Euroborg te herzien. Door deze herziening van het leningenpakket is het debiteurenrisico voor gemeente van Euroborg NV verlaagd. In oktober 2018 is het Topsportzorgcentrum geopend. Ten aanzien van NV Euroborg gaan we het benodigd weerstandsvermogen herijken.

NV Waterbedrijf Groningen

Rechtsvorm	Naamloze Vennootschap
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	Het openbaar belang betreft de levering van drinkwater aan ruim 280.000 woningen en bedrijven in de provincie Groningen en Tynaarlo (Drenthe).
Relatie met programma	2.Economie en Werkgelegenheid
Deelnemende partijen	De deelnemende partijen in het Waterbedrijf Groningen zijn de provincie Groningen en de gemeenten in het verzorgingsgebied.
Bestuurlijk belang	De gemeente wordt in de aandeelhoudersvergadering vertegenwoordigd door een collegelid.
Financieel belang	Het financieel belang: de gemeente Groningen heeft 91 aandelen van nominaal 500 euro. Het totaal gestort kapitaal bedraagt 138 duizend euro. In de statuten is bepaald dat het recht om aandelen te verwerven is gebaseerd op het aantal inwoners: 1 aandeel per 2.500 inwoners. De aandelen van de gemeente Groningen zijn op de balans onder de financiële vaste activa gewaardeerd voor 2,5 miljoen euro.
Vermogen	De begroting 2019 en de rekening 2018 zijn nog niet beschikbaar. Het eigen vermogen bedraagt per 1 januari 2017 71,364 miljoen euro en per 31 december 2017 is dat 73,313 miljoen euro. Het vreemd vermogen bedraagt per 1 januari 2017 110,704 miljoen euro en is op 31 december 2017 119,387 miljoen euro.
Financieel resultaat	Het resultaat over 2017 is 1,9 miljoen euro.
Financiële risico's	Geen.

Enexis Holding NV (netwerkbedrijf), Attero Holding NV (voorheen Essent Milieu) en Publiek Belang Elektriciteitsproductie BV (EPZ Borssele)	
Rechtsvorm	Naamloze vennootschap en Besloten vennootschap
Vestigingsplaats	
Doelstelling en openbaar belang	Het publieke belang van deze twee deelnemingen betreft het (doen) distribueren en het (doen) transporteren van energie, zoals elektriciteit, gas, warmte en (warm) water.
Relatie met programma	Economie en werkgelegenheid
Deelnemende partijen	Van het totaal 2.000.000 aandelen bezit de gemeente Groningen 23.736 aandelen. Dit is 1,1868 %. Diverse gemeenten en provincies zijn aandeelhouder.
Bestuurlijk belang	Een collegelid vertegenwoordigt gemeente in AvA Enexis Holding Een lid van het college vertegenwoordigt de gemeente Groningen in de aandeelhoudersvergadering van CBL Vennootschap en Claim staat vennootschap.
Financieel Belang	De gemeente Groningen heeft 1,1868% van de aandelen in Enexis.
	<p>Enexis Holding NV</p> <p>Het eigen vermogen op 1 januari 2018 was 3.808 miljoen euro en bedraagt op 31 december 2018 4.024 miljoen euro. Het vreemd vermogen op 1 januari 2018 3.860 miljoen euro en op 31 december 2018 3,691 miljoen euro.</p> <p>Financieel resultaat over 2018 bedraagt 319 miljoen euro.</p> <p>Beleidsrisico's in relatie tot de verbonden partij</p> <p>De aandeelhouders lopen zeer beheerst geachte risico's op Enexis voor de niet -tijdige betaling van rente en/of aflossing en, in het ergste geval, faillissement van Enexis en voor het bedrag dat als werkkapitaal wordt aangehouden in de vennootschap.</p> <p>Daarnaast is het risico en daarmee de aansprakelijkheid voor de aandeelhouders relatief gering en beperkt tot de hoogte van het nominale aandelenkapitaal van deze vennootschap (totaalbedrag 20 duizend euro), art 2.:81 BW.</p> <p>Relevante beleidsinformatie</p> <p>Het publieke belang van deze drie deelnemingen betreft het (doen) distribueren en het (doen) transporteren van energie, zoals elektriciteit, gas, warmte en (warm) water.</p> <p>Met de verkoop van de aandelen van Essent BV in 2009 is de Gemeente Groningen voor 1,18% direct aandeelhouder geworden van Enexis Holding N.V., Attero Holding N.V. (verkocht in 2014 aan Waterland), Publiek Belang Elektriciteitsproductie BV (verkocht in 2011), CBL Vennootschap BV, Claim Staat Vennootschap BV, Vordering op Enexis BV en Verkoop Vennootschap BV.</p> <p>Op dit moment resteert alleen nog de lening van de 4e tranche. De 4e tranche wordt in 2019 afgelost .</p>

	<p>Naar verwachting zal de vennootschap eind 2019/begin 2020 geliquideerd kunnen worden.</p>
	<p>a. CBL Vennootschap B.V.</p>
	<p>Doelstelling:</p> <p>De functie van deze vennootschap was de verkopende aandeelhouders van energiebedrijf Essent te vertegenwoordigen als medebeheerder (naast RWE, Essent en Enexis) van het CBL Escrow Fonds en te fungeren als "doorgeefluik" voor betalingen in en uit het CBL Escrow Fonds.</p> <p>Voor zover na beëindiging van alle CBL's (CBL: Cross Border Leases) en de betaling uit het CBL Escrow Fonds van de daarmee corresponderende voortijdige beëindigingvergoedingen nog geld was overgebleven in het CBL Escrow Fonds, is het resterende bedrag in de verhouding 50%-50% verdeeld tussen RWE en verkopende aandeelhouders.</p> <p>Beleidsvoornemens:</p> <p>Het initieel vermogen in het CBL Escrow Fonds was bij de oprichting van het fonds in 2009, \$ 275 mln.</p> <p>Eind juni 2016 is het CBL Escrow Fonds geliquideerd. Het restantbedrag is volledig uitgekeerd aan de aandeelhouders naar rato van het aandelenbelang in de vennootschap.</p> <p>Ondanks dat het CBL Escrow fonds in juni 2016 is geliquideerd, dient de vennootschap als gevolg van contractuele verplichtingen nog in stand gehouden te worden. Het bestuur van de vennootschap is in overleg met de andere contractuele partijen om na te gaan wanneer de contractuele verplichtingen voortijdig kunnen worden beëindigd en de vennootschap vervolgens kan worden geliquideerd.</p> <p>Financiële risico's:</p> <p>Met de liquidatie van het CBL Escrow Fonds is alleen nog sprake van een risico en daarmee aansprakelijkheid voor de verkopende aandeelhouders ter hoogte van het bedrag dat als werkkapitaal wordt aangehouden in de vennootschap (De gemeente Groningen loopt hier geen risico, behalve over het werkkapitaal).</p> <p>Daarnaast is het risico en daarmee de aansprakelijkheid voor de verkopende aandeelhouders relatief gering en beperkt tot de hoogte van het nominale aandelenkapitaal van deze vennootschap (totaalbedrag 20 duizend euro, art 2.81 BW).</p> <p>In 2017 heeft een agio uitkering plaatsgevonden van 622 duizend euro.</p> <p>Het eigen vermogen op 1 januari 2017 was 787 duizend euro en bedraagt op 31 december 2017 145 duizend euro. Het vreemd vermogen op 1 januari 2017 148 duizend euro en op 31 december 2017 8 duizend euro.</p> <p>Het resultaat 2017 bedraagt 20 duizend euro (verlies)</p>

	De vennootschap zal pas in 2019 kunnen worden geliquideerd.
	<u>b. Vordering Enexis B.V.</u>
	<p>Doelstelling:</p> <p>Als gevolg van de invoering van de Wet Onafhankelijk Netbeheer (WON) in Nederland werd Essent per 30 juni 2009 gesplitst in een netwerkbedrijf (later Enexis) enerzijds en een productie- en leveringsbedrijf (het deel dat verkocht is aan RWE) anderzijds. Essent heeft eind 2007 een herstructurering doorgevoerd waarbij de economische eigendom van de gas- en elektriciteitsnetten binnen de Essent-groep zijn verkocht en overgedragen aan Enexis tegen de geschatte fair market value. Omdat Enexis destijds over onvoldoende contante middelen beschikte om de koopprijs hiervoor te betalen is deze omgezet in een lening van Essent.</p>
	De vordering is vastgelegd in een lening-overeenkomst bestaande uit vier tranches, waarvan de eerste drie tranches reeds zijn afgelost. Het aandeel van de Gemeente Groningen is 5,9 miljoen euro. Het resterende bedrag van 350 miljoen euro wordt in 2019 afgelost.
	<p>Het eigen vermogen op 1 januari 2017 was 24 duizend euro en bedraagt op 31 december 2017 17 duizend. Het vreemd vermogen op 1 januari 2017 356 miljoen euro en op 31 december 2017 357 miljoen euro.</p> <p>Het resultaat 2017 bedraagt 15 duizend (verlies)</p>
	<u>c. Verkoop vennootschap B.V.</u>
	<p>Doelstelling:</p> <p>In het kader van de verkoop in 2009 van Essent aan RWE hebben de verkopende aandeelhouders een aantal garanties en vrijwaringen gegeven aan RWE. Het merendeel van deze garanties en vrijwaringen is door de verkopende aandeelhouders overgedragen aan Verkoop Vennootschap.</p> <p>Ter verzekering van de betaling van eventuele schadeclaims heeft RWE bedongen dat een deel van de verkoopopbrengst door de verkopende aandeelhouders gedurende een bepaalde tijd in het General Escrow Fonds werd aangehouden.</p> <p>Daarmee was de functie van Verkoop Vennootschap B.V. dus tweeërlei:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Namens de verkopende aandeelhouders eventuele garantieclaim procedures voeren tegen RWE; 2. Het geven van instructies aan de Escrow agent (JP Morgan) wat betreft het beheer van het bedrag dat in het General Escrow Fonds is gestort. Het General Escrow Fonds wordt belegd conform de FIDO/RUDDO-regels, die gelden voor decentrale overheden. <p>Het vermogen in het General Escrow Fonds was bij de oprichting van het fonds in 2009, 800 miljoen euro.</p> <p>Voor zover na beëindiging van alle claims van RWE en de betaling uit het General Escrow Fonds nog geld was overgebleven in het General Escrow Fonds, is het resterende bedrag uitgekeerd aan de verkopende aandeelhouders.</p>

	<p>Beleidsvoornemens:</p> <p>Het initieel vermogen in het General Escrow Fonds was bij de oprichting van het fonds in 2009, 800 miljoen euro.</p> <p>Eind juni 2016 is het General Escrow Fonds geliquideerd. Het restantbedrag is volledig uitgekeerd aan de aandeelhouders naar rato van het aandelenbelang in de vennootschap.</p> <p>Ondanks dat het General Escrow fonds in juni 2016 is geliquideerd, dient de vennootschap als gevolg van contractuele verplichtingen nog in stand gehouden te worden. Het bestuur van de vennootschap is in overleg met de andere contractuele partijen om na te gaan wanneer de contractuele verplichtingen voortijdig kunnen worden beëindigd en de vennootschap vervolgens kan worden geliquideerd.</p> <p>Financiële risico's:</p> <p>Met de liquidatie van het General Escrow Fonds is alleen nog sprake van een risico en daarmee aansprakelijkheid voor de verkopende aandeelhouders ter hoogte van het bedrag dat als werkkapitaal wordt aangehouden in de vennootschap.</p> <p>Het financiële risico is na de liquidatie van het General Escrow Fonds relatief gering en beperkt tot de hoogte van het nominale aandelenkapitaal van deze vennootschap (totaalbedrag 20 duizend euro), art 2.:81 BW.</p> <p>In 2017 is een uitkering geweest van 1.025 miljoen euro.</p> <p>Het eigen vermogen op 1 januari 2017 was 1,2 miljoen euro en bedraagt op 31 december 2017 153 duizend euro. Het vreemd vermogen op 1 januari 2017 37 duizend euro en op 31 december 2017 20 duizend euro.</p> <p>Het resultaat 2017 bedraagt 65 duizend euro (verlies)</p>
<p><u>d. CSV Amsterdam B.V.</u></p>	
	<p><i>Doelstelling:</i></p> <p>Op 9 mei 2014 is de naam van Claim Staat Vennootschap B.V. gewijzigd in CSV Amsterdam B.V. De statuten zijn gewijzigd, zodat de nieuwe organisatie nu drie doelstellingen vervult:</p>
	<p>a. namens de verkopende aandeelhouders van Essent een eventuele schadeclaimprocedure voeren tegen de Staat als gevolg van de WON;</p> <p>b. namens de verkopende aandeelhouders eventuele garantieclaim procedures voeren tegen RECYCLECO B.V. ("Waterland");</p> <p>c. het geven van instructies aan de Escrow-agent voor wat betreft het beheer van het bedrag dat op de Escrow-rekening naar aanleiding van de verkoop Attero is gestort.</p>
	<p>ad.a</p> <p>In februari 2008 is Essent, met toestemming van de publieke aandeelhouders, een procedure begonnen tegen de Staat der Nederlanden waarin zij een verklaring voor recht vragen dat bepaalde bepalingen van de Wet Onafhankelijk Netbeheer (WON) onverbindend zijn. Als gevolg van de WON (en de als gevolg daarvan doorgevoerde splitsing tussen het productie-</p>

	<p>en leveringsbedrijf enerzijds en netwerkbedrijf anderzijds) hebben haar aandeelhouders schade geleden. Vanwege praktische moeilijkheden om de juridische procedure aan de verkopende aandeelhouders van Essent over te dragen, hebben de verkopende aandeelhouders en RWE afgesproken dat de onderliggende (declaratoire) procedure over de vraag of (delen van) de WON onverbindend zijn, ook na afronding van de transactie met RWE, door Essent zal worden gevoerd. De verkopende aandeelhouders en RWE zijn verder overeengekomen dat de eventuele schadevergoedingsvordering van Essent op de Staat der Nederlanden die zou kunnen ontstaan als de rechter inderdaad van oordeel is dat (delen van) de WON onverbindend is, wordt gecedeerd aan de verkopende aandeelhouders (en dus niet achterblijft bij Essent), die deze vordering gebundeld zullen gaan houden via de deelneming (de Claim Staat Vennootschap B.V.).</p> <p>De WON leidde ertoe dat het productie- en leveringsbedrijf enerzijds en het netwerkbedrijf anderzijds gesplitst moesten worden. De Rechtbank te 's-Gravenhage heeft de vordering van Essent in eerste instantie afgewezen. Essent is tegen deze uitspraak in hoger beroep gegaan. In juni 2010 heeft het Gerechtshof in Den Haag de WON onverbindend verklaard. De Staat is tegen de uitspraak in cassatie gegaan bij de Hoge Raad. De Hoge Raad heeft pre justitiële vragen gesteld aan het Europese Hof van Justitie. Het Europese Hof van Justitie heeft een reactie gegeven aan de Hoge Raad een uitspraak doen. De Hoge Raad heeft na reactie van het Europese Hof op 26 juni 2015 jl. uitspraak gedaan.</p> <p>De Hoge Raad heeft besloten dat de Splitsingswet niet in strijd is met het recht van de Europese Unie. Met deze uitspraak van de Hoge Raad zijn de vorderingen van Essent op de Staat definitief afgewezen. Voor de vennootschap is de procedure daarmee geëindigd.</p>
	<p>ad. b</p> <p>In juni 2017 is een compromis bereikt tussen Waterland en de vennootschap voor een bedrag van 5,5 miljoen euro over de belastingclaims tot en met de periode waarin Attero integraal onderdeel, als Essent Milieu, uitmaakte van de Essent-organisatie. Het bedrag is betaald uit het Escrow fonds van 13,5 miljoen euro. Daarnaast is door Attero een bedrag betaald aan de vennootschap van 3,4 miljoen euro voor de (eventuele) belastingteruggaven over deze periode. Het bedrag is toegevoegd aan de overige reserves van de vennootschap.</p>
	<p>ad. c</p> <p>Het resterend vermogen op de Escrow-rekening is 8,035 miljoen euro. De Escrow-rekening wordt aangehouden bij de notaris. De verkopende aandeelhouders en Waterland zijn niet zonder meer gerechtigd tot het voornoemde bij een notaris in Escrow gestorte bedrag. De verkopende aandeelhouders en Waterland hebben enkel een voorwaardelijke aanspraak op dat bedrag. Zodra aan de in de Escrow overeenkomst opgenomen voorwaarden is voldaan, zal de notaris het desbetreffende bedrag betalen aan hetzij de CSV Amsterdam B.V. (ten gunste van de verkopende aandeelhouders van Attero), hetzij aan Waterland. Het in Escrow gestorte bedrag maakt geen onderdeel van de balans van CSV Amsterdam B.V.</p>

Beleidsvoornemens:

De looptijd van deze vennootschap is afhankelijk van de periode dat claims worden afgewikkeld. Eventuele claims kunnen door Waterland tot 5 jaar na completion (mei 2019) worden ingediend.

Na afwikkeling van deze eventuele claims van Waterland zal de Escrow-rekening kunnen worden opgeheven en het restant op deze rekening kunnen worden uitgekeerd aan de aandeelhouders naar rato van het aandelenbelang.

Naar verwachting zal de vennootschap eind 2019/begin 2020 kunnen worden geliquideerd.

Financiële risico's:

Het financiële risico is beperkt tot eventuele claims van Waterland als gevolg van garanties en vrijwaringen die door de verkopende aandeelhouders zijn afgegeven en tot het maximale bedrag van 13,5 miljoen euro op de Escrow-rekening. Momenteel is er een bedrag van 5,5 miljoen euro uitbetaald aan Waterland ten laste van de Escrow-rekening, en is er een bedrag van 3,4 miljoen euro terugbetaald door Waterland in verband met belastingteruggave. De terugbetaling is niet verrekend met de Escrow, waardoor het risico nu is afgenomen tot een maximum van 8,0 miljoen euro en voor het bedrag dat als werkkapitaal wordt aangehouden in de vennootschap.

Daarnaast is het risico en daarmee de aansprakelijkheid voor de aandeelhouders relatief gering en beperkt tot de hoogte van het nominale aandelenkapitaal van deze vennootschap (totaalbedrag 20 duizend euro), art 2.:81 BW.

In 2017 is een uitkering geweest ter grootte van 2,229 miljoen euro.

Het eigen vermogen op 1 januari 2017 was 3,2 miljoen euro en bedraagt op 31 december 2017 870 duizend euro. Het vreemd vermogen op 1 januari 2017 170 duizend euro en op 31 december 2017 60 duizend euro.

Het resultaat 2017 bedraagt 110 duizend euro (verlies).

e. Publiek Belang Elektriciteitsproductie B.V.*Doelstelling:*

Onderdeel van Essent in 2009 bij de verkoop aan RWE, was het 50% aandeel in N.V. Elektriciteit Productiemaatschappij Zuid-Nederland (EPZ), onder andere eigenaar van de kerncentrale in Borssele.

Het bedrijf Delta N.V. (destijds 50% aandeelhouder, nu 70% aandeelhouder) heeft de verkoop van dit bedrijfsonderdeel van Essent aan RWE in 2009 bij de rechter aangevochten. Als consequentie op deze gerechtelijke procedure is in 2009 het 50% belang van Essent in EPZ tijdelijk ondergebracht bij Publiek Belang Elektriciteitsproductie B.V. (PBE).

In 2010 is op gezamenlijk initiatief van de aandeelhouders van PBE en de provincie Zeeland als belangrijkste aandeelhouder van Delta N.V. een

bemiddelingstraject gestart om het geschil tussen partijen op te lossen. In 2011 is dit bemiddelingstraject succesvol afgerond. Op 30 september 2011 is, 2 jaar na de verkoop van de aandelen Essent, het 50% belang in EPZ alsnog geleverd aan RWE.

PBE is blijven bestaan met een beperkt takenpakket. PBE wikkelt de zaken af die uit de verkoop zijn voortgekomen. Daarnaast is PBE-verplichtingen aangegaan in het kader van het Convenant Borging Publiek Belang Kerncentrale Borssele uit 2009. Hiermee is een termijn van 8 jaar na verkoop gemoeid.

Na een statutenwijziging in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders op 14 december 2011 is de inrichting van PBE aangepast naar de status van een SPV, vergelijkbaar met onder andere Verkoop Vennootschap B.V.

Conform de koopovereenkomst kon RWE tot uiterlijk 30 september 2015 potentiële claims indienen ten laste van het General Escrow Fonds (zie Verkoop Vennootschap B.V.). RWE had op 30 september 2015 geen potentiële claims ingediend met betrekking tot verkoop van het 50% belang in EPZ.

Het General Escrow Fonds is in juli 2016 geliquideerd en uitgekeerd aan de aandeelhouders.

Beleidsvoornemens:

Ondanks dat het General Escrow fonds in juni 2016 is geliquideerd, dient de vennootschap als gevolg van contractuele verplichtingen nog in stand gehouden te worden. Het bestuur van de vennootschap is in overleg met de andere contractuele partijen om na te gaan wanneer de contractuele verplichtingen voortijdig kunnen worden beëindigd en de vennootschap vervolgens kan worden geliquideerd.

Financiële risico's:

Met de liquidatie van het General Escrow Fonds is alleen nog sprake van een risico en daarmee aansprakelijkheid voor de verkopende aandeelhouders ter hoogte van het bedrag dat als werkkapitaal wordt aangehouden in de vennootschap.

Het risico en daarmee de aansprakelijkheid voor de aandeelhouders beperkt tot de hoogte van het nominale aandelenkapitaal van deze vennootschap (totaalbedrag 1,5 miljoen euro) (art 2.:81 BW).

Het eigen vermogen op 1 januari 2017 was 1,6 miljoen en bedraagt op 31 december 2017 1,6 miljoen euro. Het vreemd vermogen op 1 januari 2017 51 duizend euro en op 31 december 2017 11 duizend euro.

Het resultaat 2017 bedraagt 22 duizend euro (verlies)

Community Network Noord-Nederland BV

Rechtsvorm

Besloten vennootschap

Vestigingsplaats

Groningen

Doelstelling en openbaar belang	Doelstelling is het aanleggen, onderhouden en exploiteren van een kabelnetwerk in Noord-Nederland.
Relatie met programma	2. Economie en Werkgelegenheid
Deelnemende partijen	De gemeente Groningen is sinds 2005 aandeelhouder van de BV, de andere aandeelhouder is de stichting Administratiekantoor, die certificaten van aandelen beheert namens RUG, HH, UMCG en stichting Gerrit. CNNN BV is 100% eigenaar van dochtermaatschappij CNG BV, die de exploitatie van het glasvezelnetwerk in Groningen uitvoert.
Bestuurlijk belang	Een collegelid vertegenwoordigt de gemeente in de aandeelhoudersvergadering
Financieel belang	Het maatschappelijk kapitaal bedraagt 2,475 miljoen euro en het geplaatst kapitaal 1,238 miljoen euro, bestaande uit 125 aandelen A van 8,9 duizend nominaal (gemeente Groningen 83 aandelen A) en 125 aandelen B van 1 duizend nominaal, die in het bezit zijn van Administratiekantoor CNNN. De aandeelhouders A hebben een goedkeuringsrecht ter zake specifiek genoemde besluiten van de directie en ter zake van de winstbestemming. De gemeente Groningen heeft de aandelen als financiële vaste activa gewaardeerd op 1,19 miljoen euro.
Vermogen	Het eigen vermogen op 1 januari 2019 wordt geschat op 2,7 miljoen euro en bedraagt op 31 december 2019 naar verwachting 2,9 miljoen euro. Het vreemd vermogen op 1 januari 2019 bedraagt naar verwachting 250 duizend euro en op 31 december 2019 200 duizend euro.
Financieel resultaat	Het begroot resultaat over 2019 bedraagt 200 duizend euro.
Financiële risico's	Geen.

WarmteStad BV	
Rechtsvorm	Besloten Vennootschap
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	Het openbaar belang betreft een zelfstandig warmtebedrijf dat zorgt voor duurzame warmte en/of koude voor de gemeente op een verantwoorde wijze en daarmee wezenlijk bijdraagt aan een energie-neutraal Groningen in 2035.
Relatie met programma	2. Economie en werkgelegenheid.
Deelnemende partijen	Gemeente Groningen en Waterbedrijf Groningen, ieder voor 50%.
Bestuurlijk belang	De concerndirecteur Ruimte is vertegenwoordiger van de gemeente in de aandeelhoudersvergadering. Gezien de ontwikkelfase waarin WarmteStad zich bevindt, met de totstandkoming Warmtenet Noordwest, is er voor deze fase een stuurgroep ingesteld met bestuurders van het Waterbedrijf Groningen onder voorzitterschap van de wethouder Duurzaamheid en waarvan ook de wethouder Ruimte en Wonen lid is.
Financieel belang	Het financieel belang bedraagt 100 aandelen à 10 euro, totaal 1 duizend euro. Sinds de oprichting van WarmteStad in zijn de volgende leningen verstrekt aan WarmteStad:

	<ul style="list-style-type: none"> • Deelneming en WKO Europapark (februari-15) 750 duizend euro • WKO-programma jaarschijf 2017 (mei-17) 2 miljoen euro • Overbrugging warmtenet NW TWO (maart-18) 1,3 miljoen euro • WKO-programma jaarschijven 2018 – 2021 (oktober-18) 1,875 miljoen euro • Overbrugging warmtenet NW ten behoeve van uitbreiding warmtenet (oktober-18) 3 miljoen euro <p>Totaal uitstaande c.q. toegezegde leningen bedraagt 8,925 miljoen euro</p>
Vermogen	De begroting 2019 is nog niet beschikbaar. Het eigen vermogen op 1 januari 2017 was 5.4 miljoen en bedraagt op 31 december 2017 4.6 miljoen euro. Het vreemd vermogen op 1 januari 2017 2.2 miljoen euro en op 31 december 2017 6.2 miljoen euro.
Financieel resultaat	Het financieel resultaat 2017 bedraagt 6,7 miljoen euro (verlies).
Financiële risico's	Verwijs hierna relevante beleidsinformatie.

Martiniplaza BV

Rechtsvorm	Besloten Vennootschap met Rechtspersoonlijkheid
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	Het openbaar belang betreft het bevorderen van cultuur in brede zin en het aanbieden van een theater en een zalencomplex voor (top)sportactiviteiten, theatervoorstellingen, muziek, congressen en evenementen.
Relatie met programma	6. Cultuur 2. Economie en Werkgelegenheid
Deelnemende partijen	Gemeente Groningen is enig aandeelhouder.
Bestuurlijk belang	Een collegelid vertegenwoordigt de gemeente in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders.
Financieel belang	Het geplaatst en gestort aandelenkapitaal bedraagt 1.800 aandelen à duizend euro (1.799 gewone aandelen en 1 prioriteitsaandeel van 1 duizend euro nominaal), zijnde 1,8 miljoen euro. De gemeente Groningen is enig aandeelhouder. De gemeente Groningen heeft leningen verstrekt met een restschuld per 31 december 2017 van 11,4 miljoen euro. Daarnaast ontvangt Martiniplaza een jaarlijkse bijdrage in de kapitaallasten van 1,85 miljoen euro.
Vermogen	De begroting 2019 is nog niet beschikbaar. Het eigen vermogen op 1 januari 2017 was 3,7 miljoen euro en bedraagt op 31 december 2017 3,9 miljoen euro. Het vreemd vermogen op 1 januari 2017 11,8 miljoen euro en op 31 december 2017 11,4 miljoen euro.
Financieel resultaat	Het resultaat 2017 bedraagt 155 duizend euro.
Financiële risico's	Geen.

GEMM CV en GEMM BV (Grond Exploitatie Maatschappij Meerstad)

Rechtsvorm	Commanditaire vennootschap en besloten vennootschap
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	Het openbaar belang is de realisatie van een woonwijk en bedrijventerrein aan de oostkant van Groningen.

Relatie met programma	8.Wonen 2.Economie en Werkgelegenheid
Bestuurlijk belang	De gemeente is 100% aandeelhouder van de GEMM CV en zorgt voor de financiering.
Financieel belang	Het aandelenkapitaal van de gemeente bedraagt 500 duizend euro. Daarnaast heeft de gemeente 203 miljoen euro langlopende leningen.
Vermogen	Het begroot eigen vermogen van de CV is op 1 januari 2019 en per 31 december 500 duizend euro. Het vreemd vermogen op 1 januari 2019 is 265 miljoen euro en op 31 december 272,5 miljoen euro. Het eigen vermogen van de BV is op 1 januari 2019 9 duizend euro en per 31 december 2019 9,6 duizend euro.
Financieel resultaat	Het begroot resultaat over 2019 bedraagt 0,6 duizend euro.
Financiële risico's	Geen.

Dilgt Hemmen Essen B.V.

Rechtsvorm	Besloten Vennootschap
Vestigingsplaats	Haren
Doelstelling en openbaar belang	Voor de ontwikkeling van woningbouw in Haren Noord werken wij samen met twee bedrijven. Hiertoe zijn de rechtspersonen GEM Haren Noord CV en GEM Haren Noord Beheer B.V. opgericht. Via onze deelneming Dilgt Hemmen Essen B.V. oefenen wij invloed uit op het ondernemingsbeleid van GEM Haren Noord Beheer B.V. GEM Haren Noord Beheer B.V. is de beherend vennoot van GEM Haren Noord CV. In deze C.V. bevindt zich de grondexploitatie Haren Noord.
Relatie met programma	8. Wonen
Deelnemende partijen	Gemeente Groningen
Bestuurlijk belang	De gemeente wordt wettelijk vertegenwoordigd door de burgemeester in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders. De directie wordt aangewezen door de Algemene Vergadering van Aandeelhouders.
Financieel belang	Het geplaatst en gestort aandelenkapitaal bedraagt 180 aandelen a 100 euro, zijnde 18 duizend euro. De gemeente Groningen bezit 100% van de aandelen. De boekwaarde van de aandelen op 31 december 2017 is 18 duizend euro
Vermogen	Het eigen vermogen op 31 december 2017 was 17 duizend euro. Het vreemd vermogen bedroeg op 31 december 2017 nul euro.
Financieel resultaat	Het begroot resultaat over 2019 bedraagt 0 euro
Financiële risico's	Het maximale risico bedraagt 18 duizend euro en is daarmee verwaarloosbaar.

NV Bank Nederlandse Gemeenten

Rechtsvorm	Naamloze Vennootschap
Vestigingsplaats	Den Haag
Doelstelling en openbaar belang	Het openbaar belang is een bank van en voor overheden en instellingen voor het maatschappelijk belang. De missie van de bank is duurzaam bij te dragen aan het laag houden van de kosten van maatschappelijke voorzieningen voor de burger.
Relatie met programma	13. Algemene inkomsten en post onvoorzien

Deelnemende partijen	De gemeenten en provincies in Nederland. Gemeente Groningen bezit 0,59% van de aandelen.
Bestuurlijk belang	Een collegelid vertegenwoordigt de gemeente in de aandeelhoudersvergadering.
Financieel belang	Het belang bedraagt 329.199 aandelen à 2,50 euro. De boekwaarde bedraagt 823 duizend euro.
Vermogen	. Eigen vermogen per 01-01-2018 4.953 miljoen Eigen vermogen per 31-12-2018 4.990 miljoen Vreemd vermogen per 01-01-2018 135.072 miljoen Vreemd vermogen per 31-12-2018 132.519 miljoen
Financieel resultaat	Het financieel resultaat 2018 bedraagt 337 miljoen euro.
Financiële risico's	Geen

NV Groninger Monumentenfonds

Rechtsvorm	Naamloze Vennootschap
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	Het publieke belang voor de gemeente Groningen is: De doelstelling van het Groninger Monumentenfonds is het beheer, aankopen, restaureren en herbestemmen van monumentaal vastgoed in de provincie Groningen. Het publieke belang voor de gemeente Groningen: 1. Door het wegvallen van de ISV-middelen waarmee gemeente uitvoering gaf aan het monumentenbeleid, dient het GMF die taak op zich te nemen waarop gemeente mede regievoering heeft op herbestemming van het monument; 2. Gemeente kan gemeentelijk monumentaal bezit conform doelstellingen van het GMF afstoten en herbestemmen; 3. GMF wil in het aardbevingsdossier de bepalende monumenten beschermen en verstevigen.
Relatie met programma	8. Wonen
Deelnemende partijen	Waterschap Noorderzijlvest, TCN-SIG, de gemeente Veendam, Stichting Libau, Stichting Groninger Kerken en Jan Menze van Diepen Stichting.
Bestuurlijk belang	Een collegelid vertegenwoordigt de gemeente in de aandeelhoudersvergadering
Financieel belang	De gemeente bezit 1.003 (57%) van de 1.760 aandelen: boekwaarde 457 duizend euro.
Vermogen	De begroting 2019 is nog niet beschikbaar. Het eigen vermogen op 1 januari 2017 was 1,627 miljoen euro en bedraagt op 31 december 2017 1,635 miljoen euro. Het vreemd vermogen op 1 januari 2017 1,953 miljoen euro en op 31 december 2,126 miljoen euro.
Financieel resultaat	Het financieel resultaat 2017 bedraagt 9 duizend euro.
Financiële risico's	Vanwege de relatief lage liquiditeit van het fonds bestaat het risico dat doelstellingen op het gebied van herbestemming van monumenten mogelijk onder druk komen te staan.

Stichtingen

Stichting WeerWerk Groningen	
Rechtsvorm	Stichting
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	Het openbaar belang betreft het aanbieden van re-integratievoorzieningen aan personen omschreven in de Wet Werk en Bijstand, de Re-integratieverordening van de gemeente Groningen, evenals in de bij deze verordening behorende uitvoeringsbesluiten, en voorts het verrichten van al wat tot het vorenstaande bevorderlijk kan zijn of daarmee verband houdt. De stichting tracht de doelstellingen te bereiken onder meer door het aanbieden van een dienstverband aan hiervoor bedoelde personen op basis van door de gemeente Groningen vast te stellen arbeidsvoorwaarden, zoals het detacheren van werknemers bij werkgevers, zowel in de markt- als in de collectieve sector.
Relatie met programma	1. Werk en Inkomen
Deelnemende partijen	Gemeente Groningen is enig deelnemer.
Bestuurlijk belang	Statutair worden de bestuurders benoemd door het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Groningen.
Financieel belang	Het financieel belang valt samen met de vergoeding die de gemeente Groningen aan de stichting verstrekt voor de loon-en overige personeelskosten van de personen die een dienstverband zijn aangegaan met de stichting. In 2017 was hiermee een bedrag van 643 duizend euro gemoeid.
Vermogen	Er zijn nog geen cijfers 2018 beschikbaar. Het eigen vermogen op 1 januari 2017 was 40 duizend euro en bedroeg op 31 december 2017 eveneens 40 duizend euro. Het vreemd vermogen was op 1 januari 2017 259 duizend euro en op 31 december 2017 167 duizend euro..
Financieel resultaat	Het financieel resultaat 2017 was nihil
Financiële risico's	Geen.

Stichting SIG te Groningen	
Rechtsvorm	Stichting
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	De gemeente Groningen heeft de Stichting SIG opgericht met als doel het beheren en ontwikkelen van bedrijfsgebouwen. De stichting beheert de aandelen van de SIG Real Estate BV.
Relatie met programma	2. Economie en Werkgelegenheid
Deelnemende partijen	Gemeente Groningen
Bestuurlijk belang	Een ambtenaar van de gemeente Groningen is enig bestuurder.
Financieel belang	De vorderingen op de TCN-groep zijn ingediend bij de curator. Het boedeltekort is echter zo groot dat gezien de achtergestelde aard van de gemeentelijke vorderingen, de gemeente hier waarschijnlijk niets meer van terug krijgt. Daarom zijn de vorderingen in 2013 afgeboekt.
Vermogen	Er zijn geen cijfers 2018 beschikbaar. De jaarrekening 2011 is in 2013

	opgesteld. De stichting heeft geen vermogen. In 2013 heeft de financiële afwikkeling plaatsgevonden.
Financieel resultaat	Het resultaat is overgeboekt naar de gemeente Groningen.

Stichting Ondernemerstrefpunt	
Rechtsvorm	Stichting
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	Het openbaar belang hangt samen met de doelstelling om het overleg tussen organisaties en instellingen in het onderwijs, het bedrijfsleven en de lokale overheid te bevorderen, waardoor het onderwijs en de behoeftes van het bedrijfsleven beter op elkaar worden afgestemd, zowel in de gemeente Groningen als in de regio.
Relatie met programma	Economie en Werkgelegenheid.
Deelnemende partijen	<p>Vanuit het Onderwijs:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Christelijke Scholengemeenschap Groningen (CSG) (VO) • Openbaar Onderwijsgroep Groningen (O2G2) (VO) • De Bolster • Alfa College (MBO) • Noorderpoortcollege (MBO) • Gomarus College (VO) • Menso Alting College (MBO) • Unipartners (WO) • Samenwerking met (HBO) studieverenigingen HVM Actis, HSV en KIC <p>Vanuit het bedrijfsleven:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vereniging Bedrijvenpark Zuidoost (VBZO) • Vereniging Bedrijvenpark Noordoost (VBNO) • Vereniging Bedrijvenpark Groningen West (VBGW) • Groningen City Club GCC • MKB Noord • VNO-NCW • Kamer van Koophandel • Gemeente Groningen. • Provincie Groningen
Bestuurlijk belang	Een ambtenaar van de gemeente is lid van het bestuur van de stichting OTP.
Financieel belang	Financieel belang: jaarlijks 80 duizend euro als gemeentelijke bijdrage uit G-Kwadraat.
Vermogen	De begroting 2019 is nog niet beschikbaar. Het eigen vermogen op 1 januari 2017 was 215 duizend euro en op 31 december 2017 169 duizend euro. Het vreemd vermogen op 1 januari 2017 was 49 duizend euro en op 31 december 2017 20 duizend euro.
Financieel resultaat	Het financieel resultaat 2017 bedraagt 45 duizend euro (verlies).
Financiële risico's	Geen.

Stichting Commanditair Kapitaal Haren Noord	
Rechtsvorm	Stichting
Vestigingsplaats	Haren
Doelstelling en openbaar	Voor de ontwikkeling van woningbouw in Haren Noord werken wij

belang	samen met twee bedrijven. Hiertoe zijn de rechtspersonen GEM HarenNoord CV en GEM Haren Noord Beheer B.V. opgericht. Via onze verbonden partij Stichting Commanditair Kapitaal Haren Noord treden wij op als commandiet in GEM Haren Noord C.V., de entiteit waarbinnen zich de grondexploitatie Haren Noord bevindt.
Relatie met programma	8. Wonen
Deelnemende partijen	Gemeente Groningen is enig deelnemer.
Bestuurlijk belang	Invullen
Financieel belang	De door de gemeente gedane storting van eigen vermogen in GEM Haren Noord CV bedroeg 49 duizend euro. Dit belang wordt beheerd door Stichting Commanditair Kapitaal Haren Noord
Vermogen	Het eigen vermogen bedroeg op 31 december 2017 49 duizend euro. Het vreemd vermogen op 31 december 2017 nul euro.
Financieel resultaat	Het begroot resultaat over 2019 bedraagt 0 euro.
Financiële risico's	Het maximaal risico is 49 duizend euro. Gezien de voorspoedige (financiële) ontwikkelingen van de woningbouw in Haren Noord is de kans op dit risico gering.

Stichting Sociaal Fonds Groningen

Rechtsvorm	Stichting
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	Het openbaar belang betreft de maatschappelijke belangenbehartiging van medewerkers van de gemeente Groningen, hun gezinnen en gepensioneerden.
Relatie met programma	14. Algemene Ondersteuning
Deelnemende partijen	Gemeente Groningen
Bestuurlijk belang	De wethouder P&O , een raadslid en 2 afgevaardigden namens de vakbond hebben zitting in het bestuur van de stichting.
Financieel belang	Financieel belang: de bijdrage in 2017 is 23 duizend euro.
Vermogen	Het geschat eigen vermogen op 1 januari 2019 is 240 duizend euro. Het geraamd vreemd vermogen op 1 januari 2019 is nihil. Het geschat eigen vermogen op 31 januari 2019 is 240 duizend euro. Het geraamd vreemd vermogen op 31 december 2019 is nihil.
Financieel resultaat	Er is geen resultaat begroot.
Financiële risico's	Geen

Overig

Vereniging van gemeenten aandeelhouders Essent Noord-Nederland (VEGANN)

Rechtsvorm	Vereniging
Vestigingsplaats	Ten Boer
Doelstelling en openbaar belang	De vereniging behartigt de belangen van de kleine Essent-aandeelhouders.
Deelnemende partijen	De kleine Essent aandeelhouders
Bestuurlijk belang	Een collegelid vertegenwoordigt de gemeente in de algemene ledenvergadering.
Financieel belang	Het financieel belang is minimaal gelet op omvang van het vermogen en

	de activiteiten van de Vereniging.
Vermogen	Het eigen vermogen op 31 december 2018 bedraagt 29 duizend euro.
Financieel resultaat	Financieel resultaat 2018 bedraagt 500,-- euro negatief
Financiële risico's	Geen
Beleidsrisico's in relatie tot de verbonden partij	Geen
Relevante beleidsinformatie	Het beheer van de middelen is eind 2018 door de Vereniging Groninger Gemeenten overgedragen aan de gemeente Hellendoorn.

Vereniging van Groninger Gemeenten	
Rechtsvorm	Vereniging
Vestigingsplaats	Ten Boer
Doelstelling en openbaar belang	De vereniging behartigt de belangen van 12 Groninger gemeenten. Concreet doet het VGG Bureau dit door te coördineren dat belangen bij elkaar komen, de kennis wordt gedeeld en de projecten worden begeleid. Daarvoor organiseert het VGG Bureau bijeenkomsten, zorgt voor agendering en vastlegging van de afspraken en het onderhouden van het bestuurlijk-ambtelijk netwerk in en buiten de provincie.
Deelnemende partijen	De Groninger gemeenten
Bestuurlijk belang	Een collegelid vertegenwoordigt de gemeente in de algemene ledenvergadering.
Financieel belang	Het financieel belang is minimaal gelet op omvang van het vermogen en de activiteiten van de Vereniging. De jaarlijkse bijdrage bedraagt voor het kalenderjaar 2019 179.000 euro.
Vermogen	Het eigen vermogen op 1 januari 2019 bedraagt 183 duizend euro, inclusief het resultaat over 2018.
Financieel resultaat	Financieel resultaat 2018 bedraagt 90 duizend euro.
Financiële risico's	Geen
Beleidsrisico's in relatie tot de verbonden partij	Geen
Relevante beleidsinformatie	Geen

Paragraaf 7 Grondbeleid

Het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) verplicht gemeenten om in de begroting en in de jaarrekening een paragraaf over het grondbeleid op te nemen. Hierin komt aan bod hoe de gemeente het grondbeleid inzet om de bestuurlijke doelen te bereiken. De toelichting stelt de volgende onderdelen verplicht:

- een visie op het grondbeleid in relatie tot de realisatie van de doelstellingen;
- met daarbij een aanduiding van de wijze waarop de gemeente het grondbeleid uitvoert;
- een actuele prognose van de te verwachten resultaten op de totale portefeuille grondexploitaties;
- een onderbouwing van de geraamde winstneming;
- de beleidsuitgangspunten omtrent de reserves voor grondzaken in relatie tot de risico's.

De gemeenten Ten Boer, Haren en Groningen zijn heringedeeld. Per 1 januari 2019 is het één gemeente met één financiële administratie. In de begroting 2019 worden de grondcomplexen van Haren en Ten Boer meegenomen. Het harmonisatie traject tussen de gemeenten (december 2018) is nog volop in beweging, formele besluitvorming heeft nog niet plaatsgevonden.

Jaarlijks op peildatum 1 januari worden alle grondcomplexen herijkt. In deze herijking wordt teruggekeken op het afgelopen jaar en vooruitgekeken naar de komende jaren.

De hieruit voortvloeiende herijking van het financieel resultaat van de grondposities zijn opgenomen in de jaarrekeningen 2017 van de gemeenten Haren, Groningen en Ten Boer. Onderstaande financiële gegevens zijn gebaseerd op basis van deze herzieningen 2017 (grondexploitaties per 01-01-2018).

Visie Grondbeleid

De gemeentelijke visie op grondbeleid is het bieden van instrumenten om de door de Raad vastgestelde doelen op het gebied van de programma's wonen, economie en werkgelegenheid, natuur, cultuur, zorg en onderwijs te ondersteunen.

De doelstelling van het grondbeleid is het zodanig sturing geven aan de inzet en het gebruik van grond dat daarmee gestelde doelen kunnen worden gerealiseerd. Grondbeleid is daarmee een middel en geen doel op zich.

De kaders voor het grondbeleid worden gevormd door:

- de nota grondbeleid 2017-2023;
- het grondprijzenbeleid 2014-2018;
- de verordening Grondbank 2019;
- wet en regelgeving vastgelegd in het Besluit begroting en verantwoording (BBV);
- de gemeentelijke doelstellingen op het gebied van ruimtelijke ordening en andere beleidsvelden met ruimtelijke implicaties die zijn vastgesteld in visies en plannen;
- de financiële verordening.

De Next City vormt de basis van de nieuwe omgevingsvisie van de gemeente Groningen. Het grondbeleid is ondersteunend aan de doelen van deze omgevingsvisie en kan situationeel worden ingezet.

Dit houdt in dat de rol van de gemeente afhankelijk is van opgave en situatie. Het grondbeleid kan actief, facilitair of door middel van een tussen vorm (samenwerking) worden gevoerd.

- Bij actief grondbeleid wordt de grond voor eigen rekening en risico aangekocht, bouw- en woonrijp gemaakt en in eigen beheer uitgegeven. Overschotten op het ene plan kunnen via besluitvorming door de raad herverdeeld worden naar niet rendabele ontwikkelingen. Maar ook kan voor actief grondbeleid gekozen worden op locaties die belangrijk zijn voor de gemeente, maar niet door de markt worden opgepakt.

- In de passieve/facilitaire rol heeft de marktpartij het volledige risico maar ook de winsten. Het verhalen van gemeentelijke kosten is hierbij een wettelijke plicht.
- Bij samenwerking is er sprake van locatieontwikkelingen met de markt, waarbij het risico, de winst en zeggenschap gedeeld worden op grond van wat overeen is gekomen.

Uitvoering van het grondbeleid

Er zijn twee taakvelden in het bijzonder van belang voor het grondbeleid: economie en werkgelegenheid én volkshuisvesting en stedelijke vernieuwing.

Economie en werkgelegenheid

De komende twintig jaar wordt een werkgelegenheids groei voorspeld (op basis van de WLO-scenario's laag en hoog) van 8.000 tot 22.000 banen. Met name in de zorg en het onderwijs wordt een sterke banengroei verwacht. Andere groeisectoren zijn de groothandel, financiële en zakelijke dienstverlening, overheid en de bouw. In de gemeente Groningen komt de werkgelegenheids groei terecht op kantoorlocaties, bedrijventerreinen en in gemengde woonwerkmilieus. Er wordt voorzien in een steeds groeiende vraag naar bedrijventerreinen: in totaal gaat het tot 2035 om een uitbreidingsvraag van 42-114 hectare (laag en hoog scenario). Deze vraag zit met name in lokale/regionale vraag uit het MKB en – op langere termijn – vanuit de hoogwaardige, kennisintensieve gebruikers.

De gemeente Groningen heeft circa 90 hectare bedrijventerrein beschikbaar om uit te geven in de vastgestelde grondexploitaties; Westpoort, Zernike, Eemspoort, Roodehaan en bedrijvenpark Nesciopark. Daarnaast heeft het project Meerstad 39 hectare bouwgrond voor bedrijventerrein in exploitatie.

In de kantorenmarkt daalt de leegstand. De leegstand in Groningen ligt ver onder het landelijke gemiddelde. Gezien de transformaties van de afgelopen jaren en de aantrekkende markt ontstaat schaarste in de binnenstad en het stationsgebied.

De gebiedsontwikkelingen Stationsgebied, Europapark, Corpus den Hoorn, Martini Trade Park, Kranenburg en Kempkensberg zijn belangrijke kantoorgebieden. Dit zijn veelal gemengde woonwerkmilieus.

Volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en stedelijke vernieuwing

Binnen het ruimtelijk domein vindt een verschuiving plaats van grote ontwikkeling in uitleggebieden naar meer binnenstedelijke ontwikkelingen. Ook zal de herontwikkeling van bestaand vastgoed meer prominent op de agenda staan. Bij deze ontwikkelingen ontstaat veelal een tekort op de grondexploitatie door onder meer de hogere inbrengwaarde. Daarnaast zijn er extra kosten verbonden door inpassing van de nieuwe ontwikkeling in bestaand stedelijk gebied. Denk hierbij aan kostbare investeringen in wegen, bruggen, tunnels, parken enzovoort. Dit maakt de financiële haalbaarheid van ruimtelijke ontwikkelingen een lastige en belangrijke opgave voor de komende jaren. De complexiteit van gebiedsontwikkeling is toegenomen, terwijl de verantwoordingsregels van de BBV zijn aangescherpt en de subsidiestromen vanuit het Rijk aanzienlijk zijn afgenomen.

Toch zal grondbeleid nodig zijn. De gemeente Groningen zal de komende jaren fors groeien. Om deze groei op te kunnen vangen heeft de gemeente Groningen een acute woningbouwopgave van 20.000 woningen tot 2030. Die groei is alleen te realiseren als vanuit de gemeentebegroting middelen worden beschikbaar gesteld om vooraf in de randvoorwaarden te kunnen investeren. Deels zijn hiervoor middelen in het SIF beschikbaar, maar de omvang hiervan is momenteel nog onvoldoende om alle ambities te verwezenlijken.

Voor de ontwikkeling van de gemeente Groningen zijn inmiddels forse investeringen gedaan in het verwerven en bouwrijp maken van gronden zowel binnenstedelijk als ook in de uitleggebieden.

De volgende vastgestelde grondexploitaties voor woningbouw (BIE-gronden) heeft de gemeente in uitvoering:

1. gebiedsontwikkeling binnenstad Groningen, Oosterhamrikzone, CiBoGA, Europapark, Reitdiepzone, De Velden;
2. gebiedsontwikkeling wonen uitleglocaties Groningen, Reitdiep fase III & IV;
3. speciale ontwikkelingen zoals Grote Markt;
4. Haren, ontwikkeling Stationsgebied;
5. Ten Boer, uitbreidingslocatie Dijkshorn.

In bovenstaande grondexploitaties heeft de gemeente tot 2030 bouwgrond voor circa 1.500 woningbouweenheden beschikbaar.

Daarnaast worden twee woninguitbreiding locaties ontwikkeld in een BV/CV constructie; Groningen Meerstad en Haren Noord. In deze uitbreidingslocaties is tot 2030 bouwgrond voor circa 2500 woningen beschikbaar.

Daarnaast zijn er gemeentelijke gronden in planvorming voor het ontwikkelen van woningbouw (gronden in de categorie Materiele Vaste Activa); Eemskanaalzone, Suikerfabriek-locatie, Stationsgebied Alo-locatie, De Held III, Ten Boer-Woldwijk.

Reserve grondzaken en risico grondbedrijf

Boekwaarden

De totale omvang van boekwaarden per 31 december 2018 van het grondbedrijf bedraagt 205.16 miljoen euro. Naast de boekwaarden zijn voor 174,00 miljoen euro aan voorzieningen getroffen. De netto boekwaarde bedraagt 205,16 miljoen euro (379,16 - 174,00 miljoen euro). De boekwaarde betreft geïnvesteerd vermogen dat terugverdiend moet worden.

Onderstaand de opbouw van de boekwaarde per 1 januari 2018 van de gemeente Groningen per categorie (exclusief Meerstad).

Boekwaarde grondbedrijf januari 2018 (Bedragen x 1.000 euro)	Boekwaarde		Netto
	1-1-2018	Verliesvoorziening	boekwaarde 31-12-2018
Bie-gronden			
<i>Subtotaal woningbouwlocaties</i>	49.264	-44.012	5.252
<i>Subtotaal bedrijvenlocatie</i>	65.628	-8.883	56.745
<i>Subtotaal kantoren/gemengd</i>	69.856	-62.095	7.761
<i>Haren</i>	4.415		4.415
<i>Ten Boer</i>	2.996	-3.831	-835
totaal BIE	192.159	-118.821	73.337
Voorraad Slotcalculaties	81		81
Voorraad Bouwrijpe Kavels	2.744		2.744
MVA nog te ontwikkelen gronden	140.749	-51.615	89.134
MVA niet in exploitatie te nemen eigendommen	102		102
MVA In erfpacht of anderszins uitgegeven eigendommen	28.531		28.531
MVA Verhuurde kavels	14.792	-3.565	11.227
Totaal grondbedrijf	379.158	-174.001	205.157

Hoewel het project Meerstad een eigen juridische identiteit BV/CV is, loopt de gemeente Groningen risico over de verstrekte leningen. De omvang van de leningen is vergelijkbaar met de boekwaarde van het project. Een eventueel toekomstig verlies heeft direct effect op de waardering en het rekeningresultaat van de gemeente Groningen. De boekwaarde van project Meerstad bedraagt 271,00 miljoen euro.

Grote complexe en financieel risicovolle projecten zijn Meerstad, Europapark, CiBoGa, Westpoort, Roodehaan, Grote Markt en Oosterhamrikzone.

Risico Suikerfabriek locatie

De Suikerfabriek locatie is in 2010 verworven. Door een wetswijziging vanaf 1 januari 2016 is de grondvoorraad ondergebracht onder de Materiele vaste activa-gronden en terreinen. Deze wetswijziging kan grote financiële gevolgen hebben voor gemeenten. Daarom is een overgangsregeling opgesteld:

De voormalige NIEGG-gronden kunnen zonder afwaardering omgezet worden tegen de boekwaarde 2016.

Deze overgangsregeling heeft een looptijd van 4 jaar. Indien een duurzame waardevermindering wordt vastgesteld zal dit uiterlijk 31 december 2019 tot een afwaardering van deze gronden moeten leiden.

De Suikerfabriek locatie valt binnen deze overgangsregeling. De omvang van de boekwaarde van de Suikerfabriek locatie per 1 januari 2018 bedraagt 40,32 miljoen euro. Herwaardering kan leiden tot een lagere waardering waarbij voor het verschil een voorziening dient te worden getroffen. Dit jaar zal een besluit hiervoor genomen worden om afwaardering te voorkomen of te minimaliseren.

Resultaten Bouwgrond in Exploitatie (BIE-gronden)

Voor de vastgestelde grondexploitaties (BIE-gronden) wordt jaarlijks de grondexploitatie herzien. Hierbij wordt per complex opnieuw bekeken wat de verwachte kosten en opbrengsten zijn om het project tot stand te laten komen. Hieruit vloeit een verwacht financieel resultaat. Een project is een meerjarig traject waarbij in- en externe omstandigheden het toekomstige resultaat beïnvloeden.

Toekomstige resultaten BIE-gronden EW, gebaseerd op herziene grondexploitaties per 31-12-2018.

Omschrijving bedragen x 1.000 euro	EW nadelig	EW voordelig
Totaal Oosterhamrikzone	21.556	
Totaal Europapark	50.364	
Totaal Grote Markt	26.513	
Ciboga	33.522	
Reitdiep fase 3/4		635
Eemspoort		1
Eemspoort Zuid / Roodehaan (Milieuboulevard II)	1.020	
Zernike		2.367
Westpoort (Hoogkerk-West)	11.812	
Reitdiepzone WRW		253
De Velden (Oosterparkstadion)		285
Uitvaartcentrum/Crematorium AB		1.471
Haren Nesciopark		7
Haren Stationsgebied		1572
Ten Boer Dijkshorn	3.831	

Volgens het voorzichtigheidsbeginsel dienen voorziene verliezen direct genomen te worden zodra zij bekend zijn. Gedurende de afgelopen 20 jaren heeft de raad ter dekking van verwachte tekorten op gebiedsontwikkelingen middelen beschikbaar gesteld, hiervoor zijn voorzieningen getroffen ter hoogte van het verlies op Contante Waarde (per 31-12-2018 in totaal 118,82 miljoen euro). Over de voorzieningen wordt jaarlijks rente bijgeschreven.

Winsten

Met ingang van 2017 geldt, op basis van de BBV, de percentage of completion methode (POC-methode) voor de (voortijdige) winstnemingen. In de POC-methode worden de winsten genomen naar rato van gerealiseerde opbrengsten en kosten. Dit is een minder voorzichtige methode van winstneming dan voorheen werd gehanteerd. Ook de commissie BBV onderkent dat het kan voorkomen dat de reeds genomen en verantwoorde tussentijdse winstneming in voorgaande jaren te hoog is geweest omdat (verwachte) kosten en/of opbrengsten nadelig zijn bijgesteld en of project specifieke risico's zijn toegenomen. Het bedrag dat te veel aan tussentijdse winst is genomen zal indien nodig zelfs (gedeeltelijk) 'teruggedraaid' moeten worden door een 'verliesneming'.

Aan (voortijdige) winstnemingen is 8,98 miljoen euro genomen vanuit de grondexploitaties; Eemspoort 4,96 miljoen euro, Zernike 1,69 miljoen euro en Europapark Station 1,88 miljoen euro en Reitdiep fase 3 en 4 van 0,56 miljoen euro. Voor de Velden is voor in totaal 893 duizend euro afgeroomd. In de afrondende fase blijkt dat er iets meer kosten moeten worden gemaakt. Dit leidt ertoe dat 96 duizend euro van de eerdere genomen winst 'teruggedraaid' moet worden.

Risico's van het grondbedrijf in relatie tot de reserve grondzaken en risicobeheersing

Het doel van de bestemmingsreserve Grondzaken is het vormen van een toereikende buffer voor het opvangen van schommelingen in de resultaten op de grondexploitaties en in het strategisch bezit. Winsten en verliezen worden ten gunste of ten laste van de reserve Grondzaken gebracht. De stand van de reserve Grondzaken en Grondbank per 31-12-2018 bedraagt 32,59 miljoen euro.

Begroting 2019

Voorgesteld wordt het rekening resultaat 2018 vanuit de grondcomplexen van 8,15 miljoen euro aan de reserve grondzaken toe te voegen. De reserve Grondzaken en Grondbank vormt een onderdeel van het totale weerstandsvermogen van de gemeente Groningen.

Weerstandsvermogen

In het exploiteren van (bouw)grond gaan niet alleen grote bedragen om, maar er zijn ook risico's aan Verbonden. Er moet rekening gehouden worden met een reëel bedrijfsrisico, zeker gelet op de lange looptijden, de soms relatief hoge boekwaarden, geprognosticeerde omzetten en de hoge nog te maken kosten en opbrengsten. Risico's zijn om deze reden min of meer inherent aan projecten en grondexploitaties.

Het is daarom van belang dat er beschikt wordt over een buffer van voldoende omvang om onverwachte tegenvallers te kunnen opvangen. Deze buffer wordt het beschikbare gemeentelijke weerstandsvermogen genoemd en wordt gevormd door een optelsom van alle elementen die ingezet kunnen worden om niet begrote kosten te dekken zoals; de Algemene Egalisatiereserve, Reserves zoals de reserve Grondzaken en Grondbank, Stille reserves etc. In de paragraaf 3 weerstandsvermogen risicobeheersing van deze jaarrekening wordt uitgebreid ingegaan op deze materie.

Benodigd weerstandsvermogen

De risico's zijn geïnventariseerd en de omvang van het risico (bedrag in euro's) is geschat. De weging van het risico met de kans van optreden leidt vervolgens tot het geschatte risicobedrag, wat integraal wordt opgenomen in het benodigde weerstandsvermogen. De berekening is gebaseerd op verwachtingen en aannames met betrekking tot toekomstige ontwikkelingen.

Op voorhand is niet aan te geven welk risico zich uiteindelijk zal voordoen en zal leiden tot een tekort in de grondexploitatie.

De omvang van de risico's van grondzaken op 31 december 2018, inclusief Meerstad bedraagt 80,93 miljoen euro. Dit is een aanzienlijke daling ten opzichte van de berekende omvang in de jaarrekening van vorig jaar. Dit

wordt veroorzaakt doordat er rekening wordt gehouden met het geprognosticeerde voordeel in de grondexploitatie Meerstad. Met het voordeel heeft de grondexploitatie Meerstad een buffer om de nadelige effecten van nadelige scenario's op te vangen. Dit verlaagt het risico van de grondexploitatie.

De helft van de benodigd weerstandsvermogen wordt bepaald door de grondexploitatie Meerstad. Het aandeel van de nog te ontwikkelen MVA is 9%, en van de BIE gronden 38%.

De omvang van het benodigde weerstandsvermogen voor de grondcomplexen wordt meegenomen bij de bepaling van het totaal gemeente brede benodigde weerstandsvermogen. (Zie voor uitgebreide toelichting paragraaf "Weerstandsvermogen en risicobeheersing").

Bedragen x 1.000 euro	2019	2020	2021	2022
Jaarrekening 2018	80.994	81.045	80.230	79.150

Hierboven wordt het verwachte verloop van het benodigde weerstandsvermogen voor de grondcomplexen van de gemeente Groningen weergegeven. Deze zijn inclusief het benodigd weerstandsvermogen van de samengevoegde gemeenten Ten Boer en Haren. Hiervoor is in totaal 1,65 miljoen euro aan risico meegenomen.

Paragraaf 8 Lokale heffingen

Inleiding

Deze paragraaf gaat over de lokale belastingen en heffingen. Aan de orde komen het beleid ten aanzien van de lokale heffingen, de geraamde inkomsten, de kostendekkendheid van de tarieven, het kwijtscheldingsbeleid dat we hanteren en de lastendruk voor de burger.

Op dit moment gelden er in Groningen nog drie verschillende belastingregimes naast elkaar. De gemeenteraden van de voormalige gemeenten Groningen, Haren en Ten Boer hebben in het najaar van 2018 ieder voor zich belastingverordeningen en -tarieven vastgesteld. Daarmee hebben zij toepassing gegeven aan de wettelijke overgangperiode van maximaal twee jaar voor de harmonisatie van de belastingen. De periode tussen het officiële besluit tot herindeling en de herindelingsdatum was te kort om al voor de herindelingsdatum tot eensluidende belastingverordeningen te komen. In de komende twee jaar moeten de verordeningen en tarieven geharmoniseerd worden zodat er in de nieuwe gemeente één belastingregime gaat gelden.

Omdat in 2019 de belastingverordeningen van de voormalige gemeenten Groningen, Haren en Ten Boer nog van toepassing zijn, wordt hierna per gemeente ingegaan op de beleidsuitgangspunten die in deze gemeenten ten grondslag liggen aan de belastingverordeningen.

Hieronder is een overzicht opgenomen van de belastingen die nu geheven worden en die per 1 januari 2020 of 1 januari 2021 geharmoniseerd moeten worden. Wanneer er geen "x" staat in onderstaande tabel betekent dit dat de betreffende gemeente deze belasting of heffing in 2019 niet int. De specificatie van de diverse belastingen en heffingen per individuele voormalige gemeente worden in de volgende sub-paragrafen weergegeven.

	Groningen	Haren	Ten Boer
Algemene belastingen			
Onroerende-zaakbelasting	X	X	X
Roerende-zaakbelasting	X		
Forensenbelasting		X	
Hondenbelasting	X		
Logiesbelasting	X	X	
Bestemmingsheffingen			
Afvalstoffenheffing	X	X	X
Rioolheffing	X	X	X
Precariobelasting	X		
Parkeerbelasting	X	X	
Brug- en havengeld (liggeld)	X		
Marktgeld	X	X	X
Begrafenisrechten (lijkbezorgingsrechten)	X	X	X
Bouwleges	X	X	X
Diverse overige leges burgerzaken (zoals paspoorten, rijbewijzen en huwelijken)	X	X	X

In onderstaande tabel worden de totaalopbrengsten van de diverse belastingen en heffingen van de voormalige gemeenten Groningen, Haren en Ten Boer gezamenlijk weergegeven.

Opbrengstenrechten, belastingen en heffingen van de voormalige gemeenten Groningen, Haren en Ten Boer gezamenlijk (bedragen x 1.000 euro)		begroting 2019
Algemene belastingen		niet van toepassing
Onroerende-zaakbelasting		79.053
Roerende-zaakbelasting		78
Forensenbelasting		42
Hondenbelasting		999
Logiesbelasting		1.634
Bestemmingsheffingen		niet van toepassing
Afvalstoffenheffing		28.962
Rioolheffing		19.528
Precariobelasting		706
Parkeerbelasting		11.414
Brug- en havengeld (liggeld)		152
Marktgeden		854
Begravenisrechten (lijkbezorgingsrechten)		1.677
Omgevingsvergunningen (zoals bouwleges)		9.234
Diverse overige leges burgerzaken (zoals paspoorten, rijbewijzen en huwelijken)		2.568

Gezamenlijke uitgangspunten tariefberekeningen 2019

Hoewel er in 2019 nog geen sprake is van geharmoniseerde tarieven is er door de voormalige gemeenten Groningen, Haren en Ten Boer wel een aantal gezamenlijke parameters en uitgangspunten gehanteerd voor de tariefberekeningen van 2019. Het tariefstijgingspercentage voor 2019 is bepaald op 2,5%. Er is een renteomslagpercentage van 2% gehanteerd en een nominale compensatie van 2,78%. Ten aanzien van het afschrijvingsbeleid is bij riolen uitgegaan van een afschrijvingstermijn van 55 jaar. Hiernaast wordt er voor het eerst afgeschreven in het jaar na gereed melding van de investering en wordt er restwaarde gehanteerd op fundering en casco.

Onroerendezaakbelasting

De overgangperiode van maximaal twee jaar voor het harmoniseren van de belastingverordeningen geldt niet voor de onroerendezaakbelasting (OZB). Bij deze belasting laat de wetgever gemeenten geen keuze over het moment van harmonisatie. De gemeenteraad moet vóór 1 april 2019 een Verordening onroerendezaakbelasting hebben vastgesteld. De daarin opgenomen OZB-tarieven krijgen dan wettelijk terugwerkende kracht tot 1 januari 2019.

Opbrengsten belastingen (bedragen x 1.000 euro)	rekening 2017	begroting 2018	begroting 2019	Toename van
				2018 naar 2019
Onroerende zaakbelasting	70.427	72.619	79.053	6.434

*) de geraamde bedragen van de rekening 2017 en begroting 2018 zijn opgebouwd uit een opsomming van de bedragen van de voormalige gemeenten Haren, Groningen en Ten Boer. Het begrote bedrag voor 2019 is van de nieuwe gemeente Groningen.

De OZB belastingopbrengst ramen we voor 2019, 6,434 miljoen hoger dan voor de drie afzonderlijke gemeenten in 2018. Dit komt voort uit toepassing een verhoging van de OZB-inkomsten woningen met 10%, een indexering van 2,5% en voor 600 duizend euro uit extra opbrengsten nieuwbouw.

Groningen

Dit onderdeel in de paragraaf gaat over de lokale belastingen en heffingen van de voormalige gemeente Groningen. Aan de orde komen het beleid ten aanzien van de lokale heffingen, de geraamde inkomsten, de kostendekkendheid van de tarieven, het kwijtscheldingsbeleid dat we hanteren en de lastendruk voor de burger in vergelijking met die in andere grotere gemeenten.

Beleid lokale heffingen

Lokale heffingen betreffen zowel publiek- als de privaatrechtelijke heffingen. De publiekrechtelijke heffingen worden onderscheiden naar belastingen en rechten:

- Belastingen: de opbrengsten van belastingen komen toe aan de algemene middelen en kunnen vrij worden besteed. Dit zijn onder meer de onroerendezaakbelasting (OZB), de logiesbelasting en de hondenbelasting. Het criterium kostendekkendheid is hier niet aan de orde;
- Rechten: een recht is een vergoeding voor een concrete prestatie door de gemeente geleverd. De opbrengst van de rechten is niet vrij besteedbaar: de opbrengsten moeten aangewend worden voor de gerelateerde prestaties. Voorbeelden zijn de afvalstoffenheffing, rioolheffing en de leges burgerzaken. Hier geldt een wettelijke norm van maximaal 100% kostendekkendheid.

De privaatrechtelijke heffingen hebben betrekking op tarieven voor economische activiteiten die verricht worden in het algemeen belang.

In de jaarlijkse Tarievennota wordt een toelichting gegeven op de ontwikkeling van de gemiddelde jaarlijkse woonlasten. De woonlasten is een optelling van de OZB, rioolheffing en afvalstoffenheffing voor een gemiddeld (meerpersoons)huishouden.

Op grond van de Financiële verordening gemeente Groningen 2018 moet om de vier jaar een tarievenonderzoek plaatsvinden en wordt de kostendekkendheid van de publiek- en privaatrechtelijke tarieven doorgelicht en aan de gemeenteraad gerapporteerd. Daarbij wordt de gewenste mate van kostendekkendheid opnieuw bepaald. Het laatste tarievenonderzoek heeft plaatsgevonden in 2014. In verband met de herindeling staat het volgende tarievenonderzoek gepland voor 2020.

Beleid publiekrechtelijke heffingen

Hieronder geven we een beknopte uiteenzetting van het gemeentelijke beleid met betrekking tot de publiekrechtelijke tarieven.

Kwijtscheldingsbeleid

Met het hanteren van een kwijtscheldingsregeling geeft de gemeente een deel van zijn burgers de mogelijkheid om voor een lager tarief in aanmerking te komen. De ruimte om een eigen gemeentelijk kwijtscheldingsbeleid te voeren is beperkt. De criteria waaraan kwijtscheldingsverzoeken getoetst worden, zijn op rijksniveau vastgesteld. We mogen wel zelf bepalen voor welke belastingen en heffingen we kwijtschelding verlenen en welk deel van de belastingaanslag of heffing we kwijtschelden. We verlenen kwijtschelding voor:

- Hondenbelasting, alleen voor de eerste hond en tot 60%;
- Afvalstoffenheffing. Mensen die vijf jaar of langer op het sociale minimum zitten, krijgen volledige kwijtschelding van de afvalstoffenheffing. De andere kwijtscheldingsgerechtigden krijgen 57% van het aanslagbedrag kwijtgescholden;
- Leges gehandicaptenparkeerplaats en -kaart en huwelijksleges (volledig).

Onroerendezaakbelasting

De onroerendezaakbelasting is de belangrijkste gemeentelijke belasting, niet alleen qua omvang, maar ook omdat de opbrengst tot de algemene middelen behoort en dus naar eigen inzicht besteed kan worden. De belangrijkste functie is het genereren van inkomsten. De hoogte van een aanslag is afhankelijk van de waarde

van een pand en van de door de raad vastgestelde tarieven. Er wordt onderscheid gemaakt tussen de heffing voor eigenaren van woningen, eigenaren van niet-woningen en gebruikers van niet-woningen. De waarde van de woningen en bedrijven wordt ieder jaar opnieuw bepaald.

Afvalstoffenheffing

De afvalstoffenheffing is een bestemmingsheffing, omdat de opbrengst niet naar de algemene middelen vloeit, maar dient ter dekking van de kosten van afvalinzameling en -verwerking. Het uitgangspunt is dat deze kosten inclusief de kosten van kwijscheldingen volledig gedekt worden uit de opbrengst van de afvalstoffenheffing. In het Groningse deel van de nieuwe gemeente is het aantal bewoners van een woning bepalend voor de hoogte van het tarief. Er wordt gedifferentieerd naar vier categorieën, namelijk eenpersoonshuishoudens, tweepersoonshuishoudens, huishoudens van drie tot en met zeven personen en huishoudens van acht personen of meer. Hiermee wordt invulling gegeven aan het principe 'de vervuiler betaalt'. In het Harense deel van de nieuwe gemeente wordt de afvalstoffenheffing geheven op basis van de aangeboden hoeveelheid afval (diftar) en in de oude gemeente Ten Boer is het type afvalcontainer dat wordt gebruikt bepalend voor de hoogte van het tarief.

Rioolheffing

De kosten voor het beheren en in stand houden van het rioolstelsel worden door een heffing verhaald. Gemeenten hebben naast de zorgplicht voor stedelijk afvalwater en hemelwater ook de zorgplicht voor grondwater. De opbrengst van de rioolheffing, met als uitgangspunt 100% kostendekkendheid, is geormerkt. De belangrijkste functie is dus het genereren van inkomsten om de voorziening mogelijk te maken. De rioolheffing kan zowel van de eigenaar (aansluitrecht) als van de gebruiker (afvoerrecht) worden geheven. In de voormalige gemeenten Groningen, Haren en Ten Boer wordt het aansluitrecht geheven waarbij Haren een apart lager tarief kent voor percelen met uitsluitend afvoer van regenwater. Bovendien wordt in het Harense deel van de nieuwe gemeente een afvoerrecht geheven naar het aantal kubieke meters water dat vanuit een perceel wordt afgevoerd, voor zover dit uitgaat boven de 1000 kubieke meters water.

Bouwleges

Bouwleges worden geheven om de kosten van het proces van bouwvergunningverlening te dekken. De belangrijkste functie is dus het genereren van inkomsten om de voorziening mogelijk te maken. Het tarief wordt bepaald door de hoogte van de bouwkosten (aanneemsom exclusief BTW). Ook voor de bouwleges is ons beleid een kostendekkendheid van 100%. Een complicatie daarbij is dat door een wisselende omvang van de bouwprojecten de opbrengst van jaar tot jaar sterk kan fluctueren.

Parkeergelden publiekrechtelijk deel

Het publiekrechtelijk deel wordt ook wel parkeerbelasting genoemd en daaronder vallen de tarieven voor het parkeren bij parkeermeters en parkeerautomaten, de boetes voor het rood staan bij parkeermeters en parkeerautomaten, de kosten van het (gratis) fiets parkeren en de tarieven voor parkeervergunningen. Voor de publiekrechtelijke parkeergelden (parkeerbelasting) is de doelstelling van regulering expliciet in de wet vastgelegd. In de tariefstelling mag onderscheid gemaakt worden naar parkeerduur (kort/lang), het moment waarop wordt geparkeerd (dag/avond/weekend), het gebied waar wordt geparkeerd en het type vergunning. In Groningen maken we gebruik van de toegestane differentiatiemogelijkheden. We sturen zowel met tarieven, de duur van parkeren als met de beschikbaarheid van parkeerplaatsen.

Baten en kruissubsidiëring publiekrechtelijke leges

Voor elk van de verordeningen waarbij sprake is van kostenverhaal moet inzichtelijk gemaakt worden dat de totale geraamde baten van de verordening niet uitgaan boven de totale lasten van de verordening. Deze opbrengstnorm ziet op de verordening in haar totaliteit maar anders dan in bijvoorbeeld de Verordening rioolheffing of de Verordening afvalstoffenheffing worden in de Legesverordening heel veel verschillende diensten van een tarief voorzien. Voorbeelden zijn paspoorten, rijbewijzen, huwelijksvoltrekkingen,

omgevingsvergunningen, evenementenvergunningen en drank- en horecavergunningen. De diensten waarvoor leges worden geheven zijn in de Legesverordening op samenhang geclusterd. Dit heeft geleid tot een onderverdeling in drie clusters van samenhangende diensten:

- Titel 1 Algemene dienstverlening;
- Titel 2 Dienstverlening vallend onder fysieke leefomgeving/omgevingsvergunning/Wabo;
- Titel 3 Dienstverlening vallend onder de Europese Dienstenrichtlijn.

Onder titel 1 vallen met name de legestarieven voor diensten van Burgerzaken (paspoorten, rijbewijzen en huwelijksvoltrekkingen).

Onder titel 2 vallen de legestarieven voor diensten die verleend worden onder de noemer 'omgevingsvergunning' (voorheen bouwvergunning).

Onder titel 3 vallen de legestarieven voor diensten die uitsluitend verleend worden aan ondernemers zoals de drank- en horecavergunning, de evenementenvergunning en de vergunning voor seksbedrijven.

Binnen titel 1 is kruissubsidiëring toegestaan. Zo mag bijvoorbeeld het tarief voor huwelijksvoltrekkingen meer dan kostendekkend worden vastgesteld ter compensatie van een niet kostendekkend tarief voor paspoorten. Ook binnen titel 2 is kruissubsidiëring toegestaan. Bij de invoering van de omgevingsvergunning in 2010 was het weliswaar de wens van de wetgever dat alleen binnen de omgevingsvergunning kruissubsidiëring zou worden toegepast en niet met dienstverlening daarbuiten. Maar inmiddels heeft de rechter geoordeeld dat kruissubsidiëring tussen titel 1 en titel 2 niet verboden is. Niet kostendekkende tarieven voor de diensten die vallen onder titel 1 mogen dus gecompenseerd worden door meer dan kostendekkende tarieven voor de omgevingsvergunning.

Op grond van de Europese Dienstenrichtlijn is binnen titel 3 kruissubsidiëring niet toegestaan. Voor elk van de tarieven van titel 3 geldt de norm van maximaal 100% kostendekking. Indien er een wettelijk maximumtarief geldt of indien een product (deels) kosteloos verstrekt moet worden, is dit in de paragraaf lokale heffingen aangegeven. Ook indien de raad niet uitgaat van het uitgangspunt "volledige kostendekking" is dit aangegeven (criterium kostendekking: beperkt).

Beleid privaatrechtelijke heffingen

Hieronder geven we een beknopte uiteenzetting van het gemeentelijke beleid met betrekking tot de privaatrechtelijke tarieven.

Privaatrechtelijke tarieven

In Groningen maken we onderscheid tussen algemene tarieven die vooraf zijn bepaald en voor iedere afnemer gelden en commerciële tarieven. Bij de laatste opereert de gemeente als marktpartij in een concurrerende omgeving. Medio 2014 is de Wet Markt en Overheid in werking getreden. Op grond van deze wet moeten we voor onze producten en diensten de integrale kostprijs in rekening brengen. Daarnaast heeft de gemeente voor een aantal producten zelf een beleid voor kostendekking.

Parkeergelden privaatrechtelijk

Onder het privaatrechtelijk deel vallen de tarieven voor parkeergarages en buurtstallingen. Het uitgangspunt is dat het in totaal (samen met het publiekrechtelijk deel) kostendekkend is.

Berekening lokale heffingen

Voor het berekenen van de kostendekking en hoogte van de lokale heffingen maken wij gebruik van een kostenverdeelstaat. In deze kostenverdeelstaat rekenen wij directe lasten en baten, indirecte lasten en baten en de algemene interne dienstverleningskosten toe aan de verschillende lokale heffingen.

Toerekening directe lasten

De centrale activiteiten van een heffing staan op een taakveld. Riolering en Afval zijn voorbeelden van taakvelden waarvan de kosten toe te rekenen zijn aan respectievelijk de rioolheffing en de afvalstoffenheffing. De taakvelden vormen de kern van de directe lasten van de kostenonderbouwing. Daarnaast moet de vraag beantwoord worden of er op andere taakvelden lasten staan die te maken hebben met de uitvoering van de taak waarvoor de heffing in rekening gebracht wordt. Is dat het geval dan moet worden bepaald in welke mate die lasten toerekenbaar zijn.

Toerekening indirecte lasten

Alle kosten voor overhead staan apart begroot op taakveld 0.4. Een deel van de overhead mag als opslag op de directe lasten meegenomen worden in de tarieven. De overhead wordt niet door belast aan de taakvelden waar de directe lasten op staan. Dit betekent dat het niet mogelijk is om uit de taakvelden alle aan de tarieven toe te rekenen kosten af te leiden. De overhead moet buiten de begroting om aan de tarieven worden toegerekend. In de Financiële verordening gemeente Groningen 2018 is de methodiek voor de toerekening van overhead opgenomen.

Enkel voor de publiekrechtelijke leges geldt dat indirecte lasten die geen enkel verband hebben met een dienst waarvoor een tarief in rekening wordt gebracht, niet verhaalbaar zijn. Het gaat bijvoorbeeld om de kosten van:

- beleidsvoorbereiding;
- inspraak-, bezwaar- en beroepsprocedures;
- handhaving, toezicht en controle (behoudens de eerste controle).

Toerekening algemene interne dienstverleningskosten

Binnen de kaders van wet- en regelgeving rekenen we de toerekenbare overhead (zoals kosten van het shared service center) aan de lokale heffingen toe. Dit noemen we algemene interne dienstverleningskosten (AID). De verdeling vindt plaats op basis van de formatie per heffing.

De AID is ten opzichte van de 2018 met 2,3 miljoen euro gedaald waardoor in 2019 het totale bedrag aan algemene interne dienstverleningskosten uitkomt op 66,7 miljoen euro. Op de AID producten is de loon- en prijsindex toegepast. Dit resulteert in een kostenverhogend effect op de AID.

Bezuinigingen en efficiëntie zorgen voor een daling van de algemene interne dienstverleningskosten.

Opbrengstontwikkeling lokale heffingen

In de begroting geven we jaarlijks een overzicht van de opbrengsten van de lokale heffingen, te weten de belangrijkste belastingen, rechten en heffingen (leges). Het tarief van iedere lokale heffing is op 31 oktober 2018 in een apart raadsvoorstel vastgesteld.

Onderstaande tabel geeft een samenvatting van de gerealiseerde opbrengsten voor de belastingen.

Opbrengsten belastingen voormalige gemeente Groningen*				Toename van
(bedragen x 1.000 euro)	Rekening 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	2018 naar 2019
Roerende zaakbelasting (RZB)	101	76	78	2
Hondenbelasting	954	897	999	102
Logiesbelasting	1.625	1.317	1.517	200
Precariobelasting	825	653	706	53
Parkeerbelasting	9.512	9.761	10.896	1.135

*) De Onroerende Zaakbelasting (OZB) staat niet per gemeente verantwoord, maar als totaal voor de nieuwe gemeente Groningen. Zie hiervoor [de inleiding van paragraaf 8](#).

Onderstaande tabel geeft een samenvatting van de gerealiseerde opbrengsten voor de rechten en heffingen.

Opbrengstenrechten en heffingen voormalige gemeente Groningen				Toename van
(bedragen x 1.000 euro)	Rekening 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	2018 naar 2019
Afvalstoffenheffing	28.935	29.419	26.430	-2.989
Marktgeden	737	816	833	17
Rioolheffing	16.468	16.213	16.629	416
Begrafnisrechten	1.212	1.378	1.388	10
Leges Burgerzaken	3.828	3.314	2.227	-1.087
Leges Bouwactiviteiten	8.346	6.847	8.402	1.555
Leges Huisvestingswet	42	48	56	8
Instemmingsbesluit Telecommunicatie- verordening en Graafverordening	234	237	249	12
Leges Drank & Horeca	145	102	86	-16
Leges Prostitutie	20	7	26	19
Havengelden	138	146	152	6
Parkeergelden (privaatrechtelijk)	7.723	7.688	8.319	631

Belastingen

Hieronder geven wij een toelichting op de ontwikkeling van de diverse belastingen van de voormalige gemeente Groningen.

Onroerende zaakbelasting

De belasting Onroerende Zaakbelasting (OZB) staat niet per gemeente verantwoord, maar als totaal voor de nieuwe gemeente Groningen. Zie hiervoor [de inleiding van paragraaf 8](#).

Roerende Zaakbelasting

De opbrengst roerende zaakbelasting stijgt met 2 duizend euro als gevolg van het jaarlijks indexeren (2,5%) van het tarief.

Hondenbelasting

De opbrengst hondenbelasting ramen we voor 2019 102 duizend euro hoger dan in 2018. Dit vloeit voor een bedrag van 22 duizend euro voort uit toepassing van de indexering en voor 80 duizend euro uit een technische aanpassing (kwijtschelding wordt niet meer verantwoord als een correctie op de baten maar als last meegenomen in de begroting).

Logiesbelasting

Door een stijging van het aantal overnachtingen neemt de opbrengst van logiesbelasting ten opzichte van 2018 met 200 duizend euro toe.

Precariobelasting

De precariobelasting is een belasting voor het gebruik van gemeentegrond en is een algemeen dekkingsmiddel. In Groningen hebben we echter een relatie gelegd tussen de opbrengst van de precariobelasting en de kosten. Inzet is dat de kosten van handhaving in de openbare ruimte volledig gedekt worden uit de opbrengst precariobelasting. Op begrotingsbasis nemen de baten precariobelasting ten opzichte van de actuele begroting 2018 toe met 53 duizend euro in verband met de toenemende drukte, dat leidt eveneens tot meer inzet. Ter dekking van de kostenstijgingen zijn de tarieven met 2,5% verhoogd. De kostendekkendheid op begrotingsbasis na tariefsverlaging bedraagt 100%. De lasten en baten in 2019 worden dan 706 duizend euro.

Parkeergelden

De parkeergelden bestaan uit een publiekrechtelijk en een privaatrechtelijk deel. Het publiekrechtelijk deel wordt ook wel parkeerbelasting genoemd en daaronder vallen de tarieven voor het parkeren bij parkeermeters en parkeerautomaten, de boetes voor het rood staan bij parkeermeters en parkeerautomaten, de kosten van het (gratis) fiets parkeren en de tarieven voor parkeervergunningen. Onder het privaatrechtelijk deel vallen de tarieven voor parkeergarages, buurtstallingen en P&R terreinen. Het uitgangspunt is dat het in totaal kostendekkend is.

De opbrengst van de publiekrechtelijke parkeergelden (parkeerbelasting) stijgt met 1,1 miljoen euro ten opzichte van de actuele begroting 2018. We verwachten meer opbrengsten uit fiscalisering (0,3 miljoen euro) en meer opbrengsten uit parkeertickets en belparkeren (0,8 miljoen euro).

Voor de tarieven van parkeergarages, buurtstallingen en P&R terreinen wordt de opbrengst voor 2019 geraamd op 8,319 miljoen euro. Ten opzichte van de actuele begroting 2018 is dat een toename van 631 duizend euro. Deze toename wordt verklaard doordat de forum-garage in 2019 is begroot op 0,4 miljoen euro en doordat de opbrengsten voor de centrumgarage zijn begroot op 350 duizend euro. De opbrengsten van de centrumgarage worden echter gestort in een beklemde reserve. De kostendekkendheid van het privaatrechtelijk deel bedraagt in 2019, 98% (2018: 93%).

Leges en heffingen

Hieronder geven wij een toelichting op de ontwikkeling van de diverse belastingen van de voormalige gemeente Groningen.

Leges Burgerzaken

Onder leges burgerzaken verstaan wij de tarieven voor reisdocumenten, verklaring omtrent gedrag, inlichtingen en afschriften burgerlijke stand, rijbewijzen, huwelijken en afschriften basisregistratie personen (BRP). Voor de tarieven voor afschriften BRP en huwelijken is het uitgangspunt dat de producten in totaliteit kostendekkend zijn (raadsbesluit november 2006). Voor de andere producten geldt dat de rijksoverheid de hoogte van de tarieven vaststelt. De kostendekkendheid van de producten burgerzaken loopt uiteen. Maar de totale kostendekkendheid van deze producten komt uit op 71% (2018: 79%). Het verschil wordt vooral veroorzaakt door het product reisdocumenten. De inkomsten zijn 973 duizend euro lager dan in 2018. Oorzaak is de verlenging van de geldigheidsduur van reisdocumenten van 5 naar 10 jaar. Hierdoor daalt de kostendekkendheid van de reisdocumenten van 80% in 2018 naar 64% in 2019.

Daarnaast daalt de kostendekkendheid van de huwelijksleges van 109 % in 2018 naar 86% in 2019. Oorzaak is dat burgers steeds vaker kiezen voor het goedkope baliehuwelijk. Bovendien daalt de opbrengst van de huwelijksleges met 10 duizend euro omdat er vanaf 1 juli 2019 een korting van 25% wordt toegepast op deze leges. De aanleiding daarvoor was de geplande verbouwing van het stadhuis waardoor er geen gebruik gemaakt zou kunnen worden van de trouwzaal. De verbouwing van het stadhuis wordt weliswaar uitgesteld naar 2020 maar het is niet mogelijk de kortingsregeling terug te draaien. De kortingsregeling is opgenomen in de Legesverordening die eind vorig jaar door de raad van de oude gemeente Groningen is vastgesteld. De raad van de nieuwe gemeente mag met ingang van 2020 wel een nieuwe Legesverordening vaststellen maar de bestaande verordening niet wijzigen.

Rioolheffing

Bij de rioolheffing is het uitgangspunt volledige kostendekking. Van belang voor het bepalen van het tarief in 2019 is naast de kostenontwikkeling de voorziening riolering vervangingsinvesteringen. Een doorkijk naar de toekomst (50 jaar) laat zien dat door de benodigde vervangingsinvesteringen de rioolheffing op termijn wellicht verdrievoudigd moet worden. Voor de duidelijkheid: er wordt dan niets extra's gedaan ten opzichte van het

huidige rioolstelsel. Dit toekomstbeeld heeft ertoe geleid dat drie jaar geleden de voorziening riolering vervangingsinvesteringen is ingesteld. Bij een gelijkblijvend tarief wordt 1,78 miljoen euro aan de voorziening toegevoegd.

Zowel de verwachte baten als de verwachte lasten nemen met 3% toe ten opzichte van 2018. De directe baten nemen toe als gevolg van een toename van het aantal aansluitingen gebaseerd op lopende en geplande bouwprojecten in 2018 en 2019. De lasten nemen met name toe bij programma/projecten riolering (400 duizend euro).

Afvalstoffenheffing

Bij de afvalstoffenheffing is het uitgangspunt volledige kostendeckking. Bij het bepalen van de tarieven speelt de voorziening afvalstoffenheffing een rol. De voorziening afvalstoffenheffing is opgebouwd uit de voordelige resultaten op het taakveld huishoudelijk afval in achterliggende jaren. De opdracht van de raad uit 2012 is om de stand van de voorziening (huidige stand 3,8 miljoen euro) omlaag te brengen. In de begroting 2018 gaan we uit van een onttrekking aan de voorziening van 0,7 miljoen euro. Per saldo zal de onttrekking aan de voorziening in 2018 uitkomen op 0,45 miljoen euro. Dit is het gevolg van een gedurende het begrotingsjaar doorgevoerde systeemwijziging met betrekking tot afschrijvingen. Het gewenste niveau van de voorziening is 1,7 miljoen euro. Als de voorziening die stand bereikt heeft, zal er geen jaarlijkse onttrekking meer begroot worden. In 2022 zal een nieuw afvalverwerkingscontact naar verwachting tot lagere verwerkingskosten leiden waardoor de afvalstoffenheffing kan dalen. Met onttrekkingen aan de voorziening in de komende jaren wordt het opgebouwde surplus teruggegeven aan de bewoners. In de raadsvergadering van oktober 2018 is besloten om de ingezette lijn van een jaarlijkse onttrekking aan de voorziening van 0,7 miljoen euro te blijven volgen. Hierdoor blijft het tarief in 2019 ongewijzigd.

Bij de afvalstoffenheffing nemen de verwachte baten toe met 2% ten opzichte van 2018 als gevolg van genoemde effect in de aansluitingen. De verwachte lasten nemen ook toe met 2%. Bij de lasten is rekening gehouden met een toename van de kosten van kwijtscheldingen met 175 duizend euro. Verder zijn met name de kosten van vuilverwerking en verbrandingsbelasting gestegen. De opbrengst vanuit de overige afvalstromen (waaronder kunststofinzameling) en de hiermee samenhangende kosten maken met ingang van 2019 geen onderdeel uit van de bepaling van het tarief voor afvalstoffenheffing. In totaal gaat het om zowel 3,5 miljoen aan opbrengsten minder en 3,5 miljoen aan kosten minder in 2019.

Tarieven 2019 voormalige gemeente Groningen:	
	Bedrag x 1 euro
1-persoons huishouden	236,40
2-persoons huishouden	276,48
3-7-persoons huishouden	333,36
>8-persoons huishouden	442,80

Begrafnisrechten

De kostendeckendheid van de begrafenisrechten na volume effecten en indexering is 100%. Bij de baten is rekening gehouden met een tariefstijging van 2,5%.

Leges Instemmingsbesluit Telecommunicatieverordening en Graafverordening

Bij de baten is rekening gehouden met een tariefstijging van 2,5%. De lasten zijn met name toegenomen door hogere DO (directie overhead) en apparaatskosten.

Evenementen

Opbrengsten leges evenementen zijn in 2019 begroot op 108 duizend euro. De kosten zijn begroot op 634 duizend euro. De kostendekkendheid komt hiermee uit op 17%. Het dekkingspercentage is door een kostentoeename ten opzichte van de begroting 2018 met 2% verlaagd.

Leges Gehandicapten parkeerkaart

De opbrengsten zijn voor 2019 begroot op 64 duizend euro (24 duizend euro minder dan 2018) en de kosten op 177 duizend euro (20 duizend euro meer dan in 2018). De kostendekkendheid neemt hierdoor af van 50% naar 33%. De gemeenteraad heeft besloten dat deze leges niet kostendekkend hoeven te zijn maar enkel een tegemoetkoming in die kosten.

Leges vellen v.d. houtopstand

Er wordt een volumetoeename verwacht van 37 duizend euro in 2019 ten opzichte van 2018 in verband met de toenemende drukte in de bouw. Doordat er weinig extra capaciteit nodig is om deze aanvragen goed af te handelen stijgt het dekkingspercentage van 63% naar 94% in 2019. Ter dekking van de kostenstijgingen zijn de tarieven met 2,5% verhoogd.

Leges terrasvergunning

Dit is een nieuwe lege, die onlangs is ingevoerd ter aanvulling op een reductie van de vergunningplicht bij de horecaverunningen. De kostendekkendheid is 89% in 2019. De begrote opbrengst bedraagt 11 duizend euro.

Leges APV prostitutie

Driejaarlijks moeten er vergunningen worden verlengd, waarvoor leges worden geheven. Zo ook in 2019. Daardoor is de kostendekkendheid in 2019 verbeterd van 30 naar 105%. Dit percentage zal in 2020 en 2021 weer terugvallen.

Huisvestingswet

De opbrengsten zijn voor 2019 begroot op 56 duizend euro, inclusief indexering. Ten opzichte van de begroting 2018 is dit een toename van 8 duizend euro. Dit kan worden verklaard door volume effecten. De lasten zijn begroot op 94 duizend euro en de kostendekkendheid op begrotingsbasis bedraagt 60% (2018: 49%).

Leges Bouwactiviteiten

Bouwleges worden geheven om de kosten van het proces van bouwvergunningverlening te dekken. In de begroting is rekening gehouden met de grote bouwprojecten op basis van kengetallen (5-jaarsgemiddelde) voor de leges tot 200 duizend euro en de legesopbrengsten boven de 200 duizend euro. De werkelijke opbrengsten kunnen met een optimale prognosemethode altijd nog afwijken. Er kunnen mutaties in onderhavige projecten plaatsvinden en vertragingen optreden. Ook marktontwikkelingen kunnen het beeld sterk beïnvloeden. Voor 2019 zijn de inkomsten ten opzichte van 2018 met 1,555 miljoen euro toegenomen in verband met de toenemende drukte in de bouw. Er wordt extra personeel ingezet om deze aanvragen goed af te handelen, waardoor het effect per saldo neutraal is. Ter dekking van de kostenstijgingen zijn de tarieven met 2,5% verhoogd. Door een gewijzigde toedeling van de overheadkosten is de kostendekkendheid met 3% afgenomen naar 102% (2018: 105%).

Kostendekkendheid lokale heffingen

In 2014 heeft de gemeenteraad het uitgangspunt vastgesteld dat de gebruikers de volledige kostprijs voor onze producten en diensten betalen. Op dit uitgangspunt gelden de volgende uitzonderingen:

- indien de toegankelijkheid tot een voorziening of marktwerking daartoe aanleiding geeft, kan en nader te bepalen lager tarief worden vastgesteld;

- indien het handhaven van de openbare orde en veiligheid dat wenselijk maakt, kan een nader te bepalen lager tarief worden vastgesteld.

Kostendekkendheid publiekrechtelijke heffingen

Onderstaande tabel geeft inzicht in de kostendekkendheid van de publiekrechtelijke heffingen. De tabel is gesplitst naar rechten en heffingen die onder de legesverordening vallen en rechten en heffingen die onder overige verordeningen vallen. Indien er een wettelijk maximumtarief geldt of indien een product (deels) kosteloos verstrekt moet worden, is dit aangegeven. Ook indien de gemeenteraad niet uitgaat van het uitgangspunt "volledige kostendekking" is dit aangegeven (criterium kostendekkendheid: beperkt).

(bedragen x 1.000 euro)	Criterium	Artikel	Begrote	Toegerekende	Kosten
Soort Heffing (Publiekrechtelijk) voormalige gemeente Groningen	Kosten dekkendheid	Leges-verordening	Opbrengsten 2019	Kosten	dekkendheid
Legesverordening					
Titel 1. Algemene Dienstverlening					
I. Afgifte gerelateerd met wettelijk maximum:					
a. Reisdocumenten	Deels Kosteloos	1.3	892	1.403	64%
b. Verklaring Omtrent Gedrag	en wet. max	1.6	136	330	41%
c. Inlichtingen / Afschriften BS		1.7	83	213	39%
d. Rijbewijzen	Max. Tarief	1.4	818	767	107%
Totaal afgifte gerelateerde leges en wettelijk			1.929	2.714	71%
II. Afgifte gerelateerd zonder wettelijk maximum:					
a. Huwelijksvoltrekkingen	Deels Kosteloos	1.2	167	195	86%
b. Inlichtingen / Afschriften GBA		1.5	131	244	54%
Totaal Afgifte gerelateerde leges zonder wettelijk maximum:			298	439	68%
Totaal Afgifte gerelateerde leges			2.227	3.153	71%
Naturalisaties		1.6.3	217	340	64%
Leges Leegstandswet		1.10	8	15	50%
Instemmingsbesluit					
Telecommunicatieverordening en Graafverordening	100%	1.14	249	251	99%
Leges APV - Winkeltijdenwet		1.11	1	2	25%
Leges Ligplaatsvergunning voor woonschepen		1.16.2	8	62	14%
Leges Kansspelen		1.12	31	15	206%
Leges APV - Verkeer	Beperkt	1.15.1/1.15.2	80	129	62%
Leges Makelaarsfaxen		1.9.6	8	9	95%
Gehandicapten parkeerkaart		1.15.3	64	197	33%
Totaal Algemene Dienstverlening			2.894	4.174	69%
Titel 2. Dienstverlening vallend onder fysieke leefomgeving / omgevingsvergunning					
Omgevingsvergunning					
Leges Bouwactiviteiten		2.2.1	8.402	8.249	102%

Leges Aanlegactiviteiten		2.2.2	5	3	146%
Leges ingebruikname brandveiligheid		2.2.3	20	22	93%
Leges Handelsreclame		2.2.4	4	8	56%
Vellen Houtopstand		2.2.5	132	140	94%
Totaal leges omgevingsvergunning	100%		8.563	8.422	102%
Totaal Titel 1 en Titel 2			11.457	12.595	90%
Titel 3. Dienstverlening vallend onder Europese dienstenrichtlijn					
Hoofdstuk 1 Horeca en Hoofdstuk 3 Prostitutie					
Leges APV - Drank en Horeca		3.1	86	185	46%
Leges Terrasvergunning		3.1.3.3/3.1.5	11	12	89%
Leges APV - Prostitutie		3.3	26	25	105%
Hoofdstuk 2 Organiseren Evenementen					
Leges Evenementen inclusief diversen muziekvergunningen	Beperkt	3.2	108	634	17%
Hoofdstuk 4 Splitsingsvergunning Woonruimte					
Leges splitsingsvergunning		3.4.2/3.4.3	12	12	99%
Hoofdstuk 4 Leges Huisvestingswet					
Leges Huisvestingswet		3.4	56	94	60%
Totaal Dienstverlening vallend onder Europese dienstenrichtlijn					
			300	962	31%
Totaal Legesverordening			11.757	13.558	86%
Overige:					
Afvalstoffenheffing	100%		26.430	26.430	100%
Marktgelden	100%		833	848	98%
Rioolheffing	100%		16.629	16.629	100%
Havengelden	100%		152	152	100%
Begrafnisrechten	100%		1.388	1.394	100%
Precariobelasting			706	706	100%
Totaal Overige Verordeningen			46.137	46.223	100%
Totaal Publiekrechtelijk			57.894	63.287	97%

De legesverordening kent in totaal een kostendekking van 86%. Te zien valt dat ook op clusterniveau de kostendekking niet boven de 100% uitkomt. De overige verordeningen komen op een gezamenlijke kostendekking van afgerond 100% uit. De kostendekkendheid van alle publiekrechtelijke heffingen inclusief precariobelasting komt dan uit op 97%.

Overhead is het geheel van functies gericht op de sturing en ondersteuning van het primaire proces. Overhead bestaat uit:

- Leidinggevenden primair proces;
- Managementondersteuning primair proces;
- Personeel en Organisatie;
- Inkoop;
- Juridische zaken (uitgezonderd primaire taken als vergunningverlening);

- Financiën, toezicht en controle gericht op de (eigen) gemeentelijke organisatie; Informatievoorziening en automatisering (ICT);
- Communicatie;
- Facilitaire zaken en Huisvesting;
- DIV.

De totale kosten overhead staan vermeld in programma 14. De toerekening aan de tarieven gebeurt op basis van de personeelsinzet van het primair proces.

(bedragen x 1.000 euro)					
Soort heffing (publiekrechtelijk)					Kosten-
voormalige gemeente Groningen	Opbrengsten	Kosten	Overhead	Totale kosten	dekkendheid
Leges Reisdocumenten	892	1.080	323	1.403	64%
Leges Overige documenten/VOG	136	265	65	330	41%
Leges Inlicht. /afschriften BS	83	137	77	213	39%
Leges Rijbewijzen	818	629	139	767	107%
Leges Huwelijksvoltrekkingen	167	136	59	195	86%
Leges Inlicht. /afschriftenGBA	131	170	74	244	54%
Leges Naturalisaties	217	279	61	340	64%
Leges Leegstandswet	8	11	5	15	50%
Leges Inst Telecom Graafverord	249	166	86	251	99%
Leges APV - Winkeltijdenwet	1	2	1	2	25%
Leges Ligplaatsverg woonschepn	8	39	23	62	14%
Leges Kansspelen	31	10	5	15	206%
Leges APV - Verkeer	80	76	53	129	62%
Leges Makelaarsfaxen	8	6	3	9	95%
Leges Gehandicapten parkeerkr	64	116	81	197	33%
Leges Bouwactiviteiten	8.402	5.697	2.552	8.249	102%
Leges Aanlegactiviteiten	5	2	2	3	146%
Leges bouwwerken brandveiligdh	20	14	8	22	93%
Leges Handelsreclame	4	5	3	8	56%
Leges vellen vd houtopstand	132	86	54	140	94%
Leges APV - Drank en Horeca	86	120	65	185	46%
Leges Terrasvergunning	11	8	5	12	89%
Leges APV - Prostitutie	26	16	9	25	105%
Leges Evenementen/ muziekvergn	108	402	232	634	17%
Leges Splitsingsvergunning	12	7	5	12	99%
Leges Huisvestingswet	56	66	28	94	60%
Afvalstoffenheffing	26.430	23.928	2.502	26.430	100%
Marktgeden heffing	833	654	194	848	98%
Rioolheffing	16.629	15.929	700	16.629	100%
Havengelden heffing	152	111	40	152	100%
Leges Begrafenisrechten	1.388	1.182	212	1.394	100%
Precariobelasting	706	542	164	706	100%

*) De vermelde percentages zijn berekend op basis van niet afgeronde opbrengsten en kosten

Kostendekkendheid privaatrechtelijke heffingen

Het uitgangspunt van de gemeente is dat de privaatrechtelijke tarieven minimaal kostendekkend zijn. Voor een aantal tarieven geldt echter dat toegankelijkheid van voorzieningen en marktwerking er toe kunnen leiden dat een lager dan kostendekkend tarief wordt gehanteerd. Het gaat hierbij om tarieven voor economische activiteiten die verricht worden in het algemeen belang. De wet Markt en Overheid staat in deze gevallen een lager dan kostendekkend tarief toe. De kostendekkendheid van de verschillende privaatrechtelijke heffingen wordt in het volgende overzicht weergegeven:

Soort Heffing (Privaatrechtelijk) voormalige gemeente Groningen (bedragen x 1.000 euro)	Begrote Opbrengsten	Kosten	Overhead	Totaal toegerekende begrote kosten	Kosten- dekkendheid *
	2019	2019	2019	2019	2019
Stadsbeheer - privaatrechtelijke tarieven**	11.209	9.738	1.336	11.075	101%
Kermissen	238	117	44	161	147%
Stadsschouwborg / Oosterpoort					
Stadsschouwborg/Oosterpoort - Zakelijke tarieven	805	499	357	856	94%
Stadsschouwborg/Oosterpoort - Culturele tarieven	7.843	13.112	2.195	15.306	51%
Sportaccommodaties, zwembaden en Kardinges					
Sportaccommodaties, zwembaden en Kardinges - lasten incl. kapitaallasten	7.969	17.686	2.468	20.155	40%
Sportaccommodaties, zwembaden en Kardinges - lasten excl. Kapitaallasten	7.969	14.168	2.468	16.636	48%
<i>Samenstelling sportaccommodaties, zwembaden en Kardinges excl. Kapitaallasten</i>					
Sporthallen	1.864	2.493	256	2.749	68%
Sportparken	1.511	3.283	176	3.460	44%
Gymlokalen	688	1.527	226	1.752	39%
Zwembaden	2.784	5.342	1.380	6.721	41%
IJsbanen	1.122	1.524	431	1.955	57%
Parkeergelden privaatrechtelijk	8.319	8.297	205	8.502	98%
Totaal	36.683	49.730	6.719	56.449	

*) De vermelde percentages zijn berekend op basis van niet afgeronde opbrengsten en kosten

***) Dit betreft opbrengsten bedrijfsafval, commerciële straatreinigingen, onderhoud en reparaties derden, verkoop brandstof en leasen.

Bij de prijsstelling van de tarieven voor de Stadsschouwburg en Oosterpoort wordt onderscheid gemaakt in zakelijke tarieven (die marktconform zijn) en culturele tarieven (gedeeltelijk kostendekkend). De zakelijke tarieven gelden voor de 'bedrijfsmatige' activiteiten, zoals de horeca en vergaderarrangementen. Hieraan ligt ten grondslag dat de Oosterpoort en de Stadsschouwburg marktconform moet werken, dit onder meer ter voorkoming van concurrentievervalsing met andere aanbieders in Groningen. In de begroting gaan wij voor de zakelijke tarieven uit van volledige kostendekkendheid. Voor de culturele tarieven wordt een prijstabel gehanteerd. Deze prijstabel geeft per cultuursoort een bandbreedte voor de prijsstelling en daarmee de onderhandelingsruimte voor de programmeurs. De uiteindelijke entreprijs van een kaartje is maatwerk per voorstelling. Zowel de opbrengsten als de toegerekende kosten zijn toegenomen in 2019 (ten opzichte van 2018). Dit wordt veroorzaakt door een gewijzigde toedeling van de overheadkosten en doordat de omzet- en kostenramingen van de voorstellingen zijn verhoogd.

Sportaccommodaties

De kostendekkendheid van sport gaat in zijn algemeen iets omhoog doordat zowel de lasten als de baten zijn opgehoogd met circa 1,6 miljoen euro in verband met het veranderde btw regime per 2019. Het Rijk heeft het Sportbesluit afgeschaft per 2019. Hierdoor kunnen we de inkoop-btw niet meer aftrekken (verhoging lasten). Hiervoor wordt een aanvraag bij het ministerie gedaan voor een specifieke uitkering (baten). Hiernaast zijn de lasten gedaald ten opzicht van 2018 in verband met een afname van de kapitaallasten met 310 duizend euro. Dit wordt hoofdzakelijk veroorzaakt door het verschuiven van de start van afschrijven en door invoering van restwaarde op sportaccommodaties.

Lokale lastendruk

Om een beeld te geven van de lokale lastendruk in vergelijking met andere grote gemeenten in Nederland maken we gebruik van gegevens uit de publicatie 'Kerngegevens belastingen grote gemeenten 2018' van de stichting COELO. In het overzicht zijn de woonlasten (de som van OZB-eigenaar, rioolheffing en afvalstoffenheffing) 2018 voor een meerpersoonshuishouden in een woning met gemiddelde waarde van de gemeente Groningen afgezet tegen die van de andere gemeenten. Groningen stond in 2017 qua hoogte van woonlasten op de dertiende plaats. In 2018 staat Groningen op de elfde plaats, zie de laatste kolom.

Gemeente (jaar = 2018)	OZB-Eigenaar	Afvalstoffenheffing	Rioolheffing	Woonlasten
Delft	274,81	347,85	219,98	842,64
Zaanstad	272,32	286,09	280,48	838,89
Enschede	271,92	281,84	232,80	786,56
Almere	287,46	339,62	147,51	774,59
Lelystad	325,05	289,37	154,70	769,12
Leiden	351,73	286,08	127,44	765,25
Arnhem	345,81	243,96	168,80	758,57
Westland	313,36	213,84	230,61	757,81
Sittard-Geleen	310,31	267,74	179,20	757,25
Haarlem	282,55	324,48	148,80	755,83
Groningen	270,54	333,36	151,00	754,90
Helmond	339,89	199,80	212,58	752,27
Emmen	307,67	276,09	166,57	750,33
Breda	230,76	300,96	212,76	744,48
Alphen aan den Rijn	266,84	243,00	230,16	740,00
Maastricht	248,98	303,63	185,42	738,03

Deventer	302,98	263,49	169,80	736,27
Venlo	371,41	190,78	173,34	735,53
Nijmegen	535,32	33,76	166,42	735,49
Zoetermeer	357,05	270,53	105,31	732,89
Amersfoort	339,94	256,20	126,65	722,79
Haarlemmermeer	278,17	312,00	127,09	717,26
Rotterdam	190,69	328,20	198,20	717,09
Apeldoorn	314,22	262,38	132,54	709,14
Utrecht	238,75	253,00	214,49	706,24
Assen	301,40	210,31	181,04	692,75
Oss	275,04	241,80	168,48	685,32
Ede	266,02	260,32	154,68	681,02
Middelburg	210,40	269,94	190,62	670,96
Dordrecht	208,06	275,88	179,78	663,72
Leeuwarden	224,91	256,04	176,63	657,58
Zwolle	274,65	269,72	103,08	647,45
Eindhoven	249,14	225,49	144,00	618,63
's-Hertogenbosch	234,00	228,00	128,04	590,04
Amsterdam	142,12	313,00	125,83	580,95
Alkmaar	181,62	263,73	132,72	578,07
Tilburg	197,95	240,03	116,80	554,78
's-Gravenhage	127,02	279,12	139,55	545,69
<i>Gemiddelde</i>	<i>238</i>	<i>274</i>	<i>164</i>	<i>677</i>

Haren

Dit onderdeel van de paragraaf gaat over de lokale belastingen en heffingen van de voormalige gemeente Haren. Aan de orde komen het beleid ten aanzien van de lokale heffingen, de geraamde inkomsten, de kostendekkendheid van de tarieven, het kwijtscheldingsbeleid dat we hanteren en de lastendruk voor de burger in vergelijking met die in andere omliggende gemeenten en enkele gemeenten in de regio.

Beleid lokale heffingen

Lokale heffingen betreffen zowel publiek- als de privaatrechtelijke heffingen. De publiekrechtelijke heffingen worden onderscheiden naar belastingen en rechten:

- Belastingen: de opbrengsten van belastingen komen toe aan de algemene middelen en kunnen vrij worden besteed. Dit zijn onder meer de onroerendezaakbelasting (OZB). Het criterium kostendekkendheid is hier niet aan de orde;
- Rechten: een recht is een vergoeding voor een concrete prestatie door de gemeente geleverd. De opbrengst van de rechten is niet vrij besteedbaar: de opbrengsten moeten aangewend worden voor de gerelateerde prestaties. Voorbeelden zijn de afvalstoffenheffing, rioolheffing en de leges burgerzaken. Hier geldt een wettelijke norm van maximaal 100% kostendekkendheid.

Omdat de OZB-tarieven voor 2019 op een later moment worden vastgesteld, is voor de begroting 2019 geen toelichting gegeven op de ontwikkeling van de gemiddelde jaarlijkse woonlasten. De woonlasten is een optelling van de OZB, rioolheffing en afvalstoffenheffing voor een gemiddeld (meerpersoons)huishouden.

Beleid publiekrechtelijke heffingen

Hieronder geven we een beknopte uiteenzetting van het gemeentelijke beleid met betrekking tot de publiekrechtelijke tarieven.

Kwijtscheldingsbeleid

Met het hanteren van een kwijtscheldingsregeling geeft de gemeente een deel van zijn burgers de mogelijkheid om voor een lager tarief in aanmerking te komen. De ruimte om een eigen gemeentelijk kwijtscheldingsbeleid te voeren is beperkt. De criteria waaraan kwijtscheldingsverzoeken getoetst worden, zijn op rijksniveau vastgesteld. We mogen wel zelf bepalen voor welke belastingen en heffingen we kwijtschelding verlenen en welk deel van de belastingaanslag of heffing we kwijtschelden. We verlenen kwijtschelding voor:

- Onroerendezaakbelasting;
- Rioolheffing;
- Afvalstoffenheffing.

Onroerende-zaakbelasting

De overgangperiode van maximaal twee jaar voor het harmoniseren van de belastingverordeningen geldt niet voor de onroerende-zaakbelasting (OZB). Bij deze belasting laat de wetgever gemeenten geen keuze over het moment van harmonisatie. De gemeenteraad moet vóór 1 april 2019 een Verordening onroerende-zaakbelasting hebben vastgesteld. De daarin opgenomen OZB-tarieven krijgen dan wettelijk terugwerkende kracht tot 1 januari 2019.

Afvalstoffenheffing

Ons uitgangspunt voor de afvalstoffenheffing is dat wij alle kosten die gepaard gaan met het verwijderen en verwerken van afval in rekening brengen aan de gebruiker. Er is sprake van inzameling van afval op grond van diftar (gedifferentieerde tarieven).

Het aantal aansluitingen is ten opzichte van 2018 gestegen. Het variabele tarief is met 2 eurocent te verhogen naar 20 eurocent per kilo en het vaste tarief van 97,30 euro is gehandhaafd. Het tarief verwijderen huishoudelijk grofvuil is gelijk gehouden op 25 euro. Door deze aanpassingen komen wij op een 100% kostendekkendheid. Zie onderstaande tabel voor de opbouw van de geraamde baten voor afvalstoffenheffing.

omschrijving (bedragen x 1 euro)	som van hoeveelheid 2018	som van prijs 2018	som van raming 2018	som van hoeveelheid 2019	som van prijs 2019	som van raming 2019
Vast tarief	9.100	97,30	885.430	9.150	97,30	890.295
Variabel tarief	4.700.000	0,18	846.000	4.280.000	0,20	856.000
Kwijtschelding	170	97,30	-16.541	170	-97,30	-16.541
Vermindering*	75	97,30	-7.298	75	-97,30	-7.298
			1.707.592			1.722.457

*) Bezwaren die uiteindelijk resulteren in een vermindering

Rioolheffing

Ook voor de riolen geldt het uitgangspunt van 100% kostendekkendheid. Dit heeft geleid tot het voorstel om de rioolheffing 2019 (aansluitrecht eigenaren) te verlagen van 262,37 euro naar 224,37 euro. De basis voor dit tarief zijn de meerjarige financiële effecten die zijn opgenomen in het Gemeentelijke Rioleringsplan 2015-2019.

De heffingsgrondslagen zijn gestegen. Ten opzichte van 2018 verwachten wij 145 extra heffingseenheden vastrecht en hetzelfde waterverbruik bij grootverbruikers. Het uitgangspunt bij het bepalen van het tarief is 100% kostendekkendheid. Dit betekent dat stijging dan wel vermindering van de kostentoerekening gecompenseerd dient te worden met een aanpassing in het tarief. De grondslag hiervan ligt in het gemeentelijk rioleringsplan.

Onderstaande tabel toont de ontwikkelingen in de tarieven rioolheffing:

Subactiviteit (raming in euro)	Omschrijving	Som van hoeveelheid 2018	Som van prijs 2018	Som van raming 2018	Som van hoeveelheid 2019	Som van prijs 2019	Som van raming 2019
Afvoerheffing grootverbruik	Waterverbruik in m3 > 100 M3	75.000	1	108.000	75.000	1	111.750
Rioolheffing vastrecht	A. aansluitrecht eigenaren	9.375	262	2.459.719	9.520	224	2.136.002
	Garageboxen/loodsen 1/5 h.e.	665	52	34.893	665	52	34.893
				2.602.611			2.282.645

Omgevingsvergunningen

Bouwleges worden geheven om de kosten van het proces van bouwvergunningverlening te dekken. De belangrijkste functie is dus het genereren van inkomsten om de voorziening mogelijk te maken. Het tarief wordt bepaald door de hoogte van de verwachte totale bouwkosten (aanneemsom exclusief BTW). Ook voor de bouwleges is ons beleid een kostendekkendheid van 100%. Een complicatie daarbij is dat door een wisselende omvang van de bouwprojecten de opbrengst van jaar tot jaar sterk kan fluctueren. Verder is vooraf moeilijk te schatten hoeveel de opbrengst in enig jaar zal bedragen.

In 2019 wordt op basis van de aangekondigde bouwplannen een totale bouwsom verwacht van 19 miljoen euro (in 2018 was dat 28 miljoen euro). Wij passen een correctie toe op de verwachte bouwsom van 10%.

Totaal verwachte bouwsom	19,435 miljoen euro
Correctie 10%	<u>-1,945 miljoen euro</u>
Totaal geraamde bouwsom	17,492 miljoen euro

Om de omgevingsvergunning kostendekkend te houden, is voor 2019 een tariefsverhoging van 12% noodzakelijk. Hierdoor ontstaat een kostendekking van 100%.

Baten en kruissubsidiëring publiekrechtelijke leges

Voor elk van de verordeningen waarbij sprake is van kostenverhaal moet inzichtelijk gemaakt worden dat de totale geraamde baten van de verordening niet uitgaan boven de totale lasten van de verordening. Deze opbrengstnorm ziet op de verordening in haar totaliteit maar anders dan in bijvoorbeeld de Verordening rioolheffing of de Verordening afvalstoffenheffing worden in de Legesverordening heel veel verschillende diensten van een tarief voorzien. Voorbeelden zijn paspoorten, rijbewijzen, huwelijksvoltrekkingen, omgevingsvergunningen, evenementenvergunningen en drank- en horecaverunningen. De diensten waarvoor leges worden geheven zijn in de Legesverordening op samenhang geclusterd. Dit heeft geleid tot een onderverdeling in drie clusters van samenhangende diensten:

- Titel 1 Algemene dienstverlening;
- Titel 2 Dienstverlening vallend onder fysieke leefomgeving/omgevingsvergunning/Wabo;
- Titel 3 Dienstverlening vallend onder de Europese Dienstenrichtlijn.

Onder titel 1 vallen met name de legestarieven voor diensten van Burgerzaken (paspoorten, rijbewijzen en huwelijksvoltrekkingen).

Onder titel 2 vallen de legestarieven voor diensten die verleend worden onder de noemer 'omgevingsvergunning' (voorheen bouwvergunning).

Onder titel 3 vallen de legestarieven voor diensten die uitsluitend verleend worden aan ondernemers zoals de drank- en horecavergunning, de evenementenvergunning en de vergunning voor seksbedrijven.

Binnen titel 1 is kruissubsidiëring toegestaan. Zo mag bijvoorbeeld het tarief voor huwelijksvoltrekkingen meer dan kostendekkend worden vastgesteld ter compensatie van een niet kostendekkend tarief voor paspoorten. Ook binnen titel 2 is kruissubsidiëring toegestaan. Bij de invoering van de omgevingsvergunning in 2010 was het weliswaar de wens van de wetgever dat alleen binnen de omgevingsvergunning kruissubsidiëring zou worden toegepast en niet met dienstverlening daarbuiten. Maar inmiddels heeft de rechter geoordeeld dat kruissubsidiëring tussen titel 1 en titel 2 niet verboden is. Niet kostendekkende tarieven voor de diensten die vallen onder titel 1 mogen dus gecompenseerd worden door meer dan kostendekkende tarieven voor de omgevingsvergunning.

Op grond van de Europese Dienstenrichtlijn is binnen titel 3 kruissubsidiëring niet toegestaan. Voor elk van de tarieven van titel 3 geldt de norm van maximaal 100% kostendekking. Indien er een wettelijk maximumtarief geldt of indien een product (deels) kosteloos verstrekt moet worden, is dit in de paragraaf lokale heffingen aangegeven.

Opbrengstontwikkeling lokale heffingen

In de begroting geven we jaarlijks een overzicht van de opbrengsten van de lokale heffingen, te weten de belangrijkste belastingen, rechten en heffingen (leges). Het tarief van iedere lokale heffing wordt in het najaar door middel van een apart raadsvoorstel vastgesteld.

Onderstaande tabel geeft de gerealiseerde opbrengsten voor de belastingen.

Opbrengsten belastingen voormalige gemeente Haren*				
(bedragen x 1.000 euro)	rekening 2017	begroting 2018	begroting 2019	Toename van 2018 naar 2019
Parkeerbelasting	532	518	518	0
Forensenbelasting	40	42	42	0
Logiesbelasting (toeristenbelasting)	116	117	117	0

*) de Onroerende Zaakbelasting (OZB) staat niet per gemeente verantwoord, maar als totaal voor de nieuwe gemeente Groningen. Zie hiervoor [de inleiding van paragraaf 8](#).

Onderstaande tabel geeft een samenvatting van de gerealiseerde opbrengsten voor de rechten en heffingen.

Opbrengstenrechten en heffingen voormalige gemeenten Haren				
(bedragen x 1.000 euro)	rekening 2017	begroting 2018	begroting 2019	Toename van 2018 naar 2019
Rioolheffing	2.528	2.603	2.283	-320
Afvalstoffenheffing	1.698	1.755	1.722	-33
Leges Huwelijken	35	35	35	0
Leges Reisdocumenten	374	222	85	-137

Leges Rijbewijzen	84	92	83	-9
Leges Basisregistratie personen	0	0	0	0
Leges Overige publiekszaken	35	27	10	-17
Leges Omgevingsvergunningen	1.492	889	528	-361
Leges Horeca	2	3	3	0
Leges Evenementen	3	3	3	0
Leges Geluid	1	1	1	0
Leges Lijkbezorgingsrechten	186	250	248	-2
Leges Marktgeden	16	15	15	0

Belastingen

Hieronder geven wij een toelichting op de ontwikkeling van de diverse belastingen van de voormalige gemeente Haren.

Onroerende zaakbelasting

De belasting Onroerende Zaakbelasting (OZB) staat niet per gemeente verantwoord, maar als totaal voor de nieuwe gemeente Groningen. Zie hiervoor [de inleiding van paragraaf 8](#).

Leges en heffingen

Hieronder geven wij een toelichting op de ontwikkeling van de diverse belastingen van de voormalige gemeente Haren.

Rioolheffing

De opbrengst rioolheffing neemt in 2019 (ten opzichte van 2018) af met 320 duizend euro. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door een wijziging in het afschrijvingsbeleid. Het afschrijvingsbeleid is aangesloten bij dat van de gemeente Groningen. Dit resulteert in een lager rentepercentage, annuïtair afschrijven in plaats van lineair en langere afschrijvingstermijnen. Doordat de kosten afnemen, neemt ook de opbrengst af.

Reisdocumenten

De opbrengst van de reisdocumenten neemt af met 55 duizend euro ten opzichte van 2018. Dit wordt veroorzaakt omdat de geldigheidsduur van de reisdocumenten is verlangd van 5 naar 10 jaar.

Kostendekkendheid lokale heffingen

Kostendekkendheid publiekrechtelijke heffingen

Onderstaande tabel geeft inzicht in de kostendekkendheid van de publiekrechtelijke heffingen. De tabel is gesplitst naar rechten en heffingen die onder de legesverordening vallen en rechten en heffingen die onder overige verordeningen vallen. Indien er een wettelijk maximumtarief geldt of indien een product (deels) kosteloos verstrekt moet worden, is dit aangegeven.

(bedragen x 1.000 euro)	Criterium	Artikel	Begrote	Toegerekende	Kosten-
Soort Heffing (Publiekrechtelijk)	Kosten	Leges-	Opbrengst	Kosten	Kosten-
voormalige gemeente Haren	dekkendheid	verordening	en	dekkendheid	dekkendheid
			2019		
10. Legesverordening					
Titel 1; Algemene dienstverlening					
a. Huwelijken	Kostendekkendheid	Titel 1; Alg.dienstverl hfd 1	35	30	119%
b. Reisdocumenten	Wettelijk max.	Titel 1; Alg.dienstverl hfd 2	85	264	32%
c. Rijbewijzen	Wettelijk max.	Titel 1; Alg.dienstverl hfd 3	83	123	67%
d. Basisregistratie personen	Gratis	Titel 1; Alg.dienstverl hfd 4	0	6	0%
e. Overige publiekszaken	Wettelijk max./ indexatie	Titel 1; Alg.dienstverl hfd 9	10	26	38%
Totaal algemene dienstverlening			213	448	48%
Titel 2; Dienstverlening vallend onder fysieke leefomgeving/ omgevingsvergunning					
a. Omgevingsvergunningen	Kostendekkendheid	Titel 2; Dienstverl. Hfd 3	528	1.428	37%
Titel 3; Dienstverlening vallend onder Europese dienstenrichtlijn					
a. Horeca	Indexatie	Titel 3; EDR hfd 1	3	56	5%
b. Evenementen	Indexatie	Titel 3; EDR hfd 2	3	42	8%
c. Geluid	Indexatie	Titel 3; EDR hfd 8	1	2	38%
Totaal dienstverlening vallend onder Europese dienstrichtlijn			535	1.528	35%
Overige					
a. Afvalstoffenheffing	100%		1.722	1.723	100%
b. Rioolheffing	100%		2.283	2.278	100%
c. Lijkbezorgingsrechten	Indexatie/ eigen tariefstelling	Verordening heffing en invordering rechten begraafpl.	248	381	65%

d. Marktgeden	Indexatie	Indexatie	15	27	56%
Totaal overige verordeningen			4.268	4.409	78%
Totaal publiekrechtelijk			5.016	7.813	

Overhead is het geheel van functies gericht op de sturing en ondersteuning van het primaire proces. Overhead bestaat uit:

- Leidinggevenden primair proces;
- Managementondersteuning primair proces;
- Personeel en Organisatie;
- Inkoop;
- Juridische zaken (uitgezonderd primaire taken als vergunningverlening);
- Financiën, toezicht en controle gericht op de (eigen) gemeentelijke organisatie; Informatievoorziening en automatisering (ICT);
- Communicatie;
- Facilitaire zaken en Huisvesting;
- DIV.

De totale kosten overhead staan apart vermeld in de begroting. De toerekening aan de tarieven gebeurt op basis van diverse verdeelsleutels.

(bedragen x 1.000 euro)					Kosten
Soort Heffing (Publiekrechtelijk) voormalige gemeente Haren	Opbrengsten	Kosten	Overhead	Totale kosten	dekkendheid*
Leges Huwelijken	35	23	7	30	119%
Leges Reisdocumenten	85	204	60	264	32%
Leges Rijbewijzen	83	96	27	123	67%
Leges Basisregistratie personen	0	4	1	6	0%
Leges Overige publiekszaken	10	20	6	26	38%
Leges Omgevingsvergunningen	528	990	439	1.428	37%
Leges Horeca	3	37	19	56	5%
Leges Evenementen	3	27	15	42	8%
Leges Geluid	1	2	1	2	38%
Leges Lijkbezorgingsrechten	248	299	81	381	65%
Leges Marktgeden	15	26	1	27	56%
Afvalstoffenheffing	1.722	1.630	93	1.723	100%
Rioolheffing	2.283	1.948	330	2.278	100%

*) De vermelde percentages zijn berekend op basis van niet afgeronde opbrengsten en kosten

Lokale lastendruk

Om de lokale lastendruk van Haren te vergelijken met die in andere gemeenten maken wij gebruik van gegevens van de stichting COELO. Onderzoeksinstituut COELO, verbonden aan de Rijksuniversiteit Groningen, verricht jaarlijks onderzoek naar de gemeentelijke woonlasten in alle gemeenten in Nederland. In het overzicht, dat wij zelf hebben samengesteld, zijn de woonlasten van Haren over 2018 afgezet tegen die van de enkele gemeenten in de regio, waaronder de buurgemeenten van Haren. Weergegeven worden de lasten van de OZB, de afvalstoffenheffing en de rioolheffing voor een huishouden van een gemiddelde omvang.

Gemeente (jaar = 2018)	OZB- Eigenaar	Afvalstoffenheffing	Rioolheffing	Woonlasten
Haren	484,97	213,34	262,37	960,68
Loppersum	273,95	255,06	345,65	874,66
Ten Boer	321,72	247,55	292,73	862,00
Appingedam	353,87	267,00	239,40	860,27
Winsum	356,15	247,55	210,00	813,70
Delfzijl	260,05	263,70	256,70	780,45
Groningen	270,54	333,36	151,00	754,90
Zuidhorn	315,79	242,54	162,85	721,18
Tynaarlo	286,18	191,55	165,87	643,60
Midden- Groningen	nmb	262,78	190,00	nmb

Ten Boer

Dit onderdeel van de paragraaf gaat over de lokale belastingen en heffingen van de voormalige gemeente Ten Boer. Aan de orde komen het beleid ten aanzien van de lokale heffingen, de geraamde inkomsten, de kostendekkendheid van de tarieven, het kwijtscheldingsbeleid dat we hanteren en de lastendruk voor de burger in vergelijking met die in andere omliggende gemeenten en enkele gemeenten in de regio.

Beleid lokale heffingen

Lokale heffingen betreffen zowel publiek- als de privaatrechtelijke heffingen. De publiekrechtelijke heffingen worden onderscheiden naar belastingen en rechten:

- Belastingen: de opbrengsten van belastingen komen toe aan de algemene middelen en kunnen vrij worden besteed. Dit zijn onder meer de onroerendezaakbelasting (OZB). Het criterium kostendekkendheid is hier niet aan de orde;
- Rechten: een recht is een vergoeding voor een concrete prestatie door de gemeente geleverd. De opbrengst van de rechten is niet vrij besteedbaar: de opbrengsten moeten aangewend worden voor de gerelateerde prestaties. Voorbeelden zijn de afvalstoffenheffing, rioolheffing en de leges burgerzaken. Hier geldt een wettelijke norm van maximaal 100% kostendekkendheid.

Nota lokale heffingen

In de raadsvergadering van 27 mei 2015 is de nota Lokale heffingen Ten Boer 2015 besproken en vastgesteld als onderdeel van het raadsvoorstel "Saneringsbegroting 2015-2018". In deze nota wordt ingegaan op de samenstelling van het pakket aan gemeentelijke belastingen en heffingen, de druk van de belastingen over de diverse bevolkingsgroepen en belanghebbenden en de mogelijkheden om nieuwe heffingen/belastingen in te voeren.

In de begroting 2019 is rekening gehouden met de uitvoering van het vastgestelde beleid.

Beleid publiekrechtelijke heffingen

Hieronder geven we een beknopte uiteenzetting van het gemeentelijke beleid met betrekking tot de publiekrechtelijke tarieven.

Kwijtscheldingsbeleid

Met het hanteren van een kwijtscheldingsregeling (Kwijtscheldingsverordening gemeentelijke belastingen 2015: raad Ten Boer 26-11-2014) geeft de gemeente een deel van zijn burgers de mogelijkheid om voor een lager tarief in aanmerking te komen. De ruimte om een eigen gemeentelijk kwijtscheldingsbeleid te voeren is

beperkt. De criteria waaraan kwijtscheldingsverzoeken getoetst worden, zijn op rijksniveau vastgesteld. We mogen wel zelf bepalen voor welke belastingen en heffingen we kwijtschelding verlenen en welk deel van de belastingaanslag of heffing we kwijtschelden. We verlenen kwijtschelding voor:

- Onroerendezaakbelasting;
- Afvalstoffenheffing;
- Leges gehandicaptenparkeerkaart en -parkeerplaats

Voor de kwijtschelding van Onroerendezaakbelasting staat een bedrag van 0 euro begroot in 2019.

Voor de kwijtschelding van Afvalstoffenheffing staat een bedrag van 20 duizend euro begroot in 2019.

Voor de kwijtschelding aan leges gehandicaptenparkeerkaart en -parkeerplaats staat een bedrag van 0 euro begroot in 2019.

Onroerendezaakbelasting

De onroerendezaakbelasting is de belangrijkste gemeentelijke belasting, niet alleen qua omvang, maar ook omdat de opbrengst tot de algemene middelen behoort en dus naar eigen inzicht besteed kan worden. De belangrijkste functie is het genereren van inkomsten. De hoogte van een aanslag is afhankelijk van de waarde van een pand en van de door de raad vastgestelde tarieven. Er wordt onderscheid gemaakt tussen de heffing voor eigenaren van woningen, eigenaren van niet-woningen en gebruikers van niet-woningen. De waarde van de woningen en bedrijven in de voormalige gemeente Ten Boer wordt ieder jaar opnieuw bepaald.

Afvalstoffenheffing

Het beleid bij de afvalstoffenheffing is een 100% dekkend tarief. In 2019 blijft het tarief op hetzelfde niveau als in 2018. Hiervoor wordt er wel een bedrag onttrokken uit de voorziening afvalstoffenheffing.

Rioolheffing

Het tarief rioolheffing 2018 is vastgesteld op 297,73 euro.

In de raadsvergadering van 27 januari 2016 is het "Gemeentelijk Water- en Rioleringsplan (GWRP) Ten Boer 2016-2020" vastgesteld. Dit plan geeft inzicht in de lasten en baten uitvoering GWRP voor de komende jaren. Doordat gekozen is voor dezelfde afschrijvingsystematiek als de gemeenten Groningen en Ten Boer (zie hiervoor [de inleiding van paragraaf 8](#)), dalen de kapitaallasten aanzienlijk ten opzichte van 2018. Door bovenstaande daalt het tarief in 2019 naar 203 euro.

Baten en kruissubsidiëring publiekrechtelijke leges

Voor elk van de verordeningen waarbij sprake is van kostenverhaal moet inzichtelijk gemaakt worden dat de totale geraamde baten van de verordening niet uitgaan boven de totale lasten van de verordening. Deze opbrengstnorm ziet op de verordening in haar totaliteit maar anders dan in bijvoorbeeld de Verordening rioolheffing of de Verordening afvalstoffenheffing worden in de Legesverordening heel veel verschillende diensten van een tarief voorzien. Voorbeelden zijn paspoorten, rijbewijzen, huwelijksvoltrekkingen, omgevingsvergunningen, evenementenvergunningen en drank- en horecavergunningen. De diensten waarvoor leges worden geheven zijn in de Legesverordening op samenhang geclusterd. Dit heeft geleid tot een onderverdeling in drie clusters van samenhangende diensten:

- Titel 1 Algemene dienstverlening;
- Titel 2 Dienstverlening vallend onder fysieke leefomgeving/omgevingsvergunning/Wabo;
- Titel 3 Dienstverlening vallend onder de Europese Dienstenrichtlijn.

Onder titel 1 vallen met name de legestarieven voor diensten van Burgerzaken (paspoorten, rijbewijzen en huwelijksvoltrekkingen).

Onder titel 2 vallen de legestarieven voor diensten die verleend worden onder de noemer 'omgevingsvergunning' (voorheen bouwvergunning).

Onder titel 3 vallen de legestarieven voor diensten die uitsluitend verleend worden aan ondernemers zoals de drank- en horecavergunning, de evenementenvergunning en de vergunning voor seksbedrijven.

Binnen titel 1 is kruissubsidiëring toegestaan. Zo mag bijvoorbeeld het tarief voor huwelijksvoltrekkingen meer dan kostendekkend worden vastgesteld ter compensatie van een niet kostendekkend tarief voor paspoorten. Ook binnen titel 2 is kruissubsidiëring toegestaan. Bij de invoering van de omgevingsvergunning in 2010 was het weliswaar de wens van de wetgever dat alleen binnen de omgevingsvergunning kruissubsidiëring zou worden toegepast en niet met dienstverlening daarbuiten. Maar inmiddels heeft de rechter geoordeeld dat kruissubsidiëring tussen titel 1 en titel 2 niet verboden is. Niet kostendekkende tarieven voor de diensten die vallen onder titel 1 mogen dus gecompenseerd worden door meer dan kostendekkende tarieven voor de omgevingsvergunning.

Op grond van de Europese Dienstenrichtlijn is binnen titel 3 kruissubsidiëring niet toegestaan. Voor elk van de tarieven van titel 3 geldt de norm van maximaal 100% kostendekking. Indien er een wettelijk maximumtarief geldt of indien een product (deels) kosteloos verstrekt moet worden, is dit in de paragraaf lokale heffingen aangegeven.

Legestarieven, Marktgeldten en lijkbezorgingsrechten

De legestarieven, de marktgeldtarieven en de lijkbezorgingsrechten zullen met 2,5% worden verhoogd in 2019 (ten opzichte van 2018).

Opbrengstontwikkeling lokale heffingen

In de begroting geven we jaarlijks een overzicht van de opbrengsten van de lokale heffingen, te weten de belangrijkste belastingen, rechten en heffingen (leges). Het tarief van iedere lokale heffing wordt in het najaar door middel van een apart raadsvoorstel vastgesteld.

De belasting Onroerende Zaakbelasting (OZB) staat niet per gemeente verantwoord, maar als totaal voor de nieuwe gemeente Groningen. Zie hiervoor [de inleiding van paragraaf 8](#).

Onderstaande tabel geeft een samenvatting van de gerealiseerde opbrengsten voor de rechten en heffingen.

Opbrengstenrechten en heffingen voormalige gemeente Ten Boer				
	Rekening	Begroting	Begroting	Toename
(bedragen x 1.000 euro)	2017	2018	2019	van 2018 naar 2019
Rioolheffing	870	885	616	-269
Afvalstoffenheffing	798	819	810	-9
Marktgeldten	6	6	6	0
Begrafenisrechten	16	41	41	0
Leges Burgerzaken	135	125	128	3
Leges Bouwactiviteiten	134	140	143	3
Leges Drank & Horeca	1	1	1	0

Belastingen

Hieronder geven wij een toelichting op de ontwikkeling van de diverse belastingen van de voormalige gemeente Ten Boer.

Onroerende zaakbelasting

De belasting Onroerende Zaakbelasting (OZB) staat niet per gemeente verantwoord, maar als totaal voor de nieuwe gemeente Groningen. Zie hiervoor [de inleiding van paragraaf 8](#).

Leges en heffingen

Hieronder geven wij een toelichting op de ontwikkeling van de diverse belastingen van de voormalige gemeente Ten Boer.

Rioolheffing

De opbrengst rioolheffing neemt in 2019 (ten opzichte van 2018) af met 269 duizend euro. Doordat gekozen is voor dezelfde afschrijvingssystematiek als de gemeenten Groningen en Ten Boer (zie hiervoor [de inleiding van paragraaf 8](#)), dalen de kapitaallasten aanzienlijk ten opzichte van 2018. Doordat de kosten afnemen, neemt ook de opbrengst af.

Kostendekkendheid lokale heffingen

Kostendekkendheid publiekrechtelijke heffingen

Onderstaande tabel geeft inzicht in de kostendekkendheid van de publiekrechtelijke heffingen. De tabel is gesplitst naar rechten en heffingen die onder de legesverordening vallen en rechten en heffingen die onder overige verordeningen vallen. Indien er een wettelijk maximumtarief geldt of indien een product (deels) kosteloos verstrekt moet worden, is dit aangegeven.

(bedragen x 1.000 euro)	criterium	Artikel	Begrote	Toegerekende	Kosten
Soort Heffing			Opbrengsten	Kosten dekkendheid	
(Publiekrechtelijk)	Kosten	Leges-	Opbrengsten		
voormalige gemeente Ten	dekkendheid	verordening	2019		
Boer					
10. Legesverordening					
Titel 1; Algemene dienstverlening					
Publiekszaken (onder andere huwelijken, reisdocumenten, rijbewijzen en basisregistratie personen)	Kostendekkendheid	Titel 1; Algemene dienstverl. hfd 1, 2, 3, 4 en 9	128	298	43%
Totaal algemene dienstverlening			128	298	43%
Titel 2; Dienstverlening vallend onder fysieke leefomgeving/ omgevingsvergunning					
a. Omgevingsvergunningen	Kostendekkendheid	Titel 2; Dienstverl. vallend onder fysieke leefomgeving hfd 3	143	258	55%
Totaal omgevingsvergunning			143	258	55%
Overige					
a. Afvalstoffenheffing	100%		810	810	100%

b. Rioolheffing	100%		616	615	100%
c. Lijkbezorgingsrechten	Indexatie/ eigen tariefstelling	Verordening heffing en invordering rechten begraafpl.	41	128	32%
d. Marktgeden	Indexatie	Indexatie	6	6	100%
Totaal overige verordeningen			1.473	1.559	94%
Totaal publiekrechtelijk			1.744	2.115	82%

In onderstaande tabel wordt de overhead per heffing weergegeven.

(bedragen x 1.000 euro)					Kosten
Soort Heffing (Publiekrechtelijk) gemeente Ten Boer	Opbrengsten	Kosten	Overhead	Totale kosten	dekkendheid*
Leges publiekszaken	128	298	0	298	43%
Leges Omgevingsvergunningen	143	258	0	258	55%
Leges Lijkbezorgingsrechten	41	128	0	128	32%
Leges Marktgeden	6	6	0	6	100%
Afvalstoffenheffing	810	770	40	810	100%
Rioolheffing	616	530	85	615	100%

*) De vermelde percentages zijn berekend op basis van niet afgeronde opbrengsten en kosten

Lokale lastendruk

Om de lokale lastendruk van Ten Boer te vergelijken met die in andere gemeenten maken wij gebruik van gegevens van de stichting COELO. Onderzoeksinstituut COELO, verbonden aan de Rijksuniversiteit Groningen, verricht jaarlijks onderzoek naar de gemeentelijke woonlasten in alle gemeenten in Nederland. In het overzicht, dat wij zelf hebben samengesteld, zijn de woonlasten van Ten Boer over 2018 afgezet tegen die van de enkele gemeenten in de regio, waaronder de buurgemeenten van Ten Boer. Weergegeven worden de lasten van de OZB, de afvalstoffenheffing en de rioolheffing voor een huishouden van een gemiddelde omvang.

Gemeente (jaar = 2018)	OZB-Eigenaar	Afvalstoffenheffing	Rioolheffing	Woonlasten
Haren	484,97	213,34	262,37	960,68
Loppersum	273,95	255,06	345,65	874,66
Ten Boer	321,72	247,55	292,73	862,00
Appingedam	353,87	267,00	239,40	860,27
Winsum	356,15	247,55	210,00	813,70
Delfzijl	260,05	263,70	256,70	780,45
Groningen	270,54	333,36	151,00	754,90
Zuidhorn	315,79	242,54	162,85	721,18
Tynaarlo	286,18	191,55	165,87	643,60
Midden-Groningen	nbn	262,78	190,00	nbn

Paragraaf 9 Bedrijfsvoering

De ontwikkelingen in technologische innovatie, wettelijke ontwikkelingen en veranderende verwachtingen van de maatschappij vragen steeds een passend antwoord van ons als gemeente.

Het vraagt aanpassing van beleid, uitvoering en daarmee aanpassing van onze organisatie en bedrijfsvoering. Zodat de dienstverlening en publieke waarde die we leveren aan en mét onze burgers, bedrijven en belanghebbenden zo goed mogelijk kan plaatsvinden.

In deze paragraaf schetsen we de stand van zaken en beleidsvoornemens van onze gemeentelijke bedrijfsvoering voor 2019.

Naar één integraal werkende organisatie: Stand van zaken

De beweging in onze bedrijfsvoering die we de afgelopen drie, vier jaren hebben ingezet, waren gericht op de volgende principes:

- Eén integraal werkende organisatie,
- Dienstbaar aan en samenwerkend met inwoners, ondernemers en instellingen;
- Gebruik maken van ICT en technologische innovatie;
- Vernieuwen van werkwijzen, geven van ruimte en/of vermindering van regels;
- Verhogen van mobiliteit, ontwikkeling van medewerkers en diversiteit van onze organisatie.

Vanuit deze principes hebben we de concernbrede opgaven en ontwikkelingen steeds aangestuurd. Van zaakgericht werken, de ontwikkeling van één gemeentelijk vastgoedbedrijf, oprichting van het NBK, de voorbereiding van de herindeling, informatiebeveiliging, data analyse tot de voorbereiding van de outsourcing I&A, innovatie van processen, versnelling van de HR agenda, enz.

Ook hebben we vier ontwikkellijnen voor onze organisatie ontwikkeling aangebracht, die in een doorlopend proces de externe en interne opgaven met elkaar verbonden. Centraal stond het stimuleren van onze medewerkers zich steeds verder gezamenlijk te ontwikkelen naar een wendbare en flexibele organisatie. Met aandacht voor daadkracht en resultaat. Deze ontwikkeling is ingegeven door wat de samenleving van ons vraagt. Dat is tegelijkertijd ons doel: werken vanuit wat de buitenwereld vraagt, in plaats van vanuit intern gerichte afspraken. Het concernbelang vooropstellen en prioriteit geven aan ontwikkeling in plaats van alleen sturen op geld. Kortom, in gedrag laten zien wat we willen bereiken. De vier thema's zijn:

- Van buiten naar binnen: als organisatie weten we voldoende hoe de buitenwereld verandert en hoe we dat dusdanig concreet kunnen maken om er mee aan de slag te gaan;
- Innovatieve werkwijzen en processen: we zijn innovatief genoeg om onze werkwijzen en processen op veranderingen aan te passen;
- Persoonlijk leiderschap: we rusten medewerkers toe zodat zij persoonlijk leiderschap laten zien en in kunnen spelen op veranderingen in werk, rol en loopbaan;
- Effectieve organisatie: we komen tot een bijpassende, adaptieve wijze van organiseren, samenwerken en (be)sturen.

Met de brief van 12 september 2018 hebben we de raad tussentijds een stand van zaken en vooruitblik gegeven van onze organisatie ontwikkeling en HRM agenda: [Flexibel en Wendbaar; resultaatgericht en daadkrachtig.](#)

Deze onderwerpen - bestaande uit concernbrede opgaven, ontwikkelingen en HR-agenda - zijn onderdeel van de (bredere) bedrijfsvoering van onze gemeente.

In deze paragraaf gaan we in op de onderwerpen die aanvullend op bedrijfsvoeringsgebied van belang zijn voor 2019.

Beleidsvoornemens 2019

Organisatie ontwikkeling

Uitgangspunt is en blijft een wendbare en flexibele organisatie die zich aan kan passen op de veranderende vraag van burgers: (meer) participatie door burgers; met leidinggevend en medewerkers die oog hebben voor wat er zich buiten hun eigen 'stukje' afspeelt, wat de samenleving vraagt, met daadkracht en resultaatgerichtheid. Deze veranderende vraag van burgers, met de verregaande technologische ontwikkelingen heeft een grote impact op onze organisatie.

We maken stappen in deze verandering; tegelijkertijd is het ook een zaak van de lange adem. De komende jaren zullen we onze organisatie ontwikkeling langs de vier ontwikkellijnen verder blijven doorontwikkelen.

Speerpunten voor 2019

Belangrijke speerpunten voor 2019 zijn in elk geval het realiseren van de herindeling, de (verdere) voorbereiding van de Omgevingswet, de blijvende inzet op verjonging, aandacht voor krimp van de interne arbeidsmarkt en externe inhuur. Zie voor een beschrijving van deze speerpunten meer in detail en de andere beleidsvoornemens [de collegebrief aan de raadscommissie HRM](#). Aanvullend gaan we voor 2019 verder aan de slag met:

ICT en technologische innovatie

Ook in 2019 gaan we verder met nieuwe en bestaande initiatieven en activiteiten op het gebied van ICT en technologische innovatie, data-analyse en datascience; onder andere in de samenwerking met het CBS in het Urban Data Center (we hebben de samenwerking verlengd), deelname in het Europees project 'Like! building a local digital innovation culture' (om zowel inwoners, bezoekers als medewerkers digitaal vaardig te maken) en blockchain initiatieven.

Informatie en automatisering

De outsourcing van een deel van de ICT-voorzieningen voor de komende zes jaar is in 2019 een feit. Het gaat om de dienstverlening rondom digitale werkplekken, printvoorzieningen, netwerk- en telefonievoorzieningen, applicatiebeheer, serveropslag en de ICT Servicedesk. Met de outsourcing kan de I&A organisatie zich ontwikkelen tot een organisatie die zich voor al richt op de strategische en tactische inzet van ICT. De regie op de outsourcing en de verdere standaardisatie van software zijn belangrijke speerpunten voor 2019.

Verbeterprogramma financiën en control

In 2018 bracht PwC het concept Accountantsverslag over de jaarrekening 2017 uit met daarin een goedkeurende verklaring. Een mooi resultaat, na de afkeurende verklaring over 2016, waaraan onze organisatie met PwC hard heeft gewerkt. Reparatie en herstel van fouten stond voorop. Het is nu zaak, en deze conclusie delen wij met PwC, de verbeteringen te borgen. Met het (middel-)lange termijn verbeterprogramma beogen we deze structurele verbeteringen. Zodat we (nog) efficiënter en effectiever kunnen sturen op de thema's en ontwikkelingen in de toekomst. Het gemeentebrede (middel-)lange termijn programma is opgezet voor de duur tot aan de zomer 2020. Resultaten zijn dan onder andere de vaststelling van een visie op control, de strategische herinrichting van het Grondbedrijf, herontwerp Financiële eenheid en een interne audit functie dat minimaal voldoet aan niveau COS610-2a

Zie voor opzet, doelstellingen en resultaten [het verbeterprogramma administratieve beheersing](#).

HR agenda 2019

Flexibel, wendbaar; resultaatgericht en daadkrachtig. Ook in 2019 zullen we onze organisatie ontwikkeling en HR agenda op deze thema's inrichten. Het vergroten van de mobiliteit, de ontwikkeling van medewerkers en leidinggevend en het vergroten van de diversiteit zijn daarin belangrijke pijlers. We nemen ook in 2019 weer deel aan de jaarlijkse benchmark Vensters voor Bedrijfsvoering. Door middel van landelijke vergelijking willen

we het inzicht in en sturing op de belangrijkste thema's (waaronder mobiliteit) vergroten. We participeren actief om de kwaliteit van de Benchmark te verbeteren (parameters en definities).

Inkoop: bijdrage aan lokale economie, duurzaamheid en social return

Met ons inkoopbeleid willen we als gemeente een directe bijdrage leveren aan onze gemeentelijke doelstellingen, zoals versterking van de lokale economie, duurzaamheid en social return. Op 26 juli 2018 hebben we de raad geïnformeerd over de evaluatie van het inkoop- en aanbestedingsbeleid.

Zie collegebrief: [Inkoop en aanbestedingsbeleid](#).

De evaluatie laat zien dat we de afgelopen jaren kansen hebben benut op de diverse beleidsterreinen. Verbeterpotentieel ligt onder meer op gebied van innovatie en verdere stimulering van de lokale economie. Dit zullen we meenemen in het inkoop- en aanbestedingsbeleid 2019-2022. Daarnaast willen we impactondernemingen (ondernemingen met een maatschappelijke meerwaarde) een prominentere rol geven binnen inkoop- en aanbestedingen, zoals ook verwoord in het Actieprogramma 'Ondernemen met Impact!' 2019-2022.

Informatieveiligheid

We blijven onze energie richten op het voldoen aan wet en regelgeving, ENSIA normen (Eenduidige Normatiek Single Information Audit) en verbeteringen vanuit de accountantscontrole. Gerichte speerpunten in 2019 zullen zijn: Bewustwording, logische toegangsbeveiliging en afspraken met derden (zowel partijen waar we dienstverlening aan leveren als partijen die ons dienstverlening leveren).

Coalitieakkoord 2019-2022 gezond, groen en gelukkig Groningen

Organisatie ontwikkeling

De gemeente wordt gemaakt door de mensen die er wonen en werken, actieve maatschappelijke organisaties, ondernemers en kennisinstellingen. We kunnen onze ambities alleen verwezenlijken in nauwe samenwerking en verbondenheid met hen. In het coalitie akkoord Gezond, Groen, Gelukkig Groningen is samenwerken – extern en intern – dan ook het uitgangspunt om onze opgaven voor een sociale, groene, sterke en gezonde samenleving te kunnen verwezenlijken.

De nieuwe coalitie hecht meer dan ooit aan de verbinding van fysieke en sociale thema's. Dat betekent dat we naast integraal en gebiedsgericht vooral opgavegericht werken. En dat betekent een omslag in de aansturing van de organisatie: we maken een duidelijk onderscheid tussen integrale en sectorale opgaven. De meer sectorale opgaven laten we over aan de portefeuillehouder, zoals dat gebruikelijk was. Voor de meer integrale opgaven gaat een strategisch beraad functioneren, met deelname van meerdere portefeuillehouders. Daarnaast willen wij een terugkerend reflectief collegeberaad, bijvoorbeeld over de manier van samenwerken met onze externe partners.

Investeren in een goede relatie met onze inwoners en partners en samen werken aan de opgaven van onze gemeente betekent ook investeren in de gemeentelijke organisatie. Een wendbare en flexibele organisatie met aandacht voor samenwerking en resultaat, dat is wat de samenleving van ons vraagt.

Betrokken en bevoegen medewerkers zijn van groot belang om opgavegericht te kunnen werken en in samenwerking resultaten te boeken. We leggen de verantwoordelijkheden dan ook lager en versterken eigenaarschap en externe oriëntatie. Ook verankeren we het gebiedsgericht werken in de organisatie.

Extra beleid

Er zijn op het gebied van bedrijfsvoering en organisatie aanvullende middelen beschikbaar gesteld voor diverse knelpunten en ambities. Deze middelen zijn verwerkt in de desbetreffende programma's en hebben betrekking op onder meer onze digitale dienstverlening, digitalisering van archiefbestanden (onder meer voor de omgevingswet) en transitie van DIV, modernisering ICT, uitbreiding van het college en ondersteuning en frictiekosten. Ook op gebied van onderhoud, huisvesting en huur vastgoed en hebben we in 2019 aanvullende middelen beschikbaar gesteld.

Taakstellingen en taken organisatie

In het coalitieakkoord is sprake van twee taakstellingen die betrekking hebben op de interne loon- en prijscompensatie organisatie en taken in de organisatie (inclusief externe inhuur). Deze taakstellingen zijn bij aanbidding van de begroting 2020 nader uitgewerkt in reële/onderbouwde plannen.

(Wettelijke) indicatoren en landelijke vergelijking

We verantwoorden in dit onderdeel de (wettelijke) indicatoren. We willen onze indicatoren vergelijken met het landelijk gemiddelde van andere gemeenten. Hiervoor gebruiken we de resultaten van de benchmark Vensters voor Bedrijfsvoering. Als er geen gegevens beschikbaar zijn staat er een streepje

Wettelijke indicator(en)	Behaald 2016	Behaald 2017	Beoogd 2018	Beoogd 2019	Landelijk gemiddelde 2017
Apparaatskosten (kosten per inwoner)	872	917	Rapportage achteraf	Rapportage achteraf	695
Formatie (fte per 1.000 inwoners)	11,2	11,8	Rapportage achteraf	Rapportage achteraf	7,5
Bezetting (fte per 1.000 inwoners)	10,8	11,3	Rapportage achteraf	Rapportage achteraf	6,6
Externe inhuur (kosten als % van totale loonsom + totale kosten externen)	15,2%	16,6%	14,9%	14,9%	18,5%
Overhead (% van de totale formatie)	26,7%	30,9%	Rapportage achteraf	Rapportage achteraf	30,6%

Prestatie indicator(en)	Behaald 2016	Behaald 2017	Beoogd 2018	beoogd 2019	Landelijk gemiddeld 2017
% betalingen binnen wettelijke termijn	95%	97%	90%	90%	89,10%
% bezwaarprocedures afgehandeld binnen de wettelijke termijn	78%	76%	85%	85%	-
% bezwaarschriften via informele weg	44%	38%	40%	40%	-
% oninbare facturen sociale zekerheid (ten opzichte van totale vorderingen)	-	19%	19%	20%	-
% oninbare facturen belastingen	-	1,10%	1,10%	1,10%	-
% oninbare facturen overig privaatrechtelijk	-	0,60%	0,10%	0,10%	-
% duurzame inkoop (aanbestedingen >50.000 euro)	100%	100%	100%	100%	65,00%
% lokale inkoop (binnen gemeente Groningen) - inkoopwaarde besteed bij leveranciers binnen de gemeente ten opzichte van de totale inkoopwaarde	-	44,7%	32,5%	35,0%	31,50%
% regionale inkoop	-	53,7%	57%	60%	43,40%

percentage aanbestedingen waarin afspraken worden gemaakt over de inzet van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt.	-	43,0%	35,0%	35,0%	46,7%
Aantal jaarlijks geregistreerde meldingen over (mogelijke) datalekken	6	13	≤6	Rapportage achteraf	-
Percentage melden (mogelijke) datalekken binnen 72 uur	-	-	-	100%	-
Instroom – aantal medewerkers in dienst	-	276	Rapportage achteraf	Rapportage achteraf	-
Uitstroom – aantal medewerkers uit dienst	-	317	Rapportage achteraf	Rapportage achteraf	-
Uitgaven persoonlijke ontwikkeling per medewerker x 1 euro	1.574	1021	Rapportage achteraf	Rapportage achteraf	-
Medewerkerstevredenheidscijfer gemeentebreed (MTO)	-	-	7	7	7,2
Ziekteverzuim	6,7%	5,3%	5,6%	5,4%	5,3%
Meldingsfrequentie	1,2	0,9	1,1	1	0,9
Aantal stagiairs en trainees	-	229	250	250	-
Interne mobiliteit - % medewerkers dat veranderd is van functie of afdeling ten opzichte van het totaal aantal medewerkers aan het begin van het jaar	-	2,1%	Rapportage achteraf	Rapportage achteraf	6,9%
Aantal mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt geplaatst in een afspraakbaan	36	10	10	10	-
% vrouwen in leidinggevende posities	-	36,3%	Rapportage achteraf	Rapportage achteraf	39,1%
% medewerkers onder 35 jaar	-	8,2%	Rapportage achteraf	Rapportage achteraf	9,0%

Paragraaf 10 Herindeling

Op 1 januari 2019 was de fusie Haren, Ten Boer en Groningen een feit en vormen wij samen een nieuwe gemeente. Daarmee is de 1e fase van de herindeling afgerond. In de volgende fase harmoniseren we beleid en werkwijzen. Deze volgende fase biedt dé kans om te innoveren, zaken anders aan te pakken, efficiency-slagen te maken en te dereguleren beleid van onderop op te bouwen. De 3 voormalige gemeenten hebben in fase 1 een bestuursakkoord met elkaar gesloten met hierin een aantal afspraken voor Haren en Ten Boer, voor een goed verloop van de herindeling. Daarbij is het integreren van inhoud, innovatie en gebiedsgerichte kwaliteiten van groot belang voor de voortgang. De afspraken gemaakt in het Bestuursakkoord zijn overgenomen door het nieuwe college. De beleidsharmonisatie fase 2 (vanaf 1 januari 2019) is nodig voor een goed vormgeven van de nieuwe gemeente met toevoeging van benodigde kennis en behoud van effectieve werkwijzen en structuren uit voorheen Haren en Ten Boer. De gemeente gebruikt hierbij de doelstellingen uit het coalitieakkoord als leidraad voor het te harmoniseren beleid van de drie voormalige gemeenten.

De wet Arhi (Algemene Regels Herindeling) schrijft voor dat de gemeente Groningen 2 jaar de tijd heeft om de wet- en regelgeving te harmoniseren. De drie gemeenten hebben per onderwerp beoordeeld welk beleid voorafgaand aan de herindelingsdatum moest worden geharmoniseerd en voor welk beleid dit in fase 2 kan plaatsvinden. In deze paragraaf Herindeling is op hoofdlijnen een lijst opgenomen met onderwerpen die in 2019 of 2020 worden geharmoniseerd. Onderstaande tabel geeft een overzicht van het te harmoniseren beleid per programma, uitgezet in de tijd (globale planning).

Programma/ Onderwerp:	1e kwartaal 2019	2e kwartaal 2019	3e kwartaal 2019	4e kwartaal 2019	2020
Algemene Subsidie Verordening Nadere regels (eenvoudig)					
Regionale trainingscentra voor individuele talenten		X			
Incidentele activiteiten cultuur		X			
Co- investeringsfonds sportaccommodaties		X			
Subsidieregeling kinderopvang		X			
Culturele raad Haren		X			
Culturele commissie basisonderwijs Haren		X			
Algemene Subsidie Verordening Nadere regels (complex)					
Sociaal-culturele accommodaties	*				
Verordening betreffende het toekennen van erepenningen in Haren en Ten Boer			X		
Programma 1 Werk en inkomen:					
Re-integratie- verordening		X			

Loonkostensubsidie		X			
Voucherregeling Arbeidsmarktregio Groningen/ESF: Vouchers 'jongeren en andere groepen'		X			
Armoede- en minimeleideid				X	
Minimaregelingen				X	
Verhaal		X			
Terug- en invordering		X			
Programma 2 Economie en werkgelegenheid:					
Beleid Ruimtelijke economie				X	
Energiebesparing bij Bedrijven		X			
Marktverordening					X
Programma 3 Onderwijs:					
Onderwijshuisvesting IHP			X		
Verordening Leerlingenvervoer			X		
Ambtsinstructie leerplichtambtenaar		X			
Verordening materiele gelijkstelling		X			
Volwassenonderwijs Taalhuys				X	
Programma 4 Welzijn, gezondheid en zorg:					
Subsidieregeling kinderopvang *					**
Verordening WMO; waaronder bijv. Maatwerk en Algemene voorziening Verordening					***
Collectief Vervoer					***
Maatschappelijke ondersteuning PGB					***
WMO					***
Collectieve zorgverzekering				X	
Meerkostenregeling				X	
Sociaal medische indicatie				X	
Stadadviseert/ adviesraden Sociaal domein/ Cliëntenraad					X
Beschermingsbewind en bijzondere bijstand					X
Jongerenparticipatie				X	
Gezondheidsbeleid				X	
DVO GGD				X	
Verordening Wet inburgering				X	
Medische advisering				X	

Centrum regeling Beschermd wonen en opvang, inloopvoorziening ggz				X	
Programma 5 Sport en bewegen					
Inrichten gelijk speelveld	Doorlopend				
Tarieven en voorrangbeleid inroostering sportclubs					X
Programma 6 Cultuur					
CKC (Centrum Kunst en Cultuur)				X	
Programma 7 Verkeer					
Parkeren				X	
Duurzame mobiliteit				X	
Fietsstrategie				X	
HOV				X	
Wegsleepregeling			X		
Programma 8 Wonen					
Erfgoedverordening, Nota archeologie, Monumentenbeleid				X	
Ruimtelijk algemeen (Next City, Energiebeleid en Groenvisie)					X
Wonen huisvestingsverordening					X
Ligplaatsenverordening openbaar vaarwater		X			
Projectenlijst Verklaring van geen bedenkingen/ Lijst verklaring van geen bezwaar	X	X			
Welstandsnota/Reclamebeleid/nadere regels reclame				X	
Beleidsregels Wet Bodembescherming		X			
Blijverslening				X	
Bouwverordening				X	
Duurzaamheidslening			X		
Programma 9 Kwaliteit van de leefomgeving					
BORG				X	X
Afvalstoffenverordening					X
Kapvergunningenbeleid (inclusief kappen monumentale bomen snippergroen)				X	
Ruimtelijk algemeen (Groenvisie)					X
Groenbeleid		X			
Wegverkeerslawaaier	X				
Verordening Regen en Grondwater					X
Destructieverordening			X		

Harmonisatie APV****					X
Klimaatadaptatie		X			
Programma 10 Veiligheid					
Drugsbeleid/Damoclesbeleid		X			
Cameratoezicht (twee verordeningen)		X			
Programma 11 Dienstverlening					
Geen te harmoniseren beleid/regelgeving					
Programma 12 College, raad en gebiedsgericht werken					
Geen te harmoniseren beleid/regelgeving					

Disclaimer:

* Aparte planning volgt in 2019.

** Planning is om nieuwe regelgeving voor 2020 algemeen geldend te verklaren voor de hele nieuwe gemeente.

*** Planning is om alle geharmoniseerde wet- en regelgeving per 1 januari 2020 in te laten gaan.

**** Harmonisatie APV inclusief aanverwante regelgeving en beleid, waaronder (onder andere):

- Collecteren
- Bepaling collectieve en incidentele festiviteiten
- Evenementen regelgeving en beleid
- Bepaling Flyeren en samplen
- Kermis regelgeving en beleid
- Bepaling Plaatsen voorwerpen op, aan, boven de weg
- Standplaatsen regelgeving en beleid
- Bepaling Straatartiesten en straatmuzikanten
- Venten
- Begraven
- Hondenbeleid
- Riolering
- Telecom, Netwerkbedrijven, Kabels en Leidingen
- Diverse besluiten OOV, gericht op specifiek gebied of probleem
- Bepalingen veiligheid op de weg
- Bepalingen horeca en achterliggende besluiten m.b.t. horeca incl. handhaving
- Overlastbepalingen en bepalingen over heling
- Vuurwerk
- Bepalingen over prostitutie, seksbranche
- Kansspelverordening
- Aanwijsbesluiten

Financiële positie

Samenvatting financieel beeld 2019-2022

In onderstaand overzicht staan de financiële consequenties samengevat van het financieel meerjarenbeeld, de financiële knelpunten en ambities en de dekkingsbronnen.

Financieel perspectief	2019	2020	2021	2022
Financieel meerjarenbeeld	-9.728	4.334	6.616	10.263
Financiële knelpunten en ambities	-37.498	-51.281	-48.159	-48.400
Dekkingsbronnen	47.226	46.947	41.543	38.136
Totaal	0	0	0	0

In hoofdstuk 4.2 wordt ingegaan op de ontwikkeling van het meerjarenbeeld. Het startpunt is de meerjarenraming zoals opgenomen in de begrotingen 2018 van Groningen, Haren en ten Boer. Vervolgens zijn de ontwikkelingen op dit saldo toegelicht.

De opgaven en hervormingen zoals die in eerdere begrotingen zijn opgenomen voor de jaarschijven 2019-2022 maken onderdeel uit van het saldo van het meerjarenbeeld. De opgaven en hervormingen zoals opgenomen in de voorgaande begrotingen lichten we toe in de hoofdstuk 4.2.1. en 4.2.2.

Hoofdstuk 4.3 gaat vervolgens in op de verschillende opgaven en ambities. In het coalitieakkoord 2019-2022 is in de financiële paragraaf hiervan een overzicht gegeven. Dit hoofdstuk geeft hierop een nadere uiteenzetting en toelichting.

Hoofdstuk 4.4 gaat in op de hervormingen. In het coalitieakkoord 2019-2022 is in de financiële paragraaf hiervan een overzicht gegeven. Dit hoofdstuk geeft hierop een nadere uiteenzetting en toelichting.

Financieel meerjarenbeeld

In het financieel meerjarenbeeld 2019-2022 geven we aan wat de verwachte financiële autonome ontwikkelingen zijn in de komende jaren. Het geeft de financiële ruimte weer voor de komende periode. De financiële ruimte wordt beïnvloed door de ontwikkeling van het gemeentefonds, de loon- en prijsstijgingen, renteontwikkelingen, de opbrengst van de gemeentelijke belastingen en overige mee- en tegenvallers. In de categorie mee- en tegenvallers zijn de voorbeslagen op de begroting 2019 en financiële harmonisatie effecten door de herindeling opgenomen.

Voorbeslagen op de begroting 2019 zijn besluiten die door de raden van Groningen oud, Haren en Ten Boer na vaststellen van de respectievelijke begrotingen 2018 zijn gedaan en die beslag leggen op de financiële ruimte 2019-2022.

Het financieel meerjarenbeeld 2019-2022 is geactualiseerd ten opzichte van de standen van het meerjarenbeeld voor de jaren 2019-2022 zoals opgenomen in de primitieve begroting 2018 van Groningen, van Haren en van Ten Boer. Het meerjarenbeeld 2019-2022 is het uitgangspunt bij het opstellen van de begroting 2019 van de heringedeelde gemeente Groningen.

Financieel perspectief	2019	2020	2021	2022
Meerjarenbeeld primitieve begroting 2018 Groningen	0	0	91	447
Meerjarenbeeld primitieve begroting 2018 Haren	3.004	2.200	2.229	2.229
Meerjarenbeeld primitieve begroting 2018 ten Boer	377	377	377	377
	3.381	2.577	2.697	3.053
Actueel meerjarenbeeld begroting 2019	-9.728	4.334	6.616	10.263
Verschil ten opzichte van de primitieve begrotingen	-13.109	1.757	3.919	7.210

In het actuele meerjarenbeeld is sprake van een nadelig saldo van 9,7 miljoen euro in 2019, een voordelig saldo van 4,3 miljoen euro in 2020, een voordelig saldo van 6,6 miljoen euro in 2021 en een positief saldo van 10,3 miljoen euro in 2022. Hierbij moet wel de kanttekening worden gemaakt dat er in het financieel meerjarenbeeld p.m. bedragen zijn opgenomen wat betreft de BUIG (vanaf 2020). Deze tekorten zijn daarom meegenomen in het hoofdstuk over de knelpunten.

De verschillen ten opzichte van het getotaliseerde meerjarenbeeld zoals opgenomen in de primitieve begroting van 2018 worden hierna toegelicht. De ontwikkelingen/toelichting als volgt opgebouwd:

- Ontwikkelingen voormalige gemeente Groningen
- Ontwikkelingen voormalige gemeente Haren;
- Ontwikkelingen voormalige gemeente Ten Boer;
- Harmonisatieverschillen ontstaan als gevolg van de herindeling.

Toelichting verschil		2019	2020	2021	2022
Ontwikkelingen voormalige gemeente Groningen:					
<i>algemene ontwikkelingen:</i>					
1	kort BUIG	-10.700	p.m.	p.m.	p.m.
2	minimale compensatie	-2.300	-6.000	-8.800	-12.900
3	minimale compensatie verbonden partijen	-296	-316	-98	-183
4	toeslag opbrengst	459	1.241	1.777	2.631
5	overige belastingen	198	201	200	204
6	recreatieontwikkeling fysiek	30	78	-122	115

7	dividend BNG	321	321	321	321
8	dividend Enexis	1.200	0	0	0
9	algemene uitkering	4.426	11.507	16.964	25.633
10	andere effecten	-650	521	1.997	7.068
11	RO Fonds	-82	-82	-82	-82
12	stelselregistraties	-150	-150	-150	-150
13	vermindering aantal raadsleden	-187	-187	-187	-187
14	accountantskosten	-100	-100	-100	-100
15	overname van Archieven	-100	0	0	0
16	Waterschap Paterswolde	-58	-58	-58	-58
17	Primaire compensatie en volumeontwikkeling Wmo en Jeugd	0	-4.039	-7.902	-12.368
18	WijkID en MijnOverheid berichtenbox	-76	-86	-96	-110
19	Wettelijk e-mailverkeer	-40	-40	-40	-40
20	Wettelijk besluit btw - vrijval	297	180	180	180
20	Wettelijk besluit btw - handhaven voor programma Sport	-297	-180	-180	-180
21	Wettelijk wijzigen startmoment afschrijven	300	300	300	300
22	Wettelijk depot	-55	-110	-165	-220
23	Wettelijk verige (kleinere) mutaties	-98	-131	27	91
	<i>overblijfselen begroting / onontkoombare knelpunten:</i>				
24	Wettelijk uitbreiding uren peuteropvang	-1.364	-1.364	-1.364	-1.140
25	Wettelijk investering gebiedsondersteuningsnetwerk	-990	-360	300	-3.350
26	Wettelijk invoering motie, ruimte voor nieuwe initiatieven (GON)	-300	-300	0	0
27	Wettelijk compensatiepakket groen en duurzaamheid Eelde	-300	-150	-150	-150
28	Wettelijk overname van Forum	0	-225	-225	-225
29	Wettelijk huurkosten scholen	-65	-65	-65	-65
30	Wettelijk gedeeltelijke huisvesting verbouwing stadhuis	-1.003	-103	-151	0
31	Wettelijk aanpak kosten verkenning nieuw muziekcentrum	-450	0	0	0
32	Wettelijk voortzetten extra capaciteit bureau ombudsman	-61	-61	-61	-61
33	Wettelijk invoeren vergunningstelsel kamerverhuur	-180	0	0	0
34	Wettelijk incidentele kosten outsourcing ICT	-9.800	-260	2.478	2.478
34	Wettelijk outsourcing ICT uit weerstandsvermogen (reserve grondzaken)	9.800	260	-2.478	-2.478
35	Wettelijk oprichting ambtelijke organisatie	-450			
36	Wettelijk overname van staksterfte	-957	-417	-400	-369
	ontwikkelingen voormalige gemeente Haren:				
37	Wettelijk subsidie stuur en ondersteuning	-19	-17	-8	-8
38	Wettelijk subsidie drage Veiligheidsregio Groningen	-94	-127	-99	-99
39	Wettelijk huur pand Waterhuizerweg	72	72	72	72
40	Wettelijk financiële besluitvorming Haderaplein	-450	-100	-100	-100
41	Wettelijk gebiedsontwikkelingsgebied Haren	-200	-200	-200	-200
42	Wettelijk algemene uitkering	1.930	2.524	2.789	3.028
43	Wettelijk primaire compensatie	-459	-458	-458	-458
44	Wettelijk overname van pitaallasten	33	182	224	144
45	Wettelijk verige (kleinere) mutaties	-141	-91	-105	-126
46	Wettelijk structurele effecten najaarsnota	9	7	-250	-249
47	Wettelijk onderhoud wegen	92	-124	-93	-130

48	ervallen bijdrage Gem Haren Noord		-536	-536	-536
49	nte effecten	-672	-609	-609	-609
	ontwikkelingen voormalige gemeente ten Boer:				
50	ulling begrotingsruimte raad 8 november 2017	-83	-83	-79	-73
51	ulling begrotingsruimte raad 28 maart 2018	-125	-125	-125	-125
52	orwerking voorjaarsnota 2018	105	105	105	105
53	derhoud wegen	-200	-200	-200	-200
54	ndcentrum Ten Boer	-100	-100	-100	-100
55	ur Innersdijk		-218	-218	-218
56	gemene uitkering	473	401	549	700
57	ominale compensatie	-75	-140	-199	-263
58	ges en belastingen	41	75	107	141
59	serve scholenprogramma	-264			
60	nte effecten	-272	-232	-192	-152
61	erige (kleinere) mutaties	17	-33	-78	-118
	armonisatieverschillen ontstaan als gevolg van herindeling:				
62	gemene uitkering Gemeentefonds	-909	-1.008	-1.111	-1.215
63	armonisatie berekeningsgrondslagen gemeentefonds Haren		509	970	1.485
64	servering ontwikkeling nominale compensatie		-509	-970	-1.485
65	leidsharmonisatie	-75	-75	-75	-75
66	armonisatie activa/ afschrijving / restwaarde	1.138	1.871	1.930	2.027
67	armonisatie bestuur /gemeentesecretaris en griffie	1.196	1.196	1.196	1.196
68	gestelde OZB-ontwikkeling Haren	2	-25	110	245
	taal		-13.109	1.757	3.919
					7.210

Verklaring verschillen

Reguliere ontwikkelingen 1 tot en met 24

1. Tekort BUIG

Het nadelig resultaat op de BUIG verslechtert met 10,7 miljoen euro door een afname van het budget 2019 ten opzichte van 2018. Voor 2019 is dit als een gegeven geaccepteerd en verwerkt in het meerjarenbeeld. Voor 2020 en verder is het vraagstuk rond de BUIG meegenomen in het hoofdstuk over de knelpunten.

2. Nominale compensatie

De nominale compensatie is bedoeld om de koopkracht van de gemeentelijke budgetten op niveau te houden. De nominale compensatie wordt bepaald op basis van een gewogen gemiddelde van de verwachte loon- en prijsontwikkeling. Ten opzichte van het vorige meerjarenbeeld ontstaat in 2019 een nadeel van per saldo 2,3 miljoen euro dat oploopt tot een structureel nadeel van 12,9 miljoen euro vanaf 2022. De verschillen worden hieronder toegelicht.

Voor 2019 wordt de nominale compensatie vastgesteld op 2,78%. Dit ligt 1% boven het gehanteerde percentage in het vorige meerjarenbeeld (gemeentebegroting 2018). Daarnaast zijn de budgetten geactualiseerd waarover nominale compensatie verstrekt dient te worden. Door toekenning van structureel extra beleid per 2018 en reguliere uitzettingen als gevolg van loon- en prijscompensatie stijgt de omvang van de budgetten waarover jaarlijks compensatie moet worden verstrekt. Per saldo ontstaat in 2019 als gevolg van beide actualisaties een structureel nadeel van 3 miljoen euro.

De actualisaties van de nominale ontwikkelingen over 2017 en 2018 leiden per saldo tot een structureel voordeel van 0,7 miljoen euro vanaf 2018. De neerwaartse aanpassing wordt grotendeels verklaard door een daling van de sociale lasten over 2018.

De oploep van het jaarlijkse nadeel wordt enerzijds veroorzaakt door hogere verwachte nominale ontwikkelingen (jaarlijks circa 1%) en anderzijds door een autonome stijging van de omvang van de budgetten waarover nominale compensatie vergoed dient te worden (jaarlijks circa 7 miljoen euro).

3. Nominale compensatie verbonden partijen

Voor twee verbonden partijen (Veiligheidsregio en Groninger Archieven) nemen we jaarlijks het daadwerkelijke bedrag op in de gemeentelijke begroting dat door de verbonden partijen is vastgesteld voor nominale ontwikkelingen. Actualisatie van de in de gemeentelijke begroting opgenomen bedragen leidt tot een nadeel van 296 duizend euro in 2019 aflopend tot 183 duizend euro in 2022.

4. OZB-opbrengst

Het tariefstijgingspercentage voor de OZB wordt berekend op basis van de nominale compensatie. Als gevolg van de hogere nominale compensatie (zie hierboven), stijgt het tariefstijgingspercentage voor de OZB. Dit levert een hogere OZB-opbrengst op van 459 duizend euro in 2019 oplopend tot 2,6 miljoen euro vanaf 2022.

5. Overige belastingen

We zien structureel meer overnachtingen in de gemeente. Hierdoor vertoont de logiesbelasting een structurele meeropbrengst van 200 duizend euro. Daarnaast is sprake van een nominale ontwikkelingen door een reguliere tariefstijging.

6. Arealontwikkeling fysiek

De benodigde budgetten voor het onderhoud aan de openbare ruimte als gevolg van areaalontwikkelingen is geactualiseerd ten opzichte van bedragen die daarvoor meerjarig zijn opgenomen in de begroting 2018. In 2019 leidt dit tot een voordeel van 30 duizend euro, in 2020 tot een voordeel van 78 duizend euro en in 2021 tot een nadeel van 122 duizend euro. De jaarschijf 2022 wordt in deze begroting voor het eerst toegevoegd. Voor het onderhoud in deze jaarschijf zijn minder middelen nodig dan gereserveerd in het meerjarenbeeld daarvoor. Inclusief de doorwerking vanuit voorgaande jaren levert dit een structureel voordeel op van 115 duizend euro vanaf de jaarschijf 2022.

7. Dividend BNG

Jaarlijks wordt de verwachte dividendinkomst van de bank Nederlandse gemeenten (BNG) voor de begroting bepaald op basis van de werkelijk ontvangen dividendinkomst van het voorgaande jaar. In 2018 is 833 duizend euro ontvangen (2,53 euro dividend per aandeel). Dit is 496 duizend euro meer dan in de begroting 2018 opgenomen. Gezien het feit dat het positieve resultaat deels wordt verklaard door het momenteel ruime ECB-beleid gaan we vanaf de begroting 2019 uit van een dividend uitkomst van jaarlijks 2 euro per aandeel. Dit levert een verhoging op van de jaarlijks verwachte dividendinkomst van 321 duizend euro (tot jaarlijks 658 duizend euro).

8. Dividend Enexis

Voor 2019 wordt weer uitgegaan van een incidentele dividendinkomst vanuit Enexis van 1,2 miljoen euro.

9. Algemene uitkering

De effecten van de maartcirculaire 2018, de meicirculaire 2018 en de septembercirculaire 2018 zijn verwerkt in het financiële beeld. In de maartcirculaire 2018 zitten de effecten verwerkt van het Regeerakkoord en het IBP. Door de intensiveringen afgesproken in het Regeerakkoord en het IBP stijgt de uitkering die wordt ontvangen vanuit het gemeentefonds in 2018 met ongeveer 13 miljoen euro, oplopend tot 41 miljoen euro vanaf 2022. In

de meicirculaire 2018 is deze reeks neerwaarts bijgesteld. Dit komt hoofdzakelijk door een neerwaartse bijstelling van het accres (door een lagere raming voor loon- en prijsbijstelling op de rijksbegroting) en een aanpassing in de systematiek hoe wordt omgegaan met overschotten op het btw-compensatiefonds. Per saldo resteert een voordeel van ongeveer 5 miljoen euro in 2019 oplopend tot 26 miljoen euro vanaf 2022. De septembercirculaire 2018 geeft een vrijwel ongewijzigd cumulatief beeld van het accres tot en met 2023.

10. Rente-effecten

Belangrijkste wijzigingen in de uitgangspunten ten opzichte van voorgaande jaren is het vaststellen van een Rente Omslag Percentage (ROP) met een neutraal renteresultaat in het eerste begrotingsjaar (in plaats van over vier jaren) en het hanteren van een structurele taakstelling tot en met 2022 van jaarlijks 750 duizend euro door een deel van de lange financieringsbehoefte met kort geld te financieren. De voordelen in latere jaren ontstaan door lagere rentelasten als gevolg van het aflopen van bestaande leningen.

De herfinanciering van oude (dure) leningen Meerstad leidt tot lagere kapitaallasten. In het raadsvoorstel over de overheveling van investeringen in bovenwijkse voorzieningen Meerstad is uitgegaan van een indicatief rentepercentage van 3,74%. Vanaf 2019 wordt een ROP van 2,0% toegerekend aan de bovenwijkse voorzieningen Meerstad. In de eerste jaren worden de kapitaalslasten gedekt uit de vrijval van het weerstandsvermogen (reserve grondzaken). Vanaf 2021 valt het voordeel gedeeltelijk in het meerjarenbeeld. Het voordeel bedraagt voor 2021 687 duizend euro, voor 2022 bedraagt het voordeel 396 duizend euro.

11. A+O Fonds

Vanaf 2018 zijn middelen in onze begroting opgenomen voor door de VNG uitgevoerde gezamenlijke gemeentelijke activiteiten. Tot en met 2017 werden deze activiteiten gedekt door een rechtstreekse uitname uit het gemeentefonds, maar deze werkwijze is niet meer toegestaan. Naar nu blijkt is bij de bepaling van de hoogte van het benodigde bedrag ten onrechte geen rekening gehouden met de jaarlijkse bijdrage van 82 duizend euro aan het A+O fonds.

12. Basisregistraties

Door landelijke ontwikkelingen en regelgeving is het noodzakelijk om de basisregistraties verder op orde te brengen. De extra kosten hiervoor bedragen structureel 150 duizend euro vanaf 2019.

13. Toename aantal raadsleden

De gemeente heeft sinds 2017 meer dan 200 duizend inwoners waardoor de raad zal worden uitgebreid naar 45 raadsleden. Daarnaast is een in 2017 doorgevoerde bezuiniging op de vergoeding voor raadsleden 30 duizend euro te hoog geweest. In totaal leidt dit tot een nadeel van structureel 187 duizend euro vanaf 2019.

14. Accountantskosten

Eind 2017 zijn aanvullende financiële afspraken gemaakt met de accountant. Ten opzichte van het begrote bedrag is een aanvullend bedrag van jaarlijks 100 duizend euro benodigd vanaf 2019.

15. Groninger Archieven

In de gemeentebegroting 2018 is een structurele bezuiniging opgenomen van 100 duizend euro op de bijdrage aan de Groninger Archieven. De voorziene huurverlaging van de Groninger Archieven is met ingang van 2019 nog niet te realiseren.

16. Meerschap Paterswolde

In de begroting 2019 van de Meerschap Paterswolde is een hogere gemeentelijke bijdrage vastgesteld in verband met gestegen onderhoudskosten van het gebied. Voor Groningen betekent dit een structurele verhoging van de bijdrage van 58 duizend euro vanaf 2019.

17. Nominale compensatie en volumeontwikkelingen Wmo en Jeugd

In het Regeerakkoord is onder andere afgesproken om de groei van de algemene uitkering te koppelen aan de groei van de totale rijksuitgaven en per 2019 de integreerbare delen van de integratie uitkering Sociaal domein over te hevelen naar de algemene uitkering. Deze afspraken hebben geleid tot een hoger accres waaruit vanaf 2020 ook de loon-, prijs- en volumenstijgingen in het sociaal domein moeten worden opgevangen. Voorheen werd dit gecompenseerd via de separate rijksuitkering. Het benodigde bedrag voor het opvangen van loon- en prijsontwikkelingen en volumeontwikkelingen in de Wmo en bij Jeugd wordt in 2020 geraamd op 4,0 miljoen euro oplopend tot structureel 12,4 miljoen euro vanaf 2022.

18. DigiD en MijnOverheid

De kosten voor DigiD en MijnOverheid worden met ingang van 2018 doorbelast aan gemeenten. Voor 2018 heeft de VNG besloten deze kosten eenmalig ten laste van de algemene uitkering te brengen. Met ingang van 2019 ontvangt de gemeente Groningen een factuur op basis van verbruik. Verwachting is dat de kosten de komende jaren zullen stijgen voor DigiD en de berichtenbox door toenemende digitalisering en gebruik. Dit betekent een nadeel van 76 duizend euro in 2019 wat oploopt tot 110 duizend euro in 2023.

19. Veilig e-mailverkeer

Er is een noodzaak voor beveiliging van het e-mailverkeer van raadsleden. De kosten bedragen maximaal 40 duizend euro per jaar.

20. Sportbesluit btw – vrijval bij handhaven sporttarieven

Het kabinet heeft besloten het sportbesluit aan te passen. Dit leidt er onder andere toe dat er per 1 januari 2019 een gewijzigd btw-tarief op sport geldt. Dit heeft onder andere als gevolg dat de inkomsten uit sport niet meer belast hoeven te worden met btw. Besloten is de tarieven te handhaven waardoor er extra inkomsten worden gegenereerd. Voor een deel worden deze extra inkomsten ingezet voor de kapitaallasten vervanging kunstgrasvelden. Het resterende bedrag dat vrijvalt is gereserveerd op een stelpost om conform het amendement van de raad in te zetten voor het programma Sport (2019: 297 duizend euro, vanaf 2020: 180 duizend euro).

21. Wijzigen startmoment afschrijven

In 2018 is naar aanleiding van een wijziging in het BBV het startmoment van afschrijven gewijzigd naar het boekjaar volgend op het jaar waarin een kapitaalgoed gereedkomt/ verworven wordt. Dit leidt voor een periode van 7 jaar tot lagere kapitaallasten. Het voordeel bedraagt jaarlijks 300 duizend euro en valt vrij naar de algemene middelen.

22. E-depot

In wetgeving is voorgeschreven dat wij onze informatie in goede, geordende en toegankelijke staat bewaren. Een e-depot is een middel om onze digitale informatie niet te verliezen, duurzaam te bewaren en toegankelijk te houden. De gemeente beschikt niet over deze voorzieningen waar dit wel noodzakelijk is. De jaarlijkse kosten bedragen 220 duizend euro waarbij de bijdrage in de implementatiefase gefaseerd kan worden opgebouwd. Dit betekent dat we in elk van de jaren 2019-2022 een structureel bedrag beschikbaar stellen van 55 duizend euro.

23. Overige (kleinere) mutaties

Een aantal mutaties met effect op het meerjarenbeeld met een omvang kleiner dan 100 duizend euro zijn hieronder samengevat weergegeven in een tabel. Gezien de beperkte omvang van de mutaties worden deze niet nader toegelicht.

	2019	2020	2021	2022
Terugloop kapitaallasten	-44	-74	-97	11
Terugloop inkomsten leges	-3	-4	67	15
BTW-compensatie investeringen riolering	-80	-80	0	0
Contributie VNG	-7	-7	-7	-7
Effect ruil middelen bij stoppen projecten	36	34	64	72
	-98	-131	27	91

Voorbeslagen begroting/onontkoombare knelpunten 25 tot en met 37

24. Uitbreiding uren peuteropvang

Om alle jonge kinderen zo veel mogelijk gelijke ontwikkelingskansen te bieden en achterstand in ontwikkeling te voorkomen willen we zorgen voor hoogwaardige, betaalbare en toegankelijke peuteropvang van 16 uur per week voor alle kinderen vanaf 2 jaar. Op 27 juni 2018 heeft de raad ingestemd met de uitbreiding van het aantal uren opvang aan peuters vanaf 2 jaar naar 16 uur per week. De urenuitbreiding kost structureel 1,364 miljoen euro vanaf 2019. Vanaf 2022 bedragen de kosten jaarlijks 1,14 miljoen euro.

25. Aanbesteding gebiedsondersteuningsnetwerk

Op 18 april 2018 is besloten tot aanbesteding van het Gebiedsondersteuningsnetwerk (GON). In het besluit staat aangegeven dat aanvullende middelen noodzakelijk zijn voor een reëel budget. In 2019 is aanvullend 990 duizend euro nodig en in 2020 360 duizend euro. In 2021 is er sprake van een voordeel van 300 duizend euro. In 2022 is het nadeel afgerond 3,4 miljoen euro: nadeel 4,3 miljoen incidentele continuering extra beleid en voordeel 950 duizend GON.

26. Uitvoering motie, ruimte voor nieuwe initiatieven

Voor innovatieve (burger)initiatieven die niet opgenomen worden binnen het Gebiedsondersteuningsnetwerk wordt in 2019 en 2020 jaarlijks een budget van 300 duizend euro beschikbaar gesteld.

27. Compensatiepakket groen en duurzaamheid Eelde

Op 20 december 2017 is het compensatiepakket voor groen, klimaatadaptie en duurzame mobiliteit Eelde vastgesteld. De structurele lasten van dit pakket bedragen 150 duizend euro per jaar voor de periode 2019 - 2037. De bijdrage van 150 duizend euro in 2018 is gedekt vanuit de Algemene egaliseringsreserve (AER) en wordt in 2019 weer toegevoegd aan de AER.

28. Groninger Forum

Voor het sluitend maken van de startbegroting 2020 van de stichting Groninger Forum is besloten de stichting vanaf 2020 jaarlijks 225 duizend euro aanvullende subsidie te verstrekken.

29. Bouwkosten scholen

Door sterk gestegen bouwkosten en stijgende kwaliteitseisen, zijn de reeds beschikbaar gestelde kredieten voor de bouw van de Borgmanscholen in het Ebbingekwartier en de Oosterparkwijk en de "Groenewei" in Tersluis/ Meerstad niet meer afdoende. Om goede schoolgebouwen te realiseren is structureel 65 duizend euro extra nodig.

30. Tijdelijke huisvesting verbouwing stadhuis

Tijdens de verbouwing van het stadhuis moet het hele gebouw leeg gemaakt worden om de aannemer de mogelijkheid te geven het gebouw te kunnen verbouwen. Alle gebruikers moeten daarom tijdelijk verhuizen naar de Radesingel. De incidentele lasten voor de komende jaren zijn afgerond 1,3 miljoen euro. Voor 2019 is

het nadeel berekend op 1.003 duizend euro, voor 2020 is het nadeel 103 duizend euro en voor 2021 is het nadeel 151 duizend euro.

31. Plankosten verkenning nieuw muziekcentrum

We verkennen de opties voor een opvolger van het huidige cultuurcentrum De Oosterpoort. Voor de tweede fase van de verkenning rond de nieuwe huisvesting is een plankostenbudget nodig van 520 duizend euro. Daarvan dekken wij 70 duizend euro uit de reserve grondzaken. Aanvullend is dus 450 duizend euro nodig.

32. Continuering extra capaciteit bureau ombudsman

De capaciteit voor het bureau ombudsman wordt structureel uitgebreid. Dit in verband met een stijging qua aantallen, toenemende complexiteit en een uitbreiding van het werkterrein als gevolg van de gemeentelijke herindeling. Het nadeel bedraagt 61 duizend euro.

33. Invoeren vergunningsstelsel kamerverhuur

Ter verbetering van de kwaliteit van de particuliere kamerverhuurmarkt is een verhuurvergunning ingesteld die elke verhuurder van kamers en appartementen voor studenten (en bemiddelaars daarin) dient te hebben. De incidentele invoeringslasten worden geraamd op 180 duizend euro.

34. Incidentele kosten outsourcing ICT

De procedure voor het outsourcen van onze ICT heeft op 5 juli 2018 geleid tot de selectie voor het definitief gunnen van de opdracht. Uitkomst is dat de businesscase over de totale looptijd van het contract wordt gerealiseerd voor wat betreft de uitbesteding van de generieke ICT. Dit vraagt wel om voorfinanciering van met name incidentele transitiekosten in 2019 en 2020 van respectievelijk 9,8 miljoen euro en 260 duizend euro. In de jaren 2021 tot en met 2024 wordt deze voorfinanciering weer ingelost door de structurele besparing op de ICT.

35. Verjonging ambtelijke organisatie

In het coalitieakkoord 'Voor de verandering 2014-2018' werd jaarlijks een budget beschikbaar gesteld voor verjonging van de ambtelijke organisatie. Hieronder vallen zowel werkleerbanen op MBO niveau als trainees op HBO/WO niveau. Om in 2019 dit te kunnen voortzetten is een bedrag nodig van 450 duizend euro.

36. Essentaksterfte

Sinds 2010 komt essentaksterfte voor in Nederland. Uit een recente inspectie door twee specialistische bedrijven van het essenbestand in onze gemeente blijkt dat van de ruim 17 duizend geïnspecteerde bomen meer dan de helft is aangetast door deze ziekte. Om de veiligheid van de openbare ruimte te kunnen garanderen moeten we in 2019 tot onze grote spijt 945 essen kappen en meer dan vierduizend bomen extra snoeien. Om het verloop van de aantasting goed te kunnen monitoren moeten we bovendien bijna 15 duizend essen op risicolocaties ieder jaar inspecteren. Het aantal aangetaste essen zal de komende jaren nog verder stijgen. Op grond daarvan moeten we in de komende tien jaar rekening houden met een uitval van nog eens 6.860 essen. De opgave voor het kappen, snoeien en inspecteren van de essen voor de jaarschijven 2019-2022 nemen we op in het meerjarenbeeld. In lijn met onze ambities voor een groene gemeente en conform ons kapbeleid zullen we voor de gekapte bomen nieuwe bomen aanplanten. In de aanloop naar de begroting 2020 zullen we nader onderzoek doen naar de fasering en de kosten voor herplant. De financiële consequenties voor herplant zullen we betrekken bij de begroting 2020.

37. Bestuur en ondersteuning

Dit betreft een actualisatie van de kosten bij burgerzaken en een bijstelling bij gebouwenbeheer als gevolg van een hertaxatie van panden. Dit betreft een nadeel van 19 duizend euro in 2019 aflopend tot 8 duizend euro in 2022.

38. Bijdrage Veiligheidsregio Groningen

De gemeentelijke bijdrage aan de Veiligheidsregio Groningen wordt verhoogd. Dit betekent een nadeel van afgerond 94 duizend euro in 2019, 127 duizend euro in 2020 en 99 duizend euro vanaf 2021.

39. Huur pand Waterhuizerweg

Voor het pand aan de Waterhuizerweg, waarin kinderopvang is gevestigd, is een herziene huurovereenkomst gesloten. Dit levert extra inkomsten op. Het voordeel is structureel en bedraagt afgerond 72 duizend per jaar.

40. Herziene besluitvorming Haderaplein

Op 12 november heeft de raad het nieuwbouwproject Haderaplein gewijzigd vastgesteld. De wijzigingen in het plan leiden vanaf 2019 tot een structureel nadeel van 100 duizend euro als gevolg van hogere kapitaallasten. Daarnaast nemen we in 2019 een incidenteel nadeel op van 350 duizend euro vanwege het niet in 2019 ontvangen van de bouwleges.

41. Stationsgebied Haren

Conform de boekhoud voorschriften (BBV) zijn bepaalde onderdelen uit de grondexploitatie gehaald en geactiveerd. Dit heeft een structureel nadeel van 200 duizend euro als gevolg van hogere kapitaallasten.

42. Algemene uitkering

De Gemeentefonds-uitkering in de meerjarenramingen zoals opgenomen in de begroting 2018 is gebaseerd op de meicirculaire 2017. De effecten van de septembercirculaire 2017, de maartcirculaire 2018, de meicirculaire 2018¹ zijn verwerkt in het financiële beeld. In de maartcirculaire 2018 zitten de effecten verwerkt van het Regeerakkoord en het IBP. Door de intensiveringen afgesproken in het Regeerakkoord en het IBP stijgt de uitkering die wordt ontvangen vanuit het gemeentefonds. In de meicirculaire 2018 is deze reeks neerwaarts bijgesteld. Dit komt hoofdzakelijk door een neerwaartse bijstelling van het accres (door een lagere raming voor loon- en prijsbijstelling op de rijksbegroting) en een aanpassing in de systematiek hoe wordt omgegaan met overschotten op het btw-compensatiefonds. Per saldo resteert een voordeel van \pm 1,9 miljoen euro in 2019 oplopend tot 3 miljoen euro vanaf 2022.

43. Nominale compensatie

De nominale compensatie is bedoeld om de koopkracht van de gemeentelijke budgetten op niveau te houden. De nominale compensatie wordt bepaald op basis van een gewogen gemiddelde van de verwachte loon- en prijsontwikkeling. Ten opzichte van het vorige meerjarenbeeld ontstaat in 2019 een structureel nadeel van 458 duizend euro.

44. Kapitaallasten

De raming van de kapitaallasten is geactualiseerd waarbij een vertraging in de realisatie gecombineerd met onder uitputting van kredieten leidt tot een voordeel van 33 duizend euro in 2019, 182 duizend euro in 2020, 224 duizend euro in 2021 en 144 duizend euro in 2022.

45. Overige (kleinere) mutaties

1 De septembercirculaire 2018 is verwerkt voor de nieuwe gemeente en is opgenomen onder Groningen.

Een aantal mutaties met effect op het meerjarenbeeld met een omvang kleiner dan 100 duizend euro zijn hieronder samengevat weergegeven in een tabel. Gezien de beperkte omvang van de mutaties worden deze niet nader toegelicht.

Haren	2019	2020	2021	2022
Centrumvisie "actieplan centrum Haren"	-15	0	0	0
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	17	17	17	17
Gymvervoer	-8	-8	-8	-8
GR Meerschop Paterswolde	-13	-15	-18	-18
Sportaccommodaties	-23	-23	-23	-23
Cultuurpresentatie, -producten en -participatie	-9	-13	-9	-9
Subsidie bibliotheek	-19	-19	-19	-19
Sportbeleid en activering	-1	-1	-1	-1
Hertaxatie panden	-9	-9	-9	-9
Actualisatie personeelsbegroting 2019	-23	-23	-23	-23
Gemeenschappelijke regelingen	-10	3	-12	-33
Verkiezingen 2019	-28			
	-141	-91	-105	-126

46. Structurele effecten najaarsnota

Er ontstaat een structureel nadelig resultaat in het sociaal Domein. Het betreft stijgende kosten huishoudelijke hulp (150 duizend euro) en de daling van de ontvangen eigen bijdragen (50 duizend euro). De geprognosticeerde vrijval van het resultaat van beschermd wonen loopt tot en met 2020 en bedraagt 256 duizend euro. De borgstellingsprovisie GEM Haren Noord CV vervalt waardoor de opbrengst afneemt met 38 duizend euro per jaar. Op basis van de ontwerpbegrotingen van Gemeenschappelijke Regelingen is de bijdrage voor de Gemeente Haren structureel gewijzigd. Het betreft de Gemeenschappelijke Regeling Meerschop Paterswolde en de wijziging gemeentelijke bijdrage Omgevingsdienst (samen 8 duizend euro).

47. Onderhoud wegen

In Groningen worden reconstructies niet geactiveerd waar dit in Haren wel gebruikelijk was. In plaats daarvan houden we na harmonisatie rekening met verhoging van het onderhoudsbudget (met structureel 175 duizend euro) en een verlaging van de kapitaallasten. Een deel van de geactiveerde kosten is in het kader van de harmonisatie afgeboekt. Hierdoor ontstaat per saldo een incidenteel voordelig resultaat van 92 duizend euro in 2019. In de jaren vanaf 2020 is sprake van een per saldo nadelig resultaat dat oploopt en in 2022 130 duizend euro bedraagt.

48. Vervallen bijdrage GEM Haren Noord

De gemeente Haren kreeg 10 jaar lang een bedrag van 536 duizend euro van de Gem Haren Noord (voor het Fonds Bovenwijken). Dit is een vrij besteedbaar bedrag. Deze betaling zijn gestart in 2010 en lopen door tot en met 2019. Dit bedrag was ten onrechte nog opgenomen in de jaren 2020-2022 en wordt hier gecorrigeerd.

49. Rente-effecten

Harmonisatie van het renteomslagpercentage (ROP) leidt tot een voordelig resultaat bij de gemeente Groningen en een nadelig resultaat bij Haren en Ten Boer. Het voordeel van Groningen is betrokken in het renteresultaat Groningen. Het nadelige resultaat van de harmonisatie van het ROP voor Haren is 672 duizend euro in 2019 en 609 duizend euro structureel vanaf 2020.

50. Doorwerking raadsbesluit 8 november 2017

Door de raad is op 8 november 2017 besloten om een deel van de structurele ruimte te bestemmen. In 2019 is dat 83 duizend euro en vanaf 2022 structureel 73 duizend euro.

51. Doorwerking raadsbesluit 28 maart 2018

Door de raad is op 28 maart 2018 besloten om een deel van de structurele ruimte, namelijk 125 duizend euro structureel vanaf 2019, te bestemmen.

52. Doorwerking voorjaarsnota 2018

De structurele doorwerking van de voorjaarsnota 2018 naar 2019 leidt tot een structureel voordeel van 105 duizend euro vanaf 2019.

53. Onderhoud wegen

In het kader van het traject artikel 12 is het beheerplan wegen geactualiseerd.

In de begroting zijn de structurele gevolgen hiervan verwerkt. In het beheerplan is opgenomen dat het structurele budget voor 2019 met 200 duizend euro moet worden verhoogd.

54. Kindcentrum Ten Boer

Dit betreft de kapitaallast van de mogelijke meerkosten bouw kindcentrum Ten Boer. Uitgegaan is van een bedrag van 2,5 miljoen euro aan meerkosten. Dat leidt tot hogere kapitaallasten van 100 duizend euro.

55. Huur Innersdijk

Verwachting is dat wij minimaal tot en met 2019 nog huur zullen ontvangen voor Innersdijk. In de meerjarenraming valt dit bedrag ad 218 duizend euro vanaf 2020 weg.

56. Algemene uitkering

De Gemeentefonds-uitkering in de meerjarenramingen zoals opgenomen in de begroting 2018 is gebaseerd op de meicirculaire 2017. De effecten van de septembercirculaire 2017, de maartcirculaire 2018, de meicirculaire 2018² zijn verwerkt in het financiële beeld. In de maartcirculaire 2018 zitten de effecten verwerkt van het Regeerakkoord en het IBP. Door de intensiveringen afgesproken in het Regeerakkoord en het IBP stijgt de uitkering die wordt ontvangen vanuit het gemeentefonds. In de meicirculaire 2018 is deze reeks neerwaarts bijgesteld. Dit komt hoofdzakelijk door een neerwaartse bijstelling van het accres (door een lagere raming voor loon- en prijsbijstelling op de rijksbegroting) en een aanpassing in de systematiek hoe wordt omgegaan met overschotten op het btw-compensatiefonds. Per saldo resteert een voordeel van ± 400 duizend euro in 2019 oplopend tot 700 duizend euro vanaf 2022.

57. Nominale compensatie

De nominale compensatie is bedoeld om de koopkracht van de gemeentelijke budgetten op niveau te houden. De nominale compensatie wordt bepaald op basis van een gewogen gemiddelde van de verwachte loon- en prijsontwikkeling. Ten opzichte van het vorige meerjarenbeeld ontstaat in 2019 een nadeel van per saldo 75 duizend euro dat oploopt tot een structureel nadeel van 263 duizend euro.

58. Leges en belastingen

De meeropbrengsten van 41 duizend euro in 2019 oplopend tot 141 duizend euro in 2022 zijn gebaseerd op een jaarlijkse stijging conform de ramingen voor loon- en prijsstijgingen.

² De septembercirculaire 2018 is verwerkt voor de nieuwe gemeente en is opgenomen onder Groningen.

59. Reserve scholenprogramma

In de algemene uitkering zit voor het jaar 2019 een bedrag van 399 duizend euro aan vergoeding uitvoering scholenprogramma. Dat is 264 duizend euro meer dan vaste jaarlijkse vergoeding die wij ontvangen. Dit bedrag voegen wij (net als de vaste vergoeding) toe aan de reserve scholenprogramma.

60. Rente-effecten

Harmonisatie van het renteomslagpercentage (ROP) leidt tot een voordelig resultaat bij de gemeente Groningen en een nadelig resultaat bij Haren en Ten Boer. Het voordeel van Groningen is betrokken in het renteresultaat Groningen. Het nadelige resultaat van de harmonisatie van het ROP voor Ten Boer is 272 duizend euro in 2019 aflopend tot 152 duizend euro in 2020.

61. Overige (kleinere) mutaties

Een aantal mutaties met effect op het meerjarenbeeld met een omvang kleiner dan 100 duizend euro zijn hieronder samengevat weergegeven in een tabel. Gezien de beperkte omvang van de mutaties worden deze niet nader toegelicht.

Ten Boer	2019	2020	2021	2022
Onderuitputting MIP	-5	-9	-10	-11
Kindcentrum Ten Boer: lagere afschrijvingslasten	40	40	40	40
Combinatiefuncties/buurtsportcoaches	15	15	15	15
Voorschoolse voorzieningen peuters	-7	-13	-20	-20
Sociale werkvoorziening	-5	-10	-15	-20
Hogere laten	-41	-41	-41	-41
Vrijval kapitaallasten (afschrijvingen)	2	4	6	8
Effect notitie "Ontwikkelingen sociaal domein"	55	55	55	55
Loonkosten Unit c.a.	-31	-57	-81	-107
Prijsstijgingen (excl. loonkosten)	-10	-20	-30	-40
Kleinere mutaties ontwerpbegroting 2019	3	3	3	3
	16	-33	-78	-118

Harmonisatieverschillen ontstaan als gevolg van de herindeling 62 tot en met 67

62. Algemene uitkering gemeentefonds

De algemene uitkering valt lager uit voor de heringedeelde gemeente. Een aantal maatstaven zijn door het CBS voor de nieuwe gemeente bepaald en het vaste bedrag per gemeente vervalt 2x. Het nadeel dat hierdoor ontstaat bedraagt in 2019 909 duizend euro en dit loopt daarna jaarlijks op met ongeveer 100 duizend euro tot een nadeel van 1,2 miljoen euro in 2022.

63. Harmonisatie berekeningsgrondslagen gemeentefonds Haren

In haar meerjarenraming werd in Haren uitgegaan van constante prijzen. In Groningen wordt er meerjarig uitgegaan van lopende prijzen (betekent dat de budgetten jaarlijks worden gecorrigeerd voor nominale ontwikkelingen). Hierdoor ontstaat vanaf 2020 ieder jaar een voordeel.

64. Reservering ontwikkeling nominale compensatie

Tegenhanger van het voordeel 'harmonisatie van de berekeningsgrondslagen gemeentefonds Haren' is dat er een stelpost voor de ontwikkeling van lonen en prijzen moet worden opgenomen voor eenzelfde bedrag.

65. Beleidsharmonisatie

In het kader van de beleidsharmonisatie zijn er een paar onderdelen die voor 1 januari 2019 moesten worden geharmoniseerd. Het betreft alleen onderdelen voor het Sociaal Domein. Dit leidt tot een structureel nadeel van 75 duizend euro.

65. Harmonisatie activa/ afschrijving/ restwaarde

Als gevolg van de herindeling is de waardering van activa herzien. Er is kritisch beschouwd of het activeringsbeleid in overeenstemming is met wet- en regelgeving. Daarnaast vereist harmonisatie dat de afschrijvingstermijnen en restwaardes gelijk worden gehanteerd. Ook is er sprake van omzetting van annuïtaire afschrijving naar lineair. Per saldo resulteert de harmonisatie tot een voordelig effect van 1,1 miljoen euro in 2019 oplopend tot 2 miljoen euro in 2022.

66. Harmonisatie bestuur

Door de herindeling vervallen de bestuurskosten (college, raad, gemeentesecretaris en Griffier) voor Haren en Ten Boer. Daarnaast is er een beperkt nadeel voor de aanstelling van de griffier (50%) van Ten Boer. Per saldo resulteert een vrijval van 1,2 miljoen euro.

67. OZB-indexering Haren, 2,5% per jaar

Bij de consolidatie van de cijfers Haren zijn de OZB-inkomsten meegenomen op het niveau van het jaar 2018. Dit betekent een neerwaartse bijstelling. Vervolgens is de indexatie van 2,5% van Groningen toegepast. In 2020 leidt dit nog tot een beperkt nadeel van 25 duizend euro dat vervolgens oploopt naar een voordeel van 245 duizend in 2022.

Financiële knelpunten (reeds middelen voor gereserveerd in) voorgaande jaren

In onderstaand overzicht staan de opgaven waarvoor in voorgaande begrotingen is voorgesteld om aanvullende middelen beschikbaar te stellen. Het betreffen knelpunten die niet binnen bestaande budgetten opgelost kunnen worden of waar dit onwenselijke consequenties heeft. In het overzicht zijn alle knelpunten uit voorgaande jaren opgenomen waarvan het bedrag in de jaarschijf 2019 afwijkt ten opzichte van de vorige jaarschijf 2018. We lichten onder het overzicht alle punten afzonderlijk toe.

Knelpunten (reeds middelen voor gereserveerd in voorgaande begrotingen)	2019	2020	2021	2022	I/S
1. Groot onderhoud en vervangingen	-358	-776	-137		I
Groot onderhoud en vervangingen	-611	-880	-1.184	-1.184	S
2. Bijzondere bijstand	-1.100	-1.100	-1.100	-1.100	S
3. Vervanging gele stenen binnenstad	-148	-214	-252	-252	S
4. Subsidie- en uitvoeringskosten SW	-785	-250			I
5. Veiligheidsregio	-1.620	-1.686	-1.453	-1.453	S
6. Sociaal Domein					
Wmo/BW/Jeugd	-6.400	-5.300	-4.300		I
Programmakosten niet meerjarig meegenomen (begroting 2016)	600				I
Tekort Sociaal domein (begroting 2017)	-2.161	-1.082			I
Aanvullen egaliseriereserve VSD	-500	-2.000			I
7. Alternatief vervoer binnenstad	-125				I
8. Bijdrage integraal gebiedsgericht werken	-850				I
Financiering gebiedsgericht werken (incidenteel)	-1.000				I
9. Revitalisering Stadhuis	-379	-379			I
Revitalisering Stadhuis				-589	S
10. Ontwikkeling vluchtelingen, asielzoekers en statushouders	-300				I
11. Interne verzelfstandiging OPSB	-75				I
12. Verzelfstandiging CBK	-326	-54	-22		I
13. Structurele kapitaallasten ruilmiddelen	-1.800	-1.800	-1.800	-1.800	S
14. School Meerstad	-394	-394	-394	-394	S
15. MFA de Wijert	-140	-140	-140	-140	S
16. Effecten knelpunten op SSC	-301	-251	-251	-251	S
17. Campusdiep	-60				I
18. Terugloop omzet detachering SW	-100	-200	-200	-200	S
19. Onderhoud Martiniplaza	-1.495	-1.495	-1.495		I
20. Doorwerking bezuiniging Outsourcing ICT naar tarieven	-731	-1.116	-1.116	-1.116	S
21. Aanvulling weerstandsvermogen	-1.789	-2.159			I
Aanvulling weerstandsvermogen			-1.848	-1.848	S
Knelpunten (reeds middelen voor gereserveerd in voorgaande begrotingen)	-22.948	-21.276	-15.692	-10.327	
Knelpunten tlv weerstandsvermogen	2019	2020	2021	2022	I/S
22. Outsourcing ICT	-2.661	-1.348	Pm		I
23. Gemeentelijke aandeel frictiekosten Noordelijk belastingkantoor	-160				I
Knelpunten ten laste van weerstandsvermogen	-2.821	-1.348	Pm		

1. Groot onderhoud en vervangingen

De komende jaren zijn diverse voorzieningen in de openbare ruimte aan vervanging toe. Of omdat de kosten voor onderhoud in de eindfase te hoog worden of omdat de voorziening echt 'op' is. Via voorgaande begrotingen zijn meerjarig budgetten gereserveerd voor aanvullend groot onderhoud en vervangingen. Het betreft een structurele component voor vervangingsinvesteringen en een incidentele component voor groot onderhoud. Het gaat om vervanging en groot onderhoud van het openbaar lichtnet, beweegbare bruggen en viaducten, verharding, speeltoestellen en openbare recreatievoorzieningen.

2. Bijzondere bijstand

Het tekort op de bijzondere bijstand in 2016 was 2,2 miljoen euro. Hiervoor is een aantal oorzaken aan te wijzen:

- een groei in het aantal vergoedingen voor bewindvoering;
- een toename van het aantal aanvragen door de invoering van de participatiewet (meer bijstandsgerechtigden) en toeleidingen vanuit de WIJ-teams;
- het aantal jongeren (voornamelijk statushouders) dat een beroep doet op de aanvullende bijstand.

Door het beschermingsbewind zelf te gaan uitvoeren verwachten we het tekort omlaag te kunnen brengen. Vanaf 2019 bedraagt het verwachte tekort op de bijzondere bijstand 1,1 miljoen euro.

3. Vervanging gele stenen binnenstad

De gele stenen in de binnenstad worden steeds gladder, waardoor het risico op valpartijen toeneemt, vooral wanneer de stenen nat zijn. Uit een meting in het najaar van 2016 blijkt dat bij een aantal straten de stroefheid inmiddels op of onder de minimale verzekeringsgrens ligt. In de andere straten ligt de stroefheid nog boven de grens, maar is het een kwestie van tijd dat ook deze straten onder de minimum grens komen. We willen de komende jaren alle stenen in de binnenstad vervangen door een nieuwe steen die voldoende stroef blijft. Om de grootse risico 's te beperken, ruwen we de gladste straten in de tussentijd op.

De kosten van de gehele operatie bedragen 8,6 miljoen euro. Dekking kan voor een deel worden gevonden in de hiervoor nog beschikbare incidentele middelen. De overige investeringskosten (ruim 8,1 miljoen euro) bouwt in de komende jaren op tot een structurele kapitaallast van 332 duizend euro. Deze kan in de komende jaren voor 80 duizend euro worden gedekt uit (het voorkomen van) onderhoud. Het knelpunt in 2019 bedraagt 148 duizend euro en loopt op tot 252 duizend euro vanaf 2021.

4. Subsidie- en uitvoeringskosten SW

Het subsidie- en uitvoeringstekort bij de sociale werkvoorziening zijn geactualiseerd. Het uitvoeringstekort ontwikkelt zich gunstiger dan verwacht. Het subsidietekort neemt de komende jaren verder toe. De belangrijkste verklaring hiervoor is een lager effect van het lage inkomensvoordeel (LIV) dan in de vorige begroting was opgenomen. Daarnaast zien we dat het aantal SW-ers minder snel afneemt dan verwacht en dat er meer mensen vanuit begeleid werken instromen in het beschutte bedrijf. Ook landelijk zien we dat de uitstroom achterblijft bij de aannames van het Rijk. Gemeenten ontvangen daardoor een lager subsidiebedrag per SW-er. De loonkosten nemen minder snel af.

Aan de andere kant ontvangen we een groter budget voor de uitvoering van de Wsw (wet sociale werkvoorziening) via de integratie uitkering sociaal domein. De toename ontstaat doordat het budget is geïndexeerd en er rekening is gehouden met een groter aantal SW-ers. Daarnaast wordt bij de verdeling van de landelijke middelen voortaan gekeken naar de gemeente die de uitkering betaalt en niet meer de gemeente waar de SW-er woont. Voorheen verrekenden gemeenten en SW bedrijven deze kosten met elkaar. Deze wijzigingen leiden tot een voordeel van 550 duizend in 2018, 450 duizend in 2019, 300 duizend in 2020 en 250 duizend in 2021. Per saldo verslechtert het resultaat op de SW met 785 duizend euro ten opzichte van de vorige begroting, aflopend tot 0 vanaf 2021.

5. Veiligheidsregio

De afgelopen jaren heeft de Veiligheidsregio een aantal autonome ontwikkelingen incidenteel (binnen de eigen begroting) kunnen opvangen. Vanaf 2018 is dit niet langer mogelijk omdat de incidentele ruimte niet meer beschikbaar is. In 2016 is een door een extern bureau een takenevaluatie gestart met als doel inzichtelijk te maken op welke wijze het takenpakket van de Veiligheidsregio duurzaam in evenwicht kan worden gebracht met de beschikbare middelen. Uit de takenevaluatie blijkt dat de Veiligheidsregio beleidsarm is ingericht en de focus ligt op de uitvoering. Dit uit zich in een relatief lage overhead en in een smalle top. De verwachting is dan ook niet dat er door het voeren van een takendiscussie een significante besparing te behalen valt. Het rapport geeft een richting voor de takendiscussie. Dit betekent dat de bijdrage van de deelnemers aan de Veiligheidsregio omhoog moet.

Bij de vorming van de veiligheidsregio op 1 januari 2014 zijn de huisvestingskosten buiten de begroting van de veiligheidsregio gehouden omdat veel onduidelijkheid was over de kosten, onderhoudstoestand en de gewenste situatie. Per 1 januari 2016 maken de huisvestingskosten deel uit van de begroting van de veiligheidsregio. De bijdrage van de gemeente Groningen stijgt hierdoor vanaf 2019 met 642 duizend euro. Daarnaast is (onder andere) sprake van hogere kosten als gevolg van hogere pensioenlasten, hogere lasten functioneel leeftijdsontslag (FLO) door het verhogen van de AOW leeftijd en hogere opleidingskosten. Voor de gemeente Groningen leidt dit tot een aanvullende bijdrage van 1,0 miljoen euro in 2019 en 2020 en 0,8 miljoen euro vanaf 2021.

6. Sociaal Domein

Wmo/Beschermd Wonen/Jeugd

Op basis van de resultaten over 2016, het geactualiseerde beeld over 2017 en informatie uit de mei- en septembercirculaire over de beschikbare budgetten is het financieel beeld voor het sociaal domein geactualiseerd bij de begroting 2018. We stellen de komende jaren extra beleidsmiddelen beschikbaar voor de uitvoering van de taken op het gebied van WMO, beschermd wonen en jeugd. Voor 2019 is dit 6,4 miljoen euro aflopend tot 4,3 miljoen euro in 2021. Ook nemen we maatregelen om beter in control te komen op Wmo en Jeugdwet. Bijvoorbeeld door de ontwikkeling van het Gebiedsondersteunings netwerk (GON) per 1/1/2019.

Programmakosten

Bij de begroting 2016 is voor de jaarschijven 2016 en 2017 jaarlijks een bedrag van 600 duizend euro beschikbaar gesteld voor programmakosten VSD. Dit betreft onder andere de inzet van managers, beleid en financiële-functies en een budget onvoorzien. Hierbij is afgesproken dat deze extra uitgaven in 2018 en 2019 moeten worden 'terugverdiend' door een verlaging van de zorgkosten. De verlaging van zorgkosten van 600 duizend euro is in 2019 financieel verwerkt in de begroting.

Tekort sociaal domein

Bij de begroting 2017 zijn extra middelen beschikbaar gesteld voor tekorten binnen het sociaal domein. Het knelpunt binnen het Sociaal domein wordt veroorzaakt door diverse voor- en nadelen. De decentralisaties gaan gepaard met een omvangrijke en fundamentele stelselwijziging binnen het sociaal domein. De transformatie, oftewel de kostenbesparing door de verschuiving van maatwerkvoorzieningen naar algemene voorzieningen is een middellange termijn verhaal. Daarbij gaat de transformatie niet snel genoeg om de vermindering van beleidsmiddelen zoals opgenomen in de begroting 2016, op te kunnen vangen en heeft het Rijk een structurele korting op het Wmo-budget doorgevoerd van afgerond 2 miljoen euro. Binnen de WIJ-teams is extra capaciteit nodig in verband met casusregie jeugd en de verdere ontwikkeling van de WIJ-teams. Ook de transitie van de WIJ-teams per 1 januari 2018 en de voorbereidingen daarop, vergden extra middelen. Hier staat een structureel voordeel op beschermd wonen tegenover, dat deels ten goede komt aan de gemeente Groningen, en afname van de uitgaven voor PGB's.

Om het knelpunt structureel terug te brengen hebben we bij de begroting 2017 voorgesteld aanvullende maatregelen te nemen om de verzilvering te realiseren en de kosten van de WIJ-teams terug te brengen. Daarnaast zijn de innovatiemiddelen verlaagd en waren er besparingsmogelijkheden binnen de meerkostenregeling. Voor 2017 tot en met 2020 stellen we extra beleidsmiddelen beschikbaar om het

teruglopende knelpunt binnen het sociaal domein op te lossen (2019: 2,161 miljoen euro en 2020: 1,082 miljoen euro).

Aanvullen egaliseriereserve VSD

Bij de begroting 2017 is voorgesteld om de egaliseriereserve VSD met in totaal 5 miljoen euro aan te vullen. In 2017 is hiervoor 2 miljoen euro beschikbaar gesteld, in 2018 is hiervoor 0,5 miljoen euro gereserveerd, in 2019 wordt hiervoor 0,5 miljoen euro gereserveerd en in 2020 wordt hiervoor 2 miljoen euro gereserveerd.

7. Alternatief vervoer binnenstad

Uw raad heeft de visie 'Bestemming Binnenstad' vastgesteld. Hierin wordt de gewenste ontwikkeling van de binnenstad van Groningen geschetst. In de visie is vastgelegd dat de bussen in de toekomst niet meer stoppen op de Grote Markt en voor de Der Aa-kerk. In de inspraak en door de raad is veel aandacht besteed aan de bereikbaarheid voor busreizigers. Om tegemoet te komen aan de zorgen over de bereikbaarheid van de binnenstad is een verkennende studie verricht naar alternatieve vervoersconcepten. Het rapport 'Alternatief vervoersconcept voor een gastvrije binnenstad' van BonoTraffics is ter kennis van de raad gebracht. We hebben aan de raad toegezegd dat er een vorm van alternatief vervoer beschikbaar is, zodra de westelijke routes worden aangepast. Op 29 juni 2016 is het inrichtingsplan 'Bussen over West' door de raad vastgesteld. Met betrekking tot het alternatieve publieke vervoer is ook besloten te starten met een pilot 'Alternatief vervoer West'. Deze twee jaar durende pilot wordt gebruikt om te experimenteren met verschillende vervoersvormen en routes. De ervaringen die worden opgedaan in de pilot worden gebruikt voor de ontwikkeling van een vervoersconcept voor de hele binnenstad. Voor de dekking voor het tweede jaar van de pilot, dat jaar loopt van september 2018 tot en met augustus 2019 stellen we extra beleid beschikbaar. De kosten van het tweede jaar worden geschat op 250 duizend euro, evenredig verdeeld over 2018 en 2019.

8. Bijdrage integraal gebiedsgericht werken

In het Coalitieakkoord 2014-2018 is de aanzet gegeven voor het integraal gebiedsgericht werken waarmee we nieuwe impulsen willen geven aan de wijken. Met de gebiedsteams, onder aansturing van wijkwethouders, brengen we gebiedsgerichte samenhang aan binnen de stedelijke programma's. Daarnaast organiseert het gebiedsteam een veelheid aan processen die vorm en inhoud geven aan onze doelen voor de wijken. Bij de begroting 2018 zijn we uitgegaan van een totaal gebiedsprogramma ter grootte van 5 miljoen euro. Met een wijkwethouderbudget van 0,2 miljoen euro per stadsdeel behouden we de flexibiliteit in het programma. Voor 2019 reserveren we een aanvullende bijdrage van 850 duizend euro.

Bij de begroting 2016 is voor de periode 2016 – 2019 jaarlijks incidenteel 1 miljoen euro gereserveerd om het gebiedsgericht werken een impuls te geven.

9. Revitalisering Stadhuis

Bij het stadhuis moet een aantal noodzakelijke maatregelen worden getroffen. Het gaat bijvoorbeeld om uitbreiding in verband met de groei van het aantal raadsleden, noodzakelijke onderhouds- en versterkingsmaatregelen en maatregelen op het gebied van verduurzaming. Daarnaast biedt de aanpak van het stadhuis ook een mogelijkheid het monumentale karakter te verbeteren en voor een kwaliteitsslag waarmee we het functioneren van het gebouw optimaliseren en weer bij de tijd brengen. Eind september 2017 heeft uw raad ingestemd met de optie waarbij de raadszaal wordt verplaatst naar de derde verdieping. De eenmalige kosten bedragen per saldo 1,136 miljoen euro (379 duizend euro in de jaren 2018, 2019 en 2020). De structurele kosten bedragen jaarlijks 589 duizend euro vanaf 2021.

10. Ontwikkeling vluchtelingen, asielzoekers en statushouders

Voor de invoering en uitvoering van een nieuwe werkwijze om statushouders kwalitatief te integreren en voor de uitvoering van diverse projecten zoals afgesproken in het onderwijsconvenant stellen we in 2019 300 duizend euro beschikbaar. De extra middelen zijn nodig voor assessments en coaching (2 fte) van

statushouders en een coördinatiepunt voor uitvoering, beleid en regie (0,5 fte). Met de inzet van 2 extra fte voor trajectregie verwachten we in de ontwikkelfase 20 vergunninghouders per maand volgens de nieuwe werkwijze te kunnen begeleiden. Daarnaast wordt hiermee een vervolg gegeven aan de pilots uit het convenant en wordt een vervolg gegeven aan het impactonderzoek. Het uiteindelijke doel is een aanpak te ontwikkelen waarmee de trajectregisseurs, en de betrokken samenwerkingspartners, een instrument in handen krijgen om vergunninghouders te begeleiden naar een succesvol integratieproces.

11. Interne verzelfstandiging OPSB

Voor het project Onderzoek Interne verzelfstandiging OPSB is een werkbudget beschikbaar gesteld van in totaal 150 duizend euro (75 duizend euro in 2018 en 75 duizend euro in 2019). De mogelijkheden en organisatorische en financiële consequenties van interne verzelfstandiging zullen worden onderzocht en uitgewerkt in een voorstel.

12. Verzelfstandiging CBK

In de cultuurnota 2017-2020 staat de opdracht de mogelijkheid voor verzelfstandiging van het CBK te onderzoeken. Inmiddels is het CBK verzelfstandigd. Met de verzelfstandiging zijn frictiekosten en transitiekosten gemoed. We reserveren in 2019 326 duizend euro, in 2020 54 duizend euro en in 2021 22 duizend euro.

13. Structurele kapitaallasten ruilmiddelen

Bij de dekkingsmogelijkheden bij de begroting 2018 houden we rekening met een ruil van incidentele met structurele middelen. We spelen incidentele middelen vrij die zijn bestemd voor investeringen door de kapitaallasten structureel te dekken in de begroting. In totaal gaat het om een incidenteel bedrag van 38 miljoen euro. Dit bedrag zetten we in als incidentele dekking in 2018 en 2019. De structurele kapitaallasten hiervan bedragen 1,31 miljoen euro in 2018 oplopend tot 1,8 miljoen euro vanaf 2019.

14. School Meerstad

Om de te verwachten groei van het aantal leerlingen in Meerstad de komende jaren te kunnen huisvesten is de bouw van een nieuwe basisschoolvoorziening nodig. Het gaat om een voorziening voor circa 450 leerlingen, lokaal- en andere ruimten. In het bouwplan zal op dezelfde locatie ook een nieuwe gymzaal voor het bewegingsonderwijs worden meegenomen. De totale investering bedraagt 6,5 miljoen euro. In de berekening van de te dekken structurele last ad 394 duizend euro zijn niet alleen kapitaallasten, maar ook eigenarenlasten zoals OZB, verzekeringen en het onderhoud van de gymzaal meegenomen. Het onderhoud van het schooldeel komt in de toekomst volledig voor rekening van de gebruiker, de basisschool.

15. MFA de Wijert

Met de nieuw te bouwen Multifunctionele Accommodatie (MFA) in de Wijert willen we een belangrijke impuls geven aan het leren en ontwikkelen in de Wijert. Met de nieuwe MFA verbeteren we de sociaal – economische positie van de wijk en bieden we ruimte aan de vraag in de wijk naar sport en verbinding. Voornamelijk door gestegen bouwkosten als gevolg van conjuncturele ontwikkelingen is het oorspronkelijke financiële kader vanuit 2012 niet voldoende om de MFA te realiseren. Na aanpassing van de uitgangspunten van het ontwerp en een aangepast programma van eisen resteert een structureel tekort van naar verwachting 140 duizend euro vanaf 2019. Voor dit tekort reserveren we structureel middelen vanaf 2019.

16. Effecten knelpunten op SSC

Wanneer bij de knelpunten sprake is van formatie uitbreiding leidt dit, naast de directe kosten, ook tot een stijging van de indirecte koste (overhead). Hierbij gaat het onder andere om kosten voor huisvesting, ICT en telefonie, administratie en adviseurs SSC. Uitbreiding van formatie doet zich voor bij informatieveiligheid, aanpak kindermishandeling, inzet praktijkbegeleiders WIJ, aanpak mensen met verward gedrag en ontwikkeling vluchtelingen, asielzoekers en statushouders.

17. Campus Diep

De benodigde middelen voor onderdelen Bibabon en Kamers met Kansen van het Campus Diep zijn in 2014 en 2015 uit incidentele budgetten Participatie, Armoede en Opvang gedekt. In Campus Diep zitten jongeren die dakloos zijn en begeleiding nodig hebben of dreigen af te glijden door instabiele thuissituatie, dreigende schooluitval, geen werk en/of schulden. Door nieuwe beleidskaders kon Campus Diep niet meer worden gedekt uit de budgetten Armoede en Participatie. Nieuwe wegen onder de WMO worden nader onderzocht. Tegelijkertijd wordt een beleidsevaluatie uitgevoerd rondom de jongeren-woonvoorziening Campus Diep en kijken we naar manieren waarop Campus Diep effectiever kan worden ingezet. Dit kost tijd en in de tussenliggende periode continueren we de voorziening in het kader van zorgcontinuïteit. Bij de begroting 2017 is voor 2019 is 60 duizend euro gereserveerd. Als tijdens de onderzoeksfase blijkt dat de middelen ontoereikend zijn zal er een oplossing worden gezocht.

18. Terugloop omzet detachering SW

In de begroting 2016 zijn structureel middelen beschikbaar gesteld voor een knelpunt als gevolg van een daling van de omzet uit detacheringen SW. Hierbij is rekening gehouden met daling van de bedrijfsvoeringkosten van 500 duizend euro waardoor het knelpunt enigszins werd gedempt. Bij de begroting 2017 is het knelpunt geactualiseerd en bleek dat het knelpunt beduidend kleiner is geworden. Tegelijkertijd is vastgesteld dat de bedrijfsvoeringkosten met slechts 100 duizend euro afnemen. Per saldo resteert een knelpunt van 100 duizend euro in 2019 en structureel 200 duizend euro vanaf 2020.

19. Onderhoud Martiniplaza

In de begroting 2017 is in totaal 5,4 miljoen euro beschikbaar gesteld voor de uitvoering van de tweede fase van het meerjaren onderhoudsplan van Martiniplaza. Bij de begroting 2017 is 915 duizend euro beschikbaar gesteld voor 2017 en is in de jaren 2018, 2019 en 2020 jaarlijks een bedrag van 1,495 miljoen euro gereserveerd. In januari 2017 is besloten het beschikbare bedrag in 2017 te verhogen met 1,585 miljoen euro en dit te dekken uit de gereserveerde bijdragen voor de jaren 2018 (45 duizend euro), 2019 (45 duizend euro) en 2020 (1,495 miljoen euro). De extra bijdrage in 2017 van 1,585 miljoen euro is voorgefinancierd vanuit de AER. De AER wordt in de jaren 2018, 2019 en 2020 met hetzelfde bedrag weer aangevuld.

20. Doorwerking bezuinigingen Outsourcing ICT en op de organisatie naar tarieven

Outsourcing

Outsourcing levert volgens de bij de begroting 2017 geactualiseerde businesscase van Quint uiteindelijk een netto besparing op van 4,5 miljoen euro structureel. De totale doorlooptijd van de businesscase is 7 jaar. Voor een deel leiden deze besparingen tot lagere tarieven. De besparingen die weglekken naar lagere tarieven kunnen niet worden ingezet voor de bezuinigingen. Het weglekpercentage van de betreffende directie bedraagt 30%. Bij de begroting 2017 hebben we het structurele weglekeffect tot en met 2020 opgenomen in de begroting. De omvang van het weglekeffect vanaf 2021 is afhankelijk van de uiteindelijke structurele besparing die duidelijk wordt na de uitkomsten van de aanbesteding Vooralsnog houden we de weglekeffecten aan zoals opgenomen in de begroting 2017:

Bedragen x 1.000 euro			
Jaar	Besparing	Weglek-percentage	Weglek
2018	316	30%	-95
2019	2.436	30%	-731
2020	3.721	30%	-1.116
2021	PM	30%	-1.116

Bezuinigingen op de organisatie

In februari 2016 hebben we een besluit genomen over de hoofdlijnen van het invullen van de bezuinigingsopgave op de organisatie. Daarbij zijn de bezuinigingen nadrukkelijk gekoppeld aan de doorontwikkeling naar een kleinere en wendbare organisatie. De bezuinigingen leiden tot wegleffecten. De hoogte is afhankelijk van de specifieke maatregelen. Er is een inschatting gemaakt op basis van het standaard weglepercentage voor de gehele gemeente. Dit leidt voor 2017 tot een knelpunt van 0,9 miljoen euro, oplopend tot structureel 1,5 miljoen euro vanaf 2019.

Vanuit voorgaande begrotingen is nog een structureel budget beschikbaar voor het opvangen van wegleffecten van circa 400 duizend euro. Deze post is in mindering gebracht op het knelpunt. Daarmee komt het knelpunt voor 2018 op 0,8 miljoen euro, oplopend tot structureel 1,1 miljoen euro vanaf 2019.

21. Aanvulling weerstandsvermogen

We streven naar een ratio van het weerstandsvermogen van 1.0. Om het weerstandsvermogen te versterken is bij de begroting 2016 besloten het weerstandsvermogen aan te vullen met 2,02 miljoen euro in 2017, 3,058 miljoen euro in 2018 en 1,848 miljoen euro vanaf 2019. Bij de begroting 2017 zijn daarnaast de beperkte saldi die zijn overgebleven in de meerjarenbegroting voor de jaren 2018 (13 duizend euro nadelig), 2019 (59 duizend euro nadelig) en 2020 (311 duizend euro voordelig) verrekend met het weerstandsvermogen. Per saldo leidt dit tot een aanvulling van het weerstandsvermogen van 3,045 miljoen euro in 2018, 1,789 miljoen euro in 2019, 2,159 miljoen euro in 2020 en 1,848 miljoen euro vanaf 2021.

22. Outsourcing ICT

In de begroting houden we rekening met een bezuinigingstaakstelling van 5 miljoen euro door outsourcing van de ICT-dienstverlening. Adviesbureau Quint heeft in 2015 onderzocht op welke wijze deze taakstelling gerealiseerd kan worden. Bij de begroting 2017 is de businesscase geactualiseerd en zijn de geactualiseerde verwachte tekorten voor de jaren 2017-2020 in de begroting opgenomen. De verwachte tekorten in de periode 2017 – 2020 worden ten laste van het weerstandsvermogen gebracht. In 2019 bedraagt het tekort 2,661 miljoen euro, aflopend tot 1,3 miljoen euro in 2020. De omvang van de structurele besparing vanaf 2021 wordt duidelijk nadat de uitkomsten van de aanbesteding bekend zijn.

De selectie voor het outsourcen van onze ICT heeft geleid tot de selectie voor het definitief gunnen van de opdracht (raadsbesluit 18 juli 2018). De financiële gevolgen zijn in het meerjarenbeeld 2019-2022 verwerkt.

23. Gemeentelijk aandeel frictiekosten Noordelijk belastingkantoor

In de begroting is voor de vorming van een Noordelijk Belastingkantoor (NBK) vanaf 2017 een structurele bezuiniging van 750 duizend euro opgenomen. De oprichting van het NBK brengt incidentele project- en frictiekosten met zich mee, waarvoor in de begroting 2017 middelen zijn gereserveerd. In totaal kwamen deze kosten op 6,4 miljoen euro, het aandeel van de gemeente Groningen hierin is 3,4 miljoen euro. Voor 2018 en 2019 is nog jaarlijks een bedrag van 160 duizend euro gereserveerd.

Hervormingen voorgaande jaren

In dit onderdeel van de financiële positie lichten wij de hervormingen (dekkingsbronnen) toe die in voorgaande jaren in de begroting zijn verwerkt (inclusief de bezuinigingen). Het betreft de nog openstaande dekkingsbronnen afkomstig uit de begrotingen 2016, 2017 en 2018. Ieder van deze hervormingen wordt vervolgens toegelicht.

Hervormingen voorgaande jaren (x 1.000 euro)	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)
1. Inzet ruilmiddelen	9.633		558	
2. Verlaging intensiveringsbudgetten		1.000		
3. Herijking risico grondexploitaties en Meerstad			4.670	
4. Knelpunten ten laste van het weerstandsvermogen	2.821		1.348	

5. Vrijval areaaluitbreiding (fysiek)		158		138
6. Vrijval areaaluitbreiding (sociaal)		445		
7. Rentevoordeel kortlopende leningen	500		500	
8. Herfinanciering gemeentefinanciering		400		300
9. ISV	1.000			
10. Overige bezuinigingsmaatregelen op de organisatie		8.182		
Totaal	13.954	10.185	7.076	438

1. Inzet ruilmiddelen

We houden rekening met een ruil van incidentele met structurele middelen. We spelen incidentele middelen vrij door de kapitaallasten structureel te dekken in de begroting. De structurele kapitaallasten zijn meegenomen in het financiële beeld.

2. Verlaging intensiveringsbudgetten

De intensiveringsmiddelen zijn in de begroting 2015 beschikbaar gesteld. In totaal gaat het om bijna 14 miljoen euro structureel. Voor een groot deel van deze middelen wordt de inzet per jaar bepaald. Deze middelen zijn niet structureel vastgelegd en kunnen in principe elk jaar worden heroverwogen. Bij de begroting 2019-2022 hebben we geconcludeerd dat we de intensiveringsbudgetten te continueren (zie knelpunten, 2019-2022, nr. 48).

3. Herijking risico grondexploitatie en Meerstad

Door de overheveling van bovenwijkse voorzieningen uit de grondexploitatie Meerstad is het risico aanzienlijk lager geworden. Daardoor hoeven we voor dit risico minder weerstandsvermogen aan te houden. Bij de overheveling is hiervan ruim 20 miljoen ingezet voor dekking kapitaallasten van de bovenwijkse investeringen in de eerste jaren. Het blijft nodig voor Meerstad een aanzienlijke buffer in het weerstandsvermogen aan te houden. Dit komt door een hoge boekwaarde die de komende jaren verder zal oplopen. Deze kosten moeten worden terugverdiend met de afzet van grond. Dit is het grootste risico in de grondexploitatie. Na 2023 verwachten we dat het risico zal gaan dalen omdat de boekwaarde dan gaat afnemen en de rentekosten voor Meerstad lager worden als gevolg van de recente rente herzieningen. Voor de overige gemeentelijke grondexploitaties blijft de bestaande risicoboxenmethode het uitgangspunt voor het bepalen van het risico. We hebben de gehanteerde parameters geactualiseerd. De belangrijkste hiervan is de rente. Sinds de vaststelling van de risicoboxenmethode is de rente aanzienlijk gedaald. De actualisatie van de parameters leidt tot een verlaging van het risico van de gemeentelijke grondexploitaties. In totaal schatten we het risico grondexploitaties en Meerstad lager in. We vinden het verantwoord om een deel van deze middelen in te zetten voor het afdekken van een nadelig saldo in 2020 (4,7 miljoen euro).

4. Knelpunten ten laste van het weerstandsvermogen

Bij de begroting 2017 hebben we aangegeven een aantal knelpunten die ontstaan door het niet realiseren van bezuinigingen te onttrekken aan het weerstandsvermogen. Voor de periode 2017 – 2020 gaat het om een totaal bedrag van 19,7 miljoen euro.

5. Vrijval areaaluitbreiding (fysiek)

In het meerjarenbeeld houden we rekening met een toename van de kosten voor onderhoud en beheer door areaaluitbreiding. Op basis van een inventarisatie blijkt het benodigde budget voor de komende jaren lager uit te vallen dan het beschikbare budget. We laten het structurele jaarlijkse overschot vrijvallen.

6. Vrijval areaaluitbreiding (sociaal)

In het meerjarenbeeld wordt vanaf 2006 jaarlijks een bedrag toegevoegd voor onderhoud van voorzieningen die worden aangelegd doordat de stad groeit. Van dit budget hebben we in de begroting 2016-2019 voorgesteld om vanaf 2019 117 duizend euro structureel te laten vrijvallen.

Bij de begroting 2017-2020 hebben we voorgesteld om vanaf 2019 een budget van 550 duizend euro te reserveren voor toekomstig beheer en onderhoud. Dit betekent dat het meerdere (328 duizend euro) structureel kan vrijvallen. Pers saldo is dit een vrijval van het budget areaaluitbreiding (sociaal) van 445 duizend euro vanaf 2019.

7. Rentevoordeel kortlopende leningen

In de meerjarenbegroting wordt tot en met 2019 jaarlijks uitgegaan van lagere lasten door kortlopende financiering aan te trekken voor de lange financieringsbehoefte. Het gaat om 500 duizend euro voor 2019 en 2020. Vanaf 2021 houden we structureel rekening met het hogere rentevoordeel op kortlopende leningen.

8. Herfinanciering gemeentefinanciering

In de periode 2017-2021 moet ongeveer 250 miljoen euro aan leningen geherfinancierd worden. Doordat we hierover al vroegtijdig met de banken afspraken hebben gemaakt kunnen we de rentekosten in de komende jaren verlagen (tot 1 miljoen euro structureel vanaf 2020). De besparing in 2019 bedraagt 400 duizend euro en in 2020 300 duizend euro.

9. Stedelijk investeringsfonds (oud Investeringsbudget stedelijke vernieuwing (ISV))

Door het investeringsprogramma op basis van de ontwikkelagenda voor gemeente Groningen en regio te herijken is het mogelijk om in 2017, 2018 en 2019 jaarlijks 1 miljoen euro incidenteel te laten vrijvallen. Deze vrijval wordt ingezet voor de financiering van het gebiedsgericht werken.

10. Bezuiniging eigen organisatie

Bij de begroting 2014 is voorgesteld een bezuiniging op de organisatie in te boeken van 2 miljoen euro in 2015, 7 miljoen euro in 2016 en 10 miljoen euro vanaf 2017. In de begroting 2016 wordt voor de helft van deze taakstelling een alternatieve invulling gegeven. De andere helft van de taakstelling van 5 miljoen euro is opgenomen bij alle overige bezuinigingstaakstellingen op de organisatie. Voor een deel van de taakstelling zijn vervangende maatregelen gevonden. Inclusief de kosten die benodigd zijn voor de uitvoering van de bezuinigingen komt de taakstelling vanaf 2019 uit op 8,182 miljoen euro.

Financiële knelpunten en ambities 2019

Financiële knelpunten en ambities 2019

In onderstaand overzicht staan de knelpunten en ambities waarvoor wij aanvullende middelen beschikbaar stellen. Het betreffen opgaven die niet binnen bestaande budgetten opgelost kunnen worden of waar dit onwenselijke consequenties heeft. We stellen voor deze knelpunten op te lossen door het beschikbaar stellen van extra beleidsmiddelen hiervoor. We lichten alle punten afzonderlijk toe.

Opgaven 2019-2022 (x 1.000)	2019	2020	2021	2022	I/S
<i>De Mens Centraal - de sociaal maatschappelijke opgave</i>					
1 Aanvullende zorgkosten Wmo & Jeugd	-12.567	-13.082	-9.812	-9.812	S
2 Terugdringen zorgkosten (inkoop jeugd, WIJ & OJG)	-400	-1.050	-1.275	-1.200	S
3 Aanpak multiproblematiek (frictiekosten)	-500	-250			I
4 Afschaffen algemene voorziening huishoudelijke hulp (frictie)	-660				I
5 Bijzondere Bijstand/Bewindvoering	-1.200	-650			I
6 Individuele inkomsten toeslag	-270	-230	-190	-190	S
7 Aanpak problematische doelgroepen	-168	-98	-98	-98	I
<i>Herwinnen openbare ruimte - het belang van een goede leefkwaliteit</i>					
8 Fietsenstalling V&D	-2.000				I
Fietsenstalling V&D		-300	-300	-300	S
9 Tijdelijke maatregelen fietsenstallingen	-300	-300	-300	-250	I
10 Voetgangers	-100				I
11 Erfgoed		-100	-100	-100	I
12 Leefkwaliteit (SIV voor groen)		-500	-500	-500	S
Beheer en onderhoud groen	-488	-688	-688	-688	S
13 Leefomgeving	-300				I
14 Plankosten		-50	-50	-50	I
15 Motie parkeren diepenring		-40	-40	-40	S
16 Kapitaallasten binnenstad		-180	-360	-540	S
<i>Groningen actief</i>					
17 Aanvullen tekort rijksmiddelen BUIG		-9.800	-9.500	-9.500	S
18 Basisbaan	-250	-700	-700	-700	I
19 Stadsbeheer proef	-125	-125	-125	-125	I
20 Sociaal ondernemen	-50	-100	-100	-100	S
21 Intensivering begeleiding en participatie		-2.000	-1.500	-1.000	S
<i>Energietransitie als motor voor wijk - dorpsvernieuwing</i>					
22 Energie	-1.760	-1.110	-1.110	-1.150	I
Energie	-100	-100	-100	-100	S
23 Emissievrij wagenpark		-300	-300	-300	S
24 Wijkvernieuwing (sociaal / ruimtelijk)	-2.000	-4.000	-4.000	-4.000	I
Wijkvernieuwing (fysiek)		-350	-700	-700	S
<i>Groningen ontwikkelt zich verder - bouwstenen voor de toekomst</i>					
25 Werklocaties	-300	-300	-350	-200	I
Werklocaties		-125	-265	-380	S
26 Stationsgebied			-400	-1.822	S

27	Terugdringen autoverkeer, fiets & OV	-225				I
	Terugdringen autoverkeer, fiets & OV		-235	-253	-253	S
28	Oosterhamrikzone			-250	-250	S
29	Uitvoeren woonvisie SIF	-175	-350	-350	-350	S
30	Stadshavens (vh Eemskanaalzone)		-200	-400	-600	S
31	Onderwijshuisvesting		-1.500	-2.500	-2.500	S
32	Centrale huisvesting kunstencentrum VRIJDAG		-250	-250	-250	S
33	Beheer en onderhoud Synagoge	-33	-33			I
34	Cultuurpas en marketing	-25	-25			I
35	Broedplaatsen en ateliers	-132	-132			I
36	Subsidies en bijdragen instellingen	-108	-94			I
37	Cultuurnota			-300	-300	S
38	Co-investeringsfonds Sport	-75	-67			I
	Co-investeringsfonds Sport	-175	-175	-175	-175	S
39	Combinatiefunctionarissen	-150	-150	-150	-150	S
40	Vervangen kunstgrasvelden		-8	-92	-95	S
41	Capaciteit Toezicht & handhaving openbare ruimte	-250	-300	-300	-300	S
42	Capaciteit Toezicht & handhaving overig	-50	-200	-200	-200	S
<i>Organisatie en samenwerken</i>						
43	Gebiedsgericht werken	-300	-2.150	-2.150	-2.150	I
	Gebiedsgericht werken	-1.257	-1.257	-1.257	-1.257	S
	Gebiedsgericht werken Haren en ten Boer	-1.075	-1.075	-1.075	-1.075	I
44	Digitale dienstverlening	-550	-440	-330	-220	I
45	Uitbreiding college en ondersteuning	-800	-800	-800	-800	S
46	Frictiekosten	-2.276				
<i>Overig</i>						
47	Compensatie OZB niet woningen Haren & Ten Boer	-1.350	-1.080	-810	-540	I
48	Terugdraaien verlaging intensiveringsmiddelen	-1.000	-1.000	-1.000	-1.000	S
49	Digitalisering archiefbestanden	-140	-140	-140	-140	I
50	Transitie DIV	-282	-561	-298		I
51	Moderne ICT groei	-1.100	-1.100	-1.100	-1.100	S
52	Binnenstadonderhoud vastgoed	-200	-200	-200	-200	S
53	Reorganisatieplan vastgoed	-370				I
54	Huur Oosterboog	-125	-125	-125		I
55	Huur I&A	-55	-196	-141		I
56	Huisvesting WIJ	-450	-450	-450	-450	S
57	Implementatie omgevingswet	-837				I
58	Vorming GBI	-250	-250			I
59	Subsidies beheer & accommodaties		-35	-25	-25	I
	Subsidies beheer & accommodaties	-20	-50	-50	-50	S
60	Bezuiniging dekkingsgraad tarieven cultuur	-125	-125	-125	-125	S
Totaal opgaven		-37.498	-51.281	-48.159	-48.400	

1. Aanvullende zorgkosten Wmo & Jeugd

We worden geconfronteerd met forse tekorten binnen de WMO en Jeugdwet. De tekorten op jeugd en WMO kennen hun geschiedenis in de decentralisatie, waarbij het rijk naast het afstoten van taken, een forse korting heeft doorgevoerd. In hoofdlijnen komt het erop neer dat we meer met minder moeten doen. De middelen zijn afgenomen, terwijl de vraag naar ondersteuning in volume toeneemt, zowel bij Wmo als Jeugd. Ontwikkelingen zoals extramuralisering, de vergrijzing die gepaard gaat met grotere ondersteuningsbehoefte en de aanzuigende werking van WIJ, zorgen voor een toenemende vraag naar Wmo voorzieningen. Ook bij Jeugd zien we dat de vraag nog steeds onverminderd hoog is. Relatief veel kinderen groeien op in armoede, in gezinnen met meervoudige problematiek of hebben te maken met echtscheidingen en kindermishandeling. Ondertussen wordt er sinds 2015 fors bezuinigd op de Jeugdhulp. We stellen vanaf 2019 structureel extra middelen beschikbaar. In 2019 en 2020 betreft het respectievelijk 12,6 en 13,1 miljoen euro. Vanaf 2021 stellen 9,8 miljoen euro per jaar beschikbaar. We gaan ervan uit dat het Rijk haar verantwoordelijkheid neemt en de komende jaren aanvullende maatregelen beschikbaar stelt. In de paragraaf weerstandsvermogen hebben we dit betrokken bij de risico's vanaf 2020.

2. Terugdringen zorgkosten (inkoop jeugd, WIJ & OJG)

Om positieve lange termijn-effecten te kunnen realiseren hebben we meerdere maatregelen in beeld gebracht. Hierbij zetten we in op een intensieve samenwerking met de diverse instellingen. De maatregelen zijn er mede op gericht de zorgkosten te beheersen. Voor de kosten voor het uitvoeren van de maatregelen stellen we in 2019 400 duizend beschikbaar oplopend tot circa 1,2 miljoen euro vanaf 2022. Concreet gaat het hierom de invoering van de Ondersteuner Jeugd en Gezin in de WIJ-teams en de huisartsenpraktijken. Bij dekkingsbronnen 2019-2022 (nr. 1) zijn de hiermee gerelateerde besparingen opgenomen.

3. Aanpak multiproblematiek (frictiekosten)

De komende periode richten wij ons op de aanpak van 240 multiprobleem gezinnen, waarbij we toewerken naar een duurzaam perspectief op verbetering. Met 1 gezin, 1 plan en 1 aanpak krijgen gezinnen de ondersteuning die nodig is; een stapeling van indicaties wordt zo voorkomen. De kosten gemoeid met deze aanpak bedragen in 2019 500 duizend euro en 250 duizend euro in 2020.

4. Afschaffen algemene voorziening huishoudelijke hulp (frictie)

Om meer grip op de toegang en toegekende uren te kunnen krijgen optimaliseren we de mogelijkheden voor huishoudelijke hulp en schaffen we de algemene voorziening huishoudelijke hulp af. De frictiekosten die hiermee gepaard gaan bedragen 660 duizend euro in 2019. Bij de dekkingsbronnen 2019-2022 (nr. 3) zijn de hiermee gerelateerde besparingen opgenomen.

5. Bijzondere Bijstand/Bewindvoering

Door het beroep dat statushouders doen op de voorzieningen van de bijzondere bijstand en de toegenomen kosten van bewindvoering is in 2019 en 2020 extra budget nodig. Door een daling van de instroom van vergunninghouders nemen de kosten geleidelijk af. In het raadgevoorstel Beleidsregels bijzondere bijstand en tarieven beschermingsbewind dat februari 2018 is vastgesteld is besloten om (voor minima) de dienst beschermingsbewind te laten uitvoeren door de gemeente Groningen. Door beide ontwikkelingen wordt het tekort op termijn lager. We stellen voor 2019 1,2 miljoen euro beschikbaar en voor 2020 650 duizend euro.

6. Individuele inkomenstoelag

Er is sprake van een structureel tekort dat in 2018 bovendien sterk is gegroeid ten opzichte van de voorgaande jaren. Het tekort en de groei daarvan houden verband met het groeiend aantal deelnemers aan de regeling. Steeds meer mensen met een bijstandsuitkering zitten langer dan 5 jaar in de bijstand en voldoen daardoor aan de voorwaarden voor de regeling. Ook de verhoging van de AOW-/pensioengerechtigde leeftijd speelt een rol. De regeling wordt via de bel- en Wij-teams bovendien steeds bekender, ook bij mensen met een

minimuminkomen anders dan een bijstandsuitkering. We stellen 270 duizend euro in 2019 extra beschikbaar aflopend tot structureel 190 duizend euro vanaf 2021.

7. Aanpak problematische doelgroepen

We zien knelpunten bij aanpak van problematische doelgroepen: Het gaat om personen van verward gedrag, doelgroep bij afbouw Toppelzone en ex-gedetineerden. Daarnaast is er een incidenteel knelpunt bij Bed, Bad en Brood. We stellen in 2019 168 duizend euro beschikbaar en vanaf 2020 structureel 98 duizend euro om deze knelpunten aan te pakken

8. Fietsenstalling V&D

Een aantrekkelijke, leefbare binnenstad bereiken we onder andere door meer ruimte te bieden aan voetgangers en de fietsers. We stellen daarom voor te investeren in een fietsenstalling in de kelder van de voormalige V&D. We stellen in 2019 hiervoor 2 miljoen euro beschikbaar en vanaf 2020 300 duizend euro voor de exploitatie.

9. Tijdelijke maatregelen fietsenstallingen

We treffen tijdelijke maatregelen voor fietsenstallingen gezien de ervaren hinder van gestelde fietsen in de openbare ruimte. Voor deze tijdelijke maatregelen stellen we in 2019, 2020 en 2021 jaarlijks 300 duizend euro beschikbaar. Voor 2022 stellen we 250 duizend euro beschikbaar voor tijdelijke maatregelen fietsenstallingen.

10. Voetgangers

We willen we er beter voor zorgen dat voetgangers vrije doorgang hebben. Wandelen wordt onderdeel van het verkeersbeleid. Voor het opstellen van kaders en een programma voor Leefomgeving en Voetgangers stellen we 100 duizend euro beschikbaar in 2019.

11. Erfgoed

De geschiedenis van onze gemeente zegt iets over onze identiteit. Wij koesteren onze cultuurhistorie: de monumenten, de landschappen en de archeologie. Voor het uitvoeren van de erfgoednota stellen we vanaf 2020 100 duizend euro per jaar extra beschikbaar.

12. Leefkwaliteit (SIF voor groen) / beheer en onderhoud groen

Leefkwaliteit is een belangrijk thema en de komende tijd zal in het licht van de Next City het belang nog meer toenemen. We geven een extra impuls aan de leefkwaliteit door het niveau van beheer en onderhoud in de gemeente te verhogen. Dit kunnen we realiseren door het verhogen van de ambitie op het gebied van groen en schoon en door het inrichten, renoveren en beheren van groene hotspots, aansluitend bij de omgevingsvisie Next City. We stellen in 2019 hiervoor 488 duizend euro beschikbaar en vanaf 2020 jaarlijks 688 duizend euro. Daarnaast stellen we voor uit het investeringsbudget SIF voor groen en bomen 500 duizend beschikbaar te stellen vanaf 2020 voor investeringen in de leefomgeving.

13. Leefomgeving

Voor 2019 stellen we 300 duizend euro beschikbaar voor klimaatadaptatie en groen. Hiermee gaan we werken aan het Uitwerkingsplan Klimaatadaptatie en het Groenplan. Beide plannen moeten richting geven aan de investeringen die we vanaf 2020 gepland hebben. Verder is dit budget bedoeld voor kansen om bij te dragen in groene en klimaatadaptatieve projecten die in 2019 voorbij komen.

14. Plankosten

We stellen in 2020 t/m 2022 per jaar 50 duizend euro beschikbaar voor plankosten. Dit zijn kosten voor het werken in projecten die we niet direct vanuit het programma Leefkwaliteit initiëren, maar waar we wel

plankosten moeten maken (inzet projectleider, ontwerper of andere adviseur) om extra groen of een impuls in de openbare ruimte voor elkaar te krijgen.

15. Motie parkeren Diepenring

Uw raad heeft een motie aangenomen waarin wordt gevraagd naar een voorstel om het aantal parkeerplekken aan de Diepenring te verminderen. Daarbij werd gevraagd de financiële, bereikbaarheids- en ruimtelijke consequenties van het 'parkeervrij maken' van de Diepenring in beeld te brengen. Bij de besluitvormingsstukken over het voorlopig ontwerp Kattenbrug en Sint-Jansstraat en Bussen over Oost en de vaste Kattenbrug is rekening gehouden met een vermindering van 64 parkeerplaatsen. Met het weghalen van die parkeerplekken verwachten we een inkomstenderving van 40 duizend euro vanaf 2020.

16. Kapitaallasten binnenstad

Het visiedocument Bestemming Binnenstad is vertaald in een Uitvoeringsprogramma op hoofdlijnen. Dit uitvoeringsprogramma is door uw raad vastgesteld en jaarlijks actualiseren we het programma. Bij de actualisatie is het aantal projecten toegenomen en is een kostenraming opgenomen voor een aantal projecten die eerder nog niet was uitgewerkt. Het betreft bijvoorbeeld onze ambities voor de Grote Markt, aanlooproute Sontplein, gebiedsontwikkeling Noordwand, et cetera. We stellen voor vanaf 2020 ieder jaar 180 duizend euro structureel hiervoor beschikbaar te stellen oplopend tot structureel 540 duizend vanaf 2022.

17. Aanvullen tekort rijksmiddelen BUIG

In de afgelopen jaren is er een tekort geweest op de Wet BUIG. Het tekort dat we voor de komende jaren verwachten wordt veroorzaakt door de verdeelsystematiek die een te klein aandeel in het macrobudget berekent voor de gemeente Groningen. In oktober 2018 is uw raad per brief geïnformeerd over de BUIG uitkering voor de periode 2019-2022. Het tekort voor 2019 is opgenomen in het meerjarenbeeld. We stellen ook vanaf 2020 extra middelen beschikbaar hiervoor.

18. Basisbaan

Voor mensen die nauwelijks een kans maken op de arbeidsmarkt experimenteren we de komende vier jaar met de basisbaan binnen verschillende sectoren, bijvoorbeeld ondersteunende taken in de wijk. Met de basisbaan willen we ook deze mensen perspectief bieden. We stellen hiervoor 250 duizend euro beschikbaar in 2019 en 700 duizend euro vanaf 2020.

19. Stadsbeheer proef

Een belangrijk deel van het onderhoud in de gemeente wordt momenteel uitgevoerd door circa 260 medewerkers die vallen onder de Wet Sociale Werkvoorziening. Met het van kracht worden van de Participatiewet is vanaf 2015 nieuwe instroom binnen deze groep niet meer mogelijk en neemt het aantal medewerkers binnen deze groep af. We vinden het onverminderd belangrijk om mensen met afstand tot de arbeidsmarkt een plek te bieden in het onderhoud van de gemeente en zoeken daarom naar andere vormen. In 2019 starten we met een concrete uitwerking van een proef daarin. We stellen voor deze proef in 2019 t/m 2022 jaarlijks 125 duizend euro beschikbaar.

20. Sociaal ondernemen

In 2017 heeft bureau Bries in opdracht van de arbeidsmarktregio een advies laten opstellen over sociaal ondernemen. Uitkomst van het onderzoek is o.a. dat in onze regio veel startups zijn maar relatief weinig doorontwikkelde sociale ondernemingen. Wij hebben dit onderzoek met uw raad besproken en stellen een actieplan op langs een viertal actielijnen met nieuwe activiteiten en versterking/ van bestaande activiteiten. Wij stellen hiervoor 50 duizend euro beschikbaar in 2019 en vanaf 2020 100 duizend euro.

21. Intensivering begeleiding en participatie

We ontwikkelen een nieuw werkprogramma dat uitgaat van positief individueel maatwerk. We willen hiermee de instroom in de bijstand beperken en de uitstroom uit de bijstand versnellen. Een scan van de arbeidsmarktwaarde maakt deel uit van de intake. Als het na 3 maanden niet gelukt is om werk te vinden, komt het Ontwikkelhuis in beeld. Hier wordt scholing en re-integratie geboden. Voor 2020 gaan we uit van extra kosten voor de intensivering van 2 miljoen euro dat jaarlijks afneemt met 500 duizend euro.

22. Energie

Uw raad heeft in het beleid (warmtevisie/routekaart) vastgesteld dat de gemeente een grotere rol moet hebben dan alleen regie voeren over de transitie in de gebouwde omgeving. De gemeente zou ook een rol moeten hebben van medefinancier en mede-investeerder, naast Rijk, corporaties, particulieren en bedrijfsleven. Achtergrond is de door de raad vastgestelde ambitie dat Groningen CO₂-neutraal is in 2035. We zetten daarom in op verschillende onderdelen. Zo maken we wijkenergieplannen in opdracht van het Rijk in de transitie naar aardgasloze wijken, zonder dat daar op dit moment nog middelen tegenover staan. We nemen deel aan de Regionale Energiestrategie, naast onze eigen inzet stelt ook het Rijk hiervoor middelen beschikbaar. We zetten middelen in voor het Windplatform en het Masterplan energie-landschap Meerstad Noord.

De omzetting van leningen aan WarmteStad naar inbreng eigen vermogen, leidt tot een verschuiving van rentelasten van WarmteStad. Dit is eerder gemeld aan uw raad. De structurele consequenties zijn 100 duizend euro. Daarnaast gaat het om toevoegingen aan het weerstandsvermogen gerelateerd aan de financiering van investeringen om in te spelen op WKO -ontwikkelingen.

23. Emissievrij wagenpark

We houden rekening met de opgaven van de energietransitie binnen de bedrijfsvoering. Voor ons heeft elektrisch rijden en rijden op waterstof de toekomst. Ons streven is vanaf 2023 te rijden met emissieloze wagens in de binnenstad. Realisatie van deze ambitie vraagt om een financiële impuls. We stellen voor 300 duizend euro vanaf 2020 beschikbaar te stellen.

24. Wijkvernieuwing (sociaal en fysiek)

In 2018 is een start gemaakt met een nieuwe vorm van wijkvernieuwing ("wijkvernieuwing 3.0") voor de wijken Selwerd, Beijum, De Wijert en Indische buurt/De Hoogte en een mogelijke verbreding naar Vinkhuizen, Paddepoel (motie Raad) en eventueel Lewenborg. Doelstelling is om toe te werken naar een eigentijdse innovatieve wijkverbeteringsaanpak die een stevige financiële gemeentelijke inbreng vergt. De inzet is gericht op fysieke investeringen in de wijk (openbare ruimte, woonomgeving, inclusief klimaatadaptatie) en gelijktijdige investeringen op sociaal-maatschappelijk vlak en de plankosten (inclusief programmaleiding wijkvernieuwing). De hiervoor genoemde energietransitie geldt als belangrijke motor voor de wijkvernieuwing. In 2019 stellen we voor fysieke en sociale wijkvernieuwing 2,0 miljoen euro beschikbaar en in de jaren 2020 t/m 2022 jaarlijks 4,0 miljoen euro. Daarnaast stellen we 350 duizend structureel beschikbaar vanaf 2020 oplopend tot 700 duizend euro vanaf 2021.

25. Werklocaties

Groningen groeit, niet alleen in aantal inwoners maar ook in aantal banen. Onze regiofunctie neemt toe en daarmee de druk op de stedelijke regionale voorzieningen. De economie verandert continu. Bedrijven zijn gemiddeld kleiner, zijn meer gericht op (kennisintensieve) dienstverlening, werken samen aan opdrachten en innoveren met de kennisinstellingen en andere bedrijven in plaats achter gesloten deuren. We worden steeds internationaler (met studenten en kenniswerkers), maar ook steeds drukker met bezoekers en toeristen. Ondertussen neemt de druk op de kantorenmarkt, horeca-, leisuremarkt en detailhandelsruimte en bedrijfsruimtemarkt verder toe. Willen we deze (ruimtelijk-) economische groei (blijven) accommoderen en

een aantrekkelijk vestigingsklimaat houden heeft dan staan we komende jaren voor een investeringsopgave om:

1. De groei te blijven faciliteren,
2. Een aantrekkelijke vestigingsplaats te blijven, en
3. Flexibel en wendbaar te kunnen inspelen op de veranderende economie.

We creëren investeringsruimte voor verbetering van het vestigingsklimaat, in het bijzonder ontwikkelen we een visie op het profiel van bedrijventerreinen. We werken daarbij samen met de regio, om het aanbod goed op de vraag af te stemmen. We stellen in 2020 125 duizend euro structureel beschikbaar oplopend tot 380 duizend euro in 2022. Daarnaast stellen we incidentele middelen beschikbaar in 2019 t/m 2022 (2019 en 2020: 300 duizend euro, 2021: 350 duizend euro en 2022: 200 duizend euro).

26. Stationsgebied

Naar verwachting is de gehele operatie van de Spoorzone medio 2023 gereed. Omdat het opstel terrein aan de zuidzijde dan is verwijderd en verplaatst naar Haren, biedt dit kansen om dit gebied te herontwikkelen. Voor dit gebied zijn de ambities alsmede de ontsluitingsprincipes vastgesteld, als opmaat voor een op te stellen ruimtelijk plan en een bestemmingsplan. De visie gaat uit van een autoluw duurzaam gebied met een stedelijke uitstraling waarin 24/7 reuring is, rond een centrale kern. Het gebied wordt ontsloten via twee verkeersontsluitingen, via een insnijding op het Emmaviaduct voor de bus- en auto en via (een doorbraak van) de Parkweg voor het langzaam verkeer. Omdat de ambitie is om in het gebied geen auto's in het zicht te hebben, gaat de visie uit van de realisatie van een parkeergarage onder het (toekomstige) busstation. Deze parkeergarage is bedoeld om in het kader van de gebiedsontwikkeling aan de eerste parkeervraag te kunnen voldoen. Deze garage is nadrukkelijk niet bedoeld voor P&R, maar als voorziening voor bewoners en medewerkers in het gebied. Zo snel mogelijk na de oplevering van het hoofdstation willen we het eerste programma in het gebied aan de zuidzijde laten landen. Dit impliceert dat vooruitlopend hierop geïnvesteerd moet worden in de aanleg van de parkeergarage en de gebiedsontsluitingen. We stellen in 2021 400 duizend euro structureel beschikbaar en vanaf 2022 1,822 miljoen euro structureel.

27. Terugdringen autoverkeer, fiets & OV

We houden ook de komende jaren rekening met een financieringsbehoefte voor de verbetering van het fietsnetwerk en het openbaar vervoersysteem. Voor 2019 stellen we 225 duizend beschikbaar. Daarnaast stellen we 235 duizend euro structureel beschikbaar in 2020 oplopend tot 253 duizend euro in 2022.

28. Oosterhamrikzone

De investeringen in de infrastructuur zijn gericht op het verminderen van het aantal autobewegingen binnen de ring. Zo kunnen de luchtkwaliteit en de leefbaarheid fors verbeteren. In dit licht zoeken we naar alternatieven voor de autoverbinding door de Oosterhamrikzone (OHZ). Deze verbinding komt pas in beeld als alternatieven niet voldoen en alleen dan als de negatieve effecten van een autoverbinding in de omgeving substantieel worden opgevangen. De leefkwaliteit staat voorop en om deze zo goed mogelijk te borgen betrekken we belanghebbenden hierbij. We gaan verder met de planvorming van zowel de OHZ als de alternatieven, zodat we in 2021 een afgewogen besluit kunnen nemen. We stellen 250 duizend euro structureel beschikbaar vanaf 2021.

29. Uitvoeren woonvisie

De opgaven onder Groningen Groeit zijn gebaseerd op de Next City en recente meerjarenprogramma's. Dat betekent onder andere: faciliteren van de groei van de gemeente, met leefkwaliteit als centraal thema (met een eigen programma). Dat vertaalt zich in een forse bouwopgave van 20.000 woningen (vooral binnenstedelijk), maatregelen om ondanks die groei de gemeente goed bereikbaar te houden met een veilige en gezonde leefomgeving en een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor bedrijven. We stellen voor het uitvoeren van de woonvisie structureel middelen beschikbaar (2019: 175 duizend euro en 350 duizend euro vanaf 2020).

30. Stadshavens (voorheen Eemskanaalzone)

Uw raad heeft in april 2018 opdracht gegeven om voor deelgebied 1 (het gebied tussen Sontweg en Damsterdiep) een stedenbouwkundig plan en een daarbij horende gebiedsbegroting op te stellen. Gezien het belang dat we toekennen aan het beschikbaar krijgen van gemengde woon-/werklocaties en de vraag in de markt, stellen we voor deze ontwikkeling door te zetten. De planning is erop gericht dat de uitvoering in 2020 kan starten. De kosten voor de bodemsanering en de niet aan de grondexploitatie toe te rekenen kosten schatten we op 20 tot 60 miljoen euro. We houden rekening met tekort door vanaf 2020 cumulatief jaarlijks 200 duizend euro beschikbaar stellen.

31. Onderwijshuisvesting

Een groot deel van de schoolgebouwen van het basis- speciaal en voortgezet onderwijs is ouder dan 40 jaar. Deze voldoen lang niet altijd meer aan de huidige onderwijskundige inzichten, de huidige energetische uitgangspunten, kunnen niet meer met inzet van regulier onderhoud kwalitatief op peil worden gehouden. Voor de nieuwe raadsperiode wordt in de loop van 2019 een nieuw Integraal Huisvestingsplan Onderwijs (IHP) 2019-2022 opgesteld. In dat nieuwe IHP willen we met alle schoolbesturen en de nieuwe gemeenteraad de ambities vastleggen. We stellen hiervoor een extra structurele bijdrage beschikbaar van 1,5 miljoen euro in 2020 oplopend tot 2,5 miljoen euro vanaf 2021. Bij de dekkingsbronnen 2019-2022 (nr. 9) wordt het budget voor onderwijsinnovatie hiervoor gedeeltelijk ingezet.

32. Huisvesting Vrijdag

De huidige indeling naar disciplines (theater, beeldend en muziek) van de VRIJDAG gebouwen staat een meer inhoudelijke samenwerking tussen de disciplines, samenwerking met externe partijen en daarmee vernieuwing in de weg. De taken en activiteiten zijn nu verspreid over twee gebouwen in de Groninger binnenstad en een gebouw nabij het Noorderplantsoen. Huisvesting op één plek in de binnenstad heeft de voorkeur. Vooruitlopend op definitieve huisvesting Vrijdag is 250 duizend euro gereserveerd.

33. Beheer en onderhoud synagoge

De Stichting Oude Groninger Kerken heeft in 2009 het beheer en onderhoud van de Synagoge in de Folkingestraat overgenomen. Bij die overname is afgesproken dat de SOGK van de gemeente een jaarlijkse bijdrage ontvangt voor de kosten van beheer, onderhoud en de eigenaarslasten. Onze insteek was dit te bekostigen vanuit middelen voor monumentenzorg maar dit is niet volledig mogelijk. We stellen voor in 2019 en 2020 32,5 duizend euro beschikbaar te stellen.

34. Cultuurpas en marketing

Bij de bespreking van de Cultuurnota 2017-2020 heeft uw raad een motie aangenomen over een onderzoek naar de mogelijkheden van een cultuurpas. De kosten voor de pas voor bewoners willen we graag laag houden om cultuurparticipatie te stimuleren. Een deel van de kosten van de pas bestaan uit transactiekosten en ander deel uit campagne kosten. We stellen voor in 2019 en 2020 hiervoor 25 duizend euro beschikbaar te stellen.

35. Broedplaatsen en ateliers

Er wordt een stijgende behoefte aan ruimte voor broedplaatsen (de creatieve sector is de snelst groeiende sector uit ons gemeentelijk speerpuntenbeleid) voorzien en afnemende beschikbaarheid. De Quickscan Broedplaatsenbeleid en ateliers laat zien dat we maatregelen moeten nemen om het creatieve en innovatieve klimaat, dat juist kon gedijen bij de goedkope ruimte in leegstaand vastgoed, te kunnen behouden. We stellen voor in 2019 en 2020 hiervoor 132,5 duizend euro beschikbaar te stellen.

36. Subsidies en bijdragen instellingen

We stellen 40 duizend euro beschikbaar voor een dotatie aan de voorziening KOS. Daarnaast stellen we in 2019 108 duizend euro beschikbaar en in 2020 94 duizend euro voor ophogen van het budget Urban House, Noordpool Orkest, structurele subsidie Prime en de tijdelijke subsidie Music & Fun.

37. Cultuurnota

Voor 2019 en 2020 hebben we inzet van de middelen voor cultuur geprioriteerd. Vanaf 2021 zullen de beschikbare middelen worden betrokken bij de integrale afweging van de cultuurnota.

38. Co-investeringsfonds Sport

Uw raad heeft het co-investeringsfonds sportaccommodaties ingesteld. Het fonds is bedoeld voor uitbreiding en nieuwbouw van sportaccommodaties en voor cofinanciering van investeringen van sportclubs. Het fonds wordt gevoed uit de intensiveringsmiddelen sport (structureel 150 duizend euro per jaar) en de vrijval kapitaallasten sport. Het structurele deel is reeds ingezet en de incidentele voeding droogt op door een andere afschrijvingsystematiek. We stellen daarom voor structureel 175 duizend euro beschikbaar te stellen. Daarnaast stellen we incidenteel 75 duizend en 67 duizend beschikbaar in 2019 en 2020 voor het Co-investeringsfonds sport.

39. Combinatiefunctionarissen

Goed bewegingsonderwijs en laagdrempelige naschoolse beweeg/sportactiviteiten zijn belangrijke pijlers binnen Bslim. We bereiken hiermee kinderen in de aandachtsgebieden (Bslim-wijken) voor wie sporten en bewegen niet vanzelfsprekend is. In het Beleidskader Bslim3 hebben we als doel geformuleerd kwalitatief goed bewegings-onderwijs te bieden voor elk kind in de stad. Hiermee willen we invulling geven aan de motie 'elke school een vakdocent'. We vinden dat elk kind recht heeft op goed bewegingsonderwijs en laagdrempelig sportaanbod. Zeker in een tijd, waarin uit onderzoeken blijkt dat leerlingen steeds minder vaardig zijn op het gebied van lichamelijke oefening, is aandacht voor een gezonde actieve leefstijl voor kinderen in de hele stad van belang. Met deze middelen willen we ook de inzet van buurtsportcoaches voor kwetsbare doelgroepen financieren. We stellen voor vanaf 2019 hiervoor 150 duizend euro beschikbaar te stellen.

40. Vervangen kunstgrasvelden

Uit onderzoek blijkt dat er risico's zijn voor het milieu bij toepassing van SBR rubbergranulaat in de kunstgrasvelden. De korrels verspreiden zich naar de omgeving en er vindt uitloog (van met name zink) plaats naar onder andere het drainagewater en de oorspronkelijke bodem op langere termijn. Er zijn geen gezondheidsrisico's voor de mens. We hebben besloten te kiezen voor een andere top laag en milieumaatregelen. De investeringen om 7 kunstgrasvelden in 2019 te renoveren leiden tot aanvullende kapitaalslasten. Wij stellen voor hiermee rekening te houden en in 2020 8 duizend euro beschikbaar te stellen oplopend tot 95 duizend euro in 2022.

41. Capaciteit Toezicht & Handhaving openbare ruimte

Al langere tijd wordt er gesproken over de benodigde toezicht- en handhavingcapaciteit voor onze gemeente. Uit de laatste veiligheidsmonitor blijkt dat het qua veiligheid goed gaat. Toch blijft op veel handhavingsterreinen de toenemende druk op toezicht- en handhaving bestaan. Wij stellen 250 duizend euro hiervoor in 2019 beschikbaar. Vanaf 2020 stellen we structureel 300 duizend euro beschikbaar. (De overheadkosten van het SSC zijn inbegrepen in de beschikbaar gestelde middelen).

42. Capaciteit Toezicht & Handhaving overig

Voor de uitbreiding van VTH-taken op het gebied van ondermijning, Bibob en Damocles stellen we in 2019 50 duizend euro beschikbaar en vanaf 2020 100 duizend euro. Voor de doorontwikkeling van de meldkamer van Stadstoezicht en een permanente inrichting van het VeiligheidsTeam voor evenementen stellen we in 2020 100 duizend euro beschikbaar. (De overheadkosten van het SSC zijn inbegrepen in de beschikbaar gestelde middelen).

43. Gebiedsgericht werken

Gebiedsgericht werken is een bij gemeentelijk beleid te bevorderen en ondersteunen. Daarnaast jagen we hiermee een integrale gemeentelijke aanpak van opgaven in wijken aan. Voor de uitvoering van de

programma's stellen we extra middelen beschikbaar. Voor 2019 is dit 300 duizend euro en voor de jaren 2020 t/m 2022 stellen we 2,150 miljoen euro beschikbaar.

Daarnaast stellen we middelen beschikbaar voor gebiedsgericht werken vanuit budgetten van verschillende programmabudgetten. We stellen 1,075 miljoen euro beschikbaar voor het onderbrengen van Haren en ten Boer bij gebiedszaken. Vanaf 2019 stellen we structureel 1,257 miljoen euro beschikbaar. De dekking van de extra middelen voor gebiedsgericht werken is afkomstig uit verschillende bestaande programmaonderdelen. (zie dekkingsbronnen 2019-2022, nr. 11).

44. Digitale dienstverlening

De digitalisering van de samenleving heeft een grote impact op de gemeente. Deze impact betreft met name de veranderende interactie met burgers, de grotere rol van data in de taakuitvoering, de transitie naar gemeentebrede en overheidsbrede dienstverlening en de noodzaak van continue innovatie en aanpassing aan veranderende verwachtingen van de maatschappij. Deze veranderingen kunnen deels binnen de organisatie worden gerealiseerd maar vereisen ook de ontwikkeling van nieuwe relaties met burgers, bedrijven en andere overheden en instanties. We stellen hiervoor incidenteel middelen beschikbaar: 550 duizend euro in 2019 aflopend tot 220 duizend euro in 2022.

45. Uitbreiding college en ondersteuning

De uitbreiding van het college en ondersteuning leidt tot extra kosten van structureel 800 duizend euro.

46. Friciekosten

Er zijn een aantal nieuwe ontwikkelingen waarmee in het huidige frictiekostenbudget geen rekening is gehouden. Bij burgerzaken en DIV zullen naar verwachting herplaatsingskandidaten ontstaan door reorganisaties. Ook de vorming van Stichting WIJ leidt tot een aantal herplaatsers. Binnen het SSC ligt er een krimppoging terwijl er gelijktijdig een ontwikkelopgave is. Ook dit gaat gepaard met frictiekosten. De verwachte frictiekosten bedragen 2,276 miljoen euro in 2019.

47. Compensatie OZB niet woningen Haren & ten Boer

De harmonisatie van de OZB leidt voor bedrijven in de oude gemeenten Haren en Ten Boer tot een forse lastenstijging. Bedrijven in Haren en Ten Boer betalen na herindeling meer aan OZB dan daarvoor. We willen voor deze bedrijven daarom een compensatieregeling treffen. We stellen hiervoor in 2019 1,35 miljoen euro beschikbaar aflopend tot 540 duizend euro in 2022.

48. Terugdraaien verlaging intensiveringsmiddelen

In de begroting 2015 zijn intensiveringsmiddelen beschikbaar gesteld. In totaal gaat het om bijna 14 miljoen euro structureel. Voor een groot deel van deze middelen wordt de inzet per jaar bepaald. Deze middelen zijn niet volledig structureel vastgelegd en kunnen in principe elk jaar worden heroverwogen. Bij de begroting 2018 is het voorstel gedaan om vanaf 2019 de intensiveringsmiddelen structureel met 1 miljoen euro te verlagen. Deze verlaging draaien we terug omdat we de intensiveringen op de gebieden economie, sport, wonen, verkeer, werk en leren willen continueren.

49/50. Digitalisering archiefbestanden en Transitie DIV

Digitaal werken is noodzakelijk om aansluiting te houden met de digitalisering van de maatschappij. Informatie delen en verrijken zijn daarin belangrijke thema's. Om dat te kunnen moet de basis op orde zijn. Er is geconstateerd dat er grote knelpunten zijn in de analoge en digitale archivering. De maatregelen zijn in een programma uitgewerkt, maar vragen een forse financiële en personele inspanning. We stellen voor de digitalisering van archiefbestanden 140 duizend euro beschikbaar in 2019 t/m 2022. Voor de transitie van DIV stellen we in 2019, 2020 en 2021 respectievelijke 282 duizend euro, 561 duizend euro en 298 duizend euro beschikbaar.

51. Moderne ICT groei

Eerder is het uitgangspunt gehanteerd dat de outsourcing van ICT tot een reductie van ICT middelen zou moeten leiden (vermindering aantal laptops, desktops, smartphones en tablets). Dit heeft geresulteerd in een bezuinigingstaakstelling van 0,8 miljoen euro. We constateren echter dat de reductie van ICT middelen een omgekeerde tendens laat zijn: juist op alle fronten, en dan specifiek op het terrein van tablets en smartphones, is sprake van stijging dan wel stabilisatie van het gebruik van ICT middelen. Dit past binnen de visie om de medewerkers te voorzien van moderne ICT voorzieningen. Hierdoor moeten we ook onderkennen dat de opgelegde bezuinigingstaakstelling van 0,8 miljoen euro niet haalbaar is en dat er aanvullend sprake is van een tekort van 0,3 miljoen euro. We stellen daarom vanaf 2019 1,1 miljoen euro beschikbaar.

52. Binnenstadonderhoud vastgoed

Voor het binnenonderhoud van het ambtelijk vastgoed (Iederz, Stadsbeheer en kantoren) is voor bedrijfskritische processen (zoals vloeistofdichte vloer stadsbeheer, bedrijfsinstallaties, wettelijke keuringen) budget nodig voor onderhoud. We stellen vanaf 2019 hiervoor 200 duizend euro per jaar beschikbaar.

53. Reorganisatieplan vastgoed

Het reorganisatieplan Vastgoedbedrijf gaat uit van de meest efficiënte organisatie voor de voorliggende taak van het Vastgoedbedrijf. Met dit reorganisatieplan zijn nieuwe functies geformaliseerd en wijzigingen in functie- en loonstructuur doorgevoerd. Wij stellen hiervoor 370 duizend euro beschikbaar in 2019.

54. Huur Oosterboog

De huurovereenkomst voor het pand Oosterboog loopt af eind 2018 en zou niet worden verlengd. De huidige gebruikers van de Oosterboog (DMO, Regiovisie/Groningen Bereikbaar en WIJ Centrum) blijven echter hier gehuisvest de komende jaren. Wij hebben elders geen kantooruimte beschikbaar om deze gebruikers te huisvesten. We stellen 125 duizend euro beschikbaar tot 2022 om het pand Oosterboog beschikbaar te houden voor huisvesting.

55. Huur I&A

We huren een pand aan de Griffeweg zodat onderdelen van I&A uitgeplaatst konden worden om het Noordelijke Belastingkantoor te huisvesten aan de Trompsingel. De huur is voor de verwachte duur van de reorganisatie I&A. De reorganisatie is echter nog niet afgerond. We stellen voor om in 2019, 2020 en 2021 hiervoor respectievelijk 55 duizend euro, 196 duizend euro en 141 duizend euro beschikbaar te stellen.

56. Huisvesting WIJ

Bij de vorming van de nieuwe Stichting WIJ zijn wij verantwoordelijk gebleven voor de huisvesting en de facilitaire ondersteuning van de WIJ-teams. Voor een aantal WIJ-teams is nog geen permanente locatie gevonden en op basis van ervaringen in de eerste jaren zijn aanpassingen van huidige locaties nodig. Daarnaast is inzet op ICT nodig voor het faciliteren van flexwerkplekken en software. Wij stellen voor om vanaf 2019 hiervoor 450 duizend euro beschikbaar te stellen.

57. Implementatie omgevingswet

De omgevingswet gaat naar verwachting in per 1/1/2021. Voor de hele nieuwe gemeente Groningen moet er de komende jaren één omgevingsplan komen, waarin alle regels uit alle bestemmingsplannen en vele gemeentelijke verordening verwerkt dienen te worden. Daarnaast moeten de werkprocessen en het bouw- en milieuarchief gedigitaliseerd worden. De financiële impact is groot. De omgevingswet heeft invloed op het gehele ruimtelijke domein en de nodige raakvlakken met het sociale domein. We stellen hiervoor 837 duizend beschikbaar in 2019.

58. Vorming GBI

In de meerjarenbegroting is met ingang van 2018 een besparing van de uitvoeringskosten van structureel 250 duizend euro opgenomen in verband met de vorming van een Gemeenschappelijke Backoffice Inkomen. De vorming van het GBI loopt vertraging op onder andere doordat de technische kant van de backoffice op zijn vroegst in 2021 operationeel is. De besparing kan als gevolg hiervan ook pas vanaf dat moment worden gerealiseerd. Wij stellen voor de geraamde besparing in 2019 en 2020 te laten vervallen.

59. Subsidies beheer & accommodaties

Buurtcentra zijn van belang voor de sociale cohesie. Met de komst van de WIJ en het GON zijn er algemene, laagdrempelige voorzieningen in de wijk hard nodig. Bij een aantal accommodaties kennen we knelpunten. Wij stellen hiervoor in 2019 20 duizend beschikbaar te stellen en vanaf 2020 50 duizend euro structureel. Daarnaast stellen we incidenteel 35 duizend euro beschikbaar in 2020 en 25 duizend euro in de jaren 2021 en 2022.

60. Terugdraaien bezuiniging dekkinggraad tarieven cultuur

In het coalitieakkoord 2015-2018 is een besparing van 1 miljoen euro vanaf 2016 opgenomen en ingeboekt op dekkinggraad tarieven. In de begroting 2016 is voor een bedrag van 750 duizend euro een alternatieve bezuiniging gevonden. Er resteerde een bedrag van 250 duizend euro die voor de helft is gerealiseerd op de sporttarieven. De andere 125 duizend euro zou eigenlijk gerealiseerd moeten worden op de culturele tarieven. Tot nu toe is de uitvoering daarvan niet mogelijk geweest. We stellen daarom voor 125 duizend euro van deze maatregel terug te draaien vanaf 2019.

Hervormingen 2019-2022

Voor de begroting 2019-2022 hebben wij aanvullende bezuinigingsmaatregelen en de hervormingen in beeld gebracht. De verdeling van de maatregelen 2019-2022 is in onderstaande tabel opgenomen. Vervolgens is per dekkingsbron een toelichting gegeven.

Hervormingen 2019-2022 (x 1.000)	2019	2020	2021	2022	I/S
<i>De Mens Centraal - de sociaal maatschappelijke opgave</i>					
1 Terugdringen zorgkosten (inkoop jeugd, WIJ & OJG)	140	3.460	5.960	7.460	S
2 Integrale aanpak multiproblematiek		1.000	3.000	3.000	S
3 Afschaffen algemene voorziening huishoudelijke hulp		850	850	850	S
<i>Herwinnen openbare ruimte - het belang van een goede leefkwaliteit</i>					
4 Gebruik openbare ruimte (parkeren, precario en reclame)	500	1.215	1.365	1.365	S
5 Verschuiving Stadsbeheer van wegen naar groen	200	200	200	200	S
<i>Groningen actief</i>					
6 Intensivering begeleiding en participatie		3.000	4.000	5.000	S
<i>Groningen ontwikkelt zich verder - bouwstenen voor de toekomst</i>					
7 Reserves instellingen cultuur		350			I
8 BTW-voordeel sport	180	180	180	180	S
9 Intensiveringsmiddelen onderwijsinnovatie voor huisvesting		400	400	400	S
10 Overige besparingen			80	80	S
<i>Organisatie en samenwerken</i>					
11 Ingroeitaakstelling organisatie	1.075	1.075	1.075	1.075	I
Ingroeitaakstelling organisatie		627	1.257	1.257	S
12 Interne loon- en prijscompensatie organisatie		1.600	3.000	4.700	S
13 Taken organisatie (inclusief externe inhuur)		3.000	4.500	6.000	S
<i>Overig</i>					
14 OZB verhoging woningen (10%)	3.250	3.250	3.250	3.250	S
15 OZB niet-woningen (tarief oude gemeente Groningen)	700	700	700	700	S
16 Volumestijging OZB	300	600	900	1.200	S
17 Toeristenbelasting		440	440	440	S
18 Verhoging dekkingsgraad tarieven		400	400	400	S
19 Minder subsidies aan instellingen		500	1.000	1.000	S
20 Binnenhalen subsidies voor SIF projecten			2.000		I
21 Weerstandsvermogen	27.405	1.793	3.648	1.782	I
22 Ruilmiddelen	9.900	20.100			I
Ruilmiddelen		-446	-1.350	-1.350	S
23 Herindelingsbudget (dekking OZB-compensatie)	650	380	110		I
24 Areaaluitbreiding sociaal	400	200	200	200	S
25 Transformatiebudget GGD			300	300	S
26 Incidentele vrijval weglekbudget	1.000				I
27 Incidentele vrijval kapitaallasten niet gestarte projecten	2.000				I

28	Inzet rekeningresultaat 2018	4.413				1
29	Saldo financieel perspectief via AER	-4.887	2.073	4.078	-1.353	
Totaal hervormingen		47.226	46.947	41.543	38.136	

1. Terugdringen zorgkosten

Voor het omlaag brengen van de zorgkosten zijn meerdere maatregelen in beeld gebracht. We gaan ervan uit dat er in 2019 nog nauwelijks besparingen zijn te realiseren. Wel bereiden we in 2019 een aantal maatregelen voor die de komende jaren vanaf 2020 moeten leiden tot een reductie van de zorgkosten.

- We investeren in een brede invoering van de Ondersteuner Jeugd en Gezin (OJG). Via de inzet van deze OJG verminderen we vermijdbare verwijzing naar gespecialiseerde hulpverlening.
- Via innovatie van de inkoop Jeugd. Dit kunnen wijzigingen zijn binnen het bestaande inkoopmodel of door de zorg op een andere manier in te kopen. De huidige inkoopcontracten lopen t/m 2020.
- Binnen de WMO zien we nog enkele maatregelen om de efficiency te vergroten, onder meer door aanpassingen binnen collectief vervoer.
- We willen de ondersteuning vanuit de WIJ goedkoper organiseren. We werken de mogelijkheden uit voor beperking en aanscherping van de opdracht aan de WIJ. Daarbij onderzoeken we mogelijkheden om de WIJ sterker als netwerkaanjager in te zetten en om te differentiëren op basis van wat inwoners nodig hebben.

2. Integrale aanpak multiproblematiek

De komende periode richten wij ons op de aanpak van 240 multiprobleem gezinnen, waarbij we toewerken naar een duurzaam perspectief op verbetering. Met 1 gezin, 1 plan en 1 aanpak krijgen gezinnen de ondersteuning die nodig is; een stapeling van indicaties wordt zo voorkomen. De besparingen van deze aanpak bedragen in 2019 1,0 miljoen euro en 3,0 miljoen euro vanaf 2020.

3. Afschaffen algemene voorziening huishoudelijke hulp

Veel inwoners van de gemeente maken gebruik van huishoudelijke hulp. We willen dat de mensen die het echt nodig hebben huishoudelijke hulp kunnen ontvangen. Er wordt daarom van geval tot geval bekeken welke ondersteuning iemand nodig heeft en dat vereist een zorgvuldig onderzoek. Huishoudelijke hulp wordt daardoor weer een maatwerkvoorziening. Afschaffing van de algemene voorziening Huishoudelijke hulp leidt tot een besparing van 850 duizend euro vanaf 2020.

4. Gebruik openbare ruimte (parkeren, precario en reclame)

Wij brengen het gebruik van schaarse openbare ruimte meer in rekening. Daarom verhogen we de parkeertarieven in de binnenstad en schilwijken en de tarieven voor parkeervergunningen. Daarnaast voeren we een reclamebelasting in, de opbrengsten uitabri's worden vergroot en verhogen we de precariobelasting. De extra opbrengsten die met het gebruik van de openbare ruimte samenhangen lopen op tot 1,365 miljoen in 2022.

5. Verschuiving Stadsbeheer van wegen naar groen

De leefkwaliteit is de afgelopen periode onder druk komen te staan door bezuinigingen en door bouw- en infrastructurele activiteiten. Bewoners vinden een goed verzorgde, groene leefomgeving van belang. We vinden het daarom raadzaam om een extra impuls te geven aan de leefkwaliteit door het niveau van beheer en onderhoud in de gemeente te verhogen. Voor de extra impuls verschuiven we budget van wegen naar groen voor een structureel bedrag van 200 duizend euro per jaar vanaf 2019.

6. Intensivering begeleiding en participatie

Met de ontwikkeling van een nieuwe werkprogramma dat uitgaat van positief individueel maatwerk, willen we de instroom in de bijstand beperken en de uitstroom uit de bijstand versnellen. We stellen het zoeken naar en krijgen van werk centraal. Hiermee realiseren we een besparing op de BUIG uitgaven waardoor het tekort op

de BUIG wordt verlaagd. Hierdoor is er minder inzet van gemeentelijke middelen nodig om het tekort af te dekken. De besparing die we met de uitvoering van het programma realiseren loopt op van 3 miljoen euro in 2020 tot structureel 5 miljoen vanaf 2020.

7. Reserves instellingen cultuur

Instellingen actief op het gebied van cultuur beschikken over surplusreserves welke ingezet kunnen worden. Voor 2020 gaan we uit van een bedrag van 350 duizend euro dat uit deze reserves vrijgemaakt kan worden.

8. BTW voordeel sport

Het kabinet heeft besloten het sportbesluit aan te passen. Dit leidt er onder andere toe dat er per 1 januari 2019 een gewijzigd btw-tarief op sport geldt. Dit heeft onder andere als gevolg dat de inkomsten uit sport niet meer belast hoeven te worden met btw. Besloten is de tarieven te handhaven waardoor er extra inkomsten worden gegenereerd. Voor een deel worden deze extra inkomsten ingezet voor de kapitaallasten vervanging kunstgrasvelden. Het structurele bedrag van 180 duizend euro dat vrijvalt is gereserveerd om conform het amendement van uw raad in te zetten voor het programma Sport.

9. Intensiveringsmiddelen onderwijsinnovatie ter dekking onderwijshuisvesting

Eerder hebben wij 1,0 miljoen euro beschikbaar gesteld voor intensivering van onderwijsinnovatie. Vanaf 2020 zetten wij hiervan 400 duizend euro in voor de huisvesting van het onderwijs (zie ook opgave 31).

10. Overige besparingen

We gaan niet extra investeren en beraden ons op de toekomst van de Drafbaan. Vanaf 2021 verwachten we door het niet extra investeren een structurele vrijval te realiseren van 80 duizend euro.

11. Ingroeitaakstelling organisatie

Voor gebiedsgericht werken stellen we middelen beschikbaar door bestaande budgetten te verschuiven. Als ingroeitaakstelling voor de organisatie houden we rekening met een incidenteel bedrag van 1,075 miljoen voor 2019 t/m 2022 en een structureel bedrag dat oploopt van 627 duizend euro in 2020 naar 1,257 miljoen euro vanaf 2021. Deze dekkingsmaatregel heeft een relatie met de opgave gebiedsgericht werken.

12. Interne loon- en prijscompensatie organisatie

Voor stijgende prijzen en de loonontwikkeling worden budgetten jaarlijks gecompenseerd om de koopkracht te behouden. Vanaf 2020 geven we deze compensatie aan de eigen organisatie niet volledig door. De lagere uitgaven zijn hierdoor naar verwachting 1,6 miljoen euro lager in 2020 oplopend tot 4,7 miljoen euro in 2022.

13. Taken organisatie (inclusief externe inhuur)

We beperken het aantal externen dat door ons wordt ingehuurd en heroverwegen taken die we als organisatie uitvoeren. We verwachten vanaf 2020 een besparing van 3,0 miljoen euro 6,0 oplopend tot miljoen euro vanaf 2022.

14. OZB verhoging woningen (10%)

De woningen zijn in Groningen de afgelopen jaren gemiddeld 10% meer waard geworden. Met ongeveer dezelfde tarieven voor bewoners als twee jaar geleden zouden de OZB-inkomsten voor de gemeente met 10% toenemen. Een verhoging van de OZB leidt tot hogere inkomsten van 3,25 miljoen euro vanaf 2019.

15. OZB niet-woningen (tarief oude gemeente Groningen)

De tarieven voor niet-woningen handhaven we op het niveau van de voormalige gemeente Groningen. Hierdoor ontstaat een voordeel van 700 duizend per jaar.

16. Volumestijging OZB

Doordat de gemeente groei neemt ook het areaal toe van toe van objecten dat OZB-opbrengsten genereert. In onze ramingen verhogen we de verwachte structurele meeropbrengsten van deze groei mee. Vanaf 2019 gaan we als gevolg hiervan uit van een extra groei aan opbrengsten van 300 duizend euro.

17. Toeristenbelasting

De geraamde meeropbrengst van de verhoging van de toeristenbelasting bedraagt 400 duizend euro per jaar vanaf 2020. De nadere uitwerking volgt in de loop van 2019.

18. Verhoging dekkingsgraad tarieven

Voor zover tarieven niet kostendekkend zijn is het mogelijk om deze te verhogen. We schatten in dat we vanaf 2020 hiermee 400 duizend euro per jaar besparen. Bij het onderzoek kostendekkendheid tarieven zal verder worden ingegaan op de voorgestelde verhogingen.

19. Minder subsidies aan instellingen

Verschillende instellingen voeren in opdracht van de gemeente activiteiten uit waarvoor zij subsidie ontvangen. In 2020 besparen we 500 duizend en vanaf 2021 1 miljoen euro structureel. Deze besparing is administratief over de programma's Onderwijs (Programma 3), Welzijn, Gezondheid en zorg (Programma 4), Sport en bewegen (Programma 5) en Cultuur (Programma 6) verdeeld en moet nog nader inhoudelijk ingevuld worden.

20. Binnenhalen subsidies voor SIF projecten

We verwachten dat we in 2021 circa 2 miljoen subsidie kunnen realiseren voor de SIF projecten.

21. Weerstandsvermogen

We streven aan het eind van de coalitieperiode naar een ratio van het weerstandsvermogen van 1,0. Gelet op de grote opgave accepteren we voor de kortere termijn een ratio van minimaal 0,8. Bij de inzet van het weerstandsvermogen wordt, naast deze ratio, ook gekeken naar de verhouding tussen harde reserves en niet direct beschikbaar weerstandsvermogen. De komende jaren zetten we een deel van weerstandsvermogen in. Voor 2019 is dit 15,247 miljoen euro. In 2020, 2021 en 2022 is de inzet van het weerstandsvermogen respectievelijk 1,793 miljoen euro, 3,648 miljoen euro en 1,782 miljoen euro.

22. Ruilmiddelen

Bij de dekkingsmogelijkheden houden we rekening met een ruil van incidentele met structurele middelen. We spelen incidentele middelen vrij die zijn bestemd voor investeringen door de kapitaallasten structureel te dekken in de begroting. In totaal gaat het om een bedrag van 30 miljoen euro. Dit bedrag zetten we in als incidentele dekking in 2019 en 2020. De structurele kapitaallasten bedragen 446 duizend euro in 2019 oplopend tot 1,35 miljoen euro vanaf 2020.

23. Herindelingsbudget

Een herindeling gaat gepaard met frictiekosten waarvoor we via het gemeentefonds een herindelingsbijdrage ontvangen. Voor het verzachten van de harmonisatie van tarieven voor niet-woningen zetten we een deel van dit budget in (2019: 650 duizend euro, 2020: 380 duizend euro en 2021: 110 duizend euro).

24. Areaaluitbreiding sociaal

Van het beschikbare budget voor areaaluitbreiding (sociaal) is bij het opstellen van de begroting 2018 voorgesteld om 328 duizend euro van het beschikbare budget van 878 duizend euro vrij te laten vallen. Daarmee resteert een structureel bedrag van 550 duizend euro per jaar voor areaaluitbreiding (sociaal). We schatten in dat van dit bedrag in 2019 nog eens 400 duizend euro kan vrijvallen en vanaf 2020 structureel 200 duizend euro.

25. Transformatiebudget GGD

Bij de verzelfstandiging van de GGD is een transformatiebudget beschikbaar gesteld. Vanaf 2021 valt het transformatiebudget verzelfstandiging GGD in principe vrij. Dit betekent een besparing van 300 duizend euro vanaf 2021.

26. Incidentele vrijval weglekbudget

We hebben een jaarlijks budget beschikbaar voor het opvangen van bezuinigingen die weglekken via de doorrekening naar lagere tarieven. We verwachten dat dit budget voor de jaarschijf 2019 kan vrijvallen voor een bedrag van 1 miljoen euro.

27. Incidentele vrijval kapitaallasten niet gestarte projecten

Na het gereedkomen van een project wordt er gestart met afschrijven. In onze begroting houden we hiermee rekening door kapitaallasten te ramen. Wanneer projecten nog niet zijn gestart of later worden gerealiseerd kan naar verwachting een incidenteel bedrag vrijvallen van 2 miljoen euro in 2019.

28. Inzet rekeningresultaat 2018

Een deel van het resultaat bij de jaarrekening 2018 zetten we in als dekkingsbron voor de begroting. We houden rekening met een vrij besteedbaar resultaat van 4,413 miljoen euro dat we inzetten voor de begroting 2019.

29. Saldo financieel perspectief via AER ter dekking volgende jaren

Het uitgangspunt bij het opstellen van de begroting 2019 is het financiële meerjarenbeeld. Bij het saldo van het meerjarenbeeld houden we vervolgens met de genoemde financiële knelpunten en dekkingsbronnen. Voor 2019 en 2022 resulteert dit in een overschot van respectievelijk 4,887 miljoen euro en 1,353 miljoen euro. In 2020 en 2021 resulteert een tekort van respectievelijk 2,073 miljoen en 4,078 miljoen euro. De tekorten en overschotten verrekenen we met de AER (en zijn per saldo meerjarig neutraal).

Investerings- en financieringsstaat

Investerings (bedragen x 1.000 euro)	Boekwaarde 1-1-2019	Bruto investerings	Vermind- eringen	Afschrijvingen	Boekwaarde 31-12-2019
Immateriële vaste activa (totaal)	1.234	0	0	34	1.200
Bijdragen aan activa van derden	1.234	0	0	34	1.200
Materiële vaste activa (totaal)	1.318.460	99.373	0	39.075	1.378.758
I. Investerings met economisch nut		84.013	0		
Waarvan routine investeringen		19.921	0		
Waarvan beleidsmatige investeringen		64.092	0		
II. Investerings in de openbare ruimte met maatschappelijk nut		15.360			
Vlottende activa (totaal)	92.044	12.400	17.600	0	86.844
Onderhanden werk inzake grondexploitaties	92.044	12.400	17.600	0	86.844
Financiële activa (totaal)	417.519	0	14.142	0	403.377
Kapitaalverstrekingen	14.110		0	0	14.110
Uitgezette leningen	403.409	0	14.142	0	389.167
Totaal activa	1.829.257	111.742	31.742	39.109	1.870.179

Financiering (bedragen x 1.000 euro)	Boekwaarde 1-1-2019	Bruto investerings	Verminderings	rekeningresultaat 2018	Boekwaarde 31-12-2019
Reserves	222.099	22.427	81.784	24.382	187.124
Voorzieningen	40.404	5.847	7.805		38.446
Opgenomen geldleningen	1.555.214	50.000	69.079		1.536.135
Als nog te financieren lang en kort		108.474			108.474
Totaal financiering	1.817.717	186.748	158.668	24.382	1.870.179

Materiële vaste activa

Bij de vaste activa ramen wij voor 99,4 miljoen euro aan investeringen. In combinatie met de geraamde afschrijvingen van 39,1 miljoen euro stijgt daardoor de boekwaarde van de vaste activa van 1.318,5 miljoen euro naar 1.378,8 miljoen euro.

De 99,3 miljoen euro aan investeringen in vaste activa onderscheiden we naar drie soorten, namelijk:

- Routine investeringen: 19,9 miljoen euro
- Beleidsmatige investeringen: 64,1 miljoen euro
- Investeringen in de openbare ruimte met maatschappelijk nut: 15,4 miljoen euro

Routine investeringen

De routine investeringen zijn investeringen ter vervanging van bestaande activa met als doel de bedrijfsvoering op het huidige peil te houden. Het betreft voornamelijk investeringen in automatisering, meubilair, huisvesting, voertuigen en materieel. Voor 2019 verwachten wij de volgende investeringen:

Routine investeringen 2019 (bedragen x 1.000 euro)	
Vervangingsinvesteringen Informatie & Onderzoek	237
Vervangingsinvesteringen Stadsontwikkeling	175
Vervangingsinvesteringen Sport050	70
Vervangingsinvesteringen Stadstoezicht	12
Vervangingsinvesteringen Oosterpoort/ Stadsschouburg	1.314
Vervanging materieel Stadsbeheer	17.610
Materieel Maatschappelijke Participatie	503
Totaal	19.921

Een deel van bovenstaande investeringen komt nog ten laste van de kredieten van voorgaande jaren (7,8 miljoen euro). Dit houdt in dat wij in 2019 voor totaal 12,1 miljoen euro aan nieuwe kredieten voor routine-investeringen nodig hebben. De kapitaallasten van de nieuwe kredieten voor routine investeringen 2019 hebben wij opgenomen in deze begroting.

Routine-investeringen 2019 (bedragen x 1.000 euro)	Beschikbaar te stellen krediet
Vervangingsinvesteringen Informatie & Onderzoek	208
Vervangingsinvesteringen Stadsontwikkeling	175
Vervangingsinvesteringen Sport050	70
Vervangingsinvesteringen Stadstoezicht	12
Vervangingsinvesteringen Oosterpoort/ Stadsschouburg	1.314
Vervanging materieel Stadsbeheer	9.821
Materieel Maatschappelijke Participatie	495
Totaal	12.095

Beleidsmatige investeringen

Beleidsmatige investeringen zijn investeringen waarover al principebesluiten zijn genomen en waarvoor de dekking is geregeld. Voor 2019 ramen wij voor 64,1 miljoen euro aan beleidsmatige investeringen.

Beleidsmatige investeringen met economisch nut (bedragen x 1.000 euro)	Bruto
Investeringen Sport050*	6.483
Vervanging riolering	12.295
Grote Markt - Forum	16.800
Vastgoed overig	4.000
Investeringen in scholen	16.233
Werkmij OPSB	3.068
Voorraad NIEGG gronden	2.500
Huisvesting	2.713
Totaal	64.092

* Dit bedrag is inclusief 1,030 miljoen euro BTW, dit geld krijgen we middels een nog aan te vragen specifieke uitkering terug

Investeringen in de openbare ruimte met maatschappelijk nut

Investeringen met maatschappelijk nut zijn investeringen die in principe niet verhandelbaar zijn, maar wel een meerjarig nut (kunnen) hebben. Voorbeelden hiervan zijn wegen, straten, pleinen, bruggen, openbaar groen. Met ingang van 2017 moeten deze investeringen, conform BBV, worden geactiveerd. Voor 2019 ramen wij 15,4 miljoen euro aan investeringen. Voor de financiering van deze investeringen leggen wij afzonderlijke raadsvoorstellen aan de gemeenteraad voor.

Investeringen in de openbare ruimte met maatschappelijk nut (bedragen x 1.000 euro)	Bruto
Verkeer- en vervoerprojecten	3.783
Investeringen Binnenstadsvisie	4.300
Vervangingsinvesteringen in de openbare ruimte	5.385
Gele stenen	1.150
Vervangingsinvesteringen in de openbare ruimte (Haren)	742
Totaal	15.360

Vlottende activa

Investeringen in grondexploitaties gelden in de gemeentelijke verslaglegging als vlottende activa. Het betreft zaken als grondaankopen en infrastructurele werken. In 2019 gaat het naar verwachting om 12,4 miljoen euro aan investeringen, met daartegenover 17,6 miljoen euro aan inkomsten.

Financiële activa

Begin 2019 heeft de gemeente naar verwachting voor totaal 417 miljoen euro aan financiële activa. Dit betreft als hoofdonderdelen 403 miljoen euro aan verstrekte geldleningen en 14 miljoen euro aan kapitaalverstrekkingen (deelnemingen). Bij de verstrekte geldleningen gaat het voornamelijk om de leningen

voor Meerstad (253 miljoen euro) en de leningen aan woningcorporaties (102 miljoen euro). Het bedrag aan uitgezette leningen loopt met 14 miljoen euro terug. Dit komt vooral doordat er sinds 2001 aan woningcorporaties geen leningen meer worden verstrekt en er alleen nog aflossing plaats vindt van bestaande leningen. Het totaal van de uitgezette leningen komt eind 2019 uit op 389 miljoen euro. Het totaal van de financiële activa komt uit op afgerond 403 miljoen euro.

Financiering

Door de voorgenomen investeringen en de mutaties op de financiële activa stijgt de boekwaarde van de gemeentelijke activa van 1,829 miljard euro naar 1,870 miljard euro. De financiering van deze boekwaarde geschiedt door middel van de reserves en voorzieningen van de gemeente, door geldleningen die de gemeente in het verleden heeft aangetrokken, door het inzetten van kort geld of door het aantrekken van nieuwe geldleningen.

De omvang van de reserves daalt met 23 miljoen euro van 222 naar 199 miljoen euro. De omvang van de voorzieningen daalt met 2 miljoen euro van 40 miljoen euro naar 38 miljoen euro. Per saldo komen de eigen financieringsmiddelen eind 2019 naar verwachting uit op 237 miljoen euro. Het overgrote deel van de 1,870 miljard euro aan boekwaarde, wordt daarom gefinancierd met langlopende leningen. Het totaal aan aangetrokken lange geldleningen bedraagt begin 2019 naar verwachting 1,555 miljard euro. Hiervan wordt 69 miljoen euro afgelost en 50 miljoen euro aan nieuwe leningen worden aangetrokken. Het bedrag van de opgenomen lange geldleningen eind 2019 komt daarmee uit op 1,536 miljard euro.

Het verschil tussen de geraamde boekwaarde van 1,870 miljard euro en de opgenomen lange geldleningen (1.536 miljoen euro) en reserves en voorzieningen (237 miljoen euro) bedraagt 97 euro. Dit bedrag financieren wij door het inzetten van kort geld of door alsnog nieuwe geldleningen aan te trekken.

Reserves

Verloopoverzicht reserves 2019

omschrijving (bedragen x 1.000 euro)	Begroot saldo 01-01- 2019	Prognose rekening- resultaat 2018	Toevoeging in 2019	Onttrekking in 2019	Saldo 31-12-2019
Algemene Egalisatiereserve	37.228	4.413	8.284	19.454	30.471
Vastgoed verkoopopbrengst tbv bezuinigingen	0				0
Gresco	0	12			12
ICT modules vastgoedmanagement	0	163			163
Aandelen Essent NV	1.262				1.262
Extra beleid	0				0
Regio Specifiek Pakket ZZL	9.400				9.400
Martiniplaza BV	3.916				3.916
Ten Boer	637	130			767
Frictiekosten bezuinigingen	0				0
Wijkwethouderschap (gebiedsgericht werken)	411	706			1.117
Van Lenneplaan	465				465
Flankerend beleid	2.408	-528		1.880	0
Frictiekosten Reorganisatie	0				0
Geluidsreducerend asfalt	300			75	225
Gele steentjes (EB)	0				0
Gele steentjes	417	74			491
Kinderboederij (EB)	197	-110			87
Speelvoorzieningen	525				525
Graven	0	28			28
Kunstvoorraad CBK	1.647				1.647
Kunst op straat	521			80	441
Bodemsanering	4.906	-221	125	125	4.685
Ringsparen (EB)	354				354
Groninger Monumentenfonds	932				932
WarmteStad	60				60
Bovenwijkse infrastructuur grondexploitaties	1.986				1.986
Forum garage	5.600		600		6.200
Grondbank	4.273				4.273
Grondzaken	28.312	8.598	108	31.064	5.954
SIF	35.568	1.948		17.687	19.829

Parkeren	4.114	1.627	2.017		7.758
Reserve Kapitaalslasten (bk)	27.900	3.238	825	2.846	29.117
Hergebruik grond	778				778
Afkoopsommen erfpacht	12.627				12.627
Eemskanaalzone	8.034				8.034
Aardgasvrije wijken	0	3.516			3.516
Fonds Economische Ontwikkelingen	100			50	50
ESF	1.880				1.880
Noordelijk Belasting Kantoor (EB)	0		0	0	0
Esserberg	193			11	182
Recreatiegebied Kardinge	535			0	535
Co financieringinvestering fonds	228	609	75	0	912
Reserve Kapitaalslasten (bk)	422		0	13	409
Egalisatiereserve VSD	500	-500	500		500
Egalisatiereserve Instellingen ivm concernaccres	787		7.774	6.616	1.945
Bijdrage MFA de Wijert	400				400
Exploitatierisico Forum	2.321				2.321
BSV Paddepoel	11			8	3
Reserve Kapitaalslasten (bk)	5.644				5.644
Gresco aanpak 24 gebouwen	125				125
Onderwijshuisvesting	1.597	679	10	503	1.783
Nieuwbouw VMBO	1.429			238	1.191
Onderwijshuisvesting Basisonderwijs					0
Plusfonds Dijkpark					0
Aktualisering Bestemmingsplannen komplannen					0
Aktualisering Bestemmingsplannen buitengebied					0
Realisering Speelvoorzieningen	52				52
Bijdrageregeling Dorpshuizen	18				18
W.W.B. Inkomensdeel					0
Zorguitgaven WMO 18+ en Jeugd	77				77
De Lessenaar Ten Post	24				24
Afkoopsonderhoud fietspad Stadsweg	449				449
Reserve bouwleges			40		40
Scholenfonds	1.062		399		1.461
Res. Dekking Gerealiseerde Inv. (RDGI)	1.127		48	106	1.069
Fonds Sociale Woningbouw	0				0
Bestemmingsreserve Nieuw Raadhuis	1.537		147	126	1.558
Bestemmingsreserve Zernike College	6.067		1.426	862	6.631

Bestemmingsreserve Riolering	0				0
Bestemmingsreserve Sociaal Domein	0				0
Bestemmingsreserve Quintusschool	293		12	20	285
Bestemmingsreserve Duurzaamheid	0				0
Bestemmingsres. Duurzaamheid Scholen	399				399
Bestemmingsreserve Openbaar Gebied	44			20	24
Bestemmingsreserve onderhoud en vastgoed			37		37
Totaal reserves	222.099	24.382	22.427	81.784	187.124

Toelichtingen op reserves

Omschrijving	Doel	Maximale omvang	Saldo 31-12-2019	Toelichting mutaties	Beoordeling niveau
Algemene Egalisatiereserve (AER)	Deze reserve dient voor het opvangen van onvoorziene verliezen op de korte en lange termijn		30.471	Per saldo is er een onttrekking begroot van 11,17 miljoen euro. Dit wordt met name veroorzaakt door: een onttrekking van 9,728 miljoen euro; een onttrekking van 4,413 miljoen euro uit het rekeningresultaat 2018 ter dekking van de begroting 2019; een onttrekking van 2,43 miljoen euro ter dekking van de begroting 2019; een dotatie van 4,887 miljoen euro zijnde het resterend saldo financieel perspectief; overige dotaties van totaal 514 duizend euro. Dit heeft betrekking op doorlopende mutaties van de (voormalige) gemeenten Groningen, Haren en Ten Boer. Tevens is er een dotatie van 400 duizend euro begroot verband houdende met de voormalige gemeente Ten Boer. Ook is er een dotatie begroot van 60 duizend euro verband houdende met de voormalige gemeente Haren. Deze dotatie houdt verband met kapitaallastenvoordeel uit oude afboeking.	
Vastgoed verkoopopbrengsten behoeve van bezuinigingen	Deze reserve dient voor het opbrengsten van het afstoten van vastgoed in enig jaar aan een bezuinigingstaakstelling van een volgende jaar toe te rekenen en tijdelijk te reserveren.		0	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
Gresco	Deze reserve dient als egalisatiereserve voor de resultaten van Gresco		12	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
Ict modules vastgoed-management			163	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
Aandelen Essent NV	Deze reserve dient voor de tegenwaarde ontvangen aandelen EGD bij overgang EGG naar EGD (nu: Essent).		1.262	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende

Extra beleid	In deze reserve zijn nog te besteden extra beleids gelden opgenomen		0	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
Regio Specifiek Pakket ZZL	Bij het vaststellen van de jaarrekening 2008 is de reserve RSP ingesteld. De diverse projecten uit het Regio Specifiek Pakket Zuiderzeelijn (RSP-ZZL) dienen hier uit te worden gefinancierd.		9.400	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
Martiniplaza BV	Deze reserve dient voor de herwaardering van de aandelen van Martini Plaza BV.		3.916	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
Ten Boer	Deze reserve dient om voordelen en nadelen in de samenwerking met Ten Boer te verrekenen.		767	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
Friciekosten bezuinigingen	Doel van deze reserve is om hieruit incidentele kosten te betalen die voortvloeien uit vastgestelde maatregelen van de bezuinigingstaakstelling.		0	Er zijn geen mutaties begroot.	n.v.t.
Wijk-wethouderschap (gebiedsgericht werken)	Deze reserve dient om middelen die worden ingezet voor het wijk-wethouderschap hetgeen onderdeel is van de gemeente brede beweging om meer gebiedsgericht, dichterbij de burger en partijen, te gaan werken		1.117	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
Van Lenneplaan	Middelen die zijn ingezet voor projecten mogen niet meer in mindering worden gebracht op het project zelf indien hierdoor een negatieve boekwaarde ontstaat (als er meer middelen ingeboekt zijn dan dat er aan kosten is verantwoord), maar moeten worden opgenomen op de creditzijde van de balans. Deze eigen middelen worden, voor het deel waardoor een negatieve boekwaarde ontstaat, gestort in deze (beklemd) reserve ter dekking van de kapitaallasten		465	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
Flankerend beleid	Deze reserve dient voor het herplaatsen van medewerkers in het kader van de bezuinigingsoperatie.		0	Om de kosten van de herplaatsing van medewerkers in 2019 te kunnen dekken wordt een onttrekking van 1,880 miljoen euro begroot.	Voldoende
Friciekosten Reorganisatie	Deze reserve dient voor het dekken van frictiekosten als gevolg van een aantal organisatie wijzigingen.		0	Er zijn geen mutaties begroot.	n.v.t.
Geluid reducerend asfalt	Deze reserve dient voor het reserveren van gelden die worden aangewend voor de meerkosten van het onderhoud door middel van geluidswerend asfalt ten opzichte van de gebruikelijke asfaltering.		225	De meerkosten voor 2019 worden begroot op 75 duizend euro. Vooral nog geldt dat ook voor de jaren daarna.	Voldoende
Gele steentjes (EB)	Deze reserve dient voor het opnemen van nog te besteden extra beleidsmiddelen.		0	Er zijn geen mutaties begroot.	n.v.t.

Gele steentjes	Middelen die zijn ingezet voor projecten mogen niet meer in mindering worden gebracht op het project zelf als hierdoor een negatieve boekwaarde ontstaat (als er meer middelen ingeboekt zijn da er aan kosten is verantwoord), maar moeten worden opgenomen op de creditzijde van de balans. Deze eigen middelen worden, voor het deel waardoor een negatieve boekwaarde ontstaat, gestort in deze (beklemd) reserve ter dekking van de kapitaallasten		491	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
Kinderboerderij (EB)	Deze reserve dient voor het opnemen van nog te besteden extra beleidsmiddelen.		87	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
Speelvoorzieningen	Middelen die zijn ingezet voor projecten mogen niet meer in mindering worden gebracht op het project zelf als hierdoor een negatieve boekwaarde ontstaat (als er meer middelen ingeboekt zijn da er aan kosten is verantwoord), maar moeten worden opgenomen op de creditzijde van de balans. Deze eigen middelen worden, voor het deel waardoor een negatieve boekwaarde ontstaat, gestort in deze (beklemd) reserve ter dekking van de kapitaallasten.		525	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
Graven			28		
Kunstvoorraad CBK	Deze bestemmingsreserve is ingesteld om in geval van schade of verlies van kunstwerken van het Centrum Beeldende Kunst (CBK) de niet verzekerde kosten van herstel van kunstwerken te dekken. Het is kostbaar om de volledige collectie van het Centrum Beeldende Kunst voor alle risico's te verzekeren. Bij "verlies" van de voorraad volstaat het uitgekeerde bedrag niet. Immers, de dan geldende marktwaarde bepaalt de aanschafprijs, de werken zijn verzekerd tegen de toenmalige inkoopprijs. Mocht door andere calamiteiten (zoals waterschade of ongedierte) de collectie onherstelbaar beschadigd raken dan zijn we daarvoor niet verzekerd. Met vaststelling van het collectiebeheersplan is hiervoor een bestemmingsreserve voorraden ingesteld.	2.516	1.647	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
Kunst op straat	Deze reserve dient voor het financieren van kunst bij nader te bepalen kunstprojecten in de openbare ruimte.		441	De onttrekking van 80 duizend euro heeft betrekking op de dekking van de kosten uit te voeren projecten in 2019.	Onvoldoende. Er worden maatregelen voorbereid om de reserve de komende jaren weer op te hogen.

Bodemsanering	Deze reserve is bestemd voor de kosten van bodemsaneringen die niet uit andere bronnen gefinancierd kunnen worden. Daarnaast is deze reserve specifiek bestemd voor het afdekken van eventuele schadeclaims betreffende in het verleden door de gemeente uitgegeven grond, alsmede claims van het rijk in verband met ongerechtvaardigde verrijking en de slibsanering.		4.685	De toevoeging van 125 duizend euro ten laste van de exploitatie betreft de jaarlijkse storting. De onttrekking van 125 duizend euro heeft onder andere betrekking op personele kosten.	Voldoende
Ring-sparen (EB)	Deze reserve dient voor het opnemen van nog te besteden extra beleidsmiddelen.		354		Voldoende
Groninger Monumentenfonds	Deze reserve is gevormd als buffer voor de lening, die verstrekt is aan het Groninger Monumentenfonds.	1.000	932	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
WarmteStad	Betreft een reserve om het risico van het hebben van een rekening courant-verhouding met WarmteStad BV af te dekken		60	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
Bovenwijkse infrastructuur grondexploitaties	Deze reserve dient voor het reserveren van middelen die vrijkomen door activering van bovenwijkse voorzieningen in de grondexploitaties		1.986	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
Forum garage	Deze reserve dient voor de afdekking risico parkeergarage Forum		6.200	In 2019 wordt er 600 duizend euro uit de exploitatie toegevoegd aan deze reserve, de reserve heeft hiermee de maximum stand van 6,2 miljoen euro bereikt.	Voldoende
Grondbank	Deze reserve is nodig om overeenkomstig besluitvorming voor de dekking van risico's en financiering van grondbank-aankopen.		4.273	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
Grondzaken	Het doel van de bestemmingsreserve Grondzaken is het vormen van een toereikende buffer voor het opvangen van schommelingen op de grondexploitaties. Om de risico's die voortvloeien uit de grondexploitaties in uitleg- en binnenstedelijke ontwikkelingslocaties te kwantificeren wordt de boxenrisicomethode gehanteerd.		5.954	De toevoeging van 108 duizend euro betreft het resultaat op het product Erfpacht. De onttrekking van 15,8 miljoen euro betreft: 9,8 miljoen euro ter dekking van de lasten verband houdende met de outsourcing van de ICT van de gemeente. De overige 6 miljoen euro heeft voor 3,5 miljoen euro betrekking op de dekking vanuit het weerstandvermogen van de kapitaallasten van bovenwijkse voorzieningen Meerstad en 2,5 miljoen euro heeft betrekking op de resultaten van grondzaken, welke in 2019 hoofdzakelijk bestaat uit budget voor afwaardering op voormalige NIEGG gronden. Tevens wordt er een bedrag van 15,2 miljoen onttrokken ter dekking van de begroting 2019..	Voldoende
SIF	Deze reserve is voor nog niet uitgegeven rijksmiddelen voor toekomstige projecten.		19.829	Er is een onttrekking begroot van 1 miljoen euro ten behoeve van de dekking van de kosten inzake gebiedsgericht werken. Daarnaast is bij het opstellen van de begroting 2018 besloten tot ruil in 2019 van 6,8 mln. middelen. voor SIF projecten. Hiermee wordt bereikt dat de	Voldoende

				financiering van de projecten voortaan voor een deel zal plaatsvinden uit de exploitatie in plaats van door middel van een onttrekking aan de reserve. Tevens is bij de begroting 2019 een ruil verwerkt van incidentele middelen met structurele middelen van 9,9 miljoen euro..	
Parkeren	Deze reserve dient als egaliseringsreserve voor de resultaten van het parkeerbedrijf		7.758	De toevoeging van ruim 2 miljoen euro betreft het begrote resultaat parkeren (na toevoeging van 600 duizend euro aan de reserve Forumgarage).	Voldoende
Reserve Kapitaalslasten (bk)	Middelen die zijn ingezet voor projecten mogen niet meer in mindering worden gebracht op het project zelf als hierdoor een negatieve boekwaarde ontstaat (als er meer middelen ingeboekt zijn dan er aan kosten is verantwoord), maar moeten worden opgenomen op de creditzijde van de balans. Deze eigen middelen worden, voor het deel waardoor een negatieve boekwaarde ontstaat, gestort in deze (beklemd) reserve ter dekking van de kapitaallasten		29.117	Ten behoeve van de financiering van de binnenstad (350 duizend euro), realisatie van de aanleg Kattenbrug Sint Jansstraat (75 duizend euro) en toevoeging van rente (400 duizend euro) worden middelen toegevoegd aan de reserve. De onttrekking van 2,846 miljoen euro wordt ingezet voor de dekking van incidentele uitgaven opgenomen in de begroting 2019.	Voldoende
Hergebruik grond	Dit is een bijzondere constructie. In december 2017 heeft de raad nog een herziene begroting vastgesteld. Dit werd vroeger altijd als complex (grondexploitatie) beschouwd, maar is dit ten diepste niet. Daarom nu een andere verwerkingswijze. Soms komt er eerder geld binnen, voor de toekomstig te maken kosten wordt deze reserve dan gebruikt. Jaarlijks zal het exploitatieresultaat dan ook moeten worden verrekend met deze reserve.		778	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
Afkoopsommen erfpacht	Deze reserve dient voor het reserveren van afkoopsommen erfpacht. De ontvangen afkoop som erfpacht wordt toegevoegd aan deze reserve tot maximaal de waarde van de uitgegeven kavel.		12.627	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
Eemskanaalzone	Deze reserve dient voor het aanhouden van middelen als gevolg van marktwaardetoetsen. Middelen die vrijkomen doordat waardering van de strategische gronden en gebouwen worden opgehoogd naar de waarde bij huidige bestemming op basis van een taxatie. .		8.034	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
Aargasvrije wijken			3.516		
Fonds Economische Ontwikkelingen	De middelen worden breed ingezet ter stimulering van de economische ontwikkelingen in de gemeente.		50	In 2019 wordt 50 duizend euro ingezet voor economische ontwikkelingen. Deze reserve zal in de komende jaren volledig worden uitgeput.	Voldoende

ESF	De gemeente Groningen is aangewezen als centrumgemeente voor het aanvragen van ESF-subsidies. De vrijval van de subsidie wordt toegevoegd aan deze reserve en wordt zoveel als mogelijk weer ingezet ter dekking van projecten		1.880	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
Noordelijk Belasting Kantoor (EB)	Deze reserve dient voor de dekking van frictiekosten inzake de oprichting van het Noordelijk Belastingkantoor (NBK).		0	Er zijn geen mutaties begroot.	voldoende
Esserberg	Betreft een beklemde reserve voor een deel van de kapitaallasten van het investeringsproject 'renovatieplan sportpark Esserberg'.		182	De begrote onttrekking van 11 duizend euro heeft betrekking op de dekking van een deel van de kapitaallasten.	Voldoende
Recreatiegebied Kardingne	Deze reserve is voor toekomstige uitgaven voor de herinrichting van het kerngebied van het recreatiegebied Kardingne.		535	In 2018 wordt het laatste deel van de dekking kapitaallasten ad 12 duizend euro voor het servicegebouw Zilvermeer onttrokken aan deze reserve.	Voldoende
Co financiering-investering fonds	Deze reserve dient om de noodzakelijke uitbreiding en vervanging van gemeentelijke sportaccommodaties mogelijk te maken en om als gemeente via cofinanciering bij te kunnen dragen aan investeringen van sportverenigingen in sportaccommodatie		912	In de begroting 2019 valt incidenteel 75 duizend euro vrij inzake gevoteerde structurele middelen ten behoeve van kunstgrasvelden. Dit bedrag wordt toegevoegd aan de bestemmingsreserve Co financieringinvestering fonds.	Voldoende
Reserve Kapitaalslasten (bk)	Beklemde reserve ter dekking van kapitaallasten		409	De begrote onttrekking van 13 duizend euro heeft betrekking op de dekking van de afschrijvingslast van Sportpark de Kring.	Voldoende
Egalisatiereserve VSD	Deze reserve dient als buffer voor het opvangen van schommelingen bij de uitvoering van de WMO en Jeugdzorg		500	In de begroting 2017 zijn er aanvullende extra beleidsmiddelen beschikbaar gesteld om de eventuele tekorten voor de komende jaren in het sociaal domein deels te compenseren. Dit hebben we gedaan door de egalisatiereserve VSD in de jaren 2017 t/m 2020 aan te vullen met in totaal 5 miljoen euro. Verdeeld als volgt over de jaarschijven: 2017: 2 miljoen euro, 2018: 500 duizend euro, 2019: 500 duizend euro en 2020: 2 miljoen euro..	Voldoende
Egalisatiereserve Instellingen in verband met concernaccres	Betreft de egalisatiereserve die is ontstaan door het niet volledig toevoegen van de van het concern ontvangen indexatie in het betreffende jaar aan het subsidiebudget. Het verschil tussen de aan het subsidiebudget toegevoegde indexatiepercentage en de gemeentelijke compensatie wordt jaarlijks verrekend met deze reserve.		1.945	Door enerzijds een stijging van de loon en prijscompensatie en aangezien anderzijds de T-2 systematiek een lager accres doorgeeft aan de instellingen wordt er voor 2019 per saldo een toename van 1,2 miljoen euro van deze reserve verwacht.	Voldoende
Bijdrage MFA de Wijert	Deze reserve dient voor de dekking van de kapitaallasten van het project Multifunctionele Accommodatie De Wijert.		400	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende

Exploitatierisico Forum	Betreft een reserve om de risico's van de exploitatie van het Groninger Forum te dekken, die ontstaan zijn door de verwachte latere opening van het gebouw.	3.500	2.321	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
BSV Paddepoel	Deze reserve dient ter dekking van de kosten aanbouw BSV (Buurt en Speelvereniging Paddepoel).	83	3	Voor een periode van 10 jaar wordt jaarlijks 8 duizend euro aan deze reserve onttrokken ten behoeve van de exploitatie van de buurt- en speelvoorziening Paddepoel.	Voldoende
Reserve Kapitaalslasten (bk)	Beklemd reserve ter dekking van kapitaallasten		5.644	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
Gresco aanpak 24 gebouwen	Deze reserve dient voor de gedeeltelijke dekking van de kapitaallasten integrale aanpak 24 gebouwen		125	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
Onderwijshuisvesting	Deze reserve dient voor het opvangen van risico's en het mogelijk maken van toekomstige investeringen.	5.000	1.783	De begrote toevoeging van 10 duizend euro betreft diverse opbrengsten. De onttrekking van 503 duizend euro betreft het tekort op het programma onderwijshuisvesting in 2019.	In 2019 wordt het Integraal Huisvestingsplan geactualiseerd. Op basis van de uitkomst daarvan kan worden bepaald of de huidige stand voldoende is.
Nieuwbouw VMBO	Beklemd reserve ter dekking van kapitaallasten		1.191	De begrote onttrekking van 238 duizend euro houdt verband met de dekking van de kapitaallasten van de gebouwen van VMBO.	Voldoende
Onderwijshuisvesting Basisonderwijs	Deze reserve dient voor het opvangen van fluctuaties in de kosten van groot onderhoud huisvesting basisonderwijs.		0	De begrote toevoeging van 48 duizend euro betreft rente	Voldoende
Plusfonds Dijkpark	Compensatie van mogelijke overlast door werkzaamheden uitgevoerd ten behoeve van het Dijkpark Ten Boer. De gemeente beheert dit fonds, de besteding wordt echter bepaald door een ingestelde commissie. De gemeente heeft daarmee niet de directe zeggenschap over de middelen.		0	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
Actualisering Bestemmingsplannen buiten gebied Ten Boer	Deze reserve dient voor dekking van kosten afronding bestemmingsplannen buiten gebied Ten Boer.		0	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
Actualisering Bestemmingsplannen buiten gebied			0	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
Realisering Speelvoorzieningen	Deze reserve dient voor dekking van kosten realisering speelvoorzieningen .		52	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
Bijdrageregeling Dorpshuizen	Deze reserve dient voor het verstrekken van een bijdrage in de kosten van groot onderhoud ten behoeve van dorpshuizen in het kader van de bijdrage regeling dorpshuizen.		18	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
W.W.B.Inkomensdeel	Deze reserve dient als bufferfunctie ten behoeve van bijstandslasten		0	Er zijn geen mutaties begroot.	
Zorguitgaven WMO 18+ en Jeugd	Deze reserve dient ter dekking van de kosten zorguitgaven WMO 18+ en de		77	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende

	zorguitgaven Jeugd.				
De Lessenaar Ten Post	Deze reserve dient voor ontvangen afkoopsom van Nationaal Coördinator Groningen (NCG) in verband met huuropzegging van school De lessenaar Ten Post.		24	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
Afkoopsom onderhoud fietspad Stadsweg	Deze reserve dient ter dekking van de kosten van het jaarlijks onderhoud aan de Stadsweg Ten Boer		449	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
Reserve bouwleges	Deze reserve dient voor het reserveren van de meeropbrengst bouwleges periode 2016-2018(conform saneringsbegroting)		40	De toevoeging van 40 duizend euro betreft de meeropbrengst bouwleges in het kader van de vastgestelde saneringsbegroting.	Voldoende
Scholenfonds	Deze reserve dient ter dekking van de kosten bouw nieuwe school		1.461	De toevoeging van 399 duizend euro houdt verband met de bouw van het nieuwe kindcentrum.	Voldoende
Algemene Egalisatiereserve (AER)(Haren)				Er is een toevoeging van 60 duizend euro begroot in verband met kapitaallastenvoordeel uit oude afboeking.	Voldoende
Res. Dekking Gerealiseerde Inv. (RDGI)	Deze reserve dient ter dekking van kapitaallasten van bepaalde specifieke activa.		1.069	De toevoeging van 48 duizend euro betreft rente. De onttrekking van 106 duizend euro heeft betrekking op de dekking van de kapitaallasten.	Voldoende
Fonds Sociale Woningbouw			0	Er zijn geen mutaties begroot	
Bestemmingsreserve Nieuw Raadhuis	Deze reserve dient ter dekking van een deel van de kapitaallasten van het nieuwe gemeentehuis		1.558	De toevoeging van 147 duizend euro betreft rente. De onttrekking van 126 duizend euro heeft betrekking op de dekking van de kapitaallasten.	Voldoende
Bestemmingsreserve Zernike College	Deze reserve dient ter dekking van de kapitaallasten van de nieuwbouw van het Zernike College.		6.631	De toevoeging van 1,426 miljoen betreft het financiële voordeel (ontvangen via de algemene uitkering uit het gemeentefonds) van de omschakeling van de Harense locaties van het Zernike College van dislocaties tot nevenvestigingen. De onttrekking van 862 duizend euro heeft betrekking op de dekking van kapitaallasten..	Voldoende
Bestemmingsreserve Riolering	De reserve is conform BBV omgezet naar een voorziening.		0	Er zijn geen mutaties begroot	
Bestemmingsreserve Sociaal Domein	Sinds ultimo 2017 is de stand van deze reserve nihil.		0	Er zijn geen mutaties begroot	
Bestemmingsreserve Quintusschool	Deze reserve dient ter dekking van de kapitaallasten van de verbouwing die is gepleegd in het kader van de samenvoeging van De Marke en De Meent tot de huidige Quintusschool		285	De toevoeging van 12 duizend euro betreft rente. De onttrekking van 20 duizend euro heeft betrekking op de dekking van kapitaallasten samenvoeging van De Marke en De Meent tot de Quintusschool.	Voldoende
Bestemmingsreserve Duurzaamheid	Deze reserve dient ter dekking van de kosten uitvoering energiebesparingsproject.		0	Er zijn geen mutaties begroot	

Bestemmingsreserv e. Duurzaamheid Scholen	Deze reserve dient ter dekking van kosten voortvloeiende uit een nieuwe duurzaamheidsregeling voor scholen als gevolg van het Integraal Huisvestingsplan 2014-2017.		399	Er zijn geen mutaties begroot	Voldoende
Bestemmings- reserve Openbaar Gebied			24	De onttrekking van 20 duizend euro heeft betrekking op de kosten van de inrichting van het gebied van Spoor tot Steeg	Voldoende
Bestemmings- reserve onderhoud en vastgoed			37	Er is een toevoeging van 37 duizend euro begroot.	Voldoende
Totaal reserves			187.124		

Verloopoverzicht reserves 2020-2022

Naam reserve (Bedragen x 1.000 euro)	Saldo 31-12- 2019	Prognose mutatie 2020	Saldo 31-12-2020	Prognose mutatie 2021	Saldo 31-12-2021	Prognose mutatie 2022	Saldo 31-12-2022
Algemene Egalisatiereserve (AER)	30.471	-3.360	27.111	-1.427	25.684	3.958	29.642
Vastgoed verkoopopbrengst tbv bezuinigingen	0	0	0	0	0	0	0
Gresco	12	0	12	0	12	0	12
ICT modules vastgoedmanagement	163	0	163	0	163	0	163
Aandelen Essent NV	1.262	0	1.262	0	1.262	0	1.262
Extra beleid	0	0	0	0	0	0	0
Regio Specifiek Pakket ZZL	9.400	0	9.400	0	9.400	0	9.400
Martiniplaza BV	3.916	0	3.916	0	3.916	0	3.916
Ten Boer	767	0	767	0	767	0	767
Frictiekosten bezuinigingen	0	0	0	0	0	0	0
Wijkwethouderschap (gebiedsgericht werken)	1.117	0	1.117	0	1.117	0	1.117
Van Lenneplaan	465	0	465	0	465	0	465
Flankerend beleid	0	0	0	0	0	0	0
Frictiekosten Reorganisatie	0	0	0	0	0	0	0
Geluidsreducerend asfalt	225	-75	150	-75	75	-75	0
Gele steentjes (EB)	0	0	0	0	0	0	0
Gele steentjes	491	0	491	0	491	0	491
Kinderboederij (EB)	87	0	87	0	87	0	87
Speelvoorzieningen	525	0	525	0	525	0	525
Graven	28	0	28	0	28	0	28
Kunstvoorraad CBK	1.647	0	1.647	0	1.647	0	1.647
Kunst op straat	441	-80	361	-80	281	-80	201
Bodemsanering	4.685	0	4.685	0	4.685	0	4.685
Ringsparen (EB)	354	0	354	0	354	0	354
Groninger Monumentenfonds	932	0	932	0	932	0	932
WarmteStad	60	0	60	0	60	0	60
Bovenwijkse infrastructuur grondexploitaties	1.986	0	1.986	0	1.986	0	1.986
Forum garage	6.200	0	6.200	0	6.200	0	6.200
Grondbank	4.273	0	4.273	0	4.273	0	4.273
Grondzaken	5.954	-7.962	-2.008	-4.516	-6.524	-1.709	-8.233
SIF	19.829	-58	19.771	-1.500	18.271	500	18.771
Parkeren	7.758	0	7.758	0	7.758	0	7.758
Reserve Kapitaalslasten (bk)	29.117	-19.700	9.417	350	9.767	350	10.117
Hergebruik grond	778	0	778	0	778	0	778
Afkoopsommen erfpacht	12.627	0	12.627	0	12.627	0	12.627
Eemskanaalzone	8.034	0	8.034	0	8.034	0	8.034
Aardgasvrije wijken	3.516	0	3.516	0	3.516	0	3.516

Fonds Economische Ontwikkelingen	50	-50	0	0	0	0	0
ESF	1.880	0	1.880	0	1.880	0	1.880
Noordelijk Belasting Kantoor (EB)	0	0	0	0	0	0	0
Esserberg	182	-11	171	-11	159	-11	148
Recreatiegebied Karding	535	0	535	0	535	0	535
Co financieringinvestering fonds	912	67	979	0	979	0	979
Reserve Kapitaalslasten (bk)	409	-13	396	-13	382	-13	369
Egalisatiereserve VSD	500	2.000	2.500	0	2.500	0	2.500
Egalisatiereserve Instellingen ivm concernaccres	1.945	2.514	4.458	3.704	8.163	5.133	13.296
Bijdrage MFA de Wijert	400	0	400	0	400	0	400
Exploitatierisico Forum	2.321	0	2.321	0	2.321	0	2.321
BSV Paddepoel	3	-3	0	0	0	0	0
Reserve Kapitaalslasten (bk)	5.644	0	5.644	0	5.644	0	5.644
Gresco aanpak 24 gebouwen	125	0	125	0	125	0	125
Onderwijshuisvesting	1.783	10	1.793	10	1.803	10	1.813
Nieuwbouw VMBO	1.191	-238	953	-238	715	-238	477
Onderwijshuisvesting Basisonderwijs	0	0	0	0	0	0	0
Plusfonds Dijkpark	0	0	0	0	0	0	0
Aktualisering Bestemmingsplannen komplannen	0	0	0	0	0	0	0
Aktualisering Bestemmingsplannen buitengebied	0	0	0	0	0	0	0
Realisering Speelvoorzieningen	52	0	52	0	52	0	52
Bijdrageregeling Dorpshuizen	18	0	18	0	18	0	18
W.W.B.Inkomensdeel	0	0	0	0	0	0	0
Zorguitgaven WMO 18+ en Jeugd	77	0	77	0	77	0	77
De Lessenaar Ten Post	24	0	24	0	24	0	24
Afkoopsom onderhoud fietspad Stadsweg	449	0	449	0	449	0	449
Reserve bouwleges	40	40	80	40	120	40	160
Scholenfonds	1.461	135	1.596	135	1.731	135	1.866
Res. Dekking Gerealiseerde Inv. (RDGI)	1.069	-58	1.011	-58	953	-58	895
Fonds Sociale Woningbouw	0	0	0	0	0	0	0
Bestemmingsreserve Nieuw Raadhuis	1.558	21	1.579	21	1.600	21	1.621
Bestemmingsreserve Zernike College	6.631	564	7.195	564	7.759	564	8.323
Bestemmingsreserve Riolering	0	0	0	0	0	0	0
Bestemmingsreserve Sociaal Domein	0	0	0	0	0	0	0
Bestemmingsreserve Quintusschool	285	-8	277	-8	269	-8	261
Bestemmingsreserve Duurzaamheid	0	0	0	0	0	0	0
Bestemmingsres. Duurzaamheid Scholen	399	0	399	0	399	0	399
Bestemmingsreserve Openbaar Gebied	24	0	24	0	24	0	24
Bestemmingsreserve onderhoud en vastgoed	37	0	37	0	37	0	37
Totaal reserves	187.124	-26.266	160.858	-3.102	157.756	8.519	166.275

Structurele toevoegingen en onttrekkingen aan reserves

Naam reserve (bedragen x 1.000 euro)	2019		2020		2021		2022	
	Stort.	Ontr.	Stort.	Ontr.	Stort.	Ontr.	Stort.	Ontr.
Onderwijshuisvesting	10		10		10		10	
Kapitaallasten i.v.m. financiering binnenstad	425		400		350		350	
Grondzaken		125		125		125		125
Esserberg 2014		11		11		11		11
Nieuwbouw VMBO		238		238		238		238
Kapitaallasten Spp De Kring		13		13		13		13
Scholenfonds (Ten Boer)	399		135		135		135	
Dekking gerealiseerde investeringen (Haren)	48	106	48	106	48	106	48	106
Br Nieuw Raadhuis (Haren)	147	126	147	126	147	126	147	126
Br Nieuw Raadhuis (Haren)	226	862	226	862	226	862	226	862
Br Quintusschool (Haren)	12	20	12	20	12	20	12	20
Investeringsbudget SIF voor groen			500		500		500	
Totaal	1.267	1.501	1.478	1.501	1.428	1.501	1.428	1.501

Voorzieningen

Verloopoverzicht voorzieningen 2019

omschrijving	Saldo 31-12-2018	Toevoeging 2019	Onttrekking 2019	Vrijval 2019	Saldo 31-12-2019
Onderhoud gemeentelijke gebouwen	10.556	2.582	1.420	0	11.718
Onderhoud Muziekschool	249	40	31		258
Onderhoud vensterscholen	1.060	317	259		1.118
Ambulancedienst	0				0
Reorganisatie casusregie	1.340				1.340
Afkoop onderhoud begraafplaats	1.343				1.343
Reorganisatie	4.981				4.981
Pensioenen wethouders	4.370				4.370
Afvalstoffenheffing	3.356		700		2.656
Riolering groot onderhoud	26				26
Riolering vervangingsinvesteringen	2.234	1.780	3.000		1.014
Groot onderhoud OP/SB	201	64	175		90
Nazorgvoorziening	263	1	107		157
Onderhoud museum	1.465	226	146		1.545
Onderhoud parkeergarages	865				865
Euvelgunnerweg 17	351				351
Voorziening risico BTW	0				0
Legaat Andrea Elkenbracht	216				216
Onderhoud Sportvoorzieningen zwembad	418	59	59		418
Onderhoud Sportvoorzieningen Tiggelhal		20	20		0
Onderhoud Sportvoorzieningen gymzaal Garmerwolde	16	6	6		16
Onderhoud Bruggen en Kunstwerken	77	40	40		77
Onderhoud Sportvelden	128	47	47		128
Onderhoud Tennisvelden	102	8	8		102
Onderhoud Gemeentehuis	150	23	23		150
Onderhoud Gemeentewerf en Brandweer	133	33	33		133
GRP	52				52
Afvalstoffenheffing					0
Wethouders-pensioenen	526				526
Kunstgrasvelden	892	97			989
Onderhoud Gebouwen	2.327	503	340		2.490
Riolering ex art 44 lid 1C BBV - egalisatie baggeren	113				113
Riolering ex art 44 lid 1D BBV - spaarVZ rioolverb.	0	101	101		0
Rioolheffing	324		34		290
Onderhoud brug Drentsche Aa	139				139
Wachtgelden/Arbeidsconflicten	176				176
Procedures Bouwzaken e.d.	314				314

Wethouderspensionen	389		52		337
Asbestsanering Gemeentelijke panden	48				48
Achterstalling Onderhoud Wegen	1.204		1.204		0
Maatregelen Vrachtverkeer	0				
Geluidhinder Spoorweg	0				
Best.plan Ecol. Hoofdstructuur	0				
Sanering Kroonkampen	0				
	40.404	6.160	8.018	0	38.546

Toelichtingen op voorzieningen

omschrijving	Doel	Saldo 31-12-2019	Toelichting mutaties	Beoordeling niveau
Onderhoud gemeentelijke gebouwen	Deze voorziening dient om het onderhoud van kapitaalgoederen te waarborgen. Voor het opvangen van overschrijdingen door onregelmatig gespreide kosten voor groot onderhoud wordt jaarlijks een dotatie aan deze voorziening gedoteerd.	11.718	Op basis van het meerjarig onderhoudsplan wordt er een dotatie van 2,6 miljoen euro en een onttrekking van 1,4 miljoen euro begroot. De begrote kosten voor planmatig onderhoud worden gedoteerd aan de voorziening. De werkelijke kosten van het planmatig onderhoud worden ten laste van de voorziening gebracht.	Voldoende
Onderhoud Muziekschool	Deze voorziening dient voor het opvangen van toekomstig onderhoud aan de Muziekschool.	258	Op basis van het meerjarig onderhoudsplan wordt er een dotatie van 40 duizend euro en een onttrekking van 31 duizend euro begroot. De begrote kosten voor planmatig onderhoud worden gedoteerd aan de voorziening. De werkelijke kosten van het planmatig onderhoud worden ten laste van de voorziening gebracht.	Voldoende
Onderhoud vensterscholen	Deze voorziening dient voor het opvangen schommelingen onderhoudsplanning voor planmatig/groot onderhoud.	1.118	Op basis van het meerjarig onderhoudsplan wordt er een dotatie van 317 duizend euro en een onttrekking van 259 duizend euro begroot. De begrote kosten voor planmatig onderhoud worden gedoteerd aan de voorziening. De werkelijke kosten van het planmatig onderhoud worden ten laste van de voorziening gebracht.	Voldoende
Ambulancedienst	Deze voorziening dient voor het onderhoud dat ten doel heeft de voormalig onderwijsgebouw en in goede staat te houden voor andere bestemmingen	0	Er zijn geen mutaties begroot.	n.v.t.
Reorganisatie casusregie	Deze voorziening dient voor het opvangen frictiekosten van voormalig medewerkers Bureau jeugdzorg.	1.340	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
Afkoop onderhoud begraafplaats	Deze voorziening dient voor het reserveren van ontvangen afkoopsommen van nabestaanden. Aanwending vindt plaats ten behoeven van het onderhoud van graven.	1.343	Er zijn geen mutaties begroot.	Onvoldoende
Reorganisatie	Deze voorziening dient voor de dekking van kosten van boventaligheid als gevolg van de vorming van het SSC.	4.981	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende

Pensioenen wethouders	Deze voorziening dient voor de dekking van de pensioenlasten van voormalig wethouders (voor 2006) Waarschijnlijk zal er in de komende jaren een landelijk fonds voor pensioenen wethouders in het leven worden geroepen. Ten behoeve van de pensioenvoorziening van wethouders die ingaande 2006 politieke ambtsdragers zijn/waren, is een verzekeringspolis afgesloten.	4.370	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
Afvalstoffenheffing	Deze voorziening dient voor het opvangen van prijschommelingen in het tarief van de afvalstoffenheffing. De voeding van deze voorziening komt vanuit overdekking van meer dan 100% in enig jaar van de afvalstoffenheffing.	2.656	In 2019 wordt een onttrekking van 700 duizend euro begroot. Op 31 december 2019 is de stand van deze voorziening 2,656 miljard euro. Deze onttrekking past in de opdracht van de raad om de voorziening af te bouwen tot 1,7 miljoen euro op 31 december 2021.	Voldoende
Riolering groot onderhoud	De voorziening is bedoeld als dekking van het onderhoud op de langere termijn zoals herijking overstortmuren, inmeten rioolstelsel, uitbaggeren, et cetera.	26	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
Riolering vervangingsinvesteringen	Deze voorziening dient voor Spaarbedragen voor toekomstige investeringen mogen in het riooltarief worden opgenomen als de eerste aanleg van uitbreidingsinvesteringen in de grondexploitatie is gedekt.	1.014	Er wordt 1,78 miljoen gespaard in de voorziening en 3 miljoen onttrokken voor de afboeking op de aanschafwaarde van vervangings-investeringen riolering. Effect van de inzet van deze voorziening is dat de toekomstige kapitaallasten minder snel stijgen dan zonder de inzet van de voorziening het geval zou zijn geweest: de onttrekking verlaagt de aanschafwaarde en daarmee de kapitaallasten waardoor de noodzakelijke stijging van de rioolheffing in de toekomst minder groot kan zijn.	Voldoende
Groot onderhoud OP/SB	Deze voorziening dient voor het opvangen van groot onderhoud aan de Oosterpoort/ Stadsschouwburg.	90	Op basis van het meerjarig onderhoudsplan wordt er een dotatie van 64 duizend euro en een onttrekking van 175 duizend euro begroot. De begrote kosten voor planmatig onderhoud worden gedoteerd aan de voorziening. De werkelijke kosten van het planmatig onderhoud worden ten laste van de voorziening gebracht.	Voldoende
Nazorgvoorziening	Deze voorziening dient voor nazorg voor diverse bodemsaneringslocaties, w.o. Beckerweg	157	Er is een toevoeging van 8 duizend euro begroot inzake rente. Er is een onttrekking van 107 duizend euro begroot ten behoeve van beheer en onderhoud van diverse locaties bodemsanering.	Voldoende
Onderhoud museum	De voorziening heeft als doel het opvangen van schommelingen in de kosten van groot onderhoud van het Groninger Museum.	1.545	Er is een toevoeging van 119 duizend euro begroot conform het meerjarig onderhoudsplan. Er is een onttrekking van 146 duizend euro begroot conform het meerjarig onderhoudsplan.	Voldoende
Onderhoud parkeergarages	De voorziening heeft als doel het opvangen van schommelingen in de kosten van het planmatig onderhoud van het parkeerbedrijf.	865	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende

Euvelgunnerweg 17	Deze voorziening dient voor dekking van de compensatie voor de huur van pand Euvelgunnerweg overeengekomen met de stichting het Viaduct voor de eerste vijf jaar	351	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
Voorziening risico BTW	Deze voorziening is ingesteld voor de mogelijke suppletie 2012	0	Er zijn geen mutaties begroot.	n.v.t.
Legaat Andrea Elkenbracht	Deze voorziening dient voor begaafde (oud) leerlingen van het stedelijk conservatorium in de gelegenheid stellen een voortgezette muziekstudie in het buitenland te volgen.	216	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
Groot onderhoud M.I.O.P Sportvoorzieningen zwembad	De toevoegingen zijn conform de nieuwe beheerplannen. De onttrekkingen passen binnen de beheerplannen.	418	Voor 2019 is op basis van het beheersplan een toevoeging van 59 duizend euro en een onttrekking van 59 duizend euro begroot .	Voldoende
Groot onderhoud M.I.O.P Sportvoorzieningen Tiggelhal	De toevoegingen zijn conform de nieuwe beheerplannen. De onttrekkingen passen binnen de beheerplannen.	0	Voor 2019 is op basis van het beheersplan een toevoeging van 20 duizend euro en een onttrekking van 20 duizend euro begroot .	Voldoende
Groot onderhoud M.I.O.P gymzaal Garmerwolde	De toevoegingen zijn conform de nieuwe beheerplannen. De onttrekkingen passen binnen de beheerplannen.	16	Voor 2019 is op basis van het beheersplan een toevoeging van 6 duizend euro en een onttrekking van 6 duizend euro begroot .	Voldoende
Groot onderhoud M.I.O.P Bruggen en Kunstwerken	Deze voorziening dient om het onderhoud van bruggen en kunstwerken te waarborgen	77	Voor 2019 is op basis van het beheersplan een toevoeging van 40 duizend euro en een onttrekking van 40 duizend euro begroot.	Voldoende
Groot onderhoud M.I.O.P Sportvoorzieningen Sportvelden	Deze voorziening dient om het onderhoud van de sportvelden te waarborgen.	128	Voor 2019 is op basis van het beheersplan een toevoeging van 47 duizend euro en een onttrekking van 47 duizend euro begroot.	Voldoende
Groot onderhoud M.I.O.P Tennisvelden	Er wordt jaarlijks 7,5 duizend euro aan deze voorziening gedoteerd zodat er in 2022 groot onderhoud kan worden uitgevoerd.	102	Voor 2019 is op basis van het beheersplan een toevoeging van 8 duizend euro en een onttrekking van 8 duizend euro begroot .	Voldoende
Groot onderhoud M.I.O.P Gemeentehuis	Deze voorziening dient om het onderhoud van het gemeentehuis te waarborgen.	150	Voor 2019 is een toevoeging van 23 duizend euro en een onttrekking van 23 duizend euro begroot op basis van het beheersplan.	Voldoende
Groot onderhoud M.I.O.P Gemeentewerf en brandweer	Deze voorziening dient om het onderhoud van gebouwen gemeentewerf en brandweer te waarborgen.	133	Voor 2019 is op basis van het beheersplan een toevoeging van 33 duizend euro en een onttrekking van 33 duizend euro begroot .	Voldoende
GRP	De voorziening GRP is ingesteld om de lasten van de uitvoering van het gemeentelijke water- en rioleringsplan (GWRP door de raad de gemeente Ten Boer vastgesteld op 27 januari 2016) te egaliseren en daarmee de ontwikkeling van het tarief rioolheffing geleidelijk te laten verlopen. De lasten en baten GWRP worden via deze voorziening geëgaliseerd.	52	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
Afvalstoffenheffing	De voorziening dient voor het egaliseren van overschotten en tekorten afvalstoffenheffing	0	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende

Wethouderspensioenen	De voorziening wethouderspensioenen is nodig om in de toekomst voldoende middelen beschikbaar te hebben voor financiering van wethouderspensioenen.	526	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
Vervanging toplagen kunstgrasvelden	De voorziening dient voor het egaliseren van de kosten van de periodieke vervanging van de toplaag van kunstgras voor hockey- en voetbalvelden.	989	Ten behoeve van het egaliseren van de kosten is er een toevoeging van 97 duizend euro begroot.	Voldoende
Onderhoud gebouwen	De voorziening dient voor het egaliseren van de kosten groot onderhoud aan alle gebouwen. De toevoegingen zijn gebaseerd op de gemiddelde lasten van groot onderhoud zoals die blijken uit de meerjarige onderhoudsplannen en de onttrekkingen zijn gelijk aan de werkelijke groot onderhoudsuitgaven.	2.490	De begrote toevoeging van 503 duizend euro en de begrote onttrekking van 340 duizend euro is gebaseerd op het meerjarig onderhoudsplan.	Voldoende
Riolering ex artikel 44 lid 1c BBV (groot onderhoud)	De voorziening is bedoeld als dekking van het onderhoud op de langere termijn zoals herijking overstortmuren, inmeten rioolstelsel, uitbaggeren, et cetera.	113	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
Riolering ex artikel 44 lid 1d BBV (vervanging investeringen)	Deze voorziening betreft spaarbedragen voor toekomstige investeringen mogen in het riooltarief worden opgenomen als de eerste aanleg van uitbreidingsinvesteringen in de grondexploitatie is gedekt.	0	Er wordt een dotatie van 101 duizend euro en een onttrekking van 101 duizend euro begroot. De onttrekking wordt gebruikt om de aanschafwaarde riolering te verlagen met als gevolg lagere kapitaallasten. Hiermee wordt bereikt dat het riooltarief minder snel stijgt.	Voldoende
Riolering ex artikel 44 lid 2 BBV (beklemede middelen)	Deze voorziening betreft de van derden verkregen middelen met specifiek bestedingsdoel	290	De onttrekking van 34 duizend euro heeft betrekking op onderhoud riolering.	Voldoende
Onderhoud brug Drentsche Aa	Deze voorziening betreft de ontvangen afkoopsom van Waterschap Hunze en Aa's ten behoeve van het onderhoud van een brug over de Drentsche Aa.	139	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
Wachtgelden/arbeidsconflicten	Deze voorziening betreft de dekking van de verwachte kosten van wachtgeld- en bovenwettelijke WW-uitkeringen en dergelijke aan ex-bestuurders en ex-ambtenaren over de gehele resterende uitkeringsduur	176	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
Procedures bouwzaken e.d.	Deze voorziening dient voor de dekking van de kosten voortvloeiende uit een aantal lopende juridische procedures	314	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
Wethouders pensioenen	Deze voorziening dient voor de dekking van de pensioenlasten van voormalig wethouders	337	De begrote onttrekking van 52 duizend euro heeft betrekking op de dekking kosten pensioenlasten voormalige wethouders.	Voldoende
Asbestsanering gemeentelijke panden	Deze voorziening dient voor de dekking van de saneringskosten asbest van een aantal panden	48	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende

Achterstallig Onderhoud Wegen	Deze voorziening dient voor de dekking van de kosten onderhoud van wegen	0	De onttrekking van 1,204 miljoen euro heeft betrekking op de kosten onderhoud wegen	Voldoende
Totaal voorzieningen		38.546		

Verloopoverzicht voorzieningen 2020-2022

Omschrijving	Saldo 31-12-2019	Prognose mutatie 2020	Saldo 31-12- 2020	Prognose mutatie 2021	Saldo 31-12-2021	Prognose mutatie 2022	Saldo 31-12-2022
Onderhoud gemeentelijke gebouwen	11.718	2.600	14.318	2.629	16.947	2.678	19.625
Onderhoud Muziekschool	258	40	298	40	338	40	378
Onderhoud vensterscholen	1.118	317	1.435	317	1.752	317	2.069
Ambulancedienst	0	0	0	0	0	0	0
Reorganisatie casusregie	1.340	0	1.340	0	1.340	0	1.340
Afkoop onderhoud begraafplaats	1.343	0	1.343	0	1.343	0	1.343
Reorganisatie	4.981	0	4.981	0	4.981	0	4.981
Pensioenen wethouders	4.370	0	4.370	0	4.370	0	4.370
Afvalstoffenheffing	2.656	-700	1.956	-256	1.700	0	1.700
Riolering groot onderhoud	26	0	26	0	26	0	26
Riolering vervangingsinvesteringen	1.014	-780	234	-234	0	2.220	2.220
Groot onderhoud OP/SB	90	64	154	64	218	64	282
Fonds sanering Beckerweg	164	-8	156	-39	117	-45	72
Onderhoud museum	1.438	-137	1.301	77	1.378	-74	1.304
Onderhoud parkeergarages	865	0	865	0	865	0	865
Euvelgunnerweg 17	351	0	351	0	351	0	351
Voorziening risico BTW	0	0	0	0	0	0	0
Legaat Andrea Elkenbracht	216	0	216	0	216	0	216
Onderhoud Sportvoorzieningen zwembad	418	0	418	0	418	0	418
Onderhoud Sportvoorzieningen Tiggelhal	0	0	0	0	0	0	0
Onderhoud Sportvoorzieningen gymzaal Garmerwolde	16	0	16	0	16	0	16
Onderhoud Bruggen en Kunstwerken	77	0	77	0	77	0	77
Onderhoud Sportvelden	128	0	128	0	128	0	128
Onderhoud Tennisvelden	102	0	102	0	102	0	102
Onderhoud Gemeentehuis	150	0	150	0	150	0	150
Onderhoud Gemeentewerf en Brandweer	133	0	133	0	133	0	133
GRP	52	0	52	0	52	0	52
Afvalstoffenheffing	0	0	0	0	0	0	0
Wethouderspensioenen	526	0	526	0	526	0	526
Kunstgrasvelden	989	97	1.086	97	1.183	97	1.280
Onderhoud Gebouwen	2.490	-19	2.471	-75	2.396	-75	2.321
Riolering ex art 44 lid 1C BBV - egalisatie baggeren	113	0	113	0	113	0	113
Riolering ex art 44 lid 1D BBV - spaarVZ	0	0	0	0	0	0	0

rioolverv.							
Riolering ex art 44 lid 2 BBV - nog niet bestede rioolheffing	290	0	290	0	290	0	290
Onderhoud brug Drentsche Aa	139	0	139	0	139	0	139
Wachtgeld/Arbeidsconflicten	176	0	176	0	176	0	176
Procedures Bouwzaken e.d.	314	0	314	0	314	0	314
Wethouders-pensioenen	337	-52	285	-52	233	-52	181
Asbestsanering Gemeentelijke panden	48	0	48	0	48	0	48
Achterstalling Onderhoud Wegen	0	0	0	0	0	0	0
Maatregelen Vrachtverkeer		0		0		0	
Geluidhinder Spoorweg		0		0		0	
Best.plan Ecol. Hoofdstructuur		0		0		0	
Sanering Kroonkampen		0		0		0	
Totaal	38.446	1.422	39.868	2.568	42.436	5.170	47.606

Balans

ACTIVA (Bedragen x 1.000 euro)	1-1-2019	31-12-2019
Vaste Activa	-	-
Immateriële vaste Activa	1.234	1.200
-kosten sluiten geldleningen	-	-
-kosten onderzoek en ontwikkeling voor een bepaald actief	748	748
Bijdragen aan activa van derden	486	452
Materiële vaste Activa	1.318.460	1.378.758
waarvan economisch nut	706.631	739.704
waarvan economisch nut heffing gerelateerd	213.344	237.499
waarvan meerjarig maatschappelijk nut	398.485	401.555
Financiële vaste activa	417.519	403.377
a. Kapitaalverstrekkingen aan:	-	-
1. Deelnemingen	14.110	14.110
2. Gemeenschappelijke regelingen	-	-
3. Overige verbonden partijen	-	-
b. Leningen aan:	-	-
1. Openbare lichamen	-	-
2. Woningbouwcorporaties	100.220	92.310
3. Deelnemingen	285.789	280.841
4. Overige verbonden partijen	1.931	1.699
c. Overige langlopende leningen	15.469	14.417
d. Uitzettingen in Rijk's schatkist > 1 jaar	-	-
e. Uitzettingen Nederlands schuldpapier > 1 jaar	-	-
f. Overige uitzettingen > 1 jaar	-	-
g. Bijdragen aan activa van derden	-	-
Totaal vaste activa	1.737.213	1.783.335
Vlottende Activa	-	-
Voorraden	-	-
a. Grond- en hulpstoffen	-	-
1. Niet in expl. genomen bouwgrond	-	-
2. Grond- en hulpstoffen	626	626
b. Onderhanden werk	92.044	86.844
c. Gereed product en handelsgoederen	2.201	2.201
d. Vooruitbetalingen	-	-
Uitzettingen < één jaar	-	-
a. Vorderingen op openbare lichamen	42.510	42.510
b. Verstrekte kasgeldleningen aan openbare lichamen	-	-
c. Overige kasgeldleningen	12.250	12.250
d. Uitzettingen in Rijk's schatkist < 1 jaar	-	-
e. RC-verhoudingen met het Rijk	-	-
f. RC-verhoudingen met niet-financiële instellingen	211	211
g. Uitzettingen Nederlands schuldpapier < 1 jaar	-	-
h. Overige vorderingen	71.430	71.430
i. Overige uitzettingen	-	-
j. Takken van dienst	-	-
Liquide middelen	942	942

Overlopende activa	-	-
a. Nog te ontvangen bedragen van het Rijk	6.332	6.332
b. Nog te ontvangen bedragen van de EU	61	61
c. Nog te ontvangen bedragen van overige overheid	38.752	38.752
d. Overige overlopende activa	26.220	26.220
Totaal vlottende activa	293.580	288.380
TOTAAL ACTIVA	2.030.793	2.071.715
Passiva (Bedragen x 1.000 euro)	1-1-2019	31-12-2019
Vaste Passiva	-	-
Eigen vermogen	-	-
a. reserves	-	-
- algemene reserve	37.228	30.471
- bestemmingsreserve voor egalisatie tarieven	-	-
- overige bestemmingsreserves	184.871	156.651
b. rekeningresultaat voor bestemming	-	-
Voorzieningen	40.404	38.546
Vaste schulden > 1 jaar	-	-
a. obligatieleningen	212.500	212.500
b. Onderhandse leningen	-	-
1. binnenlandse pensioenfondsen en verzekeringsinstellingen	-	-
2. binnenlandse banken en ov. fin inst	1.170.213	1.151.135
3. binnenlandse bedrijven	-	-
4. Openbare lichamen	172.500	172.500
5. overigen binnenlandse sectoren	1	1
6. buitenlandse instellingen	-	-
c. Door derden belegde gelden	-	-
d. waarborgsommen	793	793
Totaal vaste passiva	1.818.510	1.762.496
Vlottende passiva	-	-
Netto-vlottende schulden < 1 jaar	-	-
a. Kasgeldleningen van openbare lichamen	-	-
b. Overige kasgeldleningen o/g	12.250	98.753
c. banksaldi	40.198	50.530
d. overige schulden	112.029	112.029
Overlopende passiva	-	-
a. vooruit ontvangen bedragen van de EU	920	920
b. vooruit ontvangen bedragen van het Rijk	13.001	13.001
c. vooruit ontvangen bedragen van overige overheid	988	988
d. verplichtingen	25.400	25.400
e. overige vooruit ontvangen bedragen	7.498	7.498
totaal vlottende passiva	212.683	309.118
Totaal Passiva	2.030.793	2.071.715

Toelichting activa

1. Immateriële vaste activa

Immateriële vaste activa zijn te onderscheiden in:

- Kosten sluiten geldleningen
- Kosten onderzoek en ontwikkeling
- Bijdragen in activa van derden

De immateriële vaste activa zijn gewaardeerd tegen de verstrekte bijdragen (bijdragen in activa van derden) dan wel de directe kosten en rente (plankostenkredieten).

Op de bijdragen aan activa in eigendom van derden wordt lineair afgeschreven. De afschrijvingstermijn is dezelfde als die wordt gehanteerd voor soortgelijke eigen materiële activa.

Op plankostenkredieten van voorgenomen grondexploitaties wordt niet afgeschreven. Op het moment dat de raad (na maximaal vijf jaar) tot een grondexploitatie besluit worden de plankosten ingebracht in de desbetreffende grondexploitatie. Als er geen grondexploitatie komt wordt het actief afgeboekt ten laste van het resultaat.

2. Materiële vaste activa

Alle materiële vaste activa zijn gewaardeerd tegen de oorspronkelijke verkrijgingsprijs (de inkoopprijs en de bijkomende kosten) of vervaardigingsprijs (de aanschaffingskosten van de gebruikte grond- en hulpstoffen en de overige directe kosten), verminderd met de ontvangen subsidies en bijdragen die direct gerelateerd zijn aan het actief en verminderd met afwaarderingen wegens duurzame waardeverminderingen. Deze duurzame waardeverminderingen worden onafhankelijk van het resultaat van een boekjaar in aanmerking genomen.

Materiële vaste activa zijn fysiek aanwezige activa. De materiële vaste activa zijn naar de volgende categorieën in te delen:

- Activa met een economisch nut;
- Activa met een economisch nut, waarvoor ter bestrijding van de kosten een heffing kan worden geheven (heffings-gerelateerd economisch nut);
- Activa in de openbare ruimte met meerjarig maatschappelijk nut.

Activa met een economisch nut

In erfpacht uitgegeven gronden.

De in erfpacht uitgegeven gronden zijn gewaardeerd tegen de eerste uitgifteprijs (i.c. de waarde die bij eerste uitgifte als basis voor de canonberekening in aanmerking is genomen). Gronden waarvan de erfpacht eeuwigdurend is afgekocht, zijn tegen registratiewaarde gewaardeerd.

Overige investeringen met economisch nut

Op de activa met een economisch nut wordt afgeschreven. Behoudens enkele uitzonderingen wordt lineair afgeschreven. De afschrijvingsduur is bepaald op de verwachte economische levensduur en is per soort activa in de Financiële Verordening vastgelegd.

Uitgezonderd van lineaire afschrijving zijn:

- Investerings in publieke parkeervoorzieningen (gesloten financieringsstructuur)
- Investerings met een specifieke (rijks)regelgeving

Deze investeringen worden annuïtair afgeschreven.

Overige bijzonderheden ten aanzien van de afschrijving:

- In alle gevallen gaat de afschrijving in vanaf de maand volgend op de maand van ingebruikname.

- Bij publieke parkeergarages en gebouwen die behoren tot het kernvastgoed wordt rekening gehouden met een restwaarde.
- Op gronden en terreinen wordt niet afgeschreven.

Activa met heffing gerelateerd economisch nut

Dit betreft investeringen in riolering, inzameling van huishoudelijk afval en investeringen voor activiteiten waarop begraafrechten kunnen worden geheven.

Op activa met heffing gerelateerd economisch nut wordt lineair afgeschreven met uitzondering van de investeringen in (aanleg) riolering; deze worden conform de Financiële Verordening annuïtair afgeschreven.

Activa met meerjarig maatschappelijk nut

Aankoop en vervaardiging van activa met een meerjarig maatschappelijk nut worden onder aftrek van bijdragen van derden en bestemmingsreserves ten laste van de exploitatie gebracht. Hiervan kan bij raadsbesluit worden afgeweken. In geval van activering bij raadsbesluit wordt het actief lineair afgeschreven zoals vastgelegd in de Financiële Verordening.

Financiële vaste activa

De financiële vaste activa worden gewaardeerd tegen nominale waarde. De waardering is gebaseerd op de historische kostprijs c.q. aanschafprijs, verminderd met - voor wat de geldleningen betreft - de aflossingen op de geldleningen. Indien de marktwaarde van een financieel vast actief duurzaam lager is dan de aanschafwaarde vindt afwaardering tot de lagere marktwaarde plaats. Bij (dreigende) oninbaarheid van leningen wordt een voorziening gevormd die in mindering wordt gebracht op de boekwaarde van de lening. Op deelnemingen en effecten wordt niet afgeschreven. De werkelijke waarde kan afwijken van de nominale waarde.

Vlottende activa

Vorraden

De voorraden worden gewaardeerd op basis van de verkrijgingsprijs- of vervaardigingsprijs.

Indien de marktwaarde duurzaam lager is dan de verkrijging- of vervaardigingsprijs worden de voorraden gewaardeerd tegen de marktwaarde. De waardevermindering wordt gerealiseerd door de vorming van een verliesvoorziening (grondexploitatie), of voorziening voor incurantheid, die in mindering wordt gebracht op de boekwaarde van de voorraad.

De als onderhanden werken opgenomen bouwgronden in exploitatie zijn gewaardeerd tegen de vervaardigingsprijs dan wel de lagere marktwaarde. De vervaardigingsprijs omvat de kosten die rechtstreeks aan de vervaardiging kunnen worden toegerekend (zoals grondaankopen en kosten van bouw- en woonrijp maken). Rente op grondexploitaties wordt geactiveerd en is daarmee ook onderdeel van de vervaardigingsprijs.

Winsten uit de grondexploitatie worden slechts genomen indien en voor zover die met voldoende mate van betrouwbaarheid als gerealiseerd aangemerkt kunnen worden. Zolang daarvan geen sprake is, worden de verkregen verkoopopbrengsten ten volle op de vervaardigingskosten in mindering gebracht. De waardering op enig moment geeft daarmee de minimaal nog te verwachten opbrengst weer.

Vorderingen <1 jaar

De vorderingen worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Voor verwachte oninbaarheid wordt een voorziening gevormd die in mindering wordt gebracht. Volgens de gekozen beleidslijn wordt er voor de

vordering op openbare lichamen geen voorziening getroffen. Inzake het saldo “overige debiteuren” wordt op basis van de ouderdomsanalyse een percentage van de hoofdsom als voorziening berekend.

Liquide middelen en overlopende activa

Deze activa worden tegen nominale waarde opgenomen

Toelichting passiva

Vaste passiva

Eigen vermogen

Reserves worden gewaardeerd tegen nominale waarde.

Voorzieningen

Volgens het BBV mag er een voorziening worden gemaakt in deze vier gevallen:

- Er zijn verplichtingen en verliezen waarvan de hoogte op de balansdatum niet zeker is, maar die wel redelijk ingeschat kunnen worden;
- Er zijn op de balansdatum risico's die kunnen leiden tot verplichtingen of verliezen, waarvan de hoogte al redelijk in te schatten is;
- Er zullen kosten worden gemaakt in een volgend begrotingsjaar. Hiervoor mag een voorziening worden gevormd als het maken van die kosten zijn oorsprong mede in het huidige of in voorafgaande begrotingsjaren vindt en de voorziening is bedoeld om de lasten gelijk te verdelen over een aantal begrotingsjaren;
- Er worden bijdragen verstrekt aan toekomstige vervangingsinvesteringen, waarvoor een heffing wordt geheven als bedoeld in artikel 35, eerste lid, onder b.

Vaste schulden > 1 jaar

Onder vaste schulden worden verstaan de schulden met een rente typische looptijd van langer dan 1 jaar. De vaste schulden worden gewaardeerd tegen de oorspronkelijke waarde verminderd met de aflossingen.

Vlottende passiva

De vlottende passiva worden gewaardeerd tegen nominale waarde.

EMU-saldo

Omschrijving		T-1 2018	T 2019	T+1 2020
		x € 1000,-	x € 1000,-	x € 1000,-
		Volgens realisatie tot en met sept. 2018, aangevuld met raming resterende periode	Volgens begroting 2019	Volgens meerjarenraming in begroting 2019
1.	Exploitatiesaldo vóór toevoeging aan c.q. onttrekking uit reserves (zie BBV, artikel 17c)	-21.917	-59.359	-26.269
2.	Mutatie (im)materiële vaste activa	58.012	97.633	9.151
3.	Mutatie voorzieningen	5.897	-6.511	1.534
4.	Mutatie voorraden (incl. bouwgronden in exploitatie)	-14.173	9.460	-6.800
5.	Verwachte boekwinst bij verkoop effecten en verwachte boekwinst bij verkoop (im)materiële vaste	0	0	0
Berekend EMU-saldo		-59.859	-172.963	-27.086

Toelichting

Als gevolg van Europese regelgeving mogen EU-lidstaten een begrotingstekort (EMU-saldo) hebben van maximaal 3% van het bruto binnenlands product (BBP). Aan dit maximale tekort van 3% hebben, naast de Rijksoverheid, ook de decentrale overheden een aandeel. De EMU-systematiek werkt op een andere manier dan het (gemodificeerde) baten- en lastenstelsel dat de gemeenten hanteren. Investerings tellen bijvoorbeeld niet mee in het stelsel van baten en lasten, daarbij wordt uitgegaan van de kapitaallasten van de investeringen. Investerings in een jaar tellen echter wel volledig mee in het EMU-saldo. Bij een sluitende begroting kan een gemeente daardoor toch een negatief EMU-saldo hebben.

Vanwege de herindeling hebben we geen geconsolideerde balans Groningen nieuw 2018.

Voor de berekening van het EMU-saldo 2019 hebben we de balansen van Groningen oud, Haren en Ten Boer opgeteld (geen eliminaties)

In de balans 2018 Groningen oud staat een rekeningresultaat van circa 40 miljoen euro.

Dat bedrag is in de balans van de begroting 2019 Groningen nieuw niet in de beginstand verwerkt. In de balans van de begroting 2019 is rekening gehouden met een verwachte toevoeging van circa 20 miljoen euro aan de reserves vanwege rekening resultaat 2018.

Het EMU-saldo van de gemeente Groningen voor 2019 komt uit op 173 miljoen euro negatief. Het betekent dat in EMU-termen de uitgaven 173 miljoen euro groter zijn dan de inkomsten. We kunnen deze beweging niet goed duiden. We onttrekken in 2019 in totaal 60 miljoen euro aan de reserves ter dekking van de lasten. Daarnaast nemen onze activa met circa 50 miljoen euro toe.

Incidentele baten en lasten

Overzicht incidentele baten en lasten 2019-2022

Incidentele baten	Bedrag 2019	Bedrag 2020	Bedrag 2021	Bedrag 2022	Toelichting
Transitie outsourcing ICT dekking grondzaken	9.800	260			Deze 9,8 miljoen euro, ter dekking van de lasten die verband houden met de outsourcing van de ICT van de gemeente, wordt aan de reserve Grondzaken onttrokken.
Binnenhalen subsidies voor SIF projecten			2.000		We verwachten dat we in 2021 circa 2 miljoen subsidie kunnen realiseren voor de SIF projecten.
Onttrekking reserve grondzaken: Dekking knelpunten uit weerstandsvermogen	15.247	1.793	3.648	1.782	We streven aan het eind van de coalitieperiode naar een ratio van het weerstandsvermogen van 1,0. Gelet op de grote opgave accepteren we voor de kortere termijn een ratio van minimaal 0,8. Bij de inzet van het weerstandsvermogen wordt, naast deze ratio, ook gekeken naar de verhouding tussen harde reserves en niet direct beschikbaar weerstandsvermogen. De komende jaren zetten we een deel van het weerstandsvermogen in.
Ruilmiddelen	9.900	20.100			Bij de dekkingsmogelijkheden houden we rekening met een ruil van incidentele met structurele middelen. We spelen incidentele middelen vrij die zijn bestemd voor investeringen door de kapitaallasten structureel te dekken in de begroting. In totaal gaat het om een bedrag van 30 miljoen euro. Dit bedrag zetten we in als incidentele dekking in 2019 en 2020.
Overige onttrekking reserve grondzaken	5.893	5.893	851	-90	
Overige onttrekking reserve kapitaallasten	2.866				Deze onttrekking van wordt ingezet voor de dekking van incidentele uitgaven opgenomen in de begroting 2019.
Onttrekking reserve Fonds economische ontwikkelingen	50	50			
Onttrekking reserve Onderwijshuisvesting	503				
Egalisatiereserve Instellingen ivm concernaccres	1.437	1.437	1.437	1.437	Betreft de onttrekkingen uit de egalisatiereserve die is ontstaan door het niet volledig toevoegen van de van het concern ontvangen indexatie in het betreffende jaar aan het subsidiebudget. Het verschil tussen de aan het subsidiebudget toegevoegde indexatiepercentage en de gemeentelijke compensatie wordt jaarlijks verrekend met deze reserve.
Egalisatiereserve Instellingen ivm concernaccres	1.866	1.866	1.866	1.866	Zie toelichting van dit onderwerp hierboven bij deelprogramma 03.1.
Onttrekking reserve BSV Paddepoel	8	3			

Egalisatiereserve Instellingen ivm concernaccres	145	145	145	145	Zie toelichting van dit onderwerp hierboven bij deelprogramma 03.1.
Egalisatiereserve Instellingen ivm concernaccres	241	241	241	241	Zie toelichting van dit onderwerp hierboven bij deelprogramma 03.1.
Egalisatiereserve Instellingen ivm concernaccres	2.927	2.927	2.927	2.927	Zie toelichting van dit onderwerp hierboven bij deelprogramma 03.1.
Onttrekking reserve Kunst op Straat	80	80	80	80	
Overige onttrekkingen SIF	7.787	558			Er is een onttrekking begroot van 1 miljoen euro ten behoeve van de dekking van de kosten inzake gebiedsgericht werken. Daarnaast is bij het opstellen van de begroting 2018 besloten tot ruil in 2019 van 6,8 mln. middelen. voor SIF projecten.
Onttrekking reserve Bodemsanering	125	125	125	125	
Onttrekking reserve Geluidsreducerend asfalt	75	75	75	75	
Onttrekking AER: Dekking knelpunten uit weerstandsvermogen	15.038	1.348	1.659	1.659	Er wordt gestreefd naar een ratio van het weerstandsvermogen van 1,0. Gelet op de grote opgave accepteren we voor de kortere termijn een ratio van minimaal 0,8. Bij de inzet van het weerstandsvermogen wordt, naast deze ratio, ook gekeken naar de verhouding tussen harde reserves en niet direct beschikbaar weerstandsvermogen. De komende jaren zetten we een deel van het weerstandsvermogen in.
Herijking risico grondexpl en Meerstad		4.670			Als gevolg van de overheveling van bovenwijkse voorzieningen uit de grondexploitatie Meerstad is het risico aanzienlijk lager geworden. Daardoor hoeven we voor dit risico minder weerstandsvermogen aan te houden. In totaal schatten we het risico grondexploitatie en Meerstad bijna 25 miljoen euro lager in. Rekening houdend met de waarschijnlijkheidsfactor van 90%, verlaagt het benodigd weerstandsvermogen met 22,2 miljoen euro. Omdat de ratio van het weerstandsvermogen in de komende jaren boven de 1,0 ligt, vinden we het verantwoord deze middelen in te zetten voor het afdekken van een nadelig saldo. Voor 2020 gaat het om 4,7 miljoen euro.
Onttrekking reserve flankerend beleid	1.880				Om de kosten van de herplaatsing van medewerkers in 2019 te kunnen dekken wordt een onttrekking van 1,88 miljoen euro begroot.
Inzet rekeningresultaat 2018	4.413				Een deel van het resultaat bij de jaarrekening 2018 zetten we in als dekkingsbron voor de begroting. We houden rekening met een vrij besteedbaar resultaat van 4,473 miljoen euro dat we inzetten voor de begroting 2019.

Saldo financieel perspectief via AER		2.073	4.078		Het uitgangspunt bij het opstellen van de begroting 2019 is het financiële meerjarenbeeld. Bij het saldo van het meerjarenbeeld houden we vervolgens met de genoemde financiële knelpunten en dekkingsbronnen. Voor 2019 en 2022 resulteert dit in een overschot van respectievelijk 4,887 miljoen euro en 1,353 miljoen euro. In 2020 en 2021 resulteert een tekort van respectievelijk 2,073 miljoen en 4,078 miljoen euro. De tekorten en overschotten verrekenen we met de AER (en zijn per saldo meerjarig neutraal).
Herindelingsbijdrage gemeentefonds	3.537	1.768	1.768	1.768	Ter dekking van de herindelingskosten stelt BZK in de periode 2017-2022 via het gemeentefonds middelen ter beschikking.
Totaal incidentele baten	83.818	45.412	20.900	12.015	

Incidentele lasten	Bedrag 2019	Bedrag 2020	Bedrag 2021	Bedrag 2022	Toelichting
Versterking lokale werkgelegenheid	1.900				Om de partners binnen de aardbevingsregio Groningen financieel te ondersteunen is 6,230 miljoen euro over de periode 2017-2021 gereserveerd. De gelden zijn bedoeld om kandidaten uit de WW, bijstand en zij-instromers om te scholen naar banen in de aardbevingsgerelateerde bouw en technieksector. Afspraken en andere relevante kwesties zijn ter ondersteuning vastgelegd in een bestuursconvenant, ondertekend op 5 maart 2018. De bedragen worden uitgekeerd aan de centrumgemeente Groningen voor de arbeidsmarktregio Groningen. Groningen ontvangt in dit kader 1,9 miljoen euro in 2019.
Dekking tekort buig	10.700				Er is becijferd dat het budget voor de BUIG ten opzichte van 2018 in 2019 met 10,7 miljoen euro afneemt. Om dit voor dit jaar op te kunnen vangen is hiervoor in het meerjarenbeeld een even groot bedrag opgenomen.
Bijzondere bijstand/Bewindvoering	1.200	650			Door het beroep dat statushouders doen op de voorzieningen van de bijzondere bijstand en de toegenomen kosten van bewindvoering is in 2019 en 2020 extra budget nodig. Door een daling van de instroom van vergunninghouders nemen de kosten geleidelijk af. In het raadvorstel Beleidsregels bijzondere bijstand en tarieven beschermingsbewind dat februari 2018 is vastgesteld is besloten om (voor minima) de dienst beschermingsbewind te laten uitvoeren door de gemeente Groningen. Door beide ontwikkelingen wordt het tekort op termijn lager.
Toevoeging reserve Onderwijshuisvesting	1.200	1.200	1.200	1.200	

Egalisatiereserve Instellingen ivm concernaccres	1.553	1.902	2.212	2.552	Betreft de toevoegingen uit de egalisatiereserve die is ontstaan door het niet volledig toevoegen van de van het concern ontvangen indexatie in het betreffende jaar aan het subsidiebudget. Het verschil tussen de aan het subsidiebudget toegevoegde indexatiepercentage en de gemeentelijke compensatie wordt jaarlijks verrekend met deze reserve.
Egalisatiereserve Instellingen ivm concernaccres	2.352	2.708	3.017	3.420	Zie toelichting van dit onderwerp hierboven bij deelprogramma 03.1.
Verhogen reserve sociaal domein	500	2.000			Na het dekken van de nadelige resultaten over 2016 en 2017 was de reserve Sociaal Domein in 2017 uitgeput. In verband met de noodzaak om een reserve achter de hand is met de begroting 2017 besloten om de reserve over de jaren 2017 t/m 2020 met 5 miljoen euro te vullen. In 2019 wordt 500 duizend euro toegevoegd en in 2020 een bedrag van 2 miljoen euro.
Tekort sociaal domein	8.561	6.382	4.300		Zowel in de begroting 2017 als in de begroting 2018 zijn tot en met 2022 extra beleidsmiddelen beschikbaar gesteld om de knelpunten binnen het sociaal domein op te kunnen lossen. Verwacht wordt dat het tekort na dit jaar zal afnemen.
Egalisatiereserve Instellingen ivm concernaccres	657	657	657	657	Zie toelichting van dit onderwerp hierboven bij deelprogramma 03.1.
Aanbesteding gebiedsondersteuningsnetwerk (GON)	990	360	-300	3.350	Op 18 april 2018 is besloten tot aanbesteding van het Gebiedsondersteuningsnetwerk (GON). In het besluit staat aangegeven dat aanvullende middelen noodzakelijk zijn voor een reëel budget. In 2019 is aanvullend 990 duizend euro nodig en in 2020 360 duizend euro. In 2021 is er sprake van een voordeel van 300 duizend euro. In 2022 is het nadeel afgerond 3,4 miljoen euro.
Toevoeging reserve Co-investeringsfonds Sport	75	67			
Egalisatiereserve Instellingen ivm concernaccres	272	327	375	434	Zie toelichting van dit onderwerp hierboven bij deelprogramma 03.1.
Egalisatiereserve Instellingen ivm concernaccres	2.940	3.536	4.059	4.686	Zie toelichting van dit onderwerp hierboven bij deelprogramma 03.1.
Onderhoud Martiniplaza	1.495	1.495			In de begroting 2017 is in totaal 5,4 miljoen euro beschikbaar gesteld voor de uitvoering van de tweede fase van het meerjaren onderhoudsplan van Martiniplaza. Voor zowel 2019 als 2020 is een bedrag van 1,495 miljoen euro gereserveerd.
Fietsenstalling V&D	2.000				Een aantrekkelijke, leefbare binnenstad bereiken we onder andere door meer ruimte te bieden aan voetgangers en de fietsers. We stellen daarom voor te investeren in een fietsenstalling in de kelder van de voormalige V&D. We stellen in 2019 hiervoor 2 miljoen euro beschikbaar en vanaf 2020 300 duizend euro voor de exploitatie.
Forum garage	600				
Toevoeging reserve Parkeren	2.017				Aan de reserve Parkeren wordt jaarlijks het begrote resultaat toegevoegd.

Energie	1.760	1.110	1.110	1.150	Uw raad heeft vastgesteld dat de gemeente een grotere rol moet hebben van medefinancier en mede-investeerder, naast Rijk, corporaties, particulieren en bedrijfsleven. De gemeente zou ook een rol moeten hebben in de door de raad vastgestelde ambitie dat Groningen CO2-neutraal is in 2035. We zetten daarom in op verschillende onderdelen. Zo maken we wijkenergieplannen in opdracht van het Rijk in de transitie naar aardgasloze wijken, zonder dat daar op dit moment nog middelen tegenover staan. We nemen deel aan de Regionale Energiestrategie, naast onze eigen inzet stelt ook het Rijk hiervoor middelen beschikbaar. We zetten middelen in voor het Windplatform en het Masterplan energie-landschap Meerstad Noord. De omzetting van leningen aan WarmteStad naar inbreng eigen vermogen, leidt tot een verschuiving van rentelasten van WarmteStad. Dit is eerder gemeld aan uw raad. De structurele consequenties zijn 100 duizend euro. Daarnaast gaat het om toevoegingen aan het weerstandsvermogen gerelateerd aan de financiering van investeringen om in te spelen op WKO-ontwikkelingen.
Wijkvernieuwing (sociaal / ruimtelijk)	2.000	4.000	4.000	4.000	In 2018 is een start gemaakt met een nieuwe vorm van wijkvernieuwing ("wijkvernieuwing 3.0") voor de wijken Selwerd, Beijum, De Wijert en Indische buurt/De Hoogte en een mogelijke verbreding naar Vinkhuizen, Paddepoel (motie Raad) en eventueel Lewenborg. Doelstelling is om toe te werken naar een eigentijdse innovatieve wijkverbeteringsaanpak die een stevige financiële gemeentelijke inbreng vergt. De inzet is gericht op fysieke investeringen in de wijk (openbare ruimte, woonomgeving, inclusief klimaatadaptatie) en gelijktijdige investeringen op sociaal-maatschappelijk vlak en de plankosten (inclusief programmaleiding wijkvernieuwing). De hiervoor genoemde energietransitie geldt als belangrijke motor voor de wijkvernieuwing. In 2019 stellen we voor fysieke en sociale wijkvernieuwing 2,0 miljoen euro beschikbaar en in de jaren 2020 t/m 2022 jaarlijks 4,0 miljoen euro. Daarnaast stellen we 350 duizend structureel beschikbaar vanaf 2020 oplopend tot 700 duizend euro vanaf 2021.
Overige toevoegingen reserves	548	148	148	148	
Toevoeging reserve Bodemsanering	125	125	125	125	
Verkiezingen	1.100		550	550	In 2019 is een incidenteel bedrag van 1,1 miljoen euro beschikbaar voor het organiseren van twee verkiezingen. Er staan verkiezingen gepland in maart voor de Provinciale Staten in combinatie met het waterschap en in mei voor het Europese Parlement.
Aanvulling weerstandsvermogen	1.848	2.159	3.507	3.507	We streven naar een ratio van het weerstandsvermogen van 1.0. Om het weerstandsvermogen te versterken wordt het weerstandsvermogen in 2019 aangevuld met 1,8 miljoen euro, in 2020 met 2,2 miljoen euro en in

					2021 en 2022 met in totaal 3,5 miljoen euro.
Overige toevoegingen AER	1.549	2.574	806	760	Betreft diverse kleinere onttrekkingen.
Herindelingsbijdrage gemeentefonds	3.537	1.768	1.768	1.768	Ter dekking van de herindelingskosten stelt BZK in de periode 2017-2022 via het gemeentefonds middelen ter beschikking.
Flankerend beleid	1.748				Er wordt verwacht dat er voor 1,748 miljoen euro een beroep op flankerend beleid zal worden gedaan.
Saldo financieel perspectief via AER	4.887			1.353	Het uitgangspunt bij het opstellen van de begroting 2019 is het financiële meerjarenbeeld. Bij het saldo van het meerjarenbeeld houden we vervolgens met de genoemde financiële knelpunten en dekkingsbronnen. Voor 2019 en 2022 resulteert dit in een overschot van respectievelijk 4,887 miljoen euro en 1,353 miljoen euro. In 2020 en 2021 resulteert een tekort van respectievelijk 2,073 miljoen en 4,078 miljoen euro. De tekorten en overschotten verrekenen we met de AER (en zijn per saldo meerjarig neutraal).
Bijdrage integraal gebiedsgericht werken	2.150	2.150	2.150	2.150	Gebiedsgericht werken is een politiek speerpunt en bestuurlijk en maatschappelijk wenselijk burgerbetrokkenheid en zeggenschap bij gemeentelijk beleid te bevorderen en ondersteunen. Daarnaast jagen we hiermee een integrale gemeentelijke aanpak van opgaves in wijken aan. Voor de uitvoering van de programma's stellen we extra middelen beschikbaar. Voor de jaren 2019 t/m 2022 stellen we 2,150 miljoen euro beschikbaar.
Gebiedsgericht werken Haren en Ten Boer	1.075	1.075	1.075	1.075	We stellen voor de jaren 2019 t/m 2022 1,075 miljoen euro beschikbaar voor het onderbrengen van Haren en Ten Boer bij gebiedszaken. De dekking van de extra middelen voor gebiedsgericht werken is afkomstig uit verschillende bestaande programmaonderdelen.
Compensatie OZB niet-woningen Haren en Ten Boer	1.350	1.080	810	540	De harmonisatie van de OZB leidt voor bedrijven in de oude gemeenten Haren en Ten Boer tot een forse lastenstijging. Bedrijven in Haren en Ten Boer betalen na herindeling meer aan OZB dan daarvoor. We willen voor deze bedrijven daarom een compensatieregeling treffen. We stellen hiervoor in 2019 1,35 miljoen euro beschikbaar aflopend tot 540 duizend euro in 2022.
Frictiekosten	2.276				Er zijn een aantal nieuwe ontwikkelingen waarmee in het huidige frictiekostenbudget geen rekening is gehouden. Bij burgerzaken en DIV zullen naar verwachting herplaatsingskandidaten ontstaan door reorganisaties. Ook de vorming van Stichting WIJ leidt tot een aantal herplaatsers. Binnen het SSC ligt er een krimpopgave terwijl er gelijktijd een ontwikkelopgave is. Ook dit gaat gepaard met frictiekosten. De verwachte frictiekosten bedragen 2,276 miljoen euro in 2019.

Outsourcing ICT	2.661	1.348			Bij de begroting 2017 is de businesscase met betrekking tot outsourcing van de ICT-dienstverlening geactualiseerd en zijn de geactualiseerde verwachte tekorten voor de jaren 2017-2020 in de begroting opgenomen. De verwachte tekorten in de periode 2017 – 2020 worden ten laste van het weerstandsvermogen gebracht. In 2019 bedraagt het tekort nog 2,7 miljoen euro, aflopend tot 1,3 miljoen euro in 2020.
Transitie outsourcing ICT	9.800	260			Deze 9,8 miljoen euro houden verband met de outsourcing van de ICT van de gemeente. Dekking wordt gevonden door dit bedrag aan de reserve Grondzaken te onttrekken.
Tijdelijke huisvesting verbouwing stadhuis	1.003	103	151		Tijdens de verbouwing van het stadhuis moet het hele gebouw leeg gemaakt worden om de aannemer de mogelijkheid te geven het gebouw te kunnen verbouwen. Alle gebruikers moeten daarom tijdelijk naar elders verhuizen. De incidentele lasten voor de komende jaren bedragen 1,257 miljoen euro.
Toevoeging reserve Onderhoud en Vastgoed Haren	37				
Totaal incidentele lasten	78.466	39.184	31.720	33.425	

Arbeidskosten gerelateerde verplichtingen

Wij hebben jaarlijks terugkerende arbeidskosten gerelateerde verplichtingen zoals wachtgelden, pensioenen van huidig en voormalig personeel (zoals oud-wethouders en burgemeesters). Deze kosten moeten wij jaarlijks meenemen bij het opstellen van de begroting. Als we onverwachte uitgaven verwachten, dan maken we hier een voorziening voor.

WW-conforme uitkeringen en bovenwettelijke WW-uitkeringen (vervangen wachtgeld)

Sinds 1 januari 2001 kunnen ambtenaren aanspraak maken op een bovenwettelijke WW-conforme uitkering voor de duur van de werkloosheid. Sinds 1 juli 2008 zijn de uitkeringen qua duur en hoogte versoerd, dit geldt dus bij ontslagen van na die periode. Wij verwachten in 2019 geen tot een geringe stijging van deze kosten. Deze kosten nemen we mee in de post voormalig personeel gemeente Groningen. Een onzekere factor voor 2019 is de verandering die in CAR/UWO is opgenomen en doorgevoerd moet worden in de ARG in verband met de correctie derde ziektejaar.

Wachtgelden en pensioenen wethouders

De jaarlijks soms aanzienlijke fluctuatie in verplichtingen door mogelijke (tussentijdse) wethouderswisselingen is een belangrijke wegingsfactor voor pensioenen en wachtgelden wethouders. Het betreft verder wisselingen binnen een relatief kleine groep; de jaarlijkse schommelingen in de verplichtingen in verband met pensioenen en wachtgelden van wethouders kunnen aanzienlijk zijn. Daar de pensioenen van de wethouders na 2007 zijn verzekerd bij Loyalis hebben wij hiervoor geen voorziening gevormd; de jaarlijkse pensioenpremies worden als last in de exploitatie verantwoord. Voor pensioenen van voor 2007 is wel een voorziening ingesteld. De verwachte wachtgelden worden als kosten meegenomen in de begroting 2019. Een onzekere factor hierbij is het eventuele nieuwe College eind 2018 en de gevolgen van de herindeling per 1-1-2019. De uitkeringslasten van de oud-wethouders

Van Haren en Ten Boer komen in 2019 ten laste van de nieuwe gemeente Groningen

Levensloopregeling

De levensloopregeling biedt mogelijkheden om voor (onbetaald) verlof te sparen. Uitgangspunt is dat de deelnemer zelf spaart voor het verlof. De werkgever dient aan elke medewerker (ook niet-deelnemers aan de levensloopregeling) jaarlijks een "levensloopbijdrage" uit te betalen, ten bedrage van 1,5% van het geldende jaarsalaris, met een minimum van 400 euro. De kosten van deze bijdrage zijn constant en worden als kosten in de begroting geraamd. In 2019 is dit een van de bronnen van het Individueel Keuzebudget. De levensloopregeling is beëindigd per 01-01-2012. Werknemers die op 31-12-2011 3.000 euro of meer hadden opgebouwd kunnen tot aan het einde van het dienstverband gebruik blijven maken van de levensloopregeling.

Werkhervatting Gedeeltelijk Arbeidsgeschikten (WGA)

De gemeente Groningen is per 1 januari 2008 eigenrisicodrager geworden in het kader van de regeling Werkhervatting Gedeeltelijk Arbeidsgeschikten (WGA). Hiertoe is besloten omdat de instroom van medewerkers in de Wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen (WIA) in de gemeente Groningen laag is. De uitvoering van de WGA is vervolgens in 2008 door de gemeente zelf ter hand genomen. Door het eigen risico-dragerschap mag de gemeente, indien er hoge instroom in de WGA plaats vindt, de helft van de WGA-lasten verhalen op de werknemers. In 2015 is besloten dat er tot 2020 geen verhaal in het kader van de WGA op de werknemers plaatsvindt omdat de lasten van de bijdrage zeer gering zijn.

Verlofstuwmeer

Verlofstuwmeren ontstaan door niet opgenomen verlofuren van ambtenaren jaar in jaar uit mee te nemen naar het volgende jaar. De financiële gevolgen van het toekennen en opnemen van verlof moeten gerekend worden tot de jaarlijks terugkerende arbeidskosten gerelateerde verplichtingen. Aan het eind van 2018 vervalt het wettelijk verlof van 2016 en 2017. Vanwege de omvang van de gemeente Groningen mogen zulke verplichtingen beschouwd worden als van een jaarlijks vergelijkbaar volume. Hierdoor hoeven wij hier geen voorziening in te stellen.

Overzichten

Begroting op taakveld

Begroting op taakveld (bedragen x 1.000 euro)	2019	2020	2021	2022
01 Bestuur	9.733	8.333	8.715	8.960
Lasten	9.737	8.337	8.719	8.964
Baten	4	4	4	4
010 Mutaties reserves	-59.359	-26.769	-3.604	8.018
Lasten	22.426	18.382	17.035	19.771
Baten	81.784	45.150	20.639	11.754
02 Burgerzaken	5.690	4.775	5.342	5.432
Lasten	8.771	7.404	7.989	8.082
Baten	3.081	2.629	2.648	2.650
03 Beheer overige gebouwen en gro	-318	199	184	168
Lasten	252	233	218	203
Baten	571	35	35	35
04 Overhead	112.034	96.154	92.169	92.024
Lasten	125.005	109.240	105.256	105.112
Baten	12.971	13.087	13.087	13.088
05 Treasury	-4.324	-4.227	-5.106	-7.407
Lasten	38.946	37.550	35.208	31.046
Baten	43.270	41.777	40.314	38.453
061 OZB woningen	-33.217	-34.305	-35.316	-36.429
Lasten	3.026	3.161	3.275	3.456
Baten	36.242	37.465	38.591	39.885
062 OZB- niet woningen	-39.055	-40.744	-42.306	-44.042
Lasten	3.780	3.586	3.385	3.196
Baten	42.835	44.330	45.691	47.238
063 Parkeerbelasting	-6.829	-4.271	-4.271	-4.271
Lasten	1.985	2.059	2.059	2.058
Baten	8.814	6.331	6.330	6.330
064 Belastingen Overig	-1.206	-1.527	-1.688	-1.695
Lasten	581	438	452	475
Baten	1.787	1.965	2.140	2.170
07 Algemene uitkering en overige	-528.547	-538.003	-548.413	-559.570

Baten	528.547	538.003	548.413	559.570
08 Overige baten en lasten	5.948	4.046	2.467	1.431
Lasten	13.469	11.595	10.126	9.122
Baten	7.521	7.548	7.659	7.691
11 Crisisbeheersing en Brandweer	18.220	18.533	18.337	18.651
Lasten	18.399	18.712	18.516	18.829
Baten	179	179	179	179
12 Openbare orde en Veiligheid	3.199	3.420	3.422	3.424
Lasten	3.822	4.043	4.045	4.047
Baten	623	623	623	623
21 Verkeer en vervoer	31.848	32.770	33.289	33.874
Lasten	34.579	35.588	36.141	36.743
Baten	2.731	2.818	2.852	2.870
22 Parkeren	4.064	1.917	1.955	1.970
Lasten	15.355	13.209	13.247	13.261
Baten	11.291	11.291	11.291	11.291
24 Economische Havens en waterweg	829	830	828	826
Lasten	1.057	1.058	1.055	1.054
Baten	228	228	228	228
25 Openbaar vervoer	1.470	1.470	1.870	3.292
Lasten	1.470	1.470	1.870	3.292
31 Economische ontwikkeling	6.271	4.972	5.055	5.214
Lasten	7.256	5.958	6.041	6.200
Baten	986	986	986	986
32 Fysieke bedrijfsinfrastructuur	9.191	12.061	13.015	12.871
Lasten	10.482	13.353	14.307	14.162
Baten	1.292	1.292	1.292	1.292
33 Bedrijvenloket en bedrijfsrege	1.875	1.883	1.882	1.886
Lasten	2.758	2.765	2.764	2.768
Baten	882	882	882	882
34 Economische promotie	-656	-1.096	-1.096	-1.096
Lasten	1.021	1.021	1.021	1.021
Baten	1.676	2.116	2.116	2.116
42 Onderwijshuisvesting	13.882	15.644	17.106	17.577
Lasten	15.476	17.135	18.597	19.068
Baten	1.595	1.491	1.491	1.491

43 Onderwijsbeleid en leerlingzak	12.654	12.221	12.378	12.216
Lasten	20.399	20.076	20.253	20.091
Baten	7.745	7.855	7.875	7.875
51 Sportbeleid en activering	1.007	1.008	1.008	1.008
Lasten	1.051	1.051	1.051	1.051
Baten	44	43	43	43
52 Sportaccommodaties	14.062	14.353	14.551	14.814
Lasten	23.074	23.253	23.489	23.780
Baten	9.012	8.900	8.938	8.967
53 Cultuurpresentatie, cultuurpro	16.663	16.093	16.264	16.509
Lasten	26.629	26.305	26.520	26.766
Baten	9.967	10.212	10.257	10.257
54 Musea	16.809	17.079	17.133	17.246
Lasten	17.812	18.083	18.137	18.249
Baten	1.003	1.003	1.003	1.003
55 Cultureel erfgoed	534	634	620	620
Lasten	534	634	620	620
56 Media	556	572	584	619
Lasten	601	617	629	664
Baten	45	45	45	45
57 Openbaar groen en (openlucht)	25.656	27.750	28.056	28.684
Lasten	27.276	29.437	29.716	30.344
Baten	1.620	1.687	1.660	1.660
61 Samenkracht en burgerparticipa	24.851	22.147	21.919	21.967
Lasten	26.059	23.781	23.626	23.675
Baten	1.208	1.635	1.708	1.708
62 Wijkteams	30.744	28.651	27.351	27.051
Lasten	30.883	28.789	27.489	27.189
Baten	138	138	138	138
63 Inkomensregelingen	38.365	34.557	33.028	32.995
Lasten	193.275	190.359	189.130	189.097
Baten	154.910	155.802	156.102	156.102
64 Begeleide participatie	27.144	28.650	27.422	26.136
Lasten	33.831	35.437	34.308	33.023
Baten	6.687	6.787	6.887	6.887
65 Arbeidsparticipatie	24.341	22.151	21.987	22.211

Lasten	25.179	22.990	22.826	23.050
Baten	839	839	839	839
66 Maatwerkvoorzieningen (WMO)	9.871	12.105	14.272	16.952
Lasten	9.949	12.182	14.350	17.030
Baten	78	78	78	78
671 Maatwerkdienstverlening 18+	34.313	32.226	28.573	27.911
Lasten	36.925	34.837	31.185	30.523
Baten	2.611	2.611	2.611	2.611
672 Maatwerkdienstverlening 18-	56.589	58.993	55.661	56.617
Lasten	56.589	58.993	55.661	56.617
681 Geëscaleerde zorg 18+	92.420	92.341	92.833	92.936
Lasten	97.456	97.439	97.680	97.783
Baten	5.035	5.097	4.847	4.847
71 Volksgezondheid	8.681	8.808	8.635	8.162
Lasten	32.323	32.450	32.277	31.804
Baten	23.642	23.642	23.642	23.642
72 Riolering	-1.303	-1.137	-1.085	-1.016
Lasten	18.372	19.551	20.041	20.562
Baten	19.675	20.688	21.126	21.578
73 Afval	-9.013	-8.940	-8.891	-8.808
Lasten	33.768	34.744	35.442	36.224
Baten	42.781	43.685	44.334	45.032
74 Milieubeheer	2.940	2.942	2.945	2.945
Lasten	3.005	3.007	3.010	3.010
Baten	65	65	65	65
75 Begraafplaatsen en crematoria	1.152	1.247	1.245	1.199
Lasten	2.890	3.022	3.057	3.049
Baten	1.738	1.775	1.812	1.850
81 Ruimtelijke Ordening	9.990	10.319	10.678	10.848
Lasten	13.066	13.395	13.754	13.923
Baten	3.076	3.076	3.076	3.076
82 Grondexploitatie (niet bedrijv	1.307	1.484	1.449	1.451
Lasten	3.007	4.962	2.203	2.205
Baten	1.700	3.478	754	754
83 Wonen en bouwen	8.920	7.678	7.547	7.618
Lasten	19.954	18.673	18.537	18.611

Baten	11.034	10.995	10.990	10.993
Totaal	-1	-1	-1	-1
Baten en lasten totaal	2019	2020	2021	2022
Lasten totaal	1.093.562	1.070.365	1.056.320	1.060.874
Lasten totaal (exclusief reserve mutaties)	1.071.136	1.051.484	1.038.785	1.040.603
Baten totaal	1.093.562	1.070.365	1.056.320	1.060.874
Baten totaal (exclusief reserve mutaties)	1.011.777	1.025.215	1.035.681	1.049.121

Begroting op deelprogramma

Begroting op deelprogramma (bedragen x 1.000 euro)	2019	2020	2021	2022
01 Werk en inkomen	93.823	88.931	85.632	84.597
01.1 Werk en activering	52.328	51.244	49.837	48.835
Lasten	61.149	60.165	58.857	57.855
Baten	8.821	8.921	9.021	9.021
01.2 Inkomen en armoedeverlichting	41.495	37.687	35.795	35.762
Lasten	197.184	194.268	192.677	192.644
Baten	155.690	156.582	156.882	156.882
02 Economie en werkgelegenheid	-21.682	-2.762	19.996	24.772
02.1 Groningen Kennisstad	1.490	1.490	1.490	1.490
Lasten	1.990	1.990	1.990	1.990
Baten	500	500	500	500
02.2 Aantrekkelijke stad	2.153	2.161	2.158	2.160
Lasten	3.233	3.241	3.238	3.240
Baten	1.080	1.080	1.080	1.080
02.3 Bedrijvige stad	1.162	1.287	1.476	1.441
Lasten	1.186	1.311	1.500	1.465
Baten	24	24	24	24
02.4 Overig econ en werkgelegenheid	-26.486	-7.699	14.872	19.681
Lasten	22.292	24.883	25.858	25.860
Baten	48.778	32.583	10.986	6.179
03 Onderwijs	24.364	26.311	28.237	28.885
03.1 Onderwijskansen	21.912	23.837	25.743	26.367
Lasten	32.508	33.936	35.862	36.486
Baten	10.596	10.099	10.119	10.119
03.2 Voorkomen schooluitval	2.451	2.474	2.495	2.518
Lasten	3.441	3.464	3.484	3.508
Baten	989	989	989	989
04 Welzijn gezondheid en zorg	255.798	255.455	248.194	250.955
04.1 Sociaal klimaat	24.745	24.852	24.957	24.940
Lasten	50.920	51.449	51.623	51.607
Baten	26.175	26.597	26.667	26.667
04.2 Passende ondersteuning en zorg	231.053	230.603	223.238	226.014
Lasten	239.241	238.853	231.238	234.014
Baten	8.188	8.250	8.000	8.000

05 Sport en bewegen	17.692	18.069	18.187	18.563
05.1 Sportieve infrastructuur	15.729	16.051	16.121	16.438
Lasten	25.014	25.258	25.371	25.717
Baten	9.285	9.206	9.250	9.279
05.2 Jeugd in Beweging en Ruim Baan	1.963	2.018	2.066	2.125
Lasten	2.242	2.297	2.345	2.404
Baten	279	279	279	279
06 Cultuur	37.004	35.764	36.519	37.539
06.1 Culturele infrastructuur	20.564	19.083	19.781	20.686
Lasten	35.283	34.047	34.790	35.695
Baten	14.719	14.964	15.009	15.009
06.2 Deelname aan cultuur	16.440	16.681	16.738	16.853
Lasten	16.440	16.681	16.738	16.853
07 Verkeer	11.642	9.483	10.323	11.943
07.1 Fiets	4.606	2.906	2.906	2.856
Lasten	4.606	2.906	2.906	2.856
07.2 Openbaar vervoer	1.635	1.635	2.035	3.457
Lasten	1.635	1.635	2.035	3.457
07.3 Auto	265	265	265	265
Lasten	265	265	265	265
07.4 Parkeren	-3.769	-4.275	-4.236	-4.172
Lasten	16.336	13.347	13.385	13.449
Baten	20.105	17.622	17.621	17.621
07.5 Verkeersveiligheid	64	64	64	64
Lasten	64	64	64	64
07.6 Overig verkeer	8.841	8.887	9.289	9.472
Lasten	10.037	10.119	10.552	10.767
Baten	1.196	1.232	1.263	1.295
08 Wonen	10.627	18.722	19.652	19.927
08.1 Gezinnen	2.654	2.888	3.051	3.251
Lasten	3.155	5.308	2.747	2.947
Baten	500	2.420	-304	-304
08.2 Jongerenhuisvesting	820	815	815	816
Lasten	888	883	883	884
Baten	68	68	68	68
08.3 Wonen en zorg	0	0	0	0
Lasten	31	31	31	31

Baten	31	31	31	31
08.4 Kwaliteit woningvoorraad	6.883	8.585	8.926	8.967
Lasten	7.168	8.878	9.212	9.253
Baten	286	293	286	286
08.5 Betaalbaarheid en beschikbaar	-1	-1	-1	-1
Baten	1	1	1	1
08.6 Cultuurhistorie en archeologie	993	1.093	1.079	1.079
Lasten	993	1.093	1.079	1.079
08.7 Overig wonen	-723	5.341	5.782	5.814
Lasten	17.675	16.463	16.348	16.384
Baten	18.398	11.122	10.566	10.569
09 Onderh en Beheer Openb Ruimte	33.986	35.931	36.680	37.718
09.1 Kwaliteit leefomgeving	40.544	42.416	43.116	44.071
Lasten	66.128	69.112	70.289	71.751
Baten	25.584	26.696	27.172	27.680
09.2 Afvalinzameling en -verwerking	-6.558	-6.485	-6.436	-6.353
Lasten	35.304	36.280	36.978	37.760
Baten	41.862	42.765	43.414	44.113
10 Veiligheid	22.779	23.191	23.032	23.430
10.1 Veilige woon- en leefomgeving	3.252	3.864	3.901	3.985
Lasten	5.304	6.066	6.102	6.186
Baten	2.052	2.202	2.202	2.202
10.2 Jeugd en veiligheid	595	240	240	240
Lasten	595	240	240	240
10.3 Integriteit en veiligheid	711	554	554	554
Lasten	1.233	1.076	1.076	1.076
Baten	522	522	522	522
10.4 Fysieke veiligheid	18.220	18.533	18.337	18.651
Lasten	18.399	18.712	18.516	18.829
Baten	179	179	179	179
11 Dienstverlening	10.284	9.190	9.771	9.951
11.1 Publieke dienstverlening	10.196	9.101	9.683	9.862
Lasten	14.662	13.173	13.774	13.956
Baten	4.466	4.072	4.091	4.094
11.2 Communicatie met de burger	88	88	88	88
Lasten	88	88	88	88
12 College, raad en gebiedsg.werk	2.971	9.232	9.842	13.804

12.1 College en Raad	-2.478	4.446	5.687	9.649
Lasten	20.034	13.570	12.536	12.420
Baten	22.511	9.123	6.849	2.771
12.2 Gebiedsgericht werken	5.449	4.786	4.156	4.156
Lasten	5.614	4.951	4.321	4.321
Baten	165	165	165	165
13.1 Algemene Dekkingsmiddelen (excl. post onvoorzien)	-610.765	-623.504	-637.655	-654.174
Lasten	42.858	41.268	38.725	34.374
Baten	653.622	664.772	676.380	688.547
14.1 Ondersteuning organisatie (excl. 14.1.1 overhead)	-878	-437	-850	-201
Lasten	2.914	3.355	2.942	3.591
Baten	3.792	3.792	3.792	3.792
14.1.1 Overhead	112.187	96.258	92.272	92.126
Lasten	125.288	109.474	105.489	105.344
Baten	13.100	13.216	13.217	13.218
Heffing VPB				
Lasten				
Baten				
Post Onvoorzien	166	166	166	166
Lasten	166	166	166	166
TOTAAL	-1	-1	-1	-1
Baten en lasten totaal	2019	2020	2021	2022
Lasten totaal	1.093.562	1.070.365	1.056.320	1.060.874
Lasten totaal (exclusief reserve mutaties)	1.071.136	1.051.484	1.038.785	1.040.603
Baten totaal	1.093.562	1.070.365	1.056.320	1.060.874
Baten totaal (exclusief reserve mutaties)	1.011.777	1.025.215	1.035.681	1.049.121

Intensiveringen voorgaande jaren

01 Werk en inkomen	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)
01.1 Werk en activering								
Subsidie- en uitvoeringskosten SW	785		250					
Terugloop omzet detachering SW	100			200				
01.2 Inkomen en armoedebestrijding								
Bijzondere bijstand		1.100						
Totaal 01 Werk en inkomen	885	1.100	250	200	0	0	0	0

02 Economie en werkgelegenheid	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)
02.4 Overig economie en werkgelegenheid								
Structurele kapitaallasten ruilmiddelen		1.800						
Totaal 02 Economie en werkgelegenheid	0	1.800	0	0	0	0	0	0

03 Onderwijs	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)
03.1 Onderwijskansen								
School Meerstad		394						
MFA de Wijert		140						
Totaal 03 Onderwijs	0	534	0	0	0	0	0	0

04 Welzijn, gezondheid en zorg	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)
04.1 Sociaal klimaat								
VSD, programmakosten	-600							
04.2 Passende ondersteuning en zorg								
Tekort sociaal domein	2.161		1.082					
Aanvullen reserve Sociaal Domein	500		2.000					
Campusdiep	60							
Wmo/BW/Jeugd	6.400		5.300		4.300			
Ontwikkeling vluchtelingen, asielzoekers en statushouders	300							
Totaal 04 Welzijn, gezondheid en zorg	8.821	0	8.382	0	4.300	0	0	0

05 Sport en bewegen	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)
05.1 Sportieve infrastructuur								
Schoonmaak sport accommodaties		132						
Totaal 05 Sport en bewegen	0	132	0	0	0	0	0	0

06 Cultuur	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)
06.1 Culturele infrastructuur								
Onderhoud Martiniplaza	1.495		1.495					

Interne verzelfstandiging OPSB	75								
Verzelfstandiging CBK	326		54			22			
Totaal 06 Cultuur	1.896	0	1.549	0	0	22	0	0	0

07 Verkeer	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)
07.6 Overig verkeer								
Alternatief vervoer binnenstad	125							
Totaal 07 Verkeer	125	0	0	0	0	0	0	0

08 Wonen	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)
08.7 Overig wonen								
Uitvoering taken omgevingslawaaai		50						
Totaal 08 Wonen	0	50	0	0	0	0	0	0

09 Kwaliteit van de leefomgeving	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)
09.1 Onderhoud en beheer openbare ruimte								
Groot onderhoud en vervangingen (incidenteel)	358		776		137			
Groot onderhoud en vervangingen (structureel)	611			880		304		
Gladheid gele stenen binnenstad (opruwen)	148		214			252		
Totaal 09 Kwaliteit van de leefomgeving	1.117	0	990	880	137	556	0	0

10 Veiligheid	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)
10.4 Fysieke veiligheid								
Veiligheidsregio	978		1.044			811		
Totaal 10 Veiligheid	978	0	1.044	0	0	811	0	0

11 Dienstverlening	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)
11.1 Publieke dienstverlening								
Friciekosten Noordelijke Belastingkantoor	160							
Totaal 11 Publieke dienstverlening	160	0	0	0	0	0	0	0

12 College, raad en gebiedsgericht werken	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)
12.1 College en raad								
Doorwerking bezuiniging Outsourcing ICT naar tarieven	731			1.116				
Doorwerking bezuinigingen op organisatie naar tarieven		1.090						
Aanvulling weerstandsvermogen	1.789		2.159			1.848		

12.2 Gebiedsgericht werken									
Gebiedsgericht werken	1.500			500					
Bijdrage integraal gebiedsgericht werken	850								
Totaal 12 College, raad en gebiedsgericht werken	4.870	1.090	2.159	1.616	0	1.848	0	0	0

14 Overhead, ondersteuning organisatie	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)	2022 (i)	2022 (s)
14.1 Algemene ondersteuning								
Outsourcing ICT	2.661		1.348					
Revitalisering Stadhuis	379		379			589		
Effecten knelpunten op SSC	301			251				
Totaal 14 Overhead, ondersteuning organisatie	3.341	0	1.727	251	0	589	0	0
Totaal continuering beleidsmiddelen	22.193	4.706	16.101	2.947	4.459	3.804	0	0

(Historisch) intensiveringen(peildatum 30 juni 2018)

Deelpr.	Intensiveringen 2013	Oorspronkelijk bedrag (i)	Oorspronkelijk bedrag (s)	Besteed	vrijval	Reserve EB
07.*	Bereikbaarheid		1.000	499	501	0
	Totaal 2013	0	1.000	499	501	0

Deelpr.	Intensiveringen 2014	Oorspronkelijk bedrag (i)	Oorspronkelijk bedrag (s)	Besteed	vrijval	Reserve EB
07.4	Extra kosten parkeerautomaten Card-only	0	72	72	0	0
	Totaal 2014	0	72	72	0	0

Deelpr.	E Intensiveringen 2015	Oorspronkelijk bedrag (i)	Oorspronkelijk bedrag (s)	Besteed	Beschikbaar	Reserve EB
01.2	Schuldhelpverlening		70		70	0
02.4	Plankosten Suikerfabriekterrein		250	250	0	0
02.4	Plankosten Suikerfabriekterrein (rek 17)	236		121	115	
03.1	Thema Leren		1.000	513	487	0
03.1	Thema Leren (rek 17)	1.000		1.000	0	0
05.1	Thema bewegen		300	224	76	0
06.1	Groninger museum/voorz onderhoud		100	100	1.033	0
07.*	Thema Verplaatsen		2.000	967	0	0
07.*	Thema Verplaatsen (rek 17)	2.000		2.000	0	0
08.*	Thema Wonen		1.750	1.595	155	0
08.*	Thema Wonen (rek 17)	580		580	0	0
08.1	Duurzame ontwikkeling/ambitie energie-neutraal 2025		1.000	1.000	0	0
08.6	Wettelijke taken Cultuurhistorie		300	300	0	0
08.7	Stoppen ISV-gelden		170	170	0	0
	Totaal 2015	3.816	6.940	8.820	1.936	0

Deelpr.	Intensiveringen 2016	Oorspronkelijk bedrag (i)	Oorspronkelijk bedrag (s)	Besteed	Vrijval	Reserve EB
01.1	Actualisatie tekort WIMP		1.325	1.325	0	0
02.4	Grexen		400	400	0	0
05.1	Onderhoud Papiermolen		131	35	96	0
05.1	Extra kleedkamers sportpark Corpus den Hoorn		44	10	34	0
05.1	Bouw sportcentrum Europapark		300	0	300	0
06.1	Noordelijk Scheepvaartmuseum	100		46	54	0
07.3	Interne plankosten ZRW	550		390	160	0
09.1	Uitvoeren wettelijke taken dierenhulp		60	60	0	
09.1	Geroot onderhoud kinderboerderij	250		163	-110	197
09.1	Gladheid gele stenen	170		170	0	0
12.1	Extra trainees	500		2250	275	0
	Totaal 2016	1.570	2.260	2.824	809	197

Deelpr.	Intensiveringen 2017	Oorspronkelijk bedrag (i)	Oorspronkelijk bedrag (s)	Besteed	Beschikbaar	Reserve EB
04.2	Aanpak kindermishandeling (rek 17)	300		300	0	0
06.1	Thema Verrijken		750	700	50	0
06.1	Thema Verrijken (rek 17)	750		750	0	0
06.1	Professionalisering evenementen	50		50	0	0
07.6	Aanpak Diepenring		1.000	1.000	0	0

07.6	Spaarregeling Ringwegen (rek 17)	354		0	0	354
11.1	Gemeentelijke aandeel frictiekosten Noordelijk belastingkantoor	2.655		2.312	343	0
12.1	Uitbreiding formatie ombudsman	58		58	0	
12.1	Implementatiekosten grenscorrectie Meerstad (rek 17)	180		168	12	0
12.1	Gebiedsgericht werken	2.000		1.589	0	411
14.1	Basisadministraties	600		600	0	0
	Totaal 2017	6.947	1.750	7.527	405	765

Deelpr.	Intensiveringen 2018	Oorspronkelijk bedrag (i)	Oorspronkelijk k bedrag (s)	Besteed	Beschikbaar	Reserve EB
01.1	Activering		5.100	5.100	0	
01.1	Subsidie en uitvoeringskosten SW	665		432	233	
01.2	Bijzondere bijstand	1.900		1.900	0	
01.2	Collectieve zorgverzekering		255	210	45	
01.2	BUIG - tekort 2018	8.135		8.135	0	
01.2	BUIG - kosten maatregelen	250		203	47	
01.2	BUIG - kosten maatregelen	695		368	327	
	BUIG - opbrengst maatregelen	-920		-920		
02.4	Structurele kapitaallasten ruilmiddelen	1.254		504	750	
04.1	VSD, programmakosten	-600		-600	0	
04.1	VSD, toegang jeugd	-700		-700	0	
04.1	Halveren taakstelling MKBA		1.000	1.000	0	
04.2	Tekort Sociaal Domein	3.117		3.117	0	
04.2	Aanvullen reserve Sociaal Domein	500		500	0	
04.2	Campusdiep	120		120	0	
04.2	Wmo/BW/Jeugd	8.200		8.200	0	
04.2	Aanpak kindermishandeling		100	100	0	
04.2	Aanpak mensen met verward gedrag		40	40	0	
04.2	Ontwikkeling VAS	300		300		
05.1	Schoonmaak sport accommodaties	153		108	45	
06.1	Onderhoud Martiniplaza	1.495		1.495	0	
06.1	Professionalisering evenementen	50			50	
06.1	Onderhoud Oosterpoort		1.160	625	535	
06.1	Interne verzelfstandiging Oosterpoort	75		10	65	
06.1	Verzelfstandiging CBK	343		117	226	
07.3	Interne plankosten ZRW	200			200	
07.6	Spaarregeling Ringwegen		454	23	431	
07.6	Alternatief vervoer binnenstad	125		125	0	
08.4	Uitvoering watervisie	220		64	156	
08.7	Energieaanpak gebouwen		90	0	90	
08.7	Omgevingswet	1.000		1.000	0	
08.7	Uitvoering taken omgevingslawaaai	97		97	0	
08.7	Voeding Stedelijk Investeringsfonds (SIF)	17.323		17.323	0	
09.1	Groot onderhoud en vervangingen (str)	337		337	0	
09.1	Gladheid gele stenen	170			170	
09.1	Gladheid gele stenen	75		1	74	
09.1	Omgevingsdienst Groningen		100	35	65	
10.1	Omgevingsdienst Groningen		100	132	-32	
10.4	Regionalisering brandweer		449	449	0	
10.4	Veiligheidsregio	-60		-60	0	
10.4	Huisvesting veiligheidsregio		642	642	0	
10.4	Veiligheidsregio	936		936	0	

11.1	Frictiekosten Noordelijk Belastingkantoor	160			160	
12.1	Weglekeffect bezuiniging outsourcing ICT	95		95	0	
12.1	Weglekeffect bezuiniging organisatie	830		830	0	
12.1	Uitbreiding formatie ombudsman	58		32	26	
12.1	Aanvulling weerstandsvermogen	3.045		3.045	0	
12.2	Gebiedsgericht werken	1.500		1.500	0	
12.2	Gebiedsgericht werken	1.935		552	1.383	
14.1	Frictiekosten bezuinigingen	1.100		1.100	0	
14.1	Outsourcing ICT	5.969		5.969	0	
14.1	Informatieveiligheid		225	225	0	
14.1	Strategische positionering	200		64	136	
14.1	Revitalisering Stadhuis	379		37	342	
14.1	Effecten knelpunten op SSC	392		392	0	
	Totaal 2018	61.118	9.715	65.424	5.409	0

Kapitaallasten

Omschrijving	Afschrijvingen	Toegerekende	Kapitaallasten
	2019	rente	
	4	6	7
Immateriële vaste Activa			
- Bijdragen aan activa van derden	34	24	58
Materiële vaste Activa	39.075	26.972	66.047
Financiële vaste activa			
- Kapitaalverstrekkingsen		280	280
- Uitgezette leningen		12.742	12.742
Totaal	39.109	40.019	79.128

Subsidies en inkomensoverdrachten

(bedragen x 1.000 euro)	
Deelprogramma	Begroting 2019
01.1 Werk en activering	5.164
01.2 Inkomen en armoedeverlichting	176.738
02.1 Groningen Kennisstad	791
02.2 Aantrekkelijke stad	1.393
02.3 Bedrijvige stad	500
02.4 Overig econ en werkgelegenheid	4.389
03.1 Onderwijskansen	8.044
03.2 Voorkomen schooluitval	1.641
04.1 Sociaal klimaat	19.255
04.2 Passende ondersteuning en zorg	206.709
05.1 Sportieve infrastructuur	1.349
05.2 Jeugd in Beweging en Ruim Baan	1.483
06.1 Culturele infrastructuur	10.726
06.2 Deelname aan cultuur	16.395
07.2 Openbaar vervoer	165
07.4 Parkeren	50
07.6 Overig verkeer	8
08.1 Gezinnen	291
08.3 Wonen en zorg	31
08.6 Cultuurhistorie en archeologie	124
08.7 Overig wonen	103
09.1 Kwaliteit leefomgeving	330
09.2 Afvalinzameling en -verwerking	4.310
10.1 Veilige woon- en leefomgeving	27
10.4 Fysieke veiligheid	18.211
11.1 Publieke dienstverlening	1.023
12.1 College en Raad	760
12.2 Gebiedsgericht werken	956
13.1 Algemene inkomsten en post onv	80
14.1 Overhead en ondersteun. organisa	218
Hulpkostenplaatsen	2.131
Totaal subsidies en inkomensoverdrachten	483.395

Staat B: personeelskosten

Primitieve begroting 2019 Toegestane (begrote) formatie (Bedragen x 1.000 euro)	fte	euro
Personeel in dienst:		
Totaal loonsom en fte's personeel in dienst	2.978	214.921
Waaronder bovenformatief personeel		
Aantal fte en kosten	16	1.127
Totaal loonsom en fte's ambtelijk personeel	2.978	214.921
Stagiaires en werkleerplekken (waaronder BBL-trajecten)		191
Bestuur	53	2.289
WSW	956	32.166
WWB		690
Subtotaal Bestuur, WSW, WWB	1.009	35.145
Externe inhuur		10.096
Voormalig personeel		
Wachtgelden		335
FLO/FPU/Overig		843
Overig		
Totaal voormalig personeel		1.178
AF:		
Gedetacheerde uitleen		-2.425
Verhaal salaris		-48
Subtotaal gedetacheerde uitleen, verhaal salaris		-2.473
Overige personeelskosten		
Vorming en opleiding		3.596
Werving en selectie		79
Bedrijfsgezondheidszorg		540
Personele vergoedingen en verstrekkingen		1.209
Overig		4.765
Totaal overige personeelskosten		10.189
Totaal generaal fte's en personele lasten	3.987	269.247

Overzicht meerjarige exploitatieprojecten

Omschrijving Project	Tijdsplanning Project	Totaal beschikbare budget	Budget voor 2019 en verder
HR21	2016-2019	300	88
Outsourcing ICT	2016-2022	15.000	5.193
Herindeling gemeente Groningen, Haren, Ten Boer	2017-2022	9.777	3.018
Zaakgericht Werken	2015-2019	2.382	80
Heerdenaanpak	2016-2020	1.655	1.129
Pilot Project Coöperatieve Wijkraad	2017-2019	200	177
Projecten Koersdocument Wijkvernieuwing	2018-2019	1.750	890
Project verbeterprogramma administratieve beheersing	2018-2020	850	35
Achterstallig onderhoud Martiniplaza	2016-2019	12.000	942
Bijstand op Maat	2017-2019	928	84
Sportplek Diamant-park	2016-2019	95	0
Uitvoeringsprogramma Bodem en Ondergrond	2016-2020	4.000	1.763
Implementatie Omgevingswet	2016-2019	1.650	288
Plankosten verkenning Westelijke ringweg	2016-2019	400	77
Budget Knoop Groningen	2016-2024	14.900	9.400
Accommodatieontwikkeling Oosterparkwijk	2016-2019	500	320
Revitalisering Stadhuis	2018-2021	2.394	2.357
Renovatie Heesterpoort 1	2018-2019	1.000	816
Innovatiemiddelen Wmo/Beschermd Wonen	2018-2019	798	500
Innovatiemiddelen Jeugd	2018-2021	1.187	1.000
Innovatiemiddelen Onderwijs	2018-2021	1.270	1.000
Bewegende stad	2018-2019	150	221
Nieuwe huisvesting de Oosterpoort	2019-2020	520	360
Noordelijk belastingkantoor	2016-2019	4.175	160
Virtueel Groningen	2019-2023	3.740	3.740

Samenwerkingsverbanden

Dit betreft (incidentele of structurele) middelen die we ontvangen vanuit onze hoedanigheid als centrumgemeente of doordat we deelnemen aan samenwerkingsverbanden. Dit zijn middelen bestemd voor de regio of voor het samenwerkingsverband. Hier hebben we als gemeente Groningen dus niet alleen zeggenschap over. Resultaat op deze middelen in enig jaar kan niet zo maar vrijvallen in de jaarrekening van de gemeente Groningen, vandaar dat dit resultaat beschikbaar moet blijven voor besteding met de regio of het samenwerkingsverband. In onderstaand overzicht vindt u de volgende samenwerkingsverbanden.

Beschikbare middelen samenwerkingsverbanden / centrumgemeente	Beschikbaar in 2019
Omschrijving middelen (bedrag x 1.000 euro)	
Akkoord van Groningen	1.000
Maatschappelijke opvang	17.787
Verhoogde asielstroom	1.300
Vrouwenopvang	5.008
Veiligheidshuis	1.100
Beschermd Wonen	70.390
Uitvoering 1000-banenplan	1.900
Werk in Zicht algemeen	832

Incidentele middelen gemeentefonds

Incidentele middelen gemeentefonds				
Omschrijving middelen (bedrag x 1.000 euro)	2019	2020	2021	2022
Versterking lokale werkgelegenheid	1.900			
Suppletie herindelingsbijdrage	3.537	1.768	1.768	1.768

Versterking lokale werkgelegenheid

Om de partners binnen de aardbevingsregio Groningen financieel te ondersteunen is 6,230 miljoen euro over de periode 2017-2021 gereserveerd. De gelden zijn bedoeld om kandidaten uit de WW, bijstand en zijinstromers om te scholen naar banen in de aardbeving-gerelateerde bouw en technieksector. Afspraken en andere relevante kwesties zijn ter ondersteuning vastgelegd in een bestuursconvenant, ondertekend op 5 maart 2018. De bedragen worden uitgekeerd aan de centrumgemeente Groningen voor de arbeidsmarktregio Groningen. Groningen ontvangt in dit kader 1,9 miljoen euro in 2019.

Suppletie herindelingsbijdrage

Gemeentelijke herindelingen gaan gepaard met eenmalige (hoge) kosten voor de betrokken gemeenten, de zogenaamde frictiekosten. In het gemeentefonds wordt voorzien in een tegemoetkoming in deze kosten. De herindelingsbijdrage wordt uitgekeerd over een periode van vijf jaar: de extra uitkering van 25% in het jaar voorafgaand aan de herindeling wordt evenredig aan de betrokken gemeenten uitgekeerd (tot uitdrukking komend in het vastgestelde herindelingsadvies) en het restantbedrag in de vier jaren daaropvolgend aan de nieuwe gemeente. In 2019 wordt 3,537 miljoen euro ontvangen en in de jaren 2020, 2021 en 2022 wordt 1,768 miljoen euro ontvangen.

Wettelijke beleidsindicatoren

Onderstaand verantwoorden we voor zover bekend de volgende wettelijke beleidsindicatoren. De gegevens corresponderen conform wet en regelgeving met de website "[Waar staat je gemeente](#)". Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of niet elk jaar gemeten worden staat er een streepje.

Wettelijke beleidsindicatoren	2014	2015	2016	2017	2018
Banen (aantal per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15-74 jaar)					
Groningen	738,0	741,2	750,3	829,7	863,1
Haren	648,8	648,1	647,9	532,8	534,0
Ten Boer	368,2	386,2	371,5	328,9	353,0
Vestigingen per 1.000 inw 15-64 jaar					
Groningen	103,7	105,7	109,0	103,8	108,5
Haren	126,3	130,7	136,4	126,3	132,9
Ten Boer	124,1	126,6	126,0	109,6	105,3
Netto participatiegraad (% werkzame beroepsbevolking ten opzichte van de beroepsbevolking)					
Groningen	61,3%	61,9%	62,5%	63,6%	
Haren	64,9%	65,4%	65,8%	66,7%	
Ten Boer	67,4%	67,6%	68,1%	69,0%	
Functievermenging					
Groningen	57,5%	57,6%	57,5%	58,0%	
Haren	44,6%	44,7%	44,9%	45,5%	
Ten Boer	36,3%	37,2%	36,2%	36,8%	
Bijstandsuitkeringen per 1.000 inw. 18 jaar en ouder					
Groningen	-	73,5	74,3	73,5	*72,4
Haren	-	22,6	23,8	23,9	*21,1
Ten Boer	-	21,1	21,3	23,1	*22,9
Aantal re-integratie voorzieningen per 1.000 inw 15-65 jaar	3,2%				
Groningen	-	24,0	20,3	25,0	*26,9
Haren	-	31,7	32,3	28,8	*19,5
Ten Boer	-	10,7	8,7	11,0	*11,1
Wmo-cliënten met een maatwerk arrangement per 1.000 inw					
Groningen	-	-	-	75	*70
Haren	-	-	-	37	*58
Ten Boer	-	-	-	63	*58

* eerste half jaar 2018

Wettelijke beleidsindicatoren	2014	2015	2016	2017
% Kinderen in armoede				
Groningen	13,76%	13,43%	-	
Haren	2,58%	2,58%	-	
Ten Boer	4,44%	3,95%	-	-
Jeugdwerkloosheid 16-22 jaar				

Groningen	1,46%	1,86%	-	-
Haren	0,51%	0,75%	-	-
Ten Boer	1,68%	0,48%	-	-
Absoluut verzuim (aantal per 1.000 leerlingen)				
Groningen	1,63	2,15	3,47	2,47
Haren	5,80	1,01	0,33	3,55
Ten Boer	2,15	1,46	2,25	0,79
Relatief verzuim (aantal per 1.000 leerlingen)				
Groningen	37,18	35,50	35,35	33,64
Haren	12,96	11,47	11,02	12,92
Ten Boer	26,56	20,39	17,27	18,12
Voortijdige schoolverlaters totaal (VO + MBO)				
Groningen	2,8%	2,2%	2,4%	-
Haren	1,0%	0,7%	1,0%	-
Ten Boer	1,4%	0,4%	1,2%	1,1%

Wettelijke beleidsindicatoren	2014	2015	2016	2017	2018
Verwijzingen HALT 12 t/m 17 jaar (aantal per 10.000 jongeren)					
Groningen	203	199	197	157	
Haren	47	86	257	72	
Ten Boer	135	133	60	46	
% Jongeren met jeugdreclassering (van 12 tot 23 jaar)					
Groningen	-	0,6%	0,6%	0,5%	*0,5%
Haren	-	-	-	0,4%	
Ten Boer	-	-	-	1,0%	
Jongeren met delict voor de rechter					
Groningen	2%	1,45%	-	-	
Haren	0,51%	0,48%	-	-	
Ten Boer	1,37%	0,62%	-	-	
% Jongeren met jeugdbescherming jongeren tot 18 jaar					
Groningen	-	1,5%	1,4%	1,4%	*1,3%
Haren	-	0,4%	0,4%	0,4%	*0,4%
Ten Boer	-	0,8%	0,9%	0,6%	*0,6%
Jongeren met jeugdhulp % tot 18 jaar					
Groningen	11,4%	11,1%	10,4%	10,6%	*-10,6
Haren	9,3%	7,8%	7,8%	7,1%	*7,1
Ten Boer	10,4%	10,5%	10,0%	10,5%	*10,5

* Eerste half jaar 2018

Wettelijke beleidsindicatoren	2012	2014	2016	2018
%niet sporters				
Groningen	38,2%	-	40,2%	-
Haren	41,7	-	46,8	-
Ten Boer	-	-	54,3	-

Wettelijke beleidsindicatoren	2015	2016	2017	2018
Demografische druk				
Groningen	45,3%	45%	45%	45,1%
Haren	97,2%	97,3%	98,3%	99,1%

Ten Boer	79,1%	80,2%	81,3%	82,5%
Gemiddelde WOZ-waarde (x 1.000 euro)				
Groningen	152	154	157	168
Haren	254	261	275	291
Ten Boer	166	165	169	175
Nieuw gebouwde woningen (aantal per 1.000 woningen)				
Groningen	8,9	9,5	-	-
Haren	0,6	14,4	-	-
Ten Boer	0	7,6	-	-

Wettelijke beleidsindicatoren	2015	2016	2017	2018
Woonlasten (éénpersoonshuishouden)				
Groningen	639	651	648	658
Haren	748	759	809	903
Ten Boer	838	853	862	862
Woonlasten (meerpersoonshuishouden)				
Groningen	737	748	745	755
Haren	818	832	875	961
Ten Boer	838	853	862	862
Hernieuwbare elektriciteit				
Groningen	0,9%	1,4%	3%-	-
Haren	2,5%	3,2%	5,0%	-
Ten Boer	46,3%	50,2%	49,3%	-

Wettelijke indicator(en)	2015	2016	2017	2018
Fijn huishoudelijk restafval (kg/inwoner)*				
Groningen	200	216	224	-
Haren	154	151	150	-
Ten Boer	201	224	219	

Wettelijke beleidsindicatoren	2014	2015	2016	2017
Winkeldiefstallen (aantal per 1.000 inwoners)				
Groningen	5,4	5,0	5,0	4,9
Haren	1,3	1,1	1,3	0,8
Ten Boer	0	0	0	1,0
Geweldsmisdrijven (aantal per 1.000 inwoners)				
Groningen	8,4	8,4	8,3	8,2
Haren	2,9	2,9	2,6	4,3
Ten Boer	2,7	2,0	1,4	2,2
Diefstallen uit woningen (aantal per 1.000 inwoners)				
Groningen	6,1	4,4	4,4	2,7
Haren	4,3	3,7	4,5	2,8
Ten Boer	2,0	0,7	0,7	1,6
Vernielingen en beschadigingen in de openbare ruimte (aantal per 1.000 inwoners)				
Groningen	7,0	7,0	7,4	10,3
Haren	5,8	5,8	3,7	4,5
Ten Boer	4,7	4,7	3,4	3,0

Wettelijke indicator(en)	Behaald 2016	Behaald 2017	Beoogd 2018	Beoogd 2019	Landelijk gemiddelde 2017
Apparaatskosten (kosten per inwoner)	872	917	Rapportage achteraf	Rapportage achteraf	695
Formatie (fte per 1.000 inwoners)	11,2	11,8	Rapportage achteraf	Rapportage achteraf	7,5
Bezetting (fte per 1.000 inwoners)	10,8	11,3	Rapportage achteraf	Rapportage achteraf	6,6
Externe inhuur (kosten als % van totale loonsom + totale kosten externen)	15,2%	16,6%	14,9%	14,9%	18,5%
Overhead (% van de totale formatie)	26,7%	30,9%	Rapportage achteraf	Rapportage achteraf	30,6%

Wettelijke indicator(en)	Behaald 2016	Behaald 2017	Beoogd 2018	beoogd 2019	Landelijk gemiddeld 2017
% betalingen binnen wettelijke termijn	95%	97%	90%	90%	89,10%
% bezwaarprocedures afgehandeld binnen de wettelijke termijn	78%	76%	85%	85%	-
% bezwaarschriften via informele weg	44%	38%	40%	40%	-
% oninbare facturen sociale zekerheid (ten opzichte van totale vorderingen)	-	19%	19%	20%	-
% oninbare facturen belastingen	-	1,10%	1,10%	1,10%	-
% oninbare facturen overig privaatrechtelijk	-	0,60%	0,10%	0,10%	-
% duurzame inkoop (aanbestedingen >50.000 euro)	100%	100%	100%	100%	65,00%
% lokale inkoop (binnen gemeente Groningen) - inkoopwaarde besteed bij leveranciers binnen de gemeente ten opzichte van de totale inkoopwaarde	-	44,7%	32,5%	35,0%	31,50%
% regionale inkoop	-	53,7%	57%	60%	43,40%
percentage aanbestedingen waarin afspraken worden gemaakt over de inzet van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt.	-	43,0%	35,0%	35,0%	46,7%
Aantal jaarlijks geregistreerde meldingen over (mogelijke) datalekken	6	13	≤6	Rapportage achteraf	-
Percentage melden (mogelijke) datalekken binnen 72 uur	-	-	-	100%	-
Instroom – aantal medewerkers in dienst	-	276	Rapportage achteraf	Rapportage achteraf	-
Uitstroom – aantal medewerkers uit dienst	-	317	Rapportage achteraf	Rapportage achteraf	-
Uitgaven persoonlijke	1.574	1021	Rapportage	Rapportage	-

ontwikkeling per medewerker x 1 euro			achteraf	achteraf	
Medewerkerstevredenheidscijfer gemeentebreed (MTO)	-	-	7	7	7,2
Ziekteverzuim	6,7%	5,3%	5,6%	5,4%	5,3%
Meldingsfrequentie	1,2	0,9	1,1	1	0,9
Aantal stagiairs en trainees	-	229	250	250	-
Interne mobiliteit - % medewerkers dat veranderd is van functie of afdeling ten opzichte van het totaal aantal medewerkers aan het begin van het jaar	-	2,1%	Rapportage achteraf	Rapportage achteraf	6,9%
Aantal mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt geplaatst in een afspraakbaan	36	10	10	10	-
% vrouwen in leidinggevende posities	-	36,3%	Rapportage achteraf	Rapportage achteraf	39,1%
% medewerkers onder 35 jaar	-	8,2%	Rapportage achteraf	Rapportage achteraf	9,0%

Uitgangspunten begroting

Financiële uitgangspunten

Financiële uitgangspunten ontwerpbegroting 2019	
Nominale ontwikkelingen (stijging lonen en prijzen)	
Nominale compensatie 2019	2,78%
Tarief stijgingspercentage 2019	2,50%
Rente	
Rentepercentage nieuwe lang lopende leningen	1,75%
Rente omslag percentage (ROP)	2,00%
Rente omslag percentage grondexploitaties (ROP Grex)	2,01%
Rente percentage rekening courant faciliteit	0,00%
Rente percentage tegoedpositie derden (credit%)	0,00%
Rente percentage schuldpositie derden (debet%)	0,40%

Nominale ontwikkelingen

De nominale ontwikkelingen geven weer wat de verwachte stijging van de lonen en de prijzen is.

1. Nominale compensatie 2019

Nominale compensatie			
2019	Percentage	Factor	Percentage
Loon	3,13*%	80%	2,50%
Prijs	1,40%	20%	0,28%
Totaal			2,78%

* In de CAO met looptijd van 1 januari 2017 tot 31 december 2018 zit een salaris verhoging van 0,25% per 1 juli 2018. De directies hebben in 2018 structureel 0,125% (de helft omdat het geldt vanaf 1 juli 2018) gecompenseerd gekregen. In 2019 wordt de andere helft structureel gecompenseerd. In totaal is dan structureel 0,25% gecompenseerd.

De nominale compensatie is bedoeld om de koopkracht van de gemeentelijke budgetten op niveau te houden. De compensatie is gebaseerd op een gewogen gemiddelde van de verwachte loon- en prijsontwikkeling voor het komende jaar. De loonkostenmutatie betreft het effect van de verwachte CAO gemeenteambtenaren en de verwachte sociale lastenmutatie. De prijsmutatie betreft de verwachte prijsmutatie materiële overheidsconsumptie IMOC (informatie via CPB). De gehanteerde loon-prijsverhouding is 80/20.

Loonontwikkeling

De huidige cao gemeenteambtenaren loopt tot 31 december 2018. De onderhandelingen voor de nieuwe cao gemeenteambtenaren vanaf 1 januari 2019 is nog gaande. Voor 2019 houden we in Groningen rekening met een verwachte salarisstijging van 2,0%.

Voor de sociale lasten 2019 hebben we rekening gehouden met een stijgingspercentage van 1,0%. Dit was gebaseerd op een landelijk verwachte stijging als gevolg van ontwikkelingen in ouderenregelingen en kinderopvang (0,5%), de verwachte ontwikkeling in de pensioenpremie van het ABP (0,25%) en overige ontwikkelingen in de sociale lasten (0,25%). In totaal houden we rekening met een verwachte loonontwikkeling van 3%.

Eind juni 2018 maakte het ABP de voorlopige ABP premies 2019 bekend. Het verwachte % loonontwikkeling 2019 hebben we op basis van deze informatie niet aangepast. We nemen in de begroting 2019 een risico op voor een verwachte stijging van 1% voor het loongedeelte. Begin maart 2019 werd duidelijk dat de sociale lasten stijging 2019 ten opzichte van 2018 1,2% is in plaats van de opgenomen 1%.

De 1,2% stijging in 2019 nemen we mee bij opstellen van de begroting 2020. De actualisatie van de nominale compensatie 2019 ten opzichte van de begroting 2019 verwerken we in de voortgangsrapportages 2019.

Prijzontwikkeling

De prijsontwikkeling is gebaseerd op de prijsmutatie materiële overheidsconsumptie. Voor 2019 houden we conform de informatie van het Centraal Planbureau (CPB) rekening met een prijsontwikkeling van 1,4 procent.

Dit leidt voor 2019 tot 2,78% voor de nominale compensatie:

Voor de jaren 2020, 2021 en 2022 hanteren we op basis van de ramingen van het CPB voor de loonvoet overheid en prijsmutatie materiële overheidsconsumptie respectievelijk 2,86%, 2,44% en 2,86% aan.

2. Tarief stijgingspercentage 2019

De tarieven (waaronder de OZB) worden aangepast met de nominale ontwikkelingen gecorrigeerd met de nacalculaties over de twee voorgaande jaren. Het stijgingspercentage 2019 is zonder nacalculatie 2,78%. Dit percentage gecorrigeerd met de nacalculaties over 2017 (-0,08%) en 2018 (-0,20%) komt uit op 2,50%.

Stijging tarieven	2019	totaal
Tariefstijging 2019	2,78%	
Nacalculatie 2017 (1,80 i.p.v. 1,88)	-0,08%	
Nacalculatie 2018 (3,01 i.p.v. 3,21)	-0,20%	
Totaal tariefstijging 2019		2,50%

Rente

3. Rentepercentage nieuwe lang lopende leningen

In voorgaande jaren werd voor het bepalen van de renteprognose voor nieuw aan te trekken leningen uitgegaan van de tarieven voor contante 10 jarige fixe leningen. In de praktijk wordt vaak langer geleend, hetgeen gezien de huidige lage tarieven voor lange leningen zorgt voor een structurele lage lange rente. Het actuele tarief (22 mei 2018) voor 15 jarige leningen aan gemeenten ligt tussen 1,50 en 1,60% en voor 25 jarige leningen tussen 1,80 en 1,90%. Wij hebben een rente van 1,75% voor de geprognosticeerde nieuwe leningen gehanteerd.

4. Rente omslag percentage (ROP)

In het treasury statuut is voor het ROP de volgende omschrijving opgenomen:

Berekening van het ROP vindt plaats conform de BBV-voorschriften. Het percentage van deze omslagrente wordt bepaald uit het gewogen gemiddelde van de rentekosten op de opgenomen langlopende leningen, kortlopende leningen, kredieten en bekleemde reserves. Het ROP wordt vastgesteld met als uitgangspunt een verwacht resultaat van nul voor de komende vier jaren. De uitkomst van dit percentage van de omslagrente wordt naar boven afgerond op een veelvoud van 0,05%.

Het ROP 2019 is berekend met de bouwstenen van Haren, Ten Boer en Groningen. Voor de berekening van het rente omslag percentage is afgeweken van het treasury statuut omdat bij de bepaling van het ROP is als uitgangspunt gehanteerd een verwacht resultaat van nul voor 2019 en niet een verwacht resultaat van nul voor 2019-2022. Dit sluit beter aan bij de huidige BBV regelgeving en geeft een realistischer beeld.

In het meerjarenbeeld is voor 2019 tot en met 2022 jaarlijks 750 duizend euro opgenomen als rente resultaat doordat we de lange financieringsbehoefte met kort geld financieren. Elk jaar worden deze bedragen bij de opstelling van het meerjarenbeeld voor de volgende begroting opnieuw beoordeeld.

Voorgaande jaren is de financiering ad 72 miljoen euro voor de bovenwijkse investeringen Meerstad opgenomen als projectfinanciering en niet opgenomen in de berekening van het ROP. Omdat de aangetrokken lening echter een veel kortere looptijd heeft ten opzichte van de bovenwijkse investeringen voldoet de lening niet aan de definitie projectfinanciering. Vanaf 2019 wordt de lening daarom opgenomen als concernfinanciering. Dit heeft een verhogend effect op het ROP. De rentelasten van de bovenwijkse voorzieningen gaan daarentegen omlaag. Deze rentelasten zijn de eerste jaren gedekt door een onttrekking aan de reserve grondzaken en in latere jaren opgenomen in het meerjarenbeeld. Als gevolg van de voorgestelde wijziging is de komende jaren de onttrekking aan reserve grondzaken omlaag gegaan en de jaren erna is het bedrag in het meerjarenbeeld verlaagd.

5. Rente omslag percentage grondexploitaties (ROP Grex)

Met ingang van 2016 gelden voor het vaststellen van de rekenrente voor het grondbedrijf (Grex rente) aanvullende regels. Rekening houdend met deze regels hanteren wij een rentetarief voor het grondbedrijf van 2,01%. Dit percentage is berekend aan de hand van de werkelijke rentelasten en de verwachte verhouding tussen vreemd vermogen en totaal vermogen per 1 januari 2019.

6. Rente percentage rekening courant faciliteit

7. Rente percentage tegoedpositie derden (credit%)

8. Rente percentage schuldpositie derden (debet%)

De korte rente is geheel 2018 steeds zeer laag geweest. De rente voor leningen met een looptijd tot 1 jaar was zelfs het grootste deel van het jaar negatief. Voor 2019 wordt geen rentestijging verwacht. Wij begroten nul procent over onze rekening courant positie bij banken. De vergoeding op kortlopende tegoeden van derden bij de gemeente is daarom teruggebracht tot 0%. Over schuldposities van derden bij de gemeente wordt 0,40% geprognosticeerd.

Financiële begrippen en afkortingen bij de begroting

Financiële begrippen en afkortingen bij de begroting	
A	
ACG	Automatiseringscentrum Groningen
ACL	Activiteiten Centrum Lewenborg
AER	Algemene Egalisatiereserve
AMHK	Advies- en Meldpunt Huiselijk Geweld en Kindermishandeling
AO/IC	Administratieve Organisatie/ Interne Controle
APPA	Algemene Pensioenwet Politieke Ambtenaren
APV	Algemene Plaatselijke Verordening
ARCG	Afvalverwijdering Regio Centraal Groningen
ARG	Ambtenaren Reglement Groningen
ASHG	Advies - en Steunpunt Huiselijk geweld
AVA	Algemene Vergadering van Aandeelhouders
AWBZ	Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten
B	
B&V	Beheer en Verkeer
BAG	Basisregistraties Adressen en Gebouwen
BBL	Beroepsbegeleidende leerweg
BBV	Besluit Begroting en Verantwoording
BBZ	Besluit bijstandsverlening zelfstandigen
BCF	BTW Compensatie Fonds
BDU	Brede Doel Uitkering
BEVI	Besluit Externe Veiligheid Inrichtingen
BIBOB	Wet bevordering integriteitsbeoordelingen door het openbaar bestuur
BIMA	Binnenstad Management
BJZ	Bureau Jeugdzorg
BNG	Bank Nederlandse Gemeenten
BOL	Beroeps opleidende Leerweg
BOP	Basis Ontwikkelingsgericht Programma voor kinderen van twee tot vier jaar
BORG	Beheer Openbare Ruimte Groningen
BRP	Basisregistratie Personen
BSO	Buitenschoolse opvang
BTW	Belasting Toegevoegde Waarde
BUIG	Bundeling van uitkeringen inkomensvoorziening aan gemeenten
BV	Besloten Vennootschap
BWS	Besluit Woning gebonden Subsidies
BZK	Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
C	
CAO	Collectieve Arbeidsovereenkomst
CBK	Centrum Beeldende Kunst
CBS	Centraal Bureau Statistiek
CCC	Creative City Challenge
CER	Compensatie Eigen Risico
CIZ	Centrum Indicatiestelling Zorg
CJG	Centra voor Jeugd en Gezin
COELO	Centrum voor onderzoek van de economie van de lagere overheden
CPB	Centraal Plan Bureau
CPO	Collectief Particulier Opdrachtgeverschap

CV	Commanditaire vennootschap
CVAH	Centrale Vereniging voor Ambulante Handel
CWK	Cultuur Waarden Kaart

D	
DUO	Dienst Uitvoering Onderwijs
E	
ECB	Europese Centrale Bank
EEV	Enhanced Environmentally Friendly Vehicle
EMIS	Employee Management Information System
F	
F&V	Financiën en Veiligheid
FIDO	Financiering Decentrale Overheden
FLO	Functioneel Leeftijdsontslag
FPU	Flexibel Pensioen en Uittreden
Fte	Fulltime equivalent
FUWA	Functiewaardering
G	
G37	Netwerk van 37 (middel)grote steden
GAE	Groningen Airport Eelde
GCC	Groningen City Club
GCI	Groningen Confucius Instituut
GEMM	Grond Exploitatie Maatschappij Meerstad
GF	Gemeente Fonds
GGD	Gemeenschappelijke Gezondheidsdienst
GGZ	Geestelijke Gezondheidszorg
GHOR	Geneeskundige Hulpverleningsorganisatie in de Regio
GKB	Groninger Krediet Bank
GMT	Groningen Management Team
GRESKO	Groningse Energie Service Compagnie
GWK	Groninger Woonkwaliteit
H	
HANNN	Healthy Ageing Netwerk Noord Nederland
HLZ	Hervorming Langdurige Zorg
HRM	Human Research Management
I	
I&A	Informatie en Automatisering
ICT	Informatie- en communicatietechnologie
Id-baan	Instroom en Doorstroom
IHP	Integraal Huisvestingsplan
IPO	Interprovinciaal Overleg
IOAW	Wet Inkomensvoorziening Oudere en gedeeltelijk Arbeidsongeschikte Werkloze werknemer
IOAZ	Wet Inkomensvoorziening Oudere en gedeeltelijk Arbeidsongeschikte gewezen Zelfstandige
IRC	Interne Rekening Courant
ISV	Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing
IWCN	International Welcome Center North

J	
JGZ	Jeugdgezondheidszorg
K	
KVK	Kamer van Koophandel
KVO	Keurmerk Veilig Ondernemen
L	
LDT	Langdurigheidstoeslag
M	
MBO	Middelbaar Beroeps Onderwijs
MIOP	Meerjaren Investerings- en Onderhoudsplan
MJD	Maatschappelijke Juridische Dienstverlening
MKB	Midden- en kleinbedrijf
MOP	Meerjarenonderhoudsplan
MTW	Museum technische werken
N	
NDE	Natuur en Duurzaamheids Educatie
NLA	Nieuw Lokaal Akkoord
NOM	Investerings- en Ontwikkelingsmaatschappij voor Noord-Nederland
NPR	Nederlandse Praktijkrichtlijn voor aardbevingsbestendig bouwen
NV	Naamloze Vennootschap
NVVK	Brancheorganisatie voor professionele schuldhulpverlening en sociale kredietverlening in Nederland.
NZA	Nederlandse Zorgautoriteit
O	
O&W	Onderwijs en Welzijn
OBS	Openbare Basisschool
ODCN	Overheid Data Center Noord
OG	Opgenomen (geld)leningen
OGGz	Openbare Geestelijke Gezondheidszorg
OOG	Omroep Organisatie Groningen
OOGO	Op overeenstemming gericht overleg
OV	Openbaar Vervoer
OZB	Onroerende Zaakbelasting
O2G2	Openbaar Onderwijs Groep Groningen
P	
PBE	Publiek Belang Elektriciteitscentrale Borssele
P&R	Parkeren en Reizen
PGB	Persoonsgebonden budget
PG&Z	Publieke Gezondheid & Zorg
PIJOFACH	Personeel, ICT, Juridische zaken, Organisatie, Financiën, Administratie, Communicatie en Huisvesting.
PM	Pro Memorie
POP	Provinciaal Omgevingsplan
POV	Provinciale Omgevingsverordening
PRO	Praktijk Onderwijs

R	
RCE	Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed
R&W	Ruimte en Wonen
RC	Rekening Courant
RCG	Regio Centraal Groningen
REP	Ruimtelijk Economisch Programma
RHC	Regionaal Historische Centra
RI&E	Risico Inventarisatie en Evaluatie
RMC	Regionaal Meld en Coördinatiefunctie
ROC	Regionaal Opleidingscentrum
ROP	Rente Omslagpercentage
RSP	Regio specifiek pakket
RUD	Regionale Uitvoeringsdienst
RUG	Rijksuniversiteit Groningen
RZB	Roerende Zaakbelasting
S	
SENSE	Centrum voor seksuele gezondheid
SES	Stedelijke Ecologische Structuur
SISA	Single Information Single Audit
SKSG	Stichting Kinderopvang Stad Groningen
SLOK	Stimulering Lokale Klimaatinitiatieven
SMI	Sociaal Medische Indicatie
SMT	Sociaal Medische Teams
SNN	Samenwerkingsverband Noord Nederland
SO	Speciaal Onderwijs
SOA	Seksueel Overdraagbare Aandoening
SodM	Staatstoezicht op de Mijnen
SOOG	Stedelijk Overleg Ouderenbonden Groningen
SPT	Selwerd, Paddepoel en Tuinwijk
SSC	Shared Service Centre
STIP	Steun- en Informatiepunt
SVN	Stimuleringsfonds Volkshuisvesting Nederlandse Gemeenten
T	
TOS	Tegemoetkoming Ouderbijdrage Schoolfonds
U	
UG	Uitgezette (geld)leningen
UMCG	Universitair Medisch Centrum Groningen
UWV	Uitvoering Werknemers Verzekeringen
V	
VGR	Voortgangsrapportage
VHV	Volkshuisvesting
VMBO	Voorbereidend Middelbaar- en Beroepsonderwijs
VNG	Vereniging Nederlandse Gemeenten
VNN	Verslavingszorg Noord Nederland
Vpb	Vennootschapsbelasting
VR	Veiligheidsregio
VSD	Vernieuwing Sociaal Domein
VSO	Voorgezet Speciaal Onderwijs
VSV	Voortijdig Schoolverlaten

VVE	Vereniging van Eigenaren
VVE-programma	Voor- en Vroegschoolse Educatie
VWS	Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport

W	
W&I	Werk en Inkomen
WABO	Wet Algemene Bepalingen Omgevingsrecht
Wajong	Wet werk en arbeidsondersteuning jonggehandicapten
WAO	Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering
WEW	Waarborgfonds Eigen Woning
WGA	Werkhervatting Gedeeltelijk Arbeidsgeschikten
WIA	Wet Werk en inkomen naar arbeidsvermogen
Wko	Wet Kinderopvang
WMO	Wet Maatschappelijke Ondersteuning
WNT	Wet Normering Topinkomens
WOZ	Waardering Onroerende Zaken
WSNP	Wet Schuldsanering Natuurlijke Personen
WSR	Werkmaatschappij Sport en Recreatie
WSW	Wet Sociale Werkvoorziening
Wtcg	Wet tegemoetkoming chronisch zieken en gehandicapten
WW	Werkloosheids Wet
WWB	Wet Werk en Bijstand
Z	
ZIN	Zorg In Natura
ZZL	Zuiderzeelijn
ZZP	Zelfstandige Zonder Personeel

Bestuur

College van Burgemeester en Wethouders

Burgemeester Peter den Oudsten (PvdA)

Algemene zaken, Openbare orde en veiligheid, Externe betrekkingen en stedenbanden, Regionale samenwerking, Gemeentearchief, Aardbevingen, Coördinatie Akkoord van Groningen, Stadstoezicht, Media, Versterking en herstel, Groningen Airport Eelde, Voorzitter stuurgroep revitalisering Stadhuis

Glimina Chakor (Groenlinks)

Wijkwethouder Zuid

Stadsbeheer & Reiniging, Groen & Klimaatadaptatie, Duurzaamheid & Circulaire Economie, Inkoop, Integratie & emancipatie, Laaggeletterdheid, Toegankelijkheid, Evenementen

Mattias Gijsbertsen (GroenLinks)

Wijkwethouder Oost

Verbinding Sociaal Domein, Zorg & Veiligheid, Jeugd & Jeugdhulp, Volksgezondheid, Inkomen & Schulden, Beschermd Wonen & Opvang.

Philip Broeksma (GroenLinks)

Dorpswethouder Haren

Verkeer & Vervoer, Energietransitie, Digitale Innovatie & ICT

Roeland van der Schaaf (PvdA)

Wijkwethouder Centrum

Ruimtelijke Ontwikkeling, Wonen, Wijkvernieuwing, Versterking & Herstel, Grondzaken, Maatschappelijk Vastgoed, Revitalisering Stadhuis

Carine Bloemhoff (PvdA)

Wijkwethouder Oude Wijken

Onderwijs, Werk & Participatie, Arbeidsmarktbeleid, Accommodatiebeleid.

Paul de Rook (D66)

Wijkwethouder West

Financiën, P&O, Publieke Dienstverlening, Economie en innovatie, Marktwezen, Internationale handel en samenwerking, Toerisme en recreatie, Cultuur, Gebiedsgericht werken en democratische vernieuwing.

Inge Jongman (ChristenUnie)

Dorpswethouder Ten Boer

Zorg & Welzijn, Dorpenbeleid, Landbouw, Natuur, Ecologie & Dierenwelzijn, Sport

Gemeentesecretaris Diana Starmans

Gemeentesecretaris

Gemeenteraad

**Mirjam
Wijnja**

[Fractievoorzitter](#)

GroenLinks

**Benni
Leemhuis**

GroenLinks

**Ceciel
Nieuwenhout**

GroenLinks

**Femke
Folkerts**

GroenLinks

**Hans
Sietsma**

GroenLinks

**Jan
Visser**

GroenLinks

**Jasper
Been**

GroenLinks

**Jeffrey van
Hoorn**

GroenLinks

**Lieke
Schoutens**

GroenLinks

**Martijn van
der Glas**

GroenLinks

**Nick
Nieuwenhuijsen**

GroenLinks

**Maarten van
der Laan**

PvdA

**Julian
Bushoff**

PvdA

**Els van der
Weele**

PvdA

**Jan Pieter
Loopstra**

PvdA

**Krista
Boogaard**

PvdA

**Rik van
Nijenhuis**

PvdA

**Jim
Lo-A-Njoe**

D66

**Berndt
Benjamins**

D66

**Kooje van
Doesen-
Dijkstra**

D66

**Tom
Rustebiel**

D66

**Wieke
Paulusma**

D66

**Jimmy
Dijk**

SP

[Fractievoorzitter](#)

**Bob
de Greef**

SP

**Daan
Brandenburg**

SP

**Lucy
Wobma**

SP

**Wim
Koks**

SP

**Elisabeth
Akkerman**

VVD

**Ietje
Jacobs-Setz**

VVD

[Fractievoorzitter](#)

**Geeske de
Vries**

VVD

**Jasper
Boter**

VVD

**Gerben
Brandsema**

CU

[Fractievoorzitter](#)

**Peter
Rebergen**

CU

**Tessa
Moorlag**

CU

**Kirsten
de Wrede**

Partij voor de
Dieren

[Fractievoorzitter](#)

**Terence
van Zoelen**

Partij voor de
Dieren

**Wesley
Pechler**

Partij voor de
Dieren

**René
Bolle**

CDA

[Fractievoorzitter](#)

**Herman Pieter
Ubbens**

CDA

**Marjet
Woldhuis**

100% Groningen

[Fractievoorzitter](#)

**Erick
Bakker**

100% Groningen

**Amrut
Sijbolts**

Stadspartij
voor Stad en
Ommeland

[Fractievoorzitter](#)

**Mariska
Sloot**

Stadspartij
voor Stad en
Ommeland

**Marten
Duit**

Student &
Stad

[Fractievoorzitter](#)

**Ton van
Kesteren**

PVV

[Fractievoorzitter](#)

**Peter den
Oudsten**

Burgemeester

Toon Dashorst

Griffier

